2024-01-01

UMEÅ UNIVERSITET

Tillgängliggjort av Umeå universitet enligt avtal med avtalslicensverkan som ingåtts med medlemmarna i den kollektiva förvaltningsorganisationen Bonus Copyright Access.

Får användas i enlighet med gällande lagstiftning.

Provided by Umeå University by extended collective licence in agreement with the members of Bonus Copyright Access.

May be used according to current legislation.

Umeå universitetsbibliotek 901 87 Umeå www.umu.se

Kata Dalström

Brev till
Hjalmar Branting och Fredrik Ström

Inledning och kommentarer

Rut Berggren

KATA DALSTRÖM

Brev till
Hjalmar Branting och Fredrik Ström
Inledning och kommentarer
Rut Berggren

Akademisk avhandling
som med tillstånd av Rektorsämbetet
vid Umeå Universitet
offentligen försvaras för filosofie doktorsexamen
i Humanisthuset, hörsal F
torsdagen den 29 oktober 1987, kl. 10.15

av

RUT BERGGREN
fil. kand.

Kata Dalström. Letters to Hjalmar Branting
and Fredrik Ström.
Introduction and comments Rut Berggren.
(Swedish text with a summary in English.)
Lund 1987

Key Words: socialist agitation, social democracy, communism, Dalström Kata, Branting Hjalmar, Ström Fredrik.

ABSTRACT

The dissertation provides an edition of and a commentary on letters written by Kata Dalström (1858–1923) – Sweden's most well-known female socialist agitator – to Hjalmar Branting (1860–1925), leader of the Social Democrat party, and Fredrik Ström (1880–1948), one of the leaders of the party's youth section. The number of letters to Branting – written in the years 1895–1916 are 33. The 239 letters to Ström, which cover the major part of the edition, are written 1905–1923. The letters cast light on the part played by Kata Dalström in the spread of Socialist ideas in Sweden, and on her attitude to the Social Democrat party. An introduction presents Kata Dalström's road to Communism and her dispute with the Social Democrats.

Korrigeringar

s iii fattas ett i, sjätte raden första stycket

s iv fattas ett e, femte raden, sista stycket

s x femte stycket, vid not 15, fel årtal, skall vara 1886-1887

s xi femte raden, första stycket fattas ordet till

s xiv andra raden, första stycket står de i stället för den

s xix rad 10, tredje stycket står väckor i stället för väskor

s xxiii tredje raden, sista stycket, står gjorde i stället för gjordes

s xxv sjunde raden i första stycket, står Besväringen i stället för Beväringen

s xxiii första raden i tredje stycket skall vara Packföreningarnas

s xli tredje raden, andra stycket skall vara partistyrelsen

s lv rad nio not 26, står de i stället för den

s lvi not 1, står Gidlöff i stället för Gidlöf

s 81, not 3 , star försvarfragan i stället för försvarsfragan

s 95 fattas en bisats, brot till Anna Branting, gift med etc

s 99 tredje raden, första stycket skall vara Dalsland

s 105 femte raden, tredje stycket fattas ett i

s 114 fattas not 8, Ben, sign för Emil Rosén

s 142 tionde raden nedifrån står son i stället för som

s 181 tredje raden nedifran står säg i stället för säga

s 215 not 5 felplacerad

s 226 not 7 är felplacerad, skall vara vid ordet flyktinghistorien, andra raden, tredje stycket s 227

s 245 andra raden i andra stycket fattas ordet tid

s 343 not 1 skall vara kvarnsvedens, står även "av 2) aren" kan strykas

s 385 fjärde raden nedifrån, står mötesförbunden, skall vara förbuden

s 427 ett g fattas i Berglund, femte raden uppifrån

s 432 står svär i stället för svara, rad 12 nedifrån

s 462 står kombinderade i stället för kombinerade, rad 2 uppifrån

s 530 och 531 om Karl Liebknecht och Rosa Luxemburg. Tre rader på s 531 kan strykas. Det är dubbelskrivet. Tredje raden nedifrån i första stycket fattas ordet motståndare. "Från början Lenin-anhängare, senare motståndare. Årtalet 1919 är överflödigt.

Under storstrejken agiterade Kata tillsammans med Einar "Texas" Ljungberg, som i rockfickan har strejktidningen "Svaret". (Arbetarrörelsens Arkiv, Stockholm)

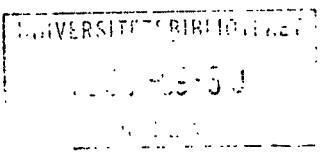
En sen bild av Kata, förmodligen från slutet av 1910-talet. (Arbetarrörelsens Arkiv, Stockholm)

Kata Dalström

Brev till
Hjalmar Branting och Fredrik Ström

Inledning och kommentarer

Rut Berggren

Arkiv förlag

Copyright Rut Berggren/Arkiv
Sättning UN-Sats, Lund
Omslag Bernt Olofsson
Tryck Studentlitteratur, Lund 1987
ISBN 91 7924 0224

Innehåll

FÖRORD i

INLEDNING ii
1. Avhandlingens inriktning och syfte. Varför brevutgåva ii
2. Litteratur och forskning kring Kata Dalström iii
3. Biografisk skiss vi
4. Kata som agitator xiv
5. Agitatorernas roll xxii
6. Kata Dalströms politiska ideologi xxvii
7. Kata Dalström – bild och verklighet xliv

NOTER lii

BREV TILL HJALMAR BRANTING 1

BREV TILL FREDRIK STRÖM 105

REFERENSER 533

SUMMARY 542

PERSONREGISTER 547

Förord

När jag föresatte mig att skriva en avhandling om Kata Dalström fick jag rådet att göra det i form av utförliga kommentarer till de brev Kata Dalström skrev till Hjalmar Branting och Fredrik Ström. För detta goda råd tackar jag Gunnar Eriksson, dåvarande professor i idé- och lärdomshistoria vid Umeå universitet, numera vid Uppsala universitet.

Det omfångsrika utkastet till boken har sållats av mina handledare, professor Ronny Ambjörnsson och docent Bo Sundin, vilka penetrerat det slutliga manuskriptet, givit råd och uppmuntran samt deltagit i seminariekamraternas konstruktiva kritik. Till samtliga riktar jag ett varmt tack.

Till historikern Lars Björlin, Sollentuna, framför jag ett innerligt tack för att han på ett tidigt stadium med generöst engagemang tog del av manuskriptet och gav betydelsefulla råd, vilka jag försökt följa. För värdefulla upplysningar tackar jag professor Lars Engwall, Uppsala universitet och Kata Dalströms sondotter Ylva Björklund, Örkelljunga.

Med tacksamhet noterar jag att personalen på Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek i Stockholm, där jag huvudsakligen forskat, varit förstående och hjälpsam. För tillstånd att publicera breven tackar jag Arbetarrörelsens arkiv i Stockholm och Folke Ström, Göteborg.

För lån av Kata Dalströms minnes- och dagboksanteckningar tackar jag Bengt Dalström, Örebro, och inte minst Bertil Carlson, Kopparberg, för upplysningen om Bengt Dalströms autentiska material.

Ett varmt tack riktar jag till biblioteksper sonalen vid Umeå universitet för deras hjälpsamhet och uppenbarliga intresse för mitt arbete samt till Jan Robbins för översättningen av sammanfattningen till engelska.

Jag tackar även Elving Figaro, Hörnefors, för granskningen av Kata Dalströms handskrift, för undvikande av misstolkningar, i samband med den slutliga korrekturläsningen.

Till sist vill jag tacka min dotter, Monika, för utskrivningen av breven till Fredrik Ström, och min make, Algot, för det tålamod han visat under den tid jag ägnat åt mitt envetna arbete med denna bok, vilken jag tillägnar mina barn, barnbarn och barnbarnsbarn.

Umeå i april 1987
Rut Berggren f Andersson

Inledning

1. Avhandlingens inriktning och syfte. Varför brevutgåva.

Kata Dalström var en av den svenska arbetarrörelsens banbrytande gestalter. Som sådan har hon rönt påfallande liten uppmärksamhet av forskningen. Detta faktum torde ha två förklaringar. Kata var inte märklig i första hand genom sina tankar, hon hörde inte till de ideologiska vägröjarna inom svensk arbetarrörelse, hon hörde inte heller till den inre kretsen av beslutsfattare. Katas roll var en annan. Hon var agitatorn, idéspridaren. Det var Kata, som, jämte en handfull andra personer, förde det socialistiska budskapet ut till människor, som, i många fall, ännu inte berörts av politiken. Kata kan ses som en länk mellan riks- och kommunalpolitikerna i socialdemokratins tidiga skede och därmed också en viktig förmedlare mellan det socialdemokratiska partiets topp och många anonyma partimedlemmar, som var verksamma runt om i landet och som lade grundvalen för det organisatoriska uppbyggandet.

Ett sätt att komma denna verksamhet in på livet är att läsa de brev, som Kata Dalström skrev under sina långa agitationsturnéer och söka ringa in de personer och händelser, som där nämns. Det har jag ställt som min uppgift i denna kommenterade brevutgåva. Mina kommentarer upptar drygt 600 namn. Det stora flertalet av dessa hör till längesedan glömda personer, vilka inte desto mindre, tillsammans, gjort en avgörande insats i Sveriges politiska historia.

Breven i denna utgåva riktar sig till två personer, Hjalmar Branting och Fredrik Ström. Skälet att jag, ur Kata Dalströms rika korrespondens, valt breven till dessa två är att de kan sägas belysa det politiska skeendet från två håll. Breven till Fredrik Ström är vännens och meningsfrändens, i vars samvaro Kata tillåter sig att vara öppen och oförbehållsam. Breven till Branting är svårare att med några ord karakterisera. De börjar i ohöljd beundran för Ledaren och slutar i oförtäckt kritik och definitivt avståndstagande. Mycket av kritiken gäller just sambandet mellan rikspolitiken och den lokala verkligheten: Kata anklagar Branting för att nonchalera kontakten med dem som vi i dag kallar gräsrötter. Betydelsen av denna kontakt mellan folket och dess valda ledare var något som Kata kände starkare än kanske någon annan vid denna tid.

Men breven ger något mer; de visar på atmosfärer som skulle vara svåra att förmedla på annat sätt. Mellan Branting och Kata Dalström fanns en kulturell gemenskap, som existerade alldeles oberoende av politiken och som hänger samman med att de vuxit upp i liknande borgerlig miljö och delvis umgåtts i samma kretsar. Överhuvudtaget ger breven en något annan bild av Kata än den som möter hågkomster och litteratur. Visserligen framstår hon som lika rakryggad och konsekvent. Men hon var inte bara kämpe. Litteraturen och konsten betydde uppenbarligen en hel del för henne, hon tog sig tid att gå på muséer, hon träffade författare, läste mycket, funderade över religiösa frågor och mediterade. Denna kulturella dimension är inte oviktig för förståelsen av Katas politiska gärning. Kata Dalström var måhända ingen idépolitiker i den bemärkelsen att utvecklandet av ideologin skulle vara en viktig angelägenhet för henne. Men politiken var för henne heller inte detsamma som ett antal dagspolitiska frågor. Politiken handlade, fundamentalt, om moraliska frågor, den ställde etiska krav, krav som bl a formulerats i litteraturen och religionen. Därför blev den personliga hållningen så viktig för Kata. Den spelade med i hennes bedömning av andra personers handlande och den var avgörande för hennes egna ställningstaganden.

Det är min förhoppning att breven också skall förmedla något av denna hållning. Vid återgivningen av breven har jag eftersträvat texttrohet och avstått från att korrigera felaktigheter och inkonsekvenser i Katas stavning. De ofta återkommande kursiveringarna får markera understrykningar i den ursprungliga texten.

2. Litteratur och forskning kring Kata Dalström

Den första minnesskriften om Kata Dalström utkom 1924, författad av förre komministern Henrik F Spak, vänstersocialist och kommunist, som avskedats från sin tjänst i Svenska Kyrkan för sin politiska övertygelses skull. Spak ger en bild av Kata Dalström som agitator och snarfyndig debattör. Han redogör för Katas miljö och danande faktorer samt för politikern och skriftställaren i boken, vars titel är *Kata Dalström. En minnesskrift.*

Rysk-italienska socialisten Angelica Balabanoff, som var personligt bekant med Kata Dalström och tolkade hennes tal vid Kominterns andra väldskongress i Moskva 1920, tillägnade Kata sin bok, *Minnen och upplevelser* (1927). I boken skildras Kata på ss 243–245.

År 1929 utgav Stockholms Fackliga Kvinnliga Samorganisation

Minnesskrift över Kata Dalström, redigerad av Maja Björkman-Broberg. Minnesbilder av Kata tecknas där av vänner, partikamrater och två av Kata Dalströms döttrar, Ruth Stjernstedt och Elsa Dalström Söderberg.

Fredrik Ström ger den mest uttömmande skildringen av Kata i sin bok *Kata Dalströms liv, öden och äventyr i kampen mot herremakten* (1930). Ström ger en livfull och initierad, men också romantisk bild av Kata Dalströms liv från vaggan till graven. Boken, med dess faktauppgifter, har för mig varit ovärderlig.

I verket *Banérförare* (1951) ger Mauritz Västberg en bild av partikamraten Kata Dalströms politiska agerande på kongresser och i agitationen.

Dokumentärt stiger Kata Dalström fram genom de texter av henne som Harriet Clayhills utvalt i sin bok *Kata Dalström i agitationen 1894–1923* (1973).

I historiker om arbetarrörelsen i Sverige har jag funnit användbara uppgifter om Kata Dalström, liksom i memoarer av samtida politiker och biografier *om* dem.

Uppgifter om Kata Dalström saknas dock i *Arbetarrörelsen. En uppslagsbok*, översatt och bearbetad från danska av Sven-Arne Stahre (1978). I boken presenteras 55 personer, varav 11 kvinnor verksamma inom svensk arbetarrörelse.

I mycket bygger min framställning av Kata på hennes handskrivna minnesanteckningar, "Från mina barndomsår. Avskrift ur Kata Dalströms minnesanteckningar", 115 A–4–ark, handskrivna av Kata, förvarade på ArA, Stockholm.

Ytterligare minnesanteckningar har välvilligt ställts till mitt förfogande av Bengt Dalström, Örebro. Av dessa anteckningars rubriker framgår att Kata hade ambitionen att fortsätta skrivandet och slutligen utge sina memoarer, vilket också Ström påpekar i sin bok. Agitationen, författandet av föredrag och broschyrer samt hennes publicistiska medverkan i A-pressen tog emellertid all hennes tid i anspråk.

Minnesanteckningarna har rubrikerna: Memoirer. Barn och ungdomsåren, 1, Kata Dalström 1858–1874 (i stort samma innehåll som i avskriften, ArA, Stockholm). Memoirer. Mina förlofnings och första äktenskapsår, II, 1876–1892. (Skildringen slutar 1877, ett år före giftermålet. Fem sjättedelar av bokens blad är oskrivna). Den trdje delen av minnesanteckningarna skildrar hennes inträde i Stockholms Allmänna Kvinnoklubb 1894 och hennes första agitation på riksplanet år 1900 under rubriken, Inom det Socialdemokratiska Partiets "Hank och Stör" 1894 —. Den fjärde och sista delen är Dagbok under

Lapplandsturnén 1914 (av texten framgår att det skall vara 1915).

Fredrik Ström begagnade minnesanteckningarna, som ägdes av Katas dotter Elsa Dalström Söderberg.

Minnesanteckningarna, särskilt de från barn- och ungdomsåren, har bl a givit mig klar inblick i Katas situation i barndomshemmet, där likgiltigheten från såväl föräldrar som tjänstefolk drev henne ut i omgivningen för att söka kontakt och närhet. Kontaktsökandet blev hennes lott även under inackorderingstiden vid Risbergska skolan i Örebro, varifrån hon öppenhjärtigt skildrar sina försök till utåtriktade aktiviteter. Ytterligare material i min forskning utgör Kata Dalströms handskrivna föredrag, ArA, Stockholm, hennes broschyrer, inbundna i 28 band samt artiklar och reseskildringar i ett flertal tidningar.

Vid årsdagar av Kata Dalströms födelse och hennes död har artiklar skrivits i A-pressen om hennes liv och gärning. År 1953 var det urpremiär på författaren Helmer Linderholms skådespel, *Stormfågeln*, som handlar om Kata Dalströms ungdomstid. Skådespelet gavs i Bångbro folksparks amfiteater, ett stenkast från Katas barndomshem. År 1958, till hundraårsminnet av Katas födelse uppfördes skådespelet på nytt i samma park.

Det finns i dag ett förnyat intresse för Kata Dalström. LO, SAP och ABF i Ljusnarsberg startade 1982 det s k Kata-projektet, årligen återkommande Kata-dagar. De första Kata-dagarna hölls den 14-22 augusti 1982, då *Stormfågeln* gavs i tidigare nämnda, för ändamålet upprustade, amfiteater. Inledningstalet hölls av Rune Molin, LO, Stockholm. Molin invigde även en minnestavla invid Kata Dalströms forna hem. År 1983 överlämnades ett nyinrättat Kata-stipendium på 5 000 kronor till f riksdagsledamoten Nancy Eriksson. Årliga stipendium skall utdelas.

I lokala arbetar- och folkrörelsearkiv har forskning om den tidiga arbetarrörelsen bedrivits och resulterat i flera s k arbetarspel, som t ex i Seskarö, där Seskaröspelet, *Nöd bryter lag*, uruppfördes sommaren 1980 med Margareta Gudmundsson i rollen som Kata.

Min ambition har varit att i kommentarerna kunna presentera alla de personer Kata Dalström nämner i breven. Detta har inte lyckats. Mina främsta källor, vid sidan av arkiven, i sökandet efter namn har varit lokala historiker om arbetarekommuner och SAP-distrikt utgivna vid jubiléer. I bästa fall har jag i sådana källor funnit ett par personer. I fem historiker om Kiruna fann jag fyra personer. I historiker från Halland, Småland och Dalarna samt Borlänge arbetarekommun fann jag en enda "användbar" person. Jag har skrivit till

folkrörelsearkiv och pastorexpeditioner i olika delar av landet. Det är en tidsödande och osäker metod. I de få fall det lyckats att få personuppgifter framgår det av kommentarerna.

Många av de människor Kata Dalström träffade under sin agitation har förblivit anonyma. De hade en position i sin hembygd som fackligt och politiskt aktiva, de var arbetarekommunernas ordförande, kassörer och sekreterare, men om de aldrig blev invalda i kommun-, landstings- och riksdagsrepresentationen noterades inte deras gärningar inom arbetarrörelsen i uppslagsverk, typ *Svenska Folkrörelser*, del 1, 1936, som för mig varit oumbärlig.

De fåtaliga uppgifterna om kvinnor i kommentarerna beror på att kvinnorna, även de mest aktiva inom arbetarrörelsen, jag menar då lokalt, är ännu mera anonyma än männen. Förhållandet är detsamma inom den norska arbetarrörelsen, där stortingsmän, liksom svenska riksdagsmän, finns i uppslagsverken, medan kvinnornas noterats i protokoll, som dolts i arkivens gömslen.

Brevsamlingar är värdefulla källor. I politikers brev framkommer åsikter både om politiska händelser (i samtiden) och om personer. Förutom Kata Dalströms brevsamling har jag tagit del av Hjalmar Brantings, Hinke Bergegrens och Karl Kilboms samtliga i ArA, Stockholm, samt Gustaf Janzéns, Folkrörelsernas arkiv i Norrköping.

3. Biografisk skiss

Uppväxt och ungdom

Kata Dalström föddes den 18 december 1858 på godset Emtöholm i nordöstra Småland. Hennes föräldrar var godsägardottern Maria Augusta, född Carlswärd (1841–1896) och hennes make Johan Oscar Carlberg (1817–1889), disponent och delägare i Kaveltorps kopparverk, Ljusnarsberg, 1859–1867, kopparverksägare i Bångbro, nordvästra Västmanland, 1868–1889, hedrad med professorstitel för särdeles lyckade resultat av smältningsprocessen, 1857.[1]

Makarna Carlbergs förstfödda dotter döptes till Anna Maria Katarina. I familjen och inom släkten var hennes tilltalsnamn Maria, medan hon, under uppväxtåren, självsvåldigt tog sig namnet Kata – kortform av det tredje dopnamet.

Då makarna Carlberg flyttade till Kaveltorp kort tid efter dotterns födelse lämnade de henne kvar på Emtöholm hos morföräldrarna

Augusta och Karl Vilhelm Carlswärd. I enlighet med tidens sed i högborgerliga hem vårdades Kata av amma och barnsköterskor under spädbarns- och förskoleåldern. Katas liv förändrades år 1862, då morfadern avled och hon flyttades till föräldrarna i Kaveltorp, där även mormodern, som utgjorde Katas trygghet, bodde tidvis. Kata kände sig som en främling i hemmet, där varken föräldrarna eller tjänstefolket visade henne några ömma känslor, enligt minnesanteckningarna.

Från skolåldern undervisades Kata av guvernanter. Åren 1869–1872 var hon elev vid Risbergska skolan, Örebro. Skolan grundades av Emilie Risberg (1815–1890) 1863 och var den fjärde flickskolan i sitt slag i landet. [2]

Fröken Risberg titulerades Tante Emilie.[3] Hon var en distingerad kvinna, som ingav respekt. Vid skolan var det långa arbetsdagar, sträng disciplin och kyrktvång varje söndag, alternerande i skolkyrkan och i stadskyrkan. Maten ransonerades – enligt Katas minnesanteckningar var eleverna ständigt hungriga.

Undervisningen omfattade elementära ämnen, kristendom, svenska, tyska, franska och engelska språken samt litteratur, främst genom högläsning kombinerad med handarbetslektioner.

Efter klockan 17 lästes läxorna under uppsikt av en lärarinna. I fröken Risbergs salong samlades sedan flickorna och handarbetade under högläsning, som de turades om med. Den, enligt Kata, monotona skoldagen avslutades med bön klockan 22.

Till glädjeämnena vid skolan hörde smygkurtisen med pojkarna i Karolinska läroverket, dels med miner och ögonkast varannan söndag i skolkyrkan (i stadskyrkan gick det ej för sig) dels med lekar och upptåg på Stora Holmen. Ett par fester, arrangerade av skolan under våren, avbröt tristessen. När Kata, långt senare, beskrev dessa i sina minnesanteckningar kunde hon "inte låta bli att hjärtligt skratta åt alla galenskaperna".

Det blev dock ett par galenskaper för mycket. Kata mötte "sin första allvarliga kärlek", en bergslagspojke i Choisieparken under mörka kvällar. När bergslagspojken som examinerad student lämnade Örebro blev det fritt spelrum för en annan pojke "vacker men dum", enligt Kata. Denna kurtis upptäcktes. Dessutom skötte inte Kata studierna ordentligt (vilket hon senare ångrade). Det blev förhör och uppträden. Kata ansågs farlig "för den allmänna friden och moralen" i skolan och efter en häftig sammandrabbning med fröken Risberg relegerades hon 1872.

Återbördad till Bångbro återvann Kata friheten, en frihet, som inte var enbart positiv; den bottnade, skriver hon i sina minnesanteckningar, i föräldrarnas likgiltighet för henne. Hon hade bittra minnen från tidigare år. Åren 1859–1862 födde fru Carlberg tre söner av vilka en var dödfödd och två dog i späd ålder. I moderns ögon tyckte sig Kata se förebråelse över hennes egen livskraft och fadern brukade med en suck säga: "Varför är du inte en pojke?!"

Kata ansåg att hon utvecklats åt rätt håll under Örebro-tiden. Hon skrev: "Af den lilla bleka ungen – som komm till Örebro – fanns ej ett spår. Jag var nu en käck duktig pojk-flicka, som mann aldrig kunde tämja." Den pojk-flickan upptäckte inte föräldrarna. Fadern ägnade sig åt kopparverket, modern, som fött tre döttrar, 1867, 1869, 1870, födde 1872 en son, som hon från födelsen och allt framgent ägnade sitt största intresse, enligt Kata.

Friheten begagnade Kata till att bekanta sig med arbetare av alla slag; snickare vid den s k Professorsgården, som var under byggnation (nu riven), kanalbyggare vid Bångbroverket (ej att förväxla med Carlsbergs kopparverk) och hyttkarlar i faderns kopparhytta. Hennes bästa vänner, skrev hon, var bokarpojkarna, barnarbetare, som krossade malmen till kopparhyttan. Speciellt intresse ägnade Kata åt en ung arbetare, August Syl, en smedspojke från Karmansbo. De unga träffades i smyg kväll efter kväll vid åstranden eller i nybygget (intrigen i *Stormfågeln*, motiv i Karl-Erik Forsslunds novell "En positivvisa") tills deras kärleksmöten avslöjades efter cirka ett år. Arbetaren avskedades och Kata sändes till Stockholm.

I Stockholm inackorderades Kata hos en aktuarie Carlstedt och hans fru Cornelia, en syster till August Blanche, i en fashionabel våning vid Mynttorget. Atmosfären i hemmet var säregen. Fru Carlstedt var mycket originell. Hon hade inrett en garderob till "en förtjusande buodoir", hon åt, med få undantag, endast om nätterna, hon spelade piano och sjöng; i synnerhet då hon var berusad.

Om sin berömda bror, om det tidiga 1800-talets litterära kretsar och om författarfesterna på Malmgården, där hon ofta presiderat, berättade hon gärna och med stark inlevelse, något som Kata aldrig glömde, enligt anteckningarna. Främst fascinerades Kata av C J L Almquists öde.

I det carlstedtska hemmet vistades vid denna tid Hjalmar Brantings mor, Emma född af Georgii, som begärt skilsmässa från sin andre man, den tyske konsertmästaren Jean Meyer. På visit i hemmet kom ofta Gabriel Branting och sonen Hjalmar. Det var där, i huset vid

Mynttorget, Kata Dalström såg Hjalmar Branting första gången. Han var på sitt trettonde år "en gänglig mörk pojke med sin mors djupa outgrundliga ögon".

I Stockholm fick Kata privatlektioner, som fortsatte även under sommaren, då Carlstedts vistades på sommarstället Fridhem vid Lilla sjötullen på Djurgården. Till Katas glada minnen hörde språngmarscherna genom skogen till ångbåten och färden över Djurgårdsbrunnsviken samt de väntade bokliga studierna, som hon bedrev intensivt och som, enligt minnesanteckningarna, blev hennes andliga räddning.

Sommargästerna vid Lilla sjötullen hade ett glatt och livligt umgänge med varandra. Det musicerades flitigt och debatter pågick ständigt mellan Carlstedts litterära och politiska vänner med Kata som uppmärksam lyssnare. Makarna Carlsbergs avsikt att "förborgerliga" dottern kom på skam. "Min mors benägenhet att ständigt ta steget till vänster hindrades inte i kretsen kring Carlstedts", skrev Kata Dalströms dotter Ruth. [4]

År 1874 återvände Kata till Bångbro, där familjen var installerad i Professorsgården. Studierna fortsatte under ledning av guvernanter. Franska, tyska och engelska språken talades turvis och återkommande en vecka i taget, varunder man läste respektive länders litteratur: Molière, Goethe, Schiller, Shakespeare och Dickens. Särskilt fängsladess Kata av Goethes' *Faust*, "ett hänförande drama som gjorde djupt intryck".[5]

Familjeförhållanden

Till Bångbro kom hösten 1874 civilingenjören och banbyggaren Gustaf Mauritz Dalström (1837–1906) för att leda banbygget Kloten-Bånghammar, vilket i kopparverksägaren Carlberg hade en entusiastisk tillskyndare.[6] Dalström var en erfaren konstruktör av järnvägsbyggen, författare på det tekniska området, medarbetare i Teknisk Tidskrift, uppfinnare av telegrafering från i gång varande tåg (1880). Åren 1886–1887 var han konstruktör av Stockholms södra spårvägsnät.[7].

I Bångbro inackorderades Dalström i Professorsgården. Det carlbergska hemmet visade stor gästfrihet. Där bjöds Dalström och andra ingenjörer till samkväm om vinterkvällarna. Ljusen tändes i salongen i övervåningen, man spelade Kille, berättade historier eller lyssnade till

högläsning, oftast av "ingenjörn", som Dalström kallades i familjen.

Vintern 1874 fick Kata privat konfirmationsundervisning. Traditionsenligt konfirmerades hon i svenska kyrkan pingsten 1875. Hon var, som hon skrev i minnesanteckningarna, en i flocken av vitklädda herrskapsbarn.[8]

En marsdag 1876 friade Kata till den 21 år äldre Gustaf Dalström. De förlovade sig, växlade ringar av äkta Kaveltorps-guld, den 2 april.[9] Drygt två år därefter, den 10 oktober 1878, knappt 20-årig, stod Kata Carlberg brud vid Gustaf Dalströms sida i vit taftklänning med svandun, rekvirerad från Paris.[10]

Kata Dalströms make var, enligt dottern Ruth, oerhört barnkär, mycket vänlig, men också korrekt och "strängt konservativ". Många heta duster utkämpades mellan makarna.[11]

Kata födde fyra döttrar och tre söner åren 1879-1896. Som maka till en konstruktör av banbyggen måste hon byta bostadsort många gånger. I Vena, Småland, bodde familjen 1879-1885 och där föddes de fyra döttrarna.[12] Intresserad, som Kata var, av mycket som rörde sig utom hemmets väggar, iakttog hon banbyggarnas, de s k rallarnas arbeten och deras villkor, något som hon senare hade nytta av i sin agitation. Denna bedrev hon bl a vid järnvägsbyggen, vilket föranledde högerpressen att ge henne epitetet "Rallardrottningen".[13]

Den 7 augusti 1885 flyttade familjen Dalström till Stockholm, med bostadsadress Maria Högbergsgata, snett emot Katarina kyrka. Fem dagar efter inflyttningen födde Kata sitt femte barn.[14] Flyttningen till Stockholm föranleddes av att Dalström ledde arbetet som konstruktör av Stockholms södra spårvägsnät åren 1886–1886.[15]

Tack vare sin samhällsställning och möjligheten att hålla sig med tjänstefolk kunde Kata ägna sig åt intressen utöver det timliga. Första året i Stockholm författade hon i pedagogiskt syfte *Nordiska gudasagor berättade för barn och ungdom*, utgiven 1887. Kata trodde obetingat på människans inneboende goda krafter och tillämpade moderna pedagogiska metoder, förespråkade av Ellen Key, men med utgångspunkt från Rousseau, i såväl fostran som undervisning. Makarna Dalström undervisade själva sina barn, han i matematik, hon i elementära ämnen efter ett uppgjort schema. Detta föreskrev bland annat exkursioner i naturen och religionshistoria, kristendomen inräknad, men utan bibel- och katekesläxor. Som ett led i undervisningen begagnade Kata de böcker som hon författade åren 1887–1894[16] (se KDs författarskap). Man kan se Kata Dalström som pedagog först i en mindre krets från denna tid och under återstoden av sitt liv i

offentligheten bland arbetarna.

Vid mitten av 1880-talet började Kata intressera sig för sociala frågor. Hon var aktiv i Föreningen för gift kvinnas äganderätt och från den 20 januari 1887 styrelsemedlem i Katarina församlings nybildade arbetsstuga för barn, i vilken hon deltog aktivt i undervisningen senhösten 1888, då familjen flyttade till Visby, där Dalström grundade Visby cementfabrik och var dess verkställande direktör till 1890. Kata fortsatte det författarskap hon inlett i Stockholm. Hon hann även med att brodera klädsel till en salongsmöbel (donerad till Stockholms stadsmuseum 1972). I hemmet umgicks Ellen Key om somrarna, då hon besökte sin far och syster, som var bosatta i Visby.[17]

År 1889 avled Katas far. Han lämnade en avsevärd förmögenhet efter sig. Kata satsade sin del av arvet på inköp av egendomen Näsbyholm i Småland. Makarna Dalström förverkligade en dröm om att bosätta sig på landet och ägna sig åt lant- och skogsbruk. De var entusiastiska och Kata var "som klippt och skuren" för arbetet med kor och höns, trädgårdsskötsel, bärplockning, syltning, saftning, korvstoppning, tillverkning av potatismjöl, ölbryggning och övrigt som hörde till självhushållning.[18]

Kata fick även tillfälle att omsätta sina arbetarvänliga idéer i praktisk handling; arbetstidsförkortning genomfördes ett par gånger på godset.[19]

Det visade sig emellertid att arvet satsats på egendom och skog under falska premisser från säljaren. Dalströms förlorade egendom och nästan allt bohag på exekutiv auktion. En rad processer om egendomsköpet ledde till konkurs, vilket drabbade familjen framgent. Kata lyckades, efter strider med försäljaren, en man i den borgerligt politiska karriären, rädda några ärvda klenoder, bland dem salongsmöbeln jag tidigare nämnt.[20]

Familjen Dalström flyttade till Stockholm 1892 och bosatte sig på Valhallavägen 31. Kata återknöt kontakten med den liberala kvinnorörelsen. Hon stod, som jag senare skall visa, på liberalismens yttersta vänsterflygel, påverkad, dels av ett agitationstal av August Palm under Näsbyholms-tiden, dels av Social-Demokraten, som hon prenumererat på i smyg, och inte minst av den senaste tidens bittra erfarenhet av kapitalets makt, vilket framgår av hennes anteckningar.[21]

Några av de liberala idéernas förespråkare i Stockholm blev Dalströms umgängesvänner. Bland dem finner vi Ingrid och David Bergström, Anna Bugge Wicksell, Knut Wicksell samt advokaterna Karl Staaff och Jonathan Olsson, vilka förde Dalströms talan under

processerna.[22] I den liberala kretsen umgicks även Hjalmar Branting, som redan under studietiden i Uppsala knutit kontakt med bl a Karl Staaff.

Det var, enligt en minnesanteckning, på Brantings uppmaning: "Gå in i partiet, där är rätta platsen!", som Kata Dalström blev socialdemokrat.[23] Hon började treva sig fram inom verksamheten i Stockholms Allmänna Kvinnoklubb (SAKK). Denna anordnade bland annat fester för medlemmarnas barn, och det var efter en julfest för "de arma, bleka barnen" år 1894 som Kata Dalström fattade ett, för henne, livsavgörande beslut.[24]

Ställning i partiet

SAKK var ansluten till partiet sedan augusti 1892.[25] Kata blev medlem i klubben den 3 december 1894 och därmed ansluten till Sveriges Socialdemokratiska Arbetareparti (SAP). Detta faktum väckte bestörtning inom familjen och den närmaste släkten. Gustaf Dalström var som förbytt. Den tystlåtne, försynte mannen, som enligt dottern, Ruth, sällan visade sitt humör, var oregerlig och häftiga gräl förekom mellan makarna. I hemmet rådde en dov stämning, som skrämde barnen. Katas mor beskärmade sig, bönade och bad om förskoning från att ha en dotter, som var socialdemokrat, släkt och vänner avskärmade sig från umgänget.[26] Men Kata var obeveklig. I minnesanteckningarna[27] skrev hon:

"Med ett brände jag mina skepp och stod oåterkalleligen bland 'samhällsomstörtarna' . . . jag visste att jag *nu* var 'Varg i Veum' inom eget hem . . . min dröm om en kamp för människorätt hade börjat . . . Välsignad vare den dag – när brytningen skedde. Glömma sig själf för idéerna! Hur oändligt härligt! Tänka att mann är en enda kugge i det oändliga maskineri, som för mänskligheten uppåt och framåt. Hvad betyder då allt annat i världen – mann lefver – dock icke nu jag – utan idéen lefver i mig och ger mig lif!"

Att glömma sig själv för idéerna. Detta är en programförklaring, en deklaration inför uppgiften att vara med och förändra samhället. Här blottar Kata sin rättviselidelse, sin moraliska indignation, sin föresats att, trots alla hinder, vara sin idé om samhällsomdaningen trogen. Med den fasta föresatsen att lyckas med detta och med en trosvisshet, som för tanken till religionen, blev Kata Dalström en hängiven socialdemokrat.

Kata Dalström nominerades aldrig som kandidat till poster inom kommuner, landsting och riksdag. Hon accepterades och uppskattades i kraft av sin agitatoriska förmåga. Fast anställd agitator var hon aldrig, varken för politiska partier eller fackliga organisationer. Katas frihetsbehov var stort. Till Fredrik Ström skrev hon i ett brev den 12 maj 1907: "Jag tackar alla goda Guda-makter jag ej äter partiets bröd utan står fri." Detta är ett uttryck, som i variation förekommer, till en del i hennes brev, ofta i minnesanteckningarna. I ett brev till Hinke Bergegren, daterat Stockholm den 14/1 1908,[28] betecknade hon sig som individualistisk anarkist.

Den kommunistiska anarkismen, som Krapotkin tecknat den i *Inbördes hjälp*, fann hon ytterst sympatisk, men, skrev hon: "af rena praktiska orsaker kämpar jag samman med socialdemokraterna därför att jag bäst kan tjäna mänskligheten där." Detta uttryck varierat med "kampen för höjandet af mänsklighetens materiella och kulturella ställning", "plikten mot mänskligheten" och "den sociala frigörelsen" finns i breven och de återkom ständigt i Kata Dalströms agitation. Upplysning, uppfostran, skolning och bildning utgjorde, enligt henne, hörnstenarna i klasskampen.

Kata Dalström var den första kvinna som invaldes i styrelsen för ett politiskt parti.[29] Hon var ledamot i styrelsen för Norra och Mellersta distriktet av SAP 1898 t o m den 9 april 1901, då distriktsindelningen avvecklades. Åren 1900–1905 var hon ledamot i partistyrelsens verkställande utskott (VU). Hon var ledamot i Kommittén för den kvinnliga agitationen 1897–1902.[30]

Som representant för Stockholms handsksömmerskefackförening deltog Kata i Landsorganisationens (LOs) konstituerande kongress 1898. Hon invaldes bland fjorton män i ett utskott med uppgift att efter generaldebatten behandla stadgeförslagen.[31]

I Social-Demokratens kontrahentförsamling, som bestod av en mångfald män, representerande ägarna till tidningen, var Kata representant för SAKK. Kontrahentförsamlingens möten var, enligt Katas annotation, inte angenäma men de var en god skola för det fortsatta politiska arbetet.

Under konflikterna på arbetsmarknaden 1902 och 1909 var Kata den enda kvinnan i strejkutskotten.[32]

Vid partikongressen 1897 debuterade Kata i kongressammanhang, som ombud för SAKK.[33]

Nästa kongress år 1900 var Kata ombud för Stockholms bomullsarbetarefackförening och vid LO-kongressen i Malmö samma år

representerade hon skrädderiarbetarna.[34] Vid den extra kongressen i 1902, liksom de ordinarie 1905 deltog Kata i egenskap av ledamot i partistyrelsen.

På den extra kongressen 1907 var Kata ombud för Seskarö arbetarekommun och på den ordinarie kongressen 1908 representerade hon Riksgränsens arbetarekommun. Den sista SAP-kongress Kata deltog i, 1911, var hon ombud för Sölvesborgs arbetarekommun.[35]

Sensommaren 1923 började Kata Dalströms krafter avta. Hon kände behov av vila och inackorderade sig på Sigtunastiftelsen (se brev 239) där hon i lugn och ro läste teosofiska skrifter och dikter samt diskuterade med teologer och filosofer. Efter några veckor återvände hon till sitt hem. I början av december drabbades hon av en hjärtåkomma och svår astma. Hon fördes till Åsö sjukhus i Stockholm, där hon avled den 11 december, precis en vecka före sin 65-årsdag.[36]

Jordfästningen ägde rum söndagen den 16 december. Den förrättades av komminister A V Zander från Västanfors. En kortege utgick från Norra Bantorget till Norra begravningsplatsen. Kistan, höljd i röd duk, placerad på katafalk fördes av två hästar i svarta dok. Efter de närmast sörjande följde ett hundratal arbetarkvinnor bärande kransar från landets alla delar, sångkörer, talare, fackelbärare samt deputationer från Stockholm och landsorten. Tal hölls av företrädare för LO, SAP, SAC, ABF, nykterhetsorden, Verdandi, fackföreningar samt socialdemokratiska och kommunistiska organisationer i Sverige, Norge, Finland och Sovjetunionen. I fackelsken sjöngs unisont de ryska revolutionärernas sorgmarsch.

I sorgetåget skall, enligt Ström, mellan sex- och åttatusen människor ha deltagit.[37]

4. Kata som agitator

Som nybliven medlem i Stockholms Allmänna Kvinnoklubb övertalades Kata av klubbens ordförande Gertrud Månsson (brev 1 till Branting) att hålla ett inledningsanförande vid ordinarie mötet den 17 december 1894 till vilket utomstående intresserade kvinnor inbjudits.

Kata talade om kvinnans situation. Hon påpekade särskilt hennes underordnade ställning till mannen, hans rätt att neka henne arbeta utanför hemmet, hans bestämmanderätt över ekonomin och hans förmyndarskap över hustru och barn. Kata berörde kvinnoarbetet i

fabrikerna och de borgerliga kvinnornas position på arbetsmarknaden. Enligt henne var förhållandet i stort inte bättre för dessa än för arbetarkvinnorna så länge kvinnan var i underordnad ställning i hemmet och i samhället.

Kata gav en bild av förhållandena i England, Förenta staterna och Tyskland. Hon uppehöll sig särskilt vid det tyska socialdemokratiska partiets energiska kamp för social rättvisa. Med orden: ". . . kunna vi få en fast organisation och kämpa sida vid sida med mannen skall vårt arbete krönas med framgång", avslutade den internt debuterande agitatorn sitt anförande.[1]

Offentligt ämnade Kata framträda med ett förstamajtal på Gärdet 1895, men därav blev intet; Katas make tog tag i henne och ledde henne bort från talarstolen, enligt ögonvittnet, Elin Engström,[2] pionjär inom den socialdemokratiska kvinnorörelsen. Förstamajtalet återgavs i Social-Demokraten den 2 maj med anmärkningen att Kata Dalström fått förhinder.[3]

I juni 1895 lyckades Kata bättre. Då besökte hon Reymersholms yllefabrik i syfte att återuppliva en nedlagd fackförening. Detta besök är hennes första dokumenterade agitation på en arbetsplats.[4]

Kvinnliga arbetsplatser i Stockholm blev Kata Dalströms forum från 1895. Mera målmedveten agitation bedrevs i huvudstaden 1897, då SAKK och fackföreningar med kvinnliga medlemmar bildade Kommittén för den kvinnliga agitationen. Vid det konstituerande mötet den 20 oktober valdes Gertrud Månsson till ordförande och Kata till sekreterare, en post som hon lämnade efter ett år för att ägna sig åt sitt eget gebit – agitationen.[5]

Debuten som agitator på riksplanet ägde rum i juli år 1900, då hon företog en turné i Skåne, omfattande Ystad, Malmö, Lund, Helsingborg och Kristianstad. I Ystad välkomnades hon av folkparksföreståndaren Fredrik Vilhelm Thorsson (brev 9 till Branting). Kata var, enligt sina minnesanteckningar, så nervös inför sin uppgift att hon svimmade på podiet. Nykterhetsmannen Thorsson tvingade i henne porter så att hon kvicknade till, men hon var så uppskärrad att hon inte kunde tala med ett par partikamrater, som skyndat till för att hälsa på henne.[6]

Efter de trevande försöken som agitator på riksplanet inför månghövdad publik, trädde dock Kata fram med både säkerhet och frimodighet.

I oktober år 1900 agiterade hon för första gången norr om polcirkeln, vilken hon, enligt brev 93 till Ström, passerade för 17:e

gången den 9 februari 1908. Det blev åtskilliga norrlandsturnéer under årens lopp, många av dem livfullt skildrade i denna samling. Norrland, främst Lappland, utövade en särskild lockelse på Kata Dalström. Fjällvärlden, den för henne exotiska, fängslade henne. Hon attraherades av den norrländska naturen, och, liksom vid reseuppehållen i det övriga Sverige, besökte hon kyrkor, beså kyrkokonsten och iakttog klockstaplar och annan byggnadsarkitektur i Lappland.[7]

Ett belysande exempel på hennes uppskattning av övre Norrland utgör brev 22 till Branting.[8] Kata ansåg att Branting borde göra en agitationsresa till lappmarken, som på grund av de stora gruvfälten med dess arbetare utgjorde en av huvudpunkterna för den politiska och fackliga agitationen. För att locka Branting till malmfälten beskriver hon naturen, sina fjällturer, anger höjden på ett par fjäll skriver att det är något rent bedårande med midnattssolen och lovar att om han bara kommer upp så blir han "en annan människa".

Branting framstod för Kata som ett föredöme när det gällde agitation. Arbetarna i Malmberget längtade efter att få se Branting och höra honom tala, enligt Kata.[9]

Mot Brantings strikta framträdande inför folket var Kata Dalströms starkt kontrasterande. Att tala som arbetare i gemen och klä sig som arbetarkvinnorna var första momentet i hennes taktik att liera sig med lyssnarna och samtidigt vara medelpunkten. Ett belysande exempel berättas från Nälden av signaturen A E i Vestmanlands Läns Tidning.[10] A E var dotter eller son till en gästgivare. Denne fick en dag telefon från "fru Dalström", som undrade om hon kunde få logi över natten. I tro att det var hans svägerskas goda vän från Järpen önskade han henne varmt välkommen. Fru Dalström kom och befanns vara Kata, som skulle hålla ett politiskt föredrag i godtemplarlokalen. Gästgivaren, som var "ganska stockkonservativ", blev förfärad, men höll god min. Kata bjöds på middag. Hon var mycket charmerande, välklädd, påfallande talför och roande. Plötsligt rusade hon upp från stolen och bad om ursäkt för sin brådska till mötet. Gästgivaren invände med "att det var god tid än", men Kata svarade leende att hon skulle byta kläder först. "Det behövs inte", svarade gästgivaren och log mot hennes elegans. Kata förklarade då att hon hade enklare kläder i kappsäcken och att dessa passade bättre vid detta tillfälle.

Oftast var kappsäcken packad med maximum av litteratur och ett minimum av kläder.

Kata bedömde sin klädsel från fall till fall. Den 21 april 1911, då hon höll föredraget "Ljus över landet" i Falköping kritiserades hon i

Västgöta-Korrespondenten för sin elegans: "Trots att hon vill vara proletärkvinna – måhända tillhörande proletärsocieteten – kunde hon dock inte förneka sig det lilla nöjet att bära sidenblus och under hennes haka prålade en stor och till synes dyrbar brosch av gammalt silver."[11]

Den okända fru Dalström blev efter några år i agitationen fru Kata med hela folket. Till detta bidrog vissa händelser, som blev riksbekanta: åtal mot henne under rösträttsstrejken 1902 och storstrejken 1909 samt den i pressen uppmärksammade disputationen med komminister David Granqvist i Söderala 1907 (brev 73).

"Fru Kata kommer! Den vittfrejdade talarinnan håller möte . . .", löd texten på affischerna,[12] som spreds i samhällena, och folket strömmade till. Den slitna frasen "man ur huse" användes ofta i lokalpressens referat om Katas möten, som varade 1 ½ till 2 timmar, ofta längre tid.[13] Katas besök på bruk, i byar och småsamhällen var en av de få förströelser som bjöds vid denna tid, då det traditionella umgängessättet på landsbygden bröts och landsbygdsproletariatet sögs upp som arbetskraft i de framväxande industrierna.

Industriorterna var agitatorernas starka fästen i försöken att organisera arbetarna fackligt och politiskt. Deras ambition var också att nå småbrukare, arrendatorer och lantarbetare, av vilka många, både män, kvinnor och barn arbetade under statarsystemet.

Kata Dalström agiterade bland en mångfald yrkesgrupper: gruv-, järnbruks- och sågverksarbetare, stuveri- och hamnarbetare, skogs- och flottningsarbetare, byggnadsarbetare och murare, bleck- och plåtslageriarbetare, stenhuggare, "rallare", bageriarbetare, tvätterskor och strykerskor samt sist men inte minst bland textilarbetare, en agitation som hon inledde i slutet av 1890-talet först i Stockholmsregionen, senare i textilindustrilandskapen Väster- och Östergötland med Borås och Norrköping som centrum.[14]

Kata ansåg att misströstan var den oförlåtligaste av alla synder, enligt dottern Ruth.[15] Trots detta misströstade Kata Dalström många gånger inför kvinnornas likgiltighet för organisationstanken. Misströstan contra hoppfullhet speglas i rapporter från agitationsfältet och i brev, mest utpräglat i breven till förtroendemannen i Sv Textilarbetareförbundet, Gustaf Janzén.[16] "Jag skall *göra allt* för att få upp förståelse för organisationen, men tyvärr kvinnorna *äro* så *oerhördt svåra att få* att begripa sin skyldighet mot sig *själfva* och *mänskligheten*", skrev hon till honom i ett brev daterat Stockholm den 29/9 1905. Från Malmö skrev hon den 23/10 samma år och framförde en önskan om att textil-

arbetareförbundet skulle anställa ett par tre duktiga flickor som agitatorer. Samtidigt påpekade hon att det var från de bäst betalda kvinnorna i branschen som det starkaste motståndet kom.

Kata hade aldrig sett "så hufvudlöst slöa människor som i Göteborg", skrev hon till Janzén den 1/11 1905. Hon erbjöd sig att agitera utan ersättning: "Är det så att Ni vill betala dessa möten, så göra Ni det, hvarom inte så tar jag dem ändå, ty jag kann ej se att dessa textilare här, som så väl behöfva all hjälp skola bli utan", skrev hon från samma stad den 17/11 1905.

Agitationen bland "textilare" bedrev Kata in i det sista, likaså behöll hon kontakten med Janzén. Hon knöt kontakter med unga textilarbeterskor, som hon kallade "mina töser" liksom hon benämnde de unga männen inom rörelsen "mina pojkar".

Trots vedermödorna, vilka Kata skildrar i breven, tyckte hon att det var roligt att agitera. Motståndet från arbetsgivare (eg arbetsköpare), präster, länsmän och landsfiskaler sporrade henne. I trängda lägen svarade hon med passande ordspråk eller ordstäv. Hennes närmast burleska slagfärdighet räddade henne och uppeggade samtidigt publiken till applåder och skratt. Hennes underläge i debatter med fackmän skyldes genom hennes rappa tunga, och ett befarat nederlag vändes i seger.

Kata älskade äventyr; det överraskande, lustbetonade och exotiska men också i bemärkelsen vågspel och risker, som t ex en sparkstöttingsfärd på svagis (brev 142) för att infria löftet om ett agitationsmöte och slädfärder i snöstorm. Att träffa samer och färdas i rissla över isbelagda fjärdar var för henne det fulländade äventyret även om det var 25–30 minusgrader, som under norrbottenturnén i januari 1915. Tillsammans med en partikamrat färdades Kata i släde efter häst och i en backe strax intill Töre ropades "tattare" efter ekipaget; det generade inte Kata.

Sin egen kroppshydda skämtade hon friskt om. Som t ex då "tattarekipaget" gav sig iväg från Töre till Kalix medan kylan smällde i husknutar och träd och hästen var lurvig av rimfrost. Mitt under det Kata njöt i fullaste drag av färden "i den praktfulla vinternatten" blev hästen skrämd och kastade åt sidan. Risslan stjälpte, Kata, hö, fällar och bagage slungades ut i snön och fimmelstången knäcktes. Där låg jag, skrev Kata, hjälplös och nästan begravd av snö, medan skjutsbonden hade all möda i världen att få mig på benen.

Att få färdas i akkja efter ren var Katas dröm. Denna förverkligades i Seskarö 1915. En partikamrat erbjöd henne skjuts från inkvarterings-

stället till Folkets Hus. Det var en kort sträcka men akkjan välte tre gånger. Kata var, trots intermezzot, tacksam och glad. Hon noterade färden i dagboken som om hon kommit till Seskarö Folkets Hus i triumfvagn.

Från Seskarö till Karlsborg fick Kata skjuts efter häst i "en härlig, lång finnrissla med mjuk bädd – alla mina 5 skinn drogs på – och så rullades jag upp i släden – 30 gr. kallt – och in. Jag låg och njöt af den utomordentligt praktfulla vinterhimlen med sitt trolska mån- och stjärneljus. –", skrev hon i dagboken.

Under Katas första Lapplands-turné år 1900 fanns det inte persontrafik på SJ mellan Malmberget och Kiruna. Passagerarna fick följa med i godsfinkor på fribiljetter. Folk och fä och varjehanda gods, bl a virke och räls stuvades in i finkorna. Dessa saknade fönster. Kata färdades i en sådan finka tillsammans med Calle Lundberg och J.W. Kramer (brev 9 resp 21 till Branting) i 20 graders kyla. Finkan var fylld av rallare, bland dem många som huttrade och frös i alltför tunna kläder. Passagerarna trängdes bland potatissäckar; ägglådor, mjölkflaskor, klädsäckar och rallareskuffar. I taket dinglade kappsäckar och väckor. Efter flera timmars resa stannade tåget vid Kajtumälven. Där fanns en s k rallarefutt (liten provisorisk träkåk) där mat och kaffe serverades. Kata tog sig ur finkan för att få sig en kopp kaffe.

Utan förvarning kunde tåget sätta sig i rörelse och Kata skyndade tillbaka för att ta sig upp i finkan. "Det var sannerligen lättare sagt än gjort", skrev Kata, och fortsatte: "vagnen var för hög, banken för låg, och nu stod jag där i stöpet! Tung och ovig, förvandlad till ett 'levande klädbylte', hade jag föga utsikt komma tillbaka in i finkan, men i sista stund hyvades jag upp av mina reskamrater. Rallarepojkarna som halade upp mig hade ej beräknat att jag var så tung, utan släppte taget och jag for handlöst ned på banken. Tåget visslade och Lundberg skrek: 'Hugg i igen pojkar!' och slutligen var jag åter i finkan. Då de väl fått mig ombord, sade en av rallarna vanvördigt: 'Den va tung' – alldeles som om jag varit en sten!"[18]

Katas agitation sträckte sig också till Norge, där hon anlitades av arbetarrörelsens organisationer. Exempel på denna agitation speglas i brev till Ström.[19] Oombedd inskred hon och väckte opinion mot undermåliga arbetsförhållanden vid Sulitelma koppargruvor 1904 (se brev 23 till Branting).

Det fanns planer på politisk agitation av Kata i Finland, men de förverkligades inte. (Brev 26 till Ström)

Församlingsfriheten var beskuren. Agitatorernas ordval bevakades.

De kunde genom en litet tillspetsad formulering anhållas och dömas för brott mot offentlig myndighet, smädelse av riksdagen, majestätsbrott och hädelse av Gud. Dessutom försvårades den fackliga agitationen och kampen mot strejkbryteri av den s k Åkarpslagen (1899–1938), uppkallad efter lantbrukaren och politikern Pehr Pehrsson i Åkarp (1853–1950) ledamot i AK 1897–1908.

År 1906 antog riksdagen skärpta bestämmelser mot antimilitaristisk agitation, vilket inte drabbade Kata, men väl medlemmar i socialdemokratiska ungdomsförbundet (se brev 28 till Branting). Den nya lagen kallades "Staaff-lagen", "den nya Åkarpslagen", "munkorgslagen" och "Lex Hinke".[20]

I det borgerliga samhällets försök att stäcka socialdemokratins framväxt fanns rigorösa bestämmelser. Länsstyrelserna utfärdade förbud mot friluftsmöten, även landsvägsmöten (se brev 32 till Branting). Lokaler upplåts för religiösa möten och nykterhetstalare men ytterst sällan för socialdemokratiska agitatorer.

Kata Dalström trotsade förbuden och kom därmed i klammeri med rättvisan (se breven 111, 112). Tack vare sin svärson advokaten Georg Stjernstedt (brev 31 till Branting) klarade hon sig ifrån åtalen med böter.

Den första stämningsresolutionen drabbade Kata 1902 i samband med rösträttsstrejken.[21] Som påtryckningsmedel för rösträtten demonstrerades i hela landet söndagen den 20 april. I Stockholm möttes demonstrationståget av ett massivt polisuppbåd. Polisen besatte Norra Bantorget och spärrade av gatorna till Folkets Hus. Kata deltog inte i demonstrationen. Hon kom, intet ont anande, från ett möte i Vaxholm. Det värsta tumultet var över och Kata tog sig fram till partistyrelsens lokaler i Folkets Hus. Engagerad i händelseförloppet, som hon iakttog från ett fönster, sprang hon nedför trappan och ut i portalen. Där stod partikamrater. Ett högre polisbefäl befallde dem att skingras. Ingen åtlydde ordern, och Kata frågade med vad rätt han beordrade dem att skingras, då de stod i sitt eget Folkets Hus. Polisbefälet upprepade ordern, varpå Kata upprepade frågan. Då blev hon arresterad och förd till Adolf Fredriks polisstation.

Den 30 april 1902 utfärdade Stockholm Rådstufvurätt en stämningsresolution till fru Anna Maria Katarina Dalström, boende No 60, Sturegatan, 1 tr upp, med yrkande om ansvar för brott mot offentlig myndighet. Påföljden stannade vid ett bötesföreläggande på 50 kronor.

Arresteringen av Kata medförde att hon blev känd. Stockholms dagliga tidningar gav stort utrymme åt händelserna den 20 april, även

kallad den "blodiga söndagen". Skämtpressen tog fasta på det mest dramatiska, som återgavs i karikatyrer och anekdoter och landsortspressen refererade. Det var första gången Kata Dalström karikerades tillsammans med stadsfiskal Lars Stendahl (brev 7 till Ström). Det var också under dessa kravaller som han fick öknamnet "Stendahl med påken".[22]

Under 1908 års förpostfäktningar till den stora striden på arbetsmarknaden 1909 skärptes mötesförbuden (breven 108 och 111 till Ström). Då förbud utfärdades hände det, till Katas förvåning, att självägande bönder upplät mark. Ett sätt att kringgå förbuden var att hålla landsvägsmöten, men också dessa kunde förbjudas (se brev 32 till Branting). Ännu ett sätt att kringgå förbuden var att genom "djungeltelegrafen" uppbåda arbetare till skogsdungar. Första gången detta hände frågade Kata förvånad om hon skulle tala till buskarna och träden. "Tala du!" uppmanades hon. Kata följde rådet, ställde sig på en stubbe och började sitt tal. Snart såg hon rörelser i buskarna, och det gick upp för henne att hon hade lyssnare; lyssnare som , i likhet med henne, kringgick mötesförbudet.

Efterhand som Folkets Hus byggdes i landsortsstäder och industriorter, oftast med frivilliga insatser av arbete och andelar i folketshusföreningar, kunde politiska och fackliga möten hållas utan inskridanden från myndigheterna.

Sina bästa kontakter hade Kata med folket ute i bygderna. Där träffade hon personer med ett nyvaknat intresse för socialdemokratin och fackföreningsrörelsen. Styrelsemedlemmar i arbetarekommuner och kvinnoklubbar affischerade om hennes möten. Hon mottogs vänligt och inkvarterades hos dem om hon nekades logi i gästgivargårdar och hotell. På orter, som ännu inte hade organisationer och som hon kom till för att bilda sådana, fanns det alltid någon initiativtagare bland "de väckta".

Då hon blev medlem i Sverges Socialdemokratiska Vänsterparti och senare i Sverges Kommunistiska Parti blev det problematiskt med förberedelser, mottagande och tillgång till möteslokaler. Partisplittringen drabbade henne, som agitator, mera påtagligt än den drabbade övriga medlemmar, beroende, som hon var, av lokala arrangörer. Värst var det i brytningsskedena, 1917 och 1921. När skiljelinjerna klarnat och organisationerna definierat sig i SAP, SSV och SKP blev också agitatorernas arbetsområden klart definierade, men då hade Kata Dalström i det närmaste förbrukat sina krafter och fullbordat sin livsgärning.

5. Agitatorernas roll

Agitatorerna var idéspridare. Deras roll får inte underskattas. De förankrade organisationstanken, både politiskt och fackligt, bland befolkningen. Under de två sista decennierna på 1800-talet, då SAP och LO bildades, fanns ett fåtal socialdemokratiska tidningar, som kunde fungera som språkrör för de båda organisationerna och deras idéer om politisk och facklig kamp för en förbättring av arbetarklassens villkor.

I Stockholm grundades Social-Demokraten år 1885 av August Palm, landets första och mest kända socialdemokratiska agitator, väl medveten om agitationens betydelse, muntligt och genom de tryckta orden.

Det dröjde några år in 1900-talet innan arbetarpressen[1] gjorde en första trevande inbrytning på de etablerade borgerliga tidningarnas marknad. Just i detta avseende gjorde agitatorerna en betydelsefull insats; de anskaffade ombud för tidningarna, ombud, som personligen värvade prenumeranter, vilka ekonomiskt bidrog till tidningarnas fortsatta existens och därmed också till kontinuerlig upplysning om arbetarrörelsens idéer, dess syfte och mål. De tryckta ordens budskap spreds också av agitatorerna i form av flygblad och broschyrer, vilka hade en väldig hausse under det första decenniet av 1900-talet.[2]

Det går inte att särskilja agitatorernas arbetsuppgifter och värdera dessa var för sig. Man kan utesluta något av momenten, men den muntliga framställningen, agitationstalet, kan inte elimineras eller avfärdas som ganska betydelselös. I senare forskning anförs denna uppfattning. Man ger då extrema exempel på extrema agitatorer, som Fabian Månsson, vilken dessutom varit (och är) föremål för mytbildning.[3]

Agitatorernas uppdragsgivare var SAP, LO och SUF, vilkas sekreterare organiserade agitationen och vilkas kassörer utbetalade traktamenten och resekostnader.[4] För agitatorerna gällde det att "på obruten mark", som Kata Dalström skriver, medelst slagkraftiga affischer samla åhörare och väcka deras intresse för de socialdemokratiska och fackliga idéerna. Agitatorerna gladdes om det så bara var ett fåtal åhörare vid första mötet på en ort; de hade då slagit en bräsch för arbetarrörelsens breddning och fått en plattform att återvända till. Plattformen utgjordes av ortsbor, som agitatorerna påpassligt knutit kontakter med. Det kunde vara att få ombud för Social-Demokraten,

senare andra socialdemokratiska tidningar och, i bästa fall, personunderlag till styrelser i arbetarekommuner, kvinnoklubbar, ungdomsklubbar och fackliga avdelningar. Dessa personer förväntades propagera lokalt, vara tidningsombud och försäljare av broschyrer med fackligt/politiskt innehåll. Lyckades inte agitatorerna värva anhängare vid första besöket återvände de, oftast tills ansträngningarna kröntes med framgång. Då rapporterade de, i likhet med Kata Dalström, till sina uppdragsgivare om segern.

Då lokala organisationer bildats bidrog de till resekostnaden. För att ekonomisera agitationen såldes inträdesbiljetter till mötena (ofta för billigt ansåg Kata). De små organisationerna hade ekonomiska svårigheter, med påföljd att agitatorerna inte kunde bistås enligt överenskommelse. De fick då själva svara för utgiften (det gjorde Kata) eller förskottera och kräva ersättning i den ekonomiska rapporten till respektive organisation.

Agitatorer rekryterades bland medarbetare i den nystartade arbetarpressen. Även tidningarnas redaktörer, som Branting och Ström, anlitades. Ortsmeddelare till de lokala tidningarna värvades för agitation lokalt och i distrikten. Företrädare för olika yrkesgrupper som t ex skräddaren F E Elmgren (brev 14 till Branting) och brädgårdsarbetaren Johan Persson (brev 60) agiterade såväl fackligt som politiskt.

Agitatorerna rapporterade efter varje turné. Det var en noggrann redovisning med uppgift om alla orter, datum, föredragsämne, publiksiffra och nya medlemmar, eller bildandet av nya klubbar etc.

I ekonomiska rapporter angavs utgifter, inkomster och eventuella förskott (som var ganska vanliga). Utgifter för resor, porton, affischer, telefonsamtal och eventuella telegramkostnader redovisades.

Jag ger här exempel på rapport utan ekonomisk redogörelse.[5] Turnén speglas i breven 64–69. "Rapport öfver agitationen i Gäfleborgs-Kopparbärgs Ungdomsdistrikt. Resan anträddes den 13 januari och pågick t o m 24 i samma månad (då afbrott gjorde i.o.f. Kvinnokonferensen). Hvarefter den ånyå fortsattes f.o.m 1 februari t.o.m. 24 i samma månad. Under denna tid ha 35 möten afhållits.

Tärnsjö	åhörare	200
Strömsbro		300
Harnäs		300
Taflan		450
Forsbacka		
Forsbacka		600

Storvik	300
Sandviken	700
Hofors	600
Korsnäs	
Korsnäs	400
Falun	
Falun	700
Borlänge	643
Kvarnsveden	400
Bjursås	325
Korsnäs	
Korsnäs	350
Torsäng	150
Elfdalen	191
Mora	194
Vansbro	400
Leksand	300
Hedemora	300
Näs	250
Horndal	300
Hede	150
Fors	249
Garpenberg	150
Krylbo	250
Ockelbo	175
Skutskär	500
Karlholm	275
Hammarby	300
Summa	10.392

I Karlholm bildades en Soc. Dem. Ungdomsklubb med 30 medlemmar.

Ludvika den 26/2 1907
Kata Dalström"

Kata Dalström skrev också en annan typ av rapporter. I juni 1907 agiterade hon på nytt för ungdomsförbundet och rapporterade till Centralstyrelsen i Malmö, då turnén var avslutad. Denna rapport liknar mer de brev hon skrev till Fredrik Ström:

"Som juni månads agitation med mötet vid Koppom den 30 dennes är afslutad vill jag lämna redogörelse för de trenne mötena som afhållits efter mötet i Rottneros – eller rättare 'Södra Sunnebyn' – bortom Rottnerosbruk.

Den 28 juni var möte i Edsvalla. Till detta möte hade mycket folk samlats – (en del civilklädda officerare från Trossnäs hade ock infunnit sig).

Ämne var Hvad vill socialdemokraterna – *med särskild vikt lagd på* 'militär-punkten' – å vårt program. (Besväringen var *ej* där tyvärr).

Cirka 500 personer hade packadt ihop sig i den stora ordenssalen som rymmer *300*, men nu stod mann i gångar och smårumm och på förstubron.

Edsvalla-klubben är *mycket* liflig, och särskilt vill jag påpeka att de kvinnliga medlemmarna *där* äro ovanligt intresserade af vårt arbete – hvilket ock de mannliga klubbisterna med stor tillfredsställelse konstaterade.

Den 29 var möte ute vid Eda Glasbruk. Tyvärr hade jag, tillfölje af resplanens omkastning måst ånyå resa upp till norska gränsen, där Eda Glasbruk ligger. Resan gick först till Charlottenberg och så därifrån per skjuts till Glasbruket, som ligger nära en mil bortom station.

Mötet blef alldeles sällsport lyckadt – ett af de yppersta jag haft under denna resa – enär cirka 600 personer samlats från dels bruket, dels trakterna omkring.

Ämnet var här – på särskild anhållan: 'Kann en kristen vara socialdemokrat.'

Mann åhörde detta föredrag med stort intresse – och var synbarligen belåten – enär applåderna voro demonstrativa.

Sedan musiken spelat, höll jag också på *särskild* anhållan ännu ett föredrag om Ungdomsrörelsens uppgifter och de olika riktningarna inom den samma, hvarefter detta möte upp vid gränsen var afslutadt.

Den 30 juni var möte vid *Koppom – Gulingarnas fasta borg – en af de svåraste platser vi ha i hela Värmland – allas fasa här uppe*!

Där finns mycket folk – men *hittills har varit omöjligt att ens komma till tals med dem däruppe vid bruket*. De äro starkt religiösa – och ha en Guling-afdelning på cirka 150 mann.

Hvar jag komm var ständigt ropet 'Kära Kata far *för all del till Koppom.*' Efter rådplägning inne i Karlstad med Gillberg mfl. beslöts slutligen att i samband med Eda-mötet taga Koppom *ehuru färden dit var ytterst besvärlig* – och mötet, tillfölje af regn – *helt kunde misslyckas, och skulle bli dyrbart!*

Jag ville dock ej resa ensam dit utan Carl Olsson från Arvika jämte Aug. E. Andersson (V. Folkblad) skulle följa med. Vi togo tidningar och broschyrer med i mängd – och hoppades på vackert väder.

Söndagsmorgon *öste det ned*!!

Från Åmots Gästgifvargård var det något öfver *2 mil dit* – vägarna bottenlösa – och *öppen vagn*. Pojkarna *utan* ytterrockar. (Anders hade ämnat cykla – ogörligt) Genomblöta kommo vi fram!

Kl ½ 4 var mötet. Mycket folk hade oaktadt regnet infunnit sig. (Cirka 200). Jag ställde mig under en stor gran invid vägen och 'predikade'. Pojkarna delade ut tidningar och spridde 'gift' (socialistisk propaganda, min anm) – hvilket var af *största vikt här uppe enär de voro alldeles* främmande för oss!

I öfver 2 ¼ timme talade jag om 'Facklig och politisk organisation' – *flere gånger* efter föredraget höjdes bravorop – medan andra stodo dystra och fientliga – men ytterst uppmärksamma.

Efter föredraget manade jag dem till att bilda en Soc. Dm. Ungdomsklubb för att få in *den modärna arbetarrörelsens idéer*, i det dittills så mörka Koppom! Och till vår oändliga öfverraskning fingo vi, efter ett litet kort tal af Aug. E. Andersson, också med maning att bilda en Soc. Dm. Ungdomsklubb – en sådan till stånd, 16 medlemmar antecknade sig. Anslutning till förbundet beslöts – interimstyrelse tillsattes och allt klarades ut!

Vi voro både *öfverraskade* och *glada öfver det vunna resultatet!* Men hvad vi *icke* voro glada öfver – det var att Gästgifvar-skjutsen blef oss ytterst dyrbar – f.o.å. – 16.40 – *men mötet var värdt tre andra möten minst* – och resultatet blef öfver förväntan godt.

Jag är emellertid ytterst förkyld – och hur det går med de andra vet jag inte! Jag fick taga 'Kina' igår kväll – och har feber – och är illa däran – hoppas dock att kunna klara mig – enär jag *efter Koppom* fått *2* fridagar för att kunna reparera mina nedtagna krafter."

I glädjen över det lyckade resulatet i Koppom uttryckte Kata förhoppningar på de käcka och duktiga pojkar och töser, som fanns i Värmland. De var, enligt henne, något att bygga vidare på, då det gällde att sprida idéerna i allt vidare kretsar.

Rapporten var dagtecknad Arvika den 1 juli 1907.

Av en rapport över en veckas agitation för partiets räkning i Norrköping i november 1902 samt en veckas agitation, som Norrköpings arbetarekommun bekostade, framgår variationen av yrkeskategorier som samlades till möten.

Skoarbetare, träarbetare, grovarbetare, färgeri-, blekeri-, textilarbetare och brädgårdsarbetare första veckan. Andra veckan hölls möten för hamnarbetare, skrädderiarbetare, sömmerskor, målare, bleck- och plåtslagare, järn- och gjuteriarbetare, bryggeri- och läskedrycksarbetare samt typografer.

Kata skulle ha agiterat bland sockerbruksarbetarna, men de hade på uppmaning av disponenten i företaget utträtt ur Norrköpings arbetarekommun och de vågade ej nämna Kata Dalströms namn på affischen till festen de inbjudit henne till, så hon vägrade att komma.

Föredragsämnena var redogörelser för de fackliga organisationernas mål och medel, för parti- och kommunalprogrammen samt, som Kata skrev i rapporten: *"först* och *sist* nödvändigheten af ett fast samarbete mellan de båda olika grenarna af arbetarrörelsen".

Ett allmänt möte hölls. Då var ämnet "Kristendom och socialism". Mötena var mera välbesökta den andra veckan. Det sammanlagda

åhörarantalet beräknades till 3 000 personer. Partiprogram, tidningscirkulär och broschyrer utdelades gratis.

I stort arbetade övriga agitatorer på samma sätt som Kata Dalström, men hon hörde obestridligt till dem som arbetade mest energiskt.

Hon utvecklade inte sin energi enbart för att verka "medan dagen är" eller för att uppfylla buddismens krav på människans omutliga handlande; ofta var det jordnära, materiella orsaker, som låg till grund för hennes flit.

Från 1906, då Gustaf Dalström avled, var Kata ensamförsörjare. Som jag tidigare nämnt var yngste sonen, Gösta, tio år. Fyra vuxna barn, Siri, Nea, Yngve och Björn, bodde kvar i föräldrahemmet och bekostades studier. Av vissa brev framgår att Kata var mycket angelägen om arbetsuppgifter, dvs agitationsturnéer, för att de ekonomiska förhållandena krävde det.

6. Kata Dalströms politiska ideologi

Vikten av samband fackförening – parti

Det tycks, som vi tidigare sett, ha varit social indignation, som drev Kata Dalström bort från liberalismen och välgörenhetsfilosofin till den politiska verksamheten inom Stockholms Allmänna Kvinnoklubb. En viktig ingrediens i hennes ideologi var också den religiösa dimensionen. Hon satte likhetstecken mellan urkristendomen och socialismen och det var för henne en självklarhet att begagna bibelord i den socialistiska agitationen. Solidaritet och broderskapstanken manifesterade hon med bibelns ord, Allt vad I viljen människorna skola göra eder, det skolen I ock göra dem. I hennes agitationsskrift *Kan en kristen vara socialdemokrat'* är "Jesus af Nazaret" huvudpersonen och hans lära föres mot "de rika och mätta och de som tjäna Gud Mammon", till vilka Kata räknade de hycklande prästerna, som hon ansåg ej levde efter den lära de själva predikade.

Kata var inte teoretiker i ordets bemärkelse, men hon tillägnade sig teorierna, som t ex de marxistiska och anarkistiska och tolkade dessas huvuddrag i sina broschyrer med avsikt att agitera, i första fallet *för*, i andra *emot*. Någon renlärig marxist var inte Kata Dalström, men hon benämnde sig själv som marxist, liksom hon under senare delen av sitt liv kallade sig bolsjevik trots att hon i huvudsak behållit sin kristna tro, men bekände sig till buddismen och hade sympatier för teosofin.

Solidariteten inom arbetarklassen, ett huvudtema i Kata Dalströms agitation, var också ämnet i hennes första agitationsskrift, *Till Arbetareklassens kvinnor!* (1899). I skriften framhöll hon att fackföreningarna var underklassens säkraste värn i kampen mot kapitalet och det enda skyddet mot arbetsgivarnas godtycke och tyranni. Hon efterlyste mera förståelse hos kvinnorna för fackföreningsbildandet och manade dem till solidaritet med männen i deras lönekrav. Kata varnade kvinnorna för att låta arbetsgivarna nedpressa deras löner så att illojal konkurrens uppstod, och i värsta fall blev bestående mellan män och kvinnor, vilket i sin tur skulle leda till konflikter mellan makar samt till lägre familjeinkomst.

Kata uppmanade kvinnorna att bli medlemmar i det socialdemokratiska partiet "*det enda parti*, som öfver hela världen förer proletariatets talan!" I deklarationen om socialdemokraternas intention skrev hon: "vi vilja se till att Kristi lära om *att vi alla äro bröder*, verkligen erkännes af samhället, så att ej hans bud trampas under fötterna". Formuleringen kan spåras till en artikel med rubriken "Ett gif akt till underklassens kvinnor" publicerad på ledarplats i Social-Demokraten den 9 mars 1897.[1] Den osignerade artikeln har Kata Dalströms evidenta kännetecken.

Fackföreningens obligatoriska anslutning till det socialdemokratiska partiet var för Kata Dalström en självklarhet. Som ombud vid Landsorganisationens konstituerande kongress 1898 förfäktade hon sin åsikt med frenesi.[2] Hon invaldes i utskottet, som hade till uppgift att formulera stadgeförslaget, och hon deltog med glädje i kongressens beslut om fackföreningarnas anslutning till partiet inom 3 år. I minnesanteckningarna[3] skrev hon: "Jag var fanatiker, då det gällde att få igenom den s.k. tvångsanslutningen och kastade mig utan tvekan rätt in i elden" [. . .] "Det var en lifsfråga för partiet, trodde jag, och jag slogs som en galning härför".

Hjalmar Branting hade samma inställning som Kata Dalström till den obligatoriska anslutningen. Han deltog inte i LO-kongressen eftersom han bevistade ett publicistmöte i Visby. Därifrån skrev han den 3 aug 1898 "En helsning från afstånd", publicerad på första sidan i Social-Demokraten den 5 aug samma dag som kongressen öppnades.[4] Branting hoppades att kongressen, utan risk för missförstånd, skulle ge uttryck för den stora sanningen att "arbetarrörelsen *är en*, verkande i facklig riktning *och* politisk riktning ingendera förkväfvande den andra, utan tvärtom stödjande hvarandra och samarbetande hand i hand för den sociala frigörelsen".

Brev 4 till Branting den 11 aug 1898, tre dagar efter kongressens slut, vittnar om samförståndet mellan Kata och honom.

Den borgerliga pressen angrep kongressbeslutet om fackföreningarnas obligatoriska anslutning till SAP. Detta föranledde Branting att hålla ett föredrag i ämnet. Föredraget publicerades i Social-Demokraten den 15 aug under rubriken. Tvång till frihet. Branting benade upp begreppen tvång och frihet sedda ur olika synvinklar och försvarade kongressbeslutet samt framhöll att Landsorganisationen fackligt, socialdemokrati politiskt var två sidor av samma stora underklassrörelse, som genom nödvändig självdisciplins tvång skulle skapa den makt som skulle ge alla mera frihet än kapitalistsamhället förmådde.[5]

Breven till Branting har en kärvare ton efter år 1900. Delvis har detta sin förklaring i två schismer mellan Anna Branting och Kata. Upprinnelsen var en ordväxling mellan fru Branting och Kata vid jultiden 1899. Kata anklagade Anna Branting för att lägga beslag på den tid Branting egentligen borde ägna åt partiet. Med en häftighet, som var ovanlig hos Branting, försvarade han sin hustru. Den andra skärmytslingen ägde rum under en supé, då det handlade om Anna Brantings inställning till socialdemokratin. Med samma hetsighet ställde Branting upp för sin fru. "Sedan dess *skildes* både *hennes*, Hjalmars och mina vägar åt", skrev Kata.[6]

Katas skepticism mot liberalerna och därmed också mot liberalismen som politisk ideologi genomsyrar breven till Branting. Åren före sekelskiftet hade Kata förståelse för ett visst samarbete mellan socialdemokrater och liberaler. Då partiet växte i medlemsantal och fick allt fastare organisation blev Kata alltmer obenägen för samverkan socialdemokrater/liberaler. Hon var på ett ganska tidigt stadium medveten om Brantings revisionism och i ett brev i juli 1903 benämner hon honom "Bernsteinianare" och ber honom utveckla den tyske socialdemokraten Eduard Bernsteins teorier så att massorna, som hon uttrycker det, skulle få klart för sig om de skulle vara socialdemokrater eller medlemmar i ett borgerligt reformparti. Man kan säga att det var från 1903 Kata skärpte sin kritik av den brantingska politiken. Tidigare var det mest förmaningar till honom att hålla sig till vänster, att resa ut och tala till folket, som hon säger sig veta, inget högre önskar än att se och höra partiets ledare.

För Kata var Branting resen inom partiet, huvudet högre än alla andra, den ende som kunde hålla samman partiet och vara dess förespråkare bland medborgarna, ledaren, långt innan han 1908 valdes till partiordförande.[7] Men redan år 1900 skrev hon till honom

att hon visste att deras vägar skulle gå åt skilda håll. Hon skrev brevet två dagar efter ett partistyrelsesammanträde den 14 maj,[8] då Branting ifrågasatte beslutet om fackföreningarnas obligatoriska anslutning till partiet, se brev 10. Detta brev utgör ett belysande exempel på frågor, som gällde henne, partiet och Branting; hennes orubbliga inställning till den s k tvångsanslutningen, hennes skepticism mot liberalerna och hennes rädsla för kompromisser från socialdemokraternas sida, misstanken att Branting var för nära lierad med de liberala ledarna, dessutom anklagelser mot honom för att alltför sällan resa ut i landet och ta kontakt med partifolket.

När Branting företog agitationsturnéer fick han uppskattande brev från Kata, som t ex i augusti 1903 (brev 17) och i juli 1906 (brev 29). Under den sistnämnda turnén, som företogs i Norrland, följde Kata hans agitation från ort till ort (Branting refererade själv per telefon till Social-Demokraten).[9] Han avreste från Stockholm fredagen den 13 juli och höll ett tvåtimmarsföredrag i en björkdunge utanför Kiruna stadsplan inför 2000 personer söndagen den 15 juli. Branting talade sedan i Narvik, Riksgränsen, Malmberget, Boden och Luleå och fortsatte söderut. Efter avbrott för angelägenheter i Stockholm talade han i Lervik den 26 aug och i Gävle den 30:e. I ett brev den 1 sept tackade Kata "alla goda Gudamakter" för att Branting rest ut till glädje för partivännerna.

Kata Dalströms vänsterhållning

År 1903 bildades Socialdemokratiska Ungdomsförbundet (SUF) efter en utbrytning ur Svenska Socialistiska Ungdomsförbundet (SSUF), vilket ansågs vara anarkistiskt och förde en antiparlamentarisk och försvarsnihilistisk propaganda med Hinke Bergegren (1861–1936) som anförare. Till detta återkommer jag. Det var den skånska ungdomsrörelsen som tog initiativet till bildandet av ett nytt förbund och centralstyrelsen förlades i Malmö. I styrelsen ingick bland andra den 31-årige Fabian Månsson och den 18-årige Per Albin Hansson.

Fredrik Ström kom som 22-årig student till Göteborg 1902, från Breared i Halland.[10] År 1903 debuterade han som skönlitterär författare med romanen *Folket i Simlångsdalen*. Efter denna skildring av folket i Breared fick orten namnet Simlångsdalen. Fredrik Ström inledde med denna debutroman ett betydande författarskap. Från sin skoltid i Halmstad och under hela sin livstid var han folkloristisk fors-

kare och utgav *Svenska ordstäv*, en samling på cirka 5 000 ordstäv, som under åren kommit i nya upplagor.

Ström var en mångsidigt verksam person, som förutom romaner och dikter skrev *Ryska revolutionens historia* i fem delar, ett epos om arbetarrörelsen, *Rebellerna*, i fem delar samt politiska stridsskrifter som *Bonden och socialismen* (1906). Han var redaktör för tre delar av samlingsverket *Arbetets söner*, Strindbergs sista förläggare (1910) ledamot av Stockholms stadsfullmäktige från 1912, initiativtagare till Stockholms Skönhetsråd, verkställande direktör för Skådebanan, ledamot i riksdagens första kammare från 1916, partisekreterare i SAP, SSV och SKP och rysk konsul (1919–1921). Meritlistan är inte fullständig.

I Göteborg fick Ström genast kontakt med den 18-årige göteborgaren Zeth Höglund,[11] även han en mångsidigt verksam man, främst inom den politiska sfären. Höglunds omfattande författarskap, som inleddes 1905, utgjordes av politiska stridsskrifter, exempelvis *Det befästa fattighuset* tillsammans med Ström och Hannes Sköld (1913), historiska och biografiska arbeten bland dem *Hjalmar Branting och hans livsgärning* (1928–1930). I urval utgav han *Hjalmar Brantings tal och skrifter* i elva delar (1926–1930).

Höglunds politiska verksamhet, som speglas i breven och kommentarerna, förpassade honom till fängelsevistelse 1906 och 1916–1917. Under den senaste straffperioden skrev han en diktsamling *Bläck och blod* (1917, särtryck 1921).

Höglund och Ström studerade vid Göteborgs högskola och började där ställa politiska frågor under debatt.[12] I september 1903 följdes de åt till Paris, där de studerade vid Sorbonne. För uppehällets skull skrev de resebrev till Social-Demokraten och Arbetet. Vid hemkomsten från Paris strax före jul 1903 erbjöds Ström anställning i Social-Demokraten och flyttade till Stockholm. Höglund fick anställning i Ny Tid 1904, då han anslöt sig till ungdomsrörelsen i Göteborg.

Hösten 1904 reste Höglund till Stockholm,[13] där han introducerades i de tre stockholmska ungdomsklubbarna av Ström och var med om att bilda den fjärde, Södra klubben. Höglund knöt kontakt med ett flertal unga klubbister, bland dem, några som i likhet med honom, senare gjorde sig kända inom politiken och vilkas namn ofta förekommer i Katas brev.

Socialdemokratiska ungdomsförbundet vann redan från starten den 24 mars 1903 Kata Dalströms starka sympatier, vilket hon meddelade förbundet, först i ett telegram den 2 april, senare i ett brev

till Herman Österdahl, redaktör för förbundets tidning Fram. Österdahl publicerade brevet i tidningens första nummer, vilket utkom 1 maj 1903.[14]

Det som gladde Kata mest var att den skånska ungdomen tagit avstånd från "den revolutionära socialismen à la Hinke Bergegren" och bildat en ungdomsrörelse på socialdemokratisk grundval. Hon påpekade att hon stod så långt som möjligt åt vänster inom ramen för partiet, att hon höll styvt på samarbetet mellan fackliga och politiska organisationer och att hon hoppades att samarbetet mellan parti och förbund från början skulle bli det bästa.

Det nya förbundet höll sin första kongress i juni 1905. De mest framträdande medlemmarna var Per Albin Hansson, Fabian Månsson, Fredrik Ström, Zeth Höglund och Gustav Möller, samtliga under en följd av år företrädare för förbundets politiska inriktning och dess inställning till partiets politik, under senare decennier med positioner på riks- och kommunalnivå inom SAP, SSV och SKP.

Unionskrisen gav eko på ungdomskongressen, som inleddes några dagar efter det att norska stortinget förklarat föreningen med Sverige under *en* konung upplöst. Med anledning av den upphetsade stämning som rådde i Sverige mot unionsupplösningen antog kongressen på förslag av Zeth Höglund ett manifest, "Ned med vapnen!", vari bl a anfördes att det var ett brott mot Sveriges fredliga folk att hetsa till krig mot broderfolket och att Sveriges arbetare var beredda att nedlägga arbetet över hela landet för att förhindra ett krig.

I augusti 1905 åtalades Höglund som ansvarig för manifestet. Han dömdes till sex månaders fängelsestraff, vilket han avtjänade i Malmö cellfängelse från midsommaraftonen till julaftonen 1906. Under sina skånska agitationsresor gjorde Kata uppskattade besök hos fången.[15]

Fredrik Ström var från januari 1905 Kata Dalströms förtrogne vän, vilket vi kan utläsa ur breven till honom. Hon hade bekymmer för deras gemensamma vän, Zeth Höglund, under den tid han var arbetslös, hon ansåg honom vara en begåvning, en kapacitet, som partiet inte kunde undvara, och, som hon skrev den 6 juni 1905 (brev 15) "den pojken håller jag mycket af just för hans oräddhet". Hans oräddhet, modet att framföra egna åsikter och stå för dem var närbesläktade drag i Katas egen personlighet. Fredrik Ström var inte av samma stridbara natur. Han såg gärna att stridande viljor kunde enas i kompromisser, men om detta inte lyckades följde han sin övertygelse och därmed den riktning, som etablerade partier till vänster om SAP. Den främste företrädaren för den andra riktningen, som bevarade

sambandet parti/ungdomsrörelse, Per Albin Hansson, vann från början Katas sympati. Han var en "paug" som hon tyckte *"mycket om"*, (brev 15 till Ström) men sympatien avtog från 1905 till 1908, då hon i Hansson såg en splittrare av ungdomsförbundet (brev 96).

Kata var det nya förbundets förespråkare från partikongressen i februari 1905. Försvarsfrågan återkom ständigt. Så också vid denna kongress, då partiets programpunkt tre fick formuleringen: "Ett folkligt försvarssystem. Kamp mot militärväsendet. Mellanfolklig skiljedom."

I juni 1905 höll SUF sin första kongress. Försvarsfrågan var huvudämnet. Meningarna var delade och man skilde noga på rent försvarsnihilistisk propaganda, som ungsocialisterna förde, och antimilitaristisk, vilken var ungdemokraternas linje. Vid denna tid var Fabian Månsson försvarsnihilist. Han fick kongressens gehör för sitt förslag till uttalande: "Förbundet skall bedriva en kraftig antimilitaristisk agitation, gående ut på att i landet skapa en stämning mot militärutgifterna och f ö r att dessa medel i stället må komma det mindre jordbruket, folkupplysningen och arbetarpensioneringen till godo".[16]

Antimilitarismen och kritiken mot den frivilliga skytterörelsen fick allt större plats i förbundets agitation. Den, i en artikel i Frams första nummer 1903, uttalade förhoppningen om gott samarbete med partiet grusades. De "hvassa tankesvärd", som förbundet lovat rikta mot det som var orättvist och till skada för proletären riktades nu mot partiledningen; en höger- och en vänsterfalang utkristalliserades inom förbundet. I spetsen för högerriktningen, som ställde sig lojal mot partiledningen fanns Per Albin Hansson och Gustav Möller. Vänsterriktningens obestridde ledare var Zeth Höglund, stödd av bland andra Fredrik Ström, Kata Dalström, Fabian Månsson och Carl Lindhagen.

På initiativ av Höglund och Hj. Gustafson startades i december 1908 tidningen Stormklockan, som blev ett språkrör för den fraktion, som nu fått benämningen vänstern, senare Stormklockeriktningen. Ungdomsförbundets kongress 1909 innebar en uppgörelse mellan höger- och vänsterriktningarna. Detta skedde inte utan strid mellan de 180 ombuden, som representerade 200 klubbar. Hansson avgick som förbundsordförande och som första namn i Centralstyrelsens verkställande utskott valdes Höglund, följd av Hjalmar Gustafson, ofta nämnd i Katas brev.

Kongressen beslutade att flytta förbundsledningen, tidningen Fram och förlaget med samma namn till Stockholm den 1 jan 1910. Ström

ersatte Hansson som redaktör för Fram och chef för förlaget. Kongressen antog, nästan enhälligt, ett principuttalande för Stormklockeriktningen men *mot* Stormklockans personkritik av partiledningen.

Kata Dalström var på agitation i Norge (se brev 122–123). Därifrån sände hon ett telegram till kongressen med de uppmuntrande orden: "Låtom oss slå vakt kring socialismens världsfrälsande idéer. Framtiden är vår. Lycka och välgång i det ansvarsfulla arbetet."[17]

Stormklockans kritik av partiledningen inleddes redan i dess första provnummer den 9 dec 1908. Under rubriken "Krisen inom arbetarerörelsen. Rättning vänster!" anförde Höglund bl a att krisen berodde på att Landsorganisationen inte varit tillräckligt kampduglig mot arbetsgivarnas starka organisation under sommarens konflikter, (upptakt till storstrejken 1909) och att det inom rörelsen hade insmugit sig en försiktighetens, kompromissens och undfallenhetens anda. Tre ting var nödvändiga för att hålla partiet samman, sunt och starkt: mera socialistisk upplysning, större rörelsefrihet och en allmän rättning vänster, hävdade Höglund.

Då Höglund skrev den kända artikeln "Sömn till döds" den 30 juli 1910[18] och anklagade partiledningen för byråkrati, slöhet, småsinne och kotteriväsende slöt Kata Dalström upp vid hans sida. I ett genmäle i Social-Demokraten hade Branting benämnt Höglund som "den borne frondören". Med anspelning på denna benämning skrev Kata ett fyrspaltigt inlägg i Stormklockan. Reservationslöst tog hon ställning för Höglund under delrubriken Fru Kata vill också heta "frondör".[19]

Kritiken i Stormklockan fortsatte och den tog sig klara uttryck under heta debatter vid partikongressen 1911. Riksdagsgruppens rapporter för åren 1909 och 1910 granskades och gruppens agerande i ett flertal frågor kritiserades av vänsterfalangen. Kata Dalström ansåg att riksdagsgruppen gjort sig skyldig till alltför mycket kompromissande och för litet hävdat de socialistiska idéerna: "Här säges, att folket framför allt kräver ett praktiskt arbete. Ja, men folket kräver också idealitet i riksdagsarbetet. Vi agitatorer ha ett hårt arbete ute i bygderna att hålla riksdagsgruppen fri, men då ha vi också rätt att här föra fram vad detta folk tänker och vad de väntar av riksdagsgruppen. Och vad de väntar är att riksdagsgruppen i riksdagen klart hävdar de socialistiska principerna och att den gör sig till tolk för vad folket tänker. Riksdagsgruppen skall ej vara partiets herre, utan dess tjänare."

Höglund föreslog i en motion, antagen av Stockholms arbetarekommun, att formuleringen i partiprogrammets punkt 1 skulle

innefatta "Enkammarsystem. Republik." Motionen avslogs. Kongressen antog partistyrelsens förslag: Författningsrevision, som genomför ett republikanskt och demokratiskt styrelsesätt. Kata Dalström röstade för avslag på Höglunds motion. Hon hade den åsikten, att då socialdemokratin nått målet; ett socialistiskt samhälle, skulle den frågan lösas av sig självt.

Militärfrågan upptog avsevärd tid av kongressen. Stockholms arbetarekommun motionerade om att införa "avväpning" i partiprogrammets punkt 3. Bland dem som röstade för motionen var Kata Dalström och partistyrelseledamöterna Hansson, Höglund och Ström. Majoriteten antog partistyrelsens förslag om att behålla formuleringen från 1908 "successiv minskning av militärbördorna fram mot avväpning".[20]

Oppositionen bidrog till 1911 års programrevision, den första sedan 1897, genom nya inslag om jordbruket, hantverket och kooperationen i partiprogrammets allmänna grundsatser.[21]

Parti och ungdomsförbund antog en enighetsresolution, Hansson invaldes i partistyrelsens verkställande utskott och Ström blev partisekreterare.

Den 4 mars 1912 skrev Kata till Fredrik Ström bl a: "Låt oss bilda en vensterklubb - jag är säker på vi där skulle kunna göra mycket godt arbete där vi ej med våra klubbar enbart kunna nå fram [. . .] Tala vid honom." (Lindhagen, min anm).

Den 28 mars 1912 konstituerades i riksdagshuset Socialdemokratiska vänsterföreningen med Carl Lindhagen som första namn i medlemsmatrikeln. Lindhagen behöll medlemsnummer 1, medan Katas och andra medlemmars nummer skiftade. Fredrik Ströms namn finns inte i matrikeln.[22]

Vid ungdomsförbundets kongress 1912, av Höglund benämnd "Den röda kongressen", deltog Kata som ombud för Norrsundet, Gästrikland. Enighetsresolutionen från 1911 antogs med 71 röster mot 35. Enighetsförklaringen urholkades redan under kongressen, då Höglund föredrog Centralstyrelsens uttalande. I skarpa ordalag anklagades partiledningen för likgiltighet mot förbundet alltifrån dess start. Detta, menade man, hade medfört en spänning mellan parti och förbund. Exempel gavs på stridsfrågor som förekommit. Stormklockans kritik mot den socialdemokratiska riksdagsgruppens allianspolitik med den liberala regeringen försvarades. Det påpekades att det liberala partiet allt raskare marscherade mot höger och sammansmälte med reaktionen. Då ett förslag om sprängning mellan parti och

förbund framfördes invände Kata. Hon ansåg att situationen inte var sådan att förbundet kunde taga på sig ansvaret för en sprängning. I ett långt anförande talade Ström för enighet parti/förbund.[23]

Vid ungdomsförbundets kongress 1914 var huvudfrågan förhållandet mellan parti och förbund. Kongressen antog en resolution med kritik riktad mot riksdagsgruppens ledning, vilken man ansåg i väsentlig mån frångått partiets program.

Kongressens sista dag, den 30 december, kommenterades resolutionen i Social-Demokraten, som gjorde gällande att det nu fanns två partier inom socialdemokratin. Höglund ansåg att det var en ren provokation. Kata trodde att avsikten med artikeln i Social-Demokraten var att ställa ungdomsförbundet utanför partiet. Kongressen beslutade att protestera mot Social-Demokraten och att framhålla förbundets strävan efter enighet med partiet.[24]

De storpolitiska händelserna och inrikespolitiken i skuggan av första världskrigets utbrott 1914, den socialdemokratiska riksdagsgruppens disciplinstadga,[25] antagen den 22 mars 1915, krigsaktivismen samma år och ungdomsförbundets arbetarfredskongress 1916[26] ledde till en slutlig uppgörelse mellan parti och förbund.

Avgörandet ägde rum vid partikongressen 1917.[27] Kata Dalström var som vanligt ute och agiterade. Från Mariestad skrev hon i ett brev till Fredrik Ström den 1 mars bl a: "Så är då saken klar nu – och vi få arbeta efter klara linjer!" Till vänsterns anförare, Höglund, skrev hon från samma stad dagen efter: "Ja, så är vi då redo till kamp – väl att kongressen sagt sitt sista ord och vi är fria."

Nya partier bildas

Majoriteten av ungdomsförbundet konstituerade sig som nytt parti vid en kongress i Stockholm den 13–16 maj 1917. Höglund frigavs från Långholmen efter 13 ½ månaders fängelsestraff[28] som ansvarig för arbetarfredskongressen (brev 33 till Branting) och kunde deltaga i bildadet av Sverges Socialdemokratiska Vänsterparti (SSV).

På Fredrik Ströms förslag beslutade kongressen om omedelbar anslutning till Zimmerwaldförbundet, en internationell rörelse, som med massaktioner försökte bekämpa kriget och påskynda en social och politisk omvälvning i socialistisk riktning.[29]

Höglund var självklar ledare för partiet och Ström, som lämnat sin post som sekreterare i SAP 1916, blev det nya partiets sekreterare. Kata Dalström uppsattes som kandidat till medlem i arbetsutskottet, men

hon distanserades av män.

Omedelbart efter konstituerandet av SSV höll ungdomsförbundet sin sjätte ordinarie kongress, vilken beslutade om anslutning till SSV.[31]

Vänstersocialistiska kvinnoklubbar bildades ute i landet. Kata anslöt sig till kvinnorna och deltog i organisationsarbetet, men hon ägnade huvudsakligen sina krafter åt agitationen för SSV och kvinnoklubbarna.[32]

Männens syn på kvinnorna, i synnerhet de politiska partiernas inställning, var en fråga, som Kata Dalström oupphörligen tog upp i agitationen och vid kongresser; vänsterpartiets konstituerande kongress inget undantag.

Den 15 maj, kongressens tredje dag, inledde Kata Dalström med ett anförande om partiets ställning till kvinnorörelsen. Hon uttryckte en förhoppning om att partiet skulle stödja kvinnosaken och belyste med exempel kvinnornas situation i grannländerna. Som ett mönster framhöll hon Ryssland, där man, enligt henne, bortsåg från kön och erkände kvinnan som människa och kamrat.[33]

Kata deltog i SSVs kongress i juni 1918 och invaldes i arbetsutskottet.[34] Samma månad medverkade hon i konstituerandet av Sveriges vänstersocialistiska kvinnoklubbars samorganisation, vars syfte var att väcka och vidmakthålla kvinnornas intresse för sociala frågor, särskilt sådana som berörde deras ställning i samhället, samt att kämpa för de socialistiska idéerna.[35]

Kata inbjöds till Socialdemokratiska Ungdomsförbundets kongress den 7–9 juni 1919. I ett tal till kongressen tackade hon för inbjudan och för hyllningarna på 60-årsdagen. Hon sade sig visserligen vara gammal, men med de unga hade hon stått sedan förbundet bildades och där ville hon vara kvar och kämpa för socialismens idéer och ideal så länge hon orkade.[36]

Den 12–16 juni 1919 deltog Kata i SSVs tredje kongress. Hon invaldes i programutskottet, deltog i debatterna och höll ett hyllningstal till Rosa Luxemburgs minne.[37]

År 1920 inbjöds Kata som hedersgäst till de ryska revolutionära kvinnornas rikskonferens. Samtidigt representerade hon SSV, tillsammans med Carl Winberg (brev 210) vid Kommunistiska Internationalens andra kongress i Moskva.[38]

Zinovjev (brev 231) riktade kritik mot Winberg, Vennerström (brev 72), Höglund och Ström för pacifism. Kata försvarade dem, tolkad av Angelica Balabanoff (brev 231). Beträffande de 21 teserna sade hon

bl a: "Vi ha utan förbehåll ställt oss på den kommunistiska Internationalens grund och vi erkänna utan förbehåll Karl Marx' Kommunistiska manifest. För oss är proletariatets diktatur och arbetarklassens beväpning förutsättningen för ett framgångsrikt genomförande av den sociala revolutionen."[39] Denna formulering förekommer också i hennes handskrivna föredrag "Proletariatets diktatur" från 1918.[40] Proletariatets diktatur var majoritetens diktatur, menade hon, i motsats till minoritetens, den borgerliga, som i alla tider förtryckt arbetare- och bondeproletariatet.

SSVs fjärde kongress den 25–29 mars 1921 blev det kommunistiska partiets första. De 21 villkoren för anslutning till Komintern förelades deltagarna redan första kongressdagen. Kongressombud som röstade emot eller lade ned sina röster kunde anse sig uteslutna med omedelbar verkan. Efter omröstning stod det klart att vänstersocialister och humanister (Lindhagen-anhängare) uteslutits ur partiet och de lämnade kongressen, vilken efter anslutningsvillkorens paragraf 17 antog namnet Sverges Kommunistiska Parti (Sektion av Kommunistiska Internationalen).[41]

Som ett led i upplysningen om den ryska revolutionen 1917 författade Kata Dalström tre broschyrer 1918–1919 och agiterade med föredraget "Proletariatets diktatur". Redan då benämnde hon sig bolsjevik och begagnade uttrycker "vi bolsjeviker".

Den 14–15 maj 1921, på Socialdemokratiska Ungdomsförbundets åttonde kongress, konstituerades Sverges Kommunistiska Ungdomsförbund (SKU). Kata Dalström och Hinke Bergegren var inbjudna gäster. Inför entusiastiska unga kongressdeltagare höll de tal, vari de betygade att de alltid stått på ungdomens sida.[42]

Då Sv Textilarbetareförbundet firade sitt 25-årsjubileum i Norrköping midsommaren 1923 var Kata Dalström inbjuden som hedersgäst och hyllades för sin agitatoriska insats bland textilarbetarna.[43] Kongressen blev hennes sista.

Kata Dalström, Hinke Bergegren och anarkismen

Kata Dalström var vid sitt inträde i SAP övertygad parlamentariker. Ledstjärnan för henne var partiprogrammet, som antogs vid partiets fjärde kongress 1897. I sin agitation framhöll hon att socialdemokratin krävde av sina anhängare att de skulle hålla fast vid den parlamentariska taktiken och genom starka fackliga och kooperativa

föreningar stärka och förbättra arbetarklassens och de lägre samhällslagrens ställning i samhället. I sitt föredrag över partiprogrammet (broschyr 1908) poängterade hon att omdaningen av samhället (avsnitten 5–8 i de allmänna grundsatserna) skulle ske steg för steg inom det dåvarande samhällets ram.

Viktigaste punkterna i det dagspolitiska programmet var för henne erövrandet av rösträtten och författningsrevision för att uppnå ett fullt demokratiskt styrelsesätt. Kata var i bokstavlig mening reformist. Som reformist och anhängare av parlamentarismen såg hon i den framväxande ultraradikala socialistiska ungdomsrörelsen på 1890-talet ett hot mot socialdemokratin.

Bakgrunden till den ungsocialistiska rörelsen var de socialistiska söndagsskolorna, som bildades i Stockholm 1890 av Otto Dalkvist (brev 9 til Branting). Socialistiska ungdomsklubbar bildades i Stockholm, Göteborg och Malmö 1891. Senare bildades klubbar i olika delar av landet. Klubbarna var dåtidens socialdemokratiska ungdomsrörelse.[44] Den agitation, som bedrevs i klubbarnas regi med Hinke Bergegren som anförare utvecklades alltmer i antiparlamentarisk anda och betecknades till sist som anarkistisk. Inom partiet såg man inte med blida ögon på denna utveckling. Redan på partikongressen i Norrköping 1891 ställdes Bergegren till svars för den våldsmentalitet han visade i sitt ofta använda uttryck "handlingens propaganda". Under en elva timmar lång debatt förfäktade Bergegren sina idéer mot parlamentarismen. Han framhöll den internationella strejken som den snabbaste vägen mot en revolution, som skulle förändra samhället.

Kongressen tog avstånd från anarkismen och uttalade i en resolution sitt ogillande av "all slags dynamitagitation".[45]

De ungsocialistiska klubbarna sammanslöts år 1897 i ett förbund, Svenska Socialistiska Ungdomsförbundet (SSUF) vilket betraktades som SAPs ungdomsorganisation och fick en egen spalt i partiets tidning Folkbladet.[46] År 1898 startade SSUF en egen tidning, Brand. I numro 6 samma år hyllades Kata Dalström för sitt sympatiska uppträdande och sina "fint kvinnliga synpunkter", som med all rätt tilldrog sig allmän uppmärksamhet, enligt skribenten, som också prisade hennes urbana väsen och den känsla och glöd hon lade i sitt arbete.[47]

Denna känsla och glöd lade Kata senare in i sin agitation mot anarkismen och i sina angrepp mot ungsocialisterna och Hinke Bergegren, som var deras självfallne ledare. Då Socialdemokratiska

Ungdomsförbundet bildades (dess medlemmar kallades ungdemokrater) 1903 och Kata gav uttryck för sin glädje över brytningen med ungsocialisterna skrevs i Brand en allt annat än uppskattande artikel om henne. Där anfördes bl a att hon i sin egen inbillning trodde sig vara en auktoritet. Nu hade hon kastat sin imaginära auktoritet i vågskålen till förmån för den nya ungdomsrörelsen. Hur skulle fru Dalströms reaktion ha varit om några socialdemokratiska föreningar, av missnöje med ett kongressbeslut, skulle ha brutit sig ur partiet, undrade skribenterna; då skulle nog denna kämpe för arbetarrörelsens enhet och tvångsanslutning inte haft ord nog starka att uttala sin avsky för dylikt "förräderi". Kata anklagades för att skriftligt och muntligt fara omkring i bygderna och baktala ungsocialisterna och oppositionen i Stockholm. Denna skumraskpolitik skulle hämna sig förr eller senare, hävdade de.[48]

Artikeln var undertecknad Stockholms-klubbister. Den tidigare anförda artikeln från 1898 var troligen skriven av Karl Börjesson, Brands dåvarande redaktör.

Första gången vi möter Hinke Bergegrens namn är i ett brev daterat Stockholm den 14 mars 1903 (brev 13 till Branting). Hon beskärmar sig över ett möte, som Södra socialistiska ungdomsklubben hållit den 11 mars. En kort redogörelse finns i min kommentar. Även Brand "kommenterade" - refererade mötet. Kata inledde debatten på mötet, som var offentligt, under rubriken "Kan socialismen nå sitt mål på parlamentarisk väg?" På denna fråga svarade Kata ett obetingat ja. Hon framhöll upprepade gånger att man genom den lugna utvecklingen och genom upplysningsarbete och självdisciplin steg för steg med fullt lagliga medel säkrast skulle nå fram till det socialdemokratiska samhället. Genom riksdagsrepresentation och därmed bestämmanderätt skulle socialdemokraterna få inflytande på samhällsutvecklingen. Enligt referatet försökte Kata ge en skildring av de socialdemokratiska och anarkistiska programmen. Hon hävdade att i Norden skulle den revolutionära socialismen, som hon också kallade anarkism, inte ha någon framtid för sig.

Hinke Bergegren bemötte "på det kraftigaste" Kata. Han framhöll att var och en som sett in i ett parlament fått klart för sig att det hela var en komedi och intet för arbetarrörelsen. Han hävdade att varje socialdemokrat måste pruta av på sin radikalism för att ha utsikter att bli riksdagsman och om han blir det blir han vanligtvis korrumperad, vilket Bergegren gav exempel på, enligt referatet. Han riktade sig till Kata med anmärkningen att eftersom hon satte likhetstecken mellan

revolutionär socialism och anarkism var hon tvungen att hänföra Marx, Engels, Liebknecht, Bebel och Branting till anarkisterna, ty de hade förklarat sig vara revolutionära socialister. Mötet antog en resolution mot parlamentarismen, som ansågs vara ett spegelfäkteri till fröjd för de samhällsbevarande klasserna.[49]

Vid 1905 års partikongress förelåg en motion om att medlemmar, som offentligt och i handling bröt mot partiets antagna program skulle kunna uteslutas av arbetarekommuner och partistyrelser efter omröstning och med erhållna 2/3 majoritet. Motionen avskrevs från dagordningen. Mot detta inlade Kata Dalström en protest.[50]

I november 1906 beslutade partistyrelsen suspendera Hinke Bergegren och Carl Schröder ur partiet. En omröstning bland medlemmarna godkände beslutet och uteslutningen konfirmerades vid partikongressen 1908.[51]

Hårda, ibland rent föraktfulla, omdömen om Bergegren förekommer i breven till Branting och Ström. En annan sida av Katas personlighet framgår av de brev hon skrev till Bergegren bl a då han avtjänade 10 månaders straff i Ystads kronohäkte 1907 för ett antimilitaristiskt föredrag inför värnpliktiga i april 1906. Vid två tillfällen sände Kata "litet blomsterlyse" för att lysa upp "den grå cellens enslighet". För blommor, som Bergegren fick den 3 nov tackade han den 25. Den 27 nov 1907 skrev Kata och tackade för brevet:

"Jag är sannerligen så djupt nedstämd öfver alla dessa rent barbariska dommar öfver oss alla 'samhällsomstörtare', att jag oupphörligt tänker på Eder alla.

Det är mer än barbariskt - *det är orättfärdigt* att med fängelsestraff och förföljelser söka komma olika åskådningar till lifs.

I Andarnas strid, skola 'Andarnas vapen' brukas - och ej fängelse och militär."

I brevet beklagar hon de hårda domarna i Sandö-målet (brev 80) och avslutar med kamrathälsning.[52]

En annan ungsocialist, en av de tre s k Amalthea-männen, Anton Nilsson, född 1887 och fortfarande 1987 verksam som agitator, berättade för mig vid ett möte i Umeå den 12 sept 1978 att Kata var hjärtligheten själv; generös och godmodig: "Hon bekämpade oss ungsocialister i agitationen, men hon skilde på sak och person."

Agitationen mot ungsocialisterna inleddes av Kata 1903 i föredraget "Socialdemokrati och anarkism" (broschyr 1905). Ungsocialisternas

kritik mot partiledningen och riksdagsgruppen, den försvarsnihilistiska propagandan förenad med vapenvägran stegrades efter sprängningen av SSUF. Angrepp riktades från båda håll, dels agitatoriskt och dels i respektive parters organ, Fram och Social-Demokraten, Brand och från 1906 Nya Folkviljan.[53] Kata saknade inte angreppspunkter, men det hon riktade in sig på var den anarkistiska propagandan.

Det nuvarande klassamhällets representanter gör ingen skillnad på anarkister och socialdemokrater. Fullt målmedvetet blandar de samman de båda ideologierna därför att det gagnar deras egen sak i striden mot "samhällsomstörtarna", skrev Kata i sin broschyr. Och, som ofta, citerade Kata den tyske socialdemokraten August Bebel, som tillbakavisat beskyllningar om samband socialdemokrati och anarkism.

"Herrarna ha i sina skrifvelser kastat anarkister och socialdemokrater i samma gryta. Utan att idag inlåta mig på en teoretisk utredning af skillnaden mellan 'Socialdemokrati och Anarkism', ber jag att få konstatera det sakförhållandet, att de båda riktningarnas anhängare inom alla kulturstater på det mäst fientliga sätt stå gentemot hvarandra. Detta endast borde bibringa hvarje ärlig man den öfvertygelsen att socialdemokratin ej har det ringaste med anarkister att skaffa och omvändt."

Kata knöt an till den sista meningen i citatet och gav exempel på vad som skilde socialister från anarkister. Socialisterna/socialdemokraterna krävde en fullständig socialisering av jorden och produktionsmedlen men med bibehållandet av begreppet stat, en "folkstat", byggd på bredaste demokratiska grundval, med full bestämmanderätt för alla medborgare. En stat befriad från fattigdom och förtryck, en stat där var och en har frihet under ansvar, men där människorna måste böja sig under vissa lagar om de vill nå fram till en högre grad av utveckling. Detta fordrar självdisciplin med respekt för andras krav på utveckling och solidaritet mellan människorna.

Mot förverkligandet av en sådan stat står anarkisterna, som vill ha bort varje spår av ordnade och ordnande former, skrev Kata, och fortsatte: "de vill inte ha ordnat produktions- och distributionssystem, för dem gäller 'greppet i högen', den som vill arbeta gör det, den som inte vill låter bli. Deras lösen är: 'Gör som du vill', eller med andra ord man skall ta det man behöver utan att ha varit med om att producera någonting. Anarkisterna besväras inte av respekt för andras rätt. Max Stirners motto är, med en viss överdrift, ljug, stjäl, röva och plundra. Trampa ned alla som står i vägen och sök med alla medel driva fram revolutionen, som i ett enda trollslag skall förvandla en värld bebodd

av djävlar till en värld bebodd av änglar."

Vi måste skola människorna, anförde Kata, så att de förstår den stora skillnaden mellan socialdemokrater och anarkister. Sedan får de välja. Skiljelinjen måste klarläggas. Det får inte bli som anarkister vill "att socialismens mantel skall göras vid nog att skyla så himmelsvidt olika åskådningar som de, hvilka omfattas av socialdemokrater och anarkister".

I ett kort avsnitt skisserade Kata olika socialistiska riktningar till vilkas förespråkare hon räknade den borgerlige amerikanske nationalekonomen Henry George, vars huvudtema var jordfrågan och konfiskering av jordräntan, Krapotkins kommunistiska anarkister och Tolstojs teori om kristen kommunism. De två senares krav på avskaffandet av själva begreppet stat utgjorde den stora skillnaden mellan dem och den socialism, som socialdemokratin hade som mål, framhöll hon.

När och var Kata agiterade med detta föredrag och ungsocialisternas reaktioner på det framgår av breven och kommentarerna.

I juni 1908 uteslöts Bergegren och Schröder ur SAP. I juli utförde ungsocialisterna attentatet mot strejkbrytarfartyget Amalthea i Malmö hamn och i augusti höll SSUF en extra kongress och etablerade sig som självständigt revolutionärt och antiparlamentariskt parti, en propagandaorganisation för antimilitära, anarkistiska och syndikalistiska idéer.[54]

SSUF ombildades, med delvis nytt program, till Sverges ungsocialistiska parti (SUP), grundval för bildandet av Sverges Arbetares Centralorganisation (SAC) i juni 1910. Organisationens decentraliserade verksamhet i lokala samorganisationer (LS) utgjorde en konkurrens till fackförbunden under LOs egid, men blev inte den maktfaktor på arbetsmarknaden som initiativtagarna räknade med efter LOs prestigeförlust under storstrejken 1909.[55]

Kata Dalström syns inte vara särskilt störd i sin fackliga agitation efter SACs bildande även om hon i vissa brev beskärmar sig över syndikalisten Albert Jensen (ffg nämnd i brev 15 till Branting).

Hinke Bergegren hade vissa dubier mot bildandet av SAC. Han hörde till dem, som ville förankra den syndikalistiska idén inom LO. Förmodligen såg han också den nya organisationen som en konkurrent till det ungsocialistiska partiet med dess revolutionära aktiviteter.[56] I så fall var han framsynt; propagandan för den direkta aktionen miste sin slagkraft och generalstrejk i syndikalistisk mening, att lamslå all produktion på alla områden i samhället, som det effektivaste vapnet i

den fackliga kampen har aldrig tillämpats i vårt land.

Hinke Bergegren, en "estradernas samhällsomstörtare",[57] litterär föreläsare, skribent, skönlitterär författare och nymalthusiansk propagandör, främst genom skriften *Kärlek utan barn* (1910), benämnd kvinnorsaksman[58] och kvinnornas gunstling fann inte nåd hos Kata Dalström. Hon förfasade sig över hans propaganda för preventivmedel (se brev 82) och han fick inget stöd av henne i kravet på kvinnans frigörelse och jämställdhet med männen, trots att hon var en av de få, kanske den enda gifta kvinnan och sjubarnsmodern, som inte lät sig inpassas i könsrollsmönstret under det tidiga 1900-talet.

Vid partikongressen 1905 motionerade Bergegren om kvinnlig rösträtt med motiveringen "vi kunna inte låta henne för sitt köns skull sakna en allmän rätt".

Vidtalad av ett kvinnligt ombud (Kata?) talade Branting mot kvinnlig rösträtt med samma motivering som Kata; att detta krav kunde fördröja rösträtten för männen.[59]

Kata Dalström, Fredrik Ström, Zeth Höglund och Hinke Bergegren förenades i samma politiska ideologi som medlemmar i SKP 1921. Flera av de män, som Kata nämner i breven, bland dem Fabian Månsson, fortsatte den politiska verksamheten under den gamla partibeteckningen SSV.

7. Kata Dalström – bild och verklighet

Som agitator spelade Kata Dalström en roll med en skådespelares intuitiva känsla för vad som fångar publikens intresse. Hennes publik var de oskolade, i många fall oorganiserade arbetarna, som hon ville bibringa sin socialistiska övertygelse och sin fasta tro på den organiserade kampens stora betydelse. Hennes flammande patos för socialdemokratin och fackföreningsrörelsen liksom senare för kommunismen gjorde att hon, därom är samtida bedömare överens, framträdde övertygande, att hon från första sekunden slog an på åhörarna.[1] Försiktighet var henne främmande; rädsla för etablissmanget visade hon aldrig, tvärtom, hon utmanade myndighetspersoner, främst präster, i kampen för religionsfrihet och kyrkans skiljande från staten i enlighet med partiprogrammet.

I referat om hennes agitation beskrevs hon som gapig och ohyfsad, en talträngd fru, vars svada endast uppskattades av ett fåtal. Landsfiskalerna uppfattade henne som "en satans kärring" och prästerna

"som ett hår av hin". Belackarna personifierade Kata med allt det onda, råa och barbariska som den förknippade med den framväxande socialdemokratin.[2]

I arbetarrörelsens tidningar och i skämtpressen framställdes Kata som amason, med hjälm på huvudet, i full strid med kroksabel fäst i midjan, hyttande med eldgaffel mot sina antagonister. Variationer på detta tema var legio. A-pressen var samstämmig i bilden av den frimodiga, stridbara, oförvägna och slagfärdiga agitatorn.[3]

Katas egenskaper och hennes framträdande beskrevs som berömvärda eller beryktade beroende på tidningarnas politiska beteckningar. Någon enstaka gång karikerades hon som stillsam, tyst och lyssnande, men aldrig som en välklädd värdig dam. Dam ville hon heller inte vara i betydelsen fin dam eller världsdam. Detta framgår av en anekdot om henne: från sin plats i en spårvagn i Stockholm reste sig en man och vände sig till Kata med orden: varsågod och sitt, damen! Snabbt replikerade Kata: jag är ingen dam, jag är socialdemokrat.[4]

I stort motsvarade väl Kata Dalström den samtida pressens bild av henne som den oförvägna agitatorn, den borgerliga pressens vulgärbild undantagen, men i verkligheten var Katas personlighet mer mångfasetterad. Under det sena 1800-talet grundlades Katas intresse för litteratur, konst och teater. Som vi sett fängslade henne litteraturen redan under ungdomsåren, kanske stimulerade det till hennes litterära försök åren 1887–1894. Katas senare skrifter samt 100-talet efterlämnade manuskript visar att hon hade vida humanistiska intressen.

I tryck utkom *Luther och de lifegne*, 1898, *Ferdinand Lassalle*, 1905, *Leo Tolstoj som kristen samhällsreformator*, 1908 och *Robert Owen*, 1917.

I manuskript föreligger arbeten om bl a Rabindranath Tagore, Maurice Maeterlinck, Holger Drachmann, Émile Zola, Alexandre Dumas, Thomas Carlyle, John Ruskin, Karl den store och Verner von Heidenstam. Bland övriga manuskript märks Kristen religion I–II, Asiatisk religion I–VII, Kristna broderskapets etik, Solidaritetsmoral, Prästerna, kriget och de kristna, Det kristna dogmsystemet, Roms stadsförfattning, Kriget, freden och socialismen, Egypternas byggnadskonst, Den holländska målarkonsten, Medeltiden, Romarnas kultur samt Teosofi och klasskamp.[5]

Åren 1897–1900 medarbetade Kata i Social-Demokraten under rubriken Kvinnornas afdelning, som förekom en gång i veckan. År 1900 blev hon medarbetare i Ny Tid, partiorganet i Göteborg. Under rubriken Stockholmsbrev speglade hon livet i huvudstaden; politiska

händelser, Strindbergs urpremiärer, julskyltningar o d samt sporttävlingar. Dessutom skrev hon resebrev från agitationen i Ny Tid, Arbetarbladet, Fram, Folket och Morgonbris. I och med den alltmer tilltagande agitationen upphörde rapporterna från Stockholm i Ny Tid 1905,[6] medan hon fortsatte skriva resebrev som en förmedling från agitationsfältet till arbetarpressens läsekrets.

Skrivandet innebar för Kata en motvikt mot hennes utåtriktade och strapatsrika verksamhet som agitator. Förutom resebreven skrev hon artiklar i skilda ämnen i socialdemokratiska och senare i kommunistiska tidningar, rapporter om sin verksamhet till partier och fackförbund samt en mångfald brev, av vilka en del publiceras i denna utgåva.

"Nästan i än högre grad än litteraturen älskade Kata Dalström konsten", skrev Fredrik Ström, som också påpekade att muséerna och konstsamlingarna var hennes vallfartsorter. Sin fritid ägnade hon åt besök på konstgallerier och muséer, i första hand Nationalmuseum, där hon ofta var ciceron åt kongressande landsortsbor. I Fram och Stormklockan skrev Kata populärt hållna uppsatser över olika konstskeden och konstnärer. Artiklarna försåg hon med väl valda goda illustrationer.[7] Till en konstkritiker i tidningen Politiken gav hon en gång rådet: "Bry dej inte så mycket om sakuppgifterna, det blir för torrt. Försök i stället ge något av konstens anda. Tänk bara alltid på att det är för flickorna från textilfabrikerna, gubbarna från hamnarna, rallarna, skogsarbetarna du främst skall försöka skriva. Dom behöver det bäst, ser du. Och dom kan inte själva se någon konst."[8]

Under de håltimmar som uppstod då hon höll flera möten på samma ort sökte Kata sig till kyrkorna och kyrkokonsten. Exempel finns i hennes bok, *Härjartåg kors och tvärs genom Sverige 1900–1903* (1914).

Hennes konstupplevelser stod på höjdpunkten under museibesök i Köpenhamn, Dresden, Paris, Florens, Rom och Leningrad.

På Katas initiativ utvidgades den kampanj som socialdemokratiska ungdomsförbundet förde åren 1908–1915 mot den s k smutslitteraturen till att omfatta även den dåliga bildkonsten.[9]

I Kata Dalströms personlighet fanns en längtan efter rofyllda stunder, efter ensamhet och efter tillfällen till meditation. Det var verklighetens Kata, som aldrig skymtade fram i den officiella bilden.

Katas religiositet, livslögnen

Religionen som privatsak var för Kata Dalström en oantastbar princip, vars innebörd var individens okränkbara rätt att välja livsåskådning. Hon höll fast vid denna princip till livets slut, vilket för henne innebar stor psykisk påfrestning, då hon som kommunist framträdde som buddist och teosof med tre föreläsningar "Brahmaismen, buddismen och teosofin" 1922, i bokform 1923. Ture Nerman riktade skarpa angrepp mot Kata Dalström i Viktoriasalen i Stockholm den 3/2 1922. Mötet arrangerades av Stockholms Kommunistiska ungdomsklubbar och Nerman inledde en debatt över ämnet "Kommunistiskt eller borgerligt bildningsarbete". Nerman hävdade att kulturkampen tagits om hand av det borgerliga samhället och att det uppstått en bildningsaristokrati. Han ansåg att bildningsarbetet skulle bedrivas efter klasskampens linjer och följa den materialistiska historieuppfattningen. Med vetskap om att Kata intresserade sig för spiritism och psykofysisk forskning sköt Nerman in en vulgärreplik om detta, vilket utlöste en tidningspolemik 1922–1923 i Den nya politiken, Folkets Dagblad Politiken, Stormklockan och Röda Röster.[10]

I den hårdföra polemiken skrev Nerman den 25/2 i Stormklockan under rubriken "Teosofi och klasskamp" bl a att Kata då och då försvann i reinkarnationens rymder och att hon vredgades på fritänkare, som inte ville ta spektaklet (buddismen) på allvar. Han hävdade att buddismen inte var någonting annat än en trött överklasskulturs fega flykt till sköna drömmars rike.

Katas genmäle publicerades i samma tidning och under samma rubrik den 25 mars. Hon "rättade till" Nermans nidbild av Budda och skrev bl a att när Budda smög sig ut från sin unga, sköna gemål och deras lille son var det för att söka sanningen och vinna befrielse åt en lidande mänsklighet. "Det är ett större offer att frivilligt lämna ett liv i överflöd och ensam bege sig ut att söka sanningen än det är att kämpa samman med andra för en idé, där det egna egoistiska 'Jaget' spelar en mycket större roll – för mången", anförde hon.

I ett ps tillade hon att hon läst korrekturet till sin artikel efter en 20-mila slädfärd genom Ångermanland som kommunistisk agitator. "Feg fanflykt! Med drömmar i Nirvana – Ture Nerman!"

Den 16 april 1923 höll Kata en föreläsning om psykofysisk forskning och spiritism i Stockholms Folkets Hus. En ny strid blossade upp. *Kata Dalströms sista strid*. Som stridskamrat ställde Höglund upp vid hennes sida. Han hävdade bl a att det fanns bevis för att revolutionär verk-

samhet och religiös tro inte var oförenliga.

Höglunds ledare i FDP den 8 maj 1923 med försvaret av Kata och religiösa personers rätt att vara medlemmar av SKP, trots att marxismen var oförenlig med en positiv religion och att partiet bekämpade statskyrkan som klasspolitisk institution, återgavs i flera svenska tidningar och översattes till finska, norska och tyska tidningar.

Den tyska artikeln uppmärksammades av ledande i exekutivkommittén och Höglund som var medlem i denna ställdes till svars vid det utvidgade exekutivmötet i Moskva i juni 1923. Zinovjev sade bl a att Höglunds påstående att religionen borde vara privatsak även i förhållande till partiet, var ett hån mot den revolutionära marxismen. Kommunisterna fordrade av den borgerliga staten att religionen skulle vara en privatsak, men själva skulle de vara ateister och föra en antireligiös propaganda.

Kata Dalströms buddism och den uppflammande fejden om religionen och klasskampen utgjorde *en* av stridsfrågorna mellan Komintern och SKP. Religionsfrågan hade ingen avgörande betydelse under stridigheterna 1923–1924, men den var heller inte betydelselös.[11]

Det är omvittnat att Kata trodde på varsel och andra tecken på vad som kunde bringa tur eller otur; vad vi i dagligt tal kallar vidskepelse.[12] Kata fängslades av Emanuel Swedenborgs teori om själens väsen och dess förhållande till kroppen. Swedenborgs visioner, hans psykosensoriella hallucination i London 1745, då han trodde sig av Gud fått i uppdrag att förklara Bibelns andliga innehåll, är det inte osannolikt att Kata ställde i relation tilll sin egen uppgift; den att göra en helhjärtad insats i jordelivet för att slutligen nå Nirvana.

Intresset för Swedenborg hade Kata Dalström gemensamt med Strindberg. De utbytte litteratur med varandra och diskuterade buddismen, teosofin och de så kallade makterna. Somrarna 1897 och 1899 umgicks familjen Dalström med Strindberg på Furusund (se brev 2 till Branting). Kata gav en skildring av umgänget med Strindberg sommaren 1899 under rubriken På Furusund. Hon skrev bl a att

"Strindberg var vid sitt allra briljantaste lynne hela denna sommar och det hör till de vackraste minnen jag har" . . .

"Det var oförgätliga aftnar! Samtalet flög hit och dit, ibland rörde det sig om de stora sociala stridsfrågorna, jag var ju då, liksom nu (1916, min anm) en utpräglad socialdemokrat, och det gav uppslag till mången debatt, ibland kastade vi oss in på teosofi och buddhism – där både jag och Strindberg kände oss

hemma – allt under godmodigt skämt från von Philp (brev 2 till Branting) och min man för att vi kunde vara så vidskepliga att tro på 'makterna'."[13]

Den engelska teosofen och författaren Annie Besant fängslade Kata Dalström långt tidigare än hon gav tillkänna i slutet av sin levnad. Av teosofiska samfundets skrifter finns ett flertal bevarade i hennes inbundna broschyrsamling. *Lucifer – Ljusbringaren* publicerade i augusti och september 1889 artiklar med rubriken Annie Besant och teosofien. Till samlingen hör *Apologetiska föredrag* hållna i Malmö vintern 1907–1908, *Nya testamentets lära om helvetet* av teol dr S M Merril, i svensk översättning 1885, *Treenigheten* av Nathan Söderblom, *Pauli brev till romarna*, översatt ord för ord från den sianitiska handskriften med bifogad friare parallell översättning samt anmärkningar om avvikande läsarter av Oscar Bensow (1894).

Samtidigt som Kata ägnade sitt intresse åt dessa verk och många andra i samma kategorier studerade hon *Själslifvets underjordiska verld* av Axel Kerrlin (1901) där kapitel 8 har rubriken "Kritik af Hodgsons bevisföring för 'andars' identitet" och kapitel 9 "Clairvoyencen."

I samlingen finns verk, som behandlar kampen för religionsfrihet, socialdemokratin i förhållande till religionen, den sociala verksamheten, som frågor om fattigvård och folkförsäkring.[14] Bibelord och katekesens bud tillägnade sig Kata. Hon kunde dem utantill och tillämpade dem i agitationen så flitigt att hon till sist blev en bibelsprängd socialist och buddist. Detta kan uppfattas som en anomali, men vid närmare studium av Kata Dalström finner man att hennes andliga intressen och hennes praktiska politiska verksamhet inte kan betecknas som en divergens utan bildar helheten i hennes personlighet.

Katas exemplar av Nya Testamentet och Psaltaren, bevarat i hennes arkiv (ArA, Sthlm) är förstreckad, understreckad och sönderläst. Särskilt förstreckad är Johannes evangelium kapitel 9 vers 4.

> "Jag måste verka dens verk, som har
> sänt mig, medan dagen är, natten
> kommer, då ingen kan verka."

Denna vers var Katas rättesnöre; hon verkade med all sin kraft och synes övertygad om att hon hade en speciell uppgift, som hon måste hinna slutföra "innan natten kom". Det var, tror jag, med utgångspunkt från Johannesevangeliets citerade ord som Kata verkade febrilt.

I agitationen mot kyrkans makt över skolan uppfattades Kata som

ateist av prästerna, vilket kanske förbryllade dem, då hon i religionsdebatterna rörde sig hemvant i evangelierna. Med Jesu egna ord bemötte hon kyrkans företrädare, då hon ville avslöja dem som dogmernas försvarare i stället för att vara det kristna kärleksbudets förkunnare. Kata ifrågasatte vad som menades med "en kristen". Var det den som erkände alla dogmer som fastslagits på kyrkomötena och som lagts till grund för kyrkosamfundets läror, eller var det den som tolkade och i sitt dagliga liv omsatte Jesus' kärleksfulla broderskapslära? Om det var de sistnämnda stämde det helt med socialdemokratins ideal, enligt Kata. Hon ansåg att kristendom och socialism kunde förenas; att socialism var urkristendomen, den samma kommunismen.[15]

Agitationen mot kyrkans starka inflytande över skolan låg helt i linje med partiprogammets punkter 4 och 5 där religionen förklarades som privatsak och statskyrkan liksom kyrkobudgeten skulle avskaffas. Partiets mål (i punkt 5) var skolans skiljande från kyrkan och folkskolans utveckling till en för alla gemensam medborgarskola ämnad att uppfylla kulturfordringarna. På partikongressen 1905 antogs ett uttalande om att med alla till buds stående medel bekämpa det klerikala väldet över skolan.[16] I den andan verkade Kata. Hon författade föredraget "Skolan och prästväldet" (broschyr 1907) och färdades genom landet med detta i, som hon ansåg, vällovligt syfte.

I breven framgår hennes syn på prästerskapets förkunnelser och agerande samt hennes dispyter med präster.

Buddismens krav på en helhjärtad insats i jordelivet inför den förestående inkarnationen förenade Kata med vers 4 i Johannes evangeliums nionde kapitel. Ungefär samma uppmaning eller budskap fann hon i Henrik Ibsens drama Brand:

> "Det, som du er, vær fuldt og helt,
> og ikke stykkevis og delt."

Hon anammade de uppfordrande orden Ibsen lade i Brands mun. "Jag står på min post, så länge jag orkar", var ett uttryck hon ofta begagnade och framhöll därmed sin främsta dygd.

Livslögnen, Ibsens tema i dramat Vildanden, gjorde starkt intryck på Kata, enligt min mening. I minnesanteckningarna skrev hon, att hon, före inträdet i SAP 1894, hatade detta samhälle med all den intensitet hon var mäktig: "Jag *hatar* ej *personerna* – men förhållandena *allt* uppväcker hos mig vämjelse för *lifslögnen* – som människorna arbeta under."

Mot förljugenheten i det borgerliga samhället, skyddat av höga ämbetsmän och myndigheter och kyrkans dominans över skolan, kämpade Kata Dalström med en frenesi, som förskaffade henne många fiender i motståndarlägret, övertygad om att hon bidrog till att förverkliga socialismens intentioner.

I annotationer skymtar en otålighet över långsamheten i omdaningen av samhället, en besvikelse över utebliven respons från SAPs ledning men också en glädje över, och tillfredsställelse med, att kamraterna i kvinnoklubbar, arbetarekommuner och, inte minst, ungdomsklubbar, visat henne värme och uppskattning.

I breven till Branting och Ström finner man temat om livslögnen, en upproriskhet mot ljumheten och förljugenheten, det som döljer sig i spelet bakom kulisserna. Där finns intriger och interna konflikter som Kata Dalström upprördes över, fastän hon själv, i enlighet med sin stridbara natur, inte var den som ljöt olja på vågorna.

Noter

3. Biografisk skiss

1. Svenskt biografiskt lexikon, särtryck 1/6 1927: 337 f, 334.
2. Lindeberg, a a: 12.
3. Ibidem: 13.
4. Stjernstedt, a a: 28.
5. Från mina barndomsår, avskrift, ark 94, ArA, Stockholm.
6. Se not 1:341.
7. Svenska män och kvinnor, 2, 1944:195 f.
8. Från mina barndomsår, avskrift, ark 98.
9. Mina förlofnings och första äktenskapsår, 11, Bengt Dalström, Örebro.
10. Giftermålsdatum, uppgift från Clayhills; Stjernstedt, a a: 32.
11. Stjernstedt, a a: 15-20; Från mina barndomsår, avskrift, ark 114 f.
12. Uppgift från Clayhills.
13. Ström, 1930: 249 f.
14. Se not 12.
15. Se not 7.
16. Minnesskrift, 1929: 12 f.
17. Ström, 1930: 79, 85, 138; särtryck, Kata Dalström-utställning i Stockholms stadsmuseum 1972.
18. Minnesskrift, 1929: 13.
19. En fråga ur brev från Ellen Key till Kata den 21/5 1891: "huru *mycket tillsammans* (båda gångerna) arbetstiden blifvit nedsatt på Näsbyholm. Nu är lämpliga tiden för en notis i Aftonbladet". KDs arkiv, volym 12, ArA, Stockholm.
20. Ström, 1930: 136–139.
21. Ibidem: 92–98; Västberg, 1951: 28; Minnesskrift, 1929: 7.
22. Ström, 1930: 97.
23. Minnesanteckning, "In i Partiet", Bengt Dalström, Örebro.
24. Ibidem.
25. Protokoll, SAKK, den 8/8 1892 med 30 röster mot 6, ArA, Stockholm.
26. Minnesskrift, 1929: 7 f; Stjernstedt, a a: 68 f.
27. Minnesanteckning, "In i Partiet", Bengt Dalström, Örebro.
28. Hinke Bergegrens brevsamling, ArA, Stockholm.
29. Rössel, a a: 140.
30. Distriktstyrelsens protokoll 13/1 1898, 9/4 1901; SAPs kongr prot 1900, 1905, ArA, Stockholm; Clayhills, a a: 11, 24.
31. LOs kongr prot 1898: 5, LOs arkiv, Stockholm.
32. Casparsson, a a: 166; Hirdman, a a: 428.
33. SAPs kongr prot 1897: 5, ArA, Stockholm.
34. SAPs kongr prot 1900:3; Casparsson, a a: 141.

35. Klockare, 1982: 125; SAPs kongr prot 1908: 15, 1911: 14, ArA, Stockholm.

36. Ström, 1930: 508.

37. Folkets Dagblad Politiken 17/12 1923: 1, 4, 9, 12; Ström, 1930: 515.

4. Kata som agitator

1. Stockholms Allmänna Kvinnoklubbs mötesprotokoll 17/12 1894, ArA, Stockholm.

2. Minnesskrift, 1929: 30.

3. Social-Demokraten 2/5 1895.

4. Clayhills, 1973: 10.

5. Ibidem: 11.

6. "In i Partiet", Bengt Dalström, Örebro.

7. Härjartåg kors och tvärs genom Sverige, 1. Åren 1900–1903, Stockholm 1914.

8. Från Malmberget 2/6 1904.

9. Ibidem och brev 26 till Branting.

10. VLT 18/1 1979, urklipp från min syster Runa Wikén, Västerås.

11. Clayhills, a a: 67.

12. Bevarade affischer, ArA, Stockholm.

13. Genomgång av Arbetarbladet, Folket, Ny Tid m fl A-presstidningar.

14. Agitationsrapporter, ArA, Stockholm.

15. Minnesskrift, 1929: 10.

16. Gustaf Janzéns brevsamling, Folkrörelsernas arkiv, Norrköping.

17. Dagbok under Lapplandsturnén krigsåret 1914 (eg 1915), Bengt Dalström, Örebro.

18. Se not 7.

19. Skogheim, Dag, Kvinner i nordnorsk arbeiderbevegelse, Gitta Jönsson, 1978: 16–19.

20. Öman, a a: 138–149.

21. Ström, 1930: 324.

22. Skildringen bygger på Klockare, 1982: 13–28 och Ström, 1930: 319–328 samt Kata Dalström, Ryssland i Sverige, manuskript, KDs arkiv, ArA, Stockholm.

5. Agitatorernas roll

1. Då SAP bildades 1889, fanns det fyra socialdemokratiska tidningar i landet. Förutom Soc-Dem och Arbetet, Folkets Röst (1887–1889), Proletären (1888–1893), Folkbladet (1894–1907). Hälsingland fick sin första soc dem tidning 1895, medan tiotalet socialdemokratiska tidningar startades åren

1901–1908. I slutet av 1910-talet tillkom Västerbottens Folkblad (1917), Norrländska Socialdemokraten, Dala-Demokraten och Vestmanlands Folkblad (1918). Bråland, a a: 15 et passim. Tollin, a a: 30.

2. Särskilt 1905–1906. Bevarade flygblad och broschyrer, ArA, Stockholm.

3. Åmark, Klas. Facklig makt och fackligt medlemskap, Arkiv 1986: 161 ff. Däremot instämmer jag i resonemanget om att den organiserade agitationen fluktuerade och minskade i betydelse kring mitten av 1910-talet.

4. Framgår av agitationsrapporter och Kata Dalströms brev.

5. Agitationsrapporter, ArA, Stockholm.

6. Kata Dalströms politiska ideologi

1. Soc-Dem 9/3 1897.

2. Casparsson, a a: 60 f.

3. "In i Partiet", Bengt Dalström, Örebro.

4. Soc-Dem 5/8 1898.

5. Höglund, Hj Brantings tal och skrifter, 1, 1926: 247–250; Soc-Dem 15/8 1898.

6. Se not 3.

7. SAPs kongr prot 1908: 264, ArA, Stockholm.

8. Partistyrelsens prot 14/5 1900, ArA, Stockholm.

9. Soc-Dem 16/7, 21/7, 23/7, 26/7, 31/8, 1/9 1906.

10. Sv Folkrör, 1936, 1: 1012.

11. Ibidem: 523 f.

12. Ström, mem, 1940: 92 ff, 104–107, 121, 125, 139.

13. Höglund, mem, 1951: 48 f, 81 f.

14. Fram 1/5 1903: 4.

15. Se not 13: 103 ff, 110 f.

16. SUFs kongr prot 1905: 14, ArA, Stockholm.

17. Nerman, 1938: 311; SUFs kongr prot 1909: 4–25, 39 ff, 66 f, ArA, Stockholm; Lindbom, a a: 147 ff.

18. Stormklockan 9/12 1908, 30/7 1910.

19. Ibidem: 13/8 1910.

20. SAPs kongr prot 1911: 21–34, 35–41, 42–70, ArA Stockholm.

21. Lindhagen, 1978: 61–68.

22. Edenman, a a: 175; Socialdemokratiska vänsterföreningens medlemsmatrikel 1912–1914, ArA, Stockholm.

23. Höglund, mem, 1956: 16; SUFs kongr prot 1912: 11, 16–18, ArA, Stockholm.

24. SUFs kongr prot 1914: 10–14, 37, ArA, Stockholm.

25. Den s k disciplinstadgan benämndes i bestämmelsen "gruppmedlemmarnas solidaritetsplikter" och stipulerade villkor, som riksdagsgruppens medlemmar måste rätta sig efter som t ex att gruppmedlem inte i riksdagen

uppträdde *mot* ett beslut som gruppen fattat. Edenman, a a: 200–220, stadgan i sin helhet, bilaga 1: 287 f.

26. Krigsaktivism 1915, se brev 118. Arbetarfredskongressen 1916 anordnades av SUF mot partistyrelsens vilja. Den 5/2 1916 skrev Erik Hedén en ledare i Stormklockan, "Klart till storstrejk! Nu måste vi handla – eller gå i krig." Branting tog omedelbart avstånd från Hedéns artikel. Den 15 mars publicerade SAPs styrelse och LOs representantskap ett manifest till Sveriges arbetare vari det bl a anfördes att det för närvarande inte fanns någon anledning att anordna en kongress. Trots varningarna hölls arbetarfredskongressen den 18–19 mars. Se brev 33 till Branting. Högsta domstolen mildrade de domar jag nämnt i kommentaren till brev 33. De 4 sept dömdes Höglund till ett års och Oljelund till åtta månaders fängelse. Hedén frikändes. Ingen av dem frånkändes sitt medborgerliga förtroende. Se Elgemyr, a a.

27. SAPs kongr prot 1917, passim, ArA, Stockholm; Björlin, Lars, Vänstersocialism – kommunism 1916–1924, MARAB 24–25: 6–13; Lindkvist, a a: 16–19.

28. Höglund, mem, 1956: 16.

29. SSVs kongr prot 1917: 134, ArA, Stockholm; se t ex, A Balabanoff, Die Z.-Bewegung 1914–1919 (1928).

30. Ibidem: 123.

31. SUFs sjätte ordinarie kongr prot 1917: 34 f, ArA, Stockholm.

32. Gunnarsson, Evy, Kommunistiska kvinnornas kamp, MARAB 24–25: 31–36.

33. SSVs kongr prot 1917: 78, ArA, Stockholm.

34. SSVs kongr prot 1918: 66, ArA, Stockholm.

35. Se not 32.

36. SUFs kongr prot 1919: 5 f, ArA, Stockholm.

37. SSVs kongr prot 1919: 55, 145 f, ArA, Stockholm.

38. Ström, 1930: 466.

39. Clayhills, a a: 94 ff.

40. Handskrivet manuskript, KDs arkiv, ArA, Stockholm.

41. SSVs/SKPs kongr prot 1921: 43–47, ArA, Stockholm; Lindkvist, a a: 30–36; Höglund, G, a a: 21–26.

42. SUFs åttonde och SKUs första kongr prot: 8, ArA, Stockholm.

43. Ström, 1930: 241; Sv Textilarbetareförbundets styrelse- och revisionsberättelser 1916–1925, ArA, Stockholm. För år 1923:8 f. På SKPs initiativ insamlades medel i arbetarorganisationerna till en minnesvård vid Kata Dalströms grav. Minnesvården avtäcktes den 24 maj 1926. Av återstående medel 3 500 kronor instiftades i aug 1926 Kata Dalströms fond för textilarbeterskor. Textilarb styrelse- och revisionsberättelser, 1926: 27, 56 ff.

44. Nerman, 1938: 189.

45. SAPs kongr prot 1891: 6–10; Collberg, Dan, Hur SAC bildades, MARAB 14–15: 8.

46. Se not 44.

47. Brand nr 6, 1898: 8.
48. Brand nr 4, 1903: 6.
49. Ibidem: 7.
50. SAPs kongr prot 1905: 112 ff, 126, ArA, Stockholm.
51. SAPs kongr prot 1908: 135, 154, 157. Omröstningssiffror ca 20 000 mot 8 000.
52. Hinke Bergegrens brevsamling, ArA, Stockholm.
53. Se not 45, Collberg.
54. Collberg, ibidem: 10.
55. Ibidem: 12, se även Persson, Lennart K, a a: 322 f.
56. Collberg, anförd artikel, MARAB: 11.
57. Sträng, Gunnar E, grammofonskiva a disc BS 790304, 1979, Till seger. Röster och sånger i arbetarrörelsen. Berättare: Gunnar E Sträng. Arbetarrörelsens skivbolag, Stockholm.
58. Hirdman, Gunnar, Sv Folkrör, 1936: 1: 218.
59. SAPs kongr prot 1905: 145 ff.

7. Kata Dalström – bild och verklighet

1. Egna intervjuer 1980. Ögonvittnen: Egil Lundström f 1893, Karl Gidlöff 1896, Bengt Lundin f 1910, Hörnefors. Intervjuer av Dialekt-, ortsnamns- och folkminnesarkivet i Umeå (DAUM): Carl Bergkvist f 1885, Överklinten, Bygdeå (1960), Edvin Burman f 1886, Josef Markström f 1900, Klemensnäs (1971), Gunnar Berglund f 1895, Burträsk (1974). Utskrift, Alf Arvidsson.
2. Ett belysande exempel, tyvärr starkt förkortat av mig, NDA 8/3 1913, brev 195. Kyrkans motstånd mot väckelserörelsen och de frireligiösa samfunden, som i viss mån bröt Svenska Kyrkans monopol på den andliga verksamheten, hädelseåtalen på 1880-talet, kyrkans och socialdemokratins kraftmätning vid tiden kring sekelskiftet och Katas kamp mot de dogmtrogna behandlas i min uppsats, Kata Dalström – bibelsprängd socialist och buddist (1976) UB, Umeå; ArA, Stockholm; Rosenberg, Sven-Åke, Kyrkan och arbetarrörelsen, Lund, 1948: 43–84, 173–215, et passim.
3. Genomgång av A-presstidningar 1902–1915.
4. Göteborgs-Posten 29/12 1958, Stenmark, Bengt; Felciterat i Spak a a: 16.
5. KDs arkiv, ArA, Stockholm.
6. Clayhills, a a: 19, 26 f.
7. Ström, 1930: 413–417.
8. Minnesskrift, 1929:40, Lundkvist, Ernst J.
9. Se not 7.
10. Josephson, a a: 212–218.
11. Stormklockan 25/2, 25/3 1922; Josephson, a a: 309–312; Höglund, G, a a: 181–191; Berggren, a a: 42–51.
12. Stjernstedt, a a: 44.

13. Ahlström/Eklund, a a: 149–152. Där uppges att artikeln var publicerad i Vecko-Journalen 1916. Jag har inte funnit den, men däremot en artikel av Katas dotter Elsa med rubriken Vad jag mins om Strindberg i Vecko-Journalen den 3/10 1915: 894 f, inbunden Stockholm 1916. Se även Meidal, a a.

14. KDs arkiv, ArA, Stockholm.

15. Kan en kristen vara socialdemokrat? (1908): 3–23.

16. SAPs kongr prot 1905: 130, ArA, Stockholm.

Brev till Hjalmar Branting

1

Dresden den 19/10 1895.
Reichstrasse 4.1.

Bästa "Genosse" Branting!

Som jag mot all förmodan kom att stanna här längre än jag från början antog skrifver jag några ord härnerifrån.

Ställningen *här* i Sachsen är rent förtvifladt svår – de våra jagas som villebråd härnere – allt hvad myndigheterna kunna tänka ut i förening med reaktionen, för att hindra "spridning af det sociala giftet" det göra de.

Den 13 (en söndag) kom Doktor Gradenauer[1] ut ur fängelset – efter 5 ½ månaders insprärrning – han var mycket blek och utmattad, – ty de äro ej nådiga mot oss här i fängelserna – sade han. Redan på tisdag höll han ett *mycket* talrikt besökt möte och på onsdagen talade såväl *han*, som gamle Liebknecht[2] för cirka 3000 åhörare, mötet började ½ 9 – redan 7 var salen fullpackad och polisen hade spärrat gångarna.

Ett enda möte har jag bevistat – på Goldene Ane – Singer[3] från Berlin talade. Jag trodde ej han skulle känna igen mig från i vintras i Berlin, men han kom strax och hälsade, samt bad mig ej glömma att taga med hälsning till Eder och alla våra kamrater i Stockholm. –

Jag var rent förtviflad öfver att nödgas vara borta från partidagen i Bresslau, nu då jag var så nära men Mor ligger illa sjuk – slaganfall – och jag kunde ej lämna henne. Annars hade det varit till stor fröjd och nytta, om jag fått fara dit. Klara Zetkin[4] var där och jag *ville gärna* träffa henne. Man lägger i Tyskland en otrolig vikt f n, på proletariatets kvinliga element – och hon är en af de ledande. Hon talade både *bra* och mycket på partidagen hörde jag af Fischer.[5] –

Från fru Vollmar[6] har jag haft mycket vänliga bref. För närvarande är Vollmar[7] vid en kuranstallt, fötterna äro mycket bättre på honom och han har godt hopp om att kunna bli fullt återställd. Fru V hoppades vi skulle träffas om ej förr så på Londonkongressen nästa år. Ett hopp som äfven jag har.

Så snart jag kommer hem, skulle jag gärna vilja ge ut en *liten flygskrift*[8] "Underklasskvinnan och arbetarorganisationen" jag tror man förstår mig godt och alltid gör den nytta – vi ha nu blott Carolus[9] upprop till

tjänarinnorna.

Jag vill äfven be Eder vara så god och på mig offra ett par timmar då jag kommer hem, emedan jag har en hel del saker att tala om!

Rösträttspängarna[10] blefvo stora - mäst gläder mig att Soc.Dm. hade så mycket på sina listor!

Red. Fischer och alla bedja hälsa så *hjärtligt! Det är skam* att Danmark o Norge alltid ha korspondenser - men ej Sverige - nog kunde Anton[11] eller Spartacus[12], som ju båda skrifva tyska, skicka in några - jag skrifver ju *en så eländig tyska*, till min stora stora harm. Men det skall bli bättre med både min *tyska franska* och *engelska* skrifning, det lofvar jag.

Valen till Landtdagen höllo alla i spänning - det gällde att se *ifall* polisbattonger och trakasserier af alla slag kunde hindra de våra från att vinna seger - två platser i Dresden skulle besättas -. Den ena var man säker om, den andra inte, och utgången blef så som man väntat.- Det går reaktionen i magen - och Dresdner Anzeiger skrifver helt melankoliskt "att ännu är det *tid* att häjda omstörtningspartiet om alla borgerliga "fosterlandsälskande"! Sic! samla sig i enighet.------

Men man tänker ej på *att så länge som proletariatets rättvisa fordringar förblifva oinfriade* så länge kan ej vårt parti hindras i sitt segertåg. Vi ha allt allt hvad som är värdt att strida och kämpa för på vårt program och *mot* utvecklingen och *mot* sanningen, kunna ej all världens *förenade reaktionärer*[13] *hålla* stånd.

En sak gläder mig otroligt och det är att hur skarpa sammandrabbningarna i Bresslau än voro, *så är partiet lika* enigt och *starkt utåt* ändå - de reaktionära hade *hoppats att* en splittring skulle inträda----

Hur är det med Edert mål?[14] Måtte det *draga ut så* att *om det värsta händer*, Ni åtminstone *nu* under dessa oroliga dagar före folkriksdagen må få *leda våra skaror!*

Mitt bref blir långt - men jag hade ämnat sluta på första arket - fick så mer att säga och högg i igen.-

Jag har *flere* präktiga böcker med hem - det nya stora arbetet af Kautsky[15] mf: S Demokratiens Historia" hvaraf ännu blott 2 delar äro utkomna, Kommuns Historia af Lissagary[16], jämte flere broschyrer, *nya för hösten*. Jag tror det finns en del saker som äfven skall intressera Eder.

Fröken Månsson[17] skref att de voro mycket nedslagna öfver att både jag och fr Söderberg[18] var borta och att styrelseval för vår klubb skulle företagas - jag skref en "uppmaning" till medlemmarna och bad henne läsa upp den, dessutom föreslag jag *en* del personer som jag ansåg lämpliga inom klubben till styrelsemedlemmar. Få se hur det

går. Fr Månsson *är utmärkt*, likaså fru *Lindkvist*,[19] (talar mycket bra) – de andra känna Ni till förut. – Jag hoppas dock *snart* vara hemma igen!

Många hjärtliga hälsningar till Eder själf – egentligen skulle det blott stå "Med partihälsning" till Eder och alla de öfvriga vännerna från

Genossin
Kata Dalström

Kommentarer

1. Gradnauer, Georg (1866-1946) medlem av Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD). På partidagen 1898 urskildes en revisionistisk Bernstein-influerad fraktion bestående av Gradnauer, Georg von Vollmar, Max Quark och Max Schippel.
(*Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, 1:474, Berlin, 1966).

2. Liebknecht, Wilhelm (1826-1900) en av SPDs stiftare 1869, redaktör för partiets huvudorgan Volksstaat (senare Vorwärts), ledamot i riksdagen 1867-1870 och från 1874. Lyckades tillsammans med Bebel genomdriva sammanslutningen mellan Lassalles anhängare och socialdemokraterna vid Gothakonferensen 1875, deltog i utformningen av det s k Gothaprogrammet, vilket kritiserades från marxistiskt håll. Var med och utformade Erfurtprogrammet 1891. Bekämpade Bernsteins revisionism. Utgav ett flertal politiska skrifter. Fängslades flera gånger för politisk propaganda.

3. Singer, Paul (1844-1911) vid sidan av W Liebknecht och A Bebel en av SPDs viktigaste funktionärer och agitatorer. Organiserade Berlins arbetare. Riksdagsman från 1884, tillhörde partiledningen från 1886, ordförande vid Erfurtkongressen 1891. Sökte tillsammans med Liebknecht och Bebel motverka revisionistiska tendenser.
(*Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, 1;391, 428 f, Berlin, 1966; Höglund, *Hjalmar Branting, Tal och skrifter*, 1929, X: 152:158).

4. Zetkin, Clara f Eissner (1857-1933) Leipzig, lärare, tjänstgjorde i bl a Österrike och Schweiz. Bosatte sig i Paris 1885. Sammanbodde, behöll därmed sitt tyska medborgarskap, med den ryske revolutionäre skriftställaren Osip Zetkin. Återvände till Tyskland efter socialistlagens fall 1890. Utgav kvinnotidskriften Die Gleichheit 1892-1916 samt ett flertal skrifter om kvinnoemancipationen. Framträdde med ett anmärkningsvärt tal vid SPDs kongress 1896 och lade därmed grunden till en framgångsrik socialistisk kvinnorörelse i Tyskland. Hänvisande till Bebels teori om kvinnoemancipationen framhöll Zetkin att de arbetande kvinnornas kamp för att frigöra sig själva var en del av hela proletariatets kamp för frigörelse. Ansåg att det inte existerade en kvinnofråga över klasserna, men att varje klass hade sin kvinnofråga. Följaktligen kunde arbeterskor, som strävade efter social jämlikhet, inte vänta sig något stöd av bourgeoisiens kvinnorörelse. Samma

inställning hade Kata Dalström.

På Zetkins initiativ instiftades Internationella kvinnodagen vid internationella kvinnokonferensen i Köpenhamn den 26 augusti 1910, då bl a Kata Dalström var ombud för de socialdemokratiska kvinnorna i Sverige.
(Evans, a a: 200 f).

5. Fischer, Edmund f 1864, Darmstadt, skriftställare i Briesnits i närheten av Dresden. Ingick 1892 i redaktionen för Volksstimme i Frankfurt am/Main, redaktör för Sächsische ArbeiterZeitung i Dresden 1893. Grundade och utgav Arme Teufel an dem Oberlausitz 1898, blev riksdagsman samma år.
(*Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung,* I:285, Berlin, 1966).

6. Vollmar, Julia von, f Kjellberg (1849-1923) uppväxt i ett fömöget hem i Tjust, Småland. Fick gedigen utbildning, vistades i Stockholm, umgicks i kretsar som stod kvinnofrigörelsen nära i början av 1880-talet. Studerade sociala frågor i Zürich 1884, gifte sig med Georg von Vollmar 1885.

Från makarna von Vollmar fick Ellen Key förteckningar över socialistiska skrifter, som hon förmedlade till Kata Dalström. Genom rekommendationsbrev från Key fick Kata kontakt med von Vollmars och andra socialdemokrater i Tyskland.
(Sylvan, a a: 228; Stjernstedt, a a: 55 f; jfr Ström, 1930:105)

7. Vollmar, Georg von (1850-1922) tysk socialdemokratisk politiker, ursprungligen officér. Företrädde tillsammans med Bernstein revisionisterna inom SPD.

Fotskadan, som Kata nämnde, härrörde sig från von Vollmars tjänstgöring under frank-tyska kriget 1870-1871.
(Soc-Dem, 3/10 1906).

8. Flygskriften Till Arbetareklassens kvinnor!, utkom 1899.
(Agitationsskrifter, ArA, Sthlm).
Carolus upprop Till Arbetets kvinnor!, agitationsskrift u.å.
(Agitationsskrifter, ArA, Sthlm).

9. Carolus eller Karolus, pseudonymer för Gabrielsson, Karl Johan (1861-1901), rallare, stenhuggare, medlem i SAP från 1889, medarbetare i Soc-Dem från 1892, redaktör och ansvarig utgivare för partiets tidning Folkbladet 1894-1901. "Sveriges mest geuine proletärskald", enligt Ture Nerman. Partiet utgav Gabrielssons dikter 1903.
(Sv Folkrör., 1936, 1: 424; K.J Gabrielsson (Karolus), Nerman, T., 1942, passim).

10. "Röttsrättspängarna"; insamling inför folkriksdagen 1896. Särskild redovisning finns inte i SAPs kassaböcker. Angivande av listnummer och insamlade medel från parti- och rösträttsföreningar förekommer under rubriken Agitationskonto.
(Kassabok 1896, Partistyrelsens räkenskaper, ArA, Sthlm).

11. "Anton"; Andersson, Anton (1865-1932) f d läroverkslärare, medarbetare i Soc-Dem till 1898, utrikes- och politisk redaktör i Ny Tid några år in på 1900-talet, redaktör för Östergötlands Folkblad 1906-1910.

(Bråland, a a: 113, 173, 176).

12. "Spartacus"; pseud för Carleson, Carl Natanael (1865-1929) ansvarig utgivare av Soc-Dem 1892-1909, tillsammans med G Magnusson 1910. Ledamot i partistyrelsen 1907-1911, medlem i Sveriges Socialdemokratiska Vänsterparti (SSV) 1917, i Sverges Kommunistiska parti (SKP) 1921-1924, därefter partilös. Medarbetare i olika publikationer, utgav ett flertal politiska skrifter.
(Sv Folkrör, 1936, 1:292)
Carleson var motståndare till kvinnoemancipationen. Mellan honom och Kata rådde en förbittrad stämning, enligt Fredrik Ström, *Min ungdoms strider*, 1940:155.

13. Strida är överstruket i orig.

14. Brantings "mål"; Branting åtalades för "uppmaning till våld" och till "ohörsamhet mot lagen" efter sitt förstamajtal 1895, då han, i det spända läget som rådde mellan Sverige och Norge, gav uttryck för folkens fredsvilja.

Branting dömdes till tre månaders fängelse. Högsta domstolen mildrade straffet till 500 kronors böter. Summan samlades in av arbetare och andra fredsvänner i unionen.
(Lindhagen m fl, 1975: 434)

15. Kautsky, Karl (1854-1938) österrikisk socialist och skriftställare. Bosatte sig i Zürich 1880, flyttade till London 1884, var en tid sekreterare åt Engels. Redaktör för SPDs tidning Die Neue Zeit 1883-1917, tog avstånd från socialdemokraterna, då dessa anslöt sig till krigspolitiken 1914. Övergick vid partisplittringen i Tyskland 1917 till de oavhängiga socialisterna. Var aktiv vid sammanslagningen av de båda partierna 1922. Flydde till Tjeckoslovakien 1924 och därefter till Holland.

16. Lissagaray, Prosper-Olivier (1839-1901) journalist, författare, kommunard. Boken som Kata nämnde: *Histoire de la Commune de 1871*, Bryssel, 1876, sv övers, *Kommunen 1871*, Fredrik Sterky, Sthlm 1891.
(Isaksson F. a a: 5, 124)

17. Månsson, Gertrud (1866-1935) hushållerska, ordförande i Stockholms Allmänna Kvinnoklubb (SAKK) i olika perioder, ledamot i arbetsutskottet (AU) för den första socialdemokratiska kvinnokonferensen i Stockholm 1907 och ledamot i kommittén för den fackliga agitationen. Stockholms första kvinnliga ledamot i stadsfullmäktige 1910-1915 och 1919-1931.
(Flood, a a: opaginerat personregister)

18. Söderberg, Anna (1867-1951) springflicka och strykerska 1887-1893. Första kassören i SAKK, organiserade strykerskorna, sekreterare i deras förbund 1890-1893. Studerade de fattigas liv i London 1899, bedrev studier vid Randskolan i New York, undersökte för Lorénska stiftelsen levnadsvillkoren för bagarna och arbetarna inom textil-, tändsticks- och tobaksindustrin. Organiserade i början av 1920-talet fackföreningar för städerskor, kafe- och automatpersonal. Samtalade med Ellen Key om vikten av utbyte av erfarenheter och kunskaper mellan arbetarkvinnor och intellektuella kvinnor. Deltog

i bildandet av Tolfterna, en sammanslutning mellan de båda kategorierna, 1892.
(Sv Folkrör, 1936, 1:1052; Ottelin, a a: 24f)

19. Lindkvist, Erika (1863-1906) fabriksarbeterska i Barnängens bomullsspinneri. Organiserade kvinnorna fackligt och politiskt. Under tre år ordförande i SAKK, biträdde vid undersökningar om löne- och levnadsförhållanden för Lórenska stiftelsen. Gift med partimedlemmen, stadsfullmäktigeledamoten Fritz Lindqvist.
(Soc-Dem 11/10, 1906)

2

Furusund den 7/7 97.

Käraste Hjalmar!

Hela dagen har jag haft en sådan oemotståndlig lust att skrifva till Dig att jag ej längre spjärnar emot utan beslutar mig för att plåga Dig igen.

Jag har oupphörligt sökt få tala vid Dig per telefon men alltid förgäfves. Gustaf är inne i staden ofta nog, men jag har ej varit där med min fot sedan jag for ut hit. Hoppas Du fått tag i honom ändå utan telefon. Du må tro det är med den största spänning jag följer våra partivänner i Belgien Frankrike och Vien och äfven i Italien. Öfverallt är det vi som få kämpa för frihet och människorätt – ack hvad vore i grunden *nu* hela Europas så beprisade civilisation värd om ej socialdemokraterna värnade den med fara för frihet och lif. Det *är* känslostormande härligt att få vara med på ett litet hörn i den stora kampen för lyckan – äfven om man aldrig själf når den. Jag gläds vid tanken på huru tappra våra kamrater i Bryssel varit. Men jag har svårt för att tro på sanningen af de skildrade uppträdena i Rom i deputeradekammaren. Bissolati på golfvet i handgemäng med en konservativ. *Det* är så olikt den gentlemannalika Bissolati[1] med de fina nobla dragen – huru som hälst så fyller han väl sin plats på det sätt han anser vara bäst!

Igår hade jag bref från Danielsson[2] i Gefle – han säger sig vara alldeles söndertrasad efter striden däruppe – organisationerna äro *ej sprängda*, de äro bara hemliga i stället, – ja måtte de tappra trohjärtade norrländingarna stå ut – det gäller att ropa till dem som till Sven Dufva "bra min tappre gosse du höll ut en stund ännu," ja Hjalmar när jag tänker på *huru* mann tycker sig kunna handskas med arbetarna är det så jag blir tokig af harm.

Danielsson *är pålitlig* och jag blef så glad öfver att han förstod mig fast jag brusade ut som en ilsken bulldogg i mitt bref till honom.

Strindberg[3] är här ute. Det är en fin ädel karaktär – men i alla goda gudar *så han måtte ha lidit* innan han kommit till denna onaturliga ro och stillhet.

Vi ha varit tillsammans ett par gånger, ena gången hos Philps, det var en rolig afton tre herrar och en stackars fattig kvinnlig varelse i ifrigaste debatt till framemot tu på natten – Strindberg ifrig jag ifrig och Gustaf och Philp suplerande. Har Du läst Strindbergs "Vid högre rätt" Den första "Advent" är svag men "Brott och Brott" är som huggen i granit. Det gladde mig att höra af Strindberg själf att han ansåg den sista (Brott och Brott) för att vara bland det bästa han någonsin har skrifvit. I brutal styrka mäter den sig med "Fadern"! Karl Larsson[4] kommer visst hit ut med ty Strindberg sade att han telefonerat till Dalarna (och) bedt honom komma. Satyr[5] (Lefvart) är här; hans lilla fru (Hasse Z syster) är mycket treflig men stjälf förefaller han vara en "flabb" af renaste vatten. C A Tollén[6], Högström[7] (?) (kväsarvalsen)[8], med flere andra befinna sig i Furusunds omedelbara närhet – och ibland visa de sig här på ön i stora slokhattar, med kråkfjädrar i, de komma mig att tänka på Frödings "vilda alaner[9]" och jag hör huru de sprida skräck bland alla "civilisationens" försvarare.

Föröfrigt njuter jag för mig egen del af sol och luft, skog och vågskvalp – och jag njuter intensivt. Furusund är *så* bedårande härligt med sina fria utsikter åt alla håll och sin frihet från allt tvång.

Jag har öfversatt alla de där artiklarna för tidningen[10], men Du tar dem "naturligtvis ej" nu fast jag knogat så väldeliga med dem – men otack är världens lön. Jag har bara föröfrigt arbetat med läsning – "So sprach Zarathustra" gör mig stort men, ty jag har intet tyskt lexikon här ute men bra är den. Dessutom har jag nu skaffat mig Bernsteins nya bok[12], men ännu ej läst ut den.

Att bedja Dig skrifva det är absolut som att bedja den döfva höra, därför bryr jag mig ej om det – men *fråga* utan att få svar kann jag göra ändå. När börjar riksdagsvalen? *Se upp* med Goodtemplarne, *laga* om möjligt *så* det från arbetarhåll inom det lägret från början startas någon som vore bra för äfven oss. Du mins jag talade om att de visst tänkte på *Blomberg*,[13] *han är ej säker*.

Här måste ni vara på vakt. Från Sterkys[14] hör jag ofta tack vare vår telefon – Anna[15] är så präktig jämt! Sterkys artiklar i S.Dm[16] voro bra! Jag fick ut *Norska S. D-en* och läste där Ditt tal! Så glad jag blef öfver både talet och de brusande bifallsåskorna! Tänk Hjalmar att med *sitt ord* förmå så mycket hvilken gudarnas gåfva är ej det och hvilket ansvar!

Ifall jag kommer in något i nästa vecka vore bra roligt att få träffa Dig. Yngve[17] kommer att resa omkring den 10 och då reser jag in.

Tusen hälsningar och partihälsningar från

Vännen K. D-m.

Kommentarer

1. Bissolati, Leonida (1857-1920) italiensk politiker, ursprungligen advokat, redaktör för den socialistiska tidningen Avanti! (1892), deputerad från 1897, ledare för den nationalistiska reformgruppen vid brytningen inom socialistpartiet 1911, soldat i alptrupperna under kriget 1915, kommissarie för krigstjänsten 1916, pensionsminister 1917-1918.

2. Danielsson, Olof, "Olle" (1855-1910) sågverksarbetare, förtroendeman, verksam i Gävle. Bildade där den första brädgårdsarbetarefackföreningen 1886 och Sv Sågverks- och Brädgårdsarbetareförbundet 1897, förbundets förtroendeman 1897-1908. Ledamot i partistyrelsen 1900-1908, första socialdemokratiska ledamoten i Gävle stadsfullmäktige, vald 1901. Aktiv i kooperationen och folketshusrörelsen.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 326).
Kata syftade på Danielssons engagemang i föreningsrättsstriden och lönetvister i sågverks- och brädgårdsdistrikten efter norrlandskusten.
(Björklund, a a: 102 ff, jfr Casparsson, a a: 81 ff).

3. August Strindberg vistades somrarna 1897 och 1899 på Furusund, där Kata Dalström med familj bodde i villa Isola Bella. Närmaste grannar till Dalströms var Strindbergs syster Anna Maria (1885-1937) gift med Hugo von Philp (1844-1906) 1875. von Philp var socialläkare, hade s k fattigmottagningar - gratiskonsultationer - i Stockholms Folkets Hus i början av seklet. Föreståndare för Stockholms privatgymnasium.
(Odaterat urklipp ur Morgon-Tidningen, ArA, Sthlm).

4. Larsson, Carl (1853-1919) konstnären, umgicks vid denna tid med Strindberg. Efter *Götiska rummen* (1904) och *Svarta fanor* (1907) uppstod mellan Larsson och Strindberg en schism, som nådde sin kulmen och slutade i fiendeskap då *En blå bok III* utkom (1912).
(Larsson, a a: 274).

5. Satyr, pseud för Levart, Johan (1875-1911) redaktör och författare, utgivare av Figaro 1904-1911.
(Sv författarlexikon 1900-1940, Sthlm 1942,1: 460).

6. Tollén, C A, pseud för Waernèr, Ninian (1856-1905) medarbetare i en mångfald tidningar bl a i Tyskland och Nordamerika. Från 1902 medarbetare i Fäderneslandet och Svenska Dagbladet. Humoristisk författare.
(Sv porträttgalleri, Sthlm 1910, avd XVI tidningsmän: 234).

7. Högström, Artur, medlem i socialistiska ungdomsförbundet, korresponderande sekreterare i Centralkommittén (CK).
(Fernström, a a: 46 f).

8. Katas frågetecken föranleddes av namnlikheten med Högstedt, Artur (1877-1942), Kväsarvalsens författare och kompositör, medlem i ovan nämnda förbund och illustratör i dess tidning Brand.
(Ibidem).

9. Med uttrycket vilda Alaner syftade Kata på skildringen i Frödings dikt

"Härjarinnor" i diktsamlingen *Stänk och flikar* 1897.

10. Social-Demokraten hade om fredagarna en spalt med rubriken "Kvinnornas afdelning". Under denna rubrik publicerades fredagen den 9 juli 1897 Katas första översatta artikel, "Franska äktenskapsseder", signerad -a-. Den 16 juli publicerades "En kvinnlig arbetsstatistisk undersökning i Wien", osignerad, vilket ofta förekom i kvinnospalten. Den 23 och 30 juli återgavs "Kvinnan och framåtskridandet" af Lady Cook i översättning för Soc-Dem utan signatur. Dessa artiklar kan ha varit översatta av Kata Dalström.

11. Nietzsche, Friedrich (1844-1900) tysk filosof, *Also sprach Zarathustra*, 1883-1891, sv övers 1897 och 1900.

12. "Bernsteins nya bok"; Eduard Bernstein och W Eichhoff utgav i serien Internationale Bibliothek en utvidgad upplaga av *Geschichte d franz Revolution v 1848* av Louis Héritier med efterskrift av Bernstein 1897.

13. Blomberg, Ernst (1862-1911) kopparslagare, arbetade inom yrket till 1896. Valdes 1893 till korresponderande sekreterare i Sv Järn- och metallarbetareförbundet, utsågs 1895 till förrättningsförare, senare titel förtroendeman. Genomförde en stark centralisation inom förbundet, som i och med denna blev ett av den svenska fackföreningsrörelsens starkaste förbund. Tillhörde 1897 interimutskottet, som 1898 bildade Landsorganisationen (LO) 1898. Tillhörde LOs styrelse, Landssekretariatet, 1908-1911. Var motståndare till den s k tvångsanslutningen, även sedan bestämmelserna ändrades år 1900. Järn- och metallarbetareförbundet anslöt sig inte till LO förrän 1904, då Blomberg blev förbundets representant i LOs representantskap. Medverkade 1904-1905 i de förhandlingar, som resulterade i det första kollektiva riksavtalet med Sveriges verkstadsförening.

B invaldes som den första socialdemokraten i Stockholms stadsfullmäktige 1903, kvarstod till 1905, då han invaldes i AK, övergick till FK 1911, verkade där endast några månader.
(Sv Folkrör., 1936, 1: 255).

14. Sterky, Fredrik (1860-1900) redaktör, fackföreningsledare, LOs första ordförande. Tillhörde den falang "intelligensare", som i början av 1880-talet anslöt sig till August Palm. Kom i motsättning till Palm och startade 1886 tidningen Nya Samhället. Studerade teoretiskt den socialistiska arbetarrörelsen och försåg partilitteraturen och partipressen med goda översättningar av historiska såväl som aktuella politiskt/ekonomiska verk. Startade Ny Tid i Göteborg 1892, var dess redaktör till 1898, var samtidigt ordförande i Göteborgs arbetarekommun, flyttade till Malmö och var Arbetets ekonomichef, valdes till ordförande i LO vid den konstituerande kongressen i augusti 1898. Avled på sin 40-årsdag den 11 januari år 1900.
(Ibidem: 1002).

15. Sterky, Anna f Jensen (1856-1939) Fredriksborg, Danmark, skrädderiarbetare. Sammanträffade med Fredrik Sterky vid en skandinavisk kongress i Kristiania (Oslo, min anm) 1890, flyttade till Sverige 1891, arbetade på Ny Tids expedition 1892-1898 därefter verksam inom den socialdemokratiska kvinno-

rörelsen. Var med och startade Morgonbris, dess redaktör 1904-1909. Arbetade på SAPs expedition i Stockholm 1900-1925, kassör i SAP 1921-1925. Ordförande i Kvinnornas Fackförbund 1902-1909, främsta drivkraften till bildandet av Sveriges Socialdemokratiska kvinnoförbund (SSKF) 1920, dess hedersordförande. Mycket god vän till Kata Dalström.
(Ibidem: 1001).

16. Sterkys artiklar kan vara två osignerade artiklar i Soc-Dem under rubriken "England 1837-1879" om den politiska och ekonomiska utvecklingen.
(Soc-Dem 22/6 s 1, 23/6 s 1, 1897).

17. Dalström, Yngve (1885-1962) Kata Dalströms son, 12 år vid detta tillfälle. Studentexamen i Örebro 1904, fil kand i Stockholm 1910, fil lic 1913, fil dr 1915. Chefskemist och fabriksledare vid Helios Kem tekn Fabriks AB från 1914. Gift med Sefa Dahlholm 1915.
(Muntlig uppgift från Yngve Dalströms dotter Ylva Björklund den 25 maj 1979).

3

Furusund den 9/6 98.

Bästa Hjalmar!

Här har du nu "gumman Olivs'"[1] biografi – hon kallades så på den tiden jag i "Gift kvinnas äganderätt" brukade se henne. Hon var ej det ringaste svår att arbeta samman med, men ej så litet konservativ. Hoppas Du hinner få in den.[2]

Jag är betydligt bättre än inne i staden och börjar känna att jag har "mig själf i min hand igen" och det är en skön sak, ty jag var verkligen riktigt skral innan jag kom ut hit. Jag är nu bara ifrig att ånyå få börja arbeta för partiet – tillsvidare med mina kråkfötter.

Det vore bra roligt att vara både Dig och kamraterna närmare, det är så tomt att bara genom tidningen få höra af Eder alla, och just nu råder ett sådant lif på alla områden inom partiet.

Norrlandsarbetet tycks gå med fart det; styft är *bergslagsfolket* och ännu styfvare till sinnet norrländingarna och med sådana är något att göra. Karaktären är så olika men bergslagsfolket känner jag i botten och håller fast vid och om det än gick *sakta* att få dem med, så gick det ju desto säkrare för partiet ändå. Det vore *bra* roligt om jag någon gång kunde komma ditåt på agitation.-)

Det är så jublande roligt att stå med i ledet och känna att *man lefver* – så ibland blir jag alldeles yr af fröjd vet Du – måtte jag bara kunna göra all nytta jag önskar!

Hur går det för Knut[3] att reda sig med sitt nya arbete? Den kära pojken behöfver väl att Du kastar ett öga på honom då och då så han ej i nervös hetsighet, i onödan skaffar sig ovänner. Han är präktig bara han kunde lära sig att vara litet lugnare.

Det vore bra roligt om Du vid tillfälle någon gång skref litet till mig – om Du ger Dig ro därmed.

"Kvinnobilderna"[4] sänder jag i nästa vecka, jag vill se öfver "Roland" ännu en gång innan Du får henne.

De hjärtligaste hälsningar
från partivännen
Kata D-m.

P.S. Hälsa Z[5] och Anton är Du snäll!

Måtte kvinnorna vara lugna till hösten, ty annars vet jag ej hur jag skall kunna reda mig nu på sommaren, ty Gustaf blir så förargad om jag nu skulle resa ifrån landet.

Kommentarer

1. "Gumman Olivs"; Rosalie Olivecrona född Roos (1832-1898) tillhörde den borgerliga kvinno- och rösträttsrörelsen. Kallades inom föreningslivet gumman Oliver. Redigerade tillsammans med Sophie Adlersparre, född Leijonhufvud (1832-1895) Tidskrift för hemmet (1859-1885).
(Linder, a a: 28, 172; Wahlström, a a: 34 ff).

2. Under rubriken "Kvinnornas afdelning" i Soc-Dem fredagen den 10 juni publicerades Katas artikel om R Olivecrona, som avlidit den 4 juni.

3. "Knut"; Tengdahl, Knut (1867-1935) murare, ritare, byggmästare, ledde bl a byggandet av Stockholms Folkets Hus, tog aktiv del i byggandet av stadshuset, medarbetade i Soc-Dem 1889-1898. Ombudsman i Folketshusföreningen 1898-1902, skrev sociala reportage om hamnarbetarnas villkor och Stockholms fattiga befolkning. Ledamot av Stockholms stadsfullmäktige 1905-1935, av AK 1908-1919 och FK 1919-1925.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 1065).

4. "Kvinnobilderna" och "Roland"; porträtt av kvinnor under franska revolutionen, artiklar av Kata.

I kvinnospalten presenterades madame Roland den 17 och 25 juni samt den 1 juli. Charlotte Corday ägnades tre uttömmande artiklar i juli och augusti. Från de samhällsbevarandes led presenterades Marie Antoinette under september. Med en artikel om madame de Staël avslutades serien den 7 oktober.
(Soc-Dem juni-oktober 1898).
Hälsningarna var till Ziesnitz och Anton Andersson.

5. Ziesnitz, Karl Magnus (1859-1901) typograf i Stockholm, avskedades på grund av socialistisk agitation. Flyttade till Östersund. Var med och bildade Östersunds socialistiska arbetarklubb 1887. (Denna klubb företrädde av Branting då SAP bildades 1889). Återvände till Stockholm, kassör i Social-Demokraten 1892-1901, partisekreterare och kassör 1897-1901. Kallades Zeta i partikretsen.
(Sv Folkrör, 1936, 1:1142; Bäckström, a a, 1:177)

4

Furusund den 11/8 1898.

Bästa Hjalmar!

Medan intrycken af kongressen[1] ännu äro friska vill jag skrifva litet till Dig om en del saker, som äro viktiga nog för vår sak!

Jag hade ej tänkt kunna komma med, enär bomullsarbetarf[öreningen] ej ville välja mig utan att jag själf for in och klargjorde frågorna för dem å ett möte - gärna ville jag med och så beslöt Z [iesnitz] kasta in mig genom handsksömmerskornas f[ack] f[örening] och sedan kom jag med.

Redan från början kändes "kvalen" i luften, som gjorde ett åskväder nödvändigt. Och vet Du *aldrig* har det varit mera nödvändigt att få klarhet - hade Blomberg, Lindkvist m[ed] f[lera] längre i ostörd ro fått fortsätta sitt mullvadsarbete, hade de betydligt skadat oss. Aldrig har människor mera vridit och vändt sig än dessa båda under utskottets arbete[2] natten mellan lördag och söndag och aldrig häller har de så grundligt blifvit motade! Det var stämning öfver det nattarbetet, och litet hvar av oss kände att det beslut som skulle afgöra om obligatorisk anslutning eller ej var ett af de viktigaste som gärna kunde fattas. Aldrig ett ord utom ämnet yttrades den natten och när dagen grydde sutto vi där ännu, ja ända tills ljusan dag. Sterky påstod att han var så trött att han fick bäras upp den följande dagen - men till all lycka tog han fel. Debatterna blefvo häftiga och vi voro uttröttade alla - och Bl[omberg] och L[ind] k[vist] voro listiga som räfvar eller snarare fromma svin [----] och listiga som [----] när det gällde att söka förhindra obligatorisk anslutning. Men ett syntes af splittringen och det var att det ej var en dag för tidigt - ställningen klarades - och enligt min åsikt hade det varit den *största* olycka för hela underklassens frigörelse *om* sambandet mellan den fackliga och politiska rörelsen blifvit brutet. Ehuru jag hällre sett att det af Olof Person[3] Helsingborg i utskottet föreslagna medlingsförslaget segrat *där* och sedan antagits af kongressen enär det var lika klart ifråga om anslutningen men framsades i andra ordalag som ej stötte så många.

Det var emellertid *utmärkt att* vi segrade och liberalernas drömmar[4] om segrar ej besannades! Och det bästa af allt *var att* Lindkvist å

afslutningen sedan offentligen förklarade att han ingalunda efter det skedda skulle motarbeta landsorganisationen - men arg var han i utskottet när formuleringen skulle göras ty då sade han "för mig få ni nu gärna sätta" skall ta mig fan tillhöra partiet sedan ni trumfat igenom obligatorisk anslutning." Jag hade grälat duktigt både med honom och Blomberg, men innan vi skilldes åt bad jag dem båda glömma de skarpa huggen - de voro sagda i *partiets* intresse och ej dikterade af några andra orsaker. Tyvärr fick jag ej stanna till slutet utan måste fara ut till Furusund med Wellamo på kvällen och kom ut kl ½ 12 på natten. Gustaf [5] påstod det var "att synda på nåden", enär jag ifall det blifvit regn och blåst, näppeligen kunnat komma ned i lotsbåten från den höga båten - nu stod lyckan mig bi och jag kom oskadd i land.

Kongressen var storartad och jag tror den ingifvit respekt åt alla håll. Förfärligt roligt var det att träffa alla kamraterna och återigen känna sig relativt stark - ehuru jag nog kände på mig att jag *ännu* ej återfunnit mitt lugn och min vanliga styrka.

Meyer[6] från Köpenhamn var en så ovanligt sympatisk personlighet och hans tal i Tivoli mer än vanligt ypperligt och fint. Jensen[7] tycks mig mindre sympatisk - men kanske jag misstar mig. Tomt var det att Du ej var där, det tyckte alla jag talade vid och för mig var det så ovanligt att jag ibland knappt kunde fatta det, så van som jag är att alltid se Dig främst bland alla. Så bra att Sterky valdes det var absolut nödvändigt efter dessa intriger att få någon absolut säker, och det är Sterky och så få vi hans dugliga driftiga fru med för agitationen.

Gustaf var hygglig och "murrade" ej öfver att jag for in - men desto mera öfver att Allehanda kallade mitt tal för ett "petrolöstal" hvilket det *absolut* ej var - och att dagen liknade Z[iesnitz[och mig vid "kreverande granater" - att jag blev "arg" nekar jag ej till men den eländiga Lindkvist kunde göra en galen med sina slingerbultar.

Farväl för idag! Läs igenom mitt m[anu] sk[ript].

Hälsningar Vännen
Kata D-m.

Kommentarer

1. Landsorganisationens konstituerande kongress i Stockholm den 5-8 augusti 1898. Kata var ombud för Stockholms handsksömmerskefackförening.

I principfrågan om frivillig eller obligatorisk anslutning till SAP förordade

Kata obetingat obligatorisk anslutning i likhet med Sterky och Zietsnitz.

2. Utskottet bestod av femton personer, som framlade ett förslag om obligatorisk anslutning till SAP inom tre år som villkor för fackförening att få tillhöra LO. Kongressen antog förslaget med 175 röster mot 83. I huvudvoteringen om en respittid på två eller tre år blev röstsiffrorna 213-5 för tre år.

Till LOs ordförande valdes Fredrik Sterky, v ordf Herman Lindkvist, sekreterare Ernst Blomberg.

(LOs kongr prot, 1898:5 ff, 18 f, LOs arkiv, Sthlm. Jfr Casparsson, a a: 57 ff).

3. Persson, Olof f 1863, kvarnarbetare, ledamot av kvarnarbetarnas fackföreningsstyrelse 1904-1914. Perssons förslag är ej bevarat.

(Sv Folkrör, 1936, 1:888; uppgift från Anneli Alriksson, LOs arkiv, Sthlm, 14/6 1985.)

4. "liberalernas drömmar"; Kata betecknade motståndarna till kollektivanslutningen som liberaler.

5. Gustaf; Katas make, presenterad i inledningen.

6. Meyer, A C (1858-1938) maskinarbetare, stuckatör, sekreterare i Smedenes og Maskinarbejdernes Fagforening 1876-1878, ordförande i Socialdemokratisk Forbund 1878. Medarbetare i Social-Demokraten från 1884. Bildade upplysningsklubben Karl Marx. Folketingsman från 1895. Skrev skådespel, romaner, dikter och sånger.

(*Blaa bog,* Köpenhamn 1917:419; Biografica, ArA Sthlm).

7. Jensen, Jens (1859-1928) målare, socialdemokratisk folketingsman 1895-1903, från 1903 borgmästare i Köpenhamn. Bildade De samvirkende fagforbund 1898, dess ordförande 1898-1903. Utövade stort inflytande på befästandet av fackföreningarnas maktställning och på medlingsarbetet i arbetstvister. Civilminister 1920, överpresident i Köpenhamn 1924.

5

Paris dle 3/6 1899.

Bästa Hjalmar!

Här skickar jag bidraget till Majnumret, det är mig rent omöjligt *att mitt i allt surr* kunna få något *skapligt* ändra litet är Du snäll eller bed Spartacus eller Knut. Jag kann säga att jag hittills blott sett Paris i fågelperspektiv d v s jag har hunnit "titta" på litet af hvarje – men blott ytligt – några *hela lugna* intryck kann jag knappt säga jag har med mig – därtill har jag jäktat för mycket. Ifall jag hinner skall jag skrifva *en* annan bit det *här* är bara i *nödfall*.

Vi resa i afton ned till Riviéran och fortsätta sedan till Rom, där vi stanna litet.

Har Du fått telegrammet? Jag tänker så mycket på Eder alla och saknar tidningen otroligt. Hur låter det hemma – *ack* om Du hade tid att klottra ned ett par rader bara.

Vi ha roat oss duktigt – varit på teatrarna och utomkring – och i går kväll var jag ute i "quartier latin" på ett af (kafeerna student) och sedan på "Le Buelier". Gudar hvilket lif ! ! ! Det förtjänar sitt eget kapitel – sednare. – Gustaf var på op[e]ran och *jag* jämte Arpi, en barndomsbekant från Guldsmedshyttan som varit bosatt i Paris i 9 år hade i nåder fått tillstånd af Gustaf att gå ut på "ströftåg". Unga pojkar på 16 à 17 år promenerade omkring i danssalen med dessa extravaganta "flickebarn" af mer eller mindre obestämd ålder somliga kostymerade i skära sidenlif och velocipedbyxor! Jag skrattade och häpnade om hvartannat. Men roligt var det att ha sett! Gustaf tyckte vi varit minst sagt "stolliga" – men det gjorde ju ej något.

Har Du kunnat få reda med resebrefven? Jag skall skicka mera sedan. *Många* många hälsningar till Eder *alla alla*.

Med partihälsning
Kata D-m.

6

Furusund den 31/7 99.

Käraste Hjalmar!

Elsa Löfgren – syster till Pelle Löfgren – slutade sina dagar i förra veckan. Jag tror i lördags. Vill Du vara snäll och taga in följande bit af mig.[1] Elsa var en af våra allra säkraste partivänner och mer än en gång har jag varit djupt bedröfvad öfver att vi ej förmådde hjälpa henne under hennes månadslånga sjukdom. Nu på slutet låg hon [på] Grubbens Gärde[2] – hon hade förtjänat bättre den lilla fina, veka flickan.

Hur det nu än är så är hon fri. En minnesruna har hon ärligt förtjänt i vår spalt och ett tack från oss alla.

Ifall Du kunde så bättra på min korta bit! –

Hälsningar från
Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. I Social-Demokraten den 4 augusti publicerades Katas minnesteckning över trikåstickerskan Elsa Löfgren. Hon var sekreterare i Stockholms Allmänna Kvinnoklubb under en följd av år och hon skydde inte någon möda för att agitera trots sin klena hälsa. Med en strof ur Thomas Hoods Linnesång avslutade Kata dödsrunan.

2. Grubbens Gärde, senare S:t Eriks Sjukhus, sjukhem för fattiga i Stockholm.

(Soc-Dem 4/8, 1899; muntlig uppgift av Lars Björlin, Sthlm).

7

Furusund den 19/8 1899.

Käraste Hjalmar!

Här har Du ett par bitar ur "Gleichheit." Den ena helt kort om Polisen och Rättvisan i fäjd med proletärkvinnorna; den andra är en återblick på *Kvinnokongressen*[1] af *Lily Braun*;[2] som hon där uttalat en god del just av hvad jag själf tänker om kongressen vore jag tacksam om Du snarast möjligt tog dem in i *kvinnospalten* medan intresset ännu är vid lif för denna kongress.

Jag skall sedan sända en bit om "ett tjänarinnemöte i Berlin". Det torde intressera flere en *en* af öfverklassfruarna att se hur en socialdemokrat tänker sig frågan. Det är likaledes ur *Gleichheit*.

Jag skulle ha lust att tala om åtskilligt som rör *valsaken*,[3] men det blir tidsnog när jag kommer in. Så mycket vill jag från min synpunkt sett säga *att det är* alla skäl i världen att understödja John Olssons[4] kandidatur *mot* Aftonbladets önskan. Du kann genom klokhet gentemot honom, få den yppersta hjälp, han är hänsynslös och hämdgirig – men pålitlig och gent emot andra bra att ha. Jag *borde* ej *skrifva* med namn, för den händelse *andra* få tag i brefvet – men jag vill ej underlåta det i detta fall. Inte tror jag liberalerna gå med på att *ge oss* på sina listor *fyra namn*. Gabrielssons förslag kontra Palms är bäst att hålla på tänker jag. Gubben Palm tar alltid munn så full!

Ja nu adjö.

Många hälsningar från
Vännen
Kata D-m.

Jag måste numrera 4 i en återblick med I, II, III, IV, enär jag nödgades skrifva om början på annat papper! – Jag hade ej konceptpapper hemma så det räckte! Just nu fick jag bref från Ellen Key.[6] Hon är ursinnig på liberalerna och säger "Ja om det finnes en sjukdom i tillvaron så är det våra liberaler. Liberalismen vämjer min själ mere med hvarenda dag! De äro i den grad Aftonbladistiska allihopa – hvarmed jag menar enfaldiga – att mann inte gitter räkna med dem ens."

Kunna ej *vi också* med fog stryka under *detta*, – och likväl måste mann

dras med dem *tills rösträtten* är klar men *ej* en dag längre häller!

Vi ha hällande regn här ute – det har nu varit i 4 dar. Strindberg är inrest eller utrest till Saltsjöbaden och allt är *tyst och stilla* och jag, inburad på min Ö. –

Kommentarer

1. Den första artikeln, "Kvinnornas världskongress i London. En återblick", av Lily Braun publicerades den 25/8. Fortsättning den 1 och 8 sept under samma rubrik utan signatur eller namn på översättaren. Den 15/9 fanns en osignerad artikel med rubriken "Kvinnor som fabriksinspektörer". (Soc-Dem 25/8, 1/9, 8/9, 15/9, 1899).

2. Braun, Lily f von Kretschmann (1865-1916) tysk författare, borgerlig feminist, en tid medlem i SPD, utesluten ur partiet och dess kvinnorörelse på grund av sin feministiska ståndpunkt. Publicerade, utom romaner, skrifter och artiklar om kvinnorörelsen.
(Evans, a a: 201, 232).

3. "Valsaken"; valen till AK, 1899. De frisinnade och socialdemokraterna uppsatte kandidater på gemensamma listor.

4. Olsson, John (Jonathan 1858-1943) advokat, godsägare i Balderup, Skåne, tjänstgjorde i två perioder från 1886 som notarie i AK, bedrev advokatverksamhet i Stockholm. En av de drivande krafterna i rösträttsrörelsen, ordförande i Stockholms liberala valmansförening 1889-1895, ledamot i AK 1892-1905, verkade för rösträtts-, freds- och nykterhetsidéerna. Var medlem i såväl Folkpartiet som Liberala samlingspartiet. Bosatte sig 1906 på Balderup, ägnade sig åt jordbruk, trädgårdsskötsel och affärsverksamhet. (Sv män och kvinnor, 1949:653 f).

5. Key, Ellen (1849-1926) författaren och folkbildaren, ej partiansluten. Ellen Key och Kata Dalström var goda vänner och umgicks med varandra under 1880- och 1890-talen men gled ifrån varandra. Brev från Key till Dalström vittnar om hur vänskapen svalnar och upphör. De hade delade meningar om ett framtida samhälle och Keys åsikter om "samhällsmoderligheten och kärleken som kvinnans sanna genialitet" stod Dalstöm främmande inför.
(KDs arkiv, vol 12, ArA, Sthlm).

8

St. d. 12.9.99.

Käraste Hjalmar!

Med snart sagt namnlös förvåning ser jag utgången af *det privata* valmötet i femte kretsen! Det finns väl *ingen som hälst möjlighet* till något sådant som att D B skulle bli utanför? Det vore en *skandal* för alla frisinnade i Stockholm – och således äfven för oss. Ifråga om inteligens och duglighet öfverträffar Bergström[1] ju vida Olsson[2] och skulle ej *båda* kunna komma in, (hvilket jag för min del anser oundgängligt) så är då Bergströms återval af *större vikt*. Du sade igår att Du *ej* ansåg skäl gripa in till förmån för O-n. Hade Du då någon *aning* om detta mullvadsarbete mot Bergström?

Fy hvad *allt* visar sig ruttet! Det är helt enkelt *skamlöst* att vilja få bort Bergström – och jag tänkte ej ens *möjligheten* däraf. Hvad i alla goda gudars namn ha Stockholms arbetare med major *Palm*,[3] en f d *högerkandidat att göra svenska morgonbladet* borde sannerligen i tid få lära sig "hands off" – för sig och sitt parti. Läsarligan – ohygglig förut – tycks verkligen *bli* fräck till slutet!

Kära kära Hjalmar, om vi bara hade våra skaror *vakna* i politiskt afseende, men det är just hvad *vi ej ha*, och om vi därtill hade en särskild "valkassa" som våra tyska parti-vänner, så vi kunde betala en del slarfvigt, men *pålitligt folks* utskylder skulle vi snart nog *utan* vidgade rösträtten t o m betyda ej *så* litet. Du får under inga villkor missförstå mitt bref nu; *jag har ej sett, talt* eller *skrifvit* till *hvarken B-m* eller *Olsson* och sålunda ej haft en aning om de frireligiösas *mullvadsarbete*. Af två onda ting väljer mann ju det minst onda och det vore *att* Olsson *föll igenom* och ej *Bergström*, för min del vill jag hoppas att *båda* går in. Jag är emellertid glad åt att Du f[ör] närv[arande] står utanför och att den ilskna striden *nu* förlagts mellan *liberalerna* själfva. Jag sade Dig att O – är *hämdgirig* som få – han tål ej Bergström – och se här "den osynliga handen" – jag vågar *ej* i detta fall ens tala vid Olsson, förvissad om *att bara* komma i gräl – af det skälet vill jag ej häller träffa honom; det är gement *att folk* aldrig kunna göra något *för sakens skull*, blott för egen (åtminstone är det sällan) och nog borde *alla* kunna enas om att Bergström *är* af vikt i riksdagen.

Hjalmar *var* klok, var framför allt ärlig i denna strid och *se blott på hvad som är rätt* och det är att få *in båda* dessa stridstuppar – ty annars blir situationen *olidlig* och *hela* liberala valrörelsen en *kraftmätning* mellan B-m och O-n ett annat år! förskona oss därifrån. Hjalmar gör nu som jag ber Dig, *sök få in dem båda* med *arbetarnas hjälp* och Du har sedan *båda* till vänner!

Tusen hälsningar och en hjärtlig
partihälsning från
Kata D-m.

Förstör brefvet!

Kommentarer

1. Bergström, David (1858-1946) frisinnad politiker, tidigt engagerad i rösträttsrörelsen, v ordförande och ordförande för folkriksdagarna 1893 och 1896. Organiserade masspetition i rösträttsfrågan 1898. Konsultativt statsråd i Staaffs första ministär 1905-1906, chef för lantförsvarsdepartementet i Staaffs andra ministär 1911-1914. Var förste v ordförande i frisinnade partiets förtroenderåd efter det liberala partiets splittring 1923. Envoyé i Tokyo 1918-1922.

Invaldes i AK 1893, samma år kandiderade Branting förgäves på liberalernas vallistor. Vid valen till AK 1896 omvaldes Bergström och Branting invaldes som första socialdemokrat på den liberalsocialdemokratiska valsedeln. Vid valen 1899, som Kata oroade sig för, omvaldes Bergström, Branting och Olsson.

(Rönblom, a a: passim, Sv Dagbladets årsbok, 1946:262 f).

2. Olsson, John.

3. Palm, Carl Ludvig (1844-1902) student i Uppsala 1863, underlöjtnant vid Närkes regemente 1864, löjtnant 1871, kapten 1878, avsked från regementet 1891, major i armén s å. Direktör vid tvångsarbetsanstalten i Svartsjö 1891, direktör vid centralfängelset och kronohäktet på Långholmen i Stockholm 1891-1902. Ledamot av AK för Södertälje, Norrtälje, Östhammar, Öregrund, Sigtuna och Vaxholm 1891-1893.

(Sv Porträtt-Galleri, XXV, 2, Riksdagens andra kammare, 1867-1904:63, Sthlm 1905).

9

Den 23/1 1900.

Kära Hjalmar!

Så står nu Lindkvist[1] tillsvidare på Sterkys post[2] – bättre hade varit om Nils P[3] varit där, men det reder sig väl bara det vore säkra d v s karaktärfasta socialdemokrater (märk *första* ordet) på de öfriga platserna i sekretariatet – men där är ju Dalkvist,[4] som redan i Distriktstyrelsen gnäller om "försiktighet" och Lundberg[5] som Gud bevars är en utmärkt människa, men hållningslös som en vindflöjel – inte duger det *nu* med alla de hårda konflikter som med all säkerhet bryta lös nu på våren. Hvad gör det om slagen hvina kring öronen på en och meningarna brytas så det knakar i fogarna, bara mann sedan ur stridernas skärseld kommer fram *eniga* – och *stå absolut eniga utåt*, men det är just det jag mäst af allt bäfvar för att så ej skall bli fallet. Och huru skall [vi] *nu kunna ena alla skillda* viljor sedan Fredrik är borta? Jag ser ej f n någon dager – men det ljusnar väl.

För min del sympatiserar *jag* mer vida med skåningarna, Torsson[6] är präktig med sin öppna klara rena socialistiska taktik och Göteborgarna synas mig vida säkrare och fastare än än vi här uppe där de *små kotteriintressena, de små vyerna* och alla möjliga *små personliga hänsyn grumla samarbetet och skymma för de stora härliga vidderna.*

Hjalmar sök *ena dem här uppe*, fatta alla de olika trådarna i Din hand, nu *mer* än någonsin kräfves det *kraft* och *stål i viljan*, ty jag misstänker vi få hård vind och *ansvaret* är nu vida större och krafven på de ledande äro äfven större nu än t o m när partiet startade. Visserligen var det svårt när Du och ni andra bröto mark, men *ansvaret var ej så stort då som* det är nu, ty vårt parti är ju nu så oändligt mycket större och hela den svenska underklassen ser upp till det socialdemokratiska partiet och litar på oss – och denna deras tro och lit får ej svikas. Hårda tider var det när Landkvist[7] for i väg – men då gällde det *bara* den eländiga ekonomin, denna gång gäller det att få fram ur kommande strider *ett starkare enigare parti* som med makt och kraft för underklassens talan och detta parti *måste fram Hjalmar!* Du vet att Du är den enda som kann ta tyglarna – gör det se ut öfver det hela, vidga blicken och framför allt

ingen modlöshet, hur hårdt och tungt det än känns, sedan Dina goda *vänner* och *partivänner* äro borta.

Sterky är oersättlig i båda fallen, D[8] kände jag ej – ett vet jag dock – att han ej är oersättlig för socialdemokratien. Att Du känner Dig dyster är ju solklart, men skaka bort det – grip fatt i arbetet, störta Dig hufvudstupa däri och Du skall få se hur både mod och krafter växa med de stora kraf som ställas på Dig.

Om det behöfs res ut och hvila Dig ett par tre veckor – ensam eller med Din fru – men i alla goda Gudamakters namn låt ej lifsmod och lifskraft rinna bort i sanden nu när alle mann (och t o m kvinnor) behöfvas på sin post. Tänk på alla de tusenden som sätta sin lit till Dig och tänk hvilket oerhördt stöd och hvilken kraft det måste inge Dig. Hissa flaggan högt i topp, kasta loss och styr ut, Du skall, Du *måste känna* hur stort och härligt det är att kämpa för en sak sådan som vår!

Under alla dessa pröfningar *har* äfven jag varit ledsen, *ja dödstrött*, – sorgen sitter kvar – men *lifsmodet det* har jag vunnit åter och nu är jag redo att taga fatt med min gamla energi igen och *den* skall jag veta att hålla kvar. Jag kanske har *mera* att sörja öfver än Du, ehuru förlusten af Dina vänner är tung – tänk på det! Du har en mängd vänner jag så relativt få som jag riktigt sympatiserade med och andra trötta mig.

Hvad kommer ut af den "store samröre" i riksdagen tror Du? Då jag träffade Doktor David[9] (Ingrid[10] bjöd på färskt hembakt bröd en dag ser Du) besvarade han min fråga "om hvad han trodde och hoppades" med att säga "att han absolut ej trodde eller hoppades på någon" – ej mycket lofvande eller hur?

Ja nu Hjalmar hoppas jag att Du ej är allt för trött på mig – men när det ej är möjligt att få *tala* med Dig ens i fem minuter så måste jag, såvida jag vill säga Dig något göra det skriftligen och det är orsaken hvarför jag skrifvit hoppas jag gjort det fullt korrekt!

Vännen
Kata D-m.

Kommentarer

1. Lindqvist, Herman (1863-1932) möbelsnickare från Arboga, kom till Stockholm 1889. Efterträdde Sterky, som ordförande i LO 1900, kvarstod till 1920. Ledamot i partistyrelsen 1905-1920, i AK 1916-1932, talman 1918-1921 och 1924-1927, socialminister 1921-1923.
(Sv Folkrör, 1936, 1:715 f).

2. Ordförandeposten i LO.

3. Persson, Nils (1865-1927) murare från Malmö, sekreterare i Sv Murareförbundet 1893, ordförande 1894-1922, ledamot i LOs representantskap 1889-1922, i FK 1917-1919 och 1922-1926.

Persson framlade vid LO-kongressen 1898 ett stadgeförslag, som i allt väsentligt antogs, även bestämmelsen om obligatorisk anslutning till partiet. (Sv Folkrör, 1936, 1:887; Casparsson, a a:54 f).

4. Dalkvist, Otto (1863-1937) möbelsnickare 1882-1895, red sekr i Nya Samhället, Sundsvall, 1901-1908, senare tillfällig medarbetare i stockholmspressen. Tillhörde SAP till 1909, sekreterare i LO juli 1899, juli 1900. Ordförande i mellersta Norrlands SAP-distrikt, sekreterare i Sundsvalls arbetarekommun, agitator inom fackföreningsrörelsen. Utgav tidningen Allmogen samt flera skrifter bl a *Under bolagsvälde* (1904).
(Sv Folkrör, 1936, 1:319; dödsår i Arb s, 1:432).

5. Lundberg, Carl Ludvig (1859-1926), smed, förtroendeman, agitator. Aktiv i den socialdemokratiska rörelsen från 1886. Var med och bildade Stockholms hovslageriarbetarefackförening 1896, dess förste ordförande. Agiterade för SAP i sågverksdistrikten, anslöt sig till Järn- och metall, där han blev en förgrundsgestalt. Ledamot i Sv Gruvarbetareförbundets styrelse, LOs representatskap, Landssekretariatet och partistyrelsen. Förtroendeman i Malmbergets arbetarekommun 1900-1925.
(Sv Folkrör, 1936, 1:737).

6. Thorsson, Fredrik Vilhelm (1865-1925) skomakare från Ystad. Tillhörde partiets ledning från 1889, agitator för södra partidistriktet, vilket Kata syftade på med uttrycket skåningarna. Finansminster i Edénska ministären 1918 och i Brantings tre regeringsperioder. Utsågs till Brantings efterträdare som partiordförande 1925, men insjuknade och avled den 5 maj.

7. Landqvist, Anders f 1857, ordförande i Stockholms skoarbetarefackförening, ordförande i Sv Skomakeriarbetareförbundet 1888, ekonomichef i Soc-Dem 1890-1892.
(Nerman, 1938;142; Bråland, a a:123).

8. D; Axel Danielsson (1863-1899) pionjär i arbetarrörelsen, redaktör för Arbetet i Malmö och ledare för Skåne-distriktet, agitator, författare. Efter studentexamen i Falun 1881, och efter misslyckade försök att finansiera studier i Uppsala, kom D till Stockholm, där han bistod August Palm som medarbetare i Social-Demokraten. Då Branting blev redaktör för Soc-Dem, 1887, fanns inte utrymme för D som politisk skribent, varför han flyttade till Malmö och grundade tidningen Arbetet samma år. Partiprogrammet av år 1897 var i allt väsentligt utarbetat av D, som utgav politiska; och även skönlitterära, verk.
(Sv Folkrör, 1936, 1:323).

9. Doktor David; David Bergström.

10. Ingrid f Anjou 1865, ingick äktenskap med David Bergström 1889.

10

Stockholm den 16/5 1900.

Käraste Hjalmar!

Det är mig alldeles omöjligt att låta bli att skrifva till Dig nu – ehuru jag väl vet att Du föga frågar efter både mina bref och mina åsikter, men ändå vill jag ha sagt min mening om åtskilligt – och att få göra detta muntligen är omöjligt enär Du aldrig mer disponerar Din tid eller rättare aldrig *har* tid.

Först till tvångsanslutningen.[1] Där vet jag Du har en motsatt mening mot mig. Jag håller fortfarande på att, den *är* nödvändig, och vi ha nu mindre skäl än förut att rubba den sedan arbetsgifvarnas "gemensamhetsakt"[2] kommit ut; det är i hög grad oklokt att rifva upp beslutet – järn-o [ch] metallarb.[etar] för.[bundet][3] representerar *ej* hela den svenska arbetarrörelsen och vi få se till i tid att de ej ta sig alltför hög ton i vårt lag.

Det är från *liberalt håll*[4] som skränet mot denna s k tvångsanslutning kommit och "jag misstror danaerna äfven då de komma med skänker"[5] – eller m a o jag *litar* ej på deras förmenta omsorg om arbetarna när de så vackert tala om hvad de önska och vilja göra för deras bästa – det är = 0, när vi komma till *handling*.

Bergström[6] *är* dugande, hänsynslöst kall o[ch] beräknande och för honom gäller det att komma fram till *hvad pris som hälst*, det är farligt att söka leda massorna åt hans håll – instinktlikt anar de att allt ej *är rätt och som det skall fortfara att vara ifall vi gå vår egen väg* men må vi gärna *stöda* liberalerna när vi så kunna utan kompromisser och dylikt.

Hjalmar låt ej hvare sig doktor David, Wicksell[7] Lidfors,[8] Bülow[9] eller hvad allt de heta inverka på Dig i detta fall. Kom ihåg vårt parti står främst – för dess framgång måste vi offra *alla personliga hänsyn*, och *då*, men endast *då* kunna vi vara förvissade om att vi gjort vår plikt mot mänskligheten och sedan kunna vi lugnt lägga allt i "gudarnas sköte". Jag är så orolig och rädd att Du af "ideela skäl" låter "realiteten" fara i "tvångsanslutningsfrågan", vi ha *ej råd att vara* idealister här, då våra motståndare visa sig vara så stora "realister".

Förlåt mig för hvad jag sagt men jag *vill* ha det gjordt, annars skulle jag anse mig feg! Och det vill jag aldrig att hvare sig jag själf eller andra

skola kunna kalla mig för.

Din artikel i Majnumret[10] hade varit *bättre* om Du ej skrifvit, jag blef *så* nedstämd när jag läste den jag hade hoppats få tala vid Dig om den på Red. men Du har aldrig haft tid och därför skrifver jag äfven i förbifarten om den med. Du säger där "att liberalismen har ledningen" – knappast – annat än i en ytterst diminutiv form. Liberalerna äro lika bittert hatade af första kammarens och andra kammarens bönder (på få undantag), det visade sig ju nu vid omröstningen i den evinnerliga rösträttsfrågan – och ännu mera visade sig deras vanmakt i barnarbetsfrågan – om det funnits en gnista *energi* hos andra kammarens frisinnade, hade de *tvungit sig* till att 11 åringar *förbjudits* vid arbetet. Det var en skändlighet att *gå med på* en sådan kompromiss! Skola *vi* nu in med i andra vida större kompromisser? Menar Du det? Det *kann* ej vara Ditt allvar! Hvad *rätt* har mann att alltjämt *fordra eftergifter af underklassen?* Ju *mer* vi *ge*, ju mera fordrande och hänsynslös blir mann mot oss. Jag försäkrar Dig att så är det och i "ny härordningsproposition" är det väl ej häller Ditt *allvar* att *vi bara* skola *åtaga oss nya bördor* häller *utan vederlag*. Det kann ju hända att Wieselgren[11] och några "frisinnade" s k i första kammaren "glädjas" – men Hjalmar det är *ej af dem* Du skall mottagas med bravorop – Hjalmar tänk på det. Gif Dig *ut* bland *partifolket* någon gång åtminstone, tala med dem, resonera med dem, Du förlorar annars all känning med dem, gör som Sterky i det fallet – var brutal t o m om så behöfs – men håll Dig ej undan från hela partiet. Jag har ju ej ringaste *rätt*, att tala till Dig så här, men jag *vet ingen* annan säger det och så *många* tänker ändå detsamma. Vi ha nog svåra tider i sikte – och *då* kräfves enighet, styrka och mod – vi *få* ej anse vårt arbete hvarken *bortkastat* eller *lönlöst* om det än ser mörkt ut ibland – därför Hjalmar kom ned på kongressen sök få allt ordnat *så klokt* som *möjligt för* vår sak och låt sedan hela den liberala pressen kalla oss för hvad som hälst – t o m för "andens plebejer" om de så finna för godt – ehuru jag nogsamt vet Du i det fallet håller på att vara "aandsaristokrat" som Jörgen[12] visst titulerade Dig vid första riksdagsvalet Du "gick in".

Jag vet väl att våra vägar peka åt olika håll – jag känner det – men därför Hjalmar behöfva vi *ej* förakta hvarandras meningar fast de *äro* olika. Du vet hur innerligt högt jag uppskattar Ditt arbete och just därför vill jag *tala, enär jag ej* som nu *gör det, så fullt och helt*, det må bära eller brista, ty *före* allt annat går den sak jag gärna offrar allt för och det är just mänskligheten lycka och utveckling och *den* främjas *bäst* genom att socialismens program förberedes och utföres.

Farväl Hjalmar för denna gång - om Du har tid att offra en stunds samtal på mig vore jag glad - har Du det ej *så får* jag finna mig i det med.

Vännen
Kata D-m.

Jag *afskyr* skrifva bref - men *kunde* ej nu låta bli det!

Kommentarer

1. Branting verkade för den s k tvångsanslutningen genom en artikel i Soc-Dem med rubriken "En helsning från avstånd" samma dag som LO-kongressen inleddes, den 5/8 1898. Han försvarade LO-kongressens beslut i sin artikel "Tvång till frihet" efter kongressen den 15/8. Branting gav uttryck för en ändrad inställning vid partistyrelsens sammanträde den 14 maj 1900, då han bl a sade att det vore en tjurskallighet att hålla på det gamla beslutet. Han förordade att fackföreningarnas förbindelse med partiet skulle gå genom lokalorganisationerna. Detta beslutades också vid SAPs och LOs kongresser, som hölls i Malmö i juli 1900.
(Soc-Dem 5/8, 15/8, 1898; partistyrelsens (PSs) prot 14 maj 1900; SAPs kongr prot, 1900: 57 f, ArA, Sthlm; Casparsson, a a: 142 f).

2. Arbetsgivarnas "gemensamhetsakt"; de s k svarta listorna, som arbetsgivarna förmedlade till varandra med uppgifter om arbetare, som strejkat eller på annat sätt varit dem misshagliga.

Detta förfarande systematiserades 1905 av Sveriges Verkstadsförening (SVF) närmast efter danskt mönster; en arbetarstatistik, grundad på noggranna upplysningar om arbetare.
(Myrman, a a: 32).

3. Anmärkningen mot Järn- och Metall var egentligen riktad mot Ernst Blomberg, moståndare till kollektivanslutningen.
(Casparsson, a a: 147).

4. Liberalerna var, i enlighet med sin politiska ideologi, motståndare till kollektivanslutningen, samtidigt som de från samma utgångspunkt förespråkade organisationsrätten.
(Rönblom, a a: 172 ff).

5. Danaerskänk; farlig gåva från fiendehåll, - det nybildade Liberala samlingspartiet motionerade i riksdagen om att sänka det politiska rösträttsstrecket till det kommunala. Detta var, enligt Katas åsikt, en danaerskänk, som man skulle se på med skepsis.

6. Bergström, David.

7. Wicksell, Knut (1851-1926) nationalekonom, professor i nationalekonomi och finansrätt i Lund 1901-1916. Fritänkare, republikan, nymalthusian och

försvarsnihilist. Utgav böcker, broschyrer och skrev artiklar i bl a Dagens Nyheter (DN) i vilka han framförde sina inopportuna åsikter. Populär föreläsare, höll utmanande tal mot det etablerade samhället. Wicksell var en rebell inom liberalismen, vars ideologiska gränser han sprängde åtskilliga gånger. Pläderade för samarbete mellan arbetare och arbetsgivare.
(Gårdlund, a a: passim).

8. Lidforss, Bengt (1868-1913) botanist, skriftställare, professor i Uppsala 1910, i Lund 1911-1913.

I likhet med Wicksell en kontroversiell akademiker. Medarbetare i tidningen Arbetet, Malmö, från oktober 1899, medlem i Lunds arbetarekommun från 1902.
(Beyer, 1968: 181).

9. Bülow, Waldemar (1864-1934) liberal, deltog i folkriksdagarna 1893 och 1896. Satirisk tidningsman, redaktör för Folkets tidning i Lund 1891-1920.

10. Majnumret, en bilaga i Soc-Dem 1 maj. Brantings artikel, Rösträtt och värnplikt. Kätterska strötankar, utgick från den motion i rösträttsfrågan som det nybildade Liberala samlingspartiets ledare Sixten von Friesen framfört i riksdagen. Regeringspropositionen om en ny härordning förbereddes till 1901 års riksdag. Förslaget upptog avskaffandet av Indelningsverket och införandet av allmän värnplikt.

Om detta och rösträtten handlade Brantings artikel. Kontentan av Brantings utförliga resonemang blev att han inte satte rösträttsfrågan i ovillkorligt samband med försvarspolitiken. Han sade sig ha en segerviss tro på arbetarklassens frammarsch och han var övertygad om att rösträttsfrågan skulle lösas i Sverige som i andra länder och, som han uttryckte sig: "utan att därmed behöfver förknippas något som ens illviljan kan benämna försvarsvägran".
(Soc-Dem:s Första-maj-nummer 1900).

11. Wieselgren, Sigfrid (1843-1910) generaldirektör, socialpolitiker, skriftställare. Ledamot i AK 1876-1887 och i FK 1888-1910.

12. "Jörgen"; Lundström, Georg Filip (1838-1910) skriftställare 1884-1888. Ägare av veckotidningen Figaro 1888-1910. Satirisk kåsör.

11

Furusund den 14/6 1900

Kär[a]ste Hjalmar!

Absolut inte kann jag låta bli skrifva, nu, när Du är alldeles befriad från att pinas af mig nere på Red, ehuru jag sannerligen ej är förtjust i att låta brefven ersätta mig själf som pinoredskap.

Dagligen tänker jag på den svåra Lockouten[1] – och önskar vi på något sätt kunde anordna några föredrag m m för de lediga massorna. Jag talte vid bergsprängarnas arb – förmann (minns ej hvad han heter) därom, innan jag reste ut, han sade då att *de* för sin del t o m ville ordna om lokal men sedan for jag, utan att ha hört något vidare. Tror Du ej något kunde göras i den vägen? Holger W,[2] Tengdahl, Dalkvist Hansén,[3] för att nu ej tala om Dig själf, kunde ju någon dag tala, och nog borde det bland de "frisinnade" finnas minst lika många som kunde hjälpa till. Det *är synd* rent af att denna långa ledighetstid skall gå förlorad *då så enormt mycket upplysningsarbete* på alla områden behöfs. Jag skall *gärna* resa in om så behöfs *en* eller *ett par* gånger i veckan.

Jag anser för min del *skiljenämden* vara utmärkt, Lindkvist nämde något i tel. om *att det gått fortare utan*, men för min del anser jag det vida viktigare att få *klara* ordnade förhållanden än tillfälligt slut på konflikten, med fara att den ånyo bryter ut *genast igen* hoppas bara att Du och Staaf[4] måtte kunne få själfva principfrågan afgjord *så* att vi, sedan ur vår synpunkt sedt alla kunna vara nöjda därmed – och *att* båda parterna skola ha medbestämmanderätt det är ju solklart – inte sannt?

Tack för fotografin. Att jag blef glad när jag fick den i min hand förstår Du nog. Det var ett utmärkt kort, allt det allvarligt djupa och karaktäristiska hos Dig kommer till sin fulla rätt, det är den noblaste bild af Dig jag sett, vida bättre än den stora i Julfacklan. Tack!

Här ute i Furusund är härligt, jag njöt i fulla drag när jag kom ut. Det är så bedårande härligt att se sol och haf och grönska och höra fågelkvitter rundt omkring sig. Hela vår lilla ö är öfversållad med vifvor och andra blommor. Strindberg och Philps voro nere vid båten och så på kvällen kommo de för att önska oss tomtebolycka hemma. Det såg ut som om en *eldssvåda* kört oss ut ur huset – kläder och packlårar om

hvartannat och hur mitt mycket beledda "skrifkök" såg ut sedan! (Jag residerar nämligen i ett f d kök, (vilket alla skrattar åt) ty de tycka att mitt arbete så föga hör till "det husliga" som möjligt). Vi drucko konjak skrattade af hjärtans lust och beslöto träffas igen – och så på torsdagen ramlade jag utför trappen, en hög otäck kökstrappa vrickade foten och fick sitta med kalla omslag och Strindberg fick ett anfall af influensa så han vågade sig ej ut. Gustaf for till stan och där satt jag – just en härlig början. Nu är det bättre och i förrgår firade vi "min lyckliga utkomst" med kaffegille på terassen, den som var glad det var jag. Strindberg för[e]slog vi skulle taga en liten "wiskygrogg" efter åt men som det var första gången vi "gaskade" protesterade både Philps och jag emot sådana extravaganser och följden blef att vi kom hem i hygglig tid. Strindberg talade om att han nu återtagit sina alkemistiska experiment och det är som Du vet försök att göra guld – han påstod att lyckades det hade han löst den sociala frågan. Geijerstam[5] och en tysk förläggare skulle komma hit ut för att ordna med en del arbeten och Gustaf (min mann) påstår att Strindberg gör guld bättre med bläck än med experiment.

Jag läser nu Schopenhauer[6] med full fart – hans "Parerga och Paralipomena" äro präktiga bitar i – jag har nästan funderat öfversätta en del och söka få ut, mann borde vara minst lika angelägen att lära känna Sch som Nietzsche. Sannerligen jag är Gabriel[7] all tack skyldig för han visade mig på Schopenhauer. Hans bit *Ueber Religion* är helt enkelt "glimrende", och när den är öfversatt kann Du gärna taga in några utdrag ur den – isynnerhet ypperliga äro utfallen mot den fördummande religionsundervisningen i skolorna. Jag skall läsa hans arbeten på allvar i sommar. Jag såg Du börjat skrifva bokrecentioner – ack tag då Heidenstams[8] sednaste böcker "Tankar och Teckningar" och "St Göran och Draken" båda äro så fina och innehållsrika och det tar så bra när Du pekar på det i Dina kritiker.

Vi träffas kannhända ej förrän på kongresserna och att be Dig skrifva vet jag af gammalt ej nyttar till något!

Många hälsningar
Vännen och partivännen
Kata D-m.

Tillägg på första sidan: Thyselius[9] är här ute hans fru[10] är jag mycket förtjust uti. Annars är här tomt efter Anna Sterky, jag hade tänkt få henne ut ett tag men f n har hon ej tid.

Kommentarer

1. En lockout, som berörde murare, timmermän och byggnadssnickare, pågick i Stockholm sedan den 17 maj. Landssekretariatet utsåg riksdagsmännen Hjalmar Branting och Karl Staaff till arbetarnas representanter i en skiljenämnd. Arbetsgivarnas företrädare var professor P E Fahlbeck, Lund, och riksgäldsfullmäktige G F Östberg, Stockholm.
(Soc-Dem 17/5, 31/5, 1900).

2. Holger W och Holger Widmark, pseudonymer för Magnusson, Gerhard G (1872-1940) medarbetare i Soc-Dem från 1899, andreredaktör 1908-1910, chefredaktör 1910-1912, ledamot i Stockholms stadsfullmäktige från 1910, i FK 1913-1920, verkställande direktör i AB Nya Banken 1912-1918. Invecklad i spekulationsaffärer under kriget. Måste avsäga sig uppdragen i FK och stadsfullmäktige vid SAPs kongress 1920. Utgav Socialdemokratin i Sverige 1-3, 1920-1924.
(Hirdman, a a: 437 f; Edenman, a a: 293).

3. "Hansén"; Hansen, Rasmus (1861-1914) född i Aasum, Danmark, möbelsnickare, tidningsekonom, flyttade till Stockholm 1885. En av initiativtagarna till Sv Träarbetareförbundet 1889, dess ordförande och expeditionsförare till 1894. Ekonomichef i Soc-Dem 1894-1914.
(Sv Folkrör, 1936, 1:465).

4. Staaff, Karl (1860-1915) advokat, liberal politiker, från 1890-talet engagerad i rösträttsrörelsen, invaldes i AK 1896, samtidigt som Branting. Statsminister 1905-1906 och 1911-1914.

5. Geijerstam, Gustaf af (1858-1909) författare, litteraturkritiker, litterär rådgivare i C & G Gernandts förlag. Företog undersökningar om arbetarnas levnadsvillkor i Stockholm och Marks härad, Västergötland. Hörde till de författare vilkas verk soc dem ungdomsförbundet introducerade bland arbetarna i kampen mot den s k smutslitteraturen.
(Ström, 1940:363).

6. Schopenhauer, Arthur (1788-1860) den tyske filosofens verk *Parerga und Paralipomena* utkom i två band 1851.

7. Gabriel; Gabrielsson.

8. Heidenstam, Verner von (1859-1940) *Tankar och teckningar* utkom 1899, *Sankt Göran och draken* 1900.

9. Thyselius, Erik (1854-1924) skriftställare, medarbetare i politiska och litterära skrifter, utgav uppslagsboken *Vem är det?*, 1912-1920. Radikal liberal, rekommenderade liberalerna att närma sig arbetarrörelsen inför valet 1896. Stod i nära kontakt med Branting.
(Kihlberg, a a, 1:209, 222).

10. Thyselius, Beata Alexandra f Lundqvist (1862-1928) skådespelerska, lämnade yrket vid giftermålet 1890.
(Sv män och kvinnor, 1954, 7:542 f).

12

Stockholm den 19/2 1903.

Bästa Hjalmar!

Jag vill med några ord förklara *hvarför* jag på sista V U "vrok ur mig" mot Karléson och Per Erik[1]. Med ren afsky har jag sett hur Pelle Löfgren[2] nere på "Karlesons Exp" samlat omkring sig alla dåliga element inom partiet - och hur de där haft sitt stamhåll. Där ha i broderlig förening samlats Karleson - och "småpojkar" - och de "orgier" som där ägt rumm när det gällt att "racka ner" utskottet känna inga gränser. Till denna liga - har sedan i "separeringsintresse" slutit sig Arv Björklund[3] och en del *hvilka jag ingalunda* räknar dit ned annars. Gång på gång ha dessa Löfgren mf, vetat skaffa sig "redaktionssaker" och *jag* vet *specielt* - har med egna ögon sett hur Löfgren inne å Red setat å P E plats och *då är väl* lättaste sak i världen att förstå att han kommer åt allt. Det råder *så* mycken moralisk ruttenhet bland många därnere att mann blir vansinnig. Jag är *ingalunda* den som upphäfver mig till dommare öfver andra - eller förfasar mig öfver en del "mindre legala förhållanden" - har ingen *rätt därtill*, men när "korupption och degeneration" så ohäjdat sticker upp hufvudet som där nere varit fallet - då kann jag *ej tiga*. Svin finns det många inom vårt parti, det är visst och sannt - och dem kann jag tolerera blott de som *ärliga socialdemokrater arbeta för vårt parti* - men hyckla de sig fram allt under det de söka sko sig på vår bekostnad och *därtill* äro genuina nöt - ja vet Du då *kann* jag ej hjälpa att jag far ut som nu häromdagen i V U. Det är ju "spioner" rundt om en och mann vågar ju ej tala knappt. *Stort* och *fullt* befogat missnöje råder med dessa förhållanden. Det vet Du lika väl som jag ty Hansén har - mer än en gång sagt Dig det - och äfven att han önskade kunna internera P E och få det beslut *att ingen främmande* komm in på red annat än i redaktionsärenden. Karléson är "undermålig". Han är utan intressse för vårt parti, sköter blott sin utrikesafdelning - som står *en gång i veckan* - och för resten gör han ingenting - och *det fastän* vi ha öfverfullt med arbete som långt för[e] detta bordt göras. *Så mycket* känner jag till redaktionsgöromål så jag vet *att* Karléson ej ens har *halfva sin tid* upptagen af sin utrikesadelning. Vi behöfva öfversättningar, vi behöfva politiska föredrag - och *han kunde* vara till gagn i båda

fallen – men *ej ett dugg* besvärar han sig med att göra – utom att öfverösa V U med otidigheter – och med rent löjlig öfverlägsenhet och en odräglig chargong se *ner* på arbetarna – och göra sig löjlig öfver att de ingenting begripa. Jag blir så förbittrad när jag ser sådant där öfversitteri af folk som *kunde* göra så mycken nytta om de bara ville och som äro som nöt i stället.

Kommunmötena tycker jag bra om. Det enda sättet att få lugn är att låta debatterna pågå, så meningarna få brytas – och *så mycken politisk agitation* har ej gjorts *för* socialismen under de sednaste 5 åren, som enbart på dessa möten. Ingenting roar mig så som dessa rent sakliga debatter. Lindkvist, Söderberg[4] och Blomberg ha varit genomintressanta att höra på – och Thorsons sista anförande var ock godt. Däremot var *ej* Björklunds tal vidare intressant – men jag kanske låter mig påverkas af den antipati jag har mot honom. Hvad som är säkert är *att vårt* parti kommer att utgå kraftigare nu mera målmedvetet ur denna strid och luften blir rensad. Det har så länge jäst och jäst och mellan oss och "järn o metall" har rådt sådan ovilja att en dylik "explotion" var nödvändig, för att få luften ren.

Jag kann ej neka till att det t[il] l[ika] gläder mig att många af våra krutgubbar (vi ha sådana) blifvit ofredade – och fått se att andra krafter äro i rörelse. För egen del anser jag den politiska propagandan varit skamlöst försummad i många fall – och det i både *skrift* och *tal*. Vi ha t ex *Ej* ens "Erfurterprogrammet" öfversatt – mycket mindre då "Das Kapital"[5] och direkt politisk propaganda har knappast bedrifvits af andra än gubben Palm, Thorson och mig, på sednare åren och det är ju det samma som ingenting. Folk suger i sig partiprogrammet som svampar och det finns *ej spår till svårighet* för dem att begripa det. Så länge jag orkar, kommer jag att arbeta af alla krafter efter just det Marxska programet och gör front mot både Bernsteins och anarkismens programmer. Och *vi skola få* massorna fullt vakna och på det klara med våra idéer. Och på klasskampens grund *skall vi stå* och samarbetet mellan facklig och politisk rörelse *skall vi ha kvar*. Det skall gå! Det måste gå, ty det är enda sättet att skaffa oss makt. Jag är så glad åt att Thor och Nisse[6] är inne i riksdagen – det var ändå socialdemokraterna som satte *in sitt folk* – och en sådan äkta socialist som Thor få vi leta långt och länge innan vi finna! Jag var äfven glad öfver utskottsvalen. Ingrid Bergström var hemma här om dagen och då passade jag på och bad henne lyckönska Doktor David – trots all hans försiktighet, är jag stor beundrare af hans politiska klokhet – och litar fullt på hans ärlighet – trots det att många bland de våra äro ursinniga på honom.

Att Du själf kom med i "tillfälliga utskottet"[7] var ju naturligtvis godt och bra också. Stämningen är *nu* en helt annan inom andra kammarn – nu gäller bara att hålla *i sig*, ha *vårt eget folk klara till attack än en gång om så behöfs* och kämpa för brinnande lifvet för en genomgripande rösträttsreform. "Jobbet" med kvinnornas rösträtt lämnar jag ur räkningen. Öfverklasskvinnorna kunna *gärna arbeta däruppe de,* men något samarbete från vårt håll kunna de ej påräkna, *vi ha* kvinnornas rösträtt på vårt program, hvar gång detta berörs, berörs äfven *den frågan* – och så småningom etsas den satsen in hos våra män *att det är helt naturligt att kvinnorna skall ha rösträtt* och så få de den i sinom tid. För min del är jag fullt nöjd med den "rösträtt"[8] jag redan har – den hjälper mig långt och länge.

Det har varit en styf vinter för mig – arbete på alla håll – och så äfven en sådan mängd rent personliga ledsamheter – men vet Du jag tror det är med mig som med "enriset" – Du vet finnarnas – *kör* mann öfver *det* så reser det sig igen. Och jag känner mig blott *starkare* och *lugnare* och *klarare* och kann aldrig vara nog glad öfver att jag står på en plats som ger mig bruk för hela min ohäjdade energi och verksamhetslusta – utan några band och inskränkningar.

Du får läsa detta mitt bref "med tålamod". Nu plågas Du ej af dem så ofta – och jag ville *förklara* för Dig hvarför jag var så förbittrad i V U sist!

Med Partihälsning
Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. "Per-Erik"; Eriksson, Pehr (1861-1922) typograf, redaktör, från 1884 verksam inom arbetarrörelsen i Göteborg, utarbetade de första stadgarna till Göteborgs arbetarekommun, huvudredaktör för distriktsorganet Folkets Röst 1887-1889. Invald bland de sju förtroendemännen vid SAPs konstituerande kongress 1889, redaktionssekreterare i Social-Demokraten från 1890, avgick på grund av sjukdom 1906.
(Sv Folkrör, 1936, 1:387).

2. Löfgren, Per f 1870, korrekturläsare i Social-Demokraten, redaktör för partiets skämttidning, Karbasen, sekreterare i Sv Typografförbundet.
(Biografica, ArA, Sthlm).

3. Björklund, Arvid (1870-1949) ombudsman i Sv Järn- och Metallarbetareförbundet, motståndare till kollektivanslutningen.
(Bäckström, a a, 2:40, 298).

4. Söderberg, Ernst (1871-1919) målare, invald i Sv Målareförbundets Stockholmsavdelning 1898, dess förtroendeman 1899, kassör i LO 1904-1919, tillhörde partistyrelsens VU 1908-1911, ledamot i AK 1909-1916, i FK 1916-1919, riksgäldsfullmäktige 1917, under många år Sveriges representant i Internationella socialistiska byrån i Bryssel.
(Sv Folkrör, 1936, 1:1054).

5. *Das Kapital*, översattes av Rickard Sandler 1930-1931.

6. Thor och Nisse; F V Thorsson och Nils Persson, vilka invaldes i riksdagens AK 1902.

7. Branting invaldes i fjärde tillfälliga utskottet. Han accepterades av förtroenderåden i Liberala samlingspartiet och Lantmannapartiet. En sprängningslista med en motkandidat sändes fram från anonymt håll. Denna samlade 75 röster medan Branting erhöll 132.
(Edenman, a a: 18).

8. Rätten att göra sig hörd. Från 1862 hade endast ogifta kvinnor och änkor rösträtt i kommunala val. År 1908 fick gifta kvinnor rätt till egen debetsedel genom inkomst och därmed kommunal rösträtt på samma ekonomiska villkor som männen.
(Widerberg, a a: 71).

13

Stockholm den 14/3 1903.

Bästa Hjalmar!

Bara några helt korta "meddelanden" vill jag göra Dig ang Hinke Bergegren och hans propaganda i "Ungdomsklubben". Jag var uppe på Söder hos "Socialistiska" Ungdomsklubben och inledde debatten[1] *om* parlamentarismen. *Redan* på förhand hade Hinke sin resolution klar – det kann ju hända att *om* jag skrifvit en *motresolution*, den gått igenom. Men jag orkade ej med *det denna gång*. Mötet var ovanligt *lugnt* – men Hinke är *absolut galen*. Vi *måste* helt enkelt taga litet mera hand om "ungsocialisterna" för så vidt ej Hinke och *hans andra medhjälpare*, som äro vida farligare, skola göra oss stor skada. *De* angrepp Hinke gör mot Dig personligen, äro af den art att det helt enkelt är skandal – Du är helt enkelt en genom korumperad mann – och han begagnar sig dels af offentliga uttalanden af Dig, som varit *mindre klara*, dels af personliga yttranden som han hört. Att på detta *sätt* kväll efter kväll etsa in i några hundratals människors hjärnor *att Du är en förrädare,* det *får ej ske!* Jag kunde ej protestera vare sig mot anfallen på Dig eller andra – utan tog skarpt till orda *mot* angreppen på ledarna i allmänhet och jag kommer *ej* att ge mig någon ro förr än jag fått åtminstone *ett* par af våra ungdomsklubbar att ställa sig på annan basis. *Vi måste få häjd* på detta – råheten växer oss annars öfver hufvudet.

Jag kann säga Dig *att vi ha utländska anarkister här*, och att, tack vare *dessa är* det som Hinke i våras komm så "i slangen" med järn o metallarna. Det är *en* tysk rörarbetare, Malmerstein,[2] som under ett par års tid (visserligen på bruten svenska) agiterat bland "järn o metalls folk" för skillsmässa af fackf.m m *och* som gjort *allt* för att få in Hinke där. Jag har först helt nyligen fått veta det – och gjorde bekantskap med Malmerstein nu uppe på Söder. *Om han är arbetare* – vet jag ej – en mycket god bildning har han – och jag hade ett ytterst lifligt resonemang *på tyska*, med honom, ty jag fick gå hem i från Hornskroken midt i natten. Han talade då *själf om,* att han i sin f[ack]för[ening] komit med åtskilliga förslag o s v. Han var mycket noga inne i Separatorstriden o s v. Det lär finnas *flera* där af dessa tyskar. Jag vill emellertid ingalunda att dessa på något sätt skola trakaseras "eller

några sågfilarhistorier"[2] komma ut – men jag vill bara vi skola ha ett vaksamt öga på dem.

Det är *så* harmligt att förhållandena gjort *att allt* samarbete mellan Dig och mig brutits utaf – det finnes så ofta frågor jag skulle vilja rådföra mig med Dig om – fast våra meningar ju alltid komma att vara olika i mångt och mycket. Jag känner ju en hel del förhållanden som Du ej har reda på, dels genom mina resor – dels ock – kanske mäst – därför att jag står på så god kamratlig fot med så många af *partifolket*. Säkert är emellertid *att vi måste göra* något från vår sida för att *direkt* motarbeta Hinkes agitation bland de unga. Delvis är ju *jag* lika så missnöjd med "partiledningen" som någonsin oppositionen – men denna måste vi då reformera ej skandalisera. Nu t ex kommer Ungdomsklubben med en hel serie broschyrer och böcker – under Hinkes redigering – och från *vårt* broschyrförlag *har ej ett dugg kommit ut* – och ej ens det lilla "Kommunistiska Manifästet",[4] som dock legat klart så länge kann komma ut – ännu så mycket mindre då några *nya* värde*fulla böcker*. Folket formligen *hungrar* och *törstar* efter att få klarhet i hvad *socialismen vill* – och vi räcker dem ej en enda bit "färskt bröd" – det är skamm. Jag blir rent utom mig när jag tänker på alla "försyndelser mot den helige anda" i den vägen vet Du. –

Kommer ej "Artiklarna om Socialismen", åtminstone snart i *Social*demokraten? Det är ju nu ett helt kvartal gånget. Nog kann den latkajan till Carléson *tvingas att arbeta* – ty det är ju på honom det beror att ej artiklarna äro öfversatta ännu. När vi ha alla händer fulla med arbete – då är ej tid att ligga på latbänken – för de *få* som kunna uträtta något tack vare kunskaperna i främmande språk, som det ju här hänger på. Jag önskar jag hade 100 manns krafter nu – så hade jag bruk för dem alla.

Jag har legat sjuk i 8 dar – är nu bättre – reser till Karlstad om lördag – och skall där ha ett par eller tre möten – och skall sedan den 28 fara till Eskilstuna på 8 dar. Blomberg reser dit samtidigt i o f "fästföredrag" hvarom vi skämtade sist vi träffades – ty jag hotade honom med att "ställa hans järnarbetare på hufvudet" Det skall bli roligt se hur det går med stadsfullmäktigevalet? Om *någon* skall gå in blir det ju Blomberg.[5] Hvad tog åt Staaf som opponerade sig mot Herman Lindkvist kandidatur? Enligt mitt f[ör] m[enande] *är han ovillkorligen den dugligaste och den som skulle göra mästa nyttan* – att han var ledare af storsträjken kommer *ej andra vid. Han* är tjurenvis, en hängfast socialdemokrat och en ovanligt kunnig och inteligent människa, fast mycket hård och otillgänglig – enligt min uppfattning om honom.

Tengdahl skulle ju kunna göra stor nytta – skada bara att han är så gränslöst nervös jämt – jag träffade honom för litet sedan då han bittert klagade just däröfver.

Adjö nu. Hälsningar!
Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. Vid ett offentligt möte anordnat av Södra socialistiska ungdomsklubben i Stockholm den 11 mars 1903 inledde Kata en debatt med frågeställningen, Kan socialismen nå sitt mål på parlamentarisk väg? Hon svarade ett obetingat ja på den rubricerade frågan och gav exempel på parlamentarismens möjligheter att omvandla samhället.

Hinke Bergegren polemiserade mot Kata och fördömde parlamentarismen. I den resolution som antogs förkastades parlamentarismen som en framkomlig väg för ett revolutionärt klasskampsparti.

Resolutionen publicerades i Brand nr 4 1903, enligt uppgift sedan Social-Demokraten vägrat publicera den.
(Brand nr 4, 1903:7).

2. Malmerstein, skall vara Marmorstein, Sigmund, originell och ivrig ungsocialist, enligt Fredrik Ström, *Lågor över landet*, Arb s, 1:532.

3. Sågfilarhistorier syftar på att ryska sågfilare, som var verksamma i Sverige, misstänktes vara förklädda spioner.

4. *Kommunistiska manifestet* hade översatts av Axel Danielsson, vilken publicerade det som följetong i Social-Demokraten 1886. Kata reviderade Danielssons översättning och väntade på dess utgivning som broschyr. Den 4 december 1903 anmälde Branting broschyren i Social-Demokraten utan att ange reviderarens namn. Skriften var utökad med författarnas företal från 1872 och med Engels' från 28 juni 1883 samt till en senare upplaga daterad London 1 maj 1890. En efterskrift av Branting daterades oktober 1903.
(Hirdman, a a: 41; Kommunistiska manifestet, manus och broschyr, KDs arkiv, ArA, Sthlm; Soc-Dem 4/12, 1903).

5. Ernst Blomberg invaldes i Stockholms stadsfullmäktige 1903.

14

Eskilstuna den 31/3 1903

Bästa Hjalmar!

Har just för litet sedan läst *Soc D-m* och sett den bedröfliga utgången af Kommun-mötet.[1] (Om jag undantager *Lindfors*[2] som är präktig och *Schröder,*[2] som är hygglig – ehuru litet virrig af sig) så är hela styrelsen komplett *oduglig*. Forsell[4] är en blodigel, som med förtviflans energi hakar sig fast vid t o m "skenet" af makt. Hvad Ställberg[5] angår så är det en ren oformlighet att *han*, som ej är socialdemokrat, skall sitta i en *socialdemokratisk* hufvudstyrelse. Förvirringen är nu odräglig inom partiet och på *ett* eller *annat* sätt måste vi få ordning och reda in. Icke för det förefinnes ringaste *fara* för vårt socialdemokratiska parti men det är obehagligt att just *vi* Stockholmare skola vara så "ovederhäftiga" och därigenom utsättas för åtlöje af hela landets arbetsmassor. Jag har redan för länge sedan varit på det klara med att det drog upp till storm – tack vare den *lojhet* och *släpphändthet* som visats mot dels Hinke och dels i ännu högre grad Maskinarbetarfackf[öreningens] söndringsplaner. *Blombergs separeringsidéer*[6] för att rädda sitt förbund – de komma att *stå* både *honom* och *oss* dyrt – så mycket vet jag redan. Men vi skola väl rida ut stormen och få reda och klarhet än en gång. Till all Guds lycka står hela landsorten enig gent emot de galna Stockholmarna – och då är ingen fara.

Jag vill säga Dig att *Malmerstein* varit här i Eskilstuna – och att Flodin[7] (utan att jag påpekat det) sade att han trodde det var en agitator – den karlen har skött sitt spel brilljant – och ni ha sofvit gent emot "den skadliga Hinkes agitation" – och under tiden ha både *Malmerstein* och han arbetat som hela karlar för *sina* anarkistiska idéer. Det är ödets ironi – att den korekta "liberala" Blomberg är den som ammat upp just "eliten" af revolutions-trupperna. – Om Du vill taga närmare reda på anarkisternas program så ha de *starka fackliga* organisationer i detsamma – men utan spår till politiska – och såväl Malmerstein som *Hinke kör med den satsen vid alla tillfällen*. Hej Hjalmar här *skall bli* strid och lif – där nu rådt likgiltighet och lumpenhet! Ty dylik finnes tyvärr godt om.

Jag *önskar bara* vi inom den politiska ledningen hade sådana karlar

som Herman Lindkvist, Ernst Söderberg, Sven Persson,[8] Lennart Lindfors – det behöfde vi nu mer än någonsin – men den fackliga rörelsen har lagt beslag på de bästa *krafterna*. Wickmann[9] *kunde varit bra* – om han ej blifvit galen genom sin s k "erotik" – men nu har han hjälpt till att förstöra i stället.

En nödvändighet är att vi fortast möjligt d v s nästa år får en *extra* kongress där vi få bereda oss på att slåss för brinnande lifvet med våra såväl *konservativa Blombergianare* – som ock med våra *skrikhalsar* – men det säger jag redan *att hällre* slår jag mig i bunkalag med dem – än jag tillsammans med Blomberg och *hans folk* sjunker ned i dyn – och *går* "den liberala skolans ärenden" allt under det jag försöker ge mig "sken af" att vara socialdemokrat. Det är lumpet gjort och sådant hämnar sig alltid själft.

Enda *behållningen* af hela vårt långa Partistyrelsemöte var att storsträjksfrågan blef *klarad* – så vi ha något att gå efter och att Resolutionen blef antagen. Men den blef bortkollrad genom "kompromissens aand" – Lindkvists rena förslag var klarare, trots det att Anders[10] sade åt mig att hans *var skarpare* – det var det ej. Men det var dock *någon* fast hållpunkt att gå efter. Det var ett oförlåtligt fel af Wickmann att ej först på dagordningen sätta upp såväl *taktikfrågan* som Rösträttsfrågan och vårt partis ställning till den – och det var högst nödvändigt att vi i elfte timman fingo debattera åtminstone nödtorfteligen dessa spörsmål. Jag var så missnöjd med hela dagordningen – men "minoriteten blir ju förkväfd" – det är en olycka vi alla nödgas finna oss uti. Nu gick det ju bra ändå.

Jag trifs alldeles ypperligt i Eskilstuna. Eskilstunafolket äro styfva i nacken – och det håller jag dem räkning för, det är ordning och reda och *vederhäftighet* hos dem och de ha styfva både fackliga och politiska organisationer. Det är kolossalt mycket att göra. I lördags kväll hade jag möte ute vid Torshälla – Partiprogrammet – fullt hus. I söndags f m möte i Torshälla igen – "Kommunalprogrammet" fullt hus och yppersta stämning. På kvällen möte ute på rama bondlandet vid Gillberga cirka 1 3/4 mil utom stan. Vi foro dit jag och fyra af kommunstyrelsens medlemmar – fröso som hundar i den otäcka blåsten – höllo mötet – fullt hus – sedan vände vi hem och kommo åter mellan 12 o 1 på natten. Men vi voro mycket belåtna med mötet. En massa "Gift" spriddes ut på landsbyggden och det gör godt. Intresset är stort ute bland folket – mann ser det bäst när mann som jag ligger ute på agitation. Hade vi bara dugliga *politiska agitatorer*, skulle mycket vara vunnet. De gamla *råa, okunniga talarna* stå ej längre i kurs – mann *fordrar*

till all Guds lycka något *mera nu!* Vi måste se till att få nytt folk åtminstone för "flygande" agitationen så mycket som möjligt. Hermann Österdahl,[11] skulle vi ej kunna få honom - Th Zetterling[12] håller jag också styft på - och ännu flera kunde letas upp - *men något måste göras* ty att köra med J Persson[13] och Fast[14] eller med dem jämnställda duger ej - annat än i obyggderna. Elmgren[15] är ju duglig det är sannt - men personligen är han mig rent vedervärdig, det äcklar mig bara att se honom. Här är mann förbittrad öfver utgången af Folkbladsfrågan.[16] Soc-D-m kommer i alla fall att *gå uppåt här nu,* men det är nödvändigt att *få* en *dugande korrespondent* och det har mann ej f[ör]t[illfället]. Minns Du Barkstedt?[17] Han var förut medlem af partistyrelsen - flyttade för en del förskingringars skull härifrån - nu är *han här* - och han är utsedd - mot *en stor minoritets vilja* till "referent" - Han är komplett omöjlig - Winkvist,[18] en af Söderbergs gossar - ville de andra ha - och det är en intelligent människa - som både *Flodin* och *Åkerberg*[19] stått i med näbbar och klor att få.

Adjö! Med partihälsning
Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. Stockholms arbetarekommun höll ett sex timmar långt årsmöte i Folkets Hus' A-sal söndagen den 29 mars 1903 under ordförandeskap av Sven Persson. Expeditionsförare C G T Wickman föredrog bl a kommunstyrelsens förslag om tillsättandet av en helt avlönad expeditionsförare. Styrelsens förslag skulle delgivas föreningarna för omröstning. Den avlönade exp.föraren skulle tillträda den 1 juli. Valda till styrelse blev: C G Schröder, John Johansson, L Lindfors, Albert Forsell, E Hammarberg och A R Ställberg. Mötet ansåg att Schröder skulle utses till exp.förare, men styrelsen fick förtroendet att inom sig utse sådan. Det blev Schröder.
(Soc-Dem 30/3, 1903).

2. Lindfors, Leonard, "Leon" (1873-1914) född i Söderfors, äldst bland tio syskon, började tidigt förvärvsarbeta. Engagerade sig i arbetarrörelsens organisationsarbete. Agitator och ombudsman i Sv Järn- och Metallarbetareförbundet, styrelseledamot från 1902 till 19 maj 1905, då han tillträdde tjänsten som platsexpeditör i Göteborg.
(Uppl i brev från Folke Lindfors, Söderfors; Lindgren, 1938, 1:441, 652).

3. Schröder, Carl C (1876-1959) medlem i SSUF, nära förbunden med Hinke Bergegren. Expeditionsförare i Stockholms arbetarekommun 1 juli 1903 - maj 1904, mötes- och riksdagsreferent i Social-Demokraten 1903-1904,

redaktör för Blekinge Folkblad i Karlskrona 1905-1906, ansvarig för tryckningen av det anarkistiska flygbladet Gula Faran 1905. Redaktör för Nya Folkviljan 1906-1915, suspenderad, jämte Bergegren, ur SAP av dess styrelse 1906, uteslöts ur partiet vid kongressen 1908. Deltog i SSUFs extra kongress i aug 1908, då förbundet ombildades till Sveriges Ungsocialistiska Parti (SUP). Kongressen gav uttryck för en obetingad syndikalistisk åskådning, vilken Schröder förespråkade i Nya Folkviljan. Engagerade sig från 1910 för Sveriges Arbetares Centralorganisation (SAC).
(Hirdman, a a: 443; Persson, a a: 39, 43 et passim).

4. Forsell, Albert (1865-1937) tillhörde SAP från 1889, innehade ett flertal befattningar inom NOV, förespråkade vid partikongressen 1905 att nykterhetsfrågan skulle utgöra en punkt i partiprogrammet. Kassör och expeditionsförare i Stockholms arbetarekommun 1903-1932, ledamot i Stockholms stadsfullmäktige 1909-1915.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 404; SAPs kongr prot, 1905: 139, ArA, Sthlm).

5. Ställberg, Axel R. död 1919, expeditör i Göteborgs arbetarekommun 1900-1905, representerade tillsammans med Bergegren Stockholms norra socialistiska ungdomsklubb vid kongressen 1903, då SSUF var partiets enda ungdomsförbund. Inledde debatten om militarismen och hävdade att ungdomsförbundet måste intaga en rent försvarsnihilistisk ståndpunkt. Ombud vid SAPs kongress 1905, suppleant i VU.
(Lindbom, a a: 54; SAPs kongr prot, 1905: 194, ArA, Sthlm).

6. Ernst Blomberg var motståndare till kollektivanslutningen, se brev 2.

7. Flodin, Carl A, C A inom rörelsen (1861-1929) gick i smedslära i Eskilstuna, arbetade dels som rörarbetare och lantarbetare. Expeditör för Järn- och Metalls avd i Eskilstuna 1896-1909, flyttade till Stockholm, var ombudsman i sitt fackförbund 1909-1926. Medlem i SAP från 1909.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 397).

8. Persson, Sven (1873-1919) snickare, förtroendeman för träarbetarna i Göteborg, ordförande i Sv Träarbetareförbundet 1909-1903, ledamot i LS 1903-1906, redaktör för Träarbetaren 1899-1903. Facklig redaktör i Soc-Dem 1904-1919, ordförande i Stockholms arbetarekommun 1904-1911, redaktör för Östergötlands Folkblad, Norrköping, 1910-1919, riksdagsman i AK 1909-1919.
(Klockare, 1982: 66).

9. Wickman, Carl Gustaf Teodor, "CGT" inom rörelsen (1856-1921) möbelsnickare, var med och bildade Stockholms Snickeriarbetarefackförening 1880, sekreterare och kassör i SAP 1901-1911, enbart kassör 1911-1921. Ledamot i FK 1911-1921.
(Ibidem: 68 f).

10. Lindblad, Anders C (1866-1937) skomakare, ordförande i Sv Skoarbetareförbundet 1893-1899, redaktör för Ny Tid, Göteborg, 1897-1917, ledamot i AK 1908-1911, i FK 1912-1934.
(Ibidem: 64).

11. Österdahl, Herman (1870-1949) journalist i Ystads-Posten 1898-1900, i Arbetet, Malmö, 1900-1906. Bland initiativtagarna till Socialdemokratiska ungdomsförbundet (SUF) 1903, redaktör och ansvarig utgivare av förbundets tidning Fram 1903-1905. Red sekr i Sydsvenska Dagbladet Snällposten 1909-1933, ledamot i Sv Journalistförbundets CS 1909-1913.
(Hirdman, a a: 449).

12. Zetterling, Thorvald (1876-1924) textilarbetare, agitator, var med och bildade Stockholms Yllefabriksarbetarefackförening 1894, agitator i SAP från 1900, agitator för SUF och olika fackförbund. Lokalredaktör i Hudiksvall för Nya Samhället i Sundsvall 1906, anställd i Sundsvall 1907, agitator för LO 1910, tillfälliga arbeten 1911-1914, medarbetare i Arbetarbladet, Gävle, 1915-1924.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 1171).

13. Persson, Johan (1871-1953) sågverksarbetare från Alnö, Sv Sågverksindustriarbetareförbundets förste agitator, fastanställd agitator för SAP från 1 nov 1903, med Norrland som främsta agitationsområde.
(Biografica, ArA, Sthlm).
Persson representerade Sollefteå vid SAP-kongressen 1905, beskylldes för att ha bildat *en* arbetarkommun i Haparanda och ej åstadkommit några flera. Försvarade sig med att Norrland var så stort och svårarbetat. Påståendet bevisas av Persons agitationsrapporter. Persson bildade bl a Umeå arbetarekommun den 14 nov 1905.
(Strömblad, a a: 37 ff. SAPs kongr prot, 1905: 192; Soc Dem ps allm korrespondens, ArA, Sthlm; Dufvenberg, a a: 8 f).

14. Fast, Nils f 1864, transportarbetare, Helsingborg. Anställd som agitator och underhandlare i Norrland för Sv Transportarbetareförbundet 1899-1903, ordförande i den lokala fackföreningen 1904-1905 och 1924-1933.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 394).

15. Elmgren, Frans Olof (1860-1925) skräddare från Småland, ansluten till Kalmar arbetarklubb 1882, anlitades tidigt som agitator för olika fackförbund. Fastanställdes som agitator för SAP från 1 april 1903. Avgick med pension 1920. Utgav *30 år som agitator*, 1920. Huvudperson i P O Enquists bok *Musikanternas uttåg* (1978).
(Ibidem: 357).

16. Folkbladet, partiets veckotidning, hade ständigt ekonomiska svårigheter. Nedlades och utgavs på nytt.
(Arb s, 1: 420, Stenmark, B).

17. Barkstedt, Carl, låssmed i Eskilstuna. Invaldes i partistyrelsen år 1900. Deltog i en strejk, avskedades, flyttade till Östersund, anställdes vid Arbetarförsäkringsanstalten Trygg.
(SAPs kongr prot 1900: 55, ArA, Sthlm; Strömblad, a a: 30).

18. Winqvist, August f 1873, målare i Eskilstuna 1897-1914, ansluten till Sv Måleriarbetareförbundet 1898, bildade avd 25 i Eskilstuna, sekreterare i denna 1898-1915, ledamot i förbundets styrelse 1906-1915, medlem i SAP.

(Sv Folkrör, 1936, 1:1134).

19. Åkerberg, Harald (1883-1950) efter studentexamen journalist, redaktör i Arbetarbladet 1904-1911, flyttade till Örebro 1912. Redaktör för Örebro-Kuriren 1913-1950, ordförande i Örebro läns partidistrikt från 1913, ordförande i Örebro stadsfullmäktige, landstingsman, ledmot i FK 1925-1950, andre v talman, soc dem gruppens ledare.
(Ibidem: 1148).

15

Hessleholm den 29/4 1903.

Bästa Hjalmar!

Som "den vandrande juden" *irrar jag* omkring från *en plats till en annan* – packar *min kappsäck* och *far på tåg hvarenda dag*. Nu är Skåne-resan slut. Alldeles brilljanta möten ha vi haft och jag är nöjd och alla andra med. Nere i Malmö ha vi haft "Anarkism och Socialdemokratie"[1] och å två andra platser – resten har varit partiprogramet[2] och öfver allt samma intresse för detsamma. Malmö, Skramberga och Arlöf-mötena voro jätte möten rent af. Nere i Malmö Hjalmar, råder ej alls den "fridens ande" vi uppfolk tror – mann slåss lika befängt därnere också – på samma sätt som här uppe – fast det ej föres så mycker rabalder som i Landskrona. Hvart mann kommer är det ett "rabalder" nu. Men så mycket är säkert *att vi måste få fram* denna nya ungdomsrörelse[3] *ty* annars få vi ett förfärligt obehag om vi ännu längre skola tåla anarkism *under socialdemokratisk mask*. Det *duger ej* – jag är rent ursinnig öfver att Hinke[4] talade för beväringarna – *det är en skandal helt enkelt att något sådant tolereras af Eder där uppe. Ni måtte väl ha mål i munn och knytnäfvar att slå i bordet* – jag önskar jag varit hemma. Jag sjöng minnsann ut här nere mot Jensen,[5] så det ekade efter det på ett möte – han anföll de ledande – och i all synnerhet Dig – t o m. Men han fick svar af herr Nilsson[6] också (järn o metalls platsexpeditör) en särdeles präktig ungdom – *ultra röd socialdemokrat* men stor fiende till anarkisterna. Det var ord och inga visor. Sista trumfen de unga *nu kommit* med *är att alla förtroendeposter skola vara oaflönade – och Du förstår hur mann jublar.* Fy för fandren att jag inte skall vara *karl* och ha mina krafter obrutna – *då* skulle de bara *våga* komma med allt sitt eländiga pladder – så skulle de få.

Jag ser Du skall tala i Södertälje – det var för innerligen väl de ha så länge önskat det och talade om det då jag var där hos dem. Vet Du jag är trött – nedrigt trött. Striden inom ungdomsrörelsen är ej någon bagatellsak – den har djupare orsaker än Du kanske tror och *Nilsson*[7] (Red i Arbetet) kommer att bekämpa "Hinkianerna" – hänsynslöst. Ser Du de ha "Brand" inpå sig i Landskrona. Och i *Landskronakuriren* har Wessel[8] satt in ett par *tusen* kr – och skaffat *Jensen dit som expeditör.*

Jensen ger ut brand. *På* initiativ från Wessel i St[ockholm] var det den ungsocialistiska klubben bildades – och Wessels bror *jämte* Malmötyperna vid *Framtidens tryckeri* äro stommen – och därför råder den starkaste spänning mellan å ena sidan Arbetets Red och Exp och "Framtidens typer" som äro anarkist-galna. – (Jag tog fel i förra brefvet och skref *Hinke* skulle komma . . . .) Jag blef störd i Eslöf där jag fick ta friluftsmöte med 1½ timmes föredrag. Jag trodde jag skulle bli allvarsamt sjuk efteråt – och är långt ifrån bra.

Det är annars utomordentligt roligt att ligga på "uppvigglarstråt" vet Du – jag känner mig riktigt som skapad därför.

Snälla Hjalmar tag in ett kort sammandrag af min "Skåneturné" – det är ju på V U bekostnad – och det bör folk få veta.

Nu reser jag till Småland – Verna Eksjö o Norrahammar blir målet och sedan far jag till Halmstad för att dels hålla möten *dels få hvila* mig ett par dagar i ro nere vid kusten. Jag är trött – Har Du träffat Gustaf? Jag hade en växel från honom som skulle skrifvas på – och den återsände jag i söndags. Ack om de eländiga pänga-sakerna vore klarade snart så vi alla fingo litet lugn. Det önskar jag.
Wickmann har fått raporten och allt som jag skulle sända honom – måtte han nu bara i tid skicka mig en postanvisning på *Vernamo* dit jag bedt honom sända mig mynt.

Hälsningar!

Jag längtar efter "Socialdemokraten" så länge jag var i Malmö läste jag den på *Arb Red.* – men nu finns den ju ej att få.

Adjö! med partihälsning
Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. Föredrag författat av Kata, utgivet som socialdemokratiska ungdomsförbundets agitationsskrift nr 5, Frams förlag, Malmö, 1905, med titeln *Socialdemokrati och anarkism.*

2. Föredrag över partiprogrammet författades av Kata 1903, utgivet som broschyr 1908 under titeln *Föredrag af Fru Kata Dalström öfver partiprogrammet.*
Innehållet i de båda föredragen publicerade Kata i socialdemokratiska ungdomsförbundets månadsskrift Fram under juni-september 1903.
(Ström, 1930: 573, Fram; juni, juli, augusti, september 1903).

3. Den nya ungdomsrörelsen; Socialdemokratiska ungdomsförbundet, (SUF) som konstituerades i Malmö den 24 mars 1903, efter en utbrytning ur

socialistiska ungdomsförbundet, (SSUF).
(Persson, a a: 38; SUFs prot 24/3, 1903, ArA, Sthlm).

4. Hinke Bergegren talade vid offentliga möten för beväringsmän i försvarsnihilistisk anda. Ämne: Militarismens förbannelse.
(Brand, nr 2-3 1903).

5. Jensen, Albert (1879-1957) framträdande ungsocialist, senare ledande syndikalist, redaktör för Brand 1902-1904, redaktör för ett flertal syndikalistiska tidningar och tidskriften Syndikalismen. Redaktör för Direkte Aktion i Oslo 1913-1914, för Socialistiska Arbejderblad i Köpenhamn 1918-1919. Övertygad antiparlamentariker och antimilitarist. Avtjänade flera fängelsestraff för sin propaganda. Var med och bildade Sveriges Arbetares Centralorganisation (SAC) 1910, utgav ett flertal politiska skrifter.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 543).

6. Nilsson, Johan (1874-1965) Sv Järn- och Metallarbetareförbundets platsexpeditör i Malmö, ombudsman i förbundet 1902-1906, från 1906 anställd i Arbetet, ombudsman för Skånes distrikt av SAP 1905-1917, från 1917 ordförande, kommunalt engagerad i Malmö. Ledamot i AK 1918-1919, i FK 1919-1944.
(Ibidem: 801, Edenman, a a: 293).

7. Nilsson, August, Kabbarp, (1867-1952) medarbetare i Arbetet 1890-1900, dess redaktör 1900-1909. Ledamot i Malmö stadsfullmäktige 1901-1910, landstingsman, ledamot i AK 1906-1919, i FK 1919-1936.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 792).

8. Wessel, Nils (1866-1940) typograf, socialistisk agitator, var med och bildade Ystads typografklubb och en arbetarklubb. Förlorade anställningen vid Ystads-Postens tryckeri, flyttade till Malmö, redaktionssekreterare i Arbetet 1888-1890, flyttade till Stockholm, var redaktör för Folkbladet 1902-1907. Lämnade tidningen 1907 efter en schism med ledningen på grund av suspensionen av Bergegren och Schröder, med vilka Wessel sympatiserade. Lämnade politiken, blev redaktör för Svenska Typografidningen och från 1930 facktidskriften Grafisk Revy. Skrev *Svenska typografförbundet. Ett svenskt fackförbunds historia* (1937) m fl historiker.
(Ibidem: 1109).

16

Stockholm den 6/7 1903.

Bästa Hjalmar!

Det är *så* sällan jag numera skrifver till Dig – men en och annan gång sker det ju. Det är med anledning af Din artikel[1] i Soc.D-m "Mandom mod och morske männ" som jag *nu* gör det.

Hjalmar Du är duperad af Erko[2] mf! Tag *ej* uti så där häftigt för *en degenererad rutten finsk öfverklass* – som hade *så liten känsla för Finland* och det *finska folkets kraf, att mann gärna där skulle* spelat *Bobrikoffare* själfva – gent emot *arbetarna* – om mann kunnat. Jag har *alltid* med den största misstro hört öfverklassfruarnas "storpatriotiska" klagoskri – och sedan jag sammanträffat med *finska partivänner* och hört *dem* tala om von Borns[3] skräckregemente, Jonas Castréns[4] sofisterier och mera därtill – framför allt hört *dem* tala om *dessa* herrars hållning gent emot arbetarorg[anisationerna] *så är jag färdig med detta* medlidande! Dessa herrar falla på sina gärningar och äro ej en bit bättre än våra egna dårhus-hjon!

Med all tydlighet *kann och skall högerprässens* försök att "stäcka tryckfriheten" bemötas – *men detta är en sak – och det* öfversvallande medlidandet med "öfverklass" – herrarna – de finska landsflyktiga – är *en annan sak – som jag för* min del aldrig kann gilla – jag har grälat med flere därom – af "öfverklass" här hemma – och för min del säger jag ärligt *att den som ej inser att* mann har förpliktelser mot *sitt folk – utan* behandlar massorna som skabbiga djur – så som fallet varit i Findland inom öfverklass – *den* har *ej* rätt att få *långa försvarstal* i arbetarnas *socialdemokratiska* organ – dylikt passar för *Aftonbladet*[5] och *Dagen* och den s k "frisinnade" borgarprässen – men *oss* kommer det *ej vid!*

Du får förlåta att jag säger detta så naket – men jag hade efter samtal med finska partivänner förut tänkt tala därom, men ej träffat Dig. Dessutom är det *alltid* bättre att skrifva – inga misstag begås då, som kunna vålla ledsamheter. Har Du läst Dagl. Allehanda[6] för i fredags? Där står en artikel om socialdemokratien – som jag är glad öfver – I den *konstateras* – att hur mycket mann än talar om att socialdemokratien undergått förändringar – *så* står dock fast *att* Bebels[7] och hans anhängares socialism *är lika dan idag som då den först trädde fram*. Ja Gud

ske lof att den det är – *det är en stor lycka för hela* socialdemokratien – ej blott *en* lycka för Tyskland. Skulle den af *Vollmar – Bernstein*[8] lanserade "tevattens socialismen" vunnit burskap i *praktiken* så kunde *vi* som socialdemokratiskt parti "gå hem och lägga oss" – och instinktlikt känna också massorna *att dylika kammarteorier* ej höra hemma i lefvande lifvet.

Ju mera jag följer utvecklingsgången af arbetarrörelsen i de olika länderna – desto tydligare ser jag ock hur rätt *Marx* i det stora hela har på alla punkter – och hur orubbligt vi måste *stå på klasskampens grundval* i hela vår strid.

Men det vore synnerligen lyckligt om *Du*, som ju är Bernsteinianare – *ville* utveckla *hans* synpunkter å en del möten, ty folk *måste* en gång *lära* sig att reflektera och tänka själfva och inte bara följa med. Och mann lär sig aldrig detta med mindre än mann känner *båda* parternas ställning. Och det är ej mer än fullt riktigt *att massorna få klart för sig om de skola vara socialdemokrater eller omdanas till ett borgerligt reformparti.*

Så ha vi nu den stora Lockouten[9] öfver oss! Jag hoppas det bästa af denna strid och jag tror att *arbetarna själfva* göra detsamma.

Hvad som är bra är att Blomberg *nu* förefaller lugn – och Lindkvist har ju aldrig en sekund förlorat sitt orubbliga iskalla lugn – som är hans styrka – och om bara dessa båda äro klara så reda de ut härfvan det är jag viss om. För mig stod det klart att en dylik jättestrid *måste komma* – och tidpunkten är ju om *ej den bästa* – så dock "den näst bästa".

Jag har mycket att göra nu, skall *om* lördag (11) resa till Oxel[ö]sund till hamnarbetarnas årsfäst – far med *nattbåt hit* för att hinna till *Bastiljfästen*.[10] Jag skulle *ej* talat där om jag *ej velat förhindra Bergegren* att *bli* anmodad – och några andra än Du, Carléson, jag och Bergegren kunde ej taga det föredraget.

Sedan reser jag ut på "långtur" – det blir *mitt sommarnöje iår!*.

Med partihälsning
Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. Brantings artikel "Mandom mod och morske män" i Soc Dem 6/7 1903 grundade sig på händelserna kring det s k förryskningsprogrammet i Finland. Detta leddes av generalguvenören i Finland, Nikolaj Ivanovitj Bobrikov (1839-1904) som från den 2 april 1903 fått nästan diktatorisk makt. Många finländare landsförvisades denna tid och vistades i Sverige. En av dem var

skriftställaren Konni Zilliacus (1855-1925), som hade asylrätt här. Vårt Land hade ur Borås Tidning saxat en artikel, vari en anonym författare angivit Zilliacus som smugglare av propaganda till Finland. Branting namngav Zilliacus och försvarade asylrätten och den fria pressen mot Bobrikovs rigorösa censur.
(Soc Dem 6/7 1903; se Björkegren, a a: 382 et passim).

2. Erkko, Eero (1860-1927) journalist, politiker, redaktör för Keski-Suomi 1885-1887. Grundade tillsammans med författarna Juhani Aho och Arvid Järnefeldt tidningen Päivälehti med nationellt och kulturradikalt program 1899, dess chefredaktör 1890-1902. Avskedades efter krav från Bobrikov. Landsförvisades 1903. Var tidningsman i USA. Återvände 1905, chefredaktör för Helsingin Sanomat (tidigare Päivälehti) organ för det ungfinska partiet från 1908. Tillhörde nämnda parti och senare framstegspartiet. Ledamot i lantdagen 1907-1918, socialminister 1918-1919, handels- och industriminister 1919-1920.
(Facta Tietosanakirja 2, Helsingfors 1969, övers Marja Taussi Sjöberg, Umeå universitetet).

3. Born, Viktor von (1851-1917) förvisad av Bobrikov, vistades i Sverige 1902-1904.

4. Castrén, Jonas (1850-1922) en av ledarna för det ungfinska partiet, landsförvisades, bosatt i Stockholm 1903-1905. Vistades från 1914 mestadels i Sverige, deltog i finska jägarrörelsens organisering.
(Se Björkegren, a a: 358 et passim).

5. Aftonbladet, grundad 1830 frisinnad till 1916, utgav Dagen från 1896.

6. Nya Dagligt Allehanda, moderat konservativ 1900-1905, konservativ 1906-1921, moderat 1922-1928, höger från 1939, upphörde 1944.
(Tollin, S. *Svensk dagspress 1900-1967*, Sthlm 1967, s 77).

7. Bebel, August (1840-1913) framstående tysk socialdemokrat, var med och bildade SPD 1869, kom från arbetarled, skaffade sig gedigen bildning, var antimilitarist, fängslades för detta, läste under fängelsetiden Marx, bekämpade revisionismen. Tillhörde tyska riksdagen 1870-1913. Var partiets ene ordförande till sin död.

8. Bernstein, Eduard (1850-1932) medlem i SPD från 1872, nationalekonom, bosatt utomlands 1878-1901 av politiska skäl. Invaldes i tyska riksdagen 1902. Språkrör och teoretisk ledare för den s k revisionismen; en revidering av själva hörnstenarna i den materialistiska historieuppfattningen och Marx' värdeteori. Tillhörde de oavhängiga socialisterna från 1917, återvände till majoritetssocialisterna 1919.

9. Lockout proklamerades från den 7 juli 1903 av överstyrelsen för Sveriges verkstadsförening. Lockouten omfattade samtliga verk inom SVs södra krets. Upprinnelsen var en lönetvist vid Hvilans gjuteri i Lund. Konflikten upphörde den 3 aug. En skiljenämnd underkände lönekraven.
(Casparsson, a a: 186 ff).

10. Bastiljfest firades i Stockholm med anledning av stormningen av Bastiljen i Paris den 14 juli 1789.

17

Stockholm den 28/8 1903.

Bästa Hjalmar!

Nu är det en evighet sedan jag "talade" vid Dig per bref, och nu vill jag skrifva ett långt bref – det enda sätt att träffa Dig på som vanligt för "en syndare". Först måste jag säga hur glad *innerligen* glad jag är öfver att Du varit ute på "långtur" uppe i Norrland, och lär[t] känna stämningen bland *de våra* – och ändå gladare blef jag öfver Aftonbladet – som "illfänas" öfver Ditt tal i Sundsvall och telegramreferatet däröfver – Aftonblads – sucken[1] visar bäst att *Ditt* tal varit godt. På klasskampens grundval *få vi lof att stå – äfven om mann kallar oss "klassförrädare"* genom att vi gått in i det socialdemokratiska partiet. *Vi ha vi alla från öfverklassen på* sätt och vis blifvit "klassförrädare" – men inte på *det* ohederliga sättet – ty vi ha ärligt sagt ifrån att för oss gäller *mänskligheten lycka* – oändligt mycket mera än *den* klassegoism *som ger* mänskligheten lycka på båten – och *bara* slåss *för egen lycka och vinning*. Äfven gläder mig de borgerligas ilska öfver våra finnars partiprogram. Det är ju hemskt *att vi* våga ha vår egen åsikt i dessa spörsmål och ej "ta hänsyn" till hvad de liberala skulle *anse* tjänligt. För n v går en fläkt af verkligt uppvaknande[2] genom vår arbetarklass och mann känner i luften att folket litet hvarstans börjar vakna på allvar – skada att vi ej ha ett 50-tal dugliga talare att kasta ut öfver landet så skulle snart *de frireligiösas* fördummelsearbete med ty åtföljande makt vara tilländalupet – men det går väl *ändå* fast långsammare. *Kann* du afstå, på bestämd tid, några få minuter – *utan nervositet* så vore jag Dig tacksam. Jag telf. en dag då jag är någotsånär ledig och hör efter.

Jag träffade Carléson här om dagen – vi ha ej talts vid på månader – han har vändt "alla taggar" utåt en tid gent emot mig – men börjar dra in dem *nu* – det är *olidligt att vi ej skola ha all den nytta vi borde ha* af den inteligensen – *Vi behöfver* just inteligensarbete äfven.

Då jag var nere i Oskarshamn träffade jag samman med Danielsson[3] – red. för Oskarshamnsbladet. (Socialdemokrat f[ör] r[esten]). Jag hade ju läst en del artiklar och dikter af honom. Det föreföll mig att vara en synnerligen inteligent och på samma gång självständig själ. Han talade om att han korresponderat med Dig, samt haft en del saker

inne i Soc D-m. På samma gång undrade han *om* jag hade mig bekant ifall det i Soc D-m eller Arbetet funnes någon plats för en sådan som han – d v s en språkkunnig medarbetare, som dög till att skrifva äfven andra artiklar. Jag hörde af Hansson (typ. och ledare af ekonomin) att de ej ville bli af med Danielsson, men *att han ingalunda trifdes därnere* –) Som jag af Carleson hörde att minst 2 nya skola anställas i Soc D-m komm jag att tänka *på att jag* ju kunde nämna detta om Danielsson för Dig. Han har åtminstone tre förtjänster *ur rent praktisk synpunkt*: han är en arbetsmyra, han är absolutist, och han är språkkunnig. (Hoppas *ej* att Du *ser* mitt omnämnande *som ett skäl emot honom*). Jag har inga som hälst intressen af att förorda den ena eller den andra – ty jag har ju ej med saken att skaffa men ansåg mig ej förhindrad att tala därom häller.

Jag har, som Du nog sett – legat ute så godt som hela sommaren. I Dalarna var det intressant. Mötet i Avesta *var utmärkt* och likaså i *Hedemora*, där jag antastades af en "kolerisk" skollärare Hjort, som t[il] l[ika] är medarbetare i någon kvasi-liberal tidning. Han var rent utom sig af ilska – och det undrar jag ej på – från han synpunkt sett, ty jag var ej "hygglig" alls af mig. Min Smålandsagitation var likaledes bra. Frösell[4] – har liksom Nilsson – ett fasligt "schå" med sina typografer – en af dem ville få ned "Hinke" – för kommunens räkning – och Frösell blef rasande och vill naturligt *ej* att han skulle komma dit och fördärfva för dem. De beslöto då att *bedja Dig*. Vet nu ej om Du erhållit bref. För min del vore jag mycket lycklig ifall Du reste enär *Huskvarna-folket* ifrigt längtar efter att få höra Dig – och Du reser väl dit – om ej denna gång så en annan, ty det behöfs.

Landsorg.kongressen[5] gick ju *utmärkt*, och det var ytterst klokt att taga in hela föregående "förhandlingsarbetet"[6] mellan järn o metall och Landssekretariatet med i berättelsen, så blef allt klart från början. Det är en verklig olycka denna maktstrid mellan Lindkvist och Blomberg-Sparring (den sednare ej minst). Men jag fruktar för att denna strid fortfar *så länge* Bl står som ledare för "järn o metall". Det är en *klok räf* – inteligent och delvis samvetslös –, men en karl som mann ej kann låta bli att beundra – ehuru *aldrig* sympatisera med. Lindkvist åter är klar och öppen – hård och hänsynslös i många fall – *men alltid ärlig*, och med hans uppfattning om samarbete mellan facklig och politisk arbetarrörelse sympatiserar jag *fullt och helt* – trots det att Sven Persson, som jag likaledes håller *styft* på, står stick i stäf i denna fråga. Hela landsorten *är där enig med oss* som förfäkta *sammankopplingsidéen.*

Den 4 sept reser jag ned till *Karlskrona* på cirka 14 dagars agitation – och vidare skall jag ned till *Göteborg* och *Halmstad* på cirka tre veckor –

jag har sålunda arbte nu en tid bortåt. Jag skulle gärna vilja träffa Dig i o f att få litet klart hur Du tänker i rösträttsfrågan – ty det vore nog *klokt att jag det finge* – så jag *ej* på mina många agitationsmöten talar stick i stäf mot Dig. Litet hörde jag ju då vi reste nedåt samman ett litet stycke – men mycket var det ej. Nej nu hotar mitt bref att bli "olidligt" – men så är det då jag så sällan skrifver d v s "talar" med Dig.

Än en gång – jag är innerligen glad öfver *att Du* varit ute på "agitationsstråt" och dito innerligen glad öfver *att* Aftonbladet klagar!

Vi få nu en mycket *het* period – både inom den fackliga och den politiska rörelsen och *ingen* är gladare däråt än jag!

Få se hur det blir i Tyskland mellan Vollmar och Bebel? Jag ställer mig absolut på *Bebels sida* – i Tyskland – i Danmark där förhållandena äro annorlunda – där kann *en* socialdemokrat inneha "en oficiel" ställning. *Väl om färgerna blefvo klara!* Det behöfs! Tag med *Kautsky* åt mig är Du snäll. Så bra att vi få ut Van der Veldes broschyr.[8] Den blir präktig att få.

Nej adjö nu.

Många hälsningar till Dig från
Vännen Kata D-m.

Sök bemanna Dig med "tålamod" och *läs* mitt bref. "Tålamod" är en "stor" dygd. Hjalmar komm ihåg det.

Kommentarer

1. "Aftonbladssucken"; artikel i Aftonbladet (frisinnad) samma dag som Kata skrev brevet. Under rubriken "Klassparti eller folkparti" gjorde tidningen syrliga kommentarer kring ett tal som Branting hållit i Sundsvall under sin föredragsturné i Norrland.
(Aftonbladet 28/8, 1903).

2. "Uppvaknandet" som gladde Kata: Från 1900 till 1903 ökade partiets medlemsantal med 10 452 och antalet arbetarekommuner med 20. Vid AK-valet i september 1902 fick partiet tre nya representanter i riksdagen, där Branting varit den enda socialdemokraten sedan 1896.
(Hirdman, a a: 102).

3. Danielsson, Johan (1863-1934) medarbetare i socialdemokratiska landsortstidningar under 1880-1890-talen. Redaktör och utgivare av Oskarshamns-Bladet 1902-1909. Medarbetare i Soc-Dem från 1910, utrikesredaktör till 1916. Teater- och konstkritiker 1916-1933.
(Waldemar von Sydow, PKs pm 1936: 117).

4. Frösell, Gottfrid (1864-1907) redaktör för Sundsvalls Dagblad 1898, deltog i föreningsrättsstrid och avskedades 1899, då sågverksägarna köpte aktiemajoriteten i tidningen. Anställd i Arbetet 1900, redaktör för Smålands Folkblad 1902-1905, redaktör för Värmlands Folkblad från mars 1907 till sin bortgång i augusti.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 422).

5. LO-kongressen 1903. Två fackförbund motionerade om att stadgeingressens förpliktelse att LO skulle verka för fackföreningarnas anslutning till SAP skulle utmönstras. De yrkade också på att arbetarekommuner inte skulle erkännas som fackliga organ, endast politiska. Kongressen beslutade i båda fallen om oförändrade stadgeformuleringar.
(Casparsson, a a: 148 f).

6. Föregående förhandlingsarbetet; Järn- och Metall stod fortfarande utanför LO. Förbundet företog en omröstning om medlemskap i LO 1902. En majoritet av medlemmarna röstade mot medlemskap. I febr och mars 1903 sammanträdde förbundsstyrelsen med Landssekretariatet (LS) och behandlade två förslag från Järn- och Metall om organisationsformen och understödsskyldigheten vid konflikter. LS och LOs representantskap avvisade förslagen, som även avslogs av kongressen.
(Lindgren, 1938, 1: 510-515).

7. Sparring, Petrus (1864-1930) slipare från Eskilstuna, kassör i Sv Järn- och Metallarbetareförbundet 1898-1914, revisor i LO 1909-1912, tjänsteman i Nya Banken, Stockholm, från 1914, därefter inte framträdande i politiska och fackliga sammanhang.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 990).

8. Vandervelde, Emile (1866-1938) belgisk socialist, advokat, en tid professor i juridik i Bryssel. Ledande socialdemokrat inom Andra Internationalen. Propagerade i skrift för en reformistisk socialdemokratisk politik. Var statsminister och innehade flera olika ministerposter fram till 1936.
Vandervelde broschyr *Socialismen och den industriella utvecklingen* utgavs i svensk övers på Socialdemokratiska partiets förlag hösten 1903.

18

Stockholm den 22/9 1903.

Bästa Hjalmar!

Ja nu är den stora striden mellan Vollmar och Bebel utkämpad tillsvidare – och *nu* får "Bernstein" lof att taga af sig hatten för "Kautsky" – eller med andra ord Bebel har segrat. För min del är jag innerligen glad däröfver och kann ej alls dela Ditt missnöje som tog sig uttryck i dagens inlägg.[1] Jag anser det var en lycka att Bebel segrade – ty det är en omöjlighet att föra en "klasskamp" som ej hvilar just på "klasskampens" grund – och som ej tar vederbörlig hänsyn till massornas kraf i det fallet. Jag vill ingalunda ställa mig som "rodocka" i *deras händer* – men *lika* litet vill jag förlora känning med dem genom *att gå för långt åt höger* – och *det* har revisionisterna gjort – och "herr Bernstein" också vid flere tillfällen för resten! Du klagade öfver att tyskarna voro så hetsiga och oeniga – men *hur* var annat möjligt då den borgerligt anlagda Vollmar kommer och vill drifva proletariatets kampparti till att klippa klorna och helt snällt bli ett borgerligt "ök" istället för ett "socialdemokratiskt Vilddjur". Vet Du jag är så glad öfver resultatet därnere att jag ropat "vivat" med full hals!

Vi få, här hemma hos oss vara ytterst försiktiga med att drifva allt för skarpt "åt höger" – ty då mista vi förtroendet ute bland folket. För närv[arande] *ha vi det – vi* och *inga andra* – och det skulle vara en olycka om vi genom vår egen oklokhet kunde mista det. Partistyrelsen får hålla tungan rätt i munn i den frågan. En stor lycka var att vi så i behaglig tid fick fram den nya ungdomsrörelsen som vi böra göra allt för att stödja. "Hinke"[2] har nu mistat sin forna plattform – och i sinom tid skall ungdomsrörelsen föra fram ett kraftigt skoladt folk som på helt andra grunder kann föra klasskampen fram. Red Nilsson[3] har gjort en "god gärning" mot partiet genom att så kraftigt och hänsynslöst *från början* stödja den socialdemokratiska ungdomsrörelsen.

Palm är omöjlig nu med sina möten – "han går i barndom" igen – ack den som kunde bära honom framför oss som ett Palladium – men få honom att tiga med allt sitt vräme ändå – men det är fromma önskningar – och vi få dras med eländet. Har Du tänkt något på hvem

"vår andra fasta agitator" skall bli? Jag hörde af W-n att han för sin del ville förorda Henriksson[4] – nu då C L Lundberg är nyengagerad vid Gruf och Bruks.arbt. Förb[undet]. Zetterling lär väl ej gå *in*? Om vi snart finge ut de nya broschyrerna ändå så jag finge med mig ut "Manifästet". Nu växer organisationerna ute i byggderna och intresset är stort hvart mann kommer. Jag har fullt upp att göra bara med att resa. Och jag är så glad att jag skakat af alla "bojor och band" – och fullt och helt kann ägna mig åt agitationen – nu är jag på min rätta plats. Aldrig en sekund har jag ångrat att jag dragit ett bredt streck mellan mig – och hela den eländiga "öfverklassen" – Jag riktigt njuter af att utan hänsyn få lugnt och skarpt hålla fram våra kraf för dem på mötena – ty massor af dem komma dit med.

En sak är jag ledsen för – och det är att ute i byggderna där org[anisationerna] äro svaga – ha vi det f d bränvinnet att slåss med – och det är otäckt. Det blir nog ett bråk på kongressen med "nykterhetsfolket" ty jag har hört de ämna skjuta fram kraf på att arbetarnas förtroendemänn skola vara absolutister. Jag har redan från början sagt att för min del bekämpar jag ett sådant kraf – det vore helt enkelt borneradt. Däremot vill jag vara med om att några bestämmelser fattas om *att* arbetarna ej får vara berusade *under arbetet* och ej å *mötena* – mycket vore därmed vunnet ute i byggderna. Vi ha rätt att kräfva att folk håller sig "för goda" att sudda och vi få akta oss att göra som "Hinke och hans förfallna subjekt" – bara *beklaga* men *inte fodra något af arbetarna själfva*. Och för mig är hela skaran af hans anhang med Palms ovederhäftiga figur som statist – helt enkelt vämjelig – och fru Sachs[5] kunde gärna agera "andelig skurmadam" ifall hon själf kunde hålla i skurtrasan – hvilket jag starkt betviflar. Hon är ständigt med dem. Jag var rent tröstlös jag ej fick höra Ditt föredrag nere i klubben[6] – som alla enstämmigt prisade – men jag kunde ej gå ty jag var trött efter resan. Men det är väl hopp om att få höra Dig en annan gång.

Harmligt med skiljedoms eller rättare förhandlingshistorien[7] att den blef resultatlös – men det visar ju att "de våra" har ryggrad att stå emot herrar arbetsgifvares oförsynta påtryckningar och det gör godt intryck utåt! Nej nu nog. Jag kunde ej låta bli att sända Dig mitt "jubelrop" öfver kongressen i Dresden! Jag *blef glad*! Om lördag reser jag till Dalarna i o f möten igen. Med partihälsning

Vännen Kata D-m.

Tvärsöver dateringen på första sidan står: Jag reser antagligen till Kristiania i o f några möten. Det skall bli högst intressant i mitt tycke! Jag riktigt längtar.

Kommentarer

1. SPD höll kongress i Dresden den 13-20 september 1903. I nästan fullständig enighet antog kongressen en resolution, som fördömde de revisionistiska strävandena inom partiet. Brantings irritation över kongressbeslutet framkom i en kommenterande ledare i Soc-Dem den 22/9 under rubriken "Enhet och enighet". Branting skrev bl a att ett parti med tre miljoner medlemmar måste ha plats "för mer än en enda nyans av den stora socialistiska tanken – och faktiskt har det så. Men på Dresden-kongressen försökte man allt för mycket att ge en enda riktning, den bebelska, ett monopol på *hela* sanningen, och sådant är alltid farligt, ty händelserna *kunna* komma med hastig dementi".
(Höglund, *Hjalmar Branting. Tal och skrifter*, 1929, 9:155-159; Soc-Dem 22/9 1903).

2. Hinke Bergegren miste en del av sitt auditorium, då det nybildade ungdomsförbundet började agitera bland klubbarna.

3. Nilsson, redaktör i Arbetet, gav SUF publicitet och moraliskt stöd.
(Lindgren, 1950: 31).

4. Henricsson, Johan Aron (1859-1941) ombudsman i Sundsvalls arbetarekommun och platskorrespondent för Soc-Dem. Initiativtagare till Nya Samhället, dess redaktör 1900-1906, redaktör för Blekinge Folkblad 1907-1920, ordförande i Blekinge SAP-distrikt samma tid. Utgav *Tid som flytt*, 1923.
(Sv Folkrör, 1936, 1:489).

5. Sachs, Hilda (1857-1935) lärare till 1886. Paris- och Romkorrespondent till svenska tidningar 1895–1898 och 1908-1910. Styrelseledamot i Stockholmskretsen av Föreningen för kvinnans politiska rösträtt 1912-1921. Författare av bl a skådespel.
(PKs pm, 1924: 335; Sv ff lexikon 1900-1940: 698, Sthlm 1942).

6. Klubben var vid sekelskiftet en sammanslutning av arbetarrörelsens ledande personer i Stockholm. Man samlades under gemytliga former kring kaffe- och punschborden i Folkets Hus, lyssnade till föredrag och debatterade.
(Ström, Arb s, 1: 162, 363).

7. Den misslyckade uppgörelsen för gjutarna, brev 16.

19

Stockholm den 1/1 1904 -

Bästa Hjalmar!

(Brefvet blir kärkommet - det komm en plump i början)
Godt nytt år! Och allt godt på 1904 - an!

Det var en obehaglig afslutning på 1903-arbetsår i V U - liksom så mycket annat "jobb" inom partiet gjort arbetet tyngre än hvad som behöfts för oss litet hvar. Jag medger *ärligt* att jag "arbetat" mot W[1] - och sagt *att* han ej är lämplig som *partiledare - Du är det ju som är ledare* inåt och äfven utåt - men Du behöfde *en* partisekreterare dazu som dög. - Jag är rent förbittrad öfver den *anda* som råder *inom* V U och äfven inom partiet å många platser. *Split* och *kif*-saken får stå tillbaka för eländigt "persongruff". Så i Westerås o Engelholm för att ta i högen - och likadant öfverallt så godt som. Den *spioneringsanda* (angifvaranda) som råder är *otäck helt enkel[t]* - och *därför sade jag så bestämdt* ifrån *att jag ej låter* sätta *munnkorg på mig.* Elmgren *gör* aldrig annat än "rapporterar" till W-- och för min del säger jag "mann sitter i ett glashus" då mann är ute på agitation - och handlar ock därefter. Jag medger Hjalmar - jag *ibland ej* varit *nog* försiktig med mina rent privata uttalanden - men skall *bli det* jag har dock numera *aldrig* angripit Dig för Din högerställning - sedan *de innre striderna* brutit ut - utan i stället alltid tagit de ledande i försvar - utåt - och äfven innåt. Må hela V U ställa sig på tvären - det rör mig *ej* - jag sköter mitt arbete och därmed nog - absolut *ej* låter jag sådana "bracksjälar" som Andreas[2] och Tholin[3] och W-n diktera lagar för mig. *Då jag* sviker min post som socialdemokrat - må de komma, eller *då jag* förråder V U - förhandlingar (o s v) *då* ha de *rätt* att gripa in - men min personliga uppfattning om kamraterna *vill jag behålla* - och äfven ha full rätt att yttra mig om dem - mina kamrater dra sig minsann ej för att taga "heder och ära af mig" som mann säger - och då må udda vara jämt - *de* ha intet skäl att beklaga sig. Men samarbetet blir olidligt. Hela orsaken är att *de ej tåla att jag öfverhufvud arbetar* - och *att* jag är - hvad som borde vara bra för partiet - en omtyckt talare. Jag *vill ej* ödsla kraft på personkäbbel - jag behöfver den till *annat* och *skall* äfven veta göra bruk däraf, om så behöfs. Jag anser det vara *nödvändigt* att känna stämningarna ute i landet - Stockholm är

Gud ske lof *inte hela landet* och jag anser äfven att mann *bör* ha någon kännedom äfven där ute i byggderna litet hvarstans om "de ledandes" karaktärer – för att vid kongresserna *kunna* bilda sig *eget* omdöme. Lika *litet* som jag vill *kurtisera massan,* som mann beskyller mig för – lika litet *vill jag negligera den*. Vi *behöfva* massorna för att kunna operera – och *dessa* behöfva oss – därför både *har* och *skall* jag alltjämt *"fraternisera" med* massan – mina "ledande" kamrater må rynka på näsan aldrig så – men jag skall äfven visa dem *att* jag kann *gå* stick i stäf mot massan – om jag *anser* detta gagnar *partiet* – men endast *då* – jag har *ej* gått in i partiet för att gagna *den* eller *den* gruppen – utan för att gagna socialdemokratins sak – och då låter jag ej hvarken *den ena* eller andra sidans "ledare" leda mig. *Hade* ungsocialisterna stått på *partiets grundval*, hade det bland *dem* funnits allvar och vederhäftighet *bak orden hade* jag i mångt och mycket ställt mig på *deras sida* – ty det finns ting som kräfver *opposition* rent af.

Jag blef bra öfverraskad då jag fick se att Sven[4] gått öfver till tidningen. Jag *undrar om* det ej var ett felgrepp af honom. Han *är en* af våra yppersta krafter – men får han bruk för dem å sin nya plats? Näppeligen. Jag är orolig för *att han* blir förflackad af journalistarbetet. Han har ej den gedigna bildning som står upprätt öfver allt – och han blir kanske som Holger – rätt och slätt en "glad gut" – och intet mer då han kommer in där. Och dock hade jag väntat *mig mycket af Sven* P – Lägg *dock ej* kapson på honom – ty är det någon möjlighet till utveckling inom honom på denna väg *så går den tillbaks då.*

Lindkvist sade ju på Fenix att Du *ej* borde släppa Sven lös – *släpp honom lös på alla områden utom* i *separeringsfrågan* – låt honom *från* början *få slåss* nere i kontrahentförsamlingen[5] – det har både *han* och *vi* godt af. Sven kann ej lefva utan att få *slåss* – då "dannar" han bort.

Jag hoppas att snart få resa bort igen – det är mig rent olidligt att *arbeta* här uppe – *fastän* jag har fullt upp med "jobb" på alla hållen äfven här. –

Många hälsningar till Dig – och
tack för samarbetet under det
gångna året.

Med partihälsning
Vännen
Kata D-m.

Kommentarer

1. W och W-n, Wickman.

2. "Andreas"; Andreasson, Johannes (1854-1927) skräddare, ordförande i Sv Skrädderiarbetareförbundet 1892-1898, förtroendeman 1898-1923. Ledamot i landssekretariatet 1898-1906, i SAPs styrelse 1897-1905, i VU 1900-1905.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 194).

3. Tholin, Claes Emil (1860-1927) skräddare, arbetade i Danmark 1880-1890, medlem i Karl Marx-klubben i Köpenhamn, var med och bildade såväl danska som svenska LO. Ledamot i SAPs VU 1900-1907, ordförande från 1905. Ledamot av LS 1900-1906, ombudsman i LO 1907-1919, utnämndes av regeringen till ledamot av Arbetsrådet 1920.
(Ibidem: 1067).

4. Sven Persson.

5. Kontrahentförsamlingen bestod av valda ombud från de fackföreningar, som tecknat andelar i Soc-Dem och därmed var delägare.
(Bråland, a a: 109).

20

Hudiksvall den 10/4 1904.

Bästa Hjalmar!

Några ord till Dig – mäst med anledning av min Söderhamnsvistelse. Jag träffade därstädes den gamle ingeniör Fornander[1] som på det mäst eftertryckliga sätt bad mig hälsa Dig. Som det dröjer innan jag kommer hem – vill jag göra det per post – för att ej glömma bort det hela i denna brusande "agitationshvirfvel".

I Söderhamn går arbetarrörelsen framåt med *stora taktfasta steg*. Arbetarkommunens styrelse arbetar med all kraft och de sade mig att allt bådar godt. De voro *mycket belåtna* med att Alexis Björkmann[2] "kommit väck" ur Söderhamns-Kuriren – (ekonomiska trasselhärfvor af *värsta slag* voro *hans arf*) – Johanson – Lilja och Feldt förklarade att Karl Neumann,[3] den *nya redaktören* var *en fast* och *pålitlig* karl som *redan* dokumenterat sig som absolut säker vis à vis arbetarrörelsen. Söderhamns arbt ha *5000 kr* redan inne i "Kuriren" från Björkmanns tid samt dessutom 800 i aktier så de äro ytterst angelägna att *den* skall främja *våra intressen*. Men däremot voro de ytterst missbelåtna med Björkmann som legat i maskopi med *de frireligiösa* och *bakåtsträfvarna inom nykterhetslägret*! Nykterhetsrörelsen *annars vill mann fullt* och *helt* samarbeta med! Nu vore mann kvitt det påhänget – sade de. Vårt rösträttsmöte var utmärkt. Så marscherade vi till Rådhuset där Centerwall[4] höll sitt tal – för samlingspartiets motion[5] – och *vår resolution*[6] antogs. Centerwall var *ytterligt* "venstervriden" den dagen – så att "de våra" voro rent förbluffade. På mig komm han och hälsade – och sade *att han gärna såge det blef en påkörare från venster* – han blefve *ej* ledsen om arbetarnas resolution ginge igenom. – Men arbetarna *lita ej ett uns på honom för det*.

Red K Neumann bad likaledes om sin hälsning till Dig. Han tycks vara mycket klar, skarp och redig framför allt. Skada dock att han skall vara ganska sjuklig sade mann, hvilket gör att han måste spara på sina krafter. Annars tycks han vara rätta mannen att ta *bolagen* för hufvudet hvilket är en *absolut nödvändighet* i det *laglösa Norrland bolagsväldets land!*

Jag har *gränslöst* med arbete! Denna resa är mera ansträngande än jag tänkte mig. Olika platser hvar dag – och landsvägsresor *två gånger* – om

det går väl. Som vanligt har jag *fulla* och *öfverfulla hus* hvart jag kommer och till all lycka rätt mycket "öfverklassfolk" med. Vid *Arbrå hela bruksbefälet*, äfven från *Lottefors*. Jag har lofvat komma åter på *långtur i augusti* – och *så skall jag slåss på allvar här uppe.* Detta är bara förpostfäktningar!

Många hälsningar Hjalmar! Med partihälsning
Vännen K D-m.

I marginalen: Måtte alla goda makter följa Dig i arbetet – nu kräfves *mera* af *Dig* än vanligt Hjalmar!

Kommentarer

1. Fornander, Carl f 1838, ingenjör vid Söderhamns verkstads- och varvsindustri sedan 1887, sympatiserade med socialdemokratin och beundrade Branting oerhört, vilket framgår av ett par brev från honom till Branting 1906.
(Hj Brantings brevsamling, ArA, Sthlm).

2. Björkman, Alexis (1853-1930) framstående ledare för nykterhetsrörelsen, frisinnad, från 1912 medlem i SAP. Från 1886 tidningsman, startade fyra tidningar i Sundsvall och Söderhamns-Kuriren, flyttade till Norrköping 1903 och startade Östergyllen. Lämnade dagsjournalistiken 1904 och trädde i presstjänst hos nykterhetsrörelsen, var bl a redaktör för Reformatorn under fem år. Ledamot i FK 1919-1928.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 246).

3. Neuman, Karl f 1875 i Uddevalla, medarbetare i Bohusläns Annonsblad 1895-1896, red sekr i Hallandsposten 1896-1899, i Luleposten 1899-1900. Redaktör i Gellivarebladet 1899-1901. Medarbetare i Uddevalla-Tidningen 1902-1903, red och ansv utgivare av Söderhamns-Kuriren 1903-1906, medarbetare i Dagens Nyheter från okt 1906.
(Sv Porträttgalleri XVI, Tidningsmän, Sthlm 1910, s 159).

4. Centerwall, Julius (1844-1923) filolog, skriftställare, rektor vid Lägre allmänna läroverket i Söderhamn 1874-1910, ledamot i AK 1896-1908, anslöt sig till Liberala samlingspartiet 1900. Ägnade sig huvudsakligen åt skriftställeri.

5. I motionen föreslog Liberala samlingspartiet höjt åldersstreck från 21 till 24 år (regeringsprop upptog åldersstreck vid fyllda 25 år) statligt utskyldsstreck, värnpliktsstreck och majoritetsval.
(Motion 233 i AK, bihang till riksdagens prot, 1:a saml, 2:a afd. Andra bandet, B, 1904).

6. Resolutionen publicerades som upprop med rubriken "Till Sveriges

arbetare och öfriga rösträttsvänner!", den 28/3 1904 i Soc-Dem. Utom att den uppmanade till aktivt deltagande i valet, klargjordes socialdemokraternas krav på en rösträttsreform, lämnat som motion i AK: bibehållen rösträtt för män vid 21 år, slopande av värnplikts- och utskyldsstrecken, viss lättnad i frågan om fattigvårdsstreck samt majoritetsval.
(Soc-Dem 28/3, 1904, s 1; motion 203 i AK, bihang till riksdagens prot, 1:a saml, 2:a afd. Andra bandet, B, 1904).

21

Kiruna den 12/5 1904.

Kära Hjalmar!

Du skall nu få ett bref i "koncentrerad" form – det torde bli långt ändå – ty Du *måste* helt enkelt ha "till lifs" en hel hop saker som rör *vårt arbete* – Du må så bli *aldrig* så irriterad. Du har *nu fått se hur rätt jag haft* vis à vis Hinke och hans anhang – och Du får nog *se ännu mera! Var lugn!* I Kiruna var jag 1 maj, som Du vet, stämningen var utmärkt. Så hade jag ett stort möte – Partiprogrammet – på måndag, samt "Facklig och Politisk org." på tisdag fulla hus. Så till Malmbärget – där är *oredigt* nog tillfölje af att såväl *Kvanna* som Albin Jansson (båda i Komm[un] styr[elsen] äro "ungsocialister" och sprida *Brand allt* hvad de kunna. Likaså Hinkes nyaste "Jakten efter själar".[1] Vi hade *flere* sammandrabbningar – dock står *grufarbetarna ännu* på socialdemokratisk botten. Men *Brand* gör oändlig skada genom sina smädelser mot det socialdm. partiet och sina "hallelujaartiklar" till Mosts[2] och Reinsdorfs m[ed] f[lera] anarkisters ära. Jag tog först *partiprogrammet*, så "Socialismen och Liberalismen" – och "Socialismen och Anarkismen" så vi fått liten *reda* i förvirringen.[3]

Då jag *ser* på all denna oreda Hjalmar – så *kann* jag ej hjälpa att jag litet smått "triumferar" – jag har under *ett par års tid* bedt såväl Dig som Lindkvist *i tid* gripa in – Ni ha *båda* varit för "förnäma" – och så ha vi det *så* som vi nu ha det! En skön soppa! Wickmann har jag vid flere tillfällen bedt han skulle låta VU[4] gripa in gent emot "kommunstyr" – men *han* har ej mera politisk blick än *en so* – och är lika *borneradt envis* som själva Skröder. Långt *för detta* skulle vi huggit in – och långt för detta skulle vi dragit *de unga* till oss genom att stödja Social Dm ungdomsklubbarna. I stället säger W – och *Andreas*, de genuina *perukstockarna*, att ungdomsklubbarna skulle *aldrig finnas – Det är ju dem vi* bygga framtiden på. *Taktikfel* på *taktikfel* begås – och så undrar mann på denna villervalla! Fy för den lede! Jag har delat ut ett par hundra *"Fram"* här uppe för att få motgift till "Brand".

Kramer[5] talade om att han skrifvit och bedt Dig resa till *Kiruna* i midsommar – och tala på deras svensk-norska alliansmöte. *För så vidt det är möjligt så res! Du måste stå mera i kontakt med massorna genom Din*

personlighet än Du gör – annars mister Du tyglarna – de *äro* allt för *slaka nu.* Jag hade svurit *en dyr ed* till mig själf *att aldrig* mera söka inverka på Dig– utan låta *allt flyta*, men jag *kann* det ej Hjalmar. *Jag vill* ej höra Ditt namn smädas af "vettvillingar" som ej lagt tu strån i kors för vår sak. Komm ut ett slag – både *Du* och *kamraterna* skola ha godt däraf.

Du får ej tro *att därför att Du heter Hjalmar Branting,* den nimbus som omstrålar detta namn skall vara evinnerliga – om Du ej vill göra Dig det *omaket* att låta *folk höra Dig.* Dessa Lappländska förposter äro för *oss viktiga* i mer än ett afseende – och *de måste* bibehållas åt oss – liksom *hela landsorten.* Det är en *evinnerlig skamm* att Stockholm *förloradts* genom *Din* och de respektive ledarnas slöhet, *högfärd* och *lojhet.* Jag blir förtviflad bara jag *tänker på oredan* därnere i Stockholm. Det är väl Lindkvist *nu börjar* inse att *här måste gripas in* – han var ju ordf. på Kommunmötet såg jag.

Jag reser hem första *hälften i Juni* – så Du behöfver under inga omständigheter *frukta* för ett sammanträffande med mig – Du kann i *fullkomligt lugn* resa hit och njuta af midnatts-solen.

Här i Kiruna är *gudomligt vackert*, med de höga snöfjällen rundt om. Här om dagen besteg jag Kirunavaaras högsta topp Stadsrådet – den ligger *243 meter* öfver Luossajärvisjöns yta. 750 dito ö.h. Det var en ansträngande bärgstigning midt i vintern – men jag fick lön för mödan däruppe då jag fick se milsvidt utöfver fjälltopparna. Jag och två af kamraterna – den ena van vid "fjället" – han sköter elektricitetsverket där uppe – sprider ljus – däruppe voro "de tre". – Vi hade en ytterst treflig dag – och det behöfs ibland. – Jag sjönk ner i snön *djupt djupt men det gick* – och på kvällen höll jag mitt föredrag *ändå*.

Från Gustaf har jag haft bref – och äfven sagt honom att jag stannar borta till i första hälften af juni.

I morgon reser jag till Narvik – skall ha tre möten där – och tala "syttende maj" *for kvindernes stemmeret (bra!) De äro ej "mogna" ej ens* "jag" – Inte sannt? Så reser jag till Lofotens öar, och lägger mig *i ide* ute hos fiskarna – och skall söka få ett par veckors *absolut ro*. Jag tror mig om att få en billig bostad *med mat. Te, chokolad*, och hårdt bröd och honung tar jag med mig. Och så reser jag till Tromsö – om det bär åt. På hemvägen tar jag åter Kiruna och Malmbärget några redan beramade möten – och före den 30 är jag i *Luleå* ty då löper min "rundetur" ut.

Har Du läst Strindbergs Götiska Rummen[6] – "Fru Brita" – är ett uppkok på *mig* och fru Philp – mitt *skrifkök* m m är där, jag sammanträffade med Strindberg strax innan jag for – men hade då ej *ännu läst boken!*

Var nu "snäll" och res hit upp - det ber Dig *partivännen*
Kata D-m.

Tvärs över dateringen står: Var snäll och "censurera" *ej* de *få* meddelanden jag lämnar nu ned till Soc. D-m härifrån!

Kommentarer

1. *Jakten efter själar. En stridsskrift*, broschyr av Hinke Bergegren, utkom den 2 maj 1904.
(Soc-Dem 2/5, 1904, s 1)

2. Most, Johann (1846-1906) och August Reinsdorf, tyska anarkister. Mosts "Arbetarsång" publicerades av August Palm i Folkviljan den 1 april 1882. "Arbetarsång" finns i den första socialistiska sångboken (1888) med titeln *Arbetsmannen*. Sv text av gelbgjutare Wilhelm Åhlund.
(Om Arbetarsång/Arbetsmannen, grammofonskiva: YTF 50180, YTF Grammofon AB, 1975).

3. Kata ansåg att socialdemokrater inte skulle samarbeta med liberaler, eftersom socialdemokratins medel och mål inte var förenliga med liberalismens. Hon var också övertygad om att anarkismen inte hörde hemma inom den parlamentariska socialdemokratin. I sitt föredrag över partiprogrammet redogjorde hon punkt för punkt för de allmänna grundsatserna och för de dagspolitiska frågorna. I föredraget Socialdemokrati och anarkism riktade hon stark kritik mot anarkismens utomparlamentariska metoder.

I SSUFs månadsskrift, Brand, presenterades utförligt kända företrädare för anarkismen, som t ex ovan nämnda. Propagandistiskt framhölls dessa som goda föredömen för den revolutionära socialismen.
(Ex: Brand nr 1, 1905, nr 5, 1906).

4. Som VU-medlem ville Kata ingripa mot vad hon ansåg vara missförhållanden inom arbetarekommunens styrelse och mot arbetarekommunens expeditionsförare, ungsocialisten Carl Schröder, se brev 14.

5. Kramer, Johan Wiktor (1871-1945) gruvarbetare i Norberg och Malmberget. Initiativtagare till Arbetarföreningen i Malmberget 1895. Agitator för SAP 1901, ledamot i partistyrelsen 1900-1905. Från 1904 styrelseledamot i Norrskensflamman (s) och dess redaktör sju månader 1908. Lämnade SAP efter storstrejken 1909, blev medlem i det nybildade SAC 1910, dess agitator från 1911. Medarbetare i den ungsocialistiska och syndikalistiska pressen. Utgav *Är bibeln Guds ord?* (1925), *Norbergsstrejken 1891-1892* (1933), *Har kristendomen främjat kulturen?* (1934).
(Sv Folkrör, 1936, 1: 641).

6. Då *Götiska rummen* utkom 1904 fann Kata och hennes dotter, Ruth, att de

karikerats i kapitlen Storöborna och Redaktören. Detta upprörde dottern, men Kata såg skildringen från den humoristiska sidan.
(Stjernstedt, 1953: 195 f).

22

Malmbärget den 2/6 1904.

Bästa Hjalmar!

Nu skall jag *plåga* och *pina* Dig med ett långt bref – det var *sd* länge sedan.

Ja Ni ha det trefligt uppe i Stockholm (nej *nere* var det). Det var ett sabla elände med Skröder-historien.[1] Anna St har relaterat det för mig. Ser Du nu Hjalmar hur rätt jag fått vis à vis Hinkianerna – på Skröder har jag duktigt missräknat mig – men han skjutes framför af Hinke.

Hjalmar jag hör till min*fasa* att Du vägrar resa hit upp af brist på tid. Hjalmar för så vidt det är Dig *möjligt* res. *Du får ej* låta bli. Du har genom Din släpphändthet vis à vis Hinke och hans "andliga skurmadam"[2] – *en stor skuld i all denna fördömda villervalla – och det är helt enkelt Din plikt som partichef att nu göra hvad Du kann för att bringa ordning och reda.* Du får bli ond det bryr jag mig ej om – men Du *måste höra mig.* Här uppe ha vi Kramer och Albin Jansson – *båda* sitta i partiledningen (kommstyrelsen) *båda* äro ifriga "Hinkianer" och *Brand* sprides i rätt stort antal – dessutom har Kramer såldt Hinkes "Jakten efter själar". Jag har *här* haft några skarpa tag – men afgick med segern – men undermineringen är i full gång. Kamraterna äro präktiga – men alltid sprides en del *misstro* genom *Brand.*

Nu har Du *aldrig* varit här, arbetarna längtar efter att *se Dig* och äfven *höra Dig* – och så i dessa rent *kritiska* tider – kann Du ej besluta Dig för att fara. *Du måste helt enkelt* – försåvidt Du ej *med flit vill se att partiet trasas i sönder! Lappmarken är* tillfölje af dessa stora gruffält *en af våra hufvudpunkter* i mer än ett hänseende – och därför får ej denna landsända försummas. Hör mig nu Hjalmar jag ber Dig därom *på allvar.* Du behöfver *ej* vara rädd att jag skall stanna här – jag reser per ångbåt hem och tar kuststäderna. Bref och telegram *hagla* ned öfver mig.

Agitationen har gått utmärkt. 12 möten i Kiruna – 5 i Narvik och 7 i Malmbärget – är nu här igen och skall om lördag fara per skjuts ut till Nautanue – med två möten där – och så vid Koskullskulle. Reser så "söderut".

Jag har ju haft arbetsamt som Du ser – men har också njutit alldeles otroligt af "fjällturer" under min vistelse i Kiruna. Har varit uppe både

på Kiruna och Loussavaaras toppar (247 meter den ena och ett par meter lägre den andra) och sett midnattssolen. Något rent bedårande härligt Hjalmar. Ruska hufvudstadsdam[m]-*dåsighet* och *kultur utaf Dig* och komm hit upp så blir "herr redaktören" en annan människa.

Hjalmar, Anna S talte om att det är något krångel med SP om försålda uppgifter från kongressen till någon borgerlig tidning.

Det vore *rent outhärdligt om* SP äfven blifvit så i grunden korrumperad som "Per E –" och "Spartacus" under *tider varit*. Jag *vämjes* vid all denna fördömda uselhet. *Hur skola vi* kunna med hänsynslöshet gripa in *mot andra,* när vi ha bland egna led folk som ej äro en bit bättre.

Minns Du hur ond Du blef när jag i VU sade att P E och Carléson voro "degenererade vrak"? –

Det är ett elände utan like detta.

S P *måste* kunna klara sig. *Han får ej bli* lik *de andra* – det vore en allt för stor förlust för oss alla.

Om Du visste hur oändligt mycket bättre det är att arbeta ute i landsorten.

Jag *afskyr* Stockholm – snart kann jag ej vara med i hela detta "intrigspel" – utan att det retar ihjäl mig – och *vara omaksam* det kann jag ej däruppe – utan då blir det spektakel utan ände. Men jag önskar till alla goda Gudamakter att både *Du* och de andra *i tid* velat höra på mig och tagit i tu med Bergegren och hans "anarkistyngel". Få vi *honom* in i kontrollkomitén – så har Du en skön soppa att "reda af" – och är så S P "skamfilad" så har ej han samma auktoritet som förut. –

Jag har haft och lär nog *få* ännu mycket mera "slagsmål" med dem – och det är "bara bra".

Jag skall ha möten i både Hernösand och Hudiksvall på nedresan och antagligen i Gäfle och Sandviken.

Det är lycka jag fått vara i fjällen en tid – det gör mig stark – men det oupphörliga "solskenet" gör att mann ej kann sofva om nätterna – och inte på dagarna häller.

Hemmifrån hade jag telegram idag. Yngve[3] – min älsta pojke har tagit sin studentexamen nu – och jag blef oändligt glad däröfver.

Föröfrigt hör jag litet eller intet af dem därhemma.

Kära barmhärtiga Hjalmar – om *Du kann* så res hit upp.

Du *måste se hur allt flyter nu* – och att det erfordras "ett kraftigt tag" för att bringa ordning och reda.

Att bedja Dig skrifva gör jag ej – Du gör det ej ändå – men *hör* mig åtminstone. –

Många hälsningar
Vännen Kata.

Mitt mandat till Amsterdamkongressen är klart nu. Jag blir nog den enda representanten som kommer från "Polcirkeln".

Kommentarer

1. Schröder, brev 14, avskedades som expeditionsförare i Stockholms arbetarekommun efter att ha kommit i delo med överståthållareämbetet om marschvägen för förstamajdemonstrationen 1904 och givit uttryck för sin ilska i Brand. I juninumret av Brand skildrades det inträffade under rubriken "Affären Schröder".
(Fernström, a a: 100).
2. Hinkes "andliga skurmadam"; Hilda Sachs.
3. Yngve Dalström.

23

Falun den 11/10 1904.

Bästa Hjalmar!

Tack hjärtligt för sist – och det gladde mig mycket att Du – *mot vanan* – gav Dig tid att offra en stund åt oss. Det gjorde godt att Du och Berge[1] kommo i allvarligt samspråk om norska frågan.

Ja nu är jag här – har för första gången sagt att storsträjk 1905 vill jag ej vara med om – det vore en taktisk oklokhet att köra fram *den* för rösträtt till *enbart* andra kammaren[2] – har mann kringskurit vår s k "rösträttsreform" med alla dessa garantier – så må den stå för de värda reformatorernas *egen* räkning – vi vilja författningsrevision *och först och främst* revision af *den kommunala* röst-orätten[3] *på* hvilken *skam hvilar.*

Om Du *ärligt* skjuter fram *den* tanken *kunna vi alla* enas där – men Hjalmar *var ärlig mot oss! Jag ber Dig därom!*

Här är gränslöst med arbete, möten hvar kväll och dubbelmöten på söndagarna. I söndags hade vi möte (frilufts) i Borlänge *700* personer *minst* – hög stämning och allt hvad därmed hörer – jag talade 1 1/4 timme – och blef grundligt förkyld men är bra nu.

Du får här ett "klipp" ur Dalpilen[4] – läs och begrunda en socialist-agitators vedermödor – men *hur de illfänas* – så gör de *mig* ingen skada – jag får bara mera folk. "Det är bara bra" – som Du sade förr i världen Hjalmar.

Sulitelma-historien[5] har Persson bemött – Fabian sände mig Landskrona-Kuriren däri det stod. *I sak* har han *intet* att genmäla – fast han pläderar för *att bolaget gjort allt af omtanke för sina arbetare* (Sic!). Jag sade åt Fabian (som ville jag strax skulle bemöta det) att jag först vill ha *norska* Soc D-m *larmartikel för ifjol* däruppe ifrån. Hälst ville jag förstås *själf få* resa dit samt få tala vid *Puntervold*,[6] som känner till hela "eländet" däruppe.

Hvad, Hjalmar, är det för röfvarhistorier "Alma Rek"[7] släppt ut om Dig? *Hur* kann folk komma med *sådant genuint vrövel?* Jag tror de äro galna. *Du lämna,* dra Dig tillbaka för *en af de två ovederhäftiga vraken* Dalbäck[8] eller Hinke – "fy for fanden" sånt vrövel! Nej *slåss med dem skall vi* – och det på skarpen om det behöfs. *Nu* har Du *Ström, Z H* och lilla *H Berg* med till hjälp alla tre styfva och akademiker – och så äro flere under uppsegling bland dem. V Rydén[9] *kanske den bästa af dem*

alla. För att inte räkna oss andra "små-kryp" - (sådana som jag, Sven,[10] Fabian, Rosén[11] och mf på det rent politiska gebitet). *Det fackliga är ju ledt så att där hotar ej anarki!*

Jag skulle komma hem den 17 - men får ej ledigt förrän d 18 och kommer då direkt till V U mötet - reser så den 20 igen hit upp!

Med partihälsning Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. Berge Abraham (1851-1936) norsk politiker, folkskollärare i Vanse 1867-1904, tillhörde stortinget 1892-1894 och 1898-1912, ledande man inom vänstern. Finansminister 1906, kyrko- och undervisningsminister 1907 till mars 1908, finansminister 1910-1912, på nytt finansminster 1923, statsminister i maj s å till juli 1942, då ministären avgick sedan stortinget förkastat propositionen om spritförbudets upphävande.

Berge gästade Södermalms soc dem ungdomsklubb vid ett agitationsmöte i Stockholm den 6 oktober 1904.
(Björnberg, a a: passim; Soc-Dem 7/10, 1904).
Kata och Branting nämndes inte i referatet, men det framgår att Kata syftade på agitationsmötet, då hon tackade Branting för sist.

2. Rösträttsfrågan; brev 20.

3. Med uttrycket "den kommunala röstorätten" syftade Kata på att riksdagens båda kamrar biföll motionerna om dubbla utskyldsstreck dvs fullgjord skattskyldighet till stat och kommun för i övrigt röstberättigade män.

4. I Dalpilen förlöjligades Kata och hennes socialistiska verksamhet. Mötet hölls på Folkets Hus' tomt i Borlänge. Det inleddes med Arbetets söner, men sången gick skralt, enligt referenten. Kata klev upp på ett bord, kring vilket skarorna tätnade. Ur Social-Demokraten tog hon fram sina anteckningar, och snart var hon i sitt esse. Om det inte varit så långt lidet på hösten skulle nog talarinnan stått kvar i flera timmar; men det var så kallt att stå ute, att föredraget måste inskränkas till det viktigaste, och detta var inget nytt, enligt tidningen. Det var den bekanta skildringen av striden mellan arbetare och arbetsgivare och mellan kapital och arbete. Sammanslutningen arbetare emellan rekommenderades såsom enda möjligheten för folkets höjning. Motvilligt erkände tidningen att uttrycken var riktigt mustiga och att ett och annat "bravo" hördes. Massan skildes i fredlighet, sedan den omkring en timme lyssnat till den talträngda fruns svada, avslutade referenten.
(Dalpilen 11/10, 1904: 4)

5. Kata uppmärksammade en artikel i Norska Social-Demokraten om missförhållanden vid Sulitelma koppargruvor. Hon skaffade fram de anställningskontrakt som Sulitelma Aktiebolag förelade arbetarna. Kontraktet

var daterat den 18 mars 1896 och var fortfarande gällande. Kata skrev ett par artiklar i Arbetarbladet, Gävle , och publicerade anställningskontraktet. Landskrona-Kuriren saxade artiklarna, vilka uppmärksammades av Sulitelma-bolagets representanter. Konsul Nils Persson (1836-1916) Helsingborg var en av dem. Han hade förvärvat nyttjanderätten till svavelkisfyndigheterna i Sulitelma 1886. Persson och en gruvingenjör gick i svaromål på Katas artiklar. De anförde bl a att statens amtman i sina årliga rapporter till regeringen omnämnt Sulitelma som en mönsterkoloni.
(Landskrona-Kuriren 6/10, 8/10 1904; om Persson i Sv män och kvinnor, 1949, 6: 70).

6. Puntervold, Michael (1879-1937) norsk advokat och journalist skrev den artikel, som Kata uppmärksammade.

7. Alma Rek, sign för Hjalmar Ekerot (1850-1907) medarbetare i Söndags Nisse 1872-1890, redaktör och utgivare av Smålands-Posten 1873-1877, Stockholms Läns Tidning 1885-1886, Variété 1890-1891 och 1893-1896, Friskytten 1895-1896. Korrespondent till ett flertal landsortstidningar, kupletdiktare.
(Sv Porträttgalleri XVI, Tidningsmän, Sthlm 1910: 47).

8. Dahlbäck, Sigurd (1866-1932) advokat, författare, folklivsskildrare. Engagerade sig i försvaret av demonstranter bl a efter rösträttsstrejken 1902. Anlitades av ungsocialisterna som talare vid protestmöten mot Åkarpslagen och Staafflagarna. Flyttade 1914 från Stockholm till Tornedalen och ägnade sig åt folklivsforskning.
(Signalen nr 48, 1958, ArA, Sthlm; Fernström, a a: 96 et passim).

9. Rydén, Värner (1878-1930) folkskollärare, politiker, medarbetare i tidningen Arbetet 1902-1922, ordförande i skånska partidistriktet 1905-1918, ledamot i AK 1907-1919 och 1921-1928, i FK 1919-1920 och 1929-1930. Invaldes i försvarsberedningen 1911, exklesiastikminister 1917-1919. Genomförde viktiga reformer inom skolväsendet, tillsatte 1918 års skolkommission, ledde den första tiden dess arbete. Räknas som upphovsman till den socialdemokratiska riksdagsgruppens disciplinstadga, den s k munkorgslagen, 1915. Myntade öknamnet Hungerskjöld på statsminister Hammarskjöld under hungerdemonstrationerna 1917. Utgav bl a valhandböcker vid rösträttsreformerna 1909 och 1921.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 941 f; Cronqvist, a a: passim).

10. Sven Persson.

11. Rosén, Emil (1875-1940) järnsvarvare till sekelskiftet, sekreterare i Socialistiska ungdomsförbundet 1898, redaktör och utgivare för Brand sept 1899- jan 1900, inträdde år 1900 i Ny Tids redaktion. Redaktör för Arbetarbladet 1903-1908, organiserade Gävleborgs socialdemokratiska partidistrikt. Återvände till Göteborg och Ny Tid 1908, anställd till 1940, ansvarig utgivare och redaktör åren 1918-1932. Ledamot i FK 1933-1934. Sign Ben.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 930).

24

Stockholm den 3/1 1905.

Bästa Hjalmar!

Du får förlåta att jag med anledning af ett samtal med W-n[1] i V U skrifver till Dig detta bref.

Saken var den att i samband med "Karlskrona-historien"[2] och Pxx. i förtroende "meddelade upplysning om att hinkianerna – ifall kommun ansattes af V U – och tidningen ej kunde klara sig, stode beredda att ta den" – så erhöll jag på en direkt *fråga* – föranledd af Palms prat – *den upplysningen att Ni i prässkomitén skulle varit* allmänt betänkta på att främja Hinke Bergegrens val till red för den eventuella Norrköpingstidningen.[3] Och för *yttermera* mera visso sade W-n "*att* Br liksom jag – till en *början ej gick med* därpå – men sedan ansåg *att* mann ju kunde sätta honom där och låta honom visa hvad han dugde till – och *om* han ej följde programet så få honom bort". Och *Palm sken* – Lindley[4] och Tholin ansåg att det vore "all right" – Andreas teg. *Någon* debatt i *V U* förekom ej – detta skedde bredvid. –

Är *hela* presskomitén *komplett* ifrån *vett* och *sundt* förnuft? Eller är det Din mening att *vrida sönder hela vårt parti* – och söka få fram några *nya* kombinationer? Eller *hvad* är egentligen *Din* mening? *Du* vet att Bergegren *aldrig* ryggar tillbaka då det gäller anarkismen – Du kann öfvertyga Dig därom blott genom att taga de *båda* sista numren af *Brand* (red. af honom) *och* Du *borde veta att anarkisterna aldrig rygga* för något – allra minst för en strid mot det *f n* här hemma så *komplett lama* soc.dm.partiet, hvars ledande personer *ej gittat* ens röra ett finger för att utöfver landet *sprida socialdm. idéer på allvar* utan bjuder och serverar sin publik *en* märklig "rotvälska" af *fack-politik* (i de flesta fall *bra* som agitation men oduglig att *klara* ut *de* teoretiska begreppen – utan hvilka allt går i kras) undantag finnas ju – *men de äro ej* många ty blott Lindblad och Thorson torde f n vara istånd att hålla fullt dugande *politiska föredrag* – om jag undantar *Dig* – men Du talar så sällan. Sedan komma "de unga" – men *dem* räknar jag ej till denna fårahjorden. Och midt upp i *denna* villervalla faller "presskomitén "på den "genialiska" idéen –– att "lancera" Hinke till redaktörsposten å *ett* af våra mäst betydelsefulla arbetarcentra. Är "underjordiska" och "utomstående" krafter i

verksamhet? Krafter för hvilka *hela vår arbetarrörelse ständigt skjutits åt sidan för?* Eller hvad vållar omslaget? Eller *äro Ni alla rädda för Bergegren?*

Begås ett sådant *taktiskt missgrepp af "de* gamla" inom partiet – så *tiger jag isanning ej* utan kommer att riktigt grundligt racka ned – *äfven jag – på* "ledningen" – och fritaga *mig* från att af *feghet krypa till korset* inför Berg[e]gren – som *det vill jag* ärligt ha sagt – *har slagits* som en karl – och skött sina kort utmärkt – jag bara beklagar *att det ej inom hela socialdmpartiets* mångbeprövade män tycks finnas *en enda* som ej "darrar i knävecken" då det gäller att hålla honom stången. *Åt höger har Du låtit Dig ledas af utomstående krafter* – därigenom har Du hos många förlorat förtroendet – och gifvit "Hinke" fast mark att stå på – *och i harnesk har* så godt som *alla de gamla ställt* sig mot *den* socialdemokratiska ungdomsrörelsen – "som Ni *frukta*" – istället för att ha haft nog vid blick *att stödja denna* – och så ha Ni drifvits till att söka "kompromissa" med "Hinke". Men *den* kompromissen lyckas ej Hjalmar – han är *er alla för slug.*

Men *om än Ni alla* inom V U och "presskomitén" fegt sträcka gevär – så kommer *ej hela den* soc.dm. ungdomsrörelsen *att göra det* – ty där *skall de socialdm* idéerna fram – ej på detta oklara sätt som inom det gamla – *utan* både teoretiskt och praktiskt – och *gif sedan landet det upplyftande* exemplet – *att det socialdemokratiska arbetarpartiets* ledande män af *feghet* och *andlig lättja kryper inför* den mann som *nu* under *åratal* tagit heder och ära af dem och kallat dem "rackare" "skurkar" "skojare" – Jag har tegat för att *ej ännu mera öka* splittringen och *öppet fastän af andra skäl* angripit "ledningen" – *men gör* sig *de ledande* skyldiga till denna *ömkliga feghet* inför *anarkisterna då ämnar jag isanning ej tiga af hänsyn till hvare sig Dig* eller någon annan. Ty *det* socialdemokr.partiets utveckling *måste gå före allt annat.*

Jag har sagt detta – ej för att "larma" – utan för att säga *Dig att begår* "de gamla" inom partiet denna taktiska oklokhet och *bygger plattform åt anarkismen att stå på* – ja då äro *de ock värda allt det ovett anarkisterna öst ut öfver oss – ty med slikt folk* hvarken uppehålles *ett parti i vår tid – ej [h]eller föres det framåt! Det vore en skamlös dumhet* detta! Med partihälsning

Vännen Kata D-m. –

Kommentarer

1. "W-n"; Wickman.
2. "Karlskrona-historien" utspelade inom Blekinge Folkblads redaktion.

Stenhuggarna i Karlshamns-trakten insamlade medel och startade tidningen den 5 december 1903 med en av stenhuggarna som redaktör. Denne slutade sin anställning vid årsskiftet 1905. Hans efterträdare sade upp sin tjänst till 1 juli. Problemet med ny redaktör uppstod. Tidningsstyrelsen förordade Carl G Schröder, brev 14, till redaktör och Kata befarade att tidningen skulle bli ett ungsocialistiskt organ. Schröder tillträdde tjänsten vid halvårsskiftet, men problem uppstod och han slutade sin tjänst i början av 1906.
(Bråland, a a: 150).

3. "Norrköpingstidningen"; planerna på att starta en tidning i Norrköping tog fast form 1904, då Tryckeriföreningen Norrköping u p a inregistrerades. Den 3 mars 1905 utkom provnumret av den nystartade tidningen med namnet Östergötlands Folkblad. Hinke Bergegren blev inte förordnad som redaktör. (Ibidem: 172).

4. Lindley, Charles eg Carl (1865-1957) seglade under 13 år på engelska fartyg, medlem av National Secular Society 1884, var med om att bilda det engelska sjömansförbundet 1886, blev dess agitator och organisatör. Återvände till Stockholm 1894 och engagerade sig fackligt och politiskt. Var med och konstituerade Svenska Transportarbetareförbundet 1897, dess ordförande 1897-1941. Ledamot av Landssekretariatet 1900-1912, 1922-1926, av partistyrelsen 1900–1905, redigerade Sjöfolkets Tidning 1906-1909, redaktör för Transportarbetaren från 1897. Ledamot i AK 1907-1911, i FK 1912-1937. Utgav historiken *Svenska Transportarbetareförbundet* 1943.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 717).

25

Arbrå den 23/1 1905.

Bästa Hjalmar!

Det är *evigheter* sedan jag såg Dig – men det är ju ej att undra på – då "hvar har sitt" arbete att utföra. Men nu emellertid några ord – jag ligger uppe i "Helsingland" – en omskrifning för en annan plats – dit nog många ville förpassa mig – om det ginge. Arbetet *går bra* och helsingarna äro präktiga. Politiskt vakna äro bönderna – men så är det ju midt upp i Olof Jonssons[1] i Hofs rike.

Men det var om *norska frågan jag nu* skulle skrifva till Dig – Hjalmar. *Hvem* fick rätt *Du* eller *jag?* Jag bad Dig låta oss få förhandlingar medan stämningen ännu var *lugn*[2] – detta ville Du ej – ty andra – utom partiet verkande krafter – de regera *så ofta Dig* – och *nu – ja nu är det för sent. Förhandlingarna* mellan partifolket å ömse sidor Kölen – för långa tider *snedvridna – och* det till evig skada för oss båda. Rydéns förslag[3] var bra mycket klokare i detta fall. *Något måste vi* från vårt håll göra – för att *från oss aftvå den misstanken att vi äro solidariska* med "1 kammar-packet".

Det vore Din skyldighet att för Stockholms arbetare klargöra *frågans läge innan kongressen* – så att *någon* klarhet vore tillfinnandes där – ty annars blir allt ett kaos.

Med sådana "brilljanta politiska kapaciteter" som en Palm, en Andreasson, en Tholin – visade sig vara i utskottet kann mann frukta det värsta. Försök Hjalmar att *åtminstone taga* upp frågan på ett *stort kommunmöte, det är Din skyldighet i n v stund*. Jag blir rent utom mig då jag tänker på hur *kolosalt okunniga* arbetarna äro om *hela den norska frågans betydelse* – och *detta borde de* i sanning *ej fått vara!* Det är harmligt att vara borta *nu* men W-n hade sagt mig att förarbetena till kongressen skulle kommenteras i Dec. – och det gjorde att jag bestämde januari (detta skedde redan i nov enär resan länge varit planerad). Men arbetet behöfs ute på byggderna – fast Gudarna må veta det behöfs *äfven* i Stockholm!

Att bedja Dig skrifva – och säga Din mening i "norska frågan" lönar

sig ej - Du är i det fallet rent ohjälplig - men jag känner den ju någotsånära ändå -.

Med partihälsning
Vännen
Kata D-m.

Kommentarer

1. Jonsson, Olof i Hof (1839-1930) hemmansägare, bankofullmäktig, frisinnad ledamot i AK 1878-1895. Förlorade förtroendet från de frisinnade 1895, då Nya och Gamla lantmannapartierna sammanslogs på hans initiativ. Ordförande i det nya partiets tolvmannaråd. Förlorade mandatet 1896, mot hans återval fördes en socialdemokratisk kampanj vid valen 1899 och 1902. Denna lyckades men 1904 invaldes Jonsson i FK, anslöt sig till FKs moderata parti, var med och bildade högerns riksorganisation, Allmänna valmansförbundet, ledamot av dess överstyrelse 1904-1919, ordförande från 1917. FK-ledamot 1904-1915, ålderspresident.

2. Kata ansåg, liksom Värner Rydén, se nedan, att företrädare för de svenska och norska arbetarpartierna skulle ha träffats och dryftat unionsfrågan på ett tidigare stadium. I det tillspetsade läge, som rådde i januari 1905, med stridigheter om de norska och svenska förslagen till "de likalydande lagarna" och Norges krav på eget konsulat, ansåg Kata att man försuttit chansen. Kata och Branting hade samma uppfattning om unionsfrågans fredliga lösning. Den förebrående tonen i brevet bottnar i att Kata misstänkte att Branting lät sig påverkas av de krafter, som stödde högerministären E G Boström, vilken företrädde en linje, som var oacceptabel från norsk sida, och som föranledde ministärens avgång den 7 april 1905.
(Weibull, a a: 220-236; Höglund, *Hj Branting och hans livsgärning*, 1928, 1: 365-371).

3. Rydéns förslag framgick av två artiklar i Arbetet hösten 1904. Rydén förordade ett gemensamt program i unionsfrågan mellan norska och svenska företrädare för arbetarpartierna och föreslog en konferens i Kristiania (Oslo från 1925, min anm) under julen 1904. I en av artiklarna framgår att Branting i princip höll med Rydén, men att han ansåg att man kunde uppskjuta behandlingen av frågan till en skandinavisk arbetarkongress, som var planerad att hållas i Kristiania 1906.
(Arbetet 30/8, 6/9 1904).

26

Söndag f m den 26/2 1905.

Bästa Hjalmar!

Medan "kongresstämningen" varar vill jag skriva några ord till Dig. *Ett hjärtligt tack* för det Du å kongressen[1] – (i all synnerhet under storsträjksdebatten[2] och militäragitationen[3]) *så* stolt och käckt och präktigt försvarade både Dig och partiet. *Hjalmar* Du är *hufvudet högre än* alla andra – och jämnsides med Dig står nog blott Hermann Lindkvist i närvarande stund. Tack! Jag kände mig "själa-glad" öfver att få se en *skymt af den forne Hjalmar!* Du måste ha varit fruktansvärt trött! Jag försökte få Dig fatt för att säga adjö åt Dig och tacka Dig hjärtligt och varmt. Afslutningen hotade att bli hetsig *nog* – det var en olycklig formulering på reservationen – annars skulle den *ej* tagits tillbaka. Men *så* mycket vanns att de fingo *se litet af fäjden*[4] de kongressombud som ej *velat tro att där rådde* fäjd.

Jag är *innerligen* nöjd med utgången af partistyrelsevalet[5] och framför allt af V U! Ett *ögonblick* höll jag på att bli *mycket ledsen* öfver att *jag ej* komm upp med på listan – men ju *mera jag tänker därpå,* desto lämpligare finner jag att så ej blef. Men det kändes *bittert* först. Då jag så träffade "landsorten" – talade de om huru "Stockholmarna" agiterat *mot mig, huru* Forsell och "hinkarna" sökt "fånga" dem och hur obehagligt det varit. De hade ej brytt sig om att passa på – ty de trodde detta först vore nödvändigt vid omröstningen. *Men nu är jag glad* och med Lindkvists lugna *kraft* och *stöd,* kann Du stå *trygg* och *säker. Din position är nu stark! Hjalmar behåll densamma orubbad,* i alla goda Gudamakters namn! Jag skall *öfverallt stödja* och arbeta för att *vi må få lugn* inåt. Vi skola nu på allvar taga i tu med en hel del saker *framförallt* ett *intensivt upplysnings-arbete bland de unga arbetarna* – så vi få fram en "annan stamm" att manövrera med. Det är sant hvad kandidat Hedén[6] säger i sin artikel "att den socialdemokratiska ungdomsrörelsen borde partiet betrakta som sin ögonsten".

Jag reser om *torsdag* morgon ned till Bohusländska längdbanan till "rallarefolket" – och skall ha omkring 14 dagars agitation, och *mycket* hoppas jag af denna resa. Den blir nog besvärlig men de ha lofvat ställa på bästa sätt för mig – och det tror jag.

En sak Hjalmar gladde mig på kongressen – (fast jag var färdig att explodera *af ilska öfver att mann undertryckte debatt) och det var att "oppositionen"* hela tiden – af egen drift – ej ens vågade *sig fram. De* komma att sitta illa nog ute bland de sina. "Frihetsförbundet" lär *redan* vara ursinnigt öfver Bergegrens handlingssätt i religionsfrågan.[7] Och fast *ha vi dem nu*, må vi blott begagna tiden. Jag skall nu öfverallt där jag *drar fram* söka bilda Soc.Dm.U.Kl samtidigt med den öfriga agitationen och skall – hoppas jag, nere i Bohuslän kunna göra nytta nog. Det blir i Schartauanismens hembyggder och mann har *redan* bedt om "Skolan och Prästväldet" på flere håll. *Det gör godt.*

Nu skall jag med *fördubblad* ifver hugga "verket an igen" och Hjalmar – förlåt att jag *visade* min *fula sida vid genomfallet.* Det var *en lagom "näsbränna" åt mig!* "Men intet ondt utan godt" *nu får jag odeladt ägna* alla krafter åt agitationen! Och *kämpa skall* jag. Måtte alla goda makter ge oss kraft i vår kamp – och *för egen del* Hjalmar, önskar jag *innerligt* att ej min *"lumpenhet"* skulle *kommit fram* – men det är ju "mänskligt att fela – gudomligt att förlåta." Tack *emellertid än en gång* Hjalmar! *Innerligt tack!* Med partihälsning –

Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. SAP höll kongress i Stockholms Folkets Hus den 17-25 febr 1905. Debatterna var omfattande och förhandlingarna avslutades inte förrän kl 3.20 på söndasmorgonen. Se Katas datering.

2. Branting försvarade partiets handlingssätt under rösträttsstrejken 1902. (SAPs kongr prot, 1905: 171 ff).

3. "Militäragitationen"; debatten om försvarfrågan och formuleringen av punkt III i partiprogrammet. Fem motioner med förslag om nya formuleringar t ex "Militarismens avskaffande", "Krigsmaktens avskaffande" etc förelåg. Branting var partistyrelsens referent i frågan. Han försvarade styrelsens förslag till ny lydelse: "Ett folkligt försvarssystem. Kamp mot militarismen. Mellanfolklig skiljedom." Kongressen antog förslaget med den ändringen att "militarismen" utbyttes mot "militärväsendet".
(SAPs kongr prot, 1905: 118-125).

4. "Fäjden"; den strid som pågick mellan ungdomsförbunden, en rivalitet om att få partiets moraliska och pekuniära stöd. Då det gällde militäragitationen sade Branting att stödet kunde påräknas endast från den ungdomsrörelse, som arbetade inom partiets ram. En reservation (med 56 namn) avlämnades mot Brantings förklaring att samverkan blott kunde ske med det

ena ungdomsförbundet. Bergegren inlämnade en skrivelse med den anmärkningen att båda ungdomsförbunden agiterade för försvarsnihilism. Kongressen fattade inget beslut i frågan. Därmed kvarstod ungdomsförbunden på samma nivå i förhållandet till partiet.
(SAPs kongr prot, 1905: 194-210).

5. Partistyrelsevalet; Kata invaldes i partistyrelsens VU vid kongressen 1900 som fjärde namn med 108 röster. Vid kongressen 1905 erhöll hon 44 röster. Dessa räckte inte till placering på kandidatlistan. Därmed var hennes verksamhet inom partistyrelsen slut.
(SAPs kongr prot, 1900: 54; kongr prot, 1905: 154).

6. Hedén, Erik (1875-1925) studerade i Uppsala, betraktades som "oroande socialistisk" i den liberala kamratkretsen, var med och bildade studentföreningen Laboremus 1902, på hans initiativ ansluten till Uppsala arbetarekommun 1904. Medlem i arbetarekommunen 1905. Medarbetare från Uppsala i Soc-Dem från 1905, flyttade till Stockholm, fast anställd kultur- och utrikesredaktör 1909-1916, litteraturkritiker 1919-1925. Fil dr 1912, skriftställare, medlem i SAP 1905-1917, i SSV 1917-1919. Medarbetare i Fram, Stormklockan, Politiken (senare Folkets Dagblad) samt i tidskrifter.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 475; litt Hedén, Eva, *Den unge Erik Hedén,* Sthlm 1959; *Hedéns valda skrifter* 5 bd, Landquist, J 1926-1927).

7. Religionsfrågan; kongressen förelades flera motioner i religionsbekämpande syfte med krav på att ändra formuleringen i partiprogrammets punkt IV om religionen som privatsak.

Bergegren tillskrevs en motion från Frihetsförbundet, Stockholm, med ändringsförslaget: "Religionen bekämpas. Statskyrkans och kyrkobudgetens avskaffande."

25 à 30 talare anmälde sig. Bergegren avstod från ordet och uppmanade sina meningsfränder att göra detsamma. Kata var partistyrelsens referent och talade mot en ändring. En sådan skulle enligt henne leda till religiösa strider inom partiet och förlama verksamheten. Kongressen antog enhälligt formuleringen. "Religionen förklaras för privatsak. Statskyrkans och kyrkobudgetens avskaffande."
(SAPs kongr prot, 1905: 127 f, ArA, Sthlm).

27

Göteborg den 14/11 1905.

Bästa Hjalmar!

Nu några rader och det kanske förvånar Dig. Men jag måste tala vid Dig – innan det blir för sent. –

Håll kurs *åt* venster *inom* ramen af *partiets* parlamentariska taktik. Stämningen är, *som väl är,* ute bland massorna den *att* eftergifternas och saktmodigheternas tid *är* och *måste* vara förbi.

Jag fruktar så mycket just af Dina nära förbindelser med "öfverklassfolket" – och Din *så ytterligt svaga kontakt* med de breda lagren, och *släpphändthet, på rent orätt plats* mot samma massa.

Här *blir* oändliga sammanstötningar snart nog och jag *är mera ledsen* än jag kann säga öfver en hel del med symptom.

Den "Hinkianska" agitationen har djupare rötter än jag trodde – och deras ledande krafter äro – *hvilka det så än är* – mästare i konsten at sköta spelet på ett öfverlägset sätt.

Allt som allt – jag *ber* Dig Hjalmar, sök hålla kursen *åt venster* – och gör inga försök ens att drifva åt höger med den stämning som *nu är* – och den ovilja som faktiskt *tyvärr* med fog ibland – vuxit upp mot "öfverklassare" – och "pamparna." –

Själf har jag *ingen känning af* hatet annat *än från* Hinkarnas sida – men jag *hör* och *ser* hur landet ligger och vill be Dig ej tro att det är så lugnt ute i byggderna.

Min agitation går alldeles utomordentligt bra – t o m bland "textilarna" – och jag har *så* otroligt med arbete att jag ej vet mig någon råd knappt.

Hade tänkt resa till Finland på några månader – men slår under n v förhållanden[1] *den* saken alldeles ur hågen. Det *är* och *blir* alldeles för mycket att *kämpa* för här hemma nu. Jag vill vara på min post!

Kann hälsa Dig både från Nils Persson och Thor[2] – och från B L[3] som jag träffade inne i Malmö. Hade nog varit bra om Du kunnat tala både i Malmö och i Ystad – men det är ej värdt tala om hvad som skulle *varit* bra – mann får under alla förhållanden taga sakerna *så* som de gestallta sig – och ej önska annat – utan i stället göra det bästa – af det material mann har att arbeta med.

Ung-hinkarna har Du och alla de gamla lämnat för *lösa* tyglar – under det att *så godt som alla gamla sökt* motverka den socialdemokratiska ungdomsrörelsen, nu börjar frukterna att visa sig – Och fortfarande stödjes en grupp hvars enda mål *är* att rifva upp *det* socialdemokratiska partiet och drifva *de* oordnade massorna öfver åt "anarcosocialismen" – som den sednaste termen lyder. Och så att *inom* partiet vid alla tillfällen – säga såsom Karl Börjesson[4] sagt å ett möte i St[ockholm] "*Ut med de bildade* ur partiet" – eller om han sagt "öfverklassarna". Försök stafva och lägga ihop *i tid* Hjalmar. –

Jag får ej komma hem förrän den 20 dec. ty jag har agitation hela tiden. De egna affärerna får jag ej tid egna *en tanke åt* – så mycket jag kann förtjäna är ju bra – men *nu får* idéerna gå *före* och så mycket jag i lifvet kann skall jag arbeta för de socialdemoraktiska idéerna – det behöfs nu mer än någonsin – *klämda* mellan å ena sidan en oförstående, härsklysten öfverklass, som söker vid *alla tillfällen* tillgodose sina *intressen* – och å andra sidan en hänsynslös anarkistklick hvars mål är att bland de otroligt politiskt osäkra kamraterna sprida *sina* läror – som våra.

Mann säger jag *kann* arbeta – och arbeta skall jag – som aldrig tillförne. *Och hela* min energi skall med!

Jag ber Dig emellertid för *hela* vår rörelses skull – styr åt venster. *Det är absolut nödvändigt.* Jag skulle vilja tala vid Dig – men det blir ju aldrig tillfälle – och jag kommer heller aldrig till tals med Dig då vi träffas – ty det blir alltför korta ögonblick.

Afslutandet af Lockouten har väckt *mycken* ond blod – och arbetsgifvarna äro i många fall *ena* stora lymmlar för att inte säga något värre. Och jag undrar ej på att arbetarna bli f-de på dem. *Det* blir äfven jag!

Adjö nu!

Med partihälsning
Vännen
Kata D-m.

Kommentarer

1. Kata syftade på den lockout, som proklamerades av Sv Verkstadsföreningen den 10 juni och avslutades den 13 nov 1905. Konflikten gällde förhandlingsordning, minimilön, lärlingstid och föreningsrätten. Förhandlingar pågick hela sommaren. Slutligen företogs omröstning bland de berörda

parterna. Inom Sv V uttalade sig 137 företag för den uppgörelse som föreslogs och 23 emot. På arbetarsidan röstade 5 215 för och 2 714 emot.
(Casparsson, a a: 198 ff, 208 ff).

2. Thor; F V Thorsson.

3. B L; Bengt Lidforss.

4. Börjesson, Karl (1873-1941) aktiv ungsocialist sedan 1892, en av initiativtagarna till Svenska Socialistiska Ungdomsförbundet (SSUF) 1897. Organisatör, agitator, publicist, bokförläggare. Från 1901 delägare i antikvariatbokhandeln Björck & Börjesson, Stockholm.
(Fernström, a a: 20 et passim. Se Björkegren, a a: 358 et passim).

28

Sandviken den 20/4 1906.

Kära Hjalmar!

Måste nu skrifva enär jag har mycket att tala om.

Fast Eländigt ledsamt hemma, får detta dock ej hindra mitt arbete och jag telef[onerar] hvar dag hem så jag vet hur där är. Gustaf är dock *mycket* sjuk – psychiskt ondt stötte till och bröt krafterna.

Hvad jag ville tala om *är militäragitationen*. Stämningen bland *de unga* är sådan f n *att de helt enkelt äro vanvettiga* af förbittring mot Staaffs antydan om "munkorgslagar"[1] – och beredda att våga hvad *som hälst*, och Malmö-manifästet[2] har nog träffat stämningen på pricken *där vid lag*. Där ha vi både anarkister och socialdemokrater eniga – och det är *det sämsta*. Sök om möjligt afstyra *galenskapen* om munkorgslagar – det vore *att direkt främja våldstaktikens tillväxt*. Jag är ganska *orolig* för *den oerhört väl ordnade mullvadsagitation* som "ungsocialisterna" bedrifvit mot oss i Dalarna – där det nog blir skarpa tag mellan *dem* och *oss* hvad det lider.

Att i någon mån söka *inverka* på Social.Dm.Ungdomsklubbarnas hållning i militärfrågan *är lönlöst*. De äro *rena försvarsnihilister hvar enda en* och uppretade till det yttersta nu. En stor fara är *samarbetet* i St[ockholm] för de båda ungdomsförbunden i militärkomitén[3] – det var ett genialiskt "skurkstreck" af Forsell – helt enkelt, han är ytterst obehaglig – och opålitlig.

Rösträttsfrågan är *som död* – ingen entusiasm, men väl *harm* för åldersstreckets rent *onödiga höjande.*[4] Men häller ingen opposition *mot* detsamma, fullständig "likgiltighet" helt enkelt.

Hjalmar sök *rädda* Olov Sundström[5] – det är ej skäl slunga honom – *därtill* är han *för duglig* och jag tror hans "Hinkeanism" är endast "oppositionslusta". Jag hörde af Bernh. Nilsson[6] att han skall lämna *tidningen*. Gör därvid hvad Du kann för att hjälpa honom. Det *är* ledsamt – att han är opålitlig – men *jag tror det vore klokt ej* släppa honom. *Men till Norrköping måste* komma en duglig fullt *pålitlig* mann, t ex *en Ivar Neumann*[7] från "Ny Tid" som är *ordentlig* och känner vårt arbete i grunden. Nu är *ej tid* ha hänsyn för *de gamla tidningarna* – de få skaffa sig yngre medarbetare – *nu måste* vi ha *krafter* fram på redaktörsposterna ute i landet som äro *dugande* och *pålitliga* – (jag hörde något glunkas om

att Tholin haft en tanke på *Hagemann*[8] – det vore *döden* för både tidning och rörelse i Norrköping) som medarbetare *kanske* han *månne kann duga* – men knappt det, som red *är* han oduglig. Och Norrköping är *för stort* och viktigt arbetarcentrum att få sprängt – efter alla misslyckanden där.

Mötena här i Sandviken ha varit utmärkta. Öfverfyllda lokaler (i Goodtemplarsalen) och i Folkets Hus.

I morgon kommer kammarrådet Österberg[9] hit, skall tala i rösträttsfrågan men jag har "E[n] vidräkning"[10] idag, det passar bra.

Jag reser i morgon till Norrsundet – hemkommer den 29, far till Höganäs *den* 30 – och börjar så min "släptur" i Bärgslagen den 6 maj – till den 20. Men har *oerhört med arbete* som står efter. Jag har måst börja äta "järn" – för att stå mig. Hätskheten mot oss "socialister" är otrolig från våra motståndares sida – och *alla krafter* måste spännas för att bringa hjälp ute i byggderna till "de våra", de bli annars modlösa under dessa kampens dagar, och *det får ej ske! Det är precis lika hård förföljelse mot* oss som på "Palmens tid" – fast striden *nu* är oändligt mycket allvarligare *än då*. Och ansvaret större.

Vräkningarna vid *Mackmyra*[11] igår voro ohyggliga – och "de fosterländska", gör allt för att drifva arbetarna till att bli anarkister. Maria Kvist[12] och Rosén voro där ute – det lär varit upprörande.

Jag förutser här mycket *skarpa* sammandrabbningar mellan arbetarna och deras "herrar!" Och jag är mycket ledsen – ty alla dessa öfvergrepp bidraga till att drifva arbetarna ut på "vålds-stråten". – Om vi ej *i tid* få medborgarrätt – så vi få höjd på *eländet* i "Svea-rikes land".

Adjö nu. Jag hoppas få träffa Dig när jag kommer hem från Skåne. Jag vill gärna få tala vid Dig litet, ty det är ej tid skrifva om allt.

Militär-agitation ledd *så* som den *nu* är, står ej *till att ändra*! – Vi kunna *ej* vrida *den rätt nu* – det är för sent – tyvärr. Och striden skulle bara bli hätsk mellan *"de unga"* och *"de gamla." Jag känner stämningen* i *grunden* hos dem och vet att det *ej lönar försöka*. De önska bara att kongressen bestämdt "Kamp mot militarismen, och Skiljedomstolars upprättande". Både Hj Gustafsson,[13] Zeta Höglund och Per Albin Hansson, *äro fanatiska antimilitarister* – och slå med *båda händer* bara mann talar om att intaga *en annan ställning*. Och dessa *tre betyda mycket* bland ungdomen!

Många hälsningar
Din Kata. –

Kommentarer

1. Staaffs antydan om munkorgslagar; ett regeringsförslag om skärpta straffbestämmelser för dem som bedrev antimilitaristisk agitation. Förslaget kallades nya Åkarslagen eller munkorgslagen. Förslaget omfattade också ändringar i tryckfrihetslagen och förbud för krigsmanskap att deltaga i vissa sammankomster med antimilitaristiskt syfte.
(Kungl Maj:ts prop nr 152, 153, 154, 1906; Öman, a a: 138 ff).

2. "Malmö-manifästet"; ett flygblad med rubriken "Kamrat i vapenrocken!" trycktes i 50 000 ex och spreds i samband med de värnpliktigas inryckning 1906. Per Albin Hansson och Gustav Möller svarade för texten. Ansvariga för utgivningen var ungdomsförbundens gemensamma militäragitationskommitté i Malmö i vilken Hansson och Möller ingick.
(Lindgren, 1950: 92 f; Fernström, a a: 121 f).

3. Militäragitationskommittéer bildades på ett flertal orter i landet. Ett stort antal flygblad spreds. I Fram och Brand skrevs antimilitaristiska artiklar och sammanslagningsfrågan blev åter aktuell.
(Ex: Fram nr 1, 2, 4, 5, 6, 8; Brand nr 3, 5, 5 ½, 6, 7, 1906).

4. Rösträttsåldern skulle höjas från 21 till året efter fyllda 24 år, enligt regeringsförslaget.
(Öman, a a: 237)

5. Sundström, Olov (1878-1964) riksdagsreferent i Soc-Dem från 1903, redaktör för Östergötlands Folkblad (brev 24 Norrköpingstidningen) från mars 1905 till april 1906, därefter medarbetare i Arbetarbladet. Bedrev antimilitaristisk propaganda, var den första som åtalades enligt de s k Staaff-lagarna, avtjänade sex månaders fängelse, återvände 1908 till Arbetarbladet, senare åter journalist i Soc-Dem.
(Bråland, a a: 74, 115, 172; Kihlberg, a a, 2: 55).

6. Nilsson, Bernhard (1883-1915) medlem i SUF, invald i CS kongressen 1907, senare redaktör för Norrskensflamman, Kiruna.
(Bäckström, a a, 2: 135, 305).

7. Neuman, Ivar (1876-1939) medarbetare i Ny Tids Boråsavd 1899-1901, i dess huvudred i Göteborg 1902-1906, redaktör för Smålands Folkblad 1906-1919, ledamot i partistyrelsen 1908-1920.
(Sv Porträttgalleri XVI, Tidningsmän, Sthlm 1910, s 159; SAPs kongr prot, 1908, 1917, ArA, Sthlm).

8. Hageman, Leonard "Leon", bildhuggare, restaurerade kyrkokonst i bl a Uppsala domkyrka. Kom från Uppsala till Eskilstuna 1896, agiterade tillsammans med F V Thorsson bland arbetarna i Eskilstuna, där en arbetarekommun fanns från 1893. Verkade för dess anslutning till SAP. Startade ett arbetarbiblioteket numera Stadsbiblioteket. Flyttade till Östergötland, medarbetare en tid i Östergötlands Folkblad.
(Berättat av Seth Sehlin, Eskilstuna, den 15 maj 1985).

9. Österberg, troligen felskrivning för Östberg, Johan (1855-1925) kammar-

råd 1891-1912, senare kammarrättsråd, högerman, ledamot i FK 1908-1910 och 1911-1921, i Stockholms stadsfullmäktige 1897-1919, ordf från 1915. Ordförande i See fabriks AB, Sandviken, 1915-1922. En av ledarna för högerns riks- och kommunalpolitiska valrörelser.
(*Vem är det?*, Sv biogr handbok, 1925: 857 f; 1927, dödsfallsreg).

10. "En vidräkning med vår tull- och klasslagstiftande riksförsamling", föredrag författat av Kata.

11. Med vräkningarna i Mackmyra, Gästrikland, nåddes kulmen på en föreningsrättsstrid, som inleddes den 18 febr 1906, då nio sulfitfabriksarbetare organiserade sig fackligt.

Dekret om utträde förelades arbetarna av ledningen för Mackmyra sulfit AB. Dekretet fick motsatt effekt. Arbetarna bildade en egen avd på orten och flera arbetare slöt upp. Lockout proklamerades den 17 mars. Den 20 mars beordrades arbetarna flytta från bostäderna senast den 2 april. Arbetarna vägrade. Den 12 april meddelades vräkningsdom från Länsstyrelsen. Vräkningarna inleddes den 19 april. Polismän från närliggande orter kommenderades till Mackmyra den 23 april. Samma dag anlände Kata Dalström och Arbetarbladets redaktör Emil Rosén, och de höll tal till arbetarna i Templarlokalen i Tavlan.

Sammanlagt vräktes 42 familjer med 120 barn samt två ogifta arbetare. Vräkningarna gav eko i hela landet. Bilder på de vräkta spreds som vykort av Einar Texas Ljungberg.
(Casparsson, a a: 215 ff; Arbetarbladet, rekapitulering, 18/4 1981).

12. Qvist, Maria (1879-1958) tjänarinna i Ystad, senare i Malmö. Bildade tjänarinneföreningar. Träffade Fabian Månsson i Malmö Folkets Park, flyttade med honom till Gävle 1904 och levde med honom i samvetsäktenskap. Bistod Månsson i arbetet som journalist och författare, agiterade bland kvinnorna, resetalare 1910-1914, ledamot i Gävle stadsfullmäktige.
(Ström, 1948: 88 ff).

13. Gustafson, Hjalmar (1883-1961) verkstadsarbetare 1899-1905, medarbetare i Folket, Eskilstuna, 1905-1906, i Soc-Dem, senare Morgon-Tidningen, från 1910 till pensioneringen. Funktionär i Stockholms arbetarekommun under 16 år, varav ordf 1920-1921. Ledamot i stadsfullmäktige 1919-1932.

Skrev artiklar, dikter och kampsånger i Fram. År 1906 skrev han mest om sammanslagning av ungdomsförbunden och antimilitarismen. Agiterade tillsammans med Kata i Röda bilen 1, 1911.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 445; Fram årgång 1906).

29

Östersund den 1/8 1906.[1]

Bästa kära Hjalmar!

Är nu i full fart med arbetet. Jag var glad jag fick tala vid Dig innan jag for så att jag visste *hur agitationen* i rösträttsfrågan skulle läggas. Jag tror det var klokt att taga *båda linjerna*[2] – men kraftigt fasthålla – och *framhålla* just författningsrevision *både utåt och inåt. Din Gäfle-lösen var god.* Vet Du jag tackar alla goda Gudamakter *att Du själf* rest ut,[3] *så att* partivännerna få *se* och *höra* Dig. –

Intet är till större gagn för vår sak. Och nu Hjalmar känner jag mig både *glad* och *nöjd* – ty jag vet att det blott berodde på *Dig själf* – att åter ha människorna i Din hand.

Hade idag bref från O D-n i Gäfle, som hälsade från Dig. Men vet Du hvad. Jag log i mitt stilla sinne när jag läste referatet från Lervik[4] – där det stod att Red Hj Branting hållit *ett agitatoriskt fästtal* – det var nog länge sedan – sist. Du blir frisk – genom att komma i förbindelse med arbetarna – som öfverallt äro besjälade af sympati för Dig – dels "latent" – som flammar upp – bara Du kommer – dels oafbrutet brinnande.

Jag hade i torsdags ett väldigt möte här i rösträttsfrågan "Påboda" eller "Rättvisa".[5] (Vidare utarbetat sedan Luleå mötet när Du blef galen af ilska). Vi hade cirka 1200 personer – Jag *är nedrigt* "le" – och den lille Arnold[6] i Jämtlandskuriren sade mig rent ut "Det var det mäst infernaliskt elaka jag tror jag hört – men *inte en enda förlöpning."* Jag skall nu ha samma öfver hela linjen! *De våra jubla öfver att jag sjunger ut* – men jag är inte "grof" Hjalmar – bara *"elak"*! Jag sänder Dig – Hermann och Nils P – Jämtlands Kuriren.

Jag har proppfullt hus öfverallt – och är mycket belåten med resan.

Tack för min artikel komm in.[7]

Jag skall nu på mina fridagar skrifva ned mitt föredrag "Hvad vill socialdemokraterna" Det vore nog väldigt bra *om* Du kunde hjälpa mig få ut det med fart ty jag måste söka skaffa mig mycket – minst 250 till den 1 okt. Jag har mycket knogit – men det reder sig väl hoppas jag –

Från Per Albin Hansson hade jag bref emot mig här. Han skrifver: "*Du* tycker det är bra att jag och Möller kommit in i kommittén[8] – och

Br *att det* är illa att jag är med. Men han vet ju ej som Du hur landet ligger". Vet Du jag tror för min del inte alls på sammanslagningen - numera - och jag är uppriktigt glad att både Per Albin och Möller[9] sitta där i den kommitén för *de* veta hvad de vilja.

Jag hade dessutom sagt att jag bittert ångrade att jag med all kraft kastat mig in i Soc.Dm Ungdomsrörelsen - *om* resultatet skulle bli öppet fronderande à la Hinke mot Partiet och idéerna. Och på det svarade också Per Albin och bad mig *ej* sörja för mitt arbete inom ungdomsrörelsen - ty *aldrig* skulle jag få skäl ångra det - och han bad mig t[il] l[ika] *ej nu på minsta sätt draga mig undan*. Nå det har jag ju ej tänkt - ty *om än alla* fandens lakejer - kastar sig emellan *så skall vi ha en stark* Soc.Dm Ungdomsrörelse - och jag släpper ej efter en enda tum. *Men hjälp* Soc.Dm Ungdomsrörelsen *allt hvad Du kann!* Jag ber Dig därom. Jag har återigen bedt Hermann ta reson i den saken - men det blir väl lika resultatlöst - som alltid - dess värre. Det är bara Hermann, Söderberg och Sven däruppe i St - som jag sätter bra [lit] till[10] när det gäller att på allvar reda ut trassel-härfvan Du kann ej stå direkt med i "dagsgruffet" - det orkar Du minnsann inte, och Du har annat att tänka på. Bra roligt hade varit - om jag kunnat stöta samman med Dig någongång - men det ser ut som det aldrig skulle gå. Nu kommer jag att fara Sydöfver samma väg som Du farit nordöfver. Och hemkommer första dagarna af oktober - på några dagar. Den evigt vandrande juden - är jag numera.

Nej nu adjö.

Lycka till i Din kamp och håll Dig lugn - *hänsynslös* och *hård*, ty *nu* kräfves - om aldrig förr - fasthet. Skutan *går* nu för fulla segel - *låt den länsa undan* - och låt hissa vår röda flagga i topp. Jag känner mig *gladare än någonsin tillförne!*

Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. Brevet är feldaterat. Det skrevs den 1 sept 1906.

2. De båda linjerna; socialdemokraternas hållning i rösträttsfrågan: att främst stödja socialdemokraternas motion (137) i AK med bl a krav på författningsrevision och blott i nödfall stödja Staaff-regeringens förslag. Efter att ha rådgjort med Branting föredrog Kata på varje ort i samband med sin agitaion en resolution i rösträttsfrågan.
(Ex: i Gävle den 3/4 1906; Arbetarbladet 4/4 1906).

3. Branting företog en talarturné genom hela Norrland och föredrog vid alla möten partistyrelsens resolution om krav på författningsrevision. Den 30/8 talade han i Gävle, där ännu en resolution antogs. I september företog Branting en talarturné söderut, med början i Lindesberg, där Gävle-resolutionen antogs, liksom på övriga orter i Svealand och Götaland.
(Soc-dem 31/8, 1/9, 3/9, 4-12/9, 1906).

4. I Lerviks Folkets Hus höll Branting ett agitatoriskt festtal den 26 aug.
(Soc-Dem 27/8 1906).

5. "Påboda eller rättvisa", ett föredrag författat av Kata med anledning av den s k Påbodamotionen vid 1906 års rösträttsbeslut i riksdagen.
Påbodamotionens upphovsman, Petersson, Alfred i Påbåda (1860-1920) hemmansägare, politiker, ledamot i AK 1897-1908, först medlem i Lantmannapartiet, från 1906 medlem i Nationella framstegspartiet. Fick på sin motion om dubbelproportionalism (proportionell valmetod i bägge kamrarna) tolv namnunderskrifter. Motionen antogs av FK med 126 röster mot 18. AK antog regeringens prop med stöd av socialdemokraterna, sedan deras egen motion fallit. Kamrarnas motstridiga beslut föranledde regeringen Staaffs avgång.

Petersson erbjöds statsministerposten men avböjde. Blev jordbruksminister i Lindmans högerministär. Bröt med högern 1910, blev medlem i Liberala partiet, ledamot i FK 1911-1920. Jordbruksminister i Edéns ministär 1917-1920, utnämndes till landshövding i Stockholms län 1920.
(Öman, a a: 237 ff; Kihlberg, a a: 72 ff).

6. "lille Arnold", Arnold, Otto, redaktör för Jämtlands-Kuriren, frisinnad, ägnade Kata stor uppmärksamhet. Återgav hennes föredrag i ett långt utförligt referat.
(Jämtlands-Kuriren 1/9, 1906).

7. Katas artikel var en reserapport från hennes agitation i Norrland för Sv Sågverksarb förbundet och SUF vilka gemensamt engagerat henne för en turné med 48 möten.
(Soc-dem 30/7, 1906).

8. En sammanslagningskommitté bestående av Gustav Möller och Per Albin Hansson från SUF och Jöns Hansson och August Nilsson från SSUF valdes den 12 aug 1906.
(Fram nr 8 och 12, 1906, Brand nr 1 och 6, 1906. Tryckt redogörelse för förhandlingarna finns på ArA, Sthlm).

9. Möller, Gustav (1884-1970) socialminster, partisekreterare, jämsides med P A Hansson en av de mest framträdande personerna inom den svenska socialdemokratin. Började arbeta som springpojke hos en industriman, avancerade till dennes privatsekreterare. Anslöt sig till den skånska socialdemokratiska ungdomsrörelse 1904, studerade vid Malmö högre handelsinstitut 1905-1906, medarbetare i Arbetet 1906-1907, i Skånska Socialdemokraten 1907-1912. Var redaktör för tidningen Fram 1911-1912, var VD för bokförlaget Tiden 1913-1917, partisekreterare 1916-1940 med avbrott för

fullföljandet av andra uppdrag. Chefredaktör för Social-Demokraten 1921-1924, socialminister 1924-1926, 1932-1936, 1936-1938 och 1939-1951, den drivande kraften i den socialpolitiska utvecklingen, såsom bostadspolitiken, sjukförsäkringen, folkpensioneringen, arbetarskyddslagstiftningen, barna- och mödravårdsfrågorna samt barnbidragen. Var det främsta alternativet till Tage Erlander vid valet av efterträdare till P A Hansson 1946. Skrev tillsammans med den sistnämnde *Stormklockepolitiken under kritisk granskning* (1916) riktad mot Höglund-gruppen. Utgav memoarer: *När vi började* (1959) samt *Hågkomster* (i arbetarrörelsens årsbok 1973).

10. Männen var Herman Lindqvist, Ernst Söderberg och Sven Persson.

30

Falun den 6/2 1907

Kära bästa Hjalmar!

Ett innerligt "Tack" för Din hjältemodiga kamp i Tscherniak-affären![1] Jag slukar hvarje rad.

Hoppas Du må kunna rädda honom undan galgen!

Jag arbetar som en galning – med möten hvarje dag. Hade nästan hoppats träffa Dig här uppe i krokarna, enär jag af Maja Jäderin (Hagfors),[2] hörde Du rest till Rättvik. Måtte Du nu få vara stark och kunna föra striden med kraft inom riksdagen både i denna eländiga utlämningshistoria – och i rösträttsfrågan.

Det gick ej att få träffa Dig när jag var hemma, men jag får väl se Dig nästa gång. Jag har en god del att tala vid Dig om – både ifråga om agitation och andra parti-saker.

Jag kommer ej hem förrän i slutet af mars antager jag – så till dess slipper Du mig.

Med många hälsningar
Vännen
Kata D-m.

Kommentarer

1. Den s k Tscherniack-affären; en rysk medborgare dr Jakob Tscherniack, som vistades i Sverige, beskylldes av den tsaristiska polisen för att ha deltagit i ett postrån i Petersburg. Dådet krävde människoliv. De ryska myndigheterna begärde att få ryssen utlämnad. Vittnen intygade att Tscherniack befunnit sig i Paris vid tiden för postrånet. Händelsen väckte uppseende i Europa och kända personer vädjade om asyl för Tscherniack.

Branting interpellerade i AK den 6 febr 1907. Justitieministern besvarade interpellationen den 9 febr. Det visade sig att Tscherniack frigivits och utvisats den 7 febr. Frigivningen ansågs bero på Brantings interpellation. På väg till England, ombord på ångfartyget Olof Wijk, miste Tscherniack livet under mystiska omständigheter.
(Edenman, a a: 39; Lysekils-Kuriren 15/5, 1907).

2. Jäderin-Hagfors, Maria (1882-1953) dotter till professor Edvard Jäderin,

bror till försäkringstjänstemannen Adolf Hagfors. Jäderin-Hagfors skrev kåserier och artiklar i dagspressen, romaner samt en bok om sin fars övervintring på Spetsbergen. Pseud Marie Majolika.
(*Vem är det?*, Sthlm, 1955: 1087).

31

Stockholm den 20/3 1908

Bästa Hjalmar!

Var så snäll och i egenskap af V U ordförande låta medföljande brefafskrift och motivering komma fram för V U.

Saken är följande.

Jag har gifvit ut en del broschyrer – på *eget förlag* och låtit trycka dem å W Folkblad.[1] Min skuld dit blef rätt stor tillfölje af att mann från annat håll ej fullgjorde öfverenskomna afbetalningar. Jag erhöll bref från Kassör Gillberg[2] med en förfrågan om jag ville utställa en växel på 250 kr på 4 mån. Detta lofvade jag, men enligt öfverenskommelse med Georg Stjernstedt,[3] att jag *ej* utan att underrätta honom, skulle utställa växlar – skref jag därom till honom och sände Gillberg växeln. W Folkblad bad partistyrelseledamoten Håkansson[4] från Karlstad som f t befann sig här, diskontera den. Han vände sig till C G T Wickmann[5] – och erhöll svar – som synes af brefafskriften. Jag kann ej finna ord nog skarpa att fördömma ett sådant tillvägagående.

Om *mitt* namn ej har samma "klang" i våra banker som Wickmanns – vet jag ej, men *att det går,* vet både Du och andra. Att av ren *personlig hämd* för en del fullt befogade angrepp mot *partisekreteraren* Wickmann vid förra ord[inarie] partikongressen[6] blottställa ett af våra tidningsföretag som kämpar en hård kamp för tillvaron, omgifna af fiender på alla håll är gement. Dylikt tillvägagående menar jag är både taktiskt oklokt och osolidariskt.

Hela min skuld *var 440* kr af dessa äro *nu* de 250 kr växel[n] rörde sig om, klara, ty blott jag kom hem kunde ju saken rangeras.

Att då till Håkansson yttra sig så om mig – är nog minst sagt tarfligt – *jag har nog lämnat lika mycken hjälp som jag erhållit inom partiet – det vet jag förvisso!*

Att med sådant hänsynslöst öfvermod behandla *de* mann vågar sig på – krypa och bocka och bjuda – de mann *har gagn af* – det vittnar om låg karaktär och en sådan person, kann nog, trots en del goda

egenskaper "ej främja socialismens idéer" - som *måste* förutsätta broderskap, kamratkänsla och solidaritet.

Med partihälsning
Kata D-m.

(Håkanssons bref sändes tyvärr af Gillberg till Georg Stjernstedt och det var högst obehagligt - men jag har ju vid flere tillfällen fått tillfälle att konstatera Wickmanns småsinnade lumpenheter - så egentligen borde det ej förvåna mig hans insinuation om "gara[n]ti" - o s v[)]

Med partihälsning
Kata Dalström

Bilaga till brev 31

Afskrift

Stockholm 11 februari 1908.

Partivän!

Mottagit ditt telegram och får som svar meddela att det ej är möjligt *här* erhålla pänngar på växeln, i det att jag är obekant och "Katas" namn har ingen klang. V F är okänt.

Wickmann *vill ej skrifva på just på den grund att han anser det här vara deras sak som gett sig in på sådana äfventyr som att trycka böcker utan garanti för betalningen, att skaffa de pänningar som det här gäller.*

Detta på grund af att flere tidningar *som haft litet okloka ekonomimänniskor som tryckt* bråschyrer *åt samma firma kunde komma med samma framställning.*

Jag sänder växeln då här ej är möjligt få pängar på densamma.

Karleson kommer 1 maj.

Med hälsning
A J Håkansson

Bilaga till brev 31

Till Partistyrelsens
Verkställande Utskott
Folkets Hus.
Stockholm.

Får anhålla att V U genomläser närslutna afskrift af J A Håkanssons bref – föranledt af Partisekreteraren C G T Wickmanns svar till honom med anledning af mitt mellanhafvande med W Folkblad.

Visserligen vet jag af *egen erfarenhet att det är ganska obehagligt och svårt* för den som kräfver upprättelse af "de ledande", men jag gör ändå ett försök att få fastslaget som ovärdigt ett slikt handlingssätt af en "partikamrat" mot en annan partikamrat.

Med partihälsning
Kata Dalström.

Kommentarer

1. W Folkblad, Värmlands Folkblad.

2. Gillberg, Alfred, kassör för Värmlands Folkblad.
(Bråland, a a: 20).

3. Stjernstedt, Georg (1876-1963) friherre, advokat, innehade egen advokatbyrå i Stockholm från 1908, gift 1901 med Katas äldsta dotter Ruth (1879-1954) även hon advokat. Stjernstedt var Katas ekonomiska och juridiska rådgivare.
(Sv män och kvinnor, del 7, 1954: 234 f, Sv Dagbladets årsbok, Sthlm, 1964, s 298).

4. Håkansson, Johan August, J A f 1871, speditör i Karlstad, ledamot i SAPs styrelse 1905-1908, ordf i Värmlands distrikt av SAP ett tiotal år, innehade åtskilliga uppdrag i Karlstads arbetarekommun.
(Sv Folkrör, 1936, 1:516).

5. C G T Wickman, sekreterare och kassör i SAP 1901-1911.

6. Partikongressen 1905. I debatten om en sekreterares uppgifter, om tillsättandet av ytterligare en eller två avlönade funktionärer sade Kata bl a att det var nödvändigt med en ny person i partistyrelsen och att en partisekreterare måste kunna vistas ute i landet och inte som den nuvarande vara bunden vid sitt kassaskåp.

Wickman sade att han arbetat i genomsnitt elva timmar per dag och att det gått bra dittills. Han var nöjd med att partistyrelsen, med undantag för Kata Dalström, yrkat avslag på tillsättandet av en ny funktionär.
(SAPs kongr prot, 1905: 93-96, ArA, Sthlm).

32

Mellerud den 28/7 09.

Bästa Hjalmar!

Tack för sednast i Strömstad och för lånet af Socialdemokraten som jag med största glädje slök. Skulle gärna velat träffa Dig mera men det gick ej vi gingo om hvarann. Här nere i Dalslands är *rent arbete* – som Du väl redan sett har Landshöfdingämbetet utfärdat *förbud* för mig att tala på allmän väg i Elfsborgs län "eller på annat sätt föranleda folksamling" – sic! – Jag fick Resolutionen af länsmann vid Bäckefors då mötet skulle börja. 200 personer voro samlade, jag *tog mötet ändå ty* det var det *första politiska* möte där hållits. En ingeniör Wallberg på Bäckefors, som var full, sökte ofreda mig och störa mötet – jag fick dock bukt med honom och så höll jag partiprogramföredraget.[1]

Det är af allra yttersta vikt att V U tar under öfvervägande hvad som kann göras för att skydda *församlingsfriheten*, ty skulle Landshöfdingeämbetet genom dylika *ukaser utan vidare kunna* vid 200 kr vite *förbjuda alla landsvägsmöten inom respektive län* äro vi fullständigt beröfvade möjlighet att afhålla möten å de platser där hvarken lokal eller *plats* kann erhållas.

Myndigheternas *godtycke* och *hätskhet* och *partiskhet* är rent upproran-de mot oss och arbetsgifvarna *hetsa dem på allt sätt*. Frågan om församlingsfrihet är för oss lika viktig som yttrande och tryckfrihets-[frå]gan. Jag hemställer därför att V U i Egenskap af "öfvervakare" öfver agitationen vidtager de *nödvändiga åtgärderna* för att reda ut hur det i själfva verket är med församlingsfriheten. Att på detta sätt få *den sista resursen – landsvägen* – afstängd duger inte.

Och Hjalmar Du måste här skrifva[2] en skarp ledare till skydd för församlingsfriheten – annars går det åt skogen!

Många hälsningar.
Vännen
Kata D-m.

Kommentarer

1. *Föredrag öfver Partiprogrammet*, författat av Kata, broschyr 1908.

2. Branting skrev under huvudrubriken "För dagen" med underrubriken "Hur församlingsfriheten kränkes. En ny ukas. K bfhd i Älfsborgs län förbjuder Kata Dalström att tala å allmän väg".

Åtgärden betecknades som det mest lumpna medel man kan använda för att på det allvarligaste kränka församlingsfriheten. Branting förmodade att länsstyrelsen i Älfsborgs län skulle bli anmäld till justitieombudsmannen, som han förmodade inte kunde underlåta att vidtaga nödvändiga åtgärder till skydd för en av svenska folkets största och heligaste rättigheter, rätten att samlas till offentliga överläggningar.

Artikeln publicerades redan den 29/7. Kata hade telefonerat till Soc-Dem samma dag hon skrev brevet.
(Soc-Dem 29/7, 1909).

33

Malmö den 4/5 *1916*

Partivän Hjalmar!

Ditt bödelsarbete i Soc-Dem gent emot Z Höglund har burit *rik frukt!* Jag har just idag ånyå genomläst *hela* Soc.Dem *hetskampanjen* emot de häktade – för skams skull uppblandad med protester mot häktningsåtgärderna. Du och Dina prässdrängar ha i sanning utfört ett nobelt arbete! Ty *kommen ihåg* att hade Landsorganisation och Parti velat *"hjälpa istället* för att stjälpa" – så hade utgången blifvit en annan.

I det ställe tillåter Du t o m efter häktningarna – den infama smutskastningen.

Fy!

Och den skadeglädje som lyser igenom i den öfriga partiprässen är afskyvärd.

Målet är nu nått för Er – Ni ha störtat Zeta i fördärfvet – *men* som häktad – och genom sin lungsot – dödsdömd – skall hans minne lefva i ovansklig glans – medan Du – liksom Palm – besudlat Era namn för all framtid – fast på olika sätt.

En gång vaknar väl Ditt samvete – och *en gång* –, det är mitt hopp – skall Du väl få klart för Dig – hvad Dina smickrande lakejer i botten är för ena!

Ej all världens ånger kann då göra *det onda Du* gjort – *ogjort* ty Du har med berådt mod offrat *en* af våra noblaste kamrater – af *personligt agg* och hämd.

Komm ihåg den *dagen* då Du vaknar *de orden "Som mann bäddar får mann ligga"* –––––

Med partihälsning
Kata.

Jag har *ej* läst Soc.Dm *vet ej om* Du vidtagit några åtgärder för att hjälpa de dömda – om Du det gjort – har Du blott fylt *Din enklaste plikt*!

Kommentar

Sju år har förflutit sedan det senaste brevet skrevs, och detta, det sista brevet till Branting. Sju år med viktiga partipolitiska avgöranden, betydelsefulla inrikespolitiska ställningstaganden och oroande, dramatiska världshändelser.

Arbetarfredskongressen, som jag berört i inledningen, har ägt rum och de upprörande följderna av denna pågår. I pressen blev kongressen förstasidesstoff, myndigheterna reagerade omedelbart och den 22 mars väcktes åtal mot huvudpersonen Zeth Höglund och två av kongressens gäster Social-Demokratens utrikes- och kulturredaktör, Erik Hedén, samt redaktören för Brand, författaren Ivan Oljelund (1892-1978), som skildrat fredskongressen i sin självbiografiska roman *Dans med stormen* (1954).

Stockholms rådhusrätt dömde de tre åtalade "för försök att förleda till landsförräderi" till straffarbete: Höglund tre år, Oljelund ett år och sex månader och Hedén ett år. Samtliga frånkändes medborgerligt förtroende ett år utöver strafftiden. Domen föll den 3 maj. Sådant var läget, då Kata Dalström skrev brevet.

(Litt, Elgemyr, Göran, "Arbetarfredskongressen i Stockholm 1916 – bakgrund, förlopp. Bilaga: Polisen och arbetarfredskongressen", *Arkiv* nr 5: 52-82; Björkegren, Hans, *Ryska posten*, Sthlm 1985, ss 180-200).

Brev till Fredrik Ström

1

Arbrå den 23/1 1905.

Bästa Partivän!

Enligt löfte skrifver jag till Dig för att visa Dig hur "landet ligger" här uppe. (Först dock tack för "Nya tag"[1] har läst den för *tredje gången).*

Arbetet här går utmärkt. Först i Bollnäs två styfva möten "Bildningens infl. på klasskampen" och "Liberalismen och Socialismen". Lokalen fylld (rymmer 3 à 400). Jag var rent förbi efter 8 timmars resa – och så rätt upp och "tala".

Där lofvade *Bäck*[2] en präktig ung partivän (kongressombud att i sinom tid ombilda *Stålringen* till Soc.Dm U.Klubb *ännu* vågade de ej. Striden mellan "gamla och unga" är nämligen *rätt svår där*. Kom[munens] gamla ordf. "petades" af Bäck – som blef vald till kongressombud – och det ökade splitet. *Men de unga segra*, det är jag lugn för.

Häruppe vid *Arbrå är utmärkt*. Arbetet går med lif och lust. Vi ha ypperliga föreläsningar med *en fast publik* så "Serien" gör nytta. Serie-kort[3] äro sålda *så att de helt* täcka omkostnaderna – och resten som tas på lösa billjätter går till *Sörvik* (antalet af detta slag *ökas* dag från *dag*).

Vi har haft *tre* föreläs[ningar] om "franska revolutionen" – afton ha vi "Bartolomeinatten" och så "Internationalism" och "Anarkism och Socialism" "Liberalism och Socialism". I söndags hade jag *tre möten*. Trodde jag skulle stupa. Föst kom[mun] möte till 1/2 2, så kl 3, ett rabaldermöte – "Skolan och Prästväldet" – lokalen öfverfylld – minst *400*. Och så på *kvällen* Verdandi-fäst med "Nykterhetsrörelsen och Arbetarrörelsen" jämte dekl[amation] – men *då var jag som en trasa!* Alla mina "fridagar" har rykit – och flera *möten* skrika de på.

Dessutom börja mina "häls[n]ingar"* *på att redan tala om en ny föreläsnings-tur* af mig. *Jag har* däremot nu, som *klokare*, föreslagit dem att taga någon af *de* yngre akademikerna – frågan är dock *om* dessa kunna *lefva på högst 10 kr* i dagtrakt[amente]. (Jag har 8. Det *går* – men mann får vara klok "nykter och sparsam" som de "frimicklar" rekommendera). Här vore bra få ut t ex *evolutionslärorna* och så en serie i *"nationalekonomi* och statskunskap" och det ligger öfver min horisont. Leta upp *någon* eller några. Vi *måste* helt enkelt ha vårt "upplysningsarbete" – annars få vi "evig skada" af "de sociala" à la Liljedahl[4] och von Koch.[5]

En ungdomsklubb blir nog här, dock *ej ännu*, enär *den diskussionsklubb de ha här,* ännu ej vill kalla sig så, *förr* än den blir starkare – men vi ha *präktigt folk här må Du tro* så det går framåt.

Jag bor *mycket illa*. Har ett rum på hotellet men innanför ett kafé – så ron är ej stor. Annars går jag ut och går i den härliga "sanatorieluften" och den gör mina nerver godt – Härifrån reser jag till *Hybo* – en väldig såg – *där en af* fridagarna. *Wallsta* tar den andra.

Så ut till Hudiksvall den 28 – där jag stannar i 8 dar. Skrif ett par rader dit så får jag höra hur Ni därhemma "jobbat" ihop valen.

Jag läser ju Soc. D-m för hvar dag – men det är mig ej nog. Jag undrar *mycket* hur "Hinke-kandidaturen"[6] klarades ut. Dessutom är jag ifrig få höra om en hel del "detaljer".

Hur går det med Fabians "försakelsevecka"[7] – Kära låt oss få den så vi få mynt *det måste agitation till här rundt om i byggderna det är säkert.*

Från Håkan i Kiruna[8] hade jag först kort emot mig och i dag ett långt bref. Deras klubb har nu *60* medlemmar, tråkigt dock att "Hinkarna" ha fast fot däruppe inom *Nautanen*.

Jag undrar hvilka planer Wessel och Hinke ha med Jensen – det är en duktig kraft och med *det* triumviratet återstå oss många hårda duster. Du vet ju att Jensen är i Stockholm. Jag har mina egna tankar om Thorsons och Pihlmanns[9] gemensamma arbete – men vill *ej* säga något ännu. Thorsons bo emellertid i samma hus som Wessels – och det bådar ej godt. Jag *tror* mig veta att de äro mycket samman. Att Th bor där sade han mig själf då vi träffades innan jag for. Men Wessel *är* en mästare i *intrigspel* – och *Jensen* ej mindre – så Ni måste vara vakna däruppe.

Jag blir rent utom mig då jag tänker på all "kortsynthet" hos en del af "de gamla".

Jag önskar Br ville på ett kommunmöte – hålla ett föredrag om "Norska frågan".[10] Det är *nödvändigt* helt enkelt. Har skrifvit och bedt honom. Arbetarna stå *dels okunniga dels oförstående* inför den – och lika illa är det i båda fallen. Med sådana brilljanta "politiker" som Palm Tholin och Andreas – ha vi allt att riskera – och många många äro "dem lika" på "kongresser och möten".

Tag äfven *Du* ett föredrag om "Norge" nere i vår klubb. Ack om *Br* följt "Rydéns artiklar" det hade varit bra mycket bättre.

Jag är mycket nöjd med min agitation – och jag tror vi komma att göra stor nytta genom dessa "allianser" – och det rycker upp kamraterna, som jubla öfver *att själfva* kunna taga kulturarbetet *om hand*. (Kand. Hedén är i Kiruna sade Håkan. Hedén talte om denna

resa då vi träffades i Uppsala.
Hälsa Sundström och Gustafsson!

Med partihälsning.
Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. "Nya tag! Låtom oss eröfra landet!", var en artikel, skriven av Fredrik Ström, i nr 1 av tidningen Fram 1905. Artikeln genomsyrades av orubblig optimism och en stark tro på socialismens seger.
(Fram nr 1, 1905).

2. Bäck, Henning, skräddare, ombud från Bollnäs vid partikongressen 1905. Verksam som agitator i Sundsvallsområdet. Agiterade under konflikten på arbetsmarknaden 1909. Dömdes i samband därmed till skadestånd för offentliggörandet av strejkbrytarlistor.
(SAPs kongr prot, 1905:2, ArA, Sthlm; Nerman, 1938:334).

3. Seriekorten var abonnemang på föreläsningar. Förtjänsten på den övriga biljettförsäljningen skänktes till arbetare i Sörvik, Sundsvallsdistriktet, vilka avskedats den 18 aug 1904, därför att de tillhörde en fackförening och vägrade godtaga tio procents lönesänkning.
(Casparsson, a a: 195).

4. Liljedahl, Ernst (1869-1937), militär. Pläderade för ett starkt försvar och en medborgarskapsrörelse, ett slags skola med syfte att utjämna klassmotsättningar och verka för en andlig social lyftning. Populär föreläsare med ett nationellt och moraliskt patos. Författare sedan 1901, utgav ett flertal böcker i skiftande ämnen. Som liberal, ledamot i AK 1912-1917. Fjärmad från liberalerna 1914, framstod som varm tysklandsvän, såg i Brantings ententevänliga politik en fara och lämnade liberalerna då dessa tillsammans med socialdemokraterna bildade regering 1917. Blev politisk vilde med dragning åt höger.
(Sv biogr lex, bd 23: 6 ff, Mathias von Wachenfeldt, Sthlm, 1982).

5. Koch, Halfred von (1872-1948) ämbetsman och socialpolitiker. Sekreterare i Kooperativa Förbundet (KF) 1903-1908, en av de ledande i Centralförbundet för socialt arbete (CSA) från starten 1903. Utgav förbundets organ, Social Tidskrift, 1901-1917, föreståndare för Folkbildningsförbundets föreläsningsbyrå. Under beteckningen frisinnad ledamot i FK 1915-1926.

6. "Hinke-kandidaturen", se nästa brev.

7. Fabian Månsson väckte förslag om att "försakelseveckor" (efter mönster från Frälsningsarmén) skulle anordnas inom ungdomsförbundet i syfte att få in pengar till en förstärkt agitation som ett motdrag till högerns propaganda. Utom att medlemmarna skulle avhålla sig från sprit och tobak under försakelseveckorna skulle danstillställningar och fester anordnas och över-

skotten skänkas till en agitationsfond.
(Fram nr 1, 1905).

8. Ström, Bror Håkan (1879-1933) arbetade vid elektriska verkstaden i Kiruna. Aktiv i Kiruna arbetarekommun från 1904, kassör och korresponderande sekreterare 1906-1907, kvarstod som styrelseledamot. Flyttade senare till Jukkasjärvi, arbetade som spårvägsförman.
(Kiruna arb kommuns prot, 1903-1907; uppg från Kiruna pastorexp 1985).

9. Pihlman, Johan (1869-1931) från Ystad, första redaktören för tidningen Aurora startad 1899. Agiterade tillsammans med Thorsson.
(Bråland, a a: 79 f; Biografica, ArA, Sthlm).

10. Norska frågan och Rydéns artiklar, se brev 25 till Branting.

* Katas n i hälsingar.

2

Hudiksvall den 2/2 1905.

Bästa Partivän!

Tack för telegrammet som framkom vid 5-tiden, *bröts* och *telefonerades* till Bergsjö, där jag var i o f möte. Det gav mig *en väldig kraft* att tala – så jag tog våra bönder med storm där uppe. Vet Du jag var så glad att det sken om hela mitt ansikte af idel glädje. Denna seger *för oss i St[ockholm]*[1] – den betyder så mycket utöfver *hela landet*. Det var för *oförskämda anfall* "ungsocialisterna" gjorde mot Gustafsson i ett *angrepp* där de säga "en herre som kallar sig för – –" och så där de rikta sig mot Dig "så som blott varande några månader i rörelsen" – Äfven det långa upprop till Bergegrens förmån var drastiskt – den *nytta* han gjorde vid *Norberg*, var att totalt fördärfva all org. *ända intill den dag som* är.

Jag har nu Soc.Dm och ser resultatet klart.

Bland *våra unga* saknar jag Ottenborg – men vi få väl vara belåtna – *Väl* att *Du* komm in med så stor majoritet – och Gustafsson, det hade varit ett sabla elände annars.

Att *Palm* och *Lindley* stöp *vore* dem "väl undt" – och jag afrådde *på det bestämdaste* att V U skulle ställa upp sig – det var ett *väldigt taktiskt missgrepp*. Att *ej Söderberg* komm in var ytterst harmligt – lika så var det harmligt att *Söderström*[2] står utanför. Han är *en af de bästa äldre*. Att Ettling[3] komm in med är obehagligt – han är en "giftblåsa" – som vi skola söka krama – och Forsell är obehaglig. Bergegrens röstetal var ju *ej* glänsande – i båda kretsarna mot slutet. Hufvudsumman är att vi af "de äldre" fingo dem jag åtminstone anse bäst – och att Du och Gustafsson kommo in.

Jag har otroligt med arbete här uppe. Mötena gå utomordentligt. Ute vid *Iggesund* hade jag möte i lördags. Kommun [hade] ordnat det.– En ungdomsklubb bildades och 45 ingingo. Det var "ett skott mot grundmurarna" – för de religiösa. Samtidigt hade de anordnat "konkurrensmöte" i "Auditoriet" med pastor Hedblom – men vi hade ej blott *den* stora salen, utan äfven förstugan och lilla salen fylld. – Hej!

På söndag här. Mellan 5 à 600. Och igår uppe vid *Bergsjö* midt uppe i Helsingebondbyggden, mötet *utmärkt*! *Minst 300* mäst *bönder*! De ha en liten Arb.kommun *på 11* personer – som nu jublade ty flere anmälde sig. *Dessutom komma bondpojkarna att bilda en Soc.Dm.Klubb* – och ett par ropade efter slädan "lita på oss, nästa gång frun kommer hit så har vi

klubben klar." Från Gnarp hade de gått dit 2 ½ mil. Och mina kära *Stocka*-bor hade från kolningen i skogen gått ned för att hälsa, – *Är det ej rent rörande?* De skämtade och tyckte jag kunde sätta mig på en "timmerkälke" och fara upp till dem – och vore jag *15 år yngre gjorde jag det utan tvekan.*

Jag är så glad att *Måns lärt mig "agitera* bland bönder" – ty det får ske på särskilt sätt. Tel[e]f[onerat] till Måns – om mötet i Bergsjö – och han "hejade" värre och skrek på mig att *bilda nya ungdomsklubbar hvar jag drar fram.* Ja – sade jag – tacka fadren för det – det behöfver Du ej be mig om. Jag grälade duktigt i mitt bref till Måns – och sade *att han måste vara klok.* Då jag reser hem far jag öfver Gäfle, så jag får träffa honom – jag får lof att söka få honom *litet klok* (i alla synnerhet vis à vis sitt "hinkeanska" jolterierotiken.– I afton ha vi här "Skolan och Prästväldet". I morgon *Näsviken* Ungdomskl. Torsdag, fredag här. *Lördag fri.* Far till Söderhamn – och så söndag fan-fäst med Ljusne "järn o metall"

Jag är *mycket* trött, och ligger *om dagarna*, ty Du må tro det är mycket arbete detta. Från Söder[4] i Krylbo hade jag bref-däri han säger *att rallarna vid* "Bohusländska Längdbanan" *skall* ha mig på en 8 *dars tur* innan jag får fara till Kiruna – (detta är gammalt löfte) och *omedelbart* efter kongressen *störtar jag dit ned* – men tar ej *ett enda möte extra* – och så far jag upp åt *Kiruna* genast. Det är på visst sätt en hvila dock – att agitera *ute* – ty jag får *lata mig i ro på dagarna* – hvilket mitt *usla samvete förbjuder mig då jag är hemma.*

Kann Du ge mig anvisning på någon eller några yngre studentkrafter? Här i Hudiksvall äro de ytterst förtjusta i en ung student (filosofie) – *Erik Jansson*, som varit här. *Måns* hade sändt honom i sitt ställe. Erik Jansson hade rek. *Hedin* och han är visst äfven bra. Här på våren vill "alliansen" ha ännu *en serie* upplysningsföredrag i de af mig föreslagna ämnena. Allt artar sig *utmärkt!* Det gör *mig ondt* att Folkbildningsarbetet skall handhafvas så att det *ej gör oss det gagn vi borde ha af det* – ty vi skulle egentligen ej ha tid med "upplysningsarbetet" det tar för mycken tid för den rena agitationen.

Hur må Ni där nere? Jag tänker ofta på er ni Stockholm-iter då jag ensam kvistar om i Hälsingland. Här vilja de *nödvändigt* få upp *Br* till sommaren till *Arbrå*. Det väntas en förtviflad valkampanj från Olof Jonssons i Hof och Lundeberg[5] för att spela kretsen öfver i konservativa händer. Jag får väl söka få *Br* att *ruska* upp sig och fara hit – men han *är så svår att få af stad den Hjalmar.*

Har du hört hvad Lindkvist sagt om valutgången?

Ja nu adjö med Dig. Har Du tid – så skrif direkt på "National".

Kommer det efter jag rest returneras det.

Vi hade *orkan* här i trakterna i går. Och idag "yr" så mann fick "pulsa" i snön öfver kängorna – ja "Gud vare en *fattig syndare nådig*" – de eländiga "Hudikarna" hade *ej sagt* jag skulle "utom stan" – och jag har "inga kläder".

Hälsningar!
Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. I Stockholms arbetarekommun pågick ombudsval till partiets sjätte kongress. 50 ombud skulle väljas. Valet skedde efter ett nytt system med rigorösa bestämmelser, i princip som vid riksdagsmannaval, för att medlemmarna skulle få erfarenhet att genomföra sådana i ett framtida samhälle. Kongressen benämndes också det socialdemokratiska arbetarpartiets Riksdag.

I 1:a och 2:a kretsarna kom Bergegren närmast efter de tio valda. Sven Ottenborg kom in som tolfte namn i 2:a valkretsen, där Ström kom in som fjärde och Hjalmar Gustafson som tionde namn. (Soc-Dem 23/1, 25/1, 28/1, 30/1, 1905).

2. Söderström, Emil (1870-1924) född i Åbo, Finland, redan på 1880-talet engagerad i den svenska arbetarrörelsen, särskilt den fackliga. Utbildade sig till typograf. Ombudsman i Stockholms typografiska förening 1904-1924. Under många år ledamot i Stockholms stadsfullmäktige och stadskollegiet samt styrelseledamot i Skådebanan. (Sv Folkrör, 1936, 1:1059).

3. "Ettling", skall vara Etling, N R, valdes till kongressombud i 4:e kretsen. (Soc-Dem 30/1, 1905).

4. Söder, Carl Johan (1878-1934) rallare och agitator i Bohuslän. Anställdes 1903 som kassör, agitator och ombudsman för Sv Grov- och fabriksarbetareförbundets avd 92, vilken omfattade rallarna på olika platser i landet. Ombudsman i förbundet 1906, förbundssekreterare 1920, ordförande 1930. Åren 1914-1930 redaktör för tidningen Grovarbetaren, ledamot av LOs representantskap 1913-1931, från 1931 ledamot av Landssekretariatet och från 1929 ledamot i Arbetsdomstolen. (Sv Folkrör 1936, 1:1053).

5. Lundeberg, Christian (1842-1911) bruksägare, konservativ politiker, representant för Gävleborgs län i FK 1886-1911. Starkt engagerad i försvars- och unionsfrågorna, betraktad som en av FKs mäktigaste män. Statsminister 2 aug – 7 nov 1905. Verkställande direktör för Forsbacka järnverks AB 1885-1907, ordförande i närbelägna gästrikeföretaget Mackmyra Sulfit ABs styrelse. År 1907 ordförande i särskilda utskottet för handläggning av rösträttsfrågan, gick motvilligt med på det kungliga förslaget. Opponerade i början men gav slutligen med sig inför sammanjämkningsförslaget, vilket bl a innebar utökad rösträtt för män år 1909.

3

Gäfle den 10/2 1905

Bästa "Brand"![1]

Tack hjärtligt för såväl bref som tel[e]g[ram]. Jag var som helt naturligt var *till ytterlighet ifrig att få höra hur valet utfallit.*

Det var ett fasligt "rabalder" och borde, om möjligt, klara blicken för en hel del af våra ledare – och visa dem hur situationen f n är. Men sanningen att säga så äro *många* af "pamparna" mera förbittrade på "Soc.Dm.Ungd.Kl." än på Hinkianerna – *med oss måste de räkna* – men knappt med de andra.

Jag skulle skrifvit förr – men ville först sammanträffa med Fabian *här* och sedan skrifva. Jag reste hit för att få tala vid honom om en hel del som rör agitationen – och just för jag håller så hjärtans af honom personligen ville jag litet närmare känna honom på pulsen i en del taktikfrågor. Länge hade jag fruktat för *att han arbetade på en sammanslagning.*[2] Vi ha diskuterat *länge och ifrigt.* Måns är högst f-d på Soc.Dm.U. *enär* vi enligt hans *förmenande drifvit åt höger* och i all synnerhet *arg* var han på Per Albins "Ärlighet"[3] i sista Fram.

Han vill en sammanslagning – dock *med eftergifter* från "Hinkarna" *så som* det *nu är att* vi skola "böja oss" för dem – dock ej. Jag sade honom *att han ej finge söka rifva omkull hvad han själf* varit med om att grunda.[4] Och frågade *om* han ej kunde inse att anarkisterna och *våra* idéer ej *kunde* dra i ok med hvarann.

Dessutom var han mycket missbelåten med att ordet i "Fram" ej vore fritt – och att *han* äfven *om* han i *tonen* vore "hygglig" kunde ge sig *s-tan på* att ej få in hvad han skref. (Jag varnade Österdahl redan 1903 för att *allt för* mycket söka censurera Måns). Han är en *vild obändig naturkraft* som mann *ej* binder – men kann "tämja" och "leda" genom klokhet. Måns har stort inflytande öfver "ungdomen" både *här* och annorstädes – och jag är mycket mån om att han, *nu* då han till kongressen kommer ner för att träffa skåningarna komme samman med Dig och Gustafsson (jag skall absolut hålla mig borta) så att Ni kunde få tala reson med honom. Vår fraktion på kongressen blir i sanning *ej liten!* Hej!

O Danielsson från Gäfle har jag vidtalat att stödja Rydénska

motionen[5] i ungdomsfrågan – *och han* lofvade göra detta – samtidigt *med det han sade att i Norrland ute vid sågverken äro* de Soc.Dm.Ungd.Kl. af *ovärdelig nytta* den enda organisation som duger – och Sågverks och Brädgårdsarbet[ar]förbundet kommer *att direkt understödja dem.*

Det riktigt *växer här uppe* och jag skall ligga i utaf all makt här uppe till sommaren om jag då kommer hit. Zetterling "traf" jag samman med i Söderhamn. Vi kommo i gruff om "Hinke" och hans gossar. Zetterling ansåg att "uteslutningsrätten" vore bara bosch – man *behöfde ej taga* "Hinke" på allvar. Han vore *så* ologisk o s v. Jag påstod tvärtom *att* vi måste *få* honom väck, tvinga *dem* att bilda *eget parti* och kämpa öppet för anarkismen.

I Gäfle fortsattes debatten Måns *o* Zetterling höllo ihop mot mig och Måns påstod att jag "blifvit så s-ts dogmatisk af mig" som ej kunde tolerera Hinkes agitation och hans sätt att arbeta "och vi togo oss ett riktigt gruff". Jag är ej nöjd! Bergegren måste klaras *duktigt, full rätt må* Hinke ha att bedrifva *sin* propaganda – men *ej* inom ramen af vårt parti.

Och vi måste skola *hela* denna skara af Soc.Dm.U.Kl. *Sam Larsson*[6] från Hudiksvall, en af deras yppersta krafter kommer upp som ombud. Han är mycket ifrig för Soc.Dm.U.[klubben] och tillika ordf i brädgårdsarbetarnas afdeln. En utmärkt kraft – som Du måste taga reda på. Dito *Ernst Lindley*[7] från Söderhamn – f d *Hinkian nu en af våra bästa unga krafter*. Med i kom.st och i "järn *o* metalls" platsorganisation. Han gick in i den af Z bildade kl – jämte Malm äfven *han* f d "Hinkian" styfva krafter båda två.

Vid *Ljusne* har "Hinke" lyckats få försäljare af "Brand" – men *Fram* går *utmärkt där.*

Det är så svårt ty *Bergegren* duperar *helt* landsorten genom att blott *på de platser han vågar* – sticka framm klorna. Han *är* "tvetungad" detta måste fram på kongressen.

Jag är mycket trött – men har hvilat mig i Gäfle hvilket gjort mig godt. Annars är jag nöjd med resan.

Nu några ord om valen. *Det* gladde mig att "Partilistan" seglade i kvaf. Jag *kann* ej tänka mig något större taktiskt missgrepp *än* "de gamles" tillvägagående gentemot Soc.Dm.U. men "dem herren vill förgöra, dem slår han med bli[n]dhet". Det var mycket ledsamt att Söderberg föll *igenom* – dock – det stod ej att hjälpa. Jag talte vid Hermann i telf. – och han bad mig taga mitt förnuft tillfånga och ej helt *kasta* allt för ungdomsrörelsen – och var som Du sade "mulen" öfver valet. Han sade "af *nåd* lät de mig få ett mandat" – jag sökte lugna

honom. *Det duger ej här måste bli fred* mellan oss alla som kämpa på Soc.Dm. botten. Annars hämmas *hela* vårt arbete. Jag *är* dock innerligen glad öfver valresultaten för Soc.Dm.U. *både* i landsorten – och i St. Ja nu adjö – Jag måste gå upp på Arb.t.bl. Red. och säga adjö af Måns och Ben[8] – och dem alla. Skrifver ty då jag kommer hem får jag ej tid att *tala vid Dig.*

Många hälsningar!
Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. Brand och Fredrik Brand var signaturer för Fredrik Ström.

2. I Fram nr 8 1904 skrev redaktören och ansvarige utgivaren, Herman Österdahl, en ledare med rubriken, "Sammanslagning", vari han tog ställning mot en sammanslagning av de både ungdomsförbunden.
(Fram nr 8, 1904).
I nr 9 fanns en artikel rubricerad "Sammanslagningsfrågan", signerad Phoenix, som var för en sammanslagning.
(Fram nr 9, 1904).

3. Under rubriken "Ärlighet", i Fram nr 2 1905, framförde Per Albin Hansson sina åsiker i frågan. Hansson kritiserade vissa artiklar i ungsocialisternas tidning Brand, vari han funnit tillvitelser och anklagelser mot socialdemokratiska ungdomsförbundet och arbetarrörelsens ledande män.
(Fram nr 2, 1905).

4. Måns, smeknamn på Fabian Månsson, som var en av initiativtagarna till utbrytningen ur Svenska Socialistiska Ungdomsförbundet (SSUF) och bildandet av Socialdemokratiska Ungdomsförbundet (SUF) 1903. Då var Månsson i högsta grad försvarsvänlig, men redan i februari 1904 deklarerade han på ett arbetarekommunmöte i Malmö att om man saknade medborgarrätt hade man heller ingen försvarsskyldighet.

Det fanns starka krafter bakom en sammanslagning av förbunden. Deras gemensamma nämnare var antimilitarismen, men propagandan fördes på olika sätt. Ungsocialisterna var rent försvarsnihilistiska medan ungdemokraterna propagerade för minskade försvarskostnader, avskaffandet av militarismen och genomförandet av ett folkligt försvarssystem mot den yttre fienden.

Kata jämställde förbundens antimilitaristiska agitation, se brev 28 till Branting.
(Ström, 1948: 100; Lindgren, a a, 1950: 72; Lindbom, 1945: 74 ff).

5. Motion 103 från Malmö arbetarekommun om moraliskt och pekuniärt stöd till SUF. Motionen avfördes från dagordningen utan att vare sig Rydén eller Danielsson reserverade sig, till skillnad från Thorvald Zetterling.

(SAPs kongr prot, 1905: 208, ArA, Sthlm).

6. Larsson, Sam, blev senare ordförande i Hudiksvalls arbetarekommun. (Folkrör ark, Gävle, O. Fribergs arkiv).

7. Lindley, Ernst (1878-1949) järnsvarvare, senare syssloman vid Söderhamns lasarett. Aktiv ungdomsklubbist i bl a Söderhamn och Västerås. Ordförande och tidvis kassör i Söderhamns arbetarekommun 1903-1919 och i dess ekonomiska utskott under strejken 1909. Ledamot av stadsfullmäktige, kyrkofullmäktige, Gävleborgs läns landsting, skolrådet samt ett flertal utskott. Ledamot i AK 1912-1920 och 1922-1932.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 716; dödsår: Biografica, ArA, Sthlm).

4

Borlänge station den 3/3 1905.

Bästa Brand!

Här är lång väntan! Tåget gick 6.40 från Djurås – och härifrån *först* 10.49 (*Tre* hela timmar). – Mötet i Bodarna var *utmärkt*. Fullpackadt. *Prästen* var där och (skollärarna) som med stor patos uppläste Skröders[1] och "Hinkes"[2] religionsmotioner" – för att "bräcka af mig". I all hast fick jag tag i "Sv[enska] Morgonbladet" – och vederlade dem. Vi hade en lång diskussion i *tre* timmar *Prästen* var *så* arg *att* han kallade hela föredraget – (med citat af S A Hedin[3] och Petrini[4]) *för "glåp"*. Först Mann ämnade "bojkotta" mig på gästgifvargården "Kom till Måtta" men lät mig i nåder få rum. *Jag var stormnöjd med mötet.* Här adresserna, *5* mars Ingetorp *6* Stenungssund *7* Hällungen *8* Ljungskile *9* Uddevalla. Skrif *på* någon af de sednare P R. Jag hade en härlig åktur i *sprakande norrsken i natt.* En sällsynt vacker natt hade vi. Det känns skönt *att åter vara ensam* få samla tankarna och komma "till ro" – midt under "brinnande fäjd".

Hälsa Gustafsson!
Farväl, Skrif! Ungdomsklubben går bra.
Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. Schröders och Bergegrens motioner vid partikongressen 1905 gällde partiprogrammets punkt IV, religionen. I Schröders motion föreslogs formuleringen: "Bekämpande av de offentliga religionsyttringar, som stå i strid mot vetenskap och samhällets utveckling till socialistisk ordning". (SAPs kongr prot, 1905:127, ArA, Sthlm).

2. Bergegrens motion och kongressens beslut, brev 26 till Branting.

3. Hedin, S A (1834-1905) radikal, liberal politiker, författare av skrifter med krav på politiska och sociala reformer. Medarbetare i frisinnade tidningar

bland dem Dagens Nyheter. Hedin ivrade för demokratisering av det militära befordringsväsendet, för att folkskolan skulle bli allmän bottenskola, för att Sverige, Norge och Danmark skulle förklara sig principiellt och ständigt neutrala. I unionsfrågan tog han klar ställning för unionens upplösning och hans sista offentliga ord 1905 var en vädjan till de styrande om en skilsmässa i godo. Hedin var partipolitiskt obunden, tillhörde, med ett par avbrott, riksdagens AK 1870-1905.

4. Petrini, Henrik (1863-1957) matematiker och pedagog. Av hans pedagogiska arbeten kan i detta sammanhang nämnas *Katekesen, en granskning*. (1903)

5

Boden 18/3 1905.

18/3 Resan gick utmärkt. På kvällen stort möte. "Skolan och Prästväldet" liflig diskusion. Skall bilda en Soc.Dm.Ungd.Klubb här på hemresan! Här är *snö mycket snö.* Jag njuter af att åter vara i mitt härliga "Lapprike", om ock endast "på gränsen" ännu. *Skrif på Kiruna* där jag blir t o m den *29*.

Hälsningar!
Vännen K. D-m.

6

Kiruna den 30/3 1905

Bästa Brand!

Du skall nu få några ord häruppifrån! Agitationen *har gått alldeles utmärkt* – i *trots af att vännen Lindkvist*[1] gjort så godt som *allt* för att vrida det hela rent åt skogen för både mig och Eklund.[2] Då *jag komm hit fanns ej en* afisch uppe – och *ej ett jota gjort* från "vännen" Lindkvist – som är *en* stor motståndare till såväl mig personligen som *hela ungdomsrörelsen*.

Jag härjade upp – vi fingo ut våra afischer – och *hela motagitation* mot *mig* Eklund Ström ändade med ett eklatant fiasko för Arbt.Kom.St. Föredragen gingo *med glans* och de lämnade *ett rätt vackert öfverskott* därtill åt kommunen. *Men äta ur sin* "soppa" det har *herr Lindkvist* fått. Dessutom har jag haft två möten för kvinnoklubbens räkning samt två för Soc.Dm.Ungd.kl. (Bildningens inflytande på klasskampen samt Krapotkin). I kväll har jag *kl 5* kvinnoklubben. *Kl 7 Finnarna* – då skollärar *Stenudd*[3] tolkar – och så *kl 9* har ungdomskl *slutet kamratmöte*, då jag skall tala. Och så iväg i morgon. Eklund arbetar med fart och reda. Dessutom ha vi i Kl[ubben] nu konduktör Näslund[4] (som skref de på *sin tid* så beryktade brefven från *Helsingelägret*) (militärbref) jämte en del käcka, både kvinnliga och mannliga medlemmar – det gläder mig att se Håkan och Eklund arbeta med sådant allvar. Eklund är "tränad" i *Laboremus* och van – och Håkan utmärkt bara han har stöd. I morgon reser jag till Boden. Där väldigt "rabalder" varit med anledning af "Skolan och Prästmötet", Rätt så!

Jag har haft gudomligt roligt upp i fjällen – men vrickade min fot på lördag. Skulle gå *ensam* för att åse skidlöpningarna, de stora täflingarna, enär Ström var med som prisdommare – och så vrickade jag mig rätt illa – hvaröfver många gladdes. Har idag haft bref från *Bodå* dit de ville jag skulle resa. Det är bra ledsamt att ej kunna komma dit.

[På samma ark fortsatte hon:]

Boden

Kiruna-brefvet komm med hit hvadan jag skrifver litet mera. Jag

komm hit efter en *mycket* angenäm resa, samman med Tirén, en bror till artisten.[5] Nu bosatt i Kiruna – han är kassör vid järnvägen – och soc.dem. (tillhör arbt.kom) Jag var dödstrött. Sista dagen i Kiruna hade jag *haft tre möten alla bra* – och sedan följdes vi åt efter Soc.Dm.Kl. kamrat-fäst hem till mig. (Ström, Eklund och hans fästmö – en liten utmärkt pigg finntös) och där pratade vi till *3* på morgonen – och så for jag på morgonen hit. Kom fram kl ½ 6 – låg ett *par timmar* och for så till *Svartbyn* ½ mil härifrån med möte för bönderna, "Hvad vill socialdemokraterna". *Bönderna voro mycket fientliga mot mig* – en del – *enär* det går *höga vågor här* i Boden efter "Skolan och Prästväldet" – med ty åtföljande *Protestmöte* från religiösa mfl. i Folkhögskolans sal.

Men jag vann bataljen – och de önska *flere möten* – hvilket *ej nu går* (Mera därom sedan). Igår "Nykterhetsr och Arbetarrörelse", (idag söndag) ett *väldigt* möte på f m äfven "Facklig och Politisk organisation – och i kväll skola vi bilda en Soc.Dm.Ungd.Kl. som *så genast* skall börja samarbeta med *Kiruna.* Eklund har lofvat *omedelbart börja samarbetet. Boden är en ytterligt viktig punkt.* I morgon har jag "Skolan och Prästväldet" i Luleå – och så reser jag hem med möte i Wallsta på vägen.

Hälsa!
Vännen Kata.–

Du eller Hjalmar G-n *måste* fara hit upp snart. "Vi bygga vi bygga".

Med partihälsning.
Vännen Kata.

Kommentarer

1. Lindkvist, Wilhelm, styrelseledamot i Kiruna arbetarekommun, ordförande och korresponderande sekreterare 1906.
(Kiruna arbetarekommuns styrelseprot, 22/11, 1906).

2. Eklund, A M, skräddare, aktiv i arbetarekommunen, korresponderade med Kata 1904.
(Kiruna arb k prot 20/8, 1904 17/12, 1905).

3. Stenudd, Oskar Wilhelm (1878-1944) folkskollärare sedan 1903, socialstyrelsens ombud i Kiruna sedan 1905, styrelseledamot i Kiruna arbetarekommun under många år. Kommunal- och landstingsman, nämndeman, ledamot av AK 1914-1917.
(Sv Folkrör, 1936, 1:1000).

4. Näslund, Johan Olof (1878-1956) anställd vid SJ, var med och bildade avd 86 av Sv Järnvägsmannaförbundet 1904, dess ombudsman, anställdes 1908 vid LKAB. Fackligt verksam i Sv Metallindustriarbetareförbundet. (Falk, a a, 1971:8).

5. Tirén, Karl (1869-1955) bror till konstnären Johan Tirén, själv konstnärlig: målare, tecknare, körledare, orkesterdirigent, fiolspelare, fiolbyggare (fiolerna kallades Kirunesare), författare och forskare i samisk kultur och samiska språk. Revisor i Kiruna arbetarekommun vid denna tid.
(Falk, a a, 1973: 29 ff).

7

Borlänge den 14/4 1905.

Bästa Brand!

Här i *Borlänge* är mera *tilltrasadt* af Hinke och hans "småhinkar" *än jag trodde* – och visar mig med "eklatant" klarhet (förlåt dubbelorden) hur absolut omöjligt *det blir* att kunna samarbeta med dem – ty de *sakna* absolut all hederskänsla – och på anarkisters sätt begagna sig af *list* m m för att komma framm. Då jag *igår* komm var typ[ograf] *Lundberg* nere och tog emot mig å Soc.Dm.Kl. vägnar. Vi kommo ju helt naturligt så godt som strax i samspråk om klubbens angelägenheter. Och därifrån var steget lätt att taga. *Med Holmström*[1] förhåller sig saken på följande sätt: *Fredrik Elmgren* var här och missionerade *för Verdandis räkning* – och de bådo honom då komma åter till ett antimilitaristmöte som de här ville ha med beväringen. Detta lofvade *han*. Men då de så ringde upp honom – så lofvade han *skicka någon annan* i sitt ställe och – sände *Holmström*. En hel del ja de *flästa voro mycket missbelåtna med honom*. Och kunde ej *förstå hvarför* han sändts hit. *Hans* föredrag "Skjut ej" hade varit klokt och sammanhängande – det andra – om arbetarrörelsen – absolut osammanhängande. (Referat sändes af det – (stenografer[a]t af Red Tegnér[2] *Lundbergs* red). "Hinke" däremot har fullständigt hypnotiserat *dem* genom sitt "I Ryssland först i Sverige sedan". Stämningen *är mycket upphetsad*, de äro brakta ur jämvikt.

Jag sade om "Hinke" *att han var* en *utmärkt* talare – som de kunde ha glädje af att höra – *men att han i mitt tycke var en ytterst ovederhäftig* människa *som ej vågade stå* för sina ord. (Relaterade hans *o* Börgessons uppträdande i kongressen).[3]

I samband därmed sade jag *att jag hört att de avböjt* att Hjalmar Gustafs. skulle komma hit.

Det vore ej sannt sade Lundberg och Gustafsson utan saken var den att Hj G-n *skrifvit* och sagt dem en del saker om "Hinke" och relaterat *hur han var på* kongressen – och då hade [de] bedt honom tiga med talet "ty det visste de af kongressen".–

Jag strök *under* hvad Hj G-n sagt ifråga om "Hinke" – och sade *har jag något* otalt med en person som jag legat i delo med och skällt ut – *då säger jag det* – men gör *inte* som "Hinke" – skäller som bandhundarna –

så länge det *inte är farligt* – men *då* slokar svans och tiger – *ty det var just hvad han gjorde på kongressen!*[3]

Men värre Brand – det är att *Hinke tar* all heder af *Dig* och *gör Dig* misstänkt. Han hade bland annat sagt om Ditt föredrag i Karlstad att Du där sagt "Ni skola följa era ledare ur öfverklassen och sätta lit till dem, ty *de* begripa saken bättre än ni" och vidare skulle Du ha yttrat "att Du *stigit ned* till underklassen." –

Det *är inte sannt* – sade jag – ! *ned* eller *inte ned*, då mann sluter sig till arbet[ar] rörelsen det kann göra det samma – men *sina skepp har mann brännt* – och Bergegren *borde* tänka *litet på* hvad han gör – innan han *mot våra bästa krafter bland de unga* väcker denna misstro.

Men att Bergegren själf *är god vän* med en Stendahl[4] och umgås med denna *ärkeslusk* – det aktar han sig att tala om och allt annat förresten af sluskeri – som han gjort och gör –

"Fråga *Bergegren* om han *ej sagt* det – sade Lundberg. Jag vill sannerligen *ej tala* vid Bergegren – ty med andeligen *ohederligt* folk vill jag inte ha något att göra.

Om sammanslagningen skall Falun och detta *centrum motionera*. Och om den saken sade jag bara *den är klubbarnas ensak* – och angår mig ej. Men så godt kunde *det ju vara* – då äfven "ungsocialisterna" tvingades *att respektera partiprogrammet* – och ej som Holmström *nu gjort direkt bryta mot det."*

Må alla onda makter taga Bergegren och hans *s-ns* anhang. Men detta spektakel skall ej *Måns ha ställt till med förgäfves!* Ty felet *är hans* och Roséns. De gå båda Kalle Börjessons ärenden!

För min del *tror jag* nu att *det ej* vore klokt att få sammanslagning – enär Bergegren och hans "Hinkar" förstöra *allt* – utan fast hällre *låta* det brista och *på nytt* bygga upp *våra klubbar* – där så behöfs. *De kunna ej leda och administrera – och* det går då snart sönder. Eller ock få vi vara beredda *att slåss oerhördt intensift med dem inom* – och då förvandlas klubbarna till hvad de förut varit – en enda *skandal-tummelplats*.
Det *är* partiet (de gamles) mening att *krossa oss – men denna* "vackra drömm" skola de snart vaka upp ur) Låt oss bara inte *i rädsla* förhasta oss!

Mötet i går var storslaget. Lokalen så proppad *den kunde* bli! (400 pers) och lika mycket *folk minst* som ej komm in. (Kl bad mig stanna idag *med möte* – men omöjligt –).

Vidare bådo de mig resa upp till "taklagsfästen" på deras "Folkets Hus". Detta i början af Juni. Jag *lofvade* söka *kompromissa mig till det.*

De voro ju som vanligt *ytterst vänliga mot mig* – men "uppretade" på

Dig af "Hinke" och i "krigsstämning".

Kann så kommer jag. Tag nu Holmströms referat – det kann vara bra att *ha* enär vi då kunna *säga* dessa herrar – att efter kongressen – å hvilken *deras* ombud närvaro – och *instämde i besluten* – måste *de respektera sina egna*.

Nu komm Lundberg och bad mig *skrifva ett föredrag till söndag* åt dem. De skola till Kvarnsweden.

Adjö! Hälsa Hjalmar G-n o Björk och Dig själf!
Vännen Kata

Tillägg: *Det* är *nedrigt* att ej ha *sex* "astralkroppar" att sända ut på föredragen!

Kommentarer

1. Holmström, Axel (1881-1947) bageriarbetare 1895-1905, expeditör för tidningen Brand 1904-1909, kassör i Stockholms södra socialistiska ungdomsklubb 1902-1906, ledamot i Sv Bageriarbetareförbundets styrelse 1904, styrelseledamot i Stockholms arbetarekommun 1906. Tillhörde Clarté, Arbetarnas Kulturhistoriska Sällskap och sällskapet för främjande av kulturella och vetenskapliga förbindelser mellan Sverige och Sovjet. Tog initiativ till och verkade under många år för frigivning av de s k Amaltheamännen. Avtjänade fängelsestraff för värnpliktsvägran och antimilitaristiska föredrag, ordförande i Svenska antikrigsförbundet 1932-1934, bokförläggare från 1910.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 508; Fernström, a a: 499 f et passim).

2. Tegnér, Johan Anders f 1876, tidningsman, redaktör och utgivare av Siljan 1905-1907, medarbetare i Stockholms-Tidningen, Dagens Nyheter, Afton-tidningen, Morgon-Tidningen m fl tidningar och tidskrifter.
(Svenskt porträttgalleri XVI, 1910, Tidningsmän, s 224).

3. Kata syftade på att Bergegren avstod från ordet, då religionsdebatten spetsade till sig under partikongressen 1905, se brev 26 till Branting.

4. Stendahl, Lars (1852-1934) från 1880 anställd vid Stockholms-polisen. Poliskommissarie 1886, tredje stadsfiskal 1896, andre stadsfiskal och detektivchef 1902, förste stadsfiskal 1906-1921. Högerns representant i FK 1910-1912. Känd i socialiståtalens historia som "Lasse med påken" sedan han 1902 under ett demonstrationståg för rösträtten efter order från Överståthållarämbetet personligen ingrep för att upprätthålla ordningen. "Påken" var en ordinär promenadkäpp. Den förvaras i Stadsmuséet i Stockholm. Trots sin rabiata inställning till socialismen var han god vän med Hinke Bergegren och Herman Lindqvist.
(Sv män och kvinnor, 1954, 7: 206 f; se Björkegren, a a: 17 f).

8

Göteborg 17/4 1905.

Hjärtliga hälsningar från Puntervold, Kata, Z., Ljungberg[1] och Parvus.[2]
Sönd. kl 12 på natten.

Kommentarer

Hälsningarna på detta brevkort var från Michael Puntervold, Zeth Höglund, Einar Ljungberg, Gustav Blom och avsändaren Kata.

1. Ljungberg, Einar (1886-1974) snickare, en av socialdemokratiska ungdomsförbundets mest färgstarka agitatorer, känd under namnet Texas, även Texas Jack. Avslutade sina agitationstal med deklamation av främst Frödings dikter.

Ljungberg ingick i ungdomsförbundets centralstyrelse 1907-1913, var agitator 1905-1917, agiterade i USA 1916 och bildade på 1950-talet tillsammans med Vilhelm Moberg Republikanska klubben. På äldre dagar ägnade han sig åt nykterhetsrörelsen, organiserad i IOGT. Etablerade sig som bokförläggare. Skrev bl a *På uppviglarstråt*. (1919, ny uppl 1979).

Ljungberg var nära vän till Kata. De brevväxlade flitigt en tid.
(Hirdman, a a: 437; KDs arkiv, volym 13, ArA, Sthlm. Ljungberg avled den 7/12 1974, ej, enligt Hirdman, 1975. Tidens kalender, 1976: 210).

2. Blom, Gustaf (1875-1935) publicist, kommunalman. Elev vid Chalmerska institutet, Göteborg, och tekniska högskolan i Darmstadt, därefter journalist. Medarbetare i Ny Tid 1902-1917, i svenska telegrambyrån 1917-1927. Skrev politiska reportage och var nyhetsförmedlare från arbetarrörelsen. Ledamot i Göteborgs stadsfullmäktige 1911-1935. Utgav en del skrifter, signatur Parvus.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 253).

9

Göteborg den 19/4 1905.

Bästa Brand!

Du skall nu få några rader från mig. Ehuru Du *mot* aftal ej ens slungat ett kort på posten. Fy! "Men otack är världens lön".

Som Du hörde i telefon så hade jag ett långt bref från Sigfrid.[1] Och han talade där om att [han] skrifvit *ett skarpt* och *allvarligt* bref till Måns.[2] Och sagt honom att han *ej* så där på eget bevåg skulle taga sig för att underhandla "med fienden".

Nere i *Skåne* ha de ingen som hälst känning af "kongressens" vansinnigheter – (och ej häller här). – Sigfrid sade dessutom att han antog att hela stämningen i *de* Norrländska Klubbarna var uppagiterade af Fabian.[3] (*Hvilket jag bekänt ärligt sade Måns* i telf. förresten). Men naturligt nog kommer ju sammanslagningen upp på Soc.Dm.Förb. Kongressen. *Här nere* äro klubbarna *absoluta motståndare* till sammanslagningen – och så ha Hinkarna här varit "fräckare än annorstädes och de våra har *slagits ohyggligt* här nere med dem.

"Zeta" ville *icke* tro att Du vore *för* sammanslagning enär han anser att *den* saken är ej att *tänka på. (Det är väl* det finns *sundt förnuft söder om Stockholm* åtminstone.

Oredan *här* efter kongressen är stor! Och "de gamle" känna sig besvikna – nu då de få bita i det sura äpplet – och *se* hur *ovederhäftiga element* lyckats få hit Hinke *för kommunens räkning.* Lindblad och Lindholm[4] "spotta och fräsa" – välbekomme.

Mina möten gå *utmärkt* i går var *hela* Arbetarf. stora sal fylld – och ämnet "Hvad vill Socialdemokraterna."

Du må tro vi hade trefligt samman med Puntervold. Han var mycket sympatisk – skada han ej kunde resa till Skåne. Vi "fästade" värre – jag *ville ej* vara ute så mycket – men så drogs jag med af "ungdomsströmmen. Han reste måndag morgon.

Ni ha haft det stimmigt uppe i Stockholm. Lindholm påstod (med hvad skäl vet jag *ej*) att det skulle varit *en* eller [ett] *par* "Hinke-töser" som varit roten och upphofvet till demonstrationerna (de skulle arbt. där). En sak som *jag* ej vet.

Ja nu få vi Socialist-kongress här[5] – och ett s-tns oväsen af dessa

ovederhäftiga "gapstockar" som jag ej tål *för min död*! (Håller på läsa Lenkes "Anarkism").

Skrif nu adress *Bogrens Hotell* (eller *Ny Tid*).

Hälsa alla däruppe.

Och en glad påsk!

"Zeta" har varit - och är tyvärr rätt dålig - öfveransträngning. Hans hals är svår. Jag är skapligt kry nu.

Många hälsningar
Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. Hansson, Sigfrid, tidigare stavning Siegfrid (1884-1939) murare, bror till Per Albin, medlem i det nya ungdomsförbundet 1903 och ledamot i Centralstyrelsen, en kort tid ordförande. Medarbetare i Ny Tid 1905-1908. Anställd i Social-Demokraten och ansvarig utgivare 1908-1914. Redaktör för LOs tidning Fackföreningsörelsen 1920-1937. Ledamot i FK 1919-1937. Från 1937 till sin bortgång generaldirektör i Socialstyrelsen.

Hansson var emot sammanslagning av ungdomsförbunden.
(Bråland, a a: 115, 123, 139, Edenman, a a: 291, Lindgren, 1950:161).

2. Måns (Fabian Månsson) hade i Stockholm haft ett samtal med Karl Börjesson och dryftat frågan om en sammanslagning mellan ungdomsförbunden. Centralstyrelsen fick kännedom om detta och i Fram nr 5 skrev Per Albin Hansson en artikel med rubriken "Sammanslagning", vari han benämnde samtalet konferens. Hansson tog avstånd från vad han betecknade som en överenskommelse mellan Månsson och Börjesson.

I Brand nr 5 dementerades de uppgifter Hansson lämnat i sin artikel i Fram. Börjesson framhöll i dementin att samtalet med Månsson varat cirka fem minuter. För Börjeson hade Månsson bekräftat att han arbetade för en sammanslagning av förbunden.
(Fram och Brand nr 5, 1905).

3. På anmodan av Sundsvalls socialdekomratiska ungdomsklubb ställde Månsson upp som ungdomsagitator under en vecka med början söndagen de 5 april 1905. Varje kväll bildades nya klubbar i Sundsvalls omgivning. Samtliga klubbar anslöt sig, enligt referat i Fram, till det socialdemokratiska ungdomsförbundet. Klubbarna kunde ansluta sig till vilket förbund de ville. De kunde också dröja med anslutningen inför den förmodade sammanslagningen, vilken Månsson tydligen agiterat för.
(Fram nr 4, 1905).

4. Lindholm, Herman (1875-1955) möbelsnickare 1900-1909, ordförande i Göteborgs arbetarekommun 1901-1909, från 1909 kamrer i Göteborgs

arbetarförening, ledamot av stadsfullmäktige 1906-1926, dess ordförande från 1924, ledamot av drätselkammaren 1913-1924, dess ordförande från 1919. Innehade ett flertal uppdrag bl a i Göteborgs restaurang AB av göteborgssystemet 1922-1925.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 710; dödsår, Biografica, ArA, Sthlm).

5. Sv Socialistiska Ungdomsförbundet höll kongress i Göteborg 22-23 april 1905.
(Fernström, a a: 104).

10

Göteborg den 27/4 1905.

Bästa Brand!

Tack för brefkortet af den 20/4. Det var "ändå nå sa han som fick se Åmål" – men som sagt – då det var enligt överenskommelse – så *får jag vara nöjd*!

Och alltså tack!

Du säger "det är föröf[rigt] godt det finns konservativa". Jag är *inte* konservativ – står så långt åt *venster* inom partiprogrammet jag kann – men anarkist *blir jag ej* – om Du än ville det. Och så vidt jag kann vill jag hålla "mig obesmittad" af "Hinkianismen". Jag är glad, hjärteglad öfver såväl "ungsocialisternas" kongress, som också öfver Hinkes skandal-möte på cirkus.[1]

Och såväl *"Zeta"*, som *K G Ossian-Nilsson*[2] och *Parvus* ha i olika *repriser gratulerat* Lindblad *till det mötet.*

Jag var i Tidaholm både påskafton och påskdagen – och slapp sålunda ifrån hela skandal-möteshistorien.

Möten har jag *hvarje dag,* och fulla hus – och ett *äkta* "Hinke-rabaldermöte" hade vi ute i "Lasalle"-klubben i onsdags – då hans gossar infunnit sig där och uppförde sig som *riktiga lymlar* – Jag hade "anarkism och socialism" – och *fast jag ej talte om den svenska rörelsen* blefvo de som vansinniga. (Vi skola ha samma föredrag om tisdag i Lindholmen).

Den *15* börjar jag min nära *tre veckors långa tur utefter kusten* – neråt Skåne för Soc.Dm.Ung.För[bundet] – och efter dessa "Hinkars" *kongress hoppas jag all tanke på* sammanslagning *är äfven af de ifrigaste begrafd.*

Jag skref ett *mycket hänsynslöst* bref till Måns – ehuru jag håller lika mycket af honom personligen ändå.

Vi äro mycket tillsammans Zeta, Ljungberg och jag – och dessemellan är jag samman med Lindblad och Parvus och några gånger med K G Os[sian] Nilsson. Ej en dag har jag haft fri.

Det var ett vildt alarm Ni haft med Könsbergs-saken.[3]

Skönt att vara undan ur Stockholm en tid.

Om fredag reser jag till Lödöse – Lilla Edet – till "mina rallare" igen

– vi skola ha ett par tre möten. Där är alltid friskt lif och god stämning.

Jag "suddar" i Göteborg. Vet inte hur det är – men jag kommer aldrig ordentligt hem det är *väl* jag snart reser.

Måtte vi få vackert nu första maj – idag "öser det ned här. "Zeta" blir hemma i stan och det gläder mig mycket ty *det kanske* blir "gruff" mellan klubbarna – och det vore *ej trefligt*.

Många hälsningar
Vännen Kata.

Bästa Brand – innan jag hann sända af brefvet – så träffade jag *igår*, en af "ungsocialisternas" *ledare* här – Andersson[4] – han var inne på kommunstyrelsen. Han frågade mig då "Hvad det vore för skoj om "sammanslagning" – som stått i "Fram". *De gingo aldrig med därpå*". Och han sade *att innan* kongressen hunnit afslutas – *så hade telegram anländ* från *Karl Börjesson* – där han på det bestämdaste *protesterat mot den honom påbördade konferensen med Måns* – och idag *i Brand står hans egen* dementi mot Måns historier. –

Hvad *är* meningen? *Måns* har, genom *sitt privat-prat om sammanslagning och enighet totalt villat bort Norrlandsklubbarna* – och så kommer denna dementi och detta *förolämpande språk* i Brand!

Jag tycker (som komedi) är det att *våga för mycket* detta. Men har Måns på *eget bevåg ställt* den Soc.Dm.Ungdomsrörelsen i en dylik obehaglig situation – så *är han värd en duktig skrapa* – hur varmt jag för min del *än* håller af honom. –

För min del är jag glad – att linjerna klarna – och taga vi på *allvar* i tu med *vår* agitation – på *något* friare basis – i *militär-frågan – så stå vi oss godt.* – Men *det* är ett oundgängligt villkor, ty äfven *här* bland ungdommen *är det uteslutande den frågan som drar dem* öfver – (de bättre elementen)

Jag skall fara till *Trollhättan nu* idag och där *ha* stor faninvigningsfäst – *två på en gång* – och *så* i morgon – på Zeta[s] "uttryckliga order" – *tre möten på söndagen.*

Hur detta skall gå – det förstår *jag ej*. Lindblad grufvar sig för sitt arbete äfven. Han skall tala på söndag i Sköfde – och så resa direkt till Kristiania och tala omedelbart.

Hvar blir Du "Första Maj"? Släng ett kort i lådan så jag får höra hur Ni har det.

Hälsa Hjalmar Gustafsson och dem alla där uppe.
Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. "Hinkes skandal-möte på Cirkus" var Katas subjektiva uppfattning om Bergegrens framträdande på Cirkus i Göteborg, där ett offentligt protestmöte anordnats påskdagen 1905, i samband med ungsocialisternas kongress. Protesten gällde regeringens förslag om inskränkning av strejkrätten.

Arbetarekommunens ordförande Herman Lindholm öppnade mötet och fungerade som ordförande under diskussionen som följde efter Bergegrens inledningsanförande. Enligt referat i Ny Tid den 25 april avbröts Bergegrens tal av applåder och han hälsades efter talet av starkt bifall.

SSUFs kongressförhandlingar refererades utförligt i Ny Tid den 25 och 26 april. Inte ett ord om skandal eller övertramp nämndes.
(Ny Tid 25/4, 26/4, 1905).

2. Osiannilsson, K G (1875-1970) fil kand i Lund 1897. Våren 1902 övertalades han av Fabian Månsson att bli ordförande i Malmö socialistiska ungdomsklubb. Medverkade 1903 till bildandet av Socialdemokratiska ungdomsförbundet och var en kort tid dess ordförande. Blev den radikala ungdomens mest uppskattade skald. Hans kampsång "Ungdomsmarschen" sjöngs vid mötena, där man också deklamerade hans dikter, främst "Tiggarnas fosterland", "En arbetare" och "Den röda sidan". Åren 1902-1904 var Ossiannilsson en av rörelsens mest entusiasmerande agitatorer. 1904 uppstod en schism, då han angreps av Bengt Lidforss i en artikel i Arbetet genom det ordval han i en av sina broschyrer använt vid beskrivningen av kapitalister. Med sin roman *Barbarskogen* 1908 bröt han med arbetarrörelsen och blev senare högerman.
(Beyer, 1968: 282 ff; Arb s, 1:526).

3. "Könsbergs-saken": Den 14 mars 1905 lockoutades 120 sömmerskor vid Edward Josepssons manufakturfabrik i Centralpalatset invid Vasabron i Stockholm därför att de kommit överens om att bilda en fackförening.

Josepsson anställde strejkbryterskor. Deras namn och adresser publicerades i Social-Demokraten, där läsarna också uppmanades att inte köpa varor av Josepssons fabrikat.

En fröken Kjönsberg skrämdes av arbetarnas demonstrationer och påstod att hon blivit angripen av en folkmassa, som under hotfull stämning kallat henne strejkbryterska. Enligt egen utsago förföljdes hon av folkmassan till en spårvagn. Väl inne i denna kastades någonting mot henne. Det visade sig vara papperslappar, som kastats av en dövstum man.

Den borgerliga pressen slog upp händelsen i sina spalter, och stadsfiskal Stendahl ingrep. Det blev åtal mot mannen i spårvagnen och ett antal demonstranter enligt Åkarpslag och upprorsparagraf. Den 9 november föll domen i "Dramat Kjönsberg". Den dövstumme hade övertygats om att han missfirmat fröken Kjönsberg och dömdes att böta 10 kronor. Övriga inblandade frikändes.
(Soc-Dem 15/3, 21/3, 26/5, 10/11, 1905).

4. Andersson, John (1886-1967) Göteborg, senare Stockholm. Ungsocialist 1901-1921, murarhantlangare 1901-1906, stuveriarbetare 1907-1909, agitator för ungsocialisterna samma tid. Stenarbetare 1910, medlem i Sveriges Arbetares Centralorganisation (SAC) från 1910, agitator 1910-1916, expeditör för Syndikalisten 1917-1921, ekonomichef i Arbetaren 1922-1929, sekreterare i SAC från 1929, från samma år ledamot i ABFs representantskap. Utgav ett flertal politiska skrifter bland dem *Kamporganisationen, dess form och taktik* (1912), *Res generalstrejk mot krig!* (1915), *Barnalstringsfrågan och arbetarklassen* (1916). (Sv Folkrör, 1936, 1:177; Biografica, ArA, Sthlm).

11

Hörby den 24/5 1905.

Kära Fredrik!

Tack för brefvet! Per Albin sade mig i telf att jag hade bref från Dig – och det komm "per retur" till mig igår hit.

Hvad Du ber mig om – nämligen att ge ut mitt föredrag "Socialdemokrati och Anarkism"[1] – så skall jag göra det.

Har själf insett *att det är absolut nödvändigt* att vi få klarhet i stridslinjerna.

Men först måste jag ha min förlorade broschyr *Anarkismus und Socialismus* af *Plechanow.*[2]

Har skrifvit till Berlin efter den. Jag skall "späcka" med *citat* och *kongressresolutioner* och söka få den lättläst ändå.

Auktoritetstron – är stark hos "Hinkianerna" – det må Gudarna veta!

Jag är mycket orolig f n vet Du – och få *vi ej på allvar* anarkismen demaskerad – så *Hinke* och hans följe bli afslöjade, så blir här ohyggligt.

Hela landtarbetarrörelsen, så godt som, i händerna på dem – och så därtill *Stenhuggarna* utefter Bohuskusten. Törnfelt[3] (x) i Lysekil agiterar *vildt* för ungsocialisterna – och till vintern få de en af hans klubbar i Halmstad.

Och det värsta är med Pilmann[4] i Ystad – som har landtarbetarna i fickan totalt.

Fabian får Du *ej lita på*. Så mycket jag personligen håller af honom – så kann jag efter *hans* "kovändning" i sammanslagningsfrågan aldrig mera lita på honom. Faludistriktet är vanvettigt och jag *fruktar för* att vi – till en tid mister dem – ty *om en* sammanslagning *blir ej ens tal.*

I så fall få vi göra front på allvar. Men äfven "Hinkianerna" vill *ej* – till all lycka – och *linjerna skola klaras.*

Du må tro här är skönt. Då vår klubb bildades i Kristianstad hade två ungsocialister från Lund rest dit och striden blef häftig nog hörde jag af "de våra". – Men sorgligast är den begreppsoreda som finnes *inom de* äldres led. *I Bjuf* t ex sade Michaelsson[5] – (deras ifriga streber efter riksdagsmannaskapet) "att *skillnaden* mellan de socialdemokratiska

och socialistiska klubbarna vore hårfin – *det hade Hinke* sagt".

Han erkände dock att Hinke vore ovederhäftig och sade saker *han ej kunde stå för* men vi gamla socialdemokrater bara skrattar åt det.

"Och de unga vill *så ha".* Jag frågade om han verkligen kunde försvara *denna ståndpunkt*. Och pekade *på vårt* program – och anarkisternas. Haf *ej för stora förhoppningar* på min resa – *jag gör allt hvad göras kann för att få ut de social*-demokratiska idéerna – *men slå ihjäl* Hinke-klubbarna det *kann* jag ej förrän vi *få ut min broschyr* – så folk får svart på vitt på *hvad vi vill* och hvad anarkisterna vill. Och jag på allvar får tillfälle att demaskera dem. –

Så fort min agitation för Soc.Dm.U.Förb. blir slut, skall jag omedelbart resa till Kolgrufvorna för kommunernas räkning – *och då skall jag på skarpen* klara ut de olika vägarna.

Jag hade redan i vintras lofvat Bjufs Arbet.Kom att komma med på denna slängpolska. Men trodde de i vredesmod öfver att jag skojat dem på "ett par månader" – ej skulle vidare vilja ha mig – men tvärtom – De ha bara gått och längtat efter föredragen.

Fulla hus öfverallt! T o m i Kristianstad (det slöa) hade vi minst 500 ute i parken – i fult väder.

Och likadant öfverallt. Hade bref från Siegfrid. Han talade om att "de gruffa" i Stockholm på C S – och att Lindbäck[6] varit mycket onådig.

Håll Dina pojkar i styr. Här gäller – som jag sagt Dig – *att trampa* eller *trampas*.

Våra motståndare *äro ej normala* – deras *hjärnor äro uppfanatiserade af Hinkes* revolutionsfraser – och *de* sätta en ära i att vara så råa och hänsynslösa som möjligt. Därför få vi vara *hänsynslösa* och ej *vika en tum* – men *ej råa*. Tala med "Z" *i tid om allt* – och tag den veka "diktaren och drömmaren" Ljungberg med – så vek han är – han har i detta fall en vilja af stål den kära Einar.

Sök *fanatisera* Fabian – så att han blir ilsk – men *lita* ej på honom – utan håll honom i schack. Jag anade det skulle gå på detta sätt – då han komm på egen hand med *Ben* som *alltid* älskat den "gamla klubben". –

Jag reser om fredag in till Malmö – och har hufvudkvarter där. Så far jag till Bjuf och vidare upp genom Halland igen – då jag i "Weingebyggden" eller "Göinge" rättare skall bilda en klubb. Och så reser jag till *Göteborg* och därifrån utom Strömstad till *ett skär* och hvilar *14 dar*. Har bedt Cavalli skaffa rum hos någon fiskare. Där skall jag bada och sola mig "slöa" och skrifva min broschyr färdig. Och så fortsätter jag med uppvigglingsarbetet.

Nu farväl! Hälsa alla däruppe. – Hjalmar G-n *kunde skrifvit*, hvad går

åt honom?

Från Håkan har jag haft flere bref - de äro midt uppe i Narvik-Kiruna-alliansmötet. Måtte *Br däruppe* taga i af all kraft - *det behöfs* - "Hinke" har legat där i fjol -

Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. Föredraget utgavs som Socialdemokratiska ungdomsförbundets agitationsskrift nr 5, Frams förlag, Malmö, 1905.

2. Plechanov, Georgij (1856-1918) rysk socialdemokratisk ledare, marxistisk teoretiker, grundade tillsammans med Pavel Akselrod (1850-1928) Rysslands första socialdemokratiska organisation 1883. Efter 1903 en av de främsta ledarna för mensjevikerna.

3. Törnfeldt, Jöns (1876-1952) målarlärling 1893, målare till 1901, ordförande i Sv Målareförbundets avd i Östersund. Redaktionssekreterare i Lysekils-Kuriren 1901, redaktör 1902-1907. Aktiv inom Sveriges riksloge av NOV, dess ordförande 1920-1923, redaktör för Verdandisten från 1907. Signaturerna x och X-felt. Utgav skrifter i nykterhetsfrågan, kåserier och dikter.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 1084).

4. Pihlman, agitator inom lantarbetarrörelsen. Utgav 1904 skriften *Härjare. Skånska stridsbilder, om lantarbetarrörelsens första tid.* Pseudonym Illgud Illgudson.
(Recension i Brand nr 2, 1905; Sv förf lexikon 1900-1940, Sthlm 1942)

5. Michaelsson, Carl (1872-1920) arbetade vid tegelfabrikerna i Bjuv, avancerade till förman. Ordf i Sv Grov- och fabriksarbetareförbundets avd 48, revisor i förbundet år 1900, förbundssekreterare 1906-1920, ledamot av LOs representantskap 1907-1920.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 774).

6. Lindbäck, Viktor f 1883, aktiv inom ungdomsrörelsen i Stockholm. Brevbärare, förste postassistent, ledamot i partistyrelsen 1908-1912, i Sv Postmannaförbundets styrelse 1911-1916. Tillhörde Stockholms stadsfullmäktige 1920-1921.
(Klockare, 1982: 64).

12

Svedala den 30/5 05.

Är här i dag! Har på f m talat i "Folkets Park" i Malmö för 3000 sträjkande.[1] Stilfullt i den härliga parken. Träffade på *Red.* Bengt Lidfors. Vi ha möten *bådda* i morgon. Hade föredrag igår i "Folkets Hus" Malmö – och väldigt trevligt efteråt. Björk[2] *o* Norén[3] var nere från Lund.

Hur har Ni det i Stockholm?

Många hälsningar
Vännen K. D-m.

Kommentarer

1. Enligt officiella siffror förekom 175 öppna konflikter på arbetsmarknaden 1905. Bland de strejkande var byggnadsarbetarna i Malmö och timmermännen och snickarna vid Kockums mekaniska verkstad. (Casparsson, a a: 214; Hansson, a a:232).

2. Björk, Adolf (1885-1919) akademiker i Lund, tillhörde kretsen kring Bengt Lidforss. Medlem i Malmö SDUK, senare läkare i Göteborg. (Beyer, 1968: 284; Biografica, ArA, Sthlm).

3. Kan vara amanuens Gustaf Norén från Lund, se brev 15.

13

Hällmyrens Barack den 1/6 1905.

Kära Bästa Brand!

Nu skall Du få några ord från mig. Roligt att "höra" Dig per telf. inne i Göteborg.

Ja – nu har jag *snart* "dragit lasset i land" hvad agitationsfärden vid Bohusländska Längdbanan angår. Det har varit en öfver måttan ansträngande färd med *milslånga* skjutsar hvarje dag. Men jag är glad öfver "turen" den fick mig att glömma min "grämelse" öfver den undermåliga Kongressen i Stockholm – och det var bra.

Inne i Göteborg förkylde jag mig så jag varit *otäckt hes* – tog mig igår *terpentin* och är idag något bättre.

Mötena ha *varit utmärkta* och vi ha *fulla hus* öfverallt, t o m "Bohusbönder", som jag trodde skulle gno "som hin för trumman" – då de fingo nys om att en "socialist-agitator" skulle predika.

Men bönder ha tyckt om föredragen, och det bådar godt.

"Zeta" inne i Göteborg och jag anföllo Lindblad "i kapp" och frågade om han ej ansåg Elma D-ns[1] bref i "Arbetet" skandalöst – hvari hon kallar Soc.Dm.U.Kl[ubbister] "Snorvalpar". Något af det *råaste* och mäst *ofina* jag hört – fullt jämförligt med det vederstyggliga ordet "slaskhinkar" – som jag aldrig skulle vilja begagna. –

Jag har "Fram" med på resan. Sigfrid sände mig 100 ex och de göra jag af med.

Inne i Göteborg skola *vi ha två* möten för Soc.Dm.Kl. på söndag. Så *ett* i Borås – och så reser jag hem. –

Jag trodde ett ögonblick att mina "agitationsgåfvor" gått all världens väg *efter de* tråkiga dagarna – men *nu* känner jag mig *säker på mig själf igen* – och *fram skola vi* – om det så skall *kosta aldrig det!* Men vet Du jag lider af att Ni nu vilja rifva upp *samarbetet* mellan fackf. och partiet men jag får väl vänja mig vid tanken kann jag tro, det blir väl ej annan råd. "Blusmann" har nyss varit här – kommer om en stund och hämtar mig till "Annedalsbaracken" där mötet skall hållas. *Detta är värsta passet på hela banan* och vägen *ohygglig hit ut.*

Jag var rent "i trasor" så hade jag hoppat i denna eländiga "rapphöna".[2]

Adjö på en stund. Det är roligt att prata vid Dig "per post", trots kamraterna känner jag mig *mycket ensam* – bland idel *främlingar* – och då är godt få "tala" med någon – om än bara per post. –

Nu är mötet öfver. Alldeles sällsynt stilfullt bort i Anedalens barack var det. Vi hade en rätt äfventyrlig vandring öfver en sjövik hem. "Blusmann" hade glömt lyktan – men det gick bra.

Nu skall jag sofva i "rallarebaracken" – det är något alldeles nytt.

God natt!

Nu är jag i Ljungskile – hvarifrån jag skickar brefvet. Vägen hit – *2 mil* var *avskyvärd* och jag är "hackad till kalopps". Har legat!

Skrifver nu några ord innan jag går på mötet – enär brefvet skall iväg imorgon innan jag far till Uddevalla *sista anhalten* – och *dit* är det 1 ½ mil landsväg. Du må tro dessa resor känns. *Jag* är *för gammal.*

Få se om jag har några bref från St i Uddevalla? Det är så roligt att få dem ute på resorna.

Idag har jag från Göteborg fått en hel packe broschyrer – mitt lager var slut och jag fick gå nere vid ångbåtsbryggan *en hel timme* och *vänta* så jag är genomkyld (plus åkningen blef det för mycket). Vi ha möte ½ 8 och kl är nu en kvart öfver sju så Bergmann sektionsordf. kommer väl strax och afhämtar mig. –

Nu är mötet öfver. Väl 200 åhörare – *alla* rallare på platsen och flere därtill.

Beslöts bilda en socialdm. Ung. Kl. här.

Många *Kiruna-boar äro här nere.*

God natt och adjö ty nu lägger jag in brefvet.

Hälsningar
Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. Danielson, Elma f Sundqvist (1865-1936) journalist, lärare, agitator, en av grundarna till Kvinnliga arbetarförbundet, Malmö, verksamt 1888-1890. Medarbetare i Arbetet 1888, gift med Axel Danielsson 1889, efter skilsmässa lärare i Förenta Staterna 1893-1896. Efter återkomsten till Sverige journalist i Arbetet 1897-1922.
(Sv Folkrör, 1936, 1:324).

2. "Rapphöna" – hästkärra.

14

Malmö den 2/6 1905.

Kära Bästa Fredrik!

Nu är slängpolskan slut i Skåne för denna gång. Och vi äro belåtna både klubbisterna och jag. Hvad som gläder mig är att P A fått mottaga bref från klubbarna (en del) och de säga jag satt "nytt lif i dem". Vi *måste arbeta* mera planmässigt med klubbarna *och* någon *ung* kraft måste ut - en af Er själfva - så de bli starka och stabila. Skåne *är bra* - men *Österdahl* är *inte bra*. Han har sackat åt höger - och arbetar med "de borgerliga" - och *det duger ej* i *våra dar!* Mötena mina ha varit storslagna. - Nu reser jag till "Klippan" och "Grufdistriktet" - Hinke är här nere nu - och jag misstänker *här blir en skön* soppa till sist. Med Pilmann *o* Albin Hansson[1] sekunderade af Enhroth[2] i Malmö - som bedrifva Landtarbetaragitationen. Det är en *stor olycka.*

Jag talade mycket med Gust[af] Nilsson[3] (ett af kongressombuden - tag honom fast) och hade sade att Albin Hansson uppmanar dem att slå sig till sin rätt *då* pängarna i kassan deras nu är slut.

Trefliga utsikter. *Fan anamma* Hinke och hela hans "byke" så länge *vi ha dem inom partiet.*

Här i Malmö är striden utkämpad - och *vi* ligga öfver - men ej så ute bland den absolut oskolade massan.

Per Albin hade bref från Arboga tror jag att deras klubb och Kungsängsklubben vill "samarbeta" med socialistiska Köpingsklubben. Det här är rent för galet.

Jag har nu fått mina broschyrer från "Vorwärts" och skall omedelbart börja att arbeta. Jag har fått *August Bebels* "Attentate und Sozialdemokratie" och skall nog taga massor af åtal.

Den komm ut i genomsedd 2:upplaga *1905* och går ända fram till kriget mellan Ryssland och Japan.

Vi skola ej släppa taget.

Vi skola arbeta på grundvalen af Soc.Dm.program. Jag skall, så fort jag klarat skifvan i Halmstad - hvila mig - och då är snart broschyren klarad.[4] Vi ha tänkt få ut den till september - då "vinterkampanjen" kommer.

Men Ström - släpp ej efter *en hårsmån* på kongressen, ty det gäller att

slåss på knifven mot Hinkianerna – och dem besegra *vi ej* genom *eftergifter*. Låt hällre klubbarna *norrut ryka* – vi få dem *snart åter*, blott de få klarhet om *hvad vi* vill och *hvad* anarkisterna vill.

(Hur är Lindbäck? Han har skrifvit ett egendomligt bref till C S med anledning af P A hållning i sammanslagningsfrågan) Han är väl *säker?*

Det skall bli skönt då kongressen är öfver – och vi fått linjerna klara. –

Jag reser *Bjuf idag.*

Hälsningar
Vännen Kata.

Kommentarer

1. Hansson, Albin (1879-1929) sadelmakare, förtroendeman i Skånska Lantarbetareförbundet, medlem i Malmö socialistiska ungdomsklubb. Deltog i klubbens möte den 19 mars 1903, då man efter sluten omröstning med 69 röster mot 24 beslutade om utträde ur Sv Socialistiska Ungdomsförbundet. Hansson och fem andra medlemmar reserverade sig mot beslutet. (Den 24 mars bildades i Malmö Socialdemokratiska Ungdomsförbundet. Därmed hade SAP två ungdomsförbund, med delvis olika inriktning. Kata tog från början och framgent ställning *för* det nybildade förbundet).
(Ström, 1948: 98).
Per Albin Hanssons tilltalsnamn var Albin. Efter 1903 års ungdomskongress började han använda båda förnamnen för att undvika förväxling med ungsocialisten Albin Hansson.
(Ibidem: 294).

2. Ehnrooth, Karl (1862-1936) målargesäll i Gävle, anslöt sig till Sv Målareförbundet 1895, flyttade till Malmö 1898. Spelade en uppmärksammad roll som oppositionsledare inom den socialdemokratiska ungdomsrörelsen i Malmö.
(Sv Folkrör, 1936, 1:337).

3. Nilsson, Gustav (1880-1926) verksam i Malmö, anslöt sig till Sv Grov- och Fabriksarbetareförbundets avd 3 år 1900, dess kassör 1902-1906, ombudsman för Skånes soc dem partidistrikt 1906-1926. Ledamot i Kristianstads stadsfullmäktige 1911-1926. Under 1910-talet agitator bland byggnadsarbetare och lantarbetare i Malmö och dess omnejd.
(Ibidem: 798).

4. *Socialdemokrati och anarkism.*

15

Bjuf den 6/6 1905

Kära Bästa Fredrik!

Jag vill nu skrifva litet allvar härifrån. Helsingborg och Bjuf är som Du vet liksom Eslöf, Arlöf och Lund Hinkes fästen. I Bjuf *är mycket krångligt*. Jag var där för Grufkommunernas räkning. Michaelsson är *mer än* "halfhinke" och en af styrpinnarna Persson med. *Det* oaktadt tog jag "Socialdemokrati och Anarkism" och tog en mycket skarp utredning. *Utan att en enda gång vidröra våra svenska förhållanden.* Jag skar i ohyggligt. Men de applåderade ändå vildt. I går talte jag vid Hyllinge och i dag har jag Billesholm - *Södergren* kommer upp - passa på honom ty där "dras de" litet af enighetsdrömmen.

Jag har nu blott Skramberga och *Höganäs* kvar. Den sista platsen gläder mig - ty de voro föga böjda för att få mig dit - men sedan *deras* ombud, som i söndags varit här á konferens, hade hört mig kommo de upp och bad mig resa dit med *ett* eller *två* möten.

De hade just förut varit i debatt med Michaelsson om *våldstaktiken*, som de ej alls ville vara med om. Och nu bad de mig särskildt säga i Höganäs att *vi ej alls ville ha något med bomber och dynamit att göra.* Hur duktigt organiserade arbetarna än äro - så behöfs här upplysning *i hög grad.*

Jag är nöjd och det äro klubbarna med. Och de ha *redan* från *Åstorpsklubben* bedt om *ett möte till* medan jag är här. Likaså vid "Klippan".

"Gamla käringen" - duger som Du ser!

Min broschyr om "Socialdemokrati och Anarkism" är nu snart färdigskrifven. Bebels broschyr "Attentate und Socialdemokratie" komm som "ett budskap från höjden", den är helt enkelt ypperlig. Vi skola slunga ut den fort!

Jag skickar Dig den till genomläsning - så får Du se *om* något behöfs läggas till eller tagas ifrån. Du läser den snart. (Jag har *arbetat* som en galning på den midt upp i allt "mojet".

Per Albin är en "paug" som jag tycker *mycket om*. Men *Gustaf Nilsson* är jag än mer förtjust i. Det är kraft och kläm i honom. Wallin[1] är så genomrar och snäll - men jag tror nog ej han är så kraftig. Sök nu i alla

goda Guda-makters namn klara ut linjerna. *Vik ej en tum från partiprogrammet.* Det blir vår styrka. Och påpeka *att det är ungsocialisterna som efter* sin förra kongress brutit sig ur partiet genom att *ändra programmet* – och *fastslagit utbrytningen genom sin sista kongress. Br* inlägg i frågan nere i Malmö var utmärkt. Han drog linjerna klara mellan storsträjk och "generalsträjk" *m m.*

Från Z hade jag *bref idag* – jag blef glad däråt – ty den pojken håller jag mycket af just för hans oräddhet.

Sök ordna det *så att vi* om möjligt få honom *fast* vid Fram och agitationen. Han har bruk för hela sin energi där bland oss.

De ville i Malmö jag skulle rest upp till kongressen – men jag tror det är klokare *jag ej är med.* Jag skulle då i egenskap af agitator i likhet med Zetterling haft yttranderätt (Se upp med Zetterling). Jag är ej rätt säker på honom vet Du.

Måtte nu Rossling[2] bevista kongressen – för partistyrelsens räkning – ty Weidenhain[3] *var* åtminstone "halfhinke" före innan han komm in i partistyrelsen.

Jag var hos Nils Persons i torsdags och hade mycket trefligt. Nils talade om *att mann i St sagt att jag anföll partiet så hänsynslöst* – och att han då sagt att det trodde han ej förrän han själf hört det. Jag sade honom att *en gång* uppe i Kiruna hade jag gjort det offentligt inom *vår Klubb* med anledning af att H Lindkvist (den galna) direkt anfallit ungdomsrörelsen – men *annars ej.* (*Privat gör jag hvad jag vill* –sade jag. –

Du ser mann låter mig ej få *i ro arbeta* – utan vränger och vrider – åt skogen med dem. –

Han (Nils) var mycket glad åt att jag reisade om med Hinkianerna – och att jag sökte få ordning och klarhet. *Pilmann* är vår farligaste fiende – han är ovederhäftig *men slug* som fan själf. Tala – om Du får tid med Nilsson därom. Till följe af sin ställning inom Grofarbet. Förbundet så känner han till en hel del, som ej andra gör. Björk var inne på mitt Malmö-möte. Jag är rent förtviflad öfver att se honom så förbi son han är.

Vet Du, Hildur S. och hans kärleks-saga[4] hör till det mäst tragiska jag någonsin hört.

En hel Golgata-vandring både för *henne* och *honom* – där *han* nog haft stor skuld. Mera därom en annan gång.

Hälsa Ruth[5] och tacka för vyen jag fick i Sjöbo. Tag hand om Ingeborg Eriksson[6] och gör det godt för henne.

Hälsa alla!

Jag träffade Säfström i Malmö han var med på vår trefliga frukost i

Concordia. Sigge hade rest in från Refvinge - och vi hade så underbart.[7]

Tusen hälsningar
Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. Wallin, Emil (1881-1960) partikassör, arbetade i tapetseraryrket 1897-1906, anslöt sig till den socialistiska ungdomsrörelsen i Malmö 1899, medlem i SUF från 1903, förbundskassör 1905, anställd kassör 1910-1917, partikassör från 1925. Hörde till oppositionen mot ungsocialisterna, vilka hade starka fästen i Malmö från 1895, Landskrona och Helsingborg från 1898 och Ystad från 1902.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 1171; Fernström, a a: 525 et passim).

2. Rosling, Karl Gustaf (1868-1920) en av kooperationens pionjärer, ordförande i Kooperativa Förbundet (KF) 1902-1917, tillhörde partistyrelsens VU 1905-1908, ledamot i FK 1919-1920.
(Sv män och kvinnor, 1949, 6:367 f; Edenman, a a: 293).

3. Weidenhayn, Albin (1871-1921) bokbindare, medlem i Sv Bokbinderiarbetareförbundet från dess start 1893, styrelsemedlem 1896, v ordförande 1898, ordförande 1899-1918. Ledamot i partistyrelsen 1905-1914, i Stockholms stadsfullmäktige 1911-1913, samt en period i LOs Landssekretariat.
(Klockare, 1982: 68; Casparsson, a a: 547).

4. Björk, brev 12, levde i samvetsäktenskap med medicine studerande Hildur Sandberg i Lund. Hon var den första kvinnliga student i Lund som öppet ställde sig under de röda fanorna och gick med i demonstrationerna. Startade konfessionslösa söndagsskolor, ledde sagostunder, höll föreläsningar om kvinnlig hygien. Avled under mystiska omständigheter, 23 år gammal, 1904. Ingen obduktion företogs. Hennes runa tecknades i Fram nr 1, 1905 av amanuens Gustaf Norén. Under titeln *Lejoninnan från Lund* skildras hennes levnadsöde av Johannes Blidfors (1983).
(Fram nr 1, 1905; DN 24/4 1983).

5. Ruth, Pettersson, från 1906 Gustafson (1881-1960) medlem i SUF, organisatör, skribent, agitator. Ledamot i styrelsen för Kvinnornas Fackförbund 1903-1906, i Stormklockans första styrelse från 1908. Sekreterare i soc dem kvinnornas CS 1907-1908, ordförande 1908-1910. Redaktör för Morgonbris 1909-1910. Ledamot i Stockholms stadsfullmäktige 1919-1938, i Socialdemokratiska kvinnoförbundets styrelse 1920-1932 och 1936-1948, ledamot i AK 1932-1948.
(Flood, a a, opaginerat personregister).

6. Eriksson, Ingeborg, aktiv i ungdomsrörelsen i Göteborg, "tippad som en andra Kata", gifte sig och lämnade rörelsen.

(Höglund, 1951: 78).

7. David Säfström och Sigfrid Hansson avnjöt frukosten på Concordia tillsammans med Kata.

16

18/6

Hej! Klubb bildad i Höganäs!

K. D-m.

17

Göteborg 29/6 05.

Många hälsningar
Vännerna Z och Kata!

18

Jönköping 2/7 05.[1]

Bästa Ström!

I all hast några ord. Smålandsresan är nu tillända. Agitationen präktig - fyllda lokaler och bra friluftsmöten. "Bildningen"[2] slog an väldigt här. Våra klubbar både i Huskvarna och Norrahammar äro ypperliga - det känns riktigt bra att kunna få säga detta *om våra* klubbar - t o m på sommaren och lifaktigheten är stor. I morgon reser jag ut till V Centralbanan - en *jättebragd* - med *10 mil* landsväg.

Löpsedlar sända till *alla sektionerna. Skrif!* Jag längtar så efter något från Eder då jag "ligger ute".

. Du kann skrifva på *Ullricehamn* där jag är *den 8. P R.* Det är mörka byggder jag nu korsar - men mina rallare äro säkra - de käcka pojkarna.

Vännen Kata.

Kommentarer

1. Brevets stämplar anger Jönköping 2/8, ankomst Stockholm 3/8, vilket innebär att Kata Dalström daterat fel.
2. "Bildningen", föredraget *Bildning och klasskamp*, broschyr 1909.

19

Göteborg den 11/7 1905.

Bästa Fredrik!

Äntligen får jag fatt Din adress igen, så jag kann skrifva.

Nere i Halmstad voro *både* V[iktor] L[arsson][1] och jag på spaning efter Dig – men förgäfves. V L visste Du var i Breared – men ej hur vi skulle fånga Dig. Och att Du hade en flicka med Dig. Hvilket ju *ej* borde tvingat Dig att "resa incognito *för oss*" – Men så rang jag upp till Soc.Dm igår – och då var Du hemma, men ej inne. Och så skrifver jag per omgående.

Jag har nu "Socialdemokratien och Anarkismen" klar. Och *fullspäckad* med citat är den. Särskildt Bebels ypperliga broschyr "Attentate und Socialdemokratie" är utmärkt. Den är som skrifven *för oss just nu.* Ehuru den rör Tyskland.

Jag bad Per Albin sända Dig manusk[riptet] så att Du får läsa det igenom. Det blir en grundlig utredning af de båda skolorna. Förklaringen af orden socialism och socialister är gjord efter "Handbush des Socialismus" och bör vara riktig. Laga nu så Du ser igenom det hela snart, ty jag vill få ut den fortast möjligt. Vi ha stort behof af just denna klarhet nu mellan "de båda vägarna". Det är med flit jag så godt som *uteslutande* rör mig med citat och kongressresolutionen. Mann kann ej då klaga öfver partiskhet.

Min agitation har gått med glans. I Halmstad for jag ut till *Rydö*, där vi hade två alldeles ypperliga möten, på obruten mark.

Och vid Söndrum och Guldbrandstorp bland stenhuggarna hade vi utmärkta möten. "Z" Första kammaren se där fienden![2] den får vara stomme i mitt sednaste föredrag "En vidräkning med vår klasslagstiftande församling". Och det kör jag *nu med*, det piggar upp "politiken".

"Zeta" är jag ledsen för. Tror Du ej Du, som rör Dig inom "journalistkretsar" inom partiet skulle kunna få något fatt med *fart åt honom* Vi ha ej råd att mista hans arbete inom partiet ens för en tid.[3]

Det var ett olyckligt val af red Smålands Folkblad gjort (Per Ax).[4] Den posten är han *ej vuxen ens närmelsevis.* –

Från Siegfrid hade jag bref. Han sade med fröjd "nu har jag bara 43

dar kvar i kronans kläder" - han har delat ut "Arbetet" dagligen å heden - och haft "förhör" därför och befälet skall ock ha ett exmp. per dag!

Jag har träffat O Danielsson från Gäfle. Han har legat på underhandling här. Reste idag. Han säger "Måns" är hvad Gäfle angår, *mycket* lugnare *nu* och det är bra.

Jag reser på onsdag till Söderköping - Valdermarsviksbanan - och så *hem* på några dagar - för att den *26* börja i agitation nere i Jönköping med omnäjd för *Arbt.Kom. räkning.*

Du ser arbetet tryter ej - och gör det ej på länge häller.

Nej adjö nu. Jag tycker det skall bli roligt att träffa Dig och de öfriga klubbisterna - jag längtar litet smått upp till St nu ett tag.

Vännen Kata D-m.

Kann hälsa från "Z" den "tjuriga" pojken - som igår ej ville gå med "de gamla" - utan ville få mig att svika O D-n.

Kommentarer

1. Larsson, Viktor (1863-1908) Halmstad, studentexamen 1881, medarbetare i Hallandsposten 1889, redaktör 1896, ansvarig utgivare 1902. Liberal, lanserades av Halmstads arbetarekommun som kandidat i ett fyllnadsval till AK 1901. Föll igenom vid ordinarie valet 1902. Medlem i SAP 1901. Bekämpade ungsocialisterna, särskilt Hinke Bergegren. Skrev utom artiklar, kåserier, sagor, tidsporträtt, porträtterade bland andra Kata Dalström. Utgav politiska skrifter.

Zeth Höglund var, som mycket god vän till Larsson, närvarande vid hans dödsbädd, skrev han dödsruna och redigerade 1910-1911 hans samlade skrifter i urval.
(Göransson, V, *Liberal och socialist*, 1972, passim).

2. Zeth Höglund: *Första kammaren - Se där fienden*, Tryckeri AB Framtiden, Malmö, 1905, 10 000 ex, ny upplaga s å 15 000 ex.
(Mehr, a a: 201).

3. Höglund, som var medarbetare i Ny Tid, lämnade tidningen på grund av en konflikt i lönefrågor mellan tidningens styrelse och Svenska journalistföreningens Göteborgskrets. Han var alltså i behov av ett nytt arbete.
(Höglund, 1951: 115).

4. Axelsson, Pär (1868-1919) skomakarlärling, byskomakare i sin hembygd, Lockne, Jämtland. Agitator för nykterhetsrörelsen, expeditör för Söderhamns-Kuriren i mitten av 1890-talet, förtroendeman för arbetarekommunen i Landskrona från 1899. Samma år en av initiativtagarna till tidningen Lands-

krona-Kuriren, dess redaktör några år, medarbetare i Smålands Folkblad 1905, redaktör för Örebro-Kuriren 1906-1909, därefter medarbetare i Filipstads Nyheter och platsredaktör för Värmlands Läns Tidning. Flyttade till Haparanda 1916, startade Haparanda Nyheter, som bestod endast några månader. Drabbades av lungsjukdom. Kallades för Pär Ax, hans signatur. Utgav självbiografien *Vid femtio år – Minnen och hågkomster från norr till söder* (1918).
(Sv Folkrör, 1936, 1: 203 f).

20

28/7 05

Tack för sednast. Agitationen går utmärkt. I Jönköping öfverfylld lokal och "demonstratift bifall" som det skrefs av P A. Vid Huskvarna likaså. *Vår* klubb där *är* bra. Vid Norrahammar är den *styf* – där ha vi "Skåne i Småland".

Jag reser nu till *V. Centralbanan* för "rallarefolkets räkning om tisdag Har Du sändt manuskriptet? *Här* kräfves att vi få *ut* något för de oklara begreppen – *Först* viktiga meddelanden per bref.

21

Stockholm 1/9 1905

Bästa Fredrik!

En gång har jag ringt upp Dig till E[mil] W[allin] men fåfängt och nu måste jag skrifva.

Jag håller på läsa korrektur till "Socialdemokrati och Anarkism", ansåg jag vågade göra det utan Dig – då Du sade att det blott var för *de främmande ordens skull* Du ville se detsamma.

Vill Du nu emellertid *snarast* skrifva Ditt *företal*, som vi talade om – och sända det omedelbart ned till Per Albin. Vi ha brådtom att få den ut.

I lördags (d v s den 26) var jag vid Örby och hade där ett präktigt möte. Vi voro en hel flock och gingo hem midt i natten. Jag var "schack-matt" hela söndagen – och Hermann[1] svor öfver mig för att jag var "så blixt galen" att gå en hel natt ute på landsvägen med ungdomsklubbister. Ruth och Hjalmar voro med, och den arma Hjalmar *fick släpa* med mig – (som var *dödstrött*) under ena armen – och Ruth under den andra. Spårvagnarna voro ju slut och Du må tro det var skönt.

Hur har Du det i Eskilstuna? Tror Du det kommer att gå bra?[2]

Nu först "lycka till" – jag såg lysningen för Dig och Tua – ett hjärtligt sagt och *menadt* "lycka till!"[3] Du har efter allt att döma fått en god vinst på det äktenskapliga lotteriet, ty ända sedan Tua var liten, har hon varit en rar liten tös. Och jag är verkligen glad, ty det är så sällan "de våra" börja under så lyckliga auspicier. –

Jag väntar nu definitift afgörande från Arvika om hur många dagar jag skall vara i Värmland – och så iväg. Sedan har jag "textilarna" och "rallarna" vid Heby-Enköping!

Jag har arbetat nere på biblioteket medan jag varit hemma. Det är föredrag som jag skrifver undan.

I onsdags var jag på "Jensen-Hinke" möte fullt hus – Jensen *gränslöst matt* – Hinke sig lik. Sade Gudbevars att *ungsocialisterna ingalunda motarbetade arbetarpartiet* (tyckte *någon det*) nej *det* var bara "de ledande" *de ville nypa till*. Vet Du ju mer jag ser och hör den karlen desto vederstyggligare blir han mig. "Brands" sista nummer är ett stort angrepp på *parlamentarismen*[4] – och *ändå motarbeta de oss ej* – det är

sofisteri så det duger.

Nej adjö nu. Tusen hälsningar till
Dig från Vännen Kata D-m

Kommentarer

1. Det var Herman Lindqvist som svor över Katas nattliga långpromenad med ungdomsklubbisterna, och Hjalmar Gustafson som släpade hem den dödströtta Kata och sin fästmö Ruth Pettersson (brev 15).

2. Fredrik Ström hade lämnat Stockholm och blivit redaktör för Sörmlandskuriren, senare Folket, i Eskilstuna.

3. Kata lyckönskade Ström till lysningen mellan honom och Tua Anna Greta Erikson (1885-1953) dotter till redaktör Pehr Erikson, anställd i Social-Demokraten, tidigare verksam i Göteborg. Tua Ström var författare, skrev bl a skådespel, under pseud Tage Stam.

Tilltalsnamnet var Tua, men Ström tog sig orådet före att kalla henne Margit, ibland varierat med "Tua-Margit", därför att han tyckte Margit var ett så vackert namn. Följden blev att hans vänner, ibland dem Kata, också kallade henne Margit, vilket de följande breven ger exempel på. Ganska länge tolererade Tua Ström namnskicket men till sist sade hon ifrån. Gamla vänner, som Kata, hade emellertid svårt att lära om.
(I brev till förf från Folke Ström 19/12 1981).

4. Angreppet på parlamentarismen i Brand nr 9 1905 gjordes av en "entusiastisk individualist" i form av en insändare.

22

Arvika den 12/9 05

Bästa Fredrik!

Du må tro här är intressant att vara. "Krigsdårarna" slå på larmtrumman[1] - fastän det *uppmanats* till *lugn* och "neutralitet". I Arvika soldater - och idag i *Charlottenberg* ha fullt med "krigsfolk" passerat. Stämningen *här är absolut för fred med Norge*. "Vi ha ju vår närmsta släkt på ömse sidor gränsen - hur *kann* mann *då göra så* och sända militär" sade *en* till mig. - Det är *ohyggligt upprörande*! Jag har möte i kväll i *Eda mycket norrmänn väntas*. Allt väl. En af Dina forna kamrater i Halmstad är "länsmann" t f n här. Bad hälsa.

Kommentar

1. I Karlstad pågick förhandlingar inför unionsupplösningen mellan Norge och Sverige. Omfattande trupprörelsen förekom på båda sidor om gränsen. Den 26 oktober 1905 undertecknades Karlstadskonventionen, och unionsupplösningen var ett faktum.
(Henrikson, a a, 2: 833 f).

23

Malmö den 23/10 05.

Hälsningar från Malmö
Kata, Wallin, David Säfström Gust Nilsson, Adolf Carlsson, B Lindberg Sigrid Westdahl, Albin Hansson.

24

Helsingör (vy med gravsten "Hamlets Grav") 27/10 05

Hälsningar K.D.

25

Göteborg 6/11 05

Vi ha idag stor "Gustaf-Adolfs fäst"[1] - med "Palm-minnet 6 nov 1881 Sända Dig en hälsning - De båda "Härjarna

K.D-m. E. Ljungberg.

Kommentar

1. Agitatorerna Kata Dalström och Einar "Texas" Ljungberg firade minnet av August Palms första socialistiska agitation i Malmö den 6 november 1881.

26

Göteborg den 14/11 1905.

Kära bästa Ström!

Jag skrifver nu till Dig utan att vänta på Ditt svar angående agitationens början i Hallsberg eller Södertelje.

Saken är den *att jag är både orolig och ledsen* – ledsen för här *måste* råda missförstånd både mellan centralstyrelsen i Malmö och å "Ström Höglund Gustafssons sida".

Hvad det egentligen rör sig om är jag ej ännu på det klara med. Men något galet är det. Hör mig med lugn nu. Då jag komm ned till Malmö frågade mig P A H-n.[1] om jag hade lust att resa till Finland som agitator – och så visade han mig Hj[almar] G[ustafssons] bref där Hj ganska hårdt går åt C[entral] St[yrelsen] i Malmö.

Detta gaf uppslaget till ett helt långt tal. P A Gustaf Nilsson och Hjalmarsson[2] voro med. Och hvad jag då fick höra gjorde mig *mycket* både ledsen och orolig Ström. "Jag frågade "Hvad är det nu för trassel" – och fick till svar af dem att det visst är något missnöje från studenternas sida *som* ligger bakom det hela, ty både Ström och Zeta och Lundastudenterna ha visat sig missnöjda och märkvärdiga". "Jag sade "låt mig få veta hvad det är fråga om.

Ja – sade då G N-n. Dessa studenter kommer och vill topprida oss, och utaf dem är det bara Zeta och Ström som visat att de *kunna* och *vilja arbeta* – de andra duga inte till att göra något. Bort med dem då. Snart kommer di och vill skrifva lagar *för oss* – och jag slår vad att får vi den nya vallagen igenom så skall både "präster och studenter" tränga sig fram och bli riksdagsmänn ty arbetarna *de* duger inte".

"Hvad är nu detta för slag – sade jag – *skall det nu äfven inom* vår Soc.Dm.Kr.Ungd.rörelse växa upp *en dylik kamp* mellan handens och hjärnans arbetare, det får för f-n i våld ej ske – sade jag. Vi behöfvas båda kategorierna inom socialdemokr.partiet – och denna strid får helt enkelt icke komma in bland oss".

"Ja men hur skall det kunna hindras, då de aldrig göra annat än klandra C.st. och vårt arbete och bli misslynta öfver allt vi gör", svarade de.

Ström blef missnöjd med anledning af sitt honorar – och "Zeta" är

också arg. Jag bad honom skrifva Hedins dödsruna – det gjorde han inte – och nu har jag bedt honom skrifva om Strindberg men inte vet jag om jag får det. Ström är *den enda* mann kann lita på förresten – och Zeta då det gäller arbetet ibland. De andra studenterna gör ej någon nytta alls, men *ändå* kommer de och bråkar och kritiserar oss vid allt vårt arbete, "äfven då vi arbeta som mäst".

Jag sökte få klara ut begreppen litet och sade, "De bildades hjälp är nödvändig att ha – och de som *vill* och *kann* arbeta inom det socialdemokratiska partiet och framför allt bland *oss* skall vi på allt sätt stödja. De andra – de kasta vi "veck".

Nu har både *Ström* och *Zeta* arbetat *ärligt* som socialdem. och då skola de också ha både tack och stöd på allt sätt – de ha haft nog med anfall från "de gamla".

"Ja – sade P A H "då jag fick Ströms bref och såg hur han tog mitt bref om pängarna, sände jag dem genast men de kunde väl förstå att vi ej alltid har pängar ute – och att vi skola enligt stadgarna ha *tre* namn på för att få ut pängar".

Nilsson murrade fortfarande och sade: "Till nästa kongress skall Skåne vara *så starkt att* det ej är värdt de bråka."

Då jag träffade "Zeta" här idag hade han en hel del anmärkningar. Jag sade "tag nu en generalskällning – och låt sedan *allt* vara bra. Det får *ej ske* helt enkelt att det blir strid mellan handens och hjärnans arb[e]t[are] inom *vårt ungdomsförbund!* Och hvarken Du ej häller någon annan får sätta er så där på era höga hästar gentemot arbt. Komm ihåg Br. Danielsson och Sterky och har ni gifvit er på allvar med in i partiet då får *ni tåla stötar* och *ge stötar*, men begär ej af arbt. att de skola lägga sig på magen därför att ni tagit examen, och där nere i Skåne klagade mann och det ej utan skäl, som mig tycktes – öfver studenterna i Lund Jag är både ledsen och mera till öfver denna schism. P[er] H[ansson] *är en mycket* dugande kraft. *Mycket* mera pålitlig än Siegfrid – och därtill mycket energisk om han nu också ej kann sköta "Fram" så bra som önskligt vore så *är* dock tidningen bra – och *om* det är något att anmärka så skrif *flere artiklar* själfva och vänd er inte bort från dem om ni bli förargade, ty *detta sättet duger ej* mot arbetarna. Tag ledningen men så att de ej märker det, men *behandla aldrig* arbetarna öfverlägset, ty det går ej, och Du borde förstå att dessa ej vill eller kann respektera studenterna bara *därför att de äro studenter*, utan de måste så som Du och Ström ärligt arbeta – och *ej* komma med nådesmulor som mann fodrar "tack" för". –

Så sade "Zeta" "P A H-n *måste* förklara hvad han menade ty jag tål

inga fräckheter. Och han stöter bort alla. Noréen har han stött bort. Hinke Berg (en drummel) Hedén och andra. Och vi behöfver ej tåla fräckheter."

"Ja – så skäll ut utskottet i Malmö då och ta ett generalskäll – och *slut* fred ty detta *duger ej*, vi skall och *måste* ha arbetsro och *förtroende ej* ständigt gräl, missnöje och misstro". Därmed skilldes vi åt.

Arbetar-ungdomen klagar öfver att de ej få den hjälp *de* önska och behöfva af studenterna – och dessa öfver att de ej inom arbetarled bli mottagna som "half-gudar" – (inte Du och "Zeta" men de andra) *Vill dessa herrar ej ärligt kämpa med oss* – så få de gå – ty någon hänsyn tages ej till dem. Och som föredragshållare äro de ju ej oklanderliga. Så klaga de både öfver H Berg,[3] Steineck[4] och nykteristen Ljungdal[5] från Lund. Ström, Du brukar vara *klok* och *förståndig*, sök rätta till *det hela* innan *obotlig skada uppstår*. Det är nödvändigt att vi få detta samarbete till stånd med de *studenter* och yngre vetenskapsmänn som *mena allvar med socialdemokratin* (de andra få gå för fan i våld).

Få vi ej detta samarbete till stånd så *sjunker partiets andliga niveau* – men ett dylikt samarbete blir omöjligt *om* studenterna genom dessa ständiga "gnat-tag" stöter de unga inteligenta arbetarna bort – och så få vi in denna hatfulla anda äfven *hos* de soc.dem.ungds.Kl. som i *så hög grad* finns bland de gamla gentemot inteligensungdomen.

Och en Palms, en Lindleys, en Tholins och många, många flers anda tränger sig in, och det vore olidligt.

Här är hög tid att få saken klarad så detta inbördes *"käbbel"* tar en ände! Hjälp! Hjälp!

Alla äro tacksamma mot Dig och Zeta för hvad *ni* alltid gjort, men det är ej *nog* samarbetet får lof att fortgå – och *Lindblad* får ej blifva sannspådd då han förutsade att samarbetet mellan "Zeta" och Soc.Dm.Ungd.Kl. ej i längden skulle gå så bra. Sök nu få reda i kifvet.

Och framför allt Fredrik – komm ihåg att den som står med i en rörelse sådan som vår, den får *många* gånger taga hugg och ge hugg – men *aldrig* vara småsinnad, eller ha stora fodringar – annat *än på sig själf!*

Jag är ledsen!

Med partihälsning
Vännen Kata.

Kommentarer

1. Per Albin var expeditör i ungdomsförbundet, redaktör för Fram och föreståndare för förbundets förlag. Det var ständiga strider i honorarfrågan. Höglund var särskilt utsatt för kritik och prutningar på honorar, men också andra bok- och broschyrförfattare bland dem Kata "mästrades" av förlagschefen.
(Isaksson, A, a a: 146 f).

2. Hjalmarsson, Anton (1882-1939) byggnadssnickare i Malmö 1900-1913, elev vid Brunnsviks folkhögskola 1907-1908, ordförande i Malmö arbetarekommun 1910-1913, sekreterare 1913-1915, kassör 1916-1917. Kassör i Skånes soc dem partidistrikt från 1918, ledamot av Malmö stadsfullmäktige 1911-1926. Tillhörde FK 1931-1936.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 496, Arb s, 3: 67).

3. H Berg; Henrik, medarbetare i tidningen Arbetet, Malmö, kan vara ovannämnde Hinke Berg.
(Höglund, 1951: 40).

4. Steineck, Emil f 1883, fil stud, medlem i Malmö socialdemokratiska ungdomsklubb från 1903, ledamot i centralstyrelsen.
(Ström, 1948: 101).

5. Ljungdahl, Gottfrid (1881-1918) medlem i en socialistisk akademikerkrets, som bildades i Göteborg 1903. Blev senare ungsocialist, efterträdde 1907 J Törnfelt, brev 11, som redaktör för Lysekils-Kuriren.
(Höglund, 1951: 29-31, 307).

27

Stockholm den 24/11 1905.

Bästa Fredrik!

Erhöll idag då jag hemkom från Folkets Hus telegramremissan från Petterson.[1]

Skulle ringa upp Dig, men det var då för sent.

Pängarna hade Centralstyrelsen i *all välmening sändt på Karlstad* hvilket närslutna telegram utvisar. Jag tel[e]graf[e]rade nämli[gen] till Malmö och bad dem sända mynten *hit* Kommendörsgatan 28. Nu äro de här och resan hoppas jag går bra. Mera sedan.

Vännen Kata D-m.

Kommentar

1. Pettersson, Julius (1880-1943) journalist i Folket, Eskilstuna, tills han avgick med pension. Agitator i ungdomsförbundet och SAP 1905-1906, ordförande i Eskilstuna arbetarekommn 1908-1911, dito i Södermanlands SAP-distrikt 1911-1930. Ledamot i stadsfullmäktige 1910-1918.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 906).

28

Flen den 26/11 05.
(Pappersbrist. Förlåt!"

Bästa Ström!

Mötena gå med Schwung och fulla hus *öfverallt.*

Jag sänder Dig härmed Södertelje referat. Därjämte Malmkvist *egenhändiga* skrifvelse om eländet i *Gnesta*, där Du särskildt får vara god och gifva *riksdagsmann Lindblad* ett nyp som känns.

Mitt ämne var "Hvad vill socialdemokraterna" - (på önskan). Hela salen packad - minst 250 st - och folk stod långt ut i förstugan, *23* nya medl.

Lysande resultat!

Mötet i *Sparreholm* var fullt hus. "Hvad vill socialdemokraterna ämnet". Applåder! Och intresset stort - hur många nya medlemmar som ingingo vet jag ej exakt - men många voro de. Stämningen ypperlig.

Jag är allt trött, ty hvilan i Stockholm blef lika med "noll". Men jag njuter i fulla drag af att åter vara på mitt eget område och ej "tjudrad" vid enbart fackföredragen. Karlson (ordf för klubben i Flen) sitter vid ena ändan af bordet och skrifver och vi ha nyss druckit choklad samman och så skall han "posta" brefvet.

Jag gläder mig åt att få träffa Dig - jag tycker mig ha så oändligt mycket att "snacka" med Dig om!

Hälsa nu alla och de bästa hälsningar till Dig från

Vännen Kata (referera Sparreholm)

Skrif ett kortbref (om Du har tid) *Ni* måste vara "snälla" vid mig jag längtar efter bref från mina personliga vänner.

29

Örebro den 7/12 1905.

Kära Bästa Ström!

Hej! Allt går med pukor och trumpeter! Jag är belåten med mötena öfverallt. Ehuru ju en hel del förhållanden inom klubbarna kräfver hjälp, bot och "stödjande händer", om det ej skall gå omstyr med en del af lands-klubbarna, hvilket vore högst beklagligt.

Jag får rätt - gentemot Måns som bara vill mann skall kasta upp kl med "rasande exempellös fart" - och så ej bry sig vidare om dem.

I Norrköping hade jag några trefliga dagar. Liksom förra gången köpte Olof och jag polletter och åto samman och drucko kaffe på "Bristol". Han njuter af att ha någon att prata med och kände sig djupt besviken att Du ej komm dit och bildade den Soc.Dm.Ungd.Kl. han hade så längtat efter att få träffa Dig.

Jag var äfven hemma hos honom - han har ett trefligt rumm, med härlig utsikt öfver Kolmården i fjärran. Dessutom har han inomhus en massa böcker som jag, likt en uthungrad korp, kastade mig öfver - och "slök", Doktor Glas Hj Söderbergs sista bok bland andra, och *stal* med mig "Det nya Ryssland" - taflor eller rättare reproduktioner - han har skaffat sig "Manna Vanna" bland andra - och njuter af dem.

Bara Sundström ville kasta "veck" sina Hinke-teorier vore jag glad.

Men han är oberäknelig på *den* punkten. Sundström har betydligt arbetat sig fram under den tid han varit "sin egen redaktör" - och orädd är han.

Du frågar *om* jag är trött. Ja vet Du det känns att dra denna börda iland - men det skall gå - och mina brilljanta möten ersätta mig mödan sjufaldt. Jag känner mig aldrig så glad som då jag står ute bland våra klubbister och får framföra *våra idéer* - då far tröttheten sin kos. Men trött *är* jag.

Längtar att få träffa Dig i ro, då jag kommer till E.tuna, hvilket blir *den 16 på* kvällen - om allt går som jag tänkt i Kungsör.

Hj G-n mötte mig, och så har han, jag och Hj L-n varit ute på automaten och ätit samman. Måtte L-n[1] få platsen i Westerås, *det* vore väl - han och E-n äro alltför omaka hästar för att dra bra i par.

Ja nu nog för idag. Hoppas *snart* träffa Dig. Jag ringer väl upp Dig i

telf snart – det är en härlig sak att kunna "prata" per "tråd" (Har möte kl 8).

Många hälsningar
Vännen Kata D-m.

Kommentar

1. "Hj L-n", Larsson, Hjalmar (1873-1952) handelsarbetare 1895-1904; ordförande i Örebros läns ungdomsdistrikt 1906-1908, sekreterare i Örebro arbetarekommun, 1907, medarbetare i Örebro-Kuriren 1905-1908. Redaktör för Norrskensflamman 1908-1912, ledamot i Luleå stadsfullmäktige 1909-1912, därefter medarbetare i Social-Demokraten, Stockholm, ansvarig utgivare 1940-1944.

Utgav två diktsamlingar; *Fanfarer* (1904), *Stormfåglar* (1906).
(Sv Folkrör, 1936, 1: 668; Bråland, a a: 123; Bäckström, a a, 2: 303).

30

Stockholm den 31/12 1905.

Kära Bästa Ström!

Godt slut på gamla året – och Godt Nytt År! Och likaledes *tack* för Dina rader till jul. (Artikeln kommer).

Jag komm midt upp i den vildaste debatten om "Gula Faran"[1] – och "*Partiledningens*" hållning till "den Hinkesska" falangen – och huggen har blifvit skarpa – *som vanligt*.

Br *första* båda artiklar voro bra – men den *tredje* var återigen ömklig. (Jag skref också ett "skällbref"). Hvad jag här säger måste bli mellan Dig och mig och "Centralstyrelsen i Malmö).

Inom V U önskade W-n och H L *att* en kraftig protest skulle afgifvas mot *det anarkistiska otyget* (*H L* t o m *kraftigt*). – Men *Br* – på inrådan af *de öfriga ville ej gå med därpå*.[2]

Tholin och *Calle Lundberg* finner t o m *Gula Faran utmärkt* (i all synnerhet Calle Lundberg. Han har talt vid "Hinke" – som *ej* gillade den – utan istället sade att han *fann den grof* – och sade *att han för sin del* aldrig kunnde gilla dylikt i *skrift*" – i föredrag kann mann ju låta undfalla sig dylika ord – men ni tycker *jag är* "djäflig" men jag har de öfver mig, som ropa på värre", förklarade "Hinke" – Och dessa ledamöter af V U *äro nog naiva* att "tro" på Hinke. Och får äfven *Br med*, och så besluta "de lägga armarna i kors" – och "låta lusen" äta sig än längre in i Partiets kappa. Jag har idag med H L haft en "special-debatt" om partiets hållning, och som *alltid* slutar den med, ett af honom gjort, skarpt utfall mot Soc.Dm.Ungdomsrörelsen *som på kongressen förstörde allt* genom att vilja *få fram klara linjer*, som vi *redan ha* enligt "de Gamlas" förmenande. Jag sade att det var ett missgrepp som står *partiet dyrt* – att ej vi på den kongressen fick rena linjer och *att det blef en nödvändighet* för *den samlade Partistyrelsen* att kraftigt och hänsynslöst taga afstånd från Anarkismen.

Vi grälade värre, och *H L* och *Anna St[erky]* höllo ihop – och sade oupphörligt "att jag var galen som höll med *de unga* och föll på knä för dem de skulle "nog kasta bort mig som de göra med alla gamla" – "Så *få* de *göra det* – sade jag – men rätt skall vara rätt och *de unga* skall fram."

"Ja låt ni bli att kasta er emellan som ni gjorde på kongressen, skola

vi nog klämma åt "Hinke", sade H L – och så en jeremiad öfver *att jag stod* där jag *absolut* ej skulle stå. Ja hur skall detta sluta?

"Dessa gamla" fast de *äro* så genom inteligenta som H L (och ej gamla till åren) äro fullt lika oförstående.

Du får vara mycket *vaken* Ström ty var viss om *att* Du i Eskilstuna har krafter som *motarbetar Dig,* jag vill blott i tid säga Dig detsamma. (H L nämde något därom i förbigående till mig, *fastän han i det hänseendet numera personligen ändrat ståndpunkt.)*

W-n förtalde mig att från Karlskrona hade Partistyrelsemedl Petterson[3] skrifvit ett nödrop och bedt om *hjälp* mot "Hinkianerna" – och sade t l *att* Skröder förstört alltsammans i hela Blekinge *för tidningen*. "Prosit"

I Brands sista nummer kommer *Algot Törnkvist*[4] från Halmstad (*den sabla stenhuggaren*) med en uppmaning till förbunden om *en sammanslagningskonferens*.[5] (*Gå in i vårt* förbund – och ställ er på *partiets* program *allt* för gärna – men med *"dolken i köttet"* kann ej socialdemokrater samarbeta.

(Anna St hade träffat Göteborgare som sagt att den Hinkianska falangen i Göteborg var *mycket svag* – vår *åter stark*.)

Låt oss nu bara "hålla krutet tortt" – och så styra vårt vikingaskepp fram mellan alla skär – och *vi* skola bli starka.

Det kann ju hända att Lindblad och Anna St får rätt – att ni vräka mig åt sidan för *jag är gammal* – men det *må vara Er sak* – min är att verka där jag känner att jag kann göra största gagnet för våra idéer – och mänskligheten.

Ingen tvekan af Nietzsche är mitt valspråk:

> "Där du står sätt spaden i!
> Där just källan rinner!
> Bry dig ej om mörkmäns skri
> Helvetet där brinner."

Och så styr jag gladt "mitt Genneser-skepp" – hvart hälst mig lyster – hvilket återigen idag föranledde H L att säga *"jag* skulle vara glad *om jag* hade Dig *där jag vill ha Dig."*

Arbeta skall jag – så jag stupar – men *fri att gå med dem jag vill* – det måste jag vara för att kunna göra den insats jag skall och måste göra.

Jag *vill* vara fri! Min färd till Horndal var utmärkt. Både juldagen och Annandagen fulla hus (löfte att komma dit på min resa för "textil" i februari och då stanna där 8 dar i och omkring Horndal, måste jag afge).

I Avesta hade jag ett föredrag (Grottekvarnen) Där träffade jag Åström i Ludvika[6] som legat och väntat på att få träffa mig i o f vårt arbete i bergsl[agen]. Han sade mig *att så fort* vi få lokalfrågan löst *i* Grängesberg så ha vi en kl på minst 50 *medl strax.* Men nu dominerar Hinkarna och *Fors*[7] och *Bernhard Eriksson*[8] ligga totalt i Händerna på dem. (Hinke var där*för* Arbet. Kommunens räkning, och höll julotta – (efter skarpa nappatag från "de sansades sida" –) som *begärde särskildt ämne*, hvari Hinkes program kringskars och begränsades vid *andra sammanträdet* Arbt.Kom. hade.

Åström tycks vara en utmärkt god talare. Skulle tillbringa nyårshälgen hos Karl Erik Forsslund[9] – och dessutom stanna hos honom en fjorton dagar – och *läsa* – han gladde sig otroligt däråt. Vi gingo 4 km efter mötet – och pratade hela vägen mellan Avesta och Krylbo.

I Krylbo talte Söder om att "mina rallare" *redan* börjat skrifva och be om att få mig upp till Orsa-Sveg – där jag får ligga i baracker under hela agitationstiden och *åka* på släp eller *klöfja* på häst öfver mossarna och morasen. Och midsommardagen skulle jag inträffa i Mora. Det blir en ytterst säregen turné. Jag börjar nu agitationsarbetet här i St med föredrag i D-salen för ungds.kl och skall så ha kv[inno] kl och många flere möten på alla håll.

Du må tro jag blef glad. Håkan telegraferade till mig på julafton och Eklund skref (Andreas hade *ej* sagt något således som stört vår vänskap). Jag har, som jag sade Dig, så få *personliga vänner*, att jag ej vill mista en enda af Er. Likaså hade jag ett roligt telegram från Per Albin, Siegfrid och Axel Möller och deras töser.

Nej nu är det nog pratat – och vi äro "ömsesidigt trötta" – Granen står färdig att tändas och jag måste sluta.

Många hälsningar till Dig och
Eder alla.
Din Kata D-m.

Låt under inga omständigheter Dina åsikter om H L ändras – *han har* svårare än Du tror att bringa ordning och reda, och jag är *oändligt glad att han* sitter i Partistyrelsen. –

Var försiktig med detta bref – det ber jag Dig allvarligt om. – Vi få under inga omständigheter låta kif komma in mellan våra olika landsändar. Jag tror både Du och Hjalmar missuppfattat P A och jag tror Zeta gjort det samma.

Alla krafter få vi spänna för att få vår rörelse så stark som möjligt och ej kifvas. I Helsingborg t ex har "Hinkarna" störtat vår klubb. Nu är en

hemlig klubb bildad som arbetar och där endast medlemmar intagas efter omröstning.

Så väl P A som Hj tror jag ha missförstått hvarann. Mera dock som jag sade sedan. P A sköter verkligen vet Du allt med ordning och reda och efter hvad jag förstått känner han sig mycket ledsen och nedstämd öfver att Du och Zeta visat Eder ovänliga mot honom.

Han är kort och tvärhuggen i affärer. Och han sade mig att om de bara ville tänka på att vi måste vara *tre namn*, för att ur banken taga ut pängar, så skulle de förstå mig bättre. Jag höll äfven på bli arg – men då jag fick förklaringen så blef jag alldeles lugn och insåg att P A hade rätt i hvad han sade mig. –

Däremot anser jag att ej Siegfrid är så rak i ryggen – han låter allt Parvus väldigt inverka på sig hvarom äfvenledes mera då vi träffas. I Göteborg arbetar Ingeborg som en vansinnig och Einar Ljungberg är äfvenledes utmärkt. Men svåra strider ha vi där att motse med Hinkarna. Här nere i Skåne åter tenderar det till sammanslagning d v s Hinkarna komma nog öfver i våra led. Jag har i dag bedt P A skrifva till Finland och säga dem att jag har lust att på 6 månader taga anställning som fast agitator där. Jag vill gärna få studera den finsk-ryska rörelsen litet och få en del nya intryck – få se hvad de svara. Detta skulle dock bli först på Ny Året – om det blir.

Men Du får ej säga det utåt ännu så länge.

Nej nu måste jag få af brefvet så Du får det i tid.

Skrif omedelbart *på* "Ny Tid" så jag får *klart* besked om hur jag nu skall göra!

Med partihälsning
Kata Dalström.

Kommentarer

1. Från Blekinge Folkblads officin i Karlskrona utgavs den ungsocialistiska skriften *Gula Faran* i december 1905 av Kalmar Socialistiska Ungdomsklubbs Agitationskommitté. I den borgerliga pressen gjordes den socialdemokratiska rörelsen ansvarig för ungsocialisternas agerande.
(Beyer, 1968: 314).

2. Inom VU var det Weidenhayn och Herman Lindqvist som ville avge en kraftig protest mot det "anarkistiska otyget". I brevet står även Br (Branting) men det är överstruket.

3. Petersson, Johan Edvin (1863-1923) "kommunpelle", aktiv i Karlskrona

arbetarrörelse, ledamot i partistyrelsen 1900-1905.
(Bäckström, a a, 2: 306; SAPs kongr prot, 1900: 55; 1905: 186; Biografica, ArA, Sthlm).

4. Törnkvist, Algot (1879-1954) stenhuggare, redaktör, riksdagsman. Medarbetare i Lysekils-Kuriren 1907, i Landskrona-Kuriren 1909, platsredaktör i Landskrona för Skånska Socialdemokraten 1910-1911. Medarbetare i Ny Tid 1911-1919, chefredaktör för Sydöstra Sveriges Dagblad i Karlskrona 1920-1949. Ordförande i Sv Eldare-unionen 1917-1920. Ledamot i AK 1914-1920 och 1922-1950.
(Biografica, klipp ur MT 10/9 1954, ArA, Sthlm).

5. Vid tiden för Katas brev var Törnkvist medlem i Halmstads socialistiska ungdomsklubb. I Brand nr 1 1906 ss 11-12 stod den av Kata åsyftade artikeln med rubriken "Till den socialistiska och socialdemokratiska ungdomen". I fyra avsatser formulerade Törnkvist sina önskemål om en sammanslagning mellan ungdomsförbunden eftersom de hade samma mål: "arbetarklassens frigörelse".

6. Åström, Ernst (1876-1938) skräddare, agitator, ledamot av ungdomsförbundets CS 1907-1914, tillhörde liksom Kata den oppositionella gruppen inom partiet, var med och bildade Socialdemokratiska vänsterföreningen 1912. Ekonomichef i Politiken 1916-1918, vänstersocialdemokrat 1917, ledamot i FK 1921-1935.
(Bäckström, a a, 2:310 et passim).

7. Fors, A P från Grängesberg, aktiv inom Dalarnas partidistrikt. År 1908 invald i en tremannakommitté med uppdrag att undersöka möjligheterna att starta en partitidning i Dalarna. Det dröjde till 1917 innan Dala-Demokraten kom ut med sitt första nummer.
(Bråland, a a:85).

8. Eriksson, Bernhard (1878-1952) kooperativ handelsföreståndare i Grängesberg 1903–1905, järnarbetare, fackligt verksam, verkmästare i Grängesbergs gruvbolag 1909-1911, ledamot i partistyrelsen 1905-1936, ledamot i AK 1906-1936, talman i AK 1928-1932, sjöminister och socialminister i Brantings första regering 1920, utnämnd till landshövding i Dalarna 1932. Organiserad i Godtemplarorden från 1898.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 372).

9. Forsslund, Karl-Erik (1872-1941) aktiv inom hembygdsrörelsen, författare, född och uppvuxen i Kopparberg, där även Kata Dalström bodde under sina uppväxt- och ungdomsår.

Forsslund skapade tillsammans med sin fru Sofia "Fejan" f Öhman (1867-1949) Brunnsviks folkhögskola, vars föreståndare han var 1907-1912.
(Ahlberg, 1952 et passim).

31

Ludvika den 8/1 1906
(kl ½ 6 på morgonkulan).

Bästa Ström!

Nu är *allvar* på färde inom Soc. Demokratiska partiet. Aldrig har *vi* haft mera kritiskt. Och för Soc.Dm.Ungd.Förb. få vi bereda oss på *att en stor del af Norrland går.* Jag träffade på uppresan hit Kalle Lundberg[1] (i V U *Hinkianare* förstucken - och med å Norrköpingskongressen *på* Hinkemorden, *en teori* som han hyst *med innan* hela tiden) Vi skuro ihop väldigt. Åström var också med, *han sade mig,* att antagligen Borlänge kl[2] går öfver på "Hinkes" sida, och jag misstänker *en hel del af* dessa *hittintills totalt oskolade arbetare-centra göra detsamma* Det är *mycket illa* här uppe tack vare Fabians "rasande exempellösa agitation" som *ej fostrat* klubbarna alls - utan tvärt om. Vid Hörken (närmsta st[ation] till Grängesberg) hade jag två utmärkta möten. Det ena besökt af cirka 300 personer (packadt) och talte då om Ungdomsrörelserna och deras mål. Dagen efter cirka *200* biljätter sålda (vädret *hemskt* och folket långt att gå). Partiprogrammet då. Här äro socialdemokrater. Men Grängesbergarna hade kort före jul *sändt hit* Jensen, och *bedt att han skulle få tala*, det fick han - men *utan* resultat, och nu ville de här *nödvändigt* ha *mig* som skulle klara *ut riktigt* hvad *vi* vilja. Hinke var i Grängesberg[3] Julottan, (efter heta strider - och sedan han fått tillsägelse från Arbet.Kom *att endast under* det villkoret att han var lugn och hygglig skulle han få tala. Hvilket han äfven varit enligt hvad *David Olsson* här sade mig.

Fors[4] (Hinkarnas special-agitator) har här uppe på det mäst hänsynslösa sätt angripit "öfverklassen" inom partiet mäst *Zeta* - och går omkring och säger *att partiet* blir en försörjningsinrättning för studenter. (Gud nås, vi ha för få af dem).

Då Bergegren var här uppe har han varit *mycket samman* med Bernh. Eriksson.[5] Hvilket ej alls är någon rekommendation för "den nyvalde".

Så fort jag kann *far jag upp åt det hotade Norrland.* Lyckligtvis skall jag dit för "textil", *nu när som hälst*. Jag har så mycket att göra så jag blir ifrån mig. Du får ej bli otålig att brefven dröja - men det har varit ogörligt hinna.

Med partihälsning
Vännen Kata.

I marginalen står: Hälsningen till Lindkvist om artikeln är framförd! *Låt oss nu* för alla goda Gudamakters skull *"hålla åt venster" och skarpt ta ställning mot liberalerna* – annars går det aldrig väl!

Kommentarer

1. Calle Lundberg ställde sig neutral i frågan om uttalandet mot anarkismen vid partikongressen i Norrköping 1891.
(SAPs kongr prot, 1891: 4, 8, ArA, Sthlm).

2. Borlängeklubben anslöt sig till SUF, enligt uppgift i Fram nr 1, 1905.

3. I Grängesberg bildade Bergegren en klubb, som anslöt sig till SSUF, enligt uppgift i Brand nr 8, 1905.

4. Fors var troligen ingen ungsocialistisk agitator. Han nämns inte i Karl Fernströms bok *Ungsocialismen.*

5. Bernhard Eriksson skrev till Bergegren 1904, då man ämnade utge en tillfällighetstidning i Grängesberg: "Vi måste ha ett bidrag av din kraftiga hand. Du är högt uppskattad inom Bergslagen och gärna läst."
(Fernström, a a: 102).

32

Stockholm den 11/1 1906.

Bästa Fredrik!

Så har då Br på allvar tagit afstånd från "Hinkarna".[1] Det var dock aldrig en dag för tidigt - och jag är rädd "att ohyran kommit" alldeles för mycket in i kläderna. Jag är dålig. Förkylde mig uppe i *Hörken* trettondagen. Hade möten i het lokal och åkte så landsvägsskjuts *utan* att vara utrustad därför. Och så var det färdigt. Hoppas dock att bli bra - jag har *ej tid vara sjuk en dag nu ens*. "Zetas" bref - eller rättare *Elsas följer*. Något måste göras för att han må få ro[2] - fundera och *säg mig* hur vi bäst skola får det ordnat.

W-n fästen[3] var verkligen fin, *ingen oreda så länge jag* var kvar *åtminstone*. Blott Kalle Lundberg och Björklund "i gasken" så det syntes. Vet Du jag känner mig *så främmande* för dem nu här uppe. Herman sade det är min inbillning - men *så är det ej*. Elmgren var uppe och anförde *grava* klagomål mot Einar Ljungberg - som varit nog "illvillig" att säga till en arbetarkommun nere i Vestergötland, att ombilda sig till Soc.Dm Ungkl. och gå in i vårt Förbund. Detta brott skulle nu W-n få intill partistyrelsen - *så djäfligt har aldrig ungsocialisterna gjort.*" Jag bad W-n lugna sig och sade som jag alltid gör min mening. "Antagligen har Einar L-g ansett att en Arbet.Komm. skulle gå omkull - och *därför* bedt den lägga om sig - och Elmgren kastar upp Arbet.Komm. *utan att* hvare sig han eller partiet bekymrar sig därom, och då är bättre få klandra han *som gör förarbetet och sedan höra efter med komunerna*". Men de f-de "gamla" kunna ej lägga bort sin motvilja *mot oss*, bara *därför* att vi äro *en verkligt allvarlig kraft* att räkna med. *Br* står nu fast där han står. Jag talade länge med honom igår. *Trots* alla angrepp från ungsocialisterna så kunna vi bygga på hans artikel *efter Bergegrens föredraget på söder*. Jag frågade honom "*Kann jag, vid mina föredrag nu lägga den som grund för brytningen?*" "*Ja* - jag står fast vid hvad jag där har sagt *men vill inte nu* försöka *utesluta dem* ty det går ej genom sammankopplingen inom fackf[öreningarna] och partiet." Det är sålunda en *god sak detta,* att fått verkligt klara linjer.

Uppe vid Hörken är allt bra - trots gränges-bergarnas motagitation vid *alla tillfällen*. Tala vid "Julle" han har i mitt bref fått reda på hur där är.

Jag har otroligt med göra. Har nu arbetat ut två nya föredrag. Ett om "Gula - ottor" för att ha på kvinnokl[ubbarna] - och så "Feminism och Socialdemokrati" - som blir offentligt diskusionsmöte.

"Kulturodling" tre föredrag och så agitationen. Den 20 reser jag till *Finspong*, den 21 *Lotorp* (järn och metall) och den 22 "Textil" i Mjölby. Och strax i början af Februari iväg norrut. - Jag har då 8 dagars möten i Horndal, Fors, Rylshyttan, Avesta - och så upp till Gäfle - Hudiksvall - Söderhamn. Jag vet ej hur jag hinner med *Bodenresan*, som jag gärna ville taga mig före att göra - enär jag, som Du vet älskar och dyrkar "Norrbotten och Lappland". Från Boden komm ett nödrop: Präster och kolportörer fara omkring och *skrämma folket med* "Gula Faran" allt kommer i oreda komm komm".

Jag skall nu taga "*Socialdemokrati eller Anarkism. De Båda Vägarna*" och detta skall jag "köra" med så vi få klarhet. Gjorde början i Hörken (på begäran). Du må tro *här* kräfves arbete - *skarpt hänsynslöst*. Låt oss få ut *några unga krafter* - pängar finns ju i Centralkassan - *tag dem ut.* Vi *måste få klarhet.* Åström i Ludvika sade att Börjessons, Bergegrens och Holmströms arbete varit otäckt däruppe. Och att *antagligen* Borlängeklubben gick ifrån oss. Och *då* bli ju allt *i ett ögonblick i kaos däruppe*. Det stora taktik-mötet i A-salen var intressant, fast ej debatten blef sådan den bort bli - ingående och utredande. De båda föredragen slöko för mycken tid. (Du får bref sedan därom). Idag sänder jag Dig de båda Rese-brefven för *härdens* räkning, *våra bref.*

Sänd mig "Zetas" bref *åter*. Jag är *så* ledsen öfver att han är sjuk,[4] hur skall detta sluta? Vi måste få Central-utskottet att hjälpa honom öfver det värsta nu - han får lof att få någon liten ro. Skrif ned till honom.

Adjö.
Många hälsningar
Din Kata D-m.

Kommentarer

1. Vid ett möte på Söder den 3 januari 1906 försvarade Bergegren publikationen *Gula Faran*.

Under rubriken "Konsekvenser" skrev Branting i Social-Demokraten att Bergegren gått tillbaka till småmorden, som han förordade för femton år sedan på Norrköpingskongressen och att han inte längre hade den stillsamma och undfallande hållning han visade på partikongressen 1905. Branting påpekade att anarkister blivit uteslutna ur socialdemokratin i andra länder och

menade att det var dags att göra lika i Sverige: "Vi är således för framtiden i det angenäma läget att vida tydligare än förut svara hvar för sig".
(Soc-Dem 4/1, 5/1, 1906).

2. Under en lönekonflikt på Ny Tid 1905 lämnade Zeth Höglund tidningen. Han fick rykte om sig att vara svår att samarbeta med och gick arbetslös en längre tid. Den 6 november 1905 föll domen mot honom för uppropet "Ned med vapnen!" Samma dag förlovade han sig med sjukgymnasten Elsa Nyström, d 1907, från Västervik.
(Höglund, 1951: 109, 115).

3. C G T Wickman, fyllde 50 år den 3 januari 1906 och firades med en fest.
(Soc-Dem 3/1, 1906).

4. Katas oro över Z Höglund grundade sig på att Höglund hade en svår nervfeber i början av året 1906.
(Muntlig uppgift av Lars Björlin, Stocholm).

33

Nya Kopparberg den 22/1 1906.

Bästa Kära Ström!

Nu är jag i "min hembygds dal" – som Nietzsche säger – och hela min stormiga ungdom passerar revy. Hvarje plats – talar gamla minnens språk – och jag har idag i tidiga morgonstunden gjort en rundtur.

Hade igår ett brilljant möte i Goodtemplarlokalen med *350* sålda billjätter – och folk dessutom i mängd. Talte i *två* timmar om "Hvad vill socialdemokraterna". Skall ha *tre* möten *här* och två nere vid Bångbro – då [vi] skola bilda dels Soc.Dm.Ungd.Klubb – dels en afd af Gjutareförbundet. Här uppe i Kopparberg kommer nog äfven tyvärr – en sprängning af ungdomsrörelsen att ske. Förhållande[na] här äro som i Katrineholm ifjol – en grupp galna hinkianer (Sjögren plåtslagare från Göteborg) men *någon fara är ej här* – såsom i Borlänge *där Hinke talade nu* den 21 *om ryska revolutionen.*

Vid Grängesberg – är förhållandena *olidliga!*[1] Jag träffade samman med Torberg[2] som komm därifrån (vi fingo sällskap till Kopparberg o till Linde skulle han). Torberg talade om att *ungsocialisterna* af *ilska mot Grufarbetareförbundets styrelse*, som vägrat utbetala understöd åt ett par afskedade ungsocialister – *beslutat bojkotta alla möten där påfvar tala* – och ge *fan* i *fackf.rörelsen* som inte duger ett djäfla dugg till.

Och Thorberg hade hela *25* st på sitt möte!

Han sade *"att detta deras* arbetssätt måste stäckas. Och jag frågade honom litet spydigt skadegladt *Hur skall detta ske – då just ni påfvar* och *Du själf ej minst hållit dem om ryggen".* –

Ja men – sade T. "de ha *aldrig* angripit fackf. – bara *partiet* förut – men *detta* var för dj-gt". – Det är min skäl på *högsta tiden* att "Gula Faran" komm och klarade linjerna det säger jag!

Nu sägs i Stockholm *att Hinke vill* taga afstånd från "Gula Faran" (antagligen på kommando af Wessel) och att den mäst "ultra-anarkistiska" gruppen skall starta *nytt organ* – under Skröders egid.[3] Jag *kann* ej *ännu* kontrollera riktigheten häraf – enär Anna Sterky telefonerade härom till mig – men för min *del* litar jag *ej* på "Hinke" mera för det – *hans skenbara reträtt* duperar, under inga förhållanden, mig.

Jag har haft mycket arbete inom våra Stockholmsklubbar – och utmärkta möten. Mina två kulturodlingsföredrag äro hållna – och "Babel och Bibel" hade den äran att grundligt *skällas ut* – i Vårt Land[4] – en *stor ära*. Den 26, har jag det sista. Vid Liljeholmen och Hagalund har jag likaledes haft bra möten "Socialdemokrati och Anarkism De båda vägarna", är *mitt nyaste* nu *efter* Br. "Konsekvenser" – som äntligen tillät *mig* att öppet angripa Berg[e]gren. Intill *dess måste* ju partikongressens beslut respekteras – och Hinke stå där med "Helgonglorian".

Men motviljan mot de Socialdem. Klubbarna *är från* de gamles sida stor – som förut. De hade af St Arbet. Kommun begärt understöd till lokalhyra i o f söndagsskolan, men *Forsell* hade ställt sig mycket afvisande.

Klubbarna där uppe i St äro *bättre* än jag trott. De arbeta *lugnt* – men säkert. Och hvad bättre är – målmedvetet. Ett ex ordf. Karlsson i Westermalmskl hade varit hos Palm och bedt honom hålla föredrag – och Palm *hade genast börjat tala för sammanslagning af de båda förbunden.* Härpå hade Karlsson svarat: gärna – *på det villkor att det socialistiska förbundet erkänner det socialdemokratiska partiets program – men till dess äro vi nog skillda åt.*

Jag vet ej hur det är – men vet Du jag tycker *Lindbäck arbetar bra.* "Tjurnackig" är han som alltid – men jag tror han är ärlig och dugande fast ej Hj och han komma sams. Jag är ju dock ej mycket hemma och kan sålunda ej bedöma det hela, annat än i "Fågelperspektiv".

Du fick väl mitt Stockholmsbref till "Folket"?

Från "Julle"[5] hade jag bref – hälsa och tacka honom är Du snäll. Och så skrif några rader då Du får tid.
Hälsa alldeles *speciellt* Hjalmar – och Ruth!
Och många hälsningar till Dig från

Din Kata D-m.

Jag har, som jag sagt, *tre möten här* i Kopparberg – och *två* nere vid Bångbro så det är fullt upp med *arbete* – och vet Du *arbete kräfves det öfverallt* – och jag önskar vi *hade* massor af *politiska talare det är* hvad som *nu kräfves för* att "reda upp" det hela.

Just *nu* var Johansson här och omtalade att "Hinke" skulle *ha 6* föredrag i Borlänge.

Kommentarer

1. Ungsocialistiska agitatorer verkade genom att sprida Brand och på detta sätt bereda mark för Bergegrens tal. I Dalarna var marken beredd sedan brytningen 1903, då klubbar bildades i Blötberget, Idkerberget och Gräsberg. Som nämnts bildades en ungsocialistisk klubb i Grängesberg 1905.
(Brand nr 8, 1905).

2. Thorberg, Arvid (1877-1930) byggnadssnickare, agitator, förtroendeman i Sv Träarbetareförbundet 1904-1908, medlem av Landssekretariatet 1906, vald till LOs första helt avlönade sekreterare 1908, LOs ordförande 1920-1930, ledamot i FK 1922-1930.
(Klockare, 1982:68).

3. I april 1906 startades en ungsocialistiskt inriktad veckotidning, Nya Folkviljan, i Helsingborg med Schröder som redigerare.
(Persson, L K, a a: 39).

4. Under rubriken "En folkupplyserska" skrev sign E H i Vårt Land fredagen den 12 januari 1906 bl a: "Bevars! Roar det frun att stå där och gasta, och vill folk höra på, så gärna det. Men att kalla detta och liknande för folkupplysning är löjligt. Föredraget i går upplyste ingen af dem, för hvilket det var avsedt! Och inte en gång fru Kata själf, som kanske ändå skulle kunnat behöfva det".
(Vårt Land 12/1 1906.)

5. "Julle", Julius Pettersson.

34

St[ockholm] den 27-28 Januari 1906.

Kära Ström!

Jag måste nu skrifva litet till Dig. Hemkom *igår* från Kopparbärg - min barndoms by - ypperliga möten efter *hela linjen*. Tre i Kopparbärg - två vid Bångbro - där jag bildade en Soc.Dm.Kl. med 32 medl.

Inom Kopparbergs-klubben hade de fått in en af Göteborgs mäst bråkiga ungsocialister - och han komm med förslag om omläggning. Tvister och bråk! Vi togo emellertid *ett* stort möte med "Socialdemokrati och Anarkism. De båda vägarna" samt diskusion - och Sjögren dabbade sig väldigt - och i sin *ilska* sade han åt Johansson att *då Hinke* kommer blir det inte så lätt att reda sig. Vid Grängesberg är *mycket ledsamt*! Åter igen får jag bedja Dig vara försiktig med *detta bref*.

Tvänne unghinkar hade afskedats - grufarbetareförb.styrelse *vägrade* utbetala understöd - och häröfver blevo de så förbittrade att *de beslöto* genomdrifva att *alla möten där "påfvar" talte* - skulle *bojkottas*. Dock nu då Torberg var däruppe och talade så fick han ej mer än 25 åhörare.

Vi möttes på tåget och då talade han om detta för mig. (Han for till Linde) Och han sade förbittrad *"att* detta måste stäfjas". "Ja sa jag elakt "hur vill Du göra det, då *ni alla påfvar* varit med om att låta "Hinke" totalt fördärfva allt - och jag sade er *att det fackliga skulle komma efter."* "Ja men det är för dj-t. Det går *ej mer!* svarte T-g.

Förhållandena i Grängesberg äro olidliga helt enkelt - och är det sannt hvad E Johansson talte om rörande Bernhard E[1] *så är det en allt* utom pålitlig person. Han sade "att ena kvällen kunde mann i Grängesberg få se Bernhard arm i arm med Hinke - och *den andra kvällen* komm han med *prästen under armen"*. Och af Salwén[2] *disponenten* (en ärkeskojare *lätsas* vara religiös) hade han i lysningspresent fått en servis. Och *samtidigt* låter han grufarbt. organisationen *gå* tillbaka *fastän hela* förbundsstyrelsen ligger där. (Ej *halfva antalet* äro organiserade *ens, men detta elände får ej släppas ut.*

Per Albin *tycks ej* tro att det är någon fara med Norrlandsklubbarna - jag hade några rader från honom och då påstod han *det ej* var så farligt som jag sade. *(Men det är det.)*

Här hemma i Stockholm tycks förhållandet mellan "de unga och

gamla" bli än värre snart nog.

Igår afton träffade jag samman med Thorsson, Nils P. O "Lukas"[3] nere hos Herman L och vi kommo genast i språk om litet av hvarje. Och Kristiernson sade då *"att enda skillnaden mellan ungsocialisterna* och ungdemokraterna var att *de* förra vill hänga oss – *de sednare sparka ut oss"* – och denna uppfattning delades synbarligen äfven af de andra – om de än ej sade annat än några "gliringar". Och Söderberg hade just förut ute i sitt rumm setat och sagt "att – om mann talar *ofta* på de soc.dem.ungd.klubbarna – så blir mann ej sedd med blida ögon af de öfriga, "det är ej partimässigt" – det är ej förenadt med "anstand und würdigkeit". (Detta med anledning af han sista föredrag där å Södermalmsklubben). Det här blir rent olidligt.

Jag vill ej vara hemma här, jag blir rent utom mig öfver alla dessa småaktiga stickord jämt. –

Nu har jag ju haft förfärligt många möten i våra klubbar, både här och i omnäjden, *men jag har så kort tid på mig hemma att jag måste köra så där vildt* – de få dagar jag är hemma. Det behöfs *så väl i våra klubbar just nu.*

Jag hörde af "lilla Jonhson"[4] att mann antager att "hinkarna" skola göra *stora* ansträngningar att komma *åt oss* – och nu vill de öfverallt ha "Socialdemokrati och Anarkism" – för att än mera klara begreppen (Om måndag ha vi just ett sådant möte å Kungsholmen).

Har Du hört något från "Zeta"? Per Albin tyckte jag hade tagit i *för hett* – för hans skull – ty han hade *ej själf begärt pängar.* (Men han har ju fått släppa allt ordnadt arbete för månader – och då blir ju allt "ett behagligt kaos" hvad ens ekonomi angår.

Om tisdag reser jag till Norrköping – och blir borta till den 6 febr. så blir jag hemma till den 10 far då *på allvar uppåt* Norrland och blir borta *en månad* (Hjalmar L telf till Kopparberg och bad mig för all del komma dit *snart* – och jag sade honom att om det var någon möjlighet, – skulle jag taga den *kroken* hem från Finspong där jag är den 4. –)

Jag har *så* mycket att göra att jag *ej vet* hur jag skall reda upp det. Och *ju mer* jag arbetar, ju mer mulnar Wickman, som *absolut* tror *jag motarbetar Arbet. Kommunerna* (Sabla dumma *Elmgren*, som tussade i honom detta). Jag blir led på hela denna "kaka", ty det är dock *otäckt* detta ständiga misstolkande af *allt arbete* som lägges ned af *oss* i o f att få upp ett *verkligt, målmedvetet socialdem. parti.*

Hur ställer Du Dig nu till särskiljningsfrågan? Jag måste få *klara linjer* där! Saken är den att "ungsocialisterna" *nu* på allvar börjar taga itu med sin programpunkt: "Starka fackliga organisationer med *socialistisk färg*" (Men detta blir ett experiment á la Domela Nieuwenhuis – i

Holland).[5] *Hur skola vi därvidlag ställa öss. Säg snarast möjligt detta. Jag vill ytterligt ogärna nu göra* något i o f någon separering. (Jag är ej säker på hur Du och Ni andra ställa sig till denna fråga).

Hälsa Hjalmar så hjärtligt och "Julle" - och *alla de andra*!

Jag *är nu allvarligt ledsen!* Hoppades detta "brott" skulle bli slut - efter "Gula Faran" - men *jag* tror "de gamle" älska "hinkeanerna - men "frukta oss" -

Ja adjö med Dig

Skrif ett par ord till svar på "separeringstaktiken" fortast möjligt.

Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. Bernhard Eriksson var ordförande i Järn-och Metalls avd 93 i Grängesberg. Medlemmarna var anställda i gruvbolagets verkstad.

Gruvarbetarna var organiserade i Sv Gruvarbetareförbundet, vars styrelse var förlagd till Grängesberg.

2. Salwén, Anders E (1847-1917) chef för Grängesbergsfältets gruvföretag åren 1893-1915, tillämpade inga bryska metoder mot fackföreningsledarna men försökte på ett raffinerat sätt bli av med dem genom att omplacera dem till mindre kvalificerade arbeten. År 1901 omplacerade han Eriksson, som var en erkänt skicklig maskinförare. Eriksson fogade sig inte efter Salwéns vilja, han fick då ett gott betyg men blev arbetslös. Han ägnade sommaren 1901 åt kooperationen och den fackliga agitationen. Senare återanställdes Eriksson. (Sv män och kvinnor, 1949: 483; Bernhard Eriksson, *Minnesskrift*, 1953: 9, 51, et passim).

3. Lukas, sign för Christiernson, Adolf C J (1875-1958) typograf 1895-1900, journalist i Arbetet 1900-1907, redaktör för Skånska Socialdemokraten 1907-1917, ledamot i AK 1906-1913 och 1914-1917. Kom med i försvarsberedningen 1911. Var tidigare antimilitaristisk, blev promilitaristisk. Kom i konflikt med partiet i försvars- och utrikespolitiska frågor. Avgick ur AK 1913, invaldes på spränglista 1914. Sympatisör till krigsaktivisterna under första världskriget. Uteslöts ur partiet 1917, återinträdde 1933.
(Klockare, 1982: 62).

4. Johnsson, Andreas (1881-1969) handelsbiträde 1905-1906, därefter journalist och redaktör. Ordförande och sekreterare i Faluns arbetarekommun 1902-1906, sekreterare och ombudsman i Gävleborgs läns distrikt av SAP 1910-1913, ordförande i Norrbottens socialdemokratiska, senare kommunistiska partidistrikt, 1915-1924. Medarbetare i Arbetarbladet 1906-1913, redaktör för Ljus och jord 1910-1913, för Norrskensflamman 1913-1924, redaktör för Folkets Dagblad från 1924. Tillhörde Socialistiska Partiet

(SP) återvände till SAP 1937. Utgav ett flertal politiska skrifter.
(Biografica, ArA, Sthlm; Sv Folkrör, 1936, 1: 589 f).

5. Nieuwenhuis, Domela (1846-1919) Holland, präst 1868-1879, redaktör för Recht voor Allen från 1879, riksdagens första socialdemokrat, lade efter en tid ned mandatet med orden: "Här kan man blott prata, men kämpa för arbetarna kan man icke." Framträdde som ledare för anarkismen. Deltog i internationella arbetarkongressen i Zürich 1893. Hyllades då av ungsocialisterna i Stockholm via en skrivelse. Porträtterades i ungsocialisternas hektograferade tidning Anarkus 1894 och presenterades ofta i Brand vid sekelskiftet, bl a i julnumret 1904 och nr 1 1905.
(Biografica, ArA, Sthlm; Fernström a a: 21, 25, 102, 104).

35

Poststämpel Norrköping 2/2 1906

Bästa Ström samlade till kafferep hos "unghinken" Olov Sundström sända vi Dig en hälsning. Vi "debattera" och slåss väldeliga! Bernhard Nilsson och jag mot "affällingen".[1] Vårt möte *igår* var utmärkt öfverfylldt emot *325* st. Tolf medlemmar ingingo i Soc.Dm. Ung.Kl.

Din Kata.

Kommentar

1. Kata betraktade Sundström som unghinke och därmed en avfälling från socialdemokratin.

36

Mjölby den 2/2 1906

Kära, kära Ström!

Tyvärr träffade jag Dig ej i telf. innan jag for. Fick blott tala några ord vid Hjalmar.[1]

Jag har haft det *mycket stimmigt* i Stockholm må Du tro. Och heta duster *är* och *blir* det nog med "de gamla". Jag trodde så visst att denna antagonism skulle lägga sig – men *nej* – den flammar nog upp på nytt. Underblåst af Kristiernson, *o* Bernhard Eriksson – *samt* Lundberg *o* Weidenhain inom partistyrelsen, och af alla "påfvarna" utanför.

Du vet hur varmt jag håller af Lindkvist och jag hoppades verkligen på att få honom öfver på vår sida. Men *nu* har han hängt upp sig på Gud vet hvad – och sade mig rent ut "att om Du inte slutar upp med denna agitation för klubbarna – där du arbetar som en galning *så spricker du på det värre än du sprack på kongressen".* Jag blef rent utom mig och sade honom Ja men *förstår* du ej att det är *nödvändigt* få ungdomen organiserad – och att hela vår framtida styrka ligger där?"

"Nej – det kann *just göra detsamma* om ungdomen *är* organiserad eller ej – och arbetar den *mot oss*, är det bara farligare ju bättre den är organiserad".

Hvad i alla goda gudamakters namn skall vi göra?

Jag *är* ledsen att stå *utanför* – ty jag kann ej annat än i *förbigående* få reda på stämningen. Hvaremot Lundberg och Weidenhain hålla hinkarna fullt á jour med allting – och "Wessel tassar tyst omkring".[2]

Hermann förlåter oss *aldrig* att vi sökte motarbeta valet (som han trodde) – och detta är mycket ledsamt. För mig är det ohyggligt – ty jag är så fästad vid Branting och Lindkvist – att det känns mer än tungt – dessa *eviga strider. Men tillika* är det mig *omöjligt att vika* ens en tumm från den väg som ligger framför mig. Och den för mig ut bland "de unga".

Vi måste, mot "de gamles" vilja därvidlag, få upp ett målmedvetet och *lugnt* men *hänsynslöst socialdemokratiskt parti* – som vet fullt och helt hvart det vill hän. Och då får jag väl finna mig uti att arbeta under dessa ohyggliga förhållanden – som *plågar mig mera än jag ens kann säg Dig.*

Mötena uppe i Stockholm ha varit utmärkta. Sändt "Kulturodling" som Agitation. Nu har jag fått köra med "Socialdemokrati och

Anarkism" både vid *Hufvudsta* (öfverfylld lokal) Liljeholmen och Kungsholmen. Där hade vi diskusion och en hel del "hinkar" voro där. Vi diskuterade till kl var ½ 12. Fürstenback[3] anföll *mig* och *Thorsson*, som ej var där, hyssjningar och stampningar, så jag måste bedja dem respektera yttrandefriheten.

De blottade sig så *hufvudlöst* att en hel del äldre partifolk bara gapade – i all synnerhet då Fürstenback talade om att det var oriktigt "att minoriteten skulle böja sig för hvad *en hoper dumhufvuden* beslutat – bara *därför* att de voro i majoritet." Och mycket annat därtill.

Efteråt följdes vi åt en hel klunga och drucko te på Vasa-automaten.

Så i tisdags hade jag ett väldigt rabaldermöte nere i B-salen "Feminism och Socialdemokrati" – och *det mötet* skall fortsättas *på måndag*. (Så jag har fått *släppa* 4 möten här för att kunna vara hemma i Kv[inno] Klubben den 5).

Den 10 börjar jag i Dalarna då *Fors Ryllshyttan, Avesta*, (Borlänge?) Säter och Hedemora skola besökas (*klubbar* och Arbetarkommuner) och så Gäfle – och Hudiksvall (med antagligen många flera platser). Från *Boden* hade jag bref *igår* att jag skall resa dit och till *Luleå* – då antagligen *Kiruna* kommer med. Detta gläder mig *otroligt* – jag får då återse mina *kära älskade fjäll* – och mina kära vänner däruppe!

Du vet inte hur girig jag är om *de få personliga* vänner jag har.

Från Einar Ljungberg hade jag bref idag – han är nu *åter* i hufvudledningen och låter energisk som en riktig stridskämpe af "renaste vatten" (han är nykterist).

Mötet i Norrköping var utmärkt 12 nya medl. Olav[4] är *bara* "unghinke" af oppositionslusta. Vi ha nu *114* medl. där. I Mjölby igår kväll hade jag fylld lokal (400) "Det är mera än då Branting var här", sade de mig. Jag är glad däråt. Tyvärr har jag varit dålig. "Stockholmsluften" gör mig sjuk vet Du – mera *"psychiskt"* än "fysiskt" – men *sjuk* gör den mig.

Och nu måste jag vara *frisk* till både kropp och själ. Jag har ej tid att vara sjuk.

Hade några ord från "Zeta" – genom Elsa. Han är bättre *nu* – men oroar sig för sin ekonomi – och tycktes vara ledsen öfver att *ej* kunna komma in hos Dig i "Folket".

Jag *ville bra gärna* få träffa *Dig*.

Hälsa alla!

Din Kata.

Tillägg: Skrif på *Horndal* till *den 11e* är Du *så snäll*.

Kommentarer

1. Hjalmar Gustafson, medarbetare i Folket, där Ström var redaktör.

2. "Den tyst tassande Wessel" hade vissa sympatier för ungsocialisterna. Vid den inre partistriden om uteslutning av Bergegren och Schröder 1907 (de utelösts 1908) lämnade Wessel redaktörskapet för Folkbladet och partiet. (Wessel, a a: 790).

3. Fürstenback; skall vara Fürstenberg, Aron (1886-1937) ungsocialist i Stockholm, flitig inledare och debattör vid interna och offentliga möten. Emigrerade till USA, verksam i New York som organisatör och resetalare för Socialist Labor Party. Tillhörde partistyrelsen, sekreterare 1908-1910. Organiserade en insamling till arbetarna i Sverige under storstrejken 1909. Från partikontoret i New York kunde 30 000 dollar sändas. Bosatte sig i Cleveland och senare i staden Ravenna i Ohio. Efter 1917 kommunist. (Fernström, a a: 113, 250; Bengston, a a: 47 ff).

4. Olav; Olov Sundström.

37

Fors den 10/2 1906.

Bästa Fredrik!

Sökte fåfängt igår kväll från "Folkets Hus" i St träffa Dig å Red [aktion]. - Kann *ej* med anledning af omkastad resplan möta Dig i morgon - Jag är mycket ledsen däröfver.

Har möten i *Rylshyttan i morgon* och på *måndag*.

Hälsa K. E. F-d och Åström!

Vännen K. D-m.

38

Borlänge 16/2 1906.

En hälsning sända vi Dig alla som äro samlade på Facklan! Kata, G V Gustafsson, E Nilsson, C O Larsson, D.---- J W Björling, O Bergström, C L Hellström, A Åstrand, E Forslund.

39

Borlänge den 16/2 1906.

Bästa Ström!

Hoppas Du fick mitt brefkort på Ludvika. Fanns ingen möjlighet att kunna möta Dig, jag var i Ryllshyttan söndagen och hade 3/4 mil landsväg att fara per skjuts.

Har oerhört med arbete!

Vid Ryllshyttan hade jag *ett* stort offentligt möte – och på kvällen ett enskildt fackf möte med föredrag och diskusion öfver ämnet "Hvad kann göras för att få kvinnorna med oss". En god del fruar hade följt sina männ och vi hade en utomordentligt lyckad kväll.

På måndagen hade jag fått taga "Socialdemokrati och Anarkism de båda vägarna, jämte en redogörelse för de socialdem ungdomskl upplysningsarbete.

Grufarbt fackf vid Ryllshyttan *lät mig* taga detta ämne för klubben – som är *portförbjuden* i Goodtemplarhuset. Det blef en oerhört hetsig diskusion efteråt. En skollärar Haglund skulle *stuka* oss och angrep "socialisterna" fräckt. (Läs referat).

Arbetarna började skrika "Ni ljuger, ni ljuger! Det är lögn".

Och det var *högst dramatiskt.* En del av kvinnorna började gråta och skrika "de kommer *ihop sig och slåss*". Men så lyckades jag få ordet. Och sade till *Haglund att på så sätt* gick ej an att *uppträda mot organiserat folk.*

(Han slog näfven i bordet m m) och kammraterna bad jag vara lugna. Befälet var där de tappade koncepten och rusade upp likbleka – men jag tror *mitt lugn* helt räddade situationen – som var dramatisk. Bergslagen *har* vaknat på allvar – och det är präktigt folk.

Lokalen var så *öfverfylld* och luften så tung att lamporna *slocknade* (det värsta jag varit med om) och ändå talte jag i *två timmar*, och debatten blef lång. Så *for* jag hem "per sparkstötting", och så iväg till Avesta. Komm dit och hade möte på kvällen därpå. *Fullt hus*. Men andan i Avesta *är dålig*.

Innre strider tokar till det hela. Jag *är* ej alls nöjd. (I *Fors* är helt olika). Komm till Hedemora *sjuk*. Hade förkylt mig i Ryllshyttan dels på sparkstöttingen – dels på landsvässkjutsen. Forsell[1] – *en* af våra klubbister (kongressombud på partikongressen) komm upp till mig, vi

fingo prata litet, men jag var mycket usel – hade dock ett *urstyft* möte å Stora Hotellet. Minst 500 personer – enär salen rymmer 350 sittplatser – och trappor och smårumm fyllda. Från Ryllshyttan hade *tre sládar* med kammrater rest ned en sak som gladde mig *mycket*. Var i Säter igår. Där höll jag på att svimma, och måste under föredraget blöta en näsduk i vatten och gnida hufvudet med – folk svimmade, rummen och förstugan och kök packade. (Hvad vill socialdem? var ämnet).

Den 19 reser jag till Gäfle, och den 22 med nattåg upp till Kirunna. Skall tala där *den 25* på en fäst. Bref och telegram från Eklund. Jag är *så* jublande glad däråt så jag skall flyga öfver småtak.

Telefonerade genast till Rosén att vi fick kasta om med mötena, och taga *en del efter Lapplandsturen* ty "Lappland, Lappland *über alles*" det är min lösen. Lindkvist i Kiruna (partistyrelsemedlem) och andra "reaktionära" element lära ha gjort *fasliga* miner – men Eklund, Håkan och alla andra vänner frågade ej därefter – och *nu* tar jag Kirunna, Boden – Luleå på ett tag.

Textilarbetarna ha ytterligare begärt 3 à 4 veckors agitation nere i *vestra Sverige* – få se hur jag nu skall kunna få allt gå ihop. (Jag misstänker att Norrland *slukar* större delen af mars, ty jag skall vara i Kirunna till den 6, och har sedan flere platser. – Bland annat Hudiksvall (2 möten för textil).

Men går det att få allt att passa ihop – som nu *är* planerat har jag fullt af arbete ända till långt i sommar.

Måtte jag *blott stå ut* – men Du gode Gud – *jag känner att jag är gammal.*

Jag är mycket ledsen och orolig för *Zeta. Det* är nog sannt att Elsa hakat sig fast vid honom som en kardborre – och *det* är nog äfven sannt att förbundet hvarken *kann* eller *får* försörja *dem båda.* Men lika sannt är att *Zeta måste ha hjälp* så att han får återhämta krafter.

Och *pängar finns* ju *dels* för *hans räkning* – *dels* för processfondens. *Jag* har *inga* sympatier *alls* för *Elsa* – men *desto större för Zeta* och det vore en evig *oförlåtlig* skamm och *skada* om han, efter åtal och trakasserier af tusen slag – till på köpet skulle behöfva tigga sig till understöd från kassan.[2] Min uppfattning är att styrelsen borde skrifva och säga honom att den *gärna* ikläder sig utgifterna *för honom* intill han fått rekreera sig efter nervfebern och *fått klara af fängelsestraffet* men att *styrelsen ej kann eller vill* göra några utgifter för annan persons skull. Vi få *ej* glömma att det var *för kongressens gemensamma beslut Zeta fått sota och då duger ej att* gentemot en, *nu genom* nervfeber, försvagad person, anlägga *den* synpunkt som Du lät – som mig tycktes – skymta fram.

Han har det svårt nog stackars Zeta!

Avesta-klubben har vid insamlingen till Zeta[3] begått en *gemenhet* utan like! På klubbmötet då saken diskuterades beslöts att *intet göra* – och motivet var "Zeta var "öfverklassare" och det var öfverklassen som dömt honom – och med detta folk behöfde mann *ej* göra sig besvär".

(Jag hörde det nu medan jag var däruppe af en som närvarit å mötet, men vill *gärna* "kontrollräkna" uppgiften *först – är* den sann är det helt enkelt en orättfärdighet utan like!

En person offrar tid, inteligens och arbete för vår gemensamma sak – *och* så komma några "skrikande ungsocialistiska åsnor" och drar med sig okritiskt folk – och får *dem* med på dylika galenskaper. Men det är ej att undra på då agitationen har fått gå "på en hals".

Jag blir snart *led vid att se* detta tarfliga utslag af "klasshat" på orätt plats.

Hit till Borlänge kommer Hinke den 2, 3, 4 mars – och till Avesta *sedan* så han ligger här och *rotar* och *bökar* oafbrutet.

Jag har idag haft en "generaldiskusion" med gjutare Gustafson,[4] (Facklans föreståndare) och jag är *utom* mig för oklarheten i begreppen. Vi talade *först* om sammanslagningen – och han ansåg att *om blott* ej ytterligheterna å ömse sidor höll på *sina* meningar skulle det gå. *Men då skulle det* socialdem förbundet *göra eftergifter ty det* var *deras* skull att utbrytningen skedde. Jag bemötte detta med ett exempel: Vi ha en afdl *här* af "järn- och metall" – i denna ingår medl af sv[enska] arbetarförbundet[5] – och *då de äro i majoritet* besluta de helt enkelt en öfvergång till "Gulingeförbundet". *Böja* Ni er för detta beslut? frågade jag. Nej naturligtvis *ej* svarade han.

"Nå *nu* är förhållandet detsamma med detta fall. *Vi äro* – sade jag – socialdemokrater, som *stå på* partiets program. Och det *gjorde* den socialistiska ungdomsrörelsen *förut*, men så kom Bergegren och dref på kongressen igenom att en hel del programpunkter slopades – *och mann stod på* half-anarkistisk grund som så småningom kommit ännu klarare *öfver*. *Skulle* då *vi* stått kvar där för att *se hela* ungdomsrörelsen – ja *hela partiet* gå i kras?" *Han kunde ej ens fatta att detta var analoga fall. Hur skall man klara folks ohyggliga hjärnor?*

Så talade han om "att i Stockholm på kongressen ville Stockholmsrepresentanterna och centralstyrelsen *ha ungdomskongressen strax efter partikongressen* för att bara *sanktionera* hvad "gubbhuset" beslutat, men lyckligtvis afstyrdes detta af landsortsombuden, som dref igenom att kongressen skulle afhållas efter *Måns* förslag.

Jag sade honom *att* förslaget om kongressernas *afhållande* omedelbart *efter stora* kongressen[6] ingalunda var dikterad *af undfallenhet för*

partiet – utan *tvärtom* för att omedelbart kunna utöfva kritik, (och detta ansåg han var att förvränga sanningen). Holmström[7] var han ursinnig på – men "Hinke" var "gud fader själf". Det är *afskyvärt* denna begreppsförvirring!

Han *kunde ej fatta* att det var *verklig* tolerans att låta båda förbunden arbeta jämsides – utan *hela klungan under en hatt* (alldeles som *den heliga* romerska kyrkan – och *så* ha *striden* inom *istället*. Per Albin var *han* ej nöjd med han var för "intolerant".

Jag skall skrifva mera *efter mötet ikväll*, ty läget här är *allt utom godt*.

(*Om* det är *den* Gustafsson Hjalmar håller *så* styft på, så vet jag ej hvar *han då* har sina öron – och ögon!)

Den 17/2. Mötet igår var storslaget. *Hela stora* "Folkets Hus" – salen fylld och *de stodo dessutom* i förstuga och gångar. "Socialdemokrati och Anarkism" slog an.

Ej en enda häntydning på *våra strider* – blott en oväldig redogörelse efter "källorna".

Ej skrifvet – utan talade.[8] Det är *nytt* och *lätt*.

Efteråt sutto vi på Facklan och pratade.

Reser nu ner till Kärrgrufvan med 1.20 tåget. Skrif ett *kortbref* antingen så det är i Gäfle sednast *22* eller och på *Kirunna Privat* hotellet.

Salve! Nu får jag sluta brefvet och få mig litet kaffe på "Facklan".

Jag gläder mig åt att få träffa *den ohängda Måns*[9] – jag håller af honom trots *alla hans* förlöpningar!

Skrif! Skrif!

Din Kata.

(Hade några ord från Einar igår. Han reser till Småland för agitation).

Kommentarer

1. H Forssell, från Morgongåva.
(SAPs kongr prot, 1905: 3, ArA, Sthlm).

2. Det var praxis att listor med vädjande om ekonomiskt bidrag till rättegångskostnader för åtalade partimedlemmar sändes till arbetarrörelsens organisationer. Vid SAPs kongress 1905 motionerade Sundbybergs och Kalmars arbetarekommuner om att en partiets processfond skulle bildas. Motionerna avslogs. Överskottet från frivilliga bidrag förvarades i en kassa varur medel anslogs vid behov. Kata ansåg att man ur kassan skulle stödja Zeth Höglund, vilken åtalats som ansvarig för manifestet "Ned med vapnen!", under unionskrisen 1905. Höglund avtjänade straffet i Malmö cellfängelse från

midsommaraftonen till julaftonen 1906.
(Ibidem: 201 f; Höglund, 1951: 104, 110).

3. "Insamlingen till Zeta"; bidragslistor för överklagning av domen utsändes till bl a landets arbetarekommuner senare delen av år 1905. Redovisning av insamlade medel företogs den 15 januari 1906. Som exempel kan nämnas att Kiruna arbetarekommun företog insamling på fem listor och planerade protestmöte mot domen till nyårsaftonen 1905 med Ivar Vennerström som talare.
(Kiruna arbetarekommuns prot vid ordinarie möte den 17/12 1905. Folkrör. arkiv i Norrbotten, Norrbottens museum, Luleå).

4. Gustafsson, G W, gjutare, ordförande i Borlänge-Domnarvets arbetarekommmun dess första år, 1904. Avskedades från järnverket, blev föreståndare för Kafé Facklan, som startades av ungdomsklubben 1905 och under lång tid var centrum för den politiska verksamheten i Borlänge och Domnarvet. VU-ledamot i styrelsen för Dalarnas soc dem ungdomsdistrikt 1910-1912.
(Sälgström, a a: 16 f; Axelsson, a a: 25 f).

5. Svenska Arbetareförbundet bildades 1899 som en protest mot kollektivanslutningen till SAP. Förbundet deklarerade att det skulle vara en opolitisk organisation öppen för alla arbetarkategorier. Det var motståndare till LO. Inom arbetarrörelsen kallades Svenska Arbetareförbundet för Gulingeförbundet, därför att det hävdade arbetets frihet och värvade strejkbrytare till arbetsplatser, där strejk pågick.
(Myrman, a a: passim).

6. Partikongressen hölls i februari 1905 och ungdomsförbundets kongress i juni.
(Respektive kongr prot, 1905, ArA, Sthlm).

7. Holmström, Axel.

8. Kata hade tidigare "läst" ur manuskriptet.

9. Fabian Månsson.

40

Gefle den 22/2 1906.

Sänder Dig en hälsning innan jag far till "Polcirkeln". Har idag haft en härlig tur med Fabian bland "grafvar". Vi gingo ut till Lennstrands graf.[1] Du får ett *långt bref* från Kirunna. *Har varit mycket dålig*, men är *något* kryare *nu.*

Vännen Kata.

Kommentar

1. Lennstrand, Viktor (1861-1895) fritänkaragitator, efter att ha varit varmt kristen. Stiftade 1888 Utilistiska samfundet. Utgav månadsskriften Fritänkaren 1889-1894. Dömdes vid ett flertal tillfällen till fängelsestraff för "hädisk" propaganda.
Lennstrand, som var född i Gävle, står staty i Boulognerskogen och är begravd i dess närhet på Gamla kyrkogården.
(Litt: Biogr Björklund, C J, 1926).

41

Polcirkeln den 24/2 1906

En hälsning sändes Dig! Hvilken dag sol och vinter. *Nu är jag glad* – får andas fjälluft. Hur må ni Sörlänningar? Hälsa alla alla kamraterna!

Vännen K.D-m.

42

Gellivare den 18/3 1906.

Här en hälsning från Lappmarken. Har möten här för J.M.F-s "räkning".[1] *Utmärkt.*

I morgon skall jag fara ut till ett Lappläger, har *tolk med* och väntar mig stor glädje däraf. Den *22* reser jag "sörut" till Östersund.

Många hälsningar
Din Kata.

Kommentar

1. J.M.F-s är förkortning på Järnvägsmannaförbundets.

43

Gellivare den 18/3 1906

Bästa Ström!

Jag har ej hört ett ord ifrån Dig fast jag bedt Dig kasta ned ett par ord på ett kortbref. Hvadan detta? Har Du hört hvar "Zeta" är? Jag har ej en aning därom och undrar därför mycket hur han har det.

Min Lappmarks- Norrbottenstur har för mig varit högst intressant som det alltid här uppåt är mycket både att se och iaktaga, så har mann fullt göra.

Här behöfs *mycket* arbete, men det finns också *mycket* att vinna därpå. Hvad som *här*, liksom öfverallt förresten ute i byggderna (nära på) saknas, så är det verkligen dugande krafter. Våra klubbar har *ett* stort verksamhetsfält här.

För nv är skolfrågan den mäst brännande här. Här har begåtts *otäcka* öfvergrepp. Unga Brännmann,[1] Du vet som var med på vår kongress blef offentligen förbigången och *trakasserad* för han tillhörde Soc.Dm.Ungd.kl. och detta satte eld i Bodensarnas sinnen, och samma historia äro de nu i färd med att upprepa i Kiruna – mot *Stenudd* också en af "de våra" fast ej oficiellt. Tack vare dylika öfvergrepp vaknar folket så småningom.

Mina möten äro utmärkta. I Luleå hade vi 400 (Goodtemplarsalen packad). och 700 – (Gamla Stadshusets salong). Dessutom präktiga möten i Boden *hela tiden*. Och här i Gellivara likaså. Det är Svenska järnvägsmannaförbundets agitationstur *här nu*. Till Malmbärget skall *jag ej* – där äro de "Hinkianer" – men en god del väntas hit i morgon till fästen. Jag skall då ha "Socialdemokrati och Anarkism. De båda vägarna".

Få se hur det går *om* jag kann få upp en klubb här. Säkert är det dock ej ty Kramér misskrediterade *hela* ungdomsrörelsen här.

Vi ha haft en dansk "hinkianare" här Josef Anderssen[2] – bagare – som gjort *stort ofog* i Boden och byarna omkring genom sina hätska angrepp på religionen. *Här* går det ej att taga den vägen! Bodenklubben är dock säker. Han ville bilda en soc.ung.kl. i Wittjerv – men våra sade *nej* – då ville de *ej ha med saken att skaffa*. Nu är han *lyckligtvis* borta. (Jag har bildat en ny klubb i Svartåstaden Luleå). –

Bönderna måste äfven ruskas vakna här – och Din "Bonden"[3] är utmärkt. Har gjort af med *75* och nyss fått upp *100* till. Min broschyr *är slutsåld* från förlaget upplyste de – *vi måste få ut en ny upplaga.* (Jag är rent förbittrad att jag ej har "Fram" med mig nu här uppe i Gellivara tills i morgon. Men nästa gång skall den med.)

Kultur, kultur, kultur – så folket vaknar – *det är en* nödvändighet – men Gud *hvar* få krafter?

J.M.F *har* redan bedt mig om en ny tur hit upp *snarast igen.*

Jag hade tänkt mig att efter sedan jag varit i Höganäs 1 maj få taga Sörmland – Nerke – Vestmanland – *i maj* och så draga mig åt "Vestra Sverige" (för Soc.Dm.Ung. *alltsammans*).

Rosén håller på nu ordna för april i Gestrikland – Dalarna, och *där* blir jag ej klar förrän till *25 april.* (Den 30 reser jag till Skåne). Jag skall då söka taga *så mycket ungdomskl jag kann.* Bohman[4] och han skulle ordna denna tur så bra som möjligt. Särskildt skulle *Falun* ihågkommas. Till Grängesberg far jag – som Du kanske vet *den 8.* Det gläder mig uppriktigt.

Hade idag ett långt bref från Anna Sterky – däri hon omtalar att "Hinke" – bäfvar för polisen och "ryssarna" – han *lär då det på allvar gäller själf vara kolossalt feg* – hvilket ju framgått af allt hans öfriga görande och låtande förresten.

19/3 Nu är mitt arbete slut i Gellivaare. J.M.F fäst igår i Goodtemplar-huset var mycket bra. Stämningen utmärkt – och belåtenheten ömsesidig.

Någon klubb *lyckades* [jag] *ej* få *denna gång.* Kramer hade allt för *otäckt trasslat till allting här.* J.M.F folk är söderifrån – och inteligenta människor och de ha fått *afsmak för ungd.rörelsen* genom hans *råa utfall* mot präster, religion och samhälle. Och det tar tid att sansa sig efter dylika kallduschar. Men *det skall gå*!

Jag sänder Dig ett Resebref från mitt besök i en av Lapp-kåtorna – det är nytt för "sörlänningarna" och torde bli roligt nog för dem. Min resa var mycket intressant. Vi besökte 4 kåtor, bland andra Laestadian – *lapp prästen* Nutter (läs Notti).[5] Du må tro dylika färder äro af *kulturelt intresse* och stå sällan agitatorerna till buds, enär det är en ren lyckträff att vara på en plats – samtidigt med lapparna.

Jag lefver annars i allmänhet "eremit-lif", midt uppe i allt stimmet. Jag *läser mycket.* Har köpt "Det röda skrattet"[6] som är en ohygglig predikan mot kriget. Jag riktigt ryser för att *läsa sådant* – men den måste väcka folk. Den är vida bättre än både "Ned med vapnen" och allt annat, ty den är genialiskt skrifven, hvilket ej den första är.

Ja nu adjö. Reser nu till Boden, Wittjerv - Morjerv - Boden, där min resa i Lappmarken - Norrbotten denna gång afslutas. Den 25-26 är jag i Östersund, och så den 4de åter i Gäfle - därifrån Dalaturen "startar".

Hälsa Hjalmar Julle mf vänner

Din Kata.

Kommentarer

1. Brännman, Erik Arvid f 1880, folkskollärare i Boden, ledamot i skolstyrelsen och stadsfullmäktige.
(Biografica, ArA, Sthlm).

2. Andersson, Josef, f 1885 i Småland. Gick i skräddarlära i Köpenhamn efter konfirmationen. Blev medlem i Socialdemokratisk Ungdomsforening som 17-åring. Fackligt aktiv, ombudsman i Skrädderiforbundet 1919-1947. Verksam i Sverige som ungsocialistisk agitator. Anlitades som talare vid offentliga möten. Medarbetare i Brand.
(Beklädnadsfolket nr 8, 1953; Fernström, a a: 504 et passim).

3. "Bonden", Fredrik Ströms broschyr *Bonden och socialismen*, 1905.

4. Boman, Edmund, flyttade i unga år från Gävle till Falun. Ledande kraft inom järnarbetarkåren. Ordförande i arbetarekommunen, vice ordförande i Dalarnas soc dem partidistrikt. Ledamot i stadsfullmäktige och i drätselkammaren.
(Biografica, ArA, Sthlm).

5. Lekmannapredikanten Per Anders Persson Nutti, "Antin Pieti" (1825–1898). (Uppgift från pastorsexp. Karesuando).

6. *Det röda skrattet*, Andrejeff, Leonid, fragment ur ett funnet manuskript, översättning från ryska, Sthlm, 1906. Recenserad av P A Hansson i Fram 1906. (Sv Bokkatalog 1906-1910, Uppsala, 1966; Fram nr 8, 1906).

44

Borlänge den 11/4 1906.

Kära Fredrik!

Måste nu skrifva – trots att Du ej gifvit Dig ro att svara. Hoppas dock kunna slänga in till Eskilstuna så fort jag kommer dit nedåt trakterna igen.

Här i Dalarna är *mycket* trassligt. Tack vare "Hinke" och hans rundt om "placerade" agitatorer. *Han har pålitligt* folk litet hvar stans – *de äro* "mästare" i *ohederlig* "smuts-agitation".

I Grängesberg är allt kaos. Inbördes striderna *otäcka*! Ekholm vill ha *död på den socialistiska* ungdomsklubben och *är rent* ursinnig vid tanken på *att* en *socialdemokratisk klubb* skulle kunna bildas – *ungdomsrörelsen är öfverflödig*, och skall slås ihjäl!

Hela den *kooperativa rörelsen* är drifven åt helvete i Bernh Erikssons händer – *och* O D-n i Gäfle sade att mann hvart ögonblick väntar en *ny skandal därigenom*. Bernhard omöjliggjord! Unghinkarna *vilja* slita sönder honom *för han inte stödt dem nog kraftigt!* Se där lönen och resultatet af försöken att sitta på *två stolar*. *Grufarbetarnas* fackf splittrad i *två* fiende-läger – situationen olidlig. Fors rasade öfver att Kiruna-föreningen tagit mig dit och hade hotat med att unghinkarna skulle gå dit och hvissla – hvaraf dock vardt intet – lokalen fylld och *stämningen den* bästa – fast jag på rent "kif" läste *Fabians dikter*.

Wandel – en af "de våra" är där uppe. Han sade att ungdomen – en stor del – är utledsen på *deras* "skäll" på de ledande – men att ingen *på* platsen vill taga initiativ till en ny klubb. (De skola ha konferens *där* i Påsk – med "Hinke"-tal. Och *det är* "tysta krafter" i verksamhet för att få *både Avesta* och *Borlänge* öfver. *Men jag* hoppas *det* ej går. *Då måste två klubbar* bildas). (Skröder har varit här uppåt Blötberget – men ej gjort lycka alls – *annat* än bland *15* och 16 års-folket!)

Jag har haft ur-styfva möten här. Igår sålde de *500* billjätter. Och "tjänade" *64 kr* på mig. Jag skulle rest till Kvarnsveden om ej mötet i Säter varit anordnadt – där vill de ha upp org igen – och det behöfs minsann.

Jag har så oerhördt med arbete att jag sviktar. Svimmade i Bollnäs. Äter nu "järn" och råa ägg för att hålla krafterna uppe.

Få se *om* det går! Kommer hem den 29 - far den 30 till Höganäs. Börjar agitationen i Nerke o s v *den* 6, afslutar denna den 20 - och far så uppåt Ångermanland den *25* för att börja arbetet för Sågverks och Ungdomsrörelsens räkning.

De bekosta denna *gemensamt* - och Dalkvist *lät* "söt-sur" då han sade att Ångermanl folket *särskilt begärt få mig*. (Han har agiterat mot att jag skulle komma till Sundsvall för kappsömmerskorna). Så reser jag uppåt Neder-Kalix-Seskarö Haparanda och är i Jämtland *midsommartiden*.

Då jag skall hvila i fjällen *minst en månad* för att stå ut.

Skulle rest åt Orsa-Sveg - *men* arbetet där norrut är viktigare. A E Svensson från Sundsvall *hade särskildt bedt* O D-n söka få mig upp, om *det fanns någon möjlighet - och* ungdomsrörelsen måste *få all hjälp*!

Jag träffade Calle Lundberg i Grängesberg. Han var *mycket* misslynt öfver att mann "tog stundent-pojkar" till redaktörer - och öfverhufvudtaget var han mycket "onådig" - ja ja, vi lefva i *allvarliga* tider nu! Reaktionen är ohygglig, öfvergreppen från de maktägande upprörande och "svarta Gardet" kämpar *oförfärat* för att stödja reaktionen. Förföljelser öfverallt. I alla goda makters namn - den som nu hade "tolfmannakraft" - som björnen.

Det är *mer än* ledsamt med Arbetarkommunvalet i St. *Att* inte Soc Dm *nu* kann taga och påvisa hvilka *lömska* personer Hinki-anerna äro - öfverallt på mötena *skälla de ned ledningen* - och så *sätta de in sitt eget folk*. Inkonsekvenser! Hvilket också mann sade här i Borlänge!

Farlig är militär-agitationen! *Den* är vriden på sned - och *där stå båda förbunden* eniga. Hinke *vill utplåna* nationerna! *Vi vilja* fördjupa och förädla nationalitetskänslan.

Snälla Du tag in "Nationernas Individualitet" af mig. Den står i Frams julnummer för 1904 tror jag. (Ett julnummer var det).

Jag har militär-möte i Söderbärke om påskdagen. Reser nu till Avesta - från Säter - och så vidare "Norrut" till Gäfle - Sandviken igen. *Vi* ha haft utomordentligt roligt i Gäfle, Maria Kvist, *"Måns"* och jag.

Trots allt håller jag innerligen af "Måns Getabock", som jag plär kalla Måns för. Det är synd han är sådan "stämningsmänniska" - annars skulle han vara utmärkt som redaktör för en partitidning - *och där är stor brist*. Henriksson har sökt sig ned till Karlskrona, men D-n vill *ej på villkor detta*, jag föreslog dem taga *Ivar* Neuman (Ny Tid), ty där behöfs *en lugn kraft*. *Zeta* som medarbetare vore bra där! - *Frösell är omöjlig*. Har nu samma dag jag reste fått *"andra varningen"* och om ej detta hjälper afskedas han till 1 maj. Det är *eländigt*! Han har åter supit

sig full – och kommit i delo med polisen och skandaliserat tidning och parti! Det är rent hjärtskärande för familjen.

Nej nu adjö med Dig. Jag lefver nu *mitt* lif för mig – ett riktigt "dubbel-lif" – med *intensift* arbete utåt – "grubbel" och studier inåt! Och så talar jag med dem hemma i tel[e]fon ibland. Talte med Hermann igår. Han har oerhört med arbete.

Hälsa "Hjalle" och "Julle" och lycka till med konferensen!

Hej! Hej! Hej!

Din Kata D-m.

45

Sandvikens Folkets Park den 19/4 1906.

Hälsningar och tack! Mötet igår besökt af 500. Idag "kvinnomöte" i Folkets Hus. *Entusiasm*. Fylld lokal!

Den lille sparkade "klubbisten" Moje Westberg[1] *står* och packar broschyrer åt mig. Hälsningar från oss!

Kata. Mauritz.

Kommentar

1. Västberg, Mauritz, "Moje" (1886-1982) f i Sandviken. Sekreterare i Sandvikens socialdemokratiska ungdomsklubb 1904, i diskussionsklubben 1905, styrelseledamot i Gävelborgs ungdomsdistrikt 1906-1908, ordförande i Medelpads ungdomsdistrikt 1911-1913, ledamot av partistyrelsen 1926-1936. Genomgick Brunnsviks folkhögskola 1906-1907, medarbetare i Arbetarbladet 1906-1908, i Hudiksvalls Nyheter 1908-1909, på nytt i Arbetarbladet 1909-1910, i Nya Samhället 1911-1933, chefredaktör och ansvarig utgivare från 1919, facklig redaktör i Social-Demokraten från 1933. Stadsfullmäktigeledamot i Sundsvall 1919-1923, ledamot i AK 1922-1932, i FK 1933-1940. Politisk medarbetare i Social-Demokraten 1940-1951. Skrev om Kata Dalström i *Banérförare*, 1951, utgav politiska skrifter.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 1139; DN 12/11 1982).

46

Gäfle den 25/4 1906–

Bästa Ström!

Här ett stämningsbref från Mackmyra,[1] det ohyggligaste jag varit med om. Jag hinner ej skrifva mer.

Hälsningar
Din Kata

Kommentar

1. Kata återgav de dramatiska händelserna i Mackmyra (se brev 28 till Branting) i en artikel med rubriken, När "Mackmyra-exellensen" vräker sitt folk.
(Folket 28/4 1906).

47

Gysinge den 28/4 1906.

Är nu i "Bergslagets" furstendöme. Gysinge är *ett af de* ståtligaste verk jag sett – men allt ligger "för fätfot" nu. Vid station mötte mig klubbister från *Tärnsjö* och tvungo mig tala där i förbifarten. Vi får taga landsvägen. Hej! Hej! Hej!

Din Kata.

48

Stockholm den 28/5 1906.

Bästa Fredrik!

Håll för all del linjerna klara i Eskilstuna. Har Hj Gustafsson fått flugan eller *hvad* "sprallar" han efter som en galning? Hur är det möjligt att *Du*, som annars brukar vara en "klok människa" – så *totalt tappar tyglarna*, när Du som bäst borde hålla dem strama?

Att vi fingo munkorgslagarna – *var ett elände* – men det ha vi att tacka Hinke för – *och* vi få här hemma vara beredda på att rida ut samma storm som i Tyskland – under "socialistlagens dagar" – om *så blir af nöden*. Men då fodras det också *att* våra stridslinjer äro klara – ej att man i ett ögonblicks svaghet ger efter för *skränet*.

Aldrig kommer vidare en enhetlig "socialistisk (Hinkeansk-Palmsk) *rörelse att* bli den ledande kraften inom ungdomsrörelsen.

Ännu finns det *männ*, som vet hvad de vill – och ej likt ovederhäftiga skränfockar svaja hit och dit.

Och Hj Gustafsson har *i* sin artikel i "Folket"[1] visat *en rent oförlåtlig naivité* – Påverkad som han *nu* är af sedlighetsföredraget i St ser han allt med sin *egen lilla* fåfängas sårade synglas – och *det duger ej då mann har* ansvar *mot en stor* rörelse.

Skulle vi slopa vårt partiprogram – med kraf på *Parlamentarism* – ordnade former och reda – och ställa *oss i* Hinkarnas led? Vill *de* på allvar samarbeta *med socialdemokraterna* få de först akseptera vårt program och därmed basta. *Med anarkister har* vi intet att göra.

Och lyckligtvis klarnar linjerna ute i byggderna, där mann har *annat att göra*, än att låta öfverhettade hjärnor – och degenererade nerver spela på "Känsloharpor" – som hälst borde vara stumma i stormtider som våra.

Att Du f n med Aldin[2] vid Din sida råkat få högst obehaglig känning däraf – det *tror jag nog*, men det går väl att afhjälpa. Då jag i Östersund fick veta *hvem* han var – blef jag rent utom mig vid tanken på *att* han skulle komma till "Folket" och välta omkull hvad Du byggt upp.

Låt likaså *ej* inverka indirekt på Dig af Din bror,[3] som vistas hos Dalbäck,[4] ty *ju mera* Dalbäck blir känd – i desto sämre dager kommer

han att stå – och i egenskap af *socialdemokrat* är hans inflytande lika med noll.

Att *Socialistiska* förbundet *nu* vill en sammanslagning under Hinkes egid – det tror jag nog. Men Ström – *en enig ungdomsrörelse* på deras basis kommer *ej att ske* – ty till all lycka finns det *massor af* förbundsmedlemmar som *aldrig* gå med på *antiparlamentarism* och *"religionsförföljelser"* – ty *förföljelse genom* medeltida ofördragsamhet är [vad] Hinke och hans garde för fram – och en sådan *andens rådhet,* vill ej *tänkande utvecklade* människor vara med om, utan *blott råa, ofina förvirrade* hjärnor utan *ansvarskänsla* inför hvare sig sig själfva eller *den rörelse de tillhöra.*

Jag tycker kvinnorörelsen fick sig en bra *näsbränna* af både fru Dalbäck och de öfriga af hennes art – och jag hoppas att Soc Dm Ungdomsförbundet skall bevaras från en dylik grundlig "näsbränna".

Men vill Hj Gustafsson och Fabian – med den nu alldeles *alldeles komplett* tokiga Sundström – som genom eget förvållande trasat till både för sig och hela rörelsen i Norrköping –

Jag ber Dig tappa nu *ej* hufvudet i denna "hvirfvelvind" som "hinke-lagen" – rört upp.

Här kräfves en *fast vilja* och inte "ett rö".

Du får *icke* under några omständigheter svika *de socialdemokratiska* idéerna och af rena "känsloskäl" ställa Dig i våra *värsta* motståndares *Hinkianernas led!*

Vännen Kata

Kommentarer

1. I Folket publicerades Hjalmar Gustafsons artikel den 22 maj. Under rubriken "De ungas solidaritet Arbetareungdomen måste bli enig", förordade han sammanslagning av SSUF och SUF.
(Folket 22/5 1906).

2. Aldeen, John, lämnade studierna efter att ha avlagt med. kandexamen. Blev medarbetare i Folket 1906, var även agitator, avled under ett tal på ett nykterhetsmöte i Kungsör 1908.
(Folket 6/7, 1908).

3. Ström, Gottfrid (1884-1955) jur kand 1908, tjänstgjorde på advokatbyrå i Stockholm 1908-1911, drev advokatverksamhet i Malmö 1912-1921, återvände till Stockholm 1922.
(Muntlig uppgift av Fredrik Ströms son, Folke Ström, Göteborg).

4. Sigurd Dahlbäck, "arbetarnas förste advokat", försvarade demonstranter, vapenvägrare och antimilitarister, åtog sig försvaret i grova brottsmål, blev

något av en privat rättshjälpsbyrå, vilket undergrävde hans ekonomi och på vissa håll även hans anseende. (Katas aversion mot honom bottnade i att han försvarade ungsocialister.)
(Signalen nr 48, 1958, Henry Kjellvard).

49

Kramfors den 5/6 1906.

Bästa Fredrik!

Hoppas Du fått mitt "otidiga" bref från Stockholm. Det hade verkligen varit högst önskligt *om* vi kunnat träffas enär jag storligen fruktar för att Du låter *rent tillfälliga* stämningar och påtryckningar i högst väsentlig grad inverka på Dig. Och Hj är *ju en* "vingelhans" utan like - *hur tusan skall en sådan* vinglare kunna vara "ledare" - *ena* dagen hit - och andra dit - inte fadren duger det, han vet ju ej hvad han vill.

Hjalmar L-n sade mig *att* såväl *Du* som P.A voro emot *en* sammanslagning - och så komm Hj G-ns dundrande dumhet i Folket![1]

I militärfrågan är jag *neutral*, men i fråga om taktiken håller *jag* fast vid parlamentarismen (med *storsträjk* för rösträttsfrågan) om så behöfs, samt kräfver att religionsfrihetspunkten respekteras. Och *gå* ungsocialisterna med därpå - kunna de ju lika gärna *gå in i* det Soc Dm Ungdomsförb. Ty det är väl ej meningen att som G-n i Folket säger få en *Socialistisk Ungdomsrörelse* blott och bart.

Du sade att mann i *Dina* trakter skrek på sammanslagning. I *Nerke* - Vestmanland åter vill *mann det ej under några förhållanden* - däremot *delvis* i Dalarna. -

Här uppe i Ådalen (Ångermanland) finns blott *en* Soc Dm Ung.kl. (inga socialistiska) och mann är genomförbittrad på ungsocialisterna och "Hinke". Dessutom *är* motståndet mot *hela ungdomsrörelsen* stort, enär Dalkvist genom sitt okloka tillvägagående lyckats trasa till *hela* Arbet.rörelsen. Han har nämligen *motarbetat* fackf och sagt "att gå in i ungdomskl där är kontingenten billigare" - *och så står de utan både* fackf och klubbar (annat än till namnet) i Sundsvallsdistriktet.

Vi skola här i Ångermanland från *början* taga *eget* distrikt, ty jag hoppas att i sommar få upp *en* god del klubbar både där och i Westerbotten - klubbar *på socialdemokratisk basis* (ej på ungsocialistisk-anarkistisk).

På vårt väldiga möte i Kramfors igår (annandagen) afsändes ett sympatitelegram till Staaff - och mann *är här* visserligen *förargad på* honom för anarkistlagen - men mann är också ärlig och *klok nog* att erkänna hans sällsport präktiga hållning i rösträttsstriden.[2]

Vi hade mellan 6 à 700 människor och den yppersta stämning. *Jag*

hade ej med ett ord bidragit till telegrammet – ty redan samma kväll jag komm började de tala därom.

Och det *kann göra* "skränfockarna" godt att se att det finnes arbetare, som förstår att skilja mellan två olika saker och ej kritik löst låta draga sig *hit och dit* af rent tillfälliga känslo-stämningar.

Staaff *har* i rösträttsfrågan skött sig som en *hel karl* – fast han af öfverdrifven försiktighet drogs med af "anarkist-skräcken".[3] –

Jag kommer att ligga här uppe ända till *12* juli – reser så nedöfver på några dagar – men kommer så åter för att ligga i Jämtland, Ångermanland – Norr och Westerbotten hela Augusti – September.

Det har varit otäcka strider i kontrahentförsamlingen – och Br har sannerligen haft allt utom roligt med *fullständigt ansvarslösa galningar* att slåss med.

Jag kann säga Dig att såväl Lindkvist som Br – äro fullt beredda att få *storsträjk* – så att i *det fallet* behöfver ej några "extra påtryckningar" vidtagas – men de vilja *ej* gå med på en *planlös* villervalla à la Hinke – Holmström et konsorter. Däremot står "järn- och metalls"-styrelse delvis *absolut* fientlig mot en storsträjkstanke. –

Vi skola akta oss för att *alldeles i onödan* – därför att några "brus-hanar" inom den socialdem Ungd *vill följa* "Hinke" – göra *allt samarbete med partiet* omöjligt, det förlorar *ej blott vi utan hela arbetarrörelsen på*.

Hvad mig själf angår – vill jag säga Dig att jag *aldrig kommer att* arbeta samman med "Hinke".

Han är en andligen ohederlig karl – liksom Forsell, och med sådant folk hvarken *kann* eller *vill* jag samarbeta. Jag har lärt mig: "Ärlighet varar längst" *äfven om det för t f ser mörkt ut.* –

Många hälsningar från Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. Hjalmar Gustafsons artikel i Folket den 22 maj om sammanslagning av ungdomsförbunden.

2. Staaffs "präktiga hållning i rösträttsstriden": ministären Staaff avgick den 27 maj 1906 sedan kungen avslagit Staaffs framställning om upplösning av AK och nyval. En hyllningsdemonstration för Staaff hölls i Stockholm på kvällen den 27 maj av de frisinnade. Från befolkningen ute i landet, som t ex från mötet i Kramfors den 4 juni, erhöll Staaff sympatiyttringar.
(Kihlberg, a a, 2: 85 f).

3. Staaff-lagarna mot antimilitaristisk propaganda, se brev 28 till Branting.

50

Hernösand den 19/6 1906.

En god Midsommar! Hej! Nu är jag färdig med "Ådalen" – och drar norrut. Hälsningar!

Kata.

51

Ljusdal den 24/6 1906.

Hej! Hej! Hej!

De båda "härjarna" Ejnar och Kata ha "krigspalaver" å Ljusdal. *Han* sträcker söderut – och vi sända Dig en hjärtlig kamrathälsning. Ejnar är *lugn men djupt indignerad* öfver militäröfvergreppen!

Hälsningar
Kata o Einar

52

Torneå den 17/7 1906.

Sänder Dig en hälsning från Finland med Schaumans bild.[1]
Måtte *aldrig svenskt förtryck* drifva oss *dithän* – som *ryskt förtryck* dref den unge hjälten.

Tusen hälsningar!
Vännen Kata.

Kommentar

1. Schauman, Eugen (1875-1904) finsk medborgare, som den 16 juni 1904 i senatshuset, Helsingfors, sköt förryskningsprogrammets ledare Bobrikov (brev 16 till Branting) och därefter tog sitt eget liv.

Falun

Hälsningar från de båda härjarna Kata. R Snögren[1]

Den 3/8 Var igår vid Hyenyra! Hade fått dit hela *arbetsstyrkan.* "Gulinge-Förbundet"[2] hade arrangerat möte dagen före - och fått dit ett 50-tal. Nu skola vi "dränka" dem i agitation i oafbruten rad! Jag är *mycket trött.* Reser kl 3 till Storvik. Vi två härjare ha idag ätit en *treflig* frukost på Kullen! Hej! Hej! Hej!

Kommentarer

1. Snögren, Rudolf (1883-1940) född i Ljusne, agitator, var med och formulerade kungatelegrammet vid Fejan den 18 juli 1905. Arbetade i Gävle och Leksand, var socialdemokraternas platsexpeditör i Falun, bildade konsumtionsföreningen Skogsproviant i Orsa, ägnade sig där åt kommunalpolitik och egnahemsbyggande.
(Uppgifter från sonen, f häradsskrivaren Rudolf Snögren, Skara).

2. " 'Gulinge-Förbundet' " syftar på Svenska Arbetareförbundet. Se brev 39.

Borlänge den 14/8 1906.

Bästa Ström!

Skrifver nu några ord – med anledning af ett "löst tal" – som från kongressdagarna komm till min vetskap.

Det *sägs* att "pudelns kärna" i sammanslagningstanken[1] är: Ett *starkt* (anarko-socialistiskt förbund antar jag det skall bli) socialistiskt förbund *som skall bryta sig löst från Socialdemokratiska partiet. Det* sägs att socialistiska förbundet afsett detta. Är *så fallet* – och Du *vet det* – (några dunkla ord i Gäfle om "att jag nog i sinom tid skall komma att hålla Dig räkning härför" – häntyder på några hemliga planer –) så ber jag Dig var klok – *äfven om* Du och några få mera *utvecklade* ej taga skada af anarkismens vanvettiga galenskaper – så kunna ej de oskolade *förstå den grundolikhet som* förefinnes – och ett fullständigt *kaos* blir följden *af hela denna obetänksamma* manöver, *som skadar oss alla!*

Hvarför kann Du ej nöja Dig med *en* efter Socialdemokratiska linjer kämpande ungdomsrörelse – utan nödvändigt vara med om att framskapa "en bastard" – utan lifskraft. *Vi* förlora – "hinkianerna" vinna – och den personliga förbittringen mot *Dig* finnes kvar *i lika hög grad nu* som *förut hos dem* – och mann glömmer ej hvare sig Ditt arbete – eller Dina ord – var viss därom. Det har blifvit slagord "*Stiga ned till proletariatet*"

Hur det nu än blir – *så* hoppas jag *att de linjer som kroknat skall kunna rätas* – på ett eller annat sätt. –

Jag har en veckas arbete i Dalarna och reser så norrut igen.

Det är mycket obehagliga förhållanden *de* n n – och jag förstår ej hur Du – och Hj Gustafsson så *totalt* kunnat vända Edra kappor – och ej häller hur Ni båda kunnat bli så förfärade öfver munkorgslagarna – att Ni tappat hufvudet.

Hej! Med kamrathälsning
Vännen Kata.–

Kommentar

1. Sammanslagningsfrågan, brev 29 till Branting.

55

Åre den 4/9 1906.

Bästa Fredrik!

Tack för sednast i Gäfle! Sitter vid Åreskutan, på "Grand hotell Åre", med en den Guda-härligaste utsikt öfver Åre-älfven med sina fjäll på *ena*, "Skutan" själf på andra sidan. Dock - vi ha regn och tunga moln-skyar stryka fram lågt lågt öfver furutopparna.

Jag skall ha mina "fridagar" här - jag är utarbetad och skall hvila från tisdag till lördag. *Här* är ej dyrare än hvar som hälst annars. Jag har arbetat som en slaf. Har haft "Påboda" eller "Rättvisa" i Östersund (*1100* människor) och i Trångsviken 200. Möten och dubbelmöten på söndagarna. Men nu skall jag hvila ut några dagar. (Började här den 24). Vet Du jag är så *genom-förargad* på "unghinkarna" - det är rena rama dårskapen att *ens tänka på att sådana där slynglar* skola respektera öfverenskommelser. Nu ha de genom sin *okloka antimilitäragitation totalt förstört* denna saken - och nu börjar "Hinke" med sina "antireligiösa" rabaldertal igen.

Det är så mann får äckel och leda bara mann läser namnen på dessa "Svammel-jonglörer" - ty annat äro de ej. Och så skulle *vi* släppa in dylikt ohederligt andligt slödder i *vår* ungdomsrörelse.

Jag "skällde ut" Hjalmar G-n så mycket jag kunde när vi råkades.

Från Per Albin hade jag bref - han söker lugna mina upprörda - af "ungsocialist-hat" glödande känslor, och gjuta kallt vatten på mig. Men Ström - jag kann ej *förstå hur Du, Du som annars är så klok*, kunnat vara med om denna tanke (ty mer hoppas jag det ej må bli) på sammanslagning. Då vore vår rörelse *dödsdömd*.

Vet Du skräcken för socialisterna är minnsann stor nog ändå - utan att vi skola behöfva binda unghinkarnas *alla synder* vid vårt bälte.

Jag är mer än glad öfver att Br nu ruskat upp sig så han kunnat komma ut - det var aldrig *en dag för tidigt*. Jag talade vid honom *dagen innan* jag for, så att jag fick agitationstaktiken i rösträttsfrågan klar. Nå det vart ju intet nytt - ty Br har öppnat *bäda* revisionsvägarna - en stor klokhet tycker jag. Ty få vi fyrkväldet så "vingklippt" att det ej kann skada oss - så à la bonne heure!

Det må vara så då. Br har ju i alla tider varit emot att *nu* vilja direkt,

som enda kraf, få bort I kammaren.

Jämtebönderna äro frisinnade, men fasligt främmande för socialism. Men de ha senterat "Påboda". Jag skall köra med det så mycket jag kann, ty det blir nödvändigt att få klara ut i tid Påboda-eländet. Jag sänder Dig Jämtlands-Kurirens referat som är bäst.

Du har väl läst Ellen Keys "Folkbildningsarbetet"? Där finnes en god del saker att taga vara på – Jag tycker bara hon kunnat gifva *oss* en del af inkomsterna, till våra studiecirklar – och ej bara gifva till good-templarnas.

Våra ungdomsklubbar arbeta utmärkt, ute i byggderna.

Vi ha här i Jämtland klubbar i Östersund, Hissmofors, Trångsviken Ytterån (bildad af mig) och vid Hjerpen. Och jag hoppas vi skola ha gagn af dem, ty här är hela rörelsen genom-usel, det finns *en*, säger *en hel arbetarkommun* – det är ej stort.

Och nu när jag for hit upp ville ej Wickmann att möten skulle få tagas för Arbetarpartiets räkning – annat än i *Östersund* och *Hjerpen* – följden blef att våra Soc Dm klubbar måste taga möten i Trångsviken, Hissmofors, Ytterån, och när Persson varit här har han ej kunnat få ihop mer än 15 à 20 st till mötena – hvaremot de "storma" lokalerna för mig. Och vilja ha två, tre ja *flere* möten *på egen bekostnad*.

Jag skref till Lindkvist därom, ty det är ett *gement slöseri* i *onödan* med pängar och krafter.

Likaså anser jag sannerligen att det vore partiets skyldighet att låta en del af *de unga* krafterna komma ut. Exempelvis då Gustaf Möller – och Ejnar Ljungberg.

Detta sade jag ock åt Br (Br nämde något om en tilltänkt ungdoms-agitator från Wärmland – som skulle fara ut för förbundets räkning – men som *sedan* gjort något fuffens – vet Du hvem det kann vara – och han menade det vore bäst se sig för innan mann släppte ut några). Men annars medgaf han nog att *de unga borde fram!*

Jag blir nu ute tills i okt. Har alldeles *otroligt* med arbete.

Min Dalatur var som en "fager sommarsaga" – fast jag var alldeles ensam bland idel främlingar.

Det var rent bedårande härligt i Mora och Leksand och mötena utmärkta.

Om Du har tid så skrif ett kortbref på *Östersund* (12) sedan Sundsvall (18).

Många hälsningar!

Jag längtar nog efter bref från de få personliga vänner jag har så skrif är Du snäll.

Vännen Kata. –

56

Bergeforssen den 17/9 1906.

Bästa Ström!

Tack för kort och tidning. Mötena gå utmärkt *fast jag ej ändrat* min uppfattning om Dalkvist och ungdomsrörelsen - *tyvärr*. Åström kommer måtte han kunna *ordna* saken! Hej!

Vännen Kata.

57

Brefkort med hälsningar från Sundsvall den 20/9 1906

58

Umeå 30/9 1906

En hälsning från björkarnas stad!
Bildat en ungdomsklubb.

Gäfle den 10/10 1906.

Kära bästa Fredrik!

I all hast *ett långt* bref! – Tack för brefkortet "Buddha"[1] är med mig! Arbetet hotar dränka mig – men ännu är hufvudet öfver vattnet.

Jag ville skrifva och bedja Dig om *möjligt* sätta Dig i förbindelse med C O Johansson Kramfors[2] – och af honom få reda på (närmare) Solefteå-mötet där bönder, statare och torpare och arbetare voro samlade till gemensam öfverläggning. Detta *möte* var af yttersta vikt och som ett nytt skall gå af stapeln, så vore allt skäl Du, om möjligt som är inne i "bonde- och landtmanna-jobbet" – tog litet reda därpå och hjälpte till rätta. *Det är nödvändigt* att vi får pänningestöd af partiet och landsorg i o f detta arbete. Bönderna börja vakna både i Jämtland och å andra platser – och nu gäller drifva denna deras ifver i rätt spår. O Danielsson framkastade *den* tanken *att* mann samtidigt skulle söka få dem kooperatift organiserade – ty han fruktade för att jordbruket annars skulle gå om styr. *Sök om möjligt* Du "landtmannaapostel" – taga saken omhand litet.

Lofva mig detta!

Jag har så oerhört med arbete att jag ej vet hur detta skall gå. Har haft ett par jättemöten i Falun – med en mycket hetsig sammandrabbning med ungsocialisterna – som o "heliga enfald" – *begärt* få "Socialdemokrati och Anarkism" på Sundströms Protestmöte – för *att* söka "slå ihjäl mig" – *att den* saken misslyckades är ju klart – "svinhugg går igen" – och jag *höggs* duktigt. I Ludvika hade jag ett par ypperliga möten. Sedan på söndagskvällen var jag ut till Forsslunds och hade en förtjusande treflig afton. Karl Erik och jag känna ju hvarann sen hemma i världen. Jag formligen njöt af att få prata i ro och höra på härlig musik. Vi talade ock om Dig och K E berättade en historia Du förtalt om den skåpsupande prästen – som beredt dem goda skratt. Han bad hälsa Dig.

K E var litet nedslagen enär mann velat göra honom till "ungsocialist" – med anledning af hans bidrag till "Glöd"[3] – och därigenom kommer hans påräknade anslag från Hushållningssällskapet – (till folkhögskolan) att gå omstyr.

Det är då ett sabla elände att ha *Fors* i Grängesberg – som förstört däruppe i Grängesberg och Blötberg (Den sednare är till all lycka slut). Dessa socialistiska klubbar äro – ett *elände* för oss! Jag hade ett "rop" från Hj G-n, som vill att "Mamma Kata" skall tala i E-tuna den 2 dec för kvinnorna. Det finnes ej möjlighet – jag reser den 24 okt ut för textil och afslutar ej resan förrän den 8 dec med *både* söder norr och mellersta Sverige som "operationsfält". Och "textil" äro *arga som bin* öfver att de fått vänta *så länge.*

Dessutom har *Bohusläns* distrikt begärt 8 dar – och Karlskoga Arbetk dito 8 dar – (Bohus ville ha i nov – men jag lofvade komma 15-20 dec – om de ville annars få de slopa allt därifrån. Jag kann ej *hafsa* arbetet ifrån mig – ty då blir det ingen "heder" med något.

Fabian och jag hade, som Du vet, gemensamt protestmöte i Falun mot Sundström[4] dummern, förut hade jag *haft möte* i *Fyen*. Fabian var *utomordentlig* – jag sade honom att *om han slog* öfver och *vart galen* skulle jag, liksom i Malmö, rycka honom i rocken. "I helvete heller" Kata – sa Måns – *"Nej på möte"* sa jag. – Och han *var bra* – ty han var "rädd" jag skulle realisera mitt "hot". – Blott ett par skandaler. Först när han citerade Strindberg kallande *det liberala* partiet *en "gathora"* – en allmän förbannelse – och så citerade han den danske ministern som kallade det liberala partiet "for bare skidt" men Fabian brötade ut ordet på "ren svenska".

Åström och jag förehöll honom hur galet detta var – och jag sade han godt kunnat sagt "skidt" på danska, så hade det ej blifvit så sabla groft – men *Måns är Måns* – och man får taga "det stora härjarebarnet" sådant det är – och tacka till.

Jag har haft oerhört roligt både i Falun och i Söderhamn (där jag har så många vänner). Och mitt Feja-möte[5] var "lifselexir" för mig. Ljusne *är härligt.*

Jag sitter på den *nya* red för "Arbetarbladet" och skrifver – samtidigt skötande "Blus"[6] *plats* enär han är i rätten för sitt Mackmyra – klabb.

Här är ohyggligt i flyttstöket – och mann måste vara "stoiker" för att kunna arbeta på f d bleckslagarverkstaden. Men sedan blir här fint.

Einar Ljungberg är f n nere i Malmö hos "Zeta" – han kommer dock till Göteborg när jag kommer ned nu den 26-31. Skrif ett par rader på "Ny Tid".

Jag gläder mig åt att Hinke äntligen afslöjat sig – men vi tycks nu få ett värre schå med "Skröder och Folkviljan" – men *det är resultatet* af partiets "tolerans" – baserad på den *gröfsta okunnighet* om den teoretiska socialdemokratien. Väl bekommet! *Vi* ha *vårt* på det torra

genom klubbarna! Hej! Hej! Hälsa Hj och alla.

Din Kata D-m.
(Med härjare i Världen). -

Kommentarer

1. Detta är det första brev, vari Kata nämner Buddha.

2. Johansson, Carl Oscar (1875-1938) sågverksarbetare i Kramfors 1886-1896, var med och bildade avdelning 78 av Sv sågverksindustriarbetareförbundet 1905. Avdelningens ordförande 1905-1907. Utgivare av Nya Norrland och dess ekonomichef 1907-1912. Skogsarbetarrörelsens förtroendeman 1906-1910 och 1918-1926. En av initiativtagarna till Ångermanlands distrikt av SAP 1910, dess ordförande ett tiotal år. Ledamot i AK 1915-1936.
(Sv Folkrör, 1936, 1:582; Mäler, a a:57.69).

3. Glöd, ett socialistiskt agitationsblad, som utgavs av Bergslagens socialistiska ungdomsklubbar. I oktober 1906 beslagtogs den och belades med kvarstad för dikten "Septembermorgon", vilken ansågs förleda en lättledd ungdom till brott. Dikten handlade om septembermorden under franska revolutionen. Utgivaren ställdes till ansvar enligt par 3 mom 7 i tryckfrihetsförordningen.
(Ahlberg, 1952, 2:155 f).

5. "Feja-möte", Fejan ligger i Ljusne. Där uppläts inga lokaler för agitatorerna. Dessa förvisades till en skogsglänta, kallad Fejan, vid sidan av landsvägen. Den 18 juli 1905 sändes därifrån ett tacktelegram till Oscar II för hans inställning till en fredlig uppgörelse i unionsfrågan.

En minnessten med telegramtexten restes vid Fejan.

4. Sundström, Olov, se brev 28 till Branting. Protestmöten anordnades på ett flertal platser i landet med anledning av domen mot honom.

6. "Blus", som fick stå till svars för skriverierna om Mackmyra-vräkningarna, måste vara Emil Rosén, huvudredaktör för Arbetarbladet.

60

Göteborg den 2/11 och 3/11 1906.

Bästa Fredrik!

Hej!

Sänd mig "Folket" – för okt – sept så jag får se Din hållning i storsträjksfrågan[1] m fl af dessa våra lifsfrågor. Jag *måste* ha dessa tidningar i o f *eget arbete*.

Tyvärr – ser det ut som om "de äldre" – skulle tveka inför storsträjkstanken igen – hvilket vore en *oerhörd olycka*. Detta skulle vara att vända brandfacklan *inåt* – (med full rätt skulle förbittringen gå *den* vägen). Och det vore *ohyggligt* att se ett sådant tillvägagångssätt.

Mann tycks – jag vet det dock ej – ämmna rygga i sista stund.

Jag är ju *nu* utanför det hela – ännu mera därigenom att jag ligger ute på agitation för "textil" ända t o m *den* 10 dec. Och då vet Du mann ej får så väl reda därpå – men en "strömkantring" tycks ha skett – igen efter allt att dömma, *det är visst – tyvärr*.

Att "Hinke" så totalt blottade sig var godt – men "Hinkeanismen" bekämpas ej på annat sätt än genom *en verkligt* kraftfull och *liffull* socialdemokratisk rörelse – ej genom stagnation och undfallenhet. –

Jag har varit i Göteborg sedan den 26 okt men reser den 4 till Borås. Här nere är ohyggligt "dödt" som vanligt – "dödt" torde ej vara rätta ordet – men "rått". Hela andan är gemen! Einar[2] och jag har "byggt oss en oas" midt i öknen – och finna oss väl däraf. Han kommer hem till oss för att jula – få se om vi då, som jag skref, kunde komma till Eskilstuna ett tag.

Ju *mera jag* lär känna Einar – desto större värde lär jag mig sätta på honom. Liksom på flere af våra "pojkar". – Där finns entusiasm, mod och kraft och det behöfs.

Antagligen skall jag strax efter Jul taga några dagar i Gestrikland – Dala – i o f att få upp bildningscirklar bland klubbarna.

Det blir en ren nödvändighet att få detta. Och sedan *den 15* jan skall jag taga föreläsningar upp i Karlskoga – och så vidare hela vägen uppåt Arbrå, Alby och så vidare – hur länge vet jag ej!

Om Du får höra talas om att jag skulle bli "parti-agitator" *är* detta *ej sannt* – ehuru det varit "löst tal" därom. J Persson[3] har nämligen varit

sjuk, och visste ej, som han skref, *om* han stod ut längre. När jag kom upp på P[arti] Exp talade W-n om detta och frågte *om* jag i så fall – ville taga platsen, hvilken jag då skulle få – utan att mann reflekterade på andra.

"Nej det vill jag inte" sade jag. "Det tror jag nog. Du vill vara fri för att kunna arbeta *hur* Du vill", sade W-n.

"Ja delvis är detta sannt – och mann är så *bunden*, kulturarbetet är nödvändigt och det måste slopas då och mycken annan agitation – men *om* jag får fullt *fria händer* kunde det ju gå likväl" sade jag – med tanke på att jag skulle kunna *mer än hittills* gagna saken – *speciellt* ungdomsrörelsen!

Men sedan när jag tänkte närmare efter sade jag ifrån *att jag ej alls ville binda* mig – enär jag aldrig skulle stå ut därmed – *och så* är saken all. Jag är och förblir "fribrytare" – och därmed basta – *ty först af allt vill* jag arbeta för *våra* klubbar.

Jag är mycket glad öfver Soc Dm Ung konferensen i Malmö[4] – och jag skall särskilt tacka när jag träffar P A och de andra paugarna.

Igår hade jag ett utmärkt möte i Mölndal – och ett där på kvällen till. Öfverfullt! Sedan for jag till Allingsås – Borås, Tidaholm.

Det är litet *"triste"* att nu, när politiken tager hela min själ i anspråk – nödgas träna mig med enbara fackf föredrag – men det är väl som Lindkvist så spydigt sa "nödvändigt att sätta vikter på Dig – så Du ej sväfvar upp i fantasiernas dimmiga blå" – och så går jag med dessa "fack-vikter" – medan jag har tankarna på andra håll.

Och till på köpet säga de *jag är en god fackförenings-agitator!*

"Ironi" – idel "ironi" – det är hela historien.

Jag var upp till Stockholm ett ögonblick i o f boupptecknigen[5] – blott en dag. Träffade då *Spartacus*,[6] han var frisk och vid sprudlande lynne efter utståndet "straff".

Men tyckte det kunde vara på tiden, att den svenska ridderligheten förpassades ur spelet – och äfven *damerna* finge hållas i fängelsets ro. Och jag sade honom att jag bemödar mig *allt* hvad jag kann för att komma dit – men förgäfves. (Åh nej – det gör jag ej – *jag är mig lik utan vidare).*

Adjö nu! Skrif på Norrköping. Östergötlands Folkblad!

Nu skall jag gå ut till Einar och äta frukost – men först måste jag "proviantera" på ditvägen – han styr om kaffet tills jag kommer.

Han och jag ha haft "Boheme-Härjarlif" – under dessa dagar – och det har varit friskt och skönt.

Hej! Vännen Kata D-m. –

Kommentarer

1. Samma dag som Kata avslutade detta brev, publicerades i Social-Demokraten ett manifest från partistyrelsen till Sveriges organiserade arbetare.

I manifestet manades arbetarna att sluta upp kring kravet på att rösträttsreformen måste vidgas till krav på författningsrevision. Manifestet upptog också frågan om inkallandet av en extra partikongress för eventuellt beslut om storstrejk för rösträtten.
(Soc-Dem 3/11, 1906).

2. Einar Ljungberg och Kata var mycket goda vänner. Vänskapen varade livet ut men var som mest intensiv, då de agiterade tillsammans, som under storstrejken 1909. Då Kata under sina agitationsresor kom till Göteborg, där Ljungberg bodde, brukade de träffas. För övrigt lockade Katas buddism den 20-årige agitatorn till tankeutbyte med henne. De brukade ha rofyllda stillsamma stunder tillsammans, då båda var lediga från agitationen.
(Ur brev från Ljungberg till Kata, KDs brevsamling, ArA, Sthlm).

3. J Persson; Johan Persson.

4. "Soc Dm Ung konferensen i Malmö"; centralstyrelserna i de båda ungdomsförbunden behandlade sammanslagningsfrågan vid en konferens i Malmö den 16 september. De kunde inte enas om resolutionerna i principfrågorna: militärfrågan, religionsfrågan och parlamentarismen. P A dvs Per Albin Hansson, och de övriga ledamöterna i styrelsen för socialdemokratiska ungdomsförbundet företrädde samma linje som Kata gentemot ungsocialisternas centralstyrelse.
(Referat i Fram nr 12: 9 f, "Socialdemokrati och ungsocialism. Enighetsförsöket strandade".)

5. Bouppteckningen var efter Katas make, som avled den 8 maj 1906.
(Uppgift från Lars Björlin, Stockholm)

6. Spartacus; C N Carleson hade avtjänat fängelsestraff för tryckfrihetsmål i den s k Könsbergs-saken, berörd i brev 10 till Ström.
(Soc-Dem 23/10, 1906)

61

Göteborg den 3/11 1906.

Nordin och Kata sända Eder å "Folket" Kamrathälsningar!

62

Stockholm den 21/12 1906.

Bästa Fredrik!

Hej! Godt Nytt År tillika! Hoppas träffa Dig när jag nu den *30* kommer till Eskilstuna. Jag har otroligt mycket att tala om. Hej! Hej!

Vännen Kata D-m.

63

Hovenäset den 4/1 1907

Bästa Fredrik!

Har nu snart 8 dar legat ute vid stenhuggerierna! Ej är färden ett lekverk - men den är utomordentligt intressant. Mötena äro storartade!

Samarbetet med "ungsocialisterna" går öfver all förväntan bra - tack vare "Gula Faran".[1]

(Han var nere och mötte Er när Ni foro till kongressen och hade hälsat på Dig, men visste *ej om Du kände* igen honom. Vi träffas snart!

Med kamrathälsning K D-m.

Kommentar

1. Andersson, August E (1884-1950) från Ystad, stod som ansvarig utgivare av den ungsocialistiska pamfletten, *Gula Faran*, 1905, kallades därefter Gula Faran. Kata kallade honom "min fara"; i breven har han täcknamnet Anders. Var även utgivare av Värmlands Folkblad från starten den 1 december 1906 till mars 1907. Var kvar och misskötte tidningens och sin egen ekonomi till 1909, då han den 21 januari per brev meddelade Kata att han skulle lämna tidningen. Sedan hans ekonomiska situation blivit ohållbar, funderade han på att emigrera till Minnesota; "det går en båt den 2 april" skrev han i ett brev från Ystad den 17 mars 1911. Var ombord på Titanic den 14 april 1912, var en av de cirka 1 500 passagerare, som räddades. Bosatte sig i Michigan, bildade familj, blev far till sju barn, har ättlingar i Michigan. (Lämnade, enligt brev till Kata den 15/2 1908, "Gula Farans rättsliga avhandling", till ArA, Sthlm).
(Bråland, a a: 156: KDs brevsamling, ArA, Sthlm Om emigrationen, familjen och dödsår muntlig uppgift av Lars Engwall, Uppsala).

64

Falun den 24/1 1907

Bästa Fredrik!

Hej! Och tack för sist! Jag ligger nu på härjaretåg för våra kära Soc Dm Ungd Klubbar. Reste den 13 hemifrån, efter en välsignat angenäm jul. Einar stannade efter hemma hos ungdommen några dagar.

Mina möten äro öfverfyllda! Som ämne har jag nu "Det socialistiska Framtidsprogrammet" – som nog är minst lika viktigt att känna för dem – och att vänja tankarna vid som någonsin dagsprogrammet. Här behöfdes mycket väl att jag komm enär Fabian nog "vridit till det" litet här och var genom sitt rent vansinn[i]ga ursinne mot suspenderingen.[1] Nu kommer reaktionen – men vi få hålla oss vakna och ej slöa in ändå.

Jag var hemma hos Fabian en dag och då disputerade vi väldeliga.

Men trots allt *är* Måns en karla-karl fast våra åsikter ibland gå isär – när han får "Stor-Flugan".

Mycken oro rådde här uppe med anledning af Lockouthistorien.[2]

Vid Forsbacka – fullt krigshumör – vid Sandviken oro och nedslagenhet hos större delen af de äldre – de unga däremot voro i krigstagen.

Det var bra vi *ej* fingo den *nu*. Våra brukssamhällen ha alldeles för kort tid varit organiserade för att så godt som dragas *ut hela högen*. Vi måste få tid på oss så att organisationsidéerna komma att klarna hos dem. Men Du gode Gud, hur skola vi få *en planmässig* och *duglig agitation?* Där brister mycket tyvärr.

Vår ungdomsrörelse har utfört ett Herculesarbete – men det är ej nog. Jag blir rent utom mig vet Du när jag ser allt arbete som *skulle göras* – och som *blir ogjordt* – af brist på klar blick hos vederbörande. Jag skall bedja Hermann att han söker få ut någon duglig *fack-agitator* uppåt bruksbältet, det blir nödvändigt.

Åström komm nedöfver från Elfdalen – trött och öfveransträngd – reser i morgon uppöfver igen.

Han och "Rulle" har varit hos mig hela eftermiddagen. Åström är en oerhördt duglig kraft – och jag är mycket ledsen öfver att vi ej fick honom ned till Skåne som ämnat var. "Pojkarna" ämna gå på "Elfte

Budet" ikväll medan jag reser ut till Korsnäs på "Skolan och Prästväldet".

I morgon far jag hem i o'f Kvinnokonferensen[3] – men vänder sedan åter och börjar min långa tur den 1 febr.

Jag är dock ej nöjd med min resa. *Min* mening hade varit att få *instruktionsmöten* för klubbarnas innre arbets-sätt m m – och istället få vi dessa kolossala stora möten, med öfverfyllda hus och rabalder.

Åström log ett öfverlägset löje när jag beklagade mig och sade "Till instruktör duger Du inte – Du skall vara *agitator* – och därmed punkt".

I Hofors hade jag ett alldeles ovanligt präktigt möte (det första där för mig) och i Storvik ett. Där var ett par klubbister från Bollnäs *Hedin* och Sandberg, som ordnade det hela, och en af lokfolket, en stor eldare sade efter mötet *"om* jag tordes skulle jag hissa fru Kata, så glad är jag öfver mötet". Jag fick ett godt skratt åt hans entusiasm.

Fredrik – kunna Ni i Eskilstuna-distriktet bereda Einar arbete för ett par veckor – hans Gottlandsresa blef inställd. Per Albin skref att de ej kunde taga den förrän *i Juni*, och han blef sålunda ledig.

Skall resa till Värmland – men det blir blott för en kortare tid – och det vore bra om han kunde göra en tur därbortomkring nu *efter* Hinke.

Till Dig vill jag säga en sak som jag ej vill skall *gå vidare*.

Jag hoppas och önskar innerligen att Einar måtte komma att verkligen tillhöra oss därhemma och skulle ej önska något högre än att han och Nea[4] komm öfverens – så nu vet Du hur stort värde jag sätter på den pojken – som otvifvelaktigt är *en* af våra bästa krafter.

Jag säger detta till Dig – men ber Dig *ej* nämna därom utåt. – Jag hade några rader från honom emot mig i Sandviken där han hälsade från Zeta.

Einar har ej bedt mig nämna något om agitation – det är mitt eget påhitt.

Jag får nu sluta enär hästen kommer snart.

Många hälsningar! Hej!

Med kamrathälsning
Vännen Kata.

Kommentarer

1. I ett cirkulär daterat den 17 november 1906 meddelade partistyrelsen att den beslutat suspendera Bergegren och Schröder ur partiet till kongressen 1908.

(Persson, L K, a a: 43).

2. Lockouthistorien syftade på SAFs hot om lockout den 28 januari 1907. (Casparsson, 1951, 1: 225).

3. Sveriges första socialdemokratiska kvinnokonferens hölls den 27-29 januari i Folkets Hus P-sal, Stockholm.

76 kvinnor från olika delar av landet samlades. 35 motioner om för samhället och kvinnorna viktiga frågor behandlades. 16 motioner handlade om facklig och politisk organisation och agitation, 4 om ogifta mödrars ställning i samhället, 2 om storstrejksfrågan och de övriga om prostitutionen, gift kvinnas rättsliga ställning, fattigvårdsfrågor, skyddslagstiftning, hygieniska frågor och skolfrågan. I den sistnämnda var Kata Dalström inledningstalare. (Konferensens protokoll 1907, nytryck, Sthlm 1967).

4. Nea; Katas dotter, Syster Barbro Gerda Katrina (1883–1910) var vid denna tid Einar Ljungbergs fästmö.

65

Kvinnokonferensen den 29/1 1907

Tack för brefvet!

Konferensen *rent storartad.* Ögonblicksbilder till "Folket" och "Arbetarbladet" kommer Skrif! Adress *Falun* Arbetarbladets red.

Borlänge den 4/2 1907.

Kära Fredrik!

Tack för Ditt "meddelande" af den 28/1 - som komm till mig på Kvinnokonferensen. Engelsberg skall få möte i samband med Fagersta - Westanfors - de ha löfte därom på förhand.

Det är en hel mängd saker jag måste tala med Dig om - men hvar börja. Först af allt *måste* Du hjälpa mig få "Zeta" bort från Göteborg. Han går och "gräfver in sig" - i sin förbittring mot "Ny Tid", Sigfrid och allt - och blir *slutligen oduglig till allt* - ty han får "manomani" i detta fall.

Tror Du ej det skulle finnas någon möjlighet att få honom ut för en tid - och så *antingen* att han kommer in i en tidning eller tog fatt på sina studier igen. *Något måste göras* - men hvad? -

Han och Einar bli annars rent omöjliga - om de skola gå och gräfva in sig i allt elände där nere i Göteborg - och jag är sannerligen orolig - och skall säga detta också *åt Einar* på allvar.

(Tack för lyckönskningen - men jag ber Dig *ej* nämna något därom enär *det är ett varmt* önskemål för mig att få se Nea och Einar samman - och jag därvidlag har många hinder att öfvervinna emedan Siri tycks vilja sätta sig däremot.)

Men till slut betyder ju hennes motstånd intet. Hon är rädd Nea ej skall stå ut med att vara skilld - såsom jag - från alla andra i familjen. Vi hade en mycket skarp dispyt därom - innan jag for.

Du ser - jag har ej *så lätt alltid*. Hjälp mig nu emellertid med Zeta. Här i Borlänge ämna de skrifva och bedja honom komma upp i o f en "rundtur" här uppe i Dalarna - och detta skulle göra honom otroligt godt.

Jag är så genomledsen för all *den hätskhet* och allt det *oförstånd* som från de gamlas sida kommer ungdomsrörelsen till del. Jag *trodde* möjligen det var bara jag som inbillade mig detta - (ibland) - men nu igår talte Hjärpe[1] om att när "järn o metalls" Johansson[2] var här hade han sagt till Hjärpe med anledning af ett litet anslag till ungdomsagitationen "Hvad skall det tjäna till *att hjälpa dem - vi behöfver pängarna till annat* än sådant, *den duger ingenting till* - och när så Hjärpe påminte om att det *just var* vår Soc Dm Ung rör som satt lif i hela Borlänge och fått

upp 'järn och metall" så svarte han "det hade kommit *ändå*". – "Jag blef så ledsen, sade Hjärpe – ty jag tycker ju om vår ungdomsrörelse, och kann inte lida att höra dem tala illa om den". –

Och – Ström lika dant låter det rundt om från "de gamla". –

Vi måste emellertid se till att få denna vår rörelse stark, stark och målmedveten, ty nu när facklig och politisk skilsmässa blir – så måste vi *ha* vår ungdomsrörelse som *stommen i den politiska*. (Blomberg hade sagt till Hjärpe "att han var så glad öfver suspenderingen, ty nu blir fackföreningarna skillda från partiet") – och *nu måste* vi ju få denna skillsmässa, när vi ej kunde få Nils motion igenom på förra kongressen. Jag tror "de gamla" äro förblindade – som ej förstår hur illa de handla mot *hela* arbetarrörelsen!

Vår konferens var stilfull![3] Jag är utomordentligt glad öfver *speciellt* de uttalanden som gjordes i fråga om ogifta mödrars ställning och i Skolfrågan och agitationsfrågan – mindre nöjd med "Rösträttsuttalandet"[4] och absolut missbelåten med *det tokiga* uttalandet i skyddslagstiftningsfrågan[5] – där vi ha "de kvinnliga typernas" *egoism* – att tacka för att hela frågan blef vriden på sned. (Finskorna[6] voro mycket ledsna däröfver – *enär det* skulle skada *deras* skyddslagstiftning, detta rent småborgerliga utalande).

Konferensen var i sin helhet *utmärkt!* Och jag trodde aldrig vi hade så många ypperliga kvinnor med.

Mina möten gå med glans. I går här *öfverfylldt* hus, och "*många* tack" efteråt. Jag är dock mycket dålig nu – *så* förkyld, att jag får stå med "salmiak-tinktur" bredvid – för att kunna klara strupen – och det är ej angenämt.

Mann bara ropar på "möten" för *veckor* i taget – och som Du sade – "Du behöfver klyfva Dig" – Ja – ett vet jag – och *det är att jag skall kämpa till det yttersta* för vår sak – och för att få i, min mån, vara med om att få fram *en* målmedveten socialdemokratisk rörelse – istället för den förflackade – å ena sidan – och *skränande* – å andra – vi haft.

Branting är sjuk – lär ha sockersjuka sade mig lilla Maja Jäderin[7] – *det är synd om honom*. Hermann blir i mina ögon större och större och mera målmedveten efter hvar strid han har – och *jag tror* på honom trots hans *avoghet* mot mitt arbete bland de unga!

Ja, nu farväl. Hjälp mig att få "Zeta" i arbete – annars går han till botten – och jag blir allvarligt orolig för Einar också om *de båda skola bara* "fördjupa sina harm-känslor". –

Hej! Många hälsningar
Vännen Kata.

(Du har väl fått manuskriptet?
Ps. Just nu ser jag i Arbet[ar]bladet att *Alb Jenssen* hållit sitt första tal i Gäfle – på *Soc Dm Ungd* – och att *Fabian* hälsat honom välkommen.

Detta går *för långt*. Fabian är galen – *och bör* ordentligt tagas vid öronen *af just ungdomen själf.* Det är en andlig ovederhäftighet utan *alla gränser* att Fabian och *Maria helt* ligga i Hinkes händer – och exploateras för hans räkning – och fördärfva arbetet för oss. Likadant är det i Sundsvall med Dalkvist – och det är rent olidligt att tänka sig detta.

Hinke *måste* helt enkelt demaskeras. Om blott *Br* ville i ryska flyktingshistorien på allvar uppmana honom *att visa öppna kort* – skulle *han tvingas att* bekänna sitt mångåriga samarbete med Stendahl.

Ja *nu* nog.

Adjö med Dig! Hjälp mig med "Zeta" – han måste komma i arbete! (Fabians nyaste nya är: Intet *program* alls – *ge'tusan i allt* – allt gör det samma *om* det är "liberaler, konservativa, socialdem eller anarkister" – *"bara di ger folket* bröd".

Fabian är f n *otillräknelig* af ilska öfver suspenderingen och öfver bråket i Kv[inno] Klubben – med Maria – *här måste ordning* och *reda fram.* –

Kommentarer

1. "Hjärpe"; Christian Hjerpe, aktiv i Borlänge arbetarekommun. (Arb s, 3: 105).

2. Kan vara författaren, fackföreningsledaren och kommunalmannen Johan-Olov Johansson (1874-1955) som var ombudsman i Järn- och Metallarbetareförbundet 1908-1913.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 574).

3. De socialdemokratiska kvinnornas konferens i Stockholm. Kata var med i redaktionsutskottet, som formulerade uttalanden.

4. Rösträttskravet debatterades i samband med storstrejksfrågan. I uttalandet uppmanades arbetarklassens kvinnor att med hängivenhet och mod stå solidariska med männen om det skulle bli nödvändigt att tillgripa storstrejk för erövrandet av rösträtt.

5. I uttalandet om skyddslagstiftningen framhölls att nattarbete inte var skadligare för kvinnor än för män. Bland de yrken där kvinnor arbetade nattetid (ex typografer) kompenserade de relativt högre lönerna nattarbetets skadliga inverkan genom för övrigt goda levnadsförhållanden. Kvinnor skulle inte heller genom lagförbud utestängas från yrken, som de själva önskade arbeta inom.
(Konferensens protokoll, 1907, nytryck, 1967).

6. De ledsna finskorna var Miina Sillanpää och Ida Alstedt. (Ibidem: 25).

7. Hinke Bergegren hjälpte ryska flyktningar efter 1905. (Björkegren, a a: 356).

67

Mora den 10/2 1907.

Bästa Fredrik!

Tack för Dina rader på Falun. Jag blef glad åt att få dem. Jag hade igår ett alldeles *utomordentligt* möte uppe i Elfdalen. Därvarande lilla käcka ungdomsklubb arbetar brilljant. Jag hade "Hvad vill socialdemokraterna". Tog *först* dagsprogrammet – och så en paus – och så framtidsprogrammet – så jag talade i nära *tre timmar*. Men de förtjänade detta enär en hel del "ränt ned på skidor" ända till *4 à 5 mil* från skogarna.

Antagligen far jag upp på försommaren i slutet af *maj*, för att söka organisera flottkarlarna. Vi ha Palm, en af våra säkraste rallare där, (hans svärfar har gård) och han sken som en sol vid tanken därpå. Det skulle bara bli på försommaren – ty sommaren (juli-augusti) skola vi vara i Göteborgs skärgård samman med Einar.

Idag hade jag stort möte här i Mora, på middagen "Kann en kristen vara socialdemokrat" – och *fullt hus*. Jag och "mina arbetsgifvare" äro glada å ömse sidor.

Du talar om Fabian – ja ingen håller mer af honom än jag, men liten reson måste det vara, och vet Du när jag nu sist talade vid honom sade han rent ut "*jag är socialdemokrat när det passar sig för mig* – och *någonting annat när det är lämpligare* – jag ger fan i alla program.

Dylik röra duger ej. Duktig är han – och orädd – men det finns flere som är – än han.

Att partist. ville ha munkavle på oss litet hvar – det vet jag nog – men *den* saken berättigar *ej* Måns att "spela tokig".

Det är för innerligen väl att "Zeta" nu komm bort från Göteborg, kära Du, tala honom tillrätta och få honom ut i arbete så mycket det går, *han måste få användning för sin stora begåfning* – det går ej mera att låta honom gräfva in sig i bitterhet bara. Vill Du hälsa honom så hjärtans mycket.

Snälla Du tag in i Folket följande i Breflådan:

Kata Dalström talar för Socialdemokratiska Ungdomsklubbarnas räkning i Engelsberg den 2 mars, i Fagersta-Westanfors 3 mars (Under resan har adresserna förkommit och *de* måste veta det *i tid*). Svar per

omgående till Gäfle. Arbetarbladet om dagarna äro lämpliga.

Jag slutar i Dala-Gestrikland nu den 24 för klubbarna. Tar så Borlänge Kvinnoklubb och reser sedan upp mot Alby-Boden o s v. Och kommer sydöfver i början af april.

Här uppe är så gudahärligt – att jag önskar Du bara såge Siljan i vinterdräkt. Sverge är storslaget. Jag har tre dagar fritt här – och det känns skönt att *hvila* ut.

Tack för hälsningarna från Elsa. *Det* finns nog godt gry i henne bara hon kunde samla sin *energi* på något bestämdt mål – och så arbeta bort sitt nyckfulla, elaka lynne – som aldrig går ann att ha i ett arbete som vårt.

Hon kunde bli bra men jag har ej mycket hopp tyvärr.

Allt mitt hopp sätter jag i så fall till Einar som nog kommer att bli en dugande kraft – och bara han och Nea[1] komma samman så gör det mig ingenting att *hon ej* agiterar – bara *han* gör det.

Jag skref ett bref på Göteborg till honom om att Nea rest till Ludvika, undrar om Zeta träffade henne där?

Du må tro jag har fullt upp med att ej bli "half-idiot" af brist på litteratur – det är så svårt att draga ett helt bibliotek med sig. För n v har jag "Den ryska litteraturen" af Krapotkin med. Den är sällsport intressant, ehuru ju ej några vidare *nya* synpunkter komma framm däri. Jag köper litet "nyaste nytt" och hindras så att "slöa till" – eller stelna. Men det är svårt att utveckla både *sig* själf och andra samtidigt (när det gäller litteratur notabene – annars utvecklar ju *lifvet* själft – oss).

Igår kväll satt jag ensam vid en härlig brasa – med en "Kedine" i sällskap – och filosoferade – och tackade alla goda Guda-makter att jag i ro fick grubbla öfver en del "lifsproblem".

Jag har aldrig tråkigt – med mig själf – och det är hufvudsaken för en agitator, som så ofta nödgas vara ensam.

Skrif några ord på ett kort – om ej annat – det är så roligt att känna sig i förbindelse med de *få* personer mann bryr sig om.

Många hälsningar från Vännen Kata. –

Kommentar

1.Se not 4 sid 223.

68

Krylbo den 21/2 1907

Kära kära Fredrik!

Som jag har några ögonblick till öfvers och gärna vill prata med Dig skrifver jag. Min resa är nu snart till ända – hvad Dalarna angår – nu går det "nordover" – till Boden i första tag.

Hela min agitationsresa här har varit och är utomordentligt lyckad – i *ett* afseende – totalt misslyckad i *ett*. "Folk och pängar" ha vi haft och fått – men det *innre upplysningsarbetet* – har gått åt skogen. Jag har ej fått ha ett *enda* s k "innre missionsmöte". Däremot *oerhört* med folk.

I Hede – hade vi förfärligt. Erik Jonsson[1] och Lilla Elis Eklund från Horndal följde mig och de voro förfärade.

Midt under föredraget fick jag flytta ned bordet *till dörren* för att de som stodo i smårummen, trappan och nedre förstugan skulle höra. Knappt var detta gjort – innan mann ropade: "Öppna fönstret! "Går inte". "Slå sönder rutan" ropade en myndig bonde. "Det kann *vi inte*" – sade jag, och blandade mig i. "Vi är väl karlar te betala", svarte bonden och – pang där flög rutan.

(Nu kommer Lasse – en af klubbisterna – jag måste gå – och taga brefvet med).

Gäfle den 23/2. I all hast ett par ord! Jag är här – trodde jag skulle få fritt – men måste istället fara 1 ½ mil skjuts till (Sandby-Karlholm) i o f möte och bildande af en klubb. De hade telefonerat till både Harald Å och Rosén och Söderström och så blef ingen råd. Jag reser emellertid den 25 till Ludvika – till Nea och hvilar i *tre dar*.

I Krylbo träffade jag A Jenssen.[2] Han komm och hälsade – och var så klen *att jag ej* hade *hjärta gräla med honom*. Han måste resa bort för att hvila. Det gjorde mig ondt om honom. Han sade att han vid utkomsten ur fängelset kände sig så – kry, men nu hade reaktionen kommit. Hur var det med "Zeta"? Rosén[3] är beredd att "buras in" ett tag – hoppas få sommaren fri. Få se hur det går. "Måns" och jag äro de *bästa vänner* – trots allt "skäll" oss emellan – och jag anser Måns för präktig – men som "alla snillen" besatt "af Djäfvulen" – d v s sprittande galen och oresonlig ibland. Allt väl – annars. Många Hej!

Med kamrathälsning
Din Kata.

Kommentarer

1. Jonsson, Erik, f 1884, Horndal, kassör i metallindustriarbetareförbundets avd 17, Horndal, ledamot i By kommunalfullmäktige 1919, i kommunalnämnden 1932, landstingsman samma år, nämndeman 1933.
(Sv Folkrör, 1936, 1:593).

2. Albert Jensen, som Kata träffade i Krylbo, hade suttit i fängelse sammanlagt ett år för antimilitaristisk propaganda under unionskrisen 1905.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 543).

3. Emil Rosén avtjänade en månads straff i Gävle fängelse för ett tryckfrihetsmål.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 930).

69

Söderhamn den 7/3 1907.

Kära kära Fredrik!

Hej! Här några rader från mötena i Westanfors o Engelsberg. De bådo mig så vackert att skrifva – och därför har jag gjort det. Tag in det vid tillfälle, fast det ej är värde däri. Ja nu är min långa restur slut i Dalom – den har gått med "pukor och trumpeter". Våra konservativa "spy hela kaskader af etter" – och resultatet – att folk trampar ned hvarann för att höra mig!

Och hela turnén har i ekonomiskt hänseende varit glänsande, enär *hvarje* klubb betalt alla sina omkostnader – och dessutom äfven haft en god "slump" öfver.

Fredrik, jag kommer nog *ej* med på extra partikongressen[1] enär jag ej på hela året varit i St och sålunda *ej* kann komma upp på kandidatlistan ens.

Och jag resignerar! Jag kommer antagligen att *helt gå upp i mitt* agitationsarbete – så länge jag orkar, och ej alls äflas om att ha något med i ledningen att göra.

Det har kostat mig ansträngning att komma till detta beslut – men det är bättre "unga krafter" där gripa in – *ej* "de gamla". Dessutom vill jag, för så vidt någon *möjlighet finnes*, söka *skjuta bresch* bland de "frireligiösa" – *och jag skall det* – de äro en öfverhängande fara – så som kampen *nu* gestaltar sig – och arbetsgifvarna – såsom Kempe[2] nu gjort – *med stöd af deras kolportörer* – söka få dem till strejkbrytare! *Med* Leo Tolstoy[3] – och Evangelierna *skall det gå!*

Folk har varit galna i "*Kann en kristen vara socialdemokrat*" – och nu skall jag taga "Kann en kapitalist vara kristen" – bara jag hinner arbeta ut det. Fabian bad mig taga just *det ämnet*. (Hans artikel "Förråder du människosonen med kyssande"[4] var mästerlig – jag skref och tackade honom hjärtligt.

Jag reser nu nordöfver – till en början till Alby-Boden, men troligtvis ända upp till Riksgränsen i o f möten med "banfolket". *Organisera, organisera, organisera*, fackligt och *politiskt* – är nu min lösen. Och så därtill *ett intensift* upplysningsarbete – och krig på knifven mot *prästerna*

och det *frireligiösa taskspelar-följet.*

Jag är ledsen öfver partistyrelsen – eller rättare V U enär *de ej förstå* faran af den intensifva agitation "Sv Folkförbundet"[5] under falsk mask – bedrifver för Sv Arbet Förbundet[6] – men hvad är att göra?

Åström hade enträget bedt E Söderberg att mann *i tid* skulle se upp. Få se *om det* hjälper. Wickmann är *döf* och *blind* – för allt sundt förnuft – och det sade jag Hermann innan jag for också.

Jag har haft mycken oro för "Zeta" vet Du. Han är så nervös, nu skall han ju ut och fullgöra sin värneplikt, hörde jag Einar sade. De hade tagit honom en natt – och mönstrat honom – (högst dramatiskt à la russe). Fäjden mellan Zeta och "Ny Tid" pågår än – Sigfrid[7] har gått ur ungdomsrörelsen – och där nere *är* ej trefligt alls. Kära Fredrik hjälp!

Einar, som varit uppe till Wansbro för därvarande järnvägsbyggares räkning, tog vägen öfver Ludvika hem, för att hälsa på Nea. Som jag samma morgon komm från Engelsberg, så sammanträffade vi helt oförberedt hos henne, och då talade han just om för mig hur förtretligt allt är där nere.

Jag vet sannerligen hvarken "ut eller in", men det vet jag att *Zeta* får *ej gå under* – och vi alla som förstå hvilken kraft där finnes att taga vara på *måtse göra det!*

Nu närmar sig ungdomskongressen med stora steg. Där måste *mycket* ordnas – och klaras. Äntligen lyckades jag af Einar få veta den innersta orsaken *till hans* förbittring mot Centralstyrelsen i fallet Zeta. Skälet var att när "Zeta" låg illa sjuk i nervfeber på sjukhuset, hade de *begärt få låna 200 kr* ur Kassan eller rättare processfonden. Istället fick Zeta *ett ovettigt bref* – mitt under *värsta krisen*. Detta upprörde Einar *oerhört*, och han jämte öfriga hotade med en extra insamling genom vädjan till klubbarna, slutligen fingo de 100 med löfte att ej göra någon insamling. Det var *detta* tillvägagångssätt som retat Einar till det allra *yttersta* och ställt honom i opposition mot P A. Men först *nu* sade Einar mig hur det hängde samman med denna beklagliga historia.

En sak – Fredrik, som måste fram på kongressen är frågan om *tillfälliga instruktörer* för landsortsklubbarna. *Det är en absolut nödvändighet*, försåvidt ej landsbyggdens klubbar skola gå omstyr – en efter en.

Jag tror Falu-Klubben motionerar därom – åtminstone sade mig Rulle det.

Jag bad äfven Engelsbergsklubben föra fram saken. Klubbarna finnes men *"arbetsintensiteten"* är skral – och dock *måste* vi lära dem arbeta *intensift* och *planmässigt* både på "skolning" och "upplysning".

Min resa var ju afsedd härtill – men herre Gud – det blef ju en "rabalderresa" istället för en "missionsresa" – som ursprungligen menats därmed. Jag gläder mig åt att få följa referaten öfver ungdomskongressen – ty med kommer jag ej där häller.

Hvad skola vi göra för Hjalmar Larsson? och Blixt?[8]

Jag är mycket ledsen för dem – såg Blixts annons om försäljning af hans lilla bibliotek.

Det är synd och skamm att ej de kunna få arbete.

Jag är mer än glad att Fabian *är i lugn hos Rosén,* och att han ej kann "slungas" – ty annars vore samma historia med honom. "Ben" är en räf – det har jag sagt honom – men en sabla *duktig räf* – och "Fabian" är en styf "Bulldogg" – som vetat skaffa sig respekt – och gjort sig omtyckt – men hans "ginglande" hit och dit i "sammanslagningsfrågan" – gillar jag *ej* – där blir han galen ibland.

Hj G-n är det ingen synd om han – liksom Einar – är en så duglig agitator – att han aldrig saknar arbete.

Ja nu har Du fått "jeremiader". Men Du får "dras med dem" – och med Din *klokhet vrida allt tillrätta.* –

Glömm ej hvad jag bad Dig vis à vis Einars agitationsarbete – det är så sällan jag begär något af Er kammrater – att jag kann ha hopp om att ni tänka därpå – och det ligger mig varmt om hjärtat att han kommer ut på "långtur" på andra platser än i Wärmland. Nea var rörande, hon gick och prenumererade i Ludvika *på Socialdemokraten*, och får den hem till Pensionatet – jag blef gladt öfverraskad! Hej! Hälsa Tua och alla kammrater!

Med kammrathälsning.
Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. En extra partikongress hölls i Stockholm den 24-27 april 1907. Brev 74.

2. Kempe, Seth (1857-1946) grundade tillsammans med sin halvbror Frans Kempe (1847-1924) Dals ångsåg 1878. De båda industriägarna var motståndare till bildandet av fackföreningar. En fackförening, som bildats vid Dals sågverk 1898, förbjöds av Seth Kempe. I slutet av 1905 bildades en ny fackförening. Efter starka påtryckningar från Kempe upplöstes denna, men den bildades på nytt i augusti 1906. Den 9 mars 1907 uppsades 71 arbetare från arbete och bostäder, då de efter ett ultimatum från Kempe vägrat upplösa fackföreningen. Under konflikten värvades strejkbrytare till sågverket. (Björklund, a a: 110 f).

3. *Leo Tolstoy som kristen samhällsreformator*, föredrag av Kata, broschyr 1908.

4. "Förråder du människosonen med kyssande?", citerad rubrik i Arbetarbladet den 7 mars 1907 på en artikel av Fabian Månsson, som angrep en artikel i Sv missionsförbundets söndagsskoltidning Barnens vän nr 3 i februari 1907. (Arbetarbladet 7/3 1907).

5. Svenska Folkförbundet bildades i maj 1906. Det var, enligt programförklaringen, fosterländskt och nykterhetsvänligt och ville verka för sociala reformer. I december 1906 började man utge ett eget organ, Svenska Folkviljan, vars centrala uppgift blev att skapa opinionsbildning mot LO och fackföreningarna. Till denna verksamhet anslogs medel från Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF) genom en förening med namnet Februariföreningen, verksam sedan 1906. SAFs styrelse och företag med representanter i styrelsen lämnade bidrag till Sv Folkförbundet med Februariföreningen som mellanhand. Teckningslistor cirkulerade bland företagare som tillhörde SAF och Sveriges Verkstadsförening.
(Myrman, a a: 136-159).

6. Svenska Arbetareförbundet, brev 53.

7. Sigfrid Hansson lämnade ordförandeskapet i ungdomsförbundet, då han anställdes i Ny Tid 1905. Hans aktivitet inom ungdomsrörelsen avtog i och med att han inledde sin karriär som publicist, fackföreningsman m m.
(Lindbom, a a: 132).

8. Hjalmar Larsson, sekreterare i Örebro arbetarekommun och medarbetare i Örebro-Kuriren. Julius Blixt, styrelseledamot i Tryckeri AB Örebro-Kuriren. På grund av en schism avgick Blixt. Larsson behöll sin anställning till 1908.
(Bråland, a a: 166).

70

Polcirkeln den 20/3 1907
Ombord på tåget

En hälsning "krossar" polcirkeln om några minuter. Hej! Hej! Mötena ypperliga. Kata Dalström.

71

Kiruna den 22/3 1907

Kära Fredrik!

Jag är nu i mitt *bedårande* Kiruna. Och fjällen äro *hänförande härliga* – jag andas fjälluften med *formlig andakt.* Håkan Ström var och mötte mig, men har legat *illa* sjuk i reumatisk feber – så vi få ej en enda fjäll-tur, ty jag vågar ej klättra med någon annan. Kommer "ned" den 11 till St. Hej!

Vännen Kata.

72

Ombord på tåget den 6/4 1907

Kära Fredrik!

Du är en af *de få* mann kann tala vid, när *råd* och hjälp behöfs – alltså "Kalchas" – gör Din plikt.

Jag måste skrifva till Dig om "Norrskensflamman"[1] – *en galnare historia* har Du nog *aldrig hört* – och jag bad den genomhyggliga Ivar Wennerström[2] skrifva till Dig i o f en del råd. –

Till en början hör. I styrelsen för *en socialdemokratisk partitidning* sitter – i Malmbärget – bara *småhandlande* – däraf Svedberg (styret) *ej ens* är socialdemokrat, ens till namnet. Dessa herrar hade *före* W-ms ditkomst – för *den så ytterst* kräfvande posten i Kiruna, engagerat Norrbotten-Kurirens plats- *o* annonsagent – *Detta på inrådan* af den numera afdankade Rosell för kooperationen.

Karlen *har ej ens en aning* om hvad socialdemokrati är – och när jag komm upp till Kiruna möttes jag af de vildaste klagomål – och Ström (en af fjälltriumviratet) *och komm. ordf.* "bad mig tala *sundt förnuft* i *råskinnet*" som orden föll – hvilket jag sade *nej till*. Till råga på allt har den brilljanta styrelsen gjort upp procent och löneförmåner *så* att *han ensam* har större inkomster än redaktören och ekonomiledaren i Luleå *tillsammans ha*, och karlen är komplett oduglig!

Och i Malmbärget är den *supiga eländiga* Kramer tillsvidare platsreferent. Wennerström är *ju ej så* inne i arbetarrörelsen häller ännu – men blir *nog utmärkt* – bara han lyckas få förhållandena på rätt bog.

Han är *nu* öfveransträngd[3] (*är ensam* på Red.), men skall ha en medarbetare – jag sade honom rent ut att det var nödvändigt få någon som var inne i organisationsarbetet – och föreslog Hjalmar Larsson eller Gustafsson. Men bad *honom* först och främst rådföra sig med Dig – såsom varande "den kloke Kalchas"[4] vid alla kinkiga spörsmål.

Min resa är nu slut *här* uppe – men jag får bara några fattiga dagar fria – så skall jag ut för "Textil".

Jag längtar efter att få hvila mig – ty jag är trött. Einar har varit sjuk – jag fick telegram till Luleå därom och var mycket orolig – nu är han dock bättre.

Jag vill bra gärna få träffa Dig – ty Du är så *sabla klok* och mann har

godt af Dig.
Mina möten "oerhörda".
Många hälsningar. Hej!

Vännen Kata D-m.

Skrif ett *kort* på Döbelnsgatan 46. -

Kommentarer

1. Norrskensflamman, soc dem tidning, startad i Luleå, 1906.

2. Vennerström, Ivar (1881-1945) studentexamen i Karlstad år 1900, medarbetare i Uppsala Nya Tidning (UNT) 1903-1906, redaktör för Norrskensflamman 1906-1907, för Värmlands Folkblad 1907-1909, för Nya Norrland 1912-1926. Var med och bildade Sveriges Socialdemokratiska Vänsterparti (SSV) 1917. Kvarstod som ledare för detta, då majoriteten bildade Sverges Kommunistiska Parti (SKP) 1921. Var från början antimilitarist, blev senare ledamot i försvarskommissionen och chef för Försvarsdepartementet. Ledamot i partistyrelsen 1911-1916, återvände till SAP 1924, var styrelseledamot 1924-1935, ledamot i AK 1915-1926, i FK 1927-1937, därefter landshövding i Värmland.
(Sv Folkrör, 1936, 1:1107).

3. Vennerström måste vara sjukledig från Norrskensflamman ett halvår. Han ställde sedan sin plats till förfogande. I A Davidsson efterträdde honom till juli månad 1908, då Hjalmar Larsson tillträdde.
(Arb s, 3: 496 f).

4. Smeknamnen Kalchas och den kloke Kalchas vittnar om hur högt Kata uppskattade sin parti- och brevvän, eftersom hon gav honom namn efter en i de homeriska dikterna berömd siare.

73

Stockholm den 12/4 1907

Kära Fredrik!

Tack för Dina rader – de gjorde mig glad.

Du må tro det var ett par heta timmar jag hade med prästen[1] – och jag tog för *alldeles gifvet* att jag skulle förlora i voteringen – segern kom som från skyarna. Och så kolosal sedan – för prästens resolution 100 – men hela den kolosala massan åter – för min.

Tyvärr hade Nisse och jag uteglömt ett "t o m" framför "här" – som var dummt – men det kann ej hjälpas. Detta mitt föredrag "Kann en kristen vara socialdemokrat" – är "tredje ledet" i kampen mot skenreligionen – det första: är "Bildning. infl. på klasskampen" – det andra: Skolan och prästväldet och det sista i räckan blir "Kann en kristen vara kapitalist?"

Fabian har bråkat oerhört att få det ämnet – och han skall få det.

Jag är mycket glad åt att Du änteligen börjar inse suspensionens *nödvändighet*[2] – för mig var *den* saken klar redan på kongressen – där jag stöp på den! Storsträjken är jag f n *ej* angelägen om – vi torde *förr* behöfva den för "klasslagarna" nästa år – då entusiasmen kann komma att spruta "Geyserhögt".

Förhållandena i Göteborg äro *ytterst* bedröfliga – och jag delar fullt Din uppfattning. Einar skref att där är fullkomligt kaos. Zeta *måste* därifrån. Nu har han på eget förlag gifvit ut den broschyr[3] Ungdomsförlaget nekat taga – och jag lofvade söka sprida 500 ex enär Einar ju åtagit sig distribueringen – men jag är rent förtviflad för denna idé – och jag är sannerligen mer än orolig för Einar – som absolut måste samla sig om sitt arbete – istället för alla dessa afstickare han nu gör –

Han skall tala i Enköping den 1 maj, och så vara *här* hemma till den 5 då han talar i Heby-Morgongåfva – jag vore nog *så glad om* Du då talte litet reson vid honom om "Zeta" – hur mycket jag än håller af honom, anser jag dock att *litet* klok måste mann vara.

Jag kann förresten hälsa från honom, jag har alldeles nyss talt vid Einar i telf och då var "Zeta" med honom där.

Hjalmar G-n har just nu gått – han har mycket att tala om – och vi skola fortsätta imorgon.

Det är nog mycken självgodhet hos P A, som blir svår i längden att – trots hans *stora duglighet* – tolerera – och missnöjet är stort på flere håll, hvilket är ledsamt, likaså står Hj G-n här i opposition mot W. L-. K- mf och allt är nog ej som "idealet" har rätt att ha – det m.

Jag hoppas Hinkianerna fått dödsstöten – men f-n skulle ta Kommunstyrelsen som släppt ut *hela* militäragitationen åt dem. "Lukas"[4] hade *vägrat* tala samman med "unghinken" Svan[5] och så "dikterar" Svan i militärkommiten *att Lukas* namn skall strykas och Södergrens *sättas* istället – det är så hönsena kann gråta öfver det! Fytusan.

Nej nu adjö med Dig! Hej!

Vännen Kata. –

Kommentarer

1. Prästen; komminister, sedermera kyrkoherde David Granqvist (1864-1959) i Vansäter, Hälsingland, komminister i Söderala sedan 1899.

Granqvist hade uppmärksammat Katas agitation med föredraget "Kan en kristen vara socialdemokrat". Han inbjöd henne till disputation i ämnet. Hon tackade ja och han hyrde en lada, som rymde 700 personer. Det kom närmare 1 000 och ladan var fullsatt en timme före utsatt tid. Efter debattörernas inledningsanföranden pågick debatten under drygt två timmar. Ingen i publiken deltog, enligt överenskommelse mellan Granqvist och Kata. Debattörerna föredrog varsin resolution. En överväldigande majoritet röstade för Katas. Minnesgoda personer i Vansäter talar ännu i dag (3 maj 1985) om händelsen.

Disputationen ägde rum den 9 april 1907. Uppmärksamheten var enorm. Karikatyrer av Granqvist och Kata publicerades i såväl borgar- som arbetarpressen.

Debattörerna lät trycka disputationen efter stenografiskt referat i Arbetarbladet. Den 16-sidiga skriften *Kan en kristen vara socialdemokrat? Disputation hållen den 9 april 1907 i Vansäter mellan fru Kata Dalström och komministern D Granqvist*, trycktes i Gävle 1907.

Var för sig utgav debattörerna utökade upplagor; Kata en 23-sidig skrift på Ljungbergs förlag Göteborg och Granqvist en 53-sidig, tryckt i Söderhamn 1907.

2. Suspenderingen gällde Bergegren och Schröder, brev 64.

3. Z Höglunds broschyr: *Generalsträjk, storstrejk och parlamentarism*, 1907; distributör Einar Ljungberg.
(Mehr, a a: 202).

4. "Lukas"; Christiernson.

5. "Unghinken" Svahn, Birger (1882-1967) ungsocialist, distributör av Brand, agitator, syndikalist, redaktionsmedlem i Arbetaren. Dömdes 1908 till ett års straffarbete och ett års vanfrejd som ansvarig för utgivningen av ett flygblad med Leo Tolstoys text: "Tänk först, handla sedan!", en maning till militären att tänka sig för innan den sköt på strejkande arbetare.

Flygbladets upphovsmän var Militäragitationskommittén, som bestod av medlemmar i ungsocialistiska och socialdemokratiska ungdomsklubbar i Stockholm.

För Svahn sänktes straffet till fem månaders straffarbete. För ett antimilitaristiskt föredrag dömdes han till två månaders fängelse.
(Fernström, a a: 172 f, 252, 519).

74

Göteborg den 29/4 1907

Kära kära "Kalkas"!
Hej!

Tack för de angenäma dagarna på kongressen[1] – jag hörde sedan af Lindbäck att Ditt tilläggsförslag[2] segrade. Ungdomsförbundet skötte sig utomordentligt å kongressen,[3] därom finnes ej *minsta tvifvel* – och läxan blef tillräckligt[4] skarp för att *göra full tjänst* i afsedt syftemål.

Jag hann tyvärr ej säga farväl till Dig *innan* jag for – (tåget gick 12.8).

I söndags hade jag mina *två möten här – utmärkta* – "Zeta" hade *ett* och Einar två.

Nu till dessa eländiga Göteborgsförhållanden! *Illa* har det *alltid varit här – nu är det "ett enda sjudande helvete."* Intriger – ränkor och elände af 1000 slag.

Zeta är både lugnare och *kryare* än hvad jag tänkte! Valen till kongressombud retade ju honom dock – *ty äfven det för 3:dje gången företagna valet*[5] var ett enda skoj! Lindblad[6] *är* det synd om. Han *är* utsliten, och f n mycket nervös.

Han påstår att det *är* "Zetas" ränker som gjort ungdomsrörelsen "hinkiansk" – *helt* och *hållen* här. Saken är istället den *att Göteborgs-klubbarna* liksom alla öfriga klubbar nästan – arbetat samman med "hinkianerna" *i* militärfrågan! *Men sedan* Einar och "Zeta" genom alla förföljelser och *trakasserier* – dragit sig ur styrelserna – ha klubbarna gått åt h-te *och* ekonomien vanskötts i *högsta grad* och här är nu *en enda röra*. Sigfrid Hansson bär därvidlag *den största skulden genom det privata agg han bär* mot Einar – för en rent ur luften gripen "rival-historia". Han påstår nämligen att Einar tagit hans fästmö Gerda ifrån honom (och har satt igång en så barnsligt dum "skvallerhistoria" om hur Ljungberg – lik en annan "äktenskaps-ödare" – à la "Don Juan" bara går och lockar andras fästmör från sina "respektive fästmän" – och *har genom detta rent privata bråk i allra högsta grad bidragit* till den kolossala villervalla *hela den* förr starka ungdomsrörelsen nu befinner sig uti – till *skam för honom själf*. Lindblad är därvid ledd *helt bakom ljuset* – och tror på *allt ondt* som sägs och sagts om såväl "Zeta" som Einar.

"Det är genom "Zetas" och Einars intriger som ungdomsrörelsen *är*

galen här" – säger han – *och de båda äro så illa tålda att mann ej vill se dem ens i klubbarna – när i stället* "Zeta" vid alla tillfällen anmodas hålla föredrag – och samma är förhållandet med Einar. Och vid kongressvalet *var det med klubbisternas röster* – som "Zeta" *två gånger gick in* (Einar *afsade sig* klokt nog sitt föreslagna inval) *och detta tyder ej på fiendeskap*.

Nu till annat. Igår fyllde "Zeta" 23 år. Vi – Einar och jag – gingo till honom på [morgonen] och togo honom på sängen – och bombarderade honom med blommor – och så åto vi en liten treflig middag samman (vi tre) på det nyligen inredda "Continental" – en alldeles härlig restaurant – och så for Einar med kvällståget till Ludvika för att hämta Nea med sig hem till Stockholm – där han så blir till den 6 maj.

"Zetas" broschyr tryckt i 10 000 ex går bra. Den sändes *endast* mot förskottslikvid – och det går oaktadt förträffligt. Jag tror att *det bäst* lämpar sig för "Zeta" att arbeta på egen hand *än så länge* – med sin *obändiga* energi och ej så litet hämdfulla sinnelag – sliter han upp sig i innre små historier – om han blir förbittrad. De båda pojkarna få väl nu i stället med all kraft slå sig på dels det planerade antikvariatet, dels vykorten, som ursprungligen *lär vara Din idé* – sade de mig, dels få de vid sidan häraf *turvis sköta* agitationsarbetet – *Einar* är *öfverhopad med arbete* i o f detta upplysningsarbete ute bland klubbarna o i "Värmland" och "Vestra Sverige" har han så godt som ständigt arbete.

Jag känner mig både kränkt och på samma gång *mycket ledsen* öfver det sätt hvarpå C S behandlar Einar (på Sigfrids rapporter). Einars arbete har – *enligt Möllers bestämda utsago* – lämnat de *bästa* resultaten vid sina agiationsresor – och *det* oaktadt kann han *ej genom* dumma förevändningar – om att inga agitatorer kunna inbjudas *på egen bekostnad* komma till kongressen. P Albin nämde då Ad[olv] Olsson[7] och Lindstam[8] som ex. på den senare pariten.

Den *förra* kommer *som* C S medlem – den sednare – som ombud, hvaremot Einar *ej* kommer – enär han – trots "Zetas" upprepade maningar *ej* ställt upp som *kandidat*. (Detta *enär* han skall pingst och annandagen vara med på Verdandi distriktskonferens *och ej vågar* låta *den gå på lösa boliner för* "unghinkarnas" skull) Antagligen far han dock upp efter för att som "åhörare" – höra på förhandlingarna – jag vet dock ej. (Däremot har Sigfrid ställt upp sig för "Fred Sterky" klubben – och det fast denna *ej skulle* äga rätt delta i valen i följd af ouppgjorda affärer, men det hör ju *ej* hit).

Jag är emellertid *ytterst missnöjd med* P Albin i detta fall – ty *han har* för – *att hjälpa Sigfrid – ej handlat lojalt* mot Einar när denne *af varmaste intresse för* vårt socialdemokratiska ungdomsarbete – begärde att *utan mandat* –

som agitator få bevista kongressen. (Att skaffa mandat från andra klubbar går *ej nu* tyvärr). Men *allt sådant* tillvägagående hämmar sig självt i sinom tid! Och nu komma "Zeta" och Einar att *först söka genom att upparbeta* sin affär skaffa sig mark under fötterna – och *sedan turvis agitera* – och så med full kraft slåss för idéerna – men för mig känns det *dubbelt kränkande – att först dessa dumma* historier af *Sigfrid* satts igång mot Einar (som själf redan i vintras under djupt beklagande talade *om för mig Sigfrids dumma svartsjuka)* – och att sedan *dessa* – genom *den ställning* P A intar i C S *utnyttjas* mot Einar som dock står mig – genom Nea så nära. Men allt klarar väl ut sig – till slut.

Min broschyr kommer väl ut fortast möjligt – och jag tror nog den skall göra stor nytta. Jag skall så i sinom taga min *andra debatt* med *prästen* – och så småningom vänja de s k kristna att *se på* oss socialdemokrater med andra ögon, och *då* vore mycket vunnet. *Jag sviker aldrig* min post – och skall till det *yttersta arbeta* för att vi må få framm nobla och *verkliga* karaktärer bland "de unga" – som med *kraft, ansvar* och t[ill] l[ika] nobelhet i "anda och sanning" kämpa för våra idéer. –

Men ett ber jag Dig om – *om jag* någonsin genom mitt arbete – gjort något för våra idéer – och *mitt arbete varit af värde* – sök hjälpa mig att *"slå ihjäl"* – den "onda anda" af lögn och ränker som ni äfven börja få "bland de unga" här och hvar – ty gräfver den sig in, så blir vi lika *lumpna* som "de gamla" delvis äro.

Jag kommer hem pingstafton och blir hemma några dagar, men skall *sedan* taga "brädgårdsfolket".

Jag skall nu ordna med sommarbostad här-nere för oss. Einar har sökt få reda på någon lämplig åt oss – men ej ännu lyckats – enär vi måste ha *tre rum*. Men i värsta fall bo flickorna i Varberg – och vi andra på "en kobbe i hafsbandet" – mitt drömda ideal – Jag längtar *efter ro nu ett litet tag* – ty jag är *trött* – dels genom mitt intensifva arbete – *dels* genom att alltid antingen för *egen* eller Einars del kämpa mot intriger!

Hej! Vännen *Kata*.

Hur gick det med Måns "Centerparti"?

Kommentarer

1. De angenäma dagarna; en extra partikongress hölls i Stockholm den

24-27 april 1907. Kongressen hölls inom lyckta dörrar. Den övergripande frågan var om storstrejk skulle utlysas för att pressa fram socialdemokraternas krav i rösträttsfrågan. 247 ombud från 115 arbetarekommuner deltog. Kata var ombud för Seskarö arbetarekommun och Ström var ett av sju ombud från arbetarekommunen i Eskilstuna.

2. Ström fick kongressens bifall för en viss omformulering av riksdagsgruppens förslag till valtaktik vid en eventuell upplösning av andra kammaren 1907. Det var denna ändring som Kata benämnde tilläggsförslag.

3. "Ungdomsförbundet skötte sig utomordentligt"; samtliga ombud representerade arbetarekommuner, även ungdomsförbundets medlemmar bland dem Per Albin Hansson och Gustav Möller. Dessa, Fredrik Ström, Branting och A C Lindblad utgjorde den kommitté, som utarbetade resolutionsförslag i storstrejksfrågan och förslag till riktlinjer för riksdagsgruppen i rösträttsfrågan. I debatten om dessa huvudfrågor deltog ungdomar livligt.

4. Den skarpa läxan var, enligt mitt förmenande, den kritik som riktades mot partistyrelsens ställningstagande i storstrejksfrågan av bland andra Gustav Möller (s 168 i protokollet) och av Per Albin Hansson, som inte ville tillgripa storstrejksvapnet, men på kongressens sista dag i en resolution, som antogs, framhöll att storstrejkstanken inte var skrinlagd för all framtid även om strejken inte kunde genomföras 1907.
(Klockare, 1982: 48 ff, 53 f; kongr prot i faksimil, samma bok: 121-126, 194-206).

5. Zeth Höglund valdes inte till kongressombud från Göteborg. Arbetarekommunen företog val tre gånger. Den radikala riktningen vann två valomgångar men förlorade i den tredje, enligt Höglunds memoarer, del 1, 1951: 122.

6. Lindblad, ett av ombuden från Göteborg.

7. Olsson, Adolv (1886-1958) agitator, först verksam inom ungdomsrörelsen i Skåne. Ombudsman i Gävleborgs partidistrikt från 1914, stadsfullmäktige i Gävle 1919-1942, redaktör för Hälsinglands Folkblad 1915-1934, politisk redaktör 1935-1941, dito i Söderhamns-Kuriren samma tid. Ledamot i AK 1921-1957.
(Sv Folkrör, 1936, 1:846; Bäckström, a a, 2:119, 306).

8. Lindstam, Edvin (1886-1951) bageriarbetare, redaktör, vistades i Tyskland, Belgien och Frankrike 1910-1911. Aktiv inom SAC, medarbetare i Syndikalisten 1919-1921, i Arbetaren 1922-1925, redaktör och ansvarig utgivare av Norrlandsfolket i Kiruna från 1925.
(Sv Folkrör, 1936, 1:720).

75

Borås den 2/5 1907

Kära kära Fredrik!

Jag hoppas Du fått mitt bref? Har i "Folket" sett porträtten[1] och äfven Din anmälan af "Zetas" broschyr.[2] Tack för kortet – det gör "reklam" för broschyren – som vi hoppas få med första.

Förhållandena i Göteborg *äro uslare än jag ens tänkt mig.*[3] Där är en innre ruttenhet – som helt enkelt gör *mig galen*.

Först de tre "kommunvalen" (till kongressen) som antagligen *resulterar uti* att ett par föreningar *går ur* kommunen – och sedan en innre "smutskastning" som trotsar all beskrifning. *Hvar* skall jag börja – månne.

Hela ungdomsrörelsen i grus och spillror – så godt som sedan Sigfrid kommit in och striden började mellan honom och Zeta. *Och Lindblad blind*!

Han bara går på att det är Zeta och Einar som åstadkommit af *hämd* för "Zeta" – en allians mellan den socialistiska och den socialdemokratiska – medan det att saken i själfva verket *är sådan* att det är enär dessa dragit sig *från klubbarna* – oredan skett. (Som kulminerade däri att de *båda* klubbarnas medlemmar i militärdemonstration följde "unghinkarnas fana" – med *de* rent religionsfientliga inskriptionerna[4] och det *trots* "Zeta" *bestämt* opponerat sig *mot alla* "särdemonstrationer" i det fallet – och Björkmann som sitter i styrelsen garanterat detsamma. Hela rörelsen *är* i kaos – och till *hösten får Zeta* och Einar söka räta till det hela om ej de dessförinnan äro lefvande förgångna i "de gamles" smuts.

Hör och dömm själf.

Parvus, som är en "liderlighetens inkarnation" – en liten gris – tar sig det orådet för att *idag* efter mycket skäll på Zeta – *på min fråga* hvarför "de så hänsynslöst förföljde äfven Einar – till *slut* säga "Har du inte hört att de säga att han "underhålles" (i föraktlig mening) af (–ja Ström namnen vill jag *knappt säga*) *det* är *en* skam att ens *insinuera* något sådant – af Lisa Pettersson–Hultin[5] (Ellen Keys vän) och af Maria Larssén[6] vid Dicksonska Biblioteket.

Häpen sporde jag *hur* de ens vågade antyda något sådant – och fick

till svar "han *måste* något ha att göra – hvad skulle han *annars lefva af*".

(Jag höll på att spotta Parvus rätt i ansiktet) Och så hade han tillika *mage* att säga "det är en riktig Lombrosotyp – med perversa anlag". *Det är en* skamlöshet utan like, Fredrik, dessa gemena angrepp!

Genom Björkmann och Sigfrid *framförd[e]s* sedan detta till P. Al. och *så är* "hetsjakten" i full gång.

Detta är gräsligt!

Jag brukar ej *ofta brista i gråt* – men det gjorde jag och sade t l *"Jag står* och *faller* med *pojkarna* – och *intet* skall förmå mig att öfverge Einar – *ju mer Ni* angripa och smutskasta honom desto trofastare skall jag värna honom. Därför att *han arbetet* och kämpat för våra klubbar – och Zeta och han gjort jätteverk här, blir lönen denna – men håll på – *jag* skall sätta in hela min kraft på att skaffa honom upprättelse". – Och så gick jag. –

Det var jag som i höstas presenterade honom för Maria Larsén, och *bad henne söka hjälpa honom,* när han startade sitt bibliotek (antikvariatet) och *så* komma dessa historier! Det kunde jag ej ens ana. Maria och jag äro gamla bekanta från St.

Einar har sagt flere gånger: "Jag vet att de släppt ut några nedriga historier om mig – *men hvad kann jag ej få reda på. Om* jag bara finge slåss *ärligt med dem* men de göra som råttorna, gnaga sönder underifrån – utan att jag får håll på dem".

Och det värsta är sannerligen att C S *som väl vet* Einars kolossala duglighet som agitator – det oaktadt *ej under hela året en enda gång användt honom.*

Detta hade ock Lindholm fräckheten *slunga emot mig* som tecken på *hans oduglighet.*

Aldrig ens i några personliga strider – har jag känt mig så djupt sårad som *nu* för Einars skull – och det vill isanning till *hela min oerhörda kärlek* för *idéerna – att ej svika dem* – i all denna oerhörda andliga smuts, som hotar att växa oss öfver hufvudet.

Einar talade 1 maj i Enköping. Han reste öfver Ludvika och hämtade Nea hvarefter de sedan möttes i Enköping och följdes åt hem på kvällen. Jag har talt med dem idag i telefon. Einar stannar där till söndag och kommer sedan ner igen, för att den 9 fara till Värmland.

Mina möten äro brilljanta – och öfverallt be de mig *snart* komma *åter.* –

Jag funderar på *nästan att* flytta ned till Göteborg *i vinter* – och *räta* upp ungdomsrörelsen där och *så* slåss på knifven i Chartauanernas *stad* och *rike* – Jag skall tala vid Einar och Zeta – och Nea. *Men ej låtsas ett*

ord om all denna smutskastning naturligtvis.

Har just i kväll haft ett utomordentligt möte här. Skall om lördag tala i Kinna (friluftsmöte och på söndag i Mariestad. Hade en *ypperlig* demonstration i Skara igår.

Kära Fredrik, Du kommer väl upp till Ungdomskongressen. För *Guds skull gör detta* – Din klokhet *måste ställa allt rätt.*

Sigfrid *har* ställt sig *mycket illa här* nere. Vid centralstyrelsevalet här fick han blott *3*[:dje] *supleant* rummet – och det trots hvarken "Zeta" eller Einar voro uppe ens och inverkade. *Skall* detta fortgå här blir snart allt arbete bland "de unga" omöjligt – dithän har det nu kommit. Men jag har *"en fast punkt"* – att rikta anfallen mot – och det skall jag – om ej annat hjälper – *de unga* socialdemokraterna – som äro "nykterhetsfolk" – skola samman med mig *vinna* – just genom de gamles *sviniga superi* här – vill de drifva mig ut i strid, så välan, *jag skall försvara* både mig och Einar, om det behöfs.

Låt hvad jag här skrifver vara mellan oss (dock behöfver Du göra bruk af mitt bref – för att klargöra *min ställning* i saken så gör det. –

Efter detta vill *jag ej alls ens gå upp på kongressen*[7] *och* jag vet ej om Einar får mandat.

Med kamrathälsning
Vännen *Kata*.

Kommentarer

1. Porträtten; på socialistiska brevkort lät Einar Ljungberg och Zeth Höglund trycka porträtt av 16 personer bland dessa Marx, Engels, Palm, Ström, Bergegren och Kata. Brevkorten distribuerades från förlaget Z Höglund & Ljungberg, Hvitfältsgatan 1 B, Göteborg.
(Uppgift på ett flygblad i KDs brevsamling, ArA, Sthlm).

2. Höglunds broschyr, brev 73.

3. Kontroversen i Göteborg mellan Sigfrid Hansson och Höglund samt Parvus (Gustav Blom) berördes i ett odaterat brev från Ljungberg till Kata, men inga klara detaljer framgick. Brev tillsammans med ovan nämnda flygblad.

4. Demonstrationen, som Kata nämnde, ägde rum i Göteborg första maj 1907. Åtal väcktes mot ledaren för demonstrationen. Anledningen var texten på ett standar, som bars i teten: "Ned med militarismen, tronen, altaret och pänningemakten. Leve socialismen!" Samma standar bars även i den stora demonstrationen och arbetarekommunens ordförande Herman Lindholm kallades till polisdomstolen.
(Lysekils-Kuriren 8/5, 1907).

5. Hultin-Pettersson, Louise, "Lisa" (1849-1925) född på gården Kallernäs invid Sundsholm, Ellen Keys barndomshem i Tjust. Nära vän till Ellen Key från barndomsåren. Gift 1877 bosatt i Rouen, Frankrike, till 1895, då hon flyttade till Göteborg. Startade en motsvarighet till de stockholmska Tolfterna tillsammans med Charlotte Mannheimer (1866-1934) och Maria Larsen.
(Leche-Löfgren, a a: passim).

6. Larsen, Maria f 1872 bibliotekarie vid Dicksonska folkbiblioteket i Göteborg 1902-1934, styrelseledmot i Göteborgs socialdemokratiska kvinnoklubb 1927-1934, studieledare i kulturella cirkeln för Göteborgs kvinnodistrikt 1928-1934. Deltog i grundandet av Göteborgs folkbildningshem, dess styrelseordförande 1908-1911 och 1919-1925. Utgav: *Göteborgs folkbibliotek* (1923), *Göteborgs folkbildningshem, minnesskrift* 1907-1922 (1922), *Matriarkatet* (1923).
(Sv Folkrör, 1936, 1:658).

7. Socialdemokratiska ungdomsförbundets kongress i Stockholm 19-22 maj 1907.

76

Borås den 4/5 1907.

Hej! Sänder Dig en hälsning från "Väfvarnas stad". Reser i natt till Mariestad och *så* direkt till *Furulund* (Kastande omkull hela resplanen) Fick order igår. –

Einar fortfarande i St. Hade bref igår.

Hälsningar
Vännen Kata.

77

Allingsås den 10/5 1907

Kära Ström!

Är nu i Allingsås! Här har polisen sökt hindra vårt möte. Men jag hoppas allt skall gå bra. *Min disputation* med prästen kommer nästa vecka *i tryck* – var så innerligen snäll sök sprida den på bästa sätt – *den behöfs*! *Zeta* Einar och jag ha utomordentligt trefligt!

Kamrathäls. Kata.

Halmstad 12/5 1907

Kära Fredrik!

Bara några rader nu.

Lämnade *igår* Göteborg. Där *ha* Sigfrid, Björkmann och deras folk – *"lekt Kommunstyrelse"* och öfverklagat valet – och förbittringen är stor mot dem. Till som. – det sägs att *de varit på förhand öfverens om att förstöra valet* ifall det utföll *mot dem*.

Björkmann och Ingeborg hade *röstat på samma kort*, (och dessutom hade en del medlemmar fått *rösta utan kort*.

Jag frågade Björkmann hvad meningen vore med hans *högst besynnerliga tilltag* – såväl vid 1 maj demonst[ra]tion som ock *nu* vid valet – Och då svarade han: *Ju sämre det blir med ungdomsrörelsen desto bättre.* Ju mera vi kann *trasa sönder den desto bättre!*

Jaså – sade jag – och *Du tror* Sigge – som *inte är annat än* "de gamles" *dräng* – och gått *deras* ärenden hela tiden – skall lyckas *fördärfva* det hela här – *det går ej att vrida* ungdomsrörelsen ur spåret – *på* "de gamles" kommando – och det är skamm af Sigfrid att *låta låna sig till något sådant.*

Försök Ni att göra Klubbvalen till samma *Visa* för hela landet – som kommunvalen – och stå där med skammen. *Ungdomsrörelsen* krossas ej *här* eller annorstädes, och till hösten ta vi upp den på allvar här det kann Du hälsa "både "de gamla och Sigfrid" – om Du vill.

Det blef ett *satanas* lif af!

Sigfrid rusade på Lundström[1] (en af styrelsemedlemmarna) och skällde ut honom – för *han* berättat saken för mig – *hvilket var alldeles oriktigt* – jag hade ej ens talt vid Lundström – utan fått veta allt af Svensson, en af kamraterna.

Idag är styrelsesammanträde – *och antagligen* förklar[a] de öfriga i styrelsen *att de ej vilja arbeta* samman med Björkmann och Ingeborg *om det kann bevisas att de båda* öfverenskommit att störta valet på förhand. (som det sagts att de skulle gjort)

Sigfrid skref öfverklagandet med den i V-*Lassa* som "Bulvan" – och de andra lämnade in det.

Vi ämna samla *allt hvad* lifskraftigt är i Masthuggsklubben *och därifrån*

få *upp rörelsen på nytt.* Hej! Hej!

Jag hade en mycket skarp sammanstötning med Lindholm - Lindblad inne på Kommun exp *då* Lindholm så skadeglad sade att "här i Göteborg *har* ungdomsrörelsen gått åt helvete - det finns ingen skillnad på *de båda rörelserna nu*. Och så *hånskrattade han* i full fröjd!

"Ja - sade jag - det är ju *dit* Du och ni gamla *velat ha det. Ni* ha *en gång förstört* ungdomsrörelsen genom ert *hat mot de unga* - men det skall inte lyckas *Er en gång till* - vi ha mera *att* komma med *nu* - och *kunna* om det kniper - ställa oss på nykterhets-plattformen - *och där slå ner er.* Jag kann hälsa Er från Uddevalla att *där jäser* det - och i Mölndal likaså - för *allt mot-arbete* som göres af "de gamla" - mot "de unga" - och det visar sig nog snart hvart *det bär hän!* (I Uddevalla voro de ursinniga för "Ny Tid" vägrat taga in protesten mot *Etlings* 1 majtal[2] - där denna begagnat sig af "kongress-hemligheterna" i sitt majtal, (Lysekilskuriren tog in det)[3] och i Mölndal - *där faktiskt vår klubb fått hela rörelsen upp,* och varit banbrytare - har Göteborgs Arbet. Kommun *faktiskt* visat sig på *allt sätt avog,* och Lindholm är odräglig mot dem, med sitt småsinne).

Lindblad försökte spela morsk - och *håna* ned det hela - men då sade jag bara "Komm ihåg Du komm in med *lägsta röstetal* i utskottet på kongressen - och komm ihåg den storm af förbittring som finns mot Er - tack vare superiet. Vi *ha rätt fodra af* våra förtroendemän och *ledare att de åtminstone utåt iakttaga* ett *städat* uppförande.

Här i går träffade jag *en* af våra förtroendemän "pin i gasen" - det är en af mina vänner och jag vill ej begagna mig däraf - men det *är vanvett detta af* Er".

"Hvem var det ropade båda - *det* var "plåtpelle"[4] svarade jag. "Det var lögn - sade Lindblad så storordig. "Du var inte samman med honom igår". "Jo på tåget till Mölndal, svarte jag - och han var *pin oredig".* "Hvart skulle han fara? frågte Lindblad, så illistig för att se *om* jag verkligen träffat honom - och jag svarte till Karlskrona. Då blef *det slut på hånet,* må Du tro.

Jag bryr mig ej om att på minsta *sätt* spela "polis" - men de skola vara någorlunda *anständiga* - och lagom fräcka. Lindblad var arg - och sade "öfverallt där Du drar fram kommer allt i svallning - *och jag vet många platser dit Du aldrig mera kommer* för Du klandrat de ledande, det går illa till slut.

Det rör mig inte ett dugg.

Hvad jag sagt *om dem (när jag sagt något - det är jag redo att upprepa inför både dem* och partiledningen) Så länge jag står inom *partiets ram* och arbetar på *dess* program - har jag *rätt* att utöfva min kritik - *vi ha ej rysk*

censur – och jag arbetar i *mänskligheten tjänst* – ej för att främja orättfärdighet *ens inom vårt parti* och jag tackar alla goda Gudamakter jag *ej äter partiets bröd utan står fri.* –

Vi skilldes ju som vänner – och drucko sockerdricka samman Lindblad och jag och likadant var det ju igår då jag reste så skilldes vi som goda vänner – men nog *behöfs det säga* ifrån ibland!

(Det var endast Lindholm, Lindblad och Ställberg inne på Komm styrelsens Exp – *så* inga obehöriga hörde oss).

Jag har haft *mycket angenämt* samman med "Zeta" – som är i *arbetstagen,* spänstig och full af lifsmod, om sedan han fått något att arbeta med – och med Einar – vi *tre ha trofast hållit samman.* Och vi skola kämpa *redeliga* för vår stolta *Soc Dem ungdomsrörelse,* inom *hvars* ram *lumpenheten absolut skall slås ned.*

(Jag har *flere* föredrag som skola hållas *om* karaktärsutveckling m m) Och jag *är* äfven full af stridsmod. All smörja som sagts om Einar gjorde mig halft tokig – men nu är *den saken* öfver – och jag hoppas *vi alla träffas* till Pingsten i St, ehuru jag ju *ej* kommer på kongressen.

Många hälsningar
Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. Lundström, Jeårj (1885-1963) typograf i Göteborg 1898-1907, elev vid Brunnsviks folkhögskola 1907-1908, typograf i Tyskland och Schweiz 1909-1912, i Stockholm 1912-1918, tryckföreståndare i Tryck: ab Fram och Folkets Dagblad 1925-1929, ekonomichef och v d 1929-1936, därefter faktor i Social-Demokraten. Ordförande i ungdomsklubben, Göteborg 1905-1907, styrelseledmot i socialdemokratiska vänsterpartiet 1917-1918, revisor i SKP/SP 1921-1936.
(Sv Folkrör, 1936, 1:751, dödsår, Biografica, ArA, Sthlm).

2. "Protesten mot Etlings 1 majtal" publicerades i Lysekils-Kuriren den 8 maj 1907.

N R Etling var ombud för Stockholms arbetarekommun vid kongressen 1907, då det beslutades att pressmeddelanden skulle underställas kongressens eller partistyrelsens ordförande. Etling yttrade sig i frågan, enligt protokollet. Kongressen biföll partistyrelsens förslag. Etling hade uppenbarligen opponerat sig mot sekretessen och sedan brutit mot denna i sitt tal 1 maj. (Klockare, 1982:127 f).

3. Ungdomsklubben i Uddevalla inbjöd samtliga fackföreningsmedlemmar till ett möte den 2 maj för att diskutera rösträttsfrågans läge samt

storstrejksfrågan. Samtliga talare vid mötet klandrade Etlings tal på Skansberget, där han "blottade en del av den senaste kongressens hemliga beslut", som blev begärligt byte för den borgerliga pressen. Mötesdeltagarna var eniga om att sådana talare som Etling skadade mera än gagnade rörelsen och man beslöt hemställa till arbetarekommunen om ett extra möte för att göra ett uttalande.
(Lysekils-Kuriren 8/5, 1907).

4. "Plåtpelle" eller "J P", Pehrsson, Jöns Petter (1866-1933) bleck- och plåtslagare, företog gesällvandring i Sverige, Danmark och Tyskland, agitator från början av 1900-talet, en av initiativtagarna till Sv Bleck- och plåtslagareförbundet 1893, medlem i styrelsen, förtroendeman 1903-1926, tillhörde dessa år Landsorganisationens representantskap, 1912-1933 revisor i LO, ledamot i Stockholms stadsfullmäktige 1919-1931.
(Sv Folkrör, 1936, 1:884).

79

Karlstad 4/6 1907

Hej! Är nu i Värmland! Skall härja här i minst 6 veckor. Einar och jag började "starten" i söndags med ett stort möte i Hagfors minst 1000 personer.

Midsommdagen talar jag i Persberg – annandagen på Arvika stora ungdomsmöte.

Många hälsningar! Bref kommer.
Vännen K D-m.

80

Charlottenberg den 11/6 1907

Kära kära "Kalchas"!

Ja nu ligger jag i Värmland på agitation. Mötena *gå alldeles utomordentligt* – men man skulle *aldrig* be mig tala på offentliga "Nykterhetsdemonstrationer" som nu – Arvika – där jag skandaliserade Goodtemplarna genom att skälla ut dem för deras *ofta* bedrifna *reaktionära politik*.

Må tusan – nej fadren taga alla kompromissens andar – jag kann ej böja mig – och det *blir sista gången* jag *ens för* Verdandis skull – talar på *andra än våra egna möten* – jag är van att "tala svenska" med folk.

Oskar Olsson[1] blef eller *låtsades* bli skandaliserad men "que faire?" – Rätt skall vara rätt – och konservativa mullvadar äro "många af de gamla goodtemplarna", och *det* måste ut. Applåder i massa – fick jag – men "skäll" med. (Det var dock ett betydligt moderat tal mot det jag höll i Söderhamn.

Vi skola vara oss själfva och jag "ändrar aldrig" min taktik – för att fånga själar – till *höger* om oss – men väl för "venster-själarnas skull en smula. (Nu blir Einar utom sig – men det kan ej hjälpas och minst 3000 borgar-brackor voja sig datzu!)

Mitt arbete går trots allt utmärkt. Folk i massor, och hvad *bättre är – de tigga och be mig komma åter så fort jag kann.*

Jag är ej nöjd med partiets agitation. Sv[enska] Folkförbundet[2] "mullvadar" här uppe – och vi behöfde *klokt* men *entusiastiskt folk här* – som tog uti med eländet. *Jag* är nog båda delarna – men f n måste *jag uteslutande arbeta för* ungdomsrörelsen – så den ej drifs åt höger af alla vänliga själar – som hänga ut sina fina limspön för den.

Jag hade möte här igår – 250 åhörare. Hej! Det socialistiska Framtidsprogrammet" var ämnet. De voro nöjda.

På station träffade jag så helt oförmodat *Sundin* och *Stålarna*[3] – på fångtransport till Hernösand.

Eda-klubbisterna hade gått i förväg till tåget – och jag kom efter, skulle på mitt rumm i järnv[ägs]hotellet. När jag komm hörde jag de ropade "Där kommer hon! Där kommer hon! Skynda sig! Skynda sig!" Jag frågade "Hvad står på?" – Det är folk som vill träffa fru Kata –

sade Morberg från Eda – och när jag väl komm fram sträckte sig Sundin ut genom fönstret och ropade: "Kata, Kata så jag väntat på Dig! Jag kann inte komma ut jag har black om foten – och handklofvar med förresten – men di ska byta ut *de norska* – mot *de svenska* medborgarbojorna nu. Komm in om Du kann.

Inte kunde jag få gå in i fångvagnen (fast det var III. –) Så försvann de – man tog ut dem bakvägen och fick in dem i en annan vagn – och *nu stod Sundin* och Stål (den ena) sammanlänkade med handklofvar på hvarsin arm – den andra Stål med båda händerna fjättrade när de visade sig i fönstret.

"Nu få Ni leka ryssar" – sade jag på skämt – för att dölja min ohyggliga stämning. –

"Men kära kära barn" – sade jag åt Sundin – hvarför *kunde Du ej vara klok* – när jag så innerligen bad dig därom på partikongressen. –

"Ja det kann Kata säga som inte såg sträjkbrytarbandet där uppe! Jag kunde ej göra annat än jag gjorde."

Så ropade Stål: "Det är bättre *en* offrar sig för folket än att vi alla förgås. Kempe har erkänt föreningsrätten nu." –

Ja – sade Sundin – jag har brutit mot *våra socialdemokratiska* principer – men idéerna har jag lika kära och *här är* andaktsboken, sade han och räkte fram vår röda sångbok. *Jag* ångrar ej hvad jag gjort. Och längtar bara att inför rätta få säga dem sanningen!

Ja men barn – Du *kann* ju inte nu *hjälpa* oss – på länge än – sade jag." Vi är unga – och när vi bli fria arbeta vi igen för våra idéer" sade de alla tre. –

Sundin talade om att Eggede Nissen,[4] Magnus Nielsen[5] och Eriksen[6] varit hos dem i fängelset och varit mycket vänliga. Och att det *ej* var norska polisen utan lumpna judassjälar – som förådt dem för att komma åt de 1 500 kr som voro satta som pris på dessa "förbrytare".

"Det bör räcka till en hederlig begrafning åt judassjälarna", sade Stål.

(De trodde *själfva* att de skulle få 8 års straffarbete).

Till tåget – som skulle gå – snart – ringde det nu.

Sundin och jag tog adjö af hvarann – så godt det lät sig göra med den "blocksmidda" handen och han sade halft på skämt "bojorna är för trånga – de skär in i köttet" – i andra fönstret stod den andra Stål med båda händerna bundna och viftade med dem. Och bakom blickade skarpt – polisen – tre mann högt, som lyckligtvis *teg* – "blek-teg" – hela tiden.

När tåget skulle gå, stämde vi upp Ungdomsmarschen – som följde

dem förbi hela station.

Vi voro allvarliga och lugna – och en underlig känsla besjälade oss alla – när vi såg kamraterna – likt brottslingar – föras bort.

Sundin hade skrifvit till både Per Albin och Einar men ej fått svar – han var orolig för att brefven *ej kommit fram.*

Jag telegraferade äfven strax, på Sundins önskan – till Karlstad och bad dem möta pojkarna vid station. De få taga reda på när fångtransporten går!

Morberg sade så troskyldigt efteråt: – Det skulle allt kännas godt för dem att vi sjöng ungdomsmarschen för dem". –

Ja Ström – underliga äro våra vägar – men allt reder sig – och låt oss nu i dessa dagar stå kamraterna bi på det *enda sätt* vi kunna – genom att visa dem sympati och erkänsla. De ha offrat sig! –

Än sen – om de i ungdomlig hänförelse svikit programmet![7] De få själfva värst lida därför.

Det kändes så underligt att se den käcka, orädda Sundin i bojor – och känna *att där stod en ärlig trofast kamrat. Jag böjer mig aldrig* – mina vägar vill jag gå – ensam om det gäller – och må *andra* småskurna själar kasta sten på dem – jag anser deras handlingssätt nobelt – trots brottet mot partiets taktik – *de äro inga lömska förbrytar typer!*

Vill Du taga in ett kort sammandrag – af brevet så gör det – jag hinner ej skrifva. Jag har möte i Adolfsfors ikväll och 3 mil landsväg att åka.

Hej! Tusen hälsningar!
Med kamrathälsning
Din Kata.

Skrif. Adress: Wärmlands Folkblad Karlstad – *hela tiden.*

Kommentarer

1. Olsson, Oscar (1877-1950) student i Lund 1897, fil kand 1899, införde den moderna studiecirkeln i Sverige 1902, benämndes studiecirkelns fader. Riksstudieledare i Godtemplarorden 1904-1924, ordens internationella chef 1930-1947. Skriftställare, föreläsare inom och utom landet. Ledamot i FK från 1913.

Ställde inom SAP krav på att rusdrycksförbud skulle införas i partiprogrammet. Ansåg att alkoholbruket inte var en privat angelägenhet utan en social fråga.
(Nerman, 1967: 86 ff).

2. Svenska folkförbundet, brev 69.

3. Kata beskriver Sandö-tragedien 1907; Frans och Seth Kempe, ägde sågverken i Dal och Sandö. En konflikt uppstod, då arbetarna hotades med avsked om de var organiserade i fackföreningar. LO sanktionerade en nedläggning av arbetet vid Dals sågverk den 17 mars. En månad senare sympatistrejkade arbetarna vid Sandö. Strejkbrytare anlitades av ägarna, vid Dal c a 120 och vid Sandö 50. Natten till den 10 maj kulminerade konflikten. Ett väldigt tumult uppstod mellan arbetare och strejkbrytare, polis, fjärdingsman och länsman tillkallades. Revolverskott avlossades med ingen blev träffad.

Ett 30-tal arbetare häktades bland dem Albert Sundin (1883-1972), Fritz Ståhl, f 1885 och Henning Ståhl (1887-1927). Dessa rymde under dramatiska omständigheter till Norge, där de häktades och återfördes till Sverige. Det var vid detta tillfälle Kata Dalström träffade dem.

Bröderna Ståhl och Sundin dömdes i tre punkter till åtta års straffarbete, sexton arbetare fick lindrigare straff.

Den 22 juni träffades en uppgörelse i konflikten varvid bl a föreningsrätten erkändes. Bröderna Ståhl och Sundin benådades 1912.
(Björklund, a a: 110 ff; Berglund, a a: 63 f).

4. Egede-Nissen, Adam (1868-1952) student 1886, företog studieresor i Tyskland, Frankrike, England och Ryssland. Postmästare i Vardö 1897, i Stavanger från 1911. Stadsfullmäktige i Vardö 1901-1911, stortingsman 1900-1912, stortingsman för Stavanger 1922-1924, styrelseledamot i arbeiderpartiet till 1923, därefter ordförande i Norges kommunistiska parti. Aktiv i föreningar för musik, konst och teater.
(Hvem er hvem?, Oslo, 1930: 106; se Björkegren, H, a a: 360 et passim).

5. Nielsen Magnus f 1871, sekreterare i norska arbeiderpartiet. Då detta splittrades 1921 ledare för Norges socialdemokratiska parti tillsammans med Anders Buen, brev 228. Vid återföreningen av partierna 1927 vice ordförande, stortingsman 1906-1920, invald på nytt 1927, chef för arbetsdepartementet. Till yrket guldsmed i Oslo.
(Björnberg, 1939: 248, 296, 310, 398).

6. Eriksen, Alfred (1864-1934) präst i Tromsö, invald i den första stortingsgruppen för arbeiderpartiet i Tromsö 1903, senare gruppens ordförande. Vid landsmötet 1912 avsatt som partiledare sedan han vid valet i Kristiania (från 1925 Oslo) framträtt med en egen lista, mot partiets officiella, och blivit utslagen. Lämnade partiet. Från 1912 ordförande i Riksmålsforbundet.
(Ibidem: 166, 396; Arbeidernes leksikon, Oslo 1974, del 3:sp 900).

7. "Än se'n - om de i ungdomlig hänförelse svikit programmet!", d v s tillgripit våld.

81

Gejersgården den 9/7 1907

Bästa Fredrik!

Från "minnens salar" skickar Dig *nutidens kämpe* en hälsning! Hej! Arbetet går med lif och lust! Tusen hälsningar - Vännen Kata. -

82

Fjällbacka den 10/9 1907

Bästa Fredrik!

Vill nu tala om för Dig att min *utomordentligt vällyckade* tur ute bland *de ungsocialistiska* stenhuggarna är i det närmaste slut. Jag *fruktade* för hur det i själfa verket skulle aflöpa. Men det har gått brilljant – och dessa *kärfva stenhuggare* ha öfverallt ropat "Välkommen tillbaka".

Vid "Örn" var det mäst intressant! Där hade jag *Albert Andersson,* (en af de värsta) jämte Bergkvist[1] (Lysekilsdynamitarden) jämte flere. Jag hade "demonstratift" fått "Nya Folkviljan" som "bordduk" å talarbordet. Ämne "Det socialistiska framtidspr[ogrammet]" –

Efter föredraget komm Albert Andersson jämte de andra fram. Han frågade "hvad tycker "Kata" om det hos stenhuggarna" "Jag känner mig *som i fiendeland* – svarte jag skrattande. (Han hajade till!) Jag fortsatte: "På ena sidan har jag Schartauanerna på den andra "ungsocialisterna" – och *båda* avsky ni mig. Men *en sak vill jag säga* att *Ni* stenhuggare äro *ena* sabla *duktiga karlar* som fått upp Era Folkets Hus öfverallt och era starka föreningar – och jag tycker *bra om Er därför.* Förresten vill jag *ha slut på* detta evinnerliga *käbbel* mellan Er och oss. *Vi* kunna *ej* slås samman – då blir slagsmål af, men vi *kunna arbeta* samman på många punkter – och låta bli och *klösa* ögonen ur hvarann.

Det är min mening. Så följdes vi åt hem och sutto och språkade till kl ½ 1 på natten. – Det är duktigt folk. Men när de *aldrig* haft andra talare än "Hinke", Skröder, Ljungdal I.II. Helene Uggland[2] och Algot Törnkvist – så är ju helt naturligt att de gå i den riktningen.

Alla möten utan undantag ha varit brilljanta. Ibland *ohygglig trängsel* så jag varit rädd. –

"Gula Faran"[3] *har omvändt mig* – jag *är ej* längre fanatiker *jag är lugn* – och ser saken mera i stort nu – och det är jag glad öfver. *Har ej ändrat* föredragen – men låtit bli *personliga utfall. Det* är ju litet svårt ibland – men *det skall gå* – och jag *skall bidraga* till ett godt samarbete. *Därmed punkt.*

Talte vid Zeta igår. Far öfver Göteborg hem. Hade bref från Einar, han säger arbetet går bra, *men* är *ytterst* ansvarsfullt *nu* i Ådalen.

Vi få talas vid sedan då jag kommer!

Många hälsningar till Dig och Margit.

Vännen Kata D-m.

I kväll är möte här! *Hela flottiljer* komma som "vikingaskepp" öfver fjärden." Det är stenhuggare som komma.

Kommentarer

1. Bergkvist, R C anklagades 1904 för attentatsförsök och brott mot Åkarpslagen. En stenhuggarstrid utbröt 1 maj 1904 i Bohuslän. Arbetarna nekades löneförhöjning, och arbetsköparna tillgrep lockout, som varade i sju månader. Strejkbrytarna skyddades av s k Lump-Lena-poliser. En morgon påträffades dynamit, stubin och tändhattar i en stenhög. Bergqvist beskylldes för planlagt attentat. "Varenda arbetare visste att det var frågan om provokation". Bergqvist frikändes också av rätten. Han belastades tydligen med öknamnet "Lysekilsdynamitarden".
(Bråland, a a, 99).

2. Ugland-Andersson, Helène f 1877 i Östagder, Norge. Deltog i bildandet av ett 20-tal soc dem kvinnoklubbar i Skåne 1905-1907. Var med och bildade Göteborgs kvinnoklubb 1902, dess ordförande 1902-1905. Ordförande i Norrköpings kvinnoklubb 1906-1909. Anställd vid Östergötlands Folkblad 1906-1908. Från 1902 gift med redaktören för tidningen, Anton Andersson, brev 1 till Branting.
(Sv Folkrör, 1936, 1:1085).
Ugland-Andersson propagerade från 1910, tillsammans med Hinke Bergegren, för födelsekontroll. Höll bl a egna föredrag, bland dem "Vad en kvinna bör veta och Vad en man bör veta".

3. "Gula Faran"; öknamn på August E Andersson, brev 63.

83

Katrineholm den 25/9 07.

Hej! *Tre* socialist-uppviglare sända "herr Redaktören" sin hälsning. Kata. Carolus. Ernst.

84

St 13/11 1907.

Hej! Bästa Fredrik! Hoppas Du fått "Blå Boken"! Fått Din broschyr och tackar hjärtligt. *Har ej haft* bref från Zeta men Einar säger han är kryare än han tänkte.

Jag reser ut den 18 (d v s om måndag blir då borta till jul. Anders får antagligen ett tryckfrihetsmål – få se *hur* han klarar sig. Hälsa Margit och "småfolket".

Med kamrathälsning.
Din Kata.

85

Norrköping den 22/11 1907

Hej! Tre agitorer för "Textil" samlade "på möte" i "Katas" rumm sända "herr redaktören" och kammraten en hälsning! Kata, Birger, Bernhard

Göteborg den 1/12 1907

Bästa Fredrik!

Hej!

Skall nu skrifva litet till Dig härnerifrån och först och främst om Zeta.

Här har blivit stora förändringar med allting. När jag komm hit den 28 var Einar mig i möte och då jag frågade efter Zeta fick jag höra att Gunhild, (Elsas syster) nu är här och väl skall ersätta den döda Elsa[1] och att hela förlagshistorien[2] blifvit ett black för honom *sedan det* artat sig att bli svårigheter med densamma.

Jag blef litet orolig och bad få se hur det stod. Och då visade det sig att "Zeta" tagit *ut för egen räkning*, helt samvetsgrannt sina 150 kr per månad, och *ej gjort* några vidare afbetalningar på broschyrerna – *utan lämnat* allt sammans åt sitt öde.

(Något öfver 100 kr till W Folkblad det var allt). Einars lön *ej* betald på 4 månader – och dessutom debiterat sig själf 50 kr för en vistelse i Halmstad i o f biografiska stämningsbilder af V L[3] jämte 75 kr åt sin syster Ruth för extra hjälp (det sednare helt naturligt förstås) Jag blef rent perplex!!!! Och när "Zeta" komm upp och vi började tala om affärerna, sade jag honom rent ut att det vore mycket klokare att *stämma i bäcken* än i *ån*. Och att vi aldrig kunde klara förlaget på *sådant sätt* – det hade aldrig varit meningen att detta *lilla nystartade förlag* skulle kunna *föda* två personer (med 150 åt hvardera) och att nedsättning af *den beräknade månadslönen* vore nödvändig, så vi kunde klara utaf utgifterna på annat håll.

Zeta började gruffa öfver W Folkblad som försenat utgifvandet af W L arbete, och jag sade naturligtvis att mann ej kunde *få allt i ett* "huj" – och att man öfverallt finge vänta.

"Ja nu kommer ungdomsförlaget till jul med sin störtflod och krossar *oss*, som de förresten *velat* hela tiden" sade Zeta förgrymmad. "Vi skulle kasta ut minst 1 broschyr i månaden och *så* sedan 1 k[ronas] böcker."

Jag sade: Nej vet Du hvad det här vill *jag ej bli med på, jag var aldrig med på detta privatförlag* – och lämnade *mina* broschyrer som "förlagskapital" för Er skull – och *de* ha burit upp det hela *jämte vykorten* (som går bra).

Ungdomsförlaget är rasande och *jag finner det ytterligt obehagligt* att ligga i delo med dem och jag hörde af Åström att mann t o m ämnar komma fram med i C S om att medlemmar i C S *ej* skola ha rätt att drifva egen förlagsrörelse. Detta vore i allra högsta grad *obehagligt för oss alla.* Vi ha ej ännu kastat oss ut i allt för vidtomfattande affärer – *låt oss lösa upp* det hela och få fred med C S.

Du vet hvad jag skref från Katrineholm till Dig och *det står jag fast* vid fortf. *detta vore bäst!*

Och så sade jag *än* en gång att *skulle* förlaget *fortgå* måste "Zeta" skaffa arbete bredvid för sig, och Einar och han *alternera* med agitationsresorna, *ty det vore normalt* att beräkna sådana arvoden – och däraf blott *den ena tog ut dem* – den andra hade dem inne. (Visserligen hade Einar haft sina 30% på hvad han sålt – men det hörde ej dit!

Så efter åtskilliga öfverläggningar, komm Zeta och Einar öfverens om att Einar skulle öfvertaga det hela och "klara upp" affärerna – mot det att "Zeta" lämnade honom broschyr och vykortslagret. Dessutom skulle han ha 650 kr (500 för lagret och 150 för sin broschyr: *"Den modärna socialismens urkund"* och detta skulle betalas med 50 kr per månad. Och så var denna sak klar med "Zeta" – återstår nu för Einar att reda upp med tryckerierna.

Zeta var *rent ogörlig med sin ohyggliga nervositet och sitt rast och rolösa missnöje, när ej allt gick i flygande fart.* – Och det kunde han väl ändå förstå att det *ej var möjligt att han* helt kunde lefva på detta lilla förlag. Jag är *innerligen glad att få slut på de allt utom angenäma kontroverserna med förbundet* och anser att detta steg vi tagit *var mycket klokt.* Eller hur?

Det hade ju kunnat gå att rida spärr – men då skulle "Zeta" varit *litet klok* – men glad är jag att saken nu är klar.

Einar kommer att fortsätta med vykorten – och strax på nyåret komma de antimilitaristiska korten ut – och de komma nog att gå bra hoppas jag. Samtidigt fortsätter jag med mina *egna* broschyrer hvaraf "Kann en kristen" redan är ute i 16-20.000.

Och dessa komma in i partikatalogen f o m nya katalogen – och jag hoppas Ungdomsförlaget ej är mera intolerant häller utan taga dessa med på sin förteckning med!

Mäst orolig är jag dock för V L "Biografiska St Bilder". Zeta gjorde upp om den – och beställde 3.000 exp på W Folkbl för 600 kr (plus V L arvode). Men det får väl gå så småningom.

"Zeta" är ej alls sig lik efter Elsas död – och *det bästa för honom vore att åter komma i ordnat arbete.* Annars går det åt skogen.

Förhållandena vid "Ny Tid" lära vara *olidliga.* Och jag tror "Zeta"

spekulerar på att komma dit igen enär han *igår* sade åt mig att han *ej skulle* ha något däremot om blott Sigge komm bort. "Nu om Lindblad blir vald så kommer ju en mann till att behöfvas. *De kunde då taga* V L och då kunde ju jag komma dit igen," – sade han. Och "Zetas" rätta plats *är i prässen* – måtte han komma dit och *lugna sig* och *få arbetsro!*

Det här *duger ej!*

Vi äro fortf de bästa vänner, fastän jag sannerligen *ej känner mig* vidare glad öfver det skick hvari förlaget lämnats. *Men mer än glad är* jag öfver att få slut på bråket mellan "*C S*" och "Z Höglund och Ljungberg" – och jag hoppas det bästa däraf för framtiden.

Einar reser ut på agitation för Soc Dm Ungdf i *Halland* nu om måndag. Blir ute till jul – så kommer han hem till oss öfver hälgen, och sedan reser han ned till Göteborg igen ett tag.

Sandler[4] sade mig i *Uppsala att* Einar var *en af de allra främsta talarna* – och jag är mycket glad däröfver. (Jay, Nea och Yngve voro där på *mitt föredrag).*

Jag har velat relatera *hur det* komm sig att vi företog denna omändring om detta "nedläggande af förlaget" så *Du vet orsaken* och ej på omvägar får reda därpå!

Sänder Dig här V L och "Zetas" sednaste broschyrer. (De *skola ej vidare omtryckas*) och skall så sända Stämningsbilder så fort de komma – och *så ber jag Dig välvilligt referera dem,* nu när de äro utkomna.)

Mitt arbete för "Textil" går utmärkt. Jag är skapligt kry – hoppas det bästa i o f arbetet.

Träffade Anders i Karlstad.[5] Han var *ytterligt öfveransträngd och nervös* – men det blir väl bättre nu sedan Rob. Nilsson[6] kommit dit.

Annars blefve jag allvarligt orolig för honom! *Säg* Mina Eriksson att jag (som kv[innorna] önskade) kommer till dem i mellandagarna och tager "Kann en kristen". –

Hälsa Margit och "lill-Maja[7] och Folke"![8]

Många hälsningar från Din tillgifna
Kata D-m.

Einar ber hälsa Dig! Han är så lugn och präktig och jag var *så glad* öfver att Nea och han komma så godt öfverens nu, jag var orolig – ty Siri motarbetade honom af alla krafter men dess bättre *tycks det ej hjälpa* – och nu kommer han åter till julen!

Kommentarer

1. Zeth Höglunds fästmö, Elsa Nyström, avled 1907. Hennes syster, Gunhild (1881-1957) blev senare Höglunds hustru.

2. Einar Ljungberg och Höglund startade förlagsverksamhet i Göteborg. Kata uppger att hon var emot privatförlag, men hon gav vännerna sitt stöd och betecknar förläggningen av hennes broschyrer som "förlagskapital". Motvilligt är hon lierad med Höglund och Ljungberg.

Broschyrerna *Kan en kristen vara socialdemokrat?* och *Skolan och prästväsendet* trycktes på Värmlands Folkblads tryckeri liksom Viktor Larssons *Biografiska stämningsbilder.*

Höglunds broschyr *Den modärna socialismens urkund*, trycktes av Tryckeriföreningen Vestkusten, Lysekil.
(Ström, 1930:573; Mehr, a a: 202).

3. V L – Viktor Larsson, Halmstad, utgav *Biografiska stämningsbilder* 1907. Bland dem som porträtterades var Kata Dalström ss 91-95.

4. Sandler, Rickard (1884-1964) akademiker, lärare vid Hola folkhögskola 1905, ledamot i soc dem ungdomsförbundets centralstyrelse 1907-1912, tog initiativ till bildandet av Arbetarnas bildningsförbund (ABF) 1912. Lärare vid Brunnsviks folkhögskola 1909-1917, ABFs ordförande 1919-1938, ledamot i AK 1912-1917, i FK 1919-1960, statssekreterare åt Thorsson 1918, konsult i Brantings ministär och finansminister 1920, handelsminister 1924-1925, statsminister 1925-1926, utrikesminister 1932, efter ett kort avbrott på nytt utrikesminister 1936. Utgav politiska skrifter, översatte Karl Marx *Das Kapital*, utnämndes till landshövding i Gävleborgs län 1941.
(Sv Folkrör, 1936, 1:959; Heffler, 1962, passim).

5. Anders i Karlstad, August E Andersson, alias Gula Faran.

6. Nilsson, Robert (1876-1944) en kort tid anställd på Värmlands Folkblad. Under många år redaktionssekreterare i Örebro-Kuriren, senare heltidsanställd sekreterare i Konsum, Örebro.
(Bråland, a a: 170; Biografica, ArA, Sthlm).

7. "Lill-Maja", makarna Ströms dotter Ingeborg Disa Maria med tilltalsnamnet Maja (1905-1981).

8. Folke, makarna Ströms son, född 1907, docent i religionshistoria, bibliotikare vid Medicinska biblioteket, Göteborgs universitet 1931, föreståndare 1948, biblioteksråd 1965-1972.
(Meddelat i brev från Folke Ström 26/11 1982).
I många brev kallar Kata barnen för "småfolket".

Göteborg den 6/12 1907.

Kära Fredrik!

Sänder Dig här "Socialist-Granskaren".[1] Den förprickade artikeln lär vara skrifven af en studentpojke Petterson f d medarb i Ny Tid.

Jag skall begagna mig af den för några artiklar - som jag hoppas Anders vågar taga in i W Folkblad - ifall "Ny Tid" ej vågar ta dem.

Där *finns en del* sanningar som *varit bättre* om *de* kommit ur *egna led* en skarp och hänsynslös vederläggning tarfvas det.

(Lindholm såg dyster ut). Mann har *delat* ut den *gratis* på alla verkstäder.

Vill säga Dig att *nu* sedan förlagshistorien ordnats mellan Zeta o Einar är Zeta vid godt kurage.

Han och *jag* ämnar alltfort *ge ut* våra skrifter och så distribuera dem och ha korten som bärande plattform. Så det skall nog gå - men ett f-dt elände är det med pängar till *hela förlaget*. Med det reder sig.

Jag hade en skarp sammandrabbning med Parvus, som helt fräckt sade mig "att *Kata* som "partifunktionär" och *med sin stora pondus* - borde *ej ta befattning med* Höglund och Ljungbergs förlag - lika litet som föreningar - och *inte häller* med Ljus,[2] Björk o Börjesson,[3] Bonnier[4] och hvad *de heta* - vill arbetarna ha böcker kann de köpa *dem* i *boklådorna. Så skall det låta.*

Jag svarade *"aldrig har jag varit* partifunktionär - *och aldrig* kommer jag *att bli det* och böcker och broschyrer tar jag hvarifrån *jag* vill - *vi måste upfostra massorna* och det *går ej* annat än genom läsning och agitation".

Här nere är rysansvärdt!

Jag vet ej hvad som skall göras - och de unga äro lika lumpna lika lömska - flere af dem.

Ibland blir jag rent utom mig. *Men* när jag så ser kammraternas vänlighet och entusiasm så får jag nytt mod genom dem *ty mina möten gå* utomordentligt och det gör mig godt. Anders håller ju ock modet uppe på mig - och själf är jag nu - relatift kry.

Hur mår Margit? Hälsa lilla Margit och småfolket så innerligen.

Och själv får Du många hälsningar.
Vännen Kata D-m.

Hörde af "Zeta" Du står som stadsfullmäktigekandidat! Lycka till! -

Kommentarer

1. Socialistgranskaren utgavs i Göteborg av Herman Karlsson f d socialistisk förtroendeman. Tidningen utkom med sitt första nummer i december 1907.

Innehållet deklarerades i sju punkter på tidningens första sida. Alla artiklar innehöll kritik av socialdemokratiska ledare i Göteborg, där Karlsson varit bosatt sedan 1899 som förtroendeman i Sv Textilarbetareförbundet. Artikelförfattaren sade sig veta att hans vidräkning skulle bli av sådan art som arbetarna länge fruktat "här i Göteborg, där rörelsen väl får karaktäriseras som simplast och mest illa skött i hela landet."
(Socialistgranskaren nr 1 dec, 1907; se också R Jungen, a a).

2. Ljus förlag, grundat 1898 av H Koppel (1871-1934) övertogs 1914 av AB P A Norstedt & söner.

3. Björck & Börjesson, bokförlag och antikvariat, grundat 1901 av A Björck och K Börjesson, ombildat 1908 till AB.

4. Bonniers förlag, grundat av Adolf Bonnier (1806-1867) i Stockholm 1829.

88

Halmstad d 11/12 07

Hej! Einar och jag har stött samman här och sända Dig en hälsning. Jag fortsätter om en stund ned till Skåne! Oerhört med arbete!

Vännen Kata!

Broder
många hälsningar från V L och mig

Einar

89

Karlskrona den 21/12 07

Kamrat!

Tusen hälsningar till Dig, Margit och "Småfolket". Stort protestmöte mot tullarna här igår *600* pers. Hög stämning.

Med kamrathälsning
Kata D-m.

Stockholm den 26/12 07.

Kära bästa Fredrik!

God fortsättning på Julen! Tack så hjärtans mycket för "Mosaik"[1] – Dina dikter är en fröjd att få samlade och allt det andra med.

Hur har Ni haft i Julen Margit Du och småfolket? Bra hoppas jag!

Kalkas – Du kloka – råd mig – men *fort* – jag måste höra Dig, enär Ditt omdöme brukar vara klokt.

När jag nu var nere i Skåne talade jag vid Gust[av] Möller i Helsingborg om att få en uppgörelse till stånd[2] med Soc Dm Ungdomsförlaget – så att de mot 50% tog våra broschyrer.

Detta förslag framställde jag också när jag komm till Malmö för P Albin. Han ville ej vara med därom för sin del, utan föreslog att *öfvertaga vårt förlag.*[3] Och sade *dessutom att det ej alls förefunnes något hinder* att ge ut både mina broschyrer – och andras samtidigt. Och äfven "Härjartågen". Gustaf M var inne med – och han bad mig lämna förslag. (Ute i byggderna knorrar en del af våra klubbister öfver vårt förlag – och nekas kann ej att de ha rätt – ty det är svårt att ej kollidera med hvarann.

Skall jag nu, sedan "Zeta" lämnat det hela, öfverlåta *mina* broschyrer på Förbundet *och få Einar att göra detsamma* med V Lo Zetas – eller skola vi fortfara och *vidga klyftan?* Einar blir ej lidande ändå, ty vi "dela". Han skulle då *endast* ha korten och sina föredrag – samt "dela" med mig. Jag själf vill så oändligt *ogärna* ligga och *slåss* med *C S enär jag ej alls har* intresse däraf – tvärt om. Att ge ut "enkroneböcker" som Zeta velat det hvarken *kann* eller *vill* jag var med om enär det vore vanvettigt helt enkelt. Jag vet ju Einar blir missbelåten – *men jag tror det vore* klokare stämma i "bäcken än i ån".

Från Anders hade jag telegram igår, vi träffades i Karlstad för litet sedan!

Den 4-5 talar jag i Wästanfors *och 6* (Trettondagen) i Köping. Skulle oerhört gärna villa *träffa Dig.*

Det är omöjligt för mig att se klart hur jag skall göra. Zeta o Einar håller jag *så* mycket af och Einar står oss ju så nära[4] – men jag *vill ej* och *kann ej för deras skull* ställa mig i strid med C S – när *vi måste samarbeta*

istället. –

Skrif *med* samma ber Vännen Kata D-m.
Hälsa Margit och "småfolket". –

Kommentarer

1. *Mosaik*, diktsamling av Fredrik Ström, utkom 1907.

2. Schismen, som Kata skildrade i brevet, pågick mellan Socialdemokratiska ungdomsförbundets förlag i Malmö, där P A Hansson var föreståndare och Z Höglund och Ljungbergs förlag i Göteborg.

Sedan Höglund lämnat förlaget fortsatte Ljungberg förlagsverksamheten i Göteborg, senare i Stockholm.

3. Som framgår av brevet var Kata delaktig i Ljungbergs förlagsverksamhet. På försättsbladet i en del av hennes broschyrer angivs "Författarens förlag" eller "Eget förlag".

4. Einar står oss ju så nära, skrev Kata, och syftade på att hennes dotter Nea var Ljungbergs fästmö.

Hamburgsund den 17/1 08

Kära Fredrik!

Hade bref just nu från Zeta – sänder Dig brefvet – *han* är oförbätterlig med sitt "skämt" med ungsocialisterna.

Det var väl ni fick honom *in* i Partistyrelsen.[1] *Han måste dessutom i ordnat arbete,* annars går han till botten.

Vi få nu se till att klara lånehistorien på *ena* eller andra sättet.

Till första månaden får jag söka taga 100 och Einar får hjälpa till med resten, ehuru det väl blir svårt. Jag skall söka få honom fatt nere i Göteborg i nästa vecka.

Här nere har varit *oerhört* upprördt. Algot Törnkvist (f d ungsocialist) har slagits på knifven med dem och *lyckats* afvärja de värsta galenskaperna (dynamit-galenskaper tillämnade – värre än i Malmö). *Nu* är han bojkottad af dem som talare och "varg i veum". Jag har fått slåss *värre än på* A-salsmötena t o m. Det tycks emellertid ha gjort nytta – och en *reaktion*, mot deras "skräckvälde" synes komma.

Waernskiöld[2] är en *oerhört farlig karl*. Oförvägen *vagabond – förbrytartyp* manande till *våld vid* alla tillfällen. Ömsom "Pelle-Jöns Clown", ömsom sentimental – alltid "knipande" sin publik. Vi slogos ända till kl 1 på natten vid Örn (jag *ensam* mot 200 upphetsade galningar).

Fredrik, för så vidt våra idéer äro Dig kära, så hjälp *mig så att vi inom partiet må få än mera* agitation ut – *här måste göras* mera. Våra leder råka i oordning genom ungsocialismens vanvettsagitation, men någon *fara* finnes ej – förutsatt att vår agitation föres med kraft.

Det blir nog stor "reducering" nu ett tag *enär* en hel del arbetarkommuner bryta sig loss ur partiet, men å en del platser *bildas nog genast nya igen!* Så torde det gå vid Örn t ex. I Lysekil går ypperligt tack vare Axel Ljungberg,[3] Larsson[4] mfl – och *nu* här ute bland fiskarfolket har jag "slagit igenom" på allvar.

Resan har varit ypperligt ansträngande – men jag är belåten med resultatet, ty tack vare "tullarna" lyckas jag vinna fiskar-folket – och det var hufvudmålet *med denna agitationsresa.*

Jag talade med Anders i telefon igår. Han är ursinnig öfver Fackförbunds-taktiken och *svor* öfver kompromisserna.

Vet Du - *den* människan har gjort mig mera sorg än något annat i världen - och jag går i en oaflåtlig oro för honom.

Fabian härjar för andra gången i Wärmland - och jag undrar *hvad de* båda "syskonsjälarna" skola koka ihop - *de äro* likadana genialiska vildhjärnor båda två men Anders är mitt allt! -

Från Calle S-n hade jag bref i förrgår. Han vill jag den 9 aug skall tala på sommarfästen samman med "Karle" och Dig - Jag lofvade göra det - ifall de ej fick någon bättre jag *är* så utsliten efter denna omänskliga agitation - att jag är schack och matt. (Ej en fridag på hela tiden - "de får Du efteråt", skriar styrelsen.)

Det är väl jag får sjöluft och bad - annars stod jag ej ut.

Hur mår Margit och småfolket? Hälsa dem så hjärtligt. Skrif på Lysekils-Kuriren *omedelbart*, vi måste söka ordna för Zeta. Är där till *den 24.*

Med kamrathälsning
Vännen Kata.

Återsänd "Z" bref!

Kommentarer

1. Höglund hade tydligen redan i januari nominerats som kandidat till ledamot av partistyrelsen. Han invaldes vid kongressen i juni 1908.
(SAPs kongr prot, 1908:265, ArA, Sthlm).

2. "Waernskiöld" skall vara Werenskjöld, Frithjof (1873-1942) norrman, kom till Sverige 1908, engagerad som agitator för nykterhetsorden Verdandi och ungsocialisterna. Bildade 1908 ungsocialistiska klubbar i Björkliden, Kiruna och Vänersborg. Utvisades, efter sammanstötningar med myndigheterna, från Sverige senare också från Norge och emigrerade till USA. Ankom till New York 1911 anlitad som talare av Skandinaviska Socialistförbundet. Engagerades som agitator för förbundet och verkade också som resetalare för Godtemplarorden. Avled i Los Angeles den 5 jan 1942.
(Fernström, a a: 159, 247, Bengston, a a: 89 ff).

3. Ljungberg, Axel f 1882 redaktör för Nya Lysekils-Kuriren 1909-1922. Ledamot i AK 1918-1923.
(Bråland a a: 100; Edenman, a a: 293; Lagtima riksdagen, Sthlm 1924).

4. Larsson, E F (1875-1961) typograf på Lysekils-Kuriren. Denna startades 1901 och var den första arbetartidningen i Bohuslän och den sjätte i ordningen av landets. 1909 blev det strid om tidningen mellan ungsocialister och socialdemokrater. Tidningen gick på auktion. Larsson bjöd 7.000 kronor. Därmed blev tidningen socialdemokraternas. Tidningens namn ändrades till

Nya Lysekils-Kuriren. Larsson avancerade till faktor. Han var ledamot i Uddevalla stadsfullmäktige.
(Bråland, a a: 99 f; Biografica, ArA, Sthlm).

92

Polcirkeln 20/1 08

Tack för sist och tusen hälsningar till *Eder alla.*

Kata.

93

Ombord på tåget 9/2 08

Hej! Passerar Polcirkeln för *17e* gången. Reser till *Riksgränsen* via *Kiruna*. Tåget följer vägen efter älfven. Många hälsningar till Dig och Margit.

Vännen Kata.

Boden den 14/2 1908

Kära Fredrik!

Nog är Du "rent le", som inte kann skrifva en rad. Skrif *på Hernösand*. Har *nu* "knutit kedjan" af klubbar från "Ystad till Riksgränsen" – enär jag den 11 dennes uppe vid "gränsen" bildade en Kvinnoklubb *på 25* medl och *en Soc Dm Ungkl på 37* dito.

Jag höll *först* mitt stora föredrag "Hvad vill socialdemokraterna" (så rast) och därpå "Kvinnorna och den politiska rösträtten". Det var *jubel*.

De hade rest milsvidt omkring från stationerna. För att hinna "hem" till Kiruna i tid måste jag fara med ett malmtåg som gick *kl 5* (men där fanns III klass med). Där hade jag *hela smitan* "järnvägare" med *och måste tala* oafbrutet med dem i ett par timmar. Hade så möte på kvällen i Kiruna för Soc Dm Ungd Klubben. *Utmärkt*. Hela Lapplandsresan har varit *oerhört* vällyckad.

Jag tror jag kommer att resa upp öfver igen i *Juni* (det skall bestämmas i april) och då för "järnbanefolkets del" – *det behöfs en planmässig "upplysningskurs"* för dem. *Hela* förbundet är ännu (oss emellan) *en koloss på lerfötter* tyvärr. Om jag ej kommer ditupp skall jag antingen taga Småland – eller och Westmanland (*om de då vill ha mig*. Du mins Du sporde mig för deras räkning om *Juli*, men *då* är jag i Bohuslän.

Här uppe slåss vi med "Folkförbundarna" jag *"svär" hvarje dag* öfver Partistyrelsen – *som ej tycks* begripa att här *är fara*, men den *f-de byråkratin* – skall mann dras med äfven hos oss. Vi måste ha upp *en* duglig agitator för Westerbotten där det är svårast ställt för oss – ute bland "bönderlastare" vid kusten.

Fabian *har* rätt, ack *så* rätt i sin "skäll-artikel" i Fram.

Hur var det med Zeta? Hörde af Einar att han *nu* är inne i Kommunstyrelsen änteligen. Kära så innerligen väl *om* han kunde få bruk för sin hänsynslösa kraft och glänsande begåfning. Hans inlägg i debatten "Hecksher-Carlesson" voro ypperliga.[1] –

Jag är olustig öfver kifvet med Centralstyrelsen – och känner mig – jag liksom Hj G-n f n *kränkt* därför att P A ej bedt mig skrifva i jubileumsnumret – och dock borde jag väl fått vara med där. Sådana

där "nålsting" af ofina själar borde mann ej bry sig om - utan låta *arbetet för idéerna* vara allt - men jag har *sett* så mycket fula drag af Per Albin gent emot dem som ej vilja falla undan - att jag är allvarligt orolig för *hur det till sist kommer att gestalta sig.*

(Så länge vi *alla tiga* för att ej skada förbundet - går allt bra - men *hur länge* tror *Du det går?*)

Hälsa Margit och "Lill Maja".

Med kamrathälsning
Kata D-m.

Hade bref från Anders i Riksgränsen!

Han har sålt sin "Bio"[2] - och kommer *med* i agitationen så mycket hans tid medger. *Han* blir en *ypperlig talare* bara *han vill* utveckla sig. Jag är innerligen glad däröfver. Han är "andligt Radium" för mig - och det behöfver jag i dessa Kampdagar!

Du må tro de borgerliga "hata" mig häruppe!

Kommentarer

1. I Stockholms Folkets Hus hölls den 7 februari 1908 en diskussion om "Socialismens grundvalar". Inledare var Eli Heckscher och C N Carleson.

Hösten 1907, då Heckscher höll föreläsningar i nationalekonomi, hade han företagit en kritisk granskning av socialismens teoretiska grundvalar. Under rubriken "En afrättning af socialismen" i Social-Demokraten skrev Carleson en artikel i syfte att vederlägga Heckscher. Denne replikerade och utmanade Stockholms socialister till en offentlig diskussion. Socialisterna antog utmaningen och Stockholms arbetarekommun anordnade mötet, som lockade så mycket folk att biljetterna var slutsålda på kortare tid än en timme. Diskussionsinläggen blev stenograferade av föreningen, Studenter och Arbetare, som fått publiceringsrätt till sin skriftserie.

I skriften, *Socialismens grundvalar*, som utkom 1908, återges Z Höglunds diskussionsinlägg på sidorna 49-55. (Ny utgåva, Arkiv 1979.)

2. Den 17 november 1907 skrev Anders, Gulan Faran, ett brev till Kata och berättade att han tillsammans med en vän skulle starta en biograf, där de skulle visa "uteslutande agitatoriska, värdefulla filmer".
(KDs brevsamling, ArA, Sthlm).

95

Sundsvall den 13/3 1908

Hej! Bästa Fredrik!

Sänder Dig *en bild af det* "nedsnöade" Sundsvall. Har haft "stilfulla möten". Revolterat kvinnorna i massor. Vi äro nöjda *på alla håll*. Reser nu nedöfver.

Zetterling, Walles[1] (Kovander) och jag ha druckit kaffe samman! nu

Hälsningar från oss alla.
Vännen Kata.
Hälsa Margit!

Kommentar

1. Walles, Janne G (1871-1945) kontorist 1889-1890, 1894-1900, egen affärsverksamhet 1900-1906, ekonomichef i Nya Samhället, Sundsvall, 1906-1942. Landstingsman 1910-1926, ledamot i FK 1919-1944.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 1096; Edenman, a a: 294).

96

Göteborg den 9/4 1908

Kära "Kalchas!"

Du brukar vara klok *och* nu behöfs det!

Jag kann säga Dig *ärligt* att skall "Dynastien Hansson" härska så som *allt hitintills* så spricker *hela vårt socialdemokratiska U. förbund* på kuppen, och *det snart*!

Och det är väl fara värdt att det blir en kladeradatsch vid cent styr mötet den 26. Vi äro *alla* högst förbittrade på C S *minoritetens* sätt att formulera sin skrifvelse – så klubbarna hvarken vet *ut* eller *in*. Kommer ej "Fram" ut som veckotidning – så äro vi *ihjälslagna* ty såväl *Partiprässen* som *Brand* – strypa oss. I *Partipr censur* och Brand[1] *äter ut oss.*

Zeta är blixt f-d. Hj G-n skref och ville att *de* skola enas *om* att *gå ut* ur Centralstyrelsen *med en öppen protest* mot P A som verkligen, det må jag ärligt säga visat sig vara – *allt utom* hvad vi hoppats – en karl som *kunde* och *ville* främja ungdomens sak – *han ser bara på sitt.*

Efter hvad Zeta sade – var Du rädd för Centralstyrelsens förfl[ytt-ning] af det *skälet att* den i St skulle komma under "de gamles" inflytande.

Ja Ström – *mera under* "de gamle" än P A lagt *den det går ej* – ty *den är* redan fullständigt lamslagen om P.A.K.E-n mf *få spela* litet till *och vi tiga.*

"Zeta" ville på fullt allvar vi skulle skrifva – i *Brand* om vi ej få fram våra meningar i "Fram" – och jag måste på allvar lugna honom – *trots min egen harm mot P A Hanssons diktatur! Nå* vill *P A* att förbundet *skall gå itu så må det ske!*

Han och Sigfrid må då samla sina *skaror vi* som ej vill "bilda svans" – åt högerelementen inom vårt parti – *vi gå ut* – och – ja, så få vi se hur det rangerar sig. *Men* detta är en ohygglig nödfallsutväg! Ty *går det* att få P A att vara "som folk" – och ej spela öfversittare – diktator – så *kanske* sammanhållning *än* är *möjlig* – med *Fram*[2] som veckotidning och under "Zetas" ledning, ty hur väl Fram som månadstidning är redigerad – *som agitationstidning duger den ej* ute i byggderna.

Brand äter ut oss!

Dessutom har det bland våra Stockholmsklubbister kommit in en "öfversittare-jargång" som är olidlig – och kronan på galenskapen är

att – söka sätta in K E-n[3] -- som ungdomsrepresenant i V U i St. *Det var sålunda* "pudelns kärna", då han i höstas gick in. Gärna må han sitta i V U för *mig*, men *ej* såsom den Soc Dm Ungd representant!

Han har inte gjort ett iota för hela ungdomsrörelsen – förrän vi voro *starka* – så han "vågade" sig in.

Jag har ju ej så mycket obehag f n af dessa strider – men det blir väl. Ty troligt är *att* en hel del af oss ej i *längden tiger* – utan tar bladet från munnen ordentligt och då blir det åter fäjd. Läget i landet drifver oss åt *Venster* – "de gamle" vill åt höger, och det går ej.

Såg Ni i Folket tagit mitt krigsupprop.[4] Det ha kammraterna tyckt om.

Jag kommer antagligen *ej* på Partikongressen. Ingen föreslog mig vid kandidat nämningen – och så godt var det. Och för Seskarö som jag tänkt går ej få mandat. Arbt Kommun har stupat där. Nå så godt är det!

Jag reser då till Lappmarken den 25 för Sv Järnvägsmannaförbundet. Får in min turlista i *Signalen*[5] i nästa nummer. Jag har *länge* önskat mig fast fot där i o f grundlig släpagitation. Men jag tillstår det känns egendomligt *att vara den som kanske får vara mäst i elden* – och så ej vara med på vår egen kongress.

Jag är dock rätt nöjd enär jag ju ändrat ståndpunkt i flere frågor – och jag då blir besparad att *oficielt konstatera detta.*

Zeta hans fästmö och Einar och jag hade igår en mycket treflig dag i Trädgårdsföreningen. Jag är nog så orolig för Zeta. Han bränner upp sig själf.

Einar är ju lugn som vanligt förstås så honom går ingen nöd på.

Hvad jag här skrifvit får ej komma längre. Men jag är ledsen, *allvarligt* ledsen *öfver* den *allvarliga schism* som brutit ut nu inom C St *och* som nog sprides utåt! *Vi äro många som är* blixtförb på P A *och ej* vidare ämna tåla hans hänsynslösa oförskämdheter *mot alla som våga ha en egen mening.*

Hälsningar till Margit.
Med kamrathälsning Kata D-m.

Kommentarer

1. Nyåret 1908 började ungsocialisterna utge en veckotidning med namnet Brand. De behöll månadstidningen med samma namn för tyngre litterärt stoff.
(Brand nr 12, 1907).

2. VU i SUFs centralstyrelse ansåg att SSUFs åtgärd var värd att kopiera. VU

föreslog vid CSs sammanträde den 23 februari 1908 att Fram skulle utgivas en gång i veckan, dock utan att månadsskriften skulle upphöra. Initiativet utgick från Per Albin Hansson, som ville bemöta konkurrensen från de ungsocialistiska tidningarna. Gustav Möller ställde sig avvisande. Vid SUFs kongress 1909, då frågan avgjordes, påpekade Möller att det fanns risk för att en veckotidning kunde åstadkomma en schism med partiledningen. Vid kongressen fattades beslut om utgivandet av Frams veckotidning med P A Hansson som redaktör. Redigering av månadsskriften uppdrogs åt Z Höglund, som också skulle sköta förlagsverksamheten. Det innebar att Höglund skulle bli SUFs tredje helt avlönade funktionär. De övriga var Hansson och Emil Wallin.
(Lindgren, 1950: 166 f).

3. Eriksson, Karl (1878-1965) träsvarvare, medarbetare i Social-Demokraten 1902-1903 och 1906-1910, redaktör för Örebro-Kuriren 1910-1913, tillhörde partistyrelsen 1911-1913. Ledamot i Kooperativa Förbundets styrelse 1911, KFs sekreterare 1913, ledamot i Folkhushållningskommissionen 1916. Var med och bildade livförsäkringsanstalten Folket, dess direktör 1917, ordförande i KFs förvaltningsråd 1918-1924, år 1924 på nytt medlem i KFs styrelse.
(Sv Folkrör, 1936, 1:383, dödsdatum, Bäckström, 1971, 2:300).

4. *Krig mot kapitalisterna!*, en motskrift till en antisocialistisk flygskrift med titeln *Krig mot socialisterna!*, författad av den då 80-årige godsägaren och akvarellmålaren Olof Hermelin, anhängare av högern och Svenska folkförbundet. Hans flygskrift fick stor spridning genom präster, konservativa skollärare, officerare och arbetsgivare. Katas motskrift uppsattes i arbetarnas samlingslokaler i hela landet. På eget förlag utgav Kata Hermelins och sitt eget stridsupprop med titeln *Tvenne krigsförklaringar*, 1908. Katas "krigsupprop" anmäldes i Folket lördagen den 4 april 1908, s 4.

5. Signalen, tidning för Sv Järnvägsmannaförbundet.

Karlstad den 5/5 1908

Kära Kalchas!

Tack för Ditt B[ref] Kort som jag fick retur till Norrköping. Jag skulle skrifvit men mitt arbete rent jagar mig.

Du *manar* till klokhet och sammanhållning. *Det* behöfver *Du ej mana* mig till – ty *så kloka äro* både Zeta, *jag* och Einar – och måna till *att vi ej* splittra oss – det kann Du vara säker på. Men då skall också P A H-n, *vara människa* – och ej en diktator som af rena personliga skäl söker krossa rörelsen, *ty det går så om brytningen blir känd.*

Då jag den 23-24 kommer till Nyköping skall jag söka få träffa Dig antingen *per* telf för "långsamtal" – eller ock personligen.

Jag misstänker – som jag *alltid* gjort – *att* vi få *skarpa nappatag* med "*ungsocialisterna*" – och – fastän jag mycket sympatiserar med en del af *dem personligen – kommer jag aldrig att* svikta i taktikfrågorna.

Min ståndpunkt *är där* densamma som förr – blott med *den* skillnaden att jag ville vi – för att lugna *en del* oroligare element – skulle ta upp "Storsträjk eller Parlamentarism eller Generalsträjk till grundliga debatteringar inom klubbarna. Tyvärr *lider* ungdomsrörelsen (vår) af en tillbakagång, så t ex har Degerfors och Karlskogaklubbarna sjunkit betydligt, beroende på *att verklig* förståelse fattas – och det blir *nödvändigt* att mera göres därför än hittills i fråga om idéerna.

Nu – tack vare att "Fram" är sådan den är – *utsökt* – som vetenskaplig tidskrift men oduglig i agitationen – äter sig "Brand" in – *och det* skadar oss oerhört.

På många ställen är Brand och Folkviljan rent af dominerande *inom* våra klubbar, men P A H-n *sätter* i det fallet *hällre* hela vårt Soc Dm Ungd Förbund på spel – än han kann *tolerera* att en mann som "Zeta", hvilken förstår skrifva både populärt och gediget, får ledningen för "Fram" i "vecko-form".

Jag misstänker vi, *efter* partikongressen *där obrottslig sammanhållning kräfves af oss,* får lof få en extra kongress i o f ordnandet af "Fram-frågan" m m. *Zeta* och Hj G-n *ville gå* ur centralstyrelsen – *men* till all lycka förmådde Einar och Sundström hålla dem kvar.

Jag reser kl 3 till Göteborg och fortsätter så till Malmö. I Wenner-

ström, "Bob" och jag och Anders voro igår ute och åto middag samman. Hade rätt roligt. Du *må ej tro jag sviktar* på en *enda punkt* och viker *ej en tumm* från den hållning jag alltid intagit.

Hälsa Margit och Maja! Hej!
Med hälsning. Kata. –

98

Karlskrona den 13/5 08

Hej! Tack för brefvet! Skref till Einar. *Måste träffa* Dig då jag kommer till Nyköping.

Kommer den 23 på morgonen. Jag är rent *olycklig* för arbete. Öfverallt störtar det öfver mig. Har dock *hittills stått* bra ut under kampanjen. Fabian är i Skåne nu!

Hälsa Margit och alla.
Din K D-m.

99

Boden den 9/6 1908

Bästa Fredrik!

Fick just *igår se valresultatet*. Det blev ju ypperligt. Hade stortartade möten i Örnsköldsvik, *800* på det sista. Var dödande trött så jag gick i sömnen. *Lind* är redan här med Ungdomsagitationen. *Det var hög tid.* Flere ungsocialistiska klubbar äro bildade tyvärr.

Många hälsningar
Vännen Kata.

100

Luleå den 10/6 08

Bästa Fredrik!

Sänd mig *per omgående* på *Kiruna* ett *nytt "utkast"* lika det jag fick i Eskilstuna. Det har förkommit.

Här är Guda-härligt! Sol både dag och natt, grönt och *frisk luft*. Hej! Tack för sist. Kata (Hälsa Kalle). Du har väl fått Boden-kortet?

101

Lysekil 7/7 1908

Kära Fredrik!

En hälsning till *Er alla* från mig. Jag är nu midt i vårt *värsta oros* centrum! Hade i söndags möte. *Slogs i fem timmar* mot Werenskiöld och Gustaf Svensson.[1] Jag är rent ursinnig på slika totalt ansvarslösa personer.

K D-m.

Kommentar

1. Svensson, Gustav f 1885 fabriksarbetare, journalist, ungsocialistisk agitator, dömdes sommaren 1908 i Lysekil till en månads fängelse därför att han kallat riksdagsmännen för åsnor. Förespråkade organiserad värnpliktsvägran i form av strejk vid ett ungsocialistiskt möte 1907, men fick inget gehör. Från 1929 assistent vid Stockholms stads fattigvårdsnämnd. Ledamot i kyrkofullmäktige 1931-1934, resetalare för nykterhets- och arbetarrörelsen. (Fernström, a a: 174, 251; Sv Folkrör, 1936, 1: 1041).

102

Skagen den 28/7 1908.

Hej! Fredrik!

En hälsning här nerifrån Skagen. Till Dig, Margit *o* Småfolket

Din K D-m.

Flen den 8/9 1908

Kära Fredrik!

Tack för sist!

Har just talt vid Anders i telf. Han var rent *utom sig*. Tidningen hade fått löfte om ett lån på 1.500 kr af dem i Munkfors.

Elmgren, *det fördömda fäet*, fick reda därpå *och reste direkt upp* till Munkfors - och varnar *styrelsen* för att hjälpa tidningen och *så* blef den utan hjälp.

Och ej *nog* därmed han skref också någon *satans* smörja till Wickmann dessutom.

Anders skulle genast skrifva till "Zeta" och rådgöra med honom *hur han på bästa sätt kunde klämma* efter Elmgren.

Vet Du, då jag tänker på det oerhörda arbete Anders lagt ned på detta Värmlands-Folkblad - hur han *kämpat* som en hjälte för att hålla ihop det - och så *ser* hur sådana ärkefän - som *Elmgren* och Håkansson i Karlstad mfl i Arvika - bland andra ungsocialisternas märkesmänn där, och *först Hammar* handterat både Anders och Norsell[1] - så är det *så att jag* inför all världen skulle vilja skrika *ut ruttenheten på många många* punkter inom vårt parti.

Jag reser till Kil den *14* då Anders möter mig där.

Den avoghet sådana gamla *"brännvinsfat"* som Elmgren, och många till honom (*fast* inte brännvinsfat) visar *allt ungt och friskt* inom vårt parti, skall de i sinom tid få igen *med ränta - det svär jag.*

Ibland vore jag färdig att göra *allt hvad galet* är - för att få nöjet *att* demaskera detta följe - men *vänta vår dag kommer väl en gång* - äfven den!

Med kamrathälsning
Din genomupprörda *Kata*.

Kommentar

1. Norsell, Anders (1874-1935) skräddare, anslöt sig till SAP 1896, medlem i Landskrona skrädderiarbetarfackförening 1911, bosatt i Göteborg 1902-1903,

ordförande i Göteborgs skrädd arb fackf, platsredaktör för Ny Tid i Borås 1903-1906, ordförande i arbetarekommunen, organiserade textilarbetare. Platsredaktör för Värmlands Folkblad i Arvika 1906-1908, ordförande i arbetarekommunen och i skrädderiavdelningen. Bosatt i Karlstad 1908-1935. Ordförande i strejkutskottet 1909, i Karlstads arbetarekommun 1909-1917, styrelseledamot i Värmlands soc dem partidistrikt 1910-1935, i Karlstads stadsfullmäktige 1914-1935, i landstinget samma tid, ordförande från 1931, i riksdagens AK 1921-1935.
(Sv Folkrör, 1936, 1:831).

Hoffors den 18/10 08

Kära bästa Fredrik!

Tack för samtalet i telf. Det var ju rent förtviflade förhållanden vid V L-s dödsbädd[1] – men lycklig han – som har lugn – och en lifsgärning bakom sig som satt spår efter sig i tiden.

Mäst synd om hans flicka, det måste kännas outhärdligt svårt för henne att ej fått vara hos honom intill det sista – och under *sådana* förhållanden.

Hade bref från Zeta – han talade om en del därnerifrån, och bad mig skrifva till henne – hvilket jag ock gjort.

Jag trodde så visst att Zeta skulle få Hallandsposten, det skulle lämpat sig för hans natur tycker *jag*. *Du* får ju *ej* ens tänka på att släppa Din post *inom partiets* tidningsvärld.

Olav S[undström][2] reste i torsdags. Arbetarbladet är i *en rent* förtviflad situation – *men det blir väl snart utklarat.*

Olle[3] ville träffa Dig för att tala om en del *innre* förhållanden, han var nämligen litet orolig för Dig och Fabian därför att "Måns" f t lefver och har hela sin varelse i *tullarna* så *Du* ej kunde påräkna den hjälp af honom som annars. Och Olle var rädd Du skulle bli otålig på Måns och däraf följande förvecklingar.

Nu tänker ju Måns begära tjänstledighet strax efter jul har han sagt – allt för sina tullar – och då tycker jag Du skulle få *Zeta* att vikariera, vi talade därom Olle och jag – äfven därom skulle han tala med Dig, enär han ej ville telefonera.

Olle har blifvit tillfrågad om Norrskensflamman – *han skall ej dit* – enligt mitt f[ör] m[enande] Däremot skulle Ifvar Neumann[4] söka få A Lundgren[5] ditupp – och skref äfven till Malmbärget därom, (Neumann var ledsen att ej Lundgren fick bli medarbetare i Sm[ålands] Folkblad – men det var Elmgrens intriger som dref honom väck eller *rättare fråntog* honom platsen).

Dessutom skall Mauritz Westberg lämna Arbt Bl och blir platsred för Hudiksvalls Nyheter i Ljusdal. (Han tar platsen för att få utbilda sig litet mera). Detta hvad jag vet däruppe ifrån med säkerhet.

Dessutom lära krafter varit i rörelse *för att få bort Fabian – hvilket vore en*

olycka, enär han är formligen afgudad af arbetarna utom Gäfle.

(Det var äfven därför Olle ville tala med Dig så Du sökte "tåla" Dig *äfven om Måns nu är upptagen af sina tullar* och ej fullt "Arbeitsfähig".

Jag sänder Dig här ett bref från Axel Ljungberg i Lysekil (vår bästa kraft) *järn o* metallare.

Du får där ställningen klar angående "Ungsocialismen" där nere. *Där* ser ju rätt bra ut relatift.

Nu börjar hämden komma öfver den gamla partistyrelsens synder! *Om* en ordentlig socialistisk upplysningspropaganda bedrifvits hade vi stått *säkrare*.

Målarna i St ha *börjat* utbrytningen och här blir *stort mannfall* – i den hvirfvel som *nu* kommer.

Missnöjet med partiledningen *är stort* (ej mot *den nya*). Vi *måste få* klarhet ute i byggderna – få först af allt *dugliga agitatorer.*

Elmgren[6] *är* oduglig, J Persson[6] *ej så dålig*, men ej mönstergill på långa håll – och det måste sändas ut *nya unga krafter.* Bra att Hj G-n skall till Wästerbotten, så att han slipper att *äta in sig* i "missnöje", "egoism" och "brödbegär" – på oriktigt sätt.

Einar tycks ha en oerhörd förmåga att vinna folk. *Hela* Hälsingland sjunger hans lof.

Inte ondt i det. Han har ju skadat sig vid en olycka rätt illa. Jag hoppas få träffa honom då jag den 23 far till Borlänge (Blir där till 2 nov).

Anders har gjort mig ytterst orolig. Trodde han stod som ansvarig för Karlstadsuppropet. Hans mor blef utom sig och jag har haft ett fasligt göra att få dem lugna nere i Ystad. De sågo alla omöjliga "hemskheter" för sig. –

Själf var jag orolig – men resignerad – beredd på *hvad som hälst*. Väl som det var!

Jag reser antagligen till Kil från Borlänge – för att få träffa Anders ett tag.

Han har oerhörda ekonomiska svårigheter både för tidningen och egen del – så jag har *mycket knogit*! –

Bob (Nilsson) skref till mig därom härförleden – och jag är mycket nedstämd för hans del.

Reser till Småland f o m 25 nov – t o m 16 dec för Arbetarkommunernas räkning.

Jag känner mig "kampduglig" – och vore ej min oro för "Faran" – så skulle jag känna mig lycklig midt i stormen!

Hej! Hälsa Margit och "småfolket"
från Din Kata D-m.

Tillägg:
Återsänd Ljungbergs bref - på Borlänge.

Kommentarer

1. Viktor Larsson avled den 27 september 1908.

2. Olov Sundström medarbetade i Arbetarbladet, Gävle.

3. Olle; Olof Danielsson; ledamot i styrelsen för Arbetarbladet, oroade sig för Ström, vilken tillträtt tjänsten som redaktör för tidningen den 1 oktober 1908. Månsson var medarbetare 1904-1912, men han ägnade sig med stort intresse åt tullfrågan, skrev bl a *Hungertullarna,* 1908-1909.
(Ström, 1948: 306).

4. Ivar Neuman, var redaktör för Smålands Folkblad 1906-1919, se brev 28 till Branting.

5. Lundgrehn, Adolf, "Håret" (1881-1937) från Lessebo, agitator, redaktör, utgav bl a agitationsbroschyrer mot Svenska Folkförbundet samt skönlitterära verk. Redaktör för Nya Folkbladet, Kalmar, 1908-1909, redaktör för Nya Norrland, Sollefteå, lokalredaktör i Nässjö för Smålands Folkblad.
(Bäckström, a a, 2: 304; Bråland, a a: 180, 182).

6. Elmgren och Persson, partianställda agitatorer från 1903.

Piteå 1/11 1908

Kära bästa "Kalchas"!

Tack för sist i Tillberga – och för samtal per "telf".

Då jag komm hem gick jag *direkt* och framförde Dina tankar i rösträttsfrågan för Lindkvist – och Anna St[erky]

(T.l. *sade* jag Hermann[1] att *Flodin* före *Dig* sagt det samma till mig.)

Den kära Hermann blef "spydig" – jag häftig – och resultatet att jag *sedan* måste krypa till korset och "be om ursäkt för jag förgått mig." (Men som *Du ser är motionerna de framlagt* i enlighet med vår önskan därvidlag.

Med Anna hade jag en hel del debatt *ty både* hon och Ruth *trodde jag varit* i Eskilstuna och *utan protest* låtit Din resolution[2] på kvinnomötet antagas. (När de så fingo höra att jag *ej* var n v lugnade de sig) *Nu* har jag, till all lycka, deras *tryckta* resolution[3] med och får den antagen å alla mötena, så *nu äro de* lugna för "mina kotterier".

Ja Fredrik, nu är jag i Lappmarken igen. Uppe i mina älskade näjder. De höga fjällen och de ändlösa vidderna vidga min syn – jag njuter. Det är som min själ blef frigjord – och jag känner mig *så andeligen stark som få.* Mötena äro ju rent storslagna. *Jag* tycker nu det är "skräpföredrag" de som uteslutande behandla kvinnan och rösträtten," men folk säga de äro "härliga".

I Kiruna var formlig rusning och på söndagen (min fridag) då hade vi ett rungande protestmöte mot "Majestätsbrottsåtalet"[4] – 700 (det var öfver 800 men det få vi ej säga) antogo protestresolution.

I Luleå måste *stadsfiskalen* bomma dörrarna *med polis*. Människorna bad mig få *åtminstone* gardinerna uppdragna – *så de såg* – men det fingo vi ej för stadsfiskalen.

Jag talte i öfver en timma och afbröts ofta af bifallsrop. Efteråt debatt – och så till slut efter motstånd från "de borgerliga" *vår* resolution antagen. Sedan gingo vi till "Flammans" red[5] där Davidsson[6] tagit upp choklad åt Ödlund mig och sig. (men jag gjorde som katolska prästen, drack *för* allihop). Där ringde Soc Dem upp och *vi telefonerade in det väldiga mötet* – och så lästes korektur. Karl Falk – styrpinne i Flamman, komm upp sotig och svart och vi skrattade värre. Så komm telf och det

var *Olov* som tog emot det, så jag fick hälsa på honom.

För så *igår* hit! Öfver 5 mils åktur öfver *hafvet*. Du må tro det var en syn för gudar – mig i vargskinnspäls, *näbbskor* och "finn-mössa" *ned* öfver ögonen. Davidsson, Falk, Ödlund öfvervakade utrustningen – och så iväg.

Och efter *7 timmars färd* var jag här *dödande trött* – och har möte här idag. Så åter till Luleå inatt – och till Wännäs på e m i morgon.

Från Anders hade jag ett *långt* bref mig i möte i Boden. *De ha gjort revolution* inom kommunstyr i Karlstad. "Vräkt" den gamla – och en montör Viktorin (präktig) är Ordf *min* Anders vice – Robert Nilsson korresponderande.

Jag är innerligen glad öfver ledningen – trots det att två ungsocialister (Olsson och Eklund) kommo med in.

Anders kommer att gå *mycket långt* – bara han ville unna sig litet ro i o f *sin egen personliga* andliga människas utveckling. *Det är* honom jag har att tacka för att *jag är* så andligen lifskraftig som jag är – "Sensommarsol" – gör därvid underverk. Han besitter stor andlig styrka!

I Kirunna hade jag utomordentligt roligt. Håkan Ström och hans fru, samt Brodin voro mig i möte och vi hade ett par härliga kvällar *efter* mötena med ty åtföljande "ripmiddag" hemma hos Håkan på söndagen. Einar Ljungberg var kvar när jag reste. *Han är fortfarande* "Mors pojke" och vi räkna honom till familjen.

"Zeta" mådde bra – sade han. (Här uppe önskade de fått Zeta i Flamman, säga alla) *stackars Davidsson* – han skulle *aldrig* kastat sig in i vår *dagskamp* med sina upprifande strider. I all synnerhet *här* äro de oerhört skarpa *nu*.

Jag är mycket ledsen öfver "Per Albin". "Hans despotism" och "mannamån" komma att *vålla oss stort men*. Sigfrid är en lymmel – och en andeligen undermålig – och *han* påverkar P A *så det* bär åt *h-te*. "Dynastien Hansson", som Hj G-n säger, får sannerligen *ej* utbreda sig och *fördärfva vår härliga* ungdomsrörelse. De *dagliga* rådplägningarna per telf med Sigfrid äro *ytterst* skadliga – och hvad som var ett mycket fult drag af P A (och som väckt ond blod hos många) är *att han* passade på och skaffade *sin yngre bror ett Brunnsviksstipendium* med förbigående af *kamrater som uträttat något inom förbundet. Sådana drag visa* en allt utom *nobel själ.*

Det *är obehagligt* detta – men vi vilja *lika lite tåla någon* ung "diktator" – (som missbrukar sin maktställning på slikt sätt) som *vi velat* tåla någon diktatur från "de gamla" – och när *Fabian* opponerade sig mot P A val

– sade han rent ut *att* han ej ville rösta på honom för han var ett diktators-frö.

Jag trodde P A kunde *höjas* och ställa sin energi i utvecklingens tjänst *i det ställe dras* han ner, låter förleda sig till allehanda *förföljelser* emot dem som ej böja sig – och visar sig vara allt utom nobel. (Det är högst ledsamt).

Hälsa Margit och "småfolket" och alla kamraterna. Hej!
Med kamrathälsning Vännen Kata.

Tillägg: Din broschyr "Kvinnorna och soc" *går alldeles utmärkt. Mosaik* har jag *ej* med mig – tyvärr. Vill P A *bojkotta mig* – så vill jag ej besvära honom med rekvisitioner. *Partiet har mina broschyrer* – Per Albin – svarar mig helt oförskämdt på en enkel anhållan att taga upp dem på sitt förlag med.

Kommentarer

1. "Hermann" – LOs ordförande H Lindqvist.

2. Fredrik Ströms resolution på kvinnornas rösträttsmöte i Eskilstuna upptog krav på allmän, lika och direkt rösträtt för alla medborgare. Frågan om kvinnlig medborgarrätt skulle lösas i samband med en snar, fullständig och slutgiltig lösning av männens rösträttsfråga. I resolutionen uttalades förhoppning om att den socialdemokratiska riksdagsgruppen redan innevarande år skulle i riksdagen framlägga ett författningsrevisionsförslag utan garantier och med krav på kvinnans fulla valbarhet.
(Folket 15/1, 1908, s 3).
Ströms resolution var i enlighet med den socialdemokratiska riksdagsgruppens motion 1907, vilken upprepades i riksdagen 1908 trots att den skarpt kritiserats av de socialdemokratiska kvinnorna. Dessa krävde att riksdagsgruppen skulle framlägga en särskild motion om rösträtt för kvinnor i bl a ett upprop med rubriken "Kvinnornas rösträttsfråga måste lösas vid 1908 års riksdag".
(Morgonbris nr 5, 1907, s 9).

3. Socialdemokratiska kvinnokongressen den 2-6 augusti 1908 antog en resolution i rösträttsfrågan. I resolutionen påpekades att den borgerliga rösträttsrörelsen stod mycket oklar i de frågor som berörde arbetarkvinnorna. Dessa uppmanades därför att arbeta för en rättvis lösning av frågan inom sina egna organisationer, de socialdemokratiska kvinnoklubbarna. Det stod emellertid varje medlem fritt att deltaga i den borgerliga rösträttsrörelsen och därigenom motarbeta dess tendens att ställa sig positiv till ett rösträttsförslag, som skulle ställa arbetarkvinnorna utanför.

Det var kvinnokongressens tryckta resolution Kata mottog och föredrog i agitationen.
(Tryckt redogörelse vid förhandlingarna under socialdemokratiska kvinnokongressen 1908, s 57, ArA, Sthlm).

4. Majestätsbrottsåtalet; Emil Rosén, som var redaktör för Arbetarbladet, dömdes till tre månaders fängelse för en ledare, vilken skrivits av Fabian Månsson och gällde kejsar Wilhelm i Tyskland. Straffet nedsattes till en månad.
(Nerman, 1938: 310; Arb bls historik, 1977: 14).

5. "Flammans red." Norrskensflammans redaktion i Luleå.

6. Davidsson, August f 1874, redaktör i Nya Samhället 1906, red sekreterare i Värmlands Folkblad nov 1908 okt 1909, redaktör för Wiljan i Östersund 1909-1910. Skrev historiska artiklar, forskade och disputerade i Sorbonne 1911. Bosatte sig 1914 i Ungern. Skrev därifrån artiklar i Nya Samhället.
(Sv Porträttgalleri XVI, Tidningsmän, Sthlm 1910: 42; Strömblad, a a: 64 f).

Smedjebacken 18/11 1908

Kära Fedde!

Roligt få tala med Dig "per telf" – och bäst af allt höra att Du trifs – Arbetarbladet[1] blir *nog nu* vår bästa tidning. Väl att Fabian är någotsånär kry – *Det är ändå en af våra yppersta krafter*, den kära kära Måns.

Jag såg till min häpnad att en del St Klubbister protesterat mot den nya tidningen[2] – det är väl Lindbäck och de som äro mer konungska än konungen själf. Det är för *eländigt* att mann skall nödgas tolerera sådana kräk. Det är inte nog med *de bundit oss* ifråga om Fram som veckotidning – nu skola de göra sin gärning och söka krossa äfven detta försök att få en tidning där vi kunna behandla *våra mellanha*fvanden både åt *höger* och *vänster*! (I Westerås går *nu Brand i 500* exp.) Det talar.

Tror Du det är klokt att *lämna* Partistyrelsen? Om de ej i tid inkalla extra Partistyrelsemöte går det väl att *på annat* sätt demonstrera – ty *jag misstänker* det skulle glädja dem om Ni gingo.

Här ute i Dalarna är *gräsligt* förstört af Hinkarna. Vid Borlänge supa arbetarna och slåss vildt, likaså vid Westanfors och Hallstahammar och extra åtgärder har från arbetarnas sida vidtagits för att stoppa "svin-lifvet" vid danstillställningarna då det är som värst.

Jag *har* "skält" ut dem så att Sköld i Westerås påstod att hade *det "varit en karl* – så hade han fått stryk i ilskan" (Det har som Du ser – sina fördelar att vara käring).

Mötet i Westerås var storslaget – och stämningen god. I går for *jag* och Hård i styrelsen till Kolbäck och bildade en Soc Dm Ung Klubb mycket folk. For så hit idag. Har protestmöte mot Malmö-dommarna[3] och Svahn-dommen ikväll.

Reser till Kil för att träffa Anders imorgon. Han är uppledsen på sin plats. Får blott en à två kr i taget, kann ej klara sig på något sätt – och jag tror han söker sig därifrån.

Jag hoppas få *liten gnista* reson i den illbattiga kära sprakfålen, som jag är så beroende utaf mer än någon anar.

Har legat i Ludvika och hvilat i 7 dar. Var då vid Brunnsvik i två dar. Det var alldeles härligt. Karl Erik och Fogelkvist[4] arbeta brilljant

samman och det är som om mann komm på en fridlyst plats, när mann träder inom Brunnsviks område.

Det är en *härlig skola*.

Jag har ju många af mina pojkar där. Karl Olsson[5] från Arvika, Algot Törnkvist[6] och Wilhelm Lind[7] - bland andra. Den sednare har vållat oss alla *stor oro*. Hans fru dog ett par timmar efter sedan hon fått en liten. Lind var vid skolan då - och han blef som förstenad. Jag lyckades få honom i jämnvikt igen - och väl var det. Han har haft det oerhört svårt, står på "Svarta Listan" - och jagas som en hund. *Men han skall* - och *måste fram* det får ej hjälpas med mindre.

Jag tror det vore nyttigt att Zeta vore i St en tid - han kann "rejsa upp" där och det behöfs.

Men hvad säger Du om hans giftermål? Jag *är orolig* men nu får ju allt gå som det går.

Reser upp till St om söndag morgon - men sedan ned till Småland *den 24* - min adress blir då Sm[ålands] Folkblad.

Jag tror det ej skall bli så farligt med ungsocialismen bara vi hinna med vårt upplysningsarbete. Algot Törnkvist hade bref fr Wilh Karlsson Hamburgensund *att han och flere gått ur* ungsocialistiska klubben.

Algot bad *mig samla de som stå på Parlamentarisk grund och* få dem att *gå öfver* i Soc Dm Ungdf det - detta *genom att säga att en slutlig kraftåtgärd ej därmed är ur världen.*

Verdandi spricker äfven - på "Sup-Individualiteten" som jag säger.

Nej nu nog.

Min bok om Tolstoy[8] kommer i nästa vecka. Sänder den strax.

Många hälsningar
Vännen Kata

Kommentarer

1. Ström tillträdde tjänsten som redaktör för Arbetarbladet den 1 oktober 1908.

2. Protesterna gällde den planerade tidningen Stormklockan.

3. Domarna över de s k Amaltheamännen, Anton Nilsson f 1887 (fortfarande verksam som föredragshållare, maj 1986), Alfred Stern f 1886 och Algot Rosberg (1886-1939) vilka natten mellan den 11 och 12 juli 1908 utförde ett bombattentat mot logementfartyget Amalthea i Malmö hamn. Fartyget härbärgerade engelska strejkbrytare, varav en dödades och ett 20-tal skadades.

Nilsson och Rosberg dömdes till döden och Stern till livstids straffarbete. Mot de stränga domarna anordnades protestmöten. Domen ändrades till livstids straffarbete. De frigavs 1917.

Birger Svahn dömdes för utgivningen av ett flygblad, se brev 73, till ett års straffarbete och ett års vanfrejd. Protester höjdes även mot denna dom. Straffet sänktes till fem månaders straffarbete.
(Fernström, a a: passim).

4. Fogelqvist, Torsten (1880-1941) fil dr, föreläsare, publicist, författare. Ordförande i studentföreningen Verdandi 1904-1905, från 1905 föreläsare i Fokbildningsförbundet. Knuten till Brunnsviks folkhögskola 1908-1918, rektor vid skolan från 1912.
(Sv Folkrör, 1936, 1:400).

5. Karl Olsson, Tidens förlag, Stockholm, chef från 1916, studerade vid Brunnsviks folkhögskola 1908-1909.

6. Algot Törnkvist, Sydöstra Sveriges Dagblad, Karlskrona, studerade vid ovan nämnda skola 1908-1909.

7. Vilhelm Lind från Bollnäs kan vara Katas "pojke" Wilhelm Lind, som eventuellt lämnade skolan efter den tragiska händelsen, återkom och genomgick årskursen 1909-1910.
(Brunnsvikarnes midsommarskrift, 1928:87).

8. *Leo Tolstoy som kristen samhällsreformator*, broschyr, Karlstad, 1908.

Säfsjö den 8/12 08.

Kära Fedde!

Jag önskar sannerligen jag kunde få träffa Dig. Det är för *bedröfligt* så *kortsynta en hel del folk är*. Jag menar en protestresolution ifrån Jönköpings och Huskvarna – Norrahammar-klubbarna – *där* mann protesterat *mot* "Stormklockan"[1] och anse "Fram" nog. Vill mann slå ihjäl *vårt förbund – då* skola vi vara utan organ att bemöta "ungsocialisterna" uti. För min del anser jag det är *en lifsfråga – Förbundets vara eller icke vara* som det gäller.

Igår upplöste kommissarien H Zeth mitt möte i Vettlanda[2] – en *glänsande reklam*!

Resan är präktig. Jag har dock förkylt mig så jag har en ohygglig värk och "halsondt", men det går väl att klara dessa dagar. Mann får kalla rumm o s v och så går det illa.

Min "Tolstoy" är nu kommen – den går bra – skall sända exemplar till *alla tidningar* bara jag hinner få ned litet flere hit. Reser hem den *17* – men blir ej hemma så länge.

Hälsa Margit. *Stöd Zeta!*
Vännen Kata

Kommentarer

1. Stormklockan utkom med två provnummer den 9 och 16 december 1908.

2. Upplösningen av möten i Vetlanda och Ronneby kommenteras efter brev 111.

Hvetlanda 8/12 1908

Kära Fredrik!

En liten landslänsmann *upplöste* i går mitt möte, *Partiprogrammet. Smädande af Riksdagen* var orsaken. Ej *ett* ord annat än jag sagt *1000* gånger.

Kata

109

Stockholm den 19/12 08.

Kära Fedde!

Ett innerligt tack för allt vackert Du sade om 50-åringen!
Jag vet Du menade det.
Fick telegram i mängd, bland annat från *"Storgårdsvännerna" på rim*. Från Anders ett *skrifvet telegram* (roligt) från klubbar o fackf mfl. Tack för Edert telegram, fick det då jag hemkom från Stjernstedts, där vi åto middag.
Vidare i bref. Komm hem *igår mycket dålig*.

Hej! Hälsa alla.
Vännen Kata.

Kommentar

Kata Dalström fyllde 50 år den 18 december 1908. Hon firade födelsedagen hos sin dotter Ruth och hennes make Georg Stjernstedt.

Stockholm den 20/12 08.

Kära Fedde!

Nu några ordentliga rader.

Du må tro jag fick en mängd telegram, bref och blommor och det gladde mig mycket att Ungdomen i första hand komm ihåg mig.

Däremot tycker jag sannerligen Soc Dm kunde låta bli sina 5 rader *efteråt*[1] – det var nästan skandal. Då mann kostade på 2 spalter på "Selma"[2] kunde mann offrat ½ på mig.

Vår "Stormklocka" tycks arta sig godt – blott vi hinna öfver *värsta föret*. Träffade "Zeta" igår.

Det är bara ideliga ledsamheter från "de gamla", hörde af Zeta att de varit ursinniga på Richard Sandlers inlaga om understöd till kurserna i Hernösand. *Alltid* samma *hätskhet!*

Dessutom hade Wickmann på tal om W Folkblad hånande sagt till "Zeta" att Höglund och Ljungberg kunde betala hvad de voro skyldiga det lär vara 1 500. Istället återstod af allt detta 400 – på Einar.

Och för mig *59* på "Krigsförklaringarna."[3] *Nytt*. Jag blir alldeles utledsen på deras *lumpna förföljelser* – och nu blir det väl riktigt trefligt sedan mann petat Olle Sundström och fått in A C Linblad (Hällvik) istället – då han väl skall kasta sig mot Zeta med all kraft.

Förstår ej Olle som gick.

Jag reser till Hörndal annandagen och Ramnäs Surahammar sedan. Dessutom reser jag till Skåne den 2 jan. på kvällen. Reser då ned till Ystad ett tag med.

Vill Du vara god taga in närslutna "tack" från mig.

Hälsa Margit och alla
från Vännen Kata. –

Kommentarer

1. Lördagen den 19 december 1908 uppmärksammade Social-Demokraten Kata Dalströms födelsedag med åtta rader, osignerade.

2. "Selma"; Selma Lagerlöf fyllde 50 år den 20 november 1908. Hon

hyllades samma dag i Social-Demokraten i en utförlig artikel, signerad docent Johan Mortensen. Artikeln ingick i studentföreningen Verdandis tidningsartiklar n:o 192.

Nyårsaftonen 1908 hyllades Kata Dalström för sina insatser inom partiet med en artikel i Social-Demokraten, signerad O S, Olov Sundström, brev 28 till Branting.
(Soc-Dem 19/12, 20/11, 31/12 1908).

3. "Krigsförklaringarna", brev 96.

111

Wexiö den 14/1 09.

Kära Fedde!

I all hast några ord.

Jag är här nere nu har just haft möte *300* personer samma föredrag som i Ronneby[1] – där mötet upplöstes.

Du må tro *där* var lif. Jag och Hjältmann fruktade kravaller enär Flensburg är så *allmännt hatad* så det är eländigt åt det!

När de ropade "Lefve Kata" skreko en del "Ned med Burken" (hans öknamn) och det hade ej behöfts mycket förrän det på allvar brunnit lös.

Mötet förekommer på måndag och jag måste stanna här till dess – med möte i Karlskrona om lördag då samma föredrag skall hållas som i Ronneby.

Georg reser ner och sköter det rent juridiska – så allt kommer på rätt bog från början.

Jag skall hålla "tal" – Hej! –

Från Anders, min egen Fara, har jag bref – han *tycker om åtalet* – jag talte vid honom i telf med och han var glad åt detta "jobb" för mig.

Jag reser till Kil den 25 – då han möter mig. Sedan fortsätter jag till Lappmarken.

Du får lof hälsa Margit så innerligt och Maja och "Brolle" jämte alla andra på "Red".

Din vänn Kata

Kommentar

1. I Vetlanda upplöstes inte mötet så dramatiskt som i Ronneby den 14 januari 1909, då hon åtalades. Ernst Flensburg (1851-1917) borgmästare i Ronneby från 1892 fanns bland åhörarna. Då Kata hunnit ett stycke i sitt föredrag reste sig Flensburg och ropade att han var stadens borgmästare och att han förbjöd henne att fortsätta föredraget. Då Kata frågade med vilken rätt han kunde upplösa ett i laga ordning tillkommet möte, svarade han att hon smädat riksdagen i sitt föredrag. Publiken protesterade mot borgmästarens in-

gripande, och Kata fortsatte tala. Då kallade borgmästaren på polisen, men denne hade lämnat platsen. Kata ingrep och bad åhörarna att lugnt gå hem.

Dagen efter mötet meddelade stadsfiskalen stämning mot Kata för att hon "talat smädligen mot riksdagen" och för det att hon "icke hörsammat vederbörande polismyndighets tillsägelse att upphöra med föredraget".

I föredraget talade Kata bl a om valrätten till FK, om den 5 000-gradiga och 100-gradiga skalan varvid hon tillspetsade dessa begränsningar av rösträtten med orden: "Det blir ej människorna som rösta – utan deras får och kor och svin och hästar och penningepungar!"

Ronneby rådhusrätt dömde Kata till två månaders fängelse för smädelse och till 25 kronors böter för ohörsamhet. Hon försvarades av Georg Stjernstedt. I hovrätten frikändes Kata.

Åtalet motverkade myndigheternas syfte; Kata fick gratisreklam genom uppmärksamheten i pressen. Hon upprepade föredraget på andra orter och vid stora möten i Stockholm, samt i juli 1909 i Bäckefors, Dalsland, se brev 32 till Branting.

(Ström, 1930: 387 ff; Gullberg, Hj, *Justitiematrikel*, 1902: 82; *Vem är det?*, 1918: 444; *Föredrag af fru Kata Dalström öfver partiprogrammet*, 1908: 4 ff).

Karlshamn den 20/1 1909

Kära Fedde!

Vill nu skrifva till Dig enär jag vet det intresserar Dig höra hur rättegången varit!

Det är bäst börja från början. Ronneby Arbt K hade mötet 400 pers. Flensburg upplöste det – och så kom åtalet efter mig till *Sölvesborg*. I söndags komm Georg Stjernstedt ned från St och jag från Karlskrona. Vi hade fullt schå med inlagorna hela dagen. Konduktör Hjältmann Arbt Kom ordf och mina öfriga vittnen hade satt Stjernstedt in i situationen och förberet honom på att Flensburg *är en af de ohyggligaste människor, rå, brutal* och *orättrådig* – (så t ex satt han dommare själf i kravallmöten och sade "*Jag skall dömma* er ända ner i nedersta helvete")

Vi gäfvade honom *nu* men det halp ej. Hjältmann påstod att *Georg* var *läjontämjare* och *hvar gång* Flensburg stack *ut klorna måste* han dra in dem igen – men en *buffel* var det.

Georg *trodde ej* det skulle bli annat än böter – men det blef 2 m fängelse – istället.

Jag känner ej *den minsta skymt af oro,* kammraterna blefvo ju oroliga för hur jag skulle ta det, men när telefonmeddelandet om dommen komm, så var jag *fullt lugn* – jag – lika väl som *vi alla*, få ju vara beredda att kämpa för idéerna. Och *alla* här nere äro ytterst *tacksamma*, ty rörelsen får ett kolossalt uppsving. Hej!

Igår hade vi ett storslaget möte i Ronneby. "Bildning och Klasskamp". Hjältmann öppnade mötet med att säga "för den händelse *andra talare uppträda*, som omintetgör föredraget få inträdesafgifterna afhämtas på Arbt Kommuns Exp" En gammal publicist von Schelé,[1] komm och bad få läsa "Trotsets son" och gjorde det på ett rent *glänsande sätt.* Efteråt rök böcker och broschyrer iväg. Och på kvällen voro vi samlade hos N P Thor, och hade en alldeles sällsynt treflig afton.

På *måndag* talar jag åter i Ronneby – och så reser jag hem ett tag. "Möten" strömma i floder öfver mig. *Fredag, lördag* talar jag här!

Ingvarsson[2] sade mig att pojkarna från 6-te kl[assen] kommit och

sagt "Nu har Kata Dalström varit öfverallt i Blekinge, men *inte här*, kommer hon inte".

Jo vi får henne fredag och lördag, sade Ingvar

"Då går vi dit *hela* klassen svarte de.

Du må tro det *haglar* smädelser öfver mig i den konservativa prässen nu.

Få se hvad *de* säga då *fakta* blir framlagda. Precis *samma ord som ansetts* som "smädelse mot riksdagen" står i mitt "Program", utgifvet af Partistyrelsen, där det heter: *"Det blir ej människorna som rösta utan deras får och kor och svin* och *hästar* och *pänn[in]gepungar"!*

Detta visste ej Flensburg *nu skall jag* citera *den* ocensurerade skriften – och göra dubbelreklam. Det är skönt – att få säga sanningen. –

Här har varit rörigt för mig må Du tro. Anders trodde jag var hemma, sände telegram jag skulle sända honom "reskofva" till Malmö – och de bröt telegrammet hemma utan att underrätta mig *per* telegraf. Jag rang upp Anders och då var han mycket missbelåten, men lugnade sig när han fick höra hur det var – och jag sände det telegrafiskt till honom. Han skall söka få en plats – och det hoppas jag skall gå. Jag är ej så litet orolig för min så dugande "sprakfåle". Jag skall möta honom i Kil – endera dagen.

Hälsa nu liten Margit och Maja.

Då jag reser uppöfver till Lappmarken fram i Februari – så kanske jag gör *en titt till* Dig och Margit.

Hej!
Vännen Kata

Kommentarer

1. Kan vara Frans von Schéele (1853-1931) publicist, filosof, pedagog, professor 1903. Förste folkskoleinspektör vid Stockholms stads folkskolor 1905-1918, redaktör för tidskriften Manhem 1906-1907, utgav bl a *Lärobok i psykologi* och *Om själens odödlighet* (1899), *Folkuppfostran och yrkesskolor* (1911), företrädde en ganska långt driven aktivitetspedagogik och betonade betydelsen av självverksamhet.
(Sv män och kvinnor, 1949, 6: 538)

2. Ingvarsson, Johan August (1877-1918) började som tidningsman på Blekinge Folkblad 1906, redaktör för Nya Samhället, Sundsvall 1917-1918, ledamot i partistyrelsen 1908-1914, i AK 1912-1918.
(Klockare, 1982: 64; SAPs kongr prot, 1908: 265, 1911: 131, ArA, Sthlm).

113

Ronneby (Lilla Ryssland) 25/1 09.

Hej! Fedde!

Här ser Du hvarest det stora dramat *utspelades!* Fått *oroväckande* meddelanden från Einar, som legat *mycket illa sjuk.* Ej fått hans bref, så jag hade ej en aning om det. Skrif! Reser hem imorgon.

Hälsningar.
Vännen Kata.

St den 27/2 1909.

Bästa Fedde!

Hej!

Tack för sist – fast gudarna må veta *vi* ej fingo talas vid mycket tack vare den korta tiden och det "myckna främmande folket".

Jag har legat hela veckan – fast klubbarna annonserat möten – men det har ej varit *mitt* fel. Förkylde mig i Nynäs och blef liggande i Westerås kraflade mig hem, men skall ut ikväll igen.

Hvad skall detta bråk om "Republiken"[1] tjäna till? *Ha vi ej annat än* sådant *"strunt"* att bråka [om] nu?

Behöfs ej *samling* kring författningsrevisionen ren och klar.

Kopplad samman med "Republiken" blir den ej *så bärkraftig*. För mig är *tillsvidare* sak samma om vi ha en kung, eller en president à lá Roosvelt[2] och Fallières,[3] så länge vi ha det kapitalistiska systemet kvar gör det detsamma hvad "prickarna öfver "i" heta.

Däremot tages kraft bort från just själfva *författningskampen och* äfven från andra aktuella frågor – för oss *oändligt* värdefullare än allt "jolt" om "Republik". Jag tycker sannerligen "Zeta" kunde spara sina *svaga kroppskrafter* till ett mera fruktbringande arbete än slikt.

Jag kann för min del ej förstå att detta tomma ord, denna "luftblåsa" Republik – kann dra något intresse till sig.

Vi socialdemokrater ha väl ändå aldrig *tänkt oss att ha hvarken kunga-döme* eller *republik utan vi ha väl tänkt bli kvitt båda, att då*, som *vanliga* "borgarbrackor" börja köra med "Republiken" det är ju barnsligt. *Jag* vill för min del ej offra ens ett "jota" för den sakens skull. Däremot tycker jag vi på allvar kunde kräfva *dödsstraffets* afskaffande, och det med *all vår kraft jämte en revidering af* hela vår fördömda strafflag – och göra massorna förtrogna med hur nödvändig denna revidering är – för att vi slutligen i *vår egen stat, må kunna komma* ifrån "de tryckande banden" och få dem ersatta med mera frihet på alla områden.

Jag sätter värde på "Zeta" och det *oerhört*, men han är gränslöst *envis* – och nu, så klen som han ju faktiskt är, så närmar han sig ibland rent "barnslig envishet".

Ja nu träffas Ni ju snart på Partistyrelsemöte – få se hvad det bär i sitt sköte!

Åt venster är ju *vår lösen*, och där få vi ju stå – och så gå på vidare och kräfva riksdagsupplösning med all makt för att få *"klara färger"*.

Jag var ju ej ens i somras hågad för så vidsträckt kompromiss med venstern – som Ni andra, men vad halp det – resultatet kunde vi dock omöjligen ha väntat oss *sådant* som det *nu blef*, ty det är erbarmligt.

Om vi *utan* "Republik-puckeln", kunde få upp ett hvinande starkt kraf på författningsrevision – *och där* vill jag godta Hörups[4] ord: "Ingen öfver, ingen vid sidan af Folketinget".

Jag är ledsen öfver Karl Erik Forsslunds[5] hätska utfall mot Adelborg och Konradsson. *Utan* att sympatisera direkt med dem, anser jag dock att *de*, som "föregångare" för en annalkande *ung riktning inom* konsten och litteraturen – ha *rätt att gå sina vägar*.

De "bebåda" en "mystisk-romantisk" tidsperiod – baserad på *dessa båda* (mystik och romantik) gör denna åskådning *stor nytta*. Det var hvarken *vackert* eller "mänskligt tolerant" att slå ned *så* som Karl Erik gjorde.

Jag skall så fort jag får *ro* tala vid honom därom. Vi ha nu, på vetenskapens fasta mark kommit så *oändligt långt*, hvad det rent fysiska lifvet angår, att vi ju kunna unna *oss ro* att drömma litet ock – för min del vill jag *hälst det sednare alltid*, fast "Ödet" tvungit mig kasta drömmarna och *tänka* och *handla för* "nuet" – och äfven det går.

Skrif nu om Du får tid. Min adress f o m 14 mars och en tid "fremover" är "Temperance", *Malmö*.

Hälsa Margit och ungarna!
Hej! Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. Kata ansåg att agitation om införandet av republik var en överloppsgärning, därför att då den sociala och politiska omvandlingen av samhället genomförts var monarkin avskaffad och folkrepubliken ett faktum. Zeth Höglund reste omkring i landet och höll sitt föredrag, "Socialdemokratin och republiken". Detta trycktes samma år och utgavs i en 24-sidig broschyr. (Mehr, a a: 203).
2. Roosevelt, Theodore (1858-1919) amerikansk president.
3. Fallières, Armand (1841-1931) fransk president.
4. Hörup, Viggo (1841-1902) dansk tidningsman, politiker, talare, författare.

Grundade, tillsammans med Edvard Brandes, Politiken 1884, var dess redaktör till 1901. Folketingsman 1876-1892, radikal vänsterman, ville skapa politisk jämlikhet utanför klasser och intressen, ville få människorna att godtaga tesen om det onyttiga och farliga i att ha ett starkt utvecklat försvar. Påstod bl a att om den allmänna värnplikten var demokratisk, så var koleran det också, ty den drabbade alla.
(Ström, 1948: 196, 313).

5. Har ej funnit Karl-Erik Forsslunds kritik mot Adelborg, Gustaf-Otto (1883-1965) och Conradsson, Ivar (1884-1968). Adelborg skrev starkt personliga essäer, aforismer och memoarböcker, och Conradsson skrev erotisk och religiös lyrik samt naturböcker. Conradsson slutade skrifva efter oförstående kritik av diktsamlingen, *Hjärtats frid, den blödande,* 1907. Övertalades 1950 att utge ett bearbetat urval ur sina tre diktsamlingar.
(Litt handboken, 1971: 515, 528).

Malmö den 20/3 09.

Kära Fedde!

Tack för hälsningarna i Bergstens[1] bref. *Tyvärr finns ingen möjlighet att bryta* min öfverenskommelse med "Textil".

Deras listor äro ute och *allt ordnat för två månaders kampagn*. Kommer till Gäfle omedelbart efter påsk, då vi få talas vid. Är ännu mycket dålig och får uppbjuda *all min viljekraft att stå ut*. Vi skola ha *tre stora* möten för S Dm U Klubbarna i *Malmö*, Landskrona Hälsingborg *22* mars, 1-2 april. Hälsa Margit och småfolket. Vännen Kata D-m.

Mötena äro öfverfyllda! Jag har nu börjat med "*Kvinnorna och Kommunalpolitiken*",[2] som tycks intressera *båda parterna*, och bara jag hinner reda ut saken litet mera blir ämnet ypperligt. Mitt möte i *Lund* var *utmärkt* och det var bra. Du må tro jag är nöjd att vara i *Skåne nu*, och allt går brilljant bara

Kommentarer

Detta är ett kortbrev. Texten på kortbrevets baksida är abrupt avbruten.

1. Bergsten, Knut (1875-1931) genomgick skomakarlära, skomakare i Lidköping och Skövde, bosatt i Örebro 1898-1907. Ordförande i Örebro arbetarekommun och Närkes partidistrikt 1902-1907, stadsfullmäktige i Örebro 1906-1907. Expeditör i Gävle arbetarekommun 1907, ombudsman i Gävleborgs läns partidistrikt 1908-1911, styrelseledamot 1910-1922, stadsfullmäktige i Gävle 1910-1931, ledamot av drätselkammaren 1916, dess ordförande 1919, invald i partistyrelsen 1911.
(Sv Folkrör, 1936, 1:230; SAPs kongr prot, 1911:132).

2. "Kvinnorna och kommunalpolitiken", ej definierat i förteckningen av föredragsmanuskript, bevarade i KDs arkiv, ArA, Sthlm. Däremot finns urklipp ur Morgonbris nr 10 och 11 år 1915 med rubriken, "Kvinnorna och det kommunala arbetet". I artiklarna redogjorde Kata i detalj för rösträttens begränsningar, för röstningen i stads- och landskommuner, för sammansättningen av stads- och kommunalfullmäktige, för drätselkammare, magistrat, domstol, rådhusrätt, alla stads- och kommunala nämnder och styrelser. Uppgifterna hade hon hämtat ur *Svensk kommunalkunskap, Medborgares bok*, andra upplagan, 1915. Karaktäristiskt för henne, bad hon kvinnorna "banka

in i huvudet" de enkla grundlinjer hon redogjort för, för att kunna förstå vikten av det gemensamma arbetet på det kommunala fältet.
(Morgonbris nr 10 och 11, 1915).

116

29/3 09.

Här en hälsning från mina härliga fjällar! Jag njuter oerhört af att åter vara här. Var uppe på Kiruna i strålande fullmåne vid midnatt.
Hade ett praktfullt möte med Soc Dm U Klubb.

Kata Dalström

Åmål 21/4 1909

Bästa Fedde!

Hej och tack för sist!

Återigen trakasserier med myndigheterna *de äro tokiga.* Karlstad "rangde upp mig" och där fick jag höra *hur* den käre borgmästaren mödade sig för att hindra mötet. Men det "laxs" ej.

W Folkblad[1] har – efter en hård kamp – *måst göra konkurs* – förbittring mot partistyrelsen som *ej trädt hjälpande emellan.*

De få väl söka klara sig på *något vis,* men ledsamt är det.

Davidson är galen. Han har gått in i den ungsocialistiska klubben i Karlstad och berättar nu för dem *om alla* sina trakasserier och *hur ohederliga socialdemokraterna* äro. Wennerström[2] och jag voro bjudna hem till dem för att dricka kaffe – och jag sade *honom rent ut att* om han *gått till* ungsocialisterna för att komma bland hederligt folk så hade han hoppat *ur askan i elden.* Han är som om han ej vore rätt klok.

Wennerström försökte skaffa honom plats i U[ppsala] N[ya] Tidning – men det gick ej – och en jämmer utan ände från Davidsson är hvad han nu får höra dag ut och dag in.

Och så drömmer han om att [komma] åter till "Norrskensflamman".

Stackars Davidson!

Jag är *rätt kry* – men höll på bli sjuk efter kölden på landsvägen.

Tog Asperin och gned mig med kamfert – så jag blef varm!

Ett sabla schå!

Reser nu till Göteborg. Sänd tidningen till mig där resebrefvet står. Hur är det med Fabians.

Hälsa Andreas[3] och "Childe Harold"[4] och *Margit*

Din Kata D-m.

Kommentarer

1. Värmlands Folkblad startade den 1 december 1906 med August E Andersson, täcknamn Anders i breven och öknamn Gula Faran, som ansvarig utgivare. Tidningen kämpade från starten med ekonomiska problem. Den

ansågs av partistyrelsen vara "en usel pamflett och partiets sorgebarn" enligt ett brev från Andersson till Kata den 16 december 1907.
(KDs brevsamling, ArA, Sthlm).

2. Vennerström var tidningens redaktör från december 1907. Då han kom hem från en utlandsresa 1909, hade tidningen nedlagts strax före storstrejken. (Bråland, a a:156).

3. Andreas Johnsson, medarbetare i Arbetarbladet, där Ström var redaktör från 1 oktober 1908 till 3 februari 1910.

4. Child Harold, efter en dikt av Byron, pseud för Harald Åkerberg, medarbetare i Arbetarbladet 1904-1911.

Torsby den 3/6 1909

Kära Fedde!

Det har varit bra om vi fått träffas litet jag har ju så mycket att tala om, men jag var så fullständigt *förbi* att jag *måste* skynda mig hit och lägga mig "i ide" några dagar – jag bor i "Björnidet" här ser Du. Hela min textilresa[1] har varit utmärkt – men Du förstår *47* möten, plus majdemonstrationerna – det tar.

Pingstafton fäst – åkte så *hela natten*. Talte i Hagfors kl 2. Annandagen i Karlskoga kl 5. Men så var jag *så* nervös att jag måste ge mig hit, min nervositet har flera orsaker. Anders[2] *tar mitt* lif *bit för bit!* Han telefonerade och sade han skrifvit *hem* – bad mig genast telefonera efter brefvet – och *ännu* har jag ej fått det. Hans päningehistorier äro hemska – *och att* få ordning och reda i *dem* öfvergår mitt förstånd. Och *dock* måste *detta ske* – men då jag talar därom får jag till svar "jag kann inte, pängarna rinner bort" – och så är den saken all.

Har Du hört hur det blef med Zetas växel? Han sände mig den så sent att jag var rädd den ej komm åter i tid. Jag har nu något fritt i juni – men tyvärr är tiden sönderspinkad genom lördags och söndagsmöten. Den 19 talar jag i St på det stora kvinnomötet. Skall rådgöra med "fröken Morgonbris"[3] då jag kommer hem.

Få se hur vår Soc Dm Ung kongress blir. *Laga för all del så Du* kommer upp. Jag träffade Oskar Olsson i Linköping och han trodde det skulle bli en skarp sammanstötning *innan* "Per kämpat sin stora strid mot Zeta".

Han liksom *vi alla* beklaga bitterligen att dessa *aldrig* hålla fred.

Per är präktig – *men Zeta oersättlig*. Hans redigering af Stormklockan är stilfull – *bara ej* angreppen *indt bli för skarpa.*

Ungsocialisterna med Hugo Lindberg[4] i teten anfalla honom rätt tappert – och det är utmärkt bra ty det bör hålla honom varm åt *det* hållet!

Säg Fabian att *nu* är jag ifärd med mitt "tullföredrag" och äfvenså ett *grundligt* utredande föredrag Ungsocialismen eller Syndikalismens kärna" – *enkelt* och klart reder det ut dessa historier. Sedan jag nu läst Sorels:[5] Reflexion sur la violence (400 sid) har jag *fast mark under* mina fötter och känner mig säkrare än förr. *Här måste göras något.* Likaså

borde Socialdemokrati och Anarkism ut i *en tredje tillökad* upplaga (med *syndikalismen* efter Sorels och Lagardelle).[6]

Såväl Hjärtes[7] som Sandlers[8] och Zetas[9] äro *hvarken tillräckligt lättfattliga* eller utredande i *den bemärkelse folk i allmänhet behöfver*. (Sandlers är i så fall bäst).

Igår hade jag en härlig dag. Satt och "slöade" på Björnidets tak – och gjortde eft[er] middagen en tur upp till utsiktstornet, hvarifrån en den gudomligaste utsikt öfver Frykensjöarna åt *ena hållet* – och Norge åt det andra ligger framför en.

Rent bedårande är "titten" in i Norge. Det härligaste väder har jag, och *idag skall* jag "slöa" igen.

Men igår kom Torsby Soc Dem Ungkl och bad mig för *själ* och *pina* tala här – och med blödande hjärta lofvade jag dem det!

(Inte hade jag en aning om att *klubb* fanns här). Måste ju redan den 6 tala vid Liljeholmen (Soc Dem Ungkl) och *den 13* för Hedemoras Arbt Kom. på fästen.

Du kann ej tänka så härligt här är – inte njuter jag dock *så* som vid Röstånga – men jag vågade mig ej ned till Skåne *nu*, ty det blir för upprifvande med Anders – som aldrig tycks ha en *tanke* på annat än sig själf. – Den 24 talar jag i Ronneby (sommartinget) samman med Thorsson och Lindblad – och sedan "härjar" jag i Blekinge till 1 juli, då jag *via Malmö* far till Bohuslän på släpagitation. Vi skola därnere sprida "Stormklockan" i massor, för att "äta ut" "Brand" och "Folkviljan".

Hälsa Margit, *Måns Maria* och alla andra. Skrif några rader på Stockholm mellan den *6* och *10* – är hemma då.

Hej! Din halft *ihjälmarterade* vän Kata D-m.

Kommentarer

1. Kata bedrev intensiv agitation bland textilarbetare, engagerad av Sv Textilarbetareförbundet. "Textilare" agiterade hon inför redan före sekelskiftet och hon nämner dem med särskild ömhet i brev och minnesanteckningar.

2. Anders; August E Andersson, var en stor slösare. Han erkände det själv i brev till Kata. Det hände att han inte hade pengar till ett frimärke så att hon måste lösa ut breven, som nästan alltid var "tiggarbrev". Kata tilltrodde honom karaktär. Han svarade i ett brev: "Håna icke, ty olyckan är tillräckligt stor – karaktär, säger pass, tvärtom, den mäst hänsynslösa och ansvarslösa

människa man kan tänka sig, skulder, skulder och nya skulder, utan minsta eftertanke att det är mig en omöjlighet att sedan betala det." Kata sände pengar telegrafiskt många gånger.
(Brev till Kata 29/9 1908, KDs brevsamling, ArA, Sthlm).

3. Ruth Gustafson, redaktör för Morgonbris 1909-1910, agitator och organisatör för agitationen bland kvinnorna. Förekommer i Elin Wägners roman *Pennskaftet* (1910) som Fröken Morgonvind.
(Morgonbris, jubileumsnr, 1904-1979).

4. Lindberg, Hugo (1887-1966) advokat, medarbetare i Brand, ungsocialist, medlem i Sveriges Ungsocialistiska Parti (SUP) bildat 1908. Författade huvuddelen av den principförklaring, "Manifäst till Sverges arbetare", som antogs vid konstitueradet av Sverges Arbetares Centralorganisation (SAC) 1910.
(Persson L K a a: passim).

5. Sorel, Georges (1847-1922) fransk filosof och författare, utgav flera betydelsefulla teoretiska arbeten om syndikalismen. *Reflexions sur la violence* utkom 1908.
(Ibidem:19).

6. Lagardelle, Hubert (1874-1958) ekonom och politiker, tillsammans med Sorel och E Berth den revolutionära syndikalismens teoretiker. Grundade Mouvement socialiste (Den socialistiska rörelsen). Framträdde på socialistkongressen 1908 och utlade de principer, på vilka Mussolini senare grundade fascismen. Som personlig vän till Il Duce fram till kriget mot Etiopien, blev Lagardelle rådgivare vid franska ambassaden i Rom, senare arbetsminister åt Vichy-regeringen 1942, avgick 1943.
(Grand larousse encyclopédique, en dix volumes, Paris, 1968: 547).

7. Järte, Otto (1881-1961) amanuens i Kommerskollegium, anslöt sig under studietiden i Uppsala till SAP, bildade studentföreningen, Laboremus, 1902. Berlinkorrespondent för Soc-Dem 1906-1908, stadsfullmäktige i Stockholm 1911-1915. Tysklandsvän under första världskriget, medverkade i en anonym aktivistisk propagandabok, *Sveriges utrikespolitik i världskrigets belysning*, 1915, i vilken det propagerades för uppslutning på Tysklands sida. Uteslöts ur SAP 1915, kongressen 1917 konfirmerade uteslutningen. Blev medlem i högerns organisation, Allmänna valmansförbundet 1924.
(Hirdman, a a: 434; Arb s, 1: 409).
Otto Järte: *Vad är syndikalism?*, 1908.

8. Richard Sandler: *Arbetarhögskolan och andra socialistiska kulturfrågor*, 1908.

9. Zeth Höglund: *Den revolutionära syndikalismen*, 1909.
(Sv bokkatalog 1906-1910, Uppsala, 1966; Mehr, a a: 203).

St den 10/6 09.

Kära bästa Fedde!

Nu är jag hemma igen och *bra var det jag nu* komm hem ett tag, ty *här* artar sig till *högst trångt* inom "Stormklockan" - mellan "Z" och Hj G-n.

Här i korta ord sakens förhistoria - och n v "historia" i "Stormklockan".

Först hade bestämts 40 kr per vecka, i de svåra tiderna nedsattes självmant detta till 30 på förslag af Hjalmar - och så *nu* på andelsstämman höjdes lönen för Hj till *35, men* "Zeta" sade genast ifrån *att han ej kunde reda sig* under 50 kr och det fick han.

Detta var som att tända eld i en lunta - och Hjalle - blef förbittrad!

Då jag komm hem så såg jag allt var vridet på sned - *och* så fick jag *hela denna* aflöningshistoria och mer till i mig.

Här Hjalmars anklagelser. *Det är* orätt af Zeta som ingenting gör, *utan* egentligen bara jobbar med *sina egna broschyrer* och *använder* "Stormklockan" *för deras räkning att gå* med *på* att *själf taga* 50 kr - och vilja att *jag* skall nöja mig med 35.

2) Han är inte *här* på redaktionen mer än en kort stund på dagen, resten sitter han ute vid Järfva och skrifver. Han förtjänar mellan 3 à 4000 *per år*, men det förslår inte, och han sitter *alltid* i knipa. Jag ville ju ni skulle hjälpa att ordna ekonomien för honom men hvad faen - det hjälper ju inte.

3) Jag skall laga så jag kommer bort, *jag* kann *inte gå här*. Och så är han alltid snäsig och bitig, bara sitter och stirrar långa stunder, och allt är di djäfla pängarna skuld till". -

Och så ett långskäll igen. Jag sade till en början ingenting. Redan *innan* jag for hade jag sett att *ej allt gick lugnt* mellan Hj och "Zeta".

Men så sade jag. *Delvis* har Du rätt. Zetas ekonomi *är usel*, men han har ju både *hem* och nu sitt eget att tänka på och det gör att han *trots* relatift stora *inkomster* har *svårt att klara sig*. Och Gullan är nog ej så klok i det fallet, men det kann *nu ej hjälpas. Tag på kongressen* och gör en hemställan om ordnandet af arbetsfördelningen Er emellan och motivera *den* - och klara ut allt på en gång. Ty *ni måste hålla fred.* Och Hj

allvarligt sagt så måste Du erkänna *att* "Z" är värd *50* dvs *mera är Du* förutsatt *att han sköter sig* – ty det är dock *en af våra* yppersta pännor. *Kif* och splittring *får inte* komma in mellan Er, *det duger inte*, sade jag.

"Jag ger fan i att vara *dräng* åt Zeta och hans Stormklocka – jag lämnar alltihop och vill inte ha med saken att göra" svarte han och så sitta de där och *se ut som två bilder* af "afvundsjuka och misstro". –

Det blir *nu* samma elände som mellan Per och Zeta för *de* usla pängarna.

Jag *talte* vid Zeta *något* därom och *han* säger att Hj *ej alls* kann sköta tidningen, *att* Zeta mycket *väl* ensam *kunde* redigera den om *han* hade tid egna sig helt åt den, och *att en person kann* redigera *den*, men att *inte Hj* kann det. Vidare sade "Zeta" att han och Kilbom[1] gjort *allt för att* hjälpa Hj men att han *är rent* omöjlig och bara gruffar och biter". –

Det *är fel på* båda hållen. Du *måste* komma på kongressen – och om *möjligt* åtaga Dig "Fram" och förlaget, *ty Zeta måste ha* någon kraftig bredvid sig. *Han får inte gå under!* Nu självberömmer han sig – liksom Hj "själfäter sig" af avund.

Jag blir rent *galen af detta!* Själf arbetar jag för *idéerna* – och har ett litet "rödt helvete", med min sabla ekonomi – men inte får jag tappa taget för det. *Kära kära Kalchas* – tag åter rodret inom ungdomsrörelsen i Din hand och låt oss kämpa som förr.

Zeta har fel! *Han är bitig*, han är ej *så ofta på "red"* som han skulle, *han* har ett förb elände med pängar – och *suger* och *suger* men trots *allt är han oersättlig* – och vi *måste* skona hans svaga krafter.

Jag *tror* alla helvetets makter sluppit lösa i dessa dagar! –

Hj känna vi!

Nu hade jag tänkt mig att Hj *kunde ha kvar* sin plats delvis – och delvis ha bokföringsarbete med *efter* sedan förb har öfvertagit Stormklockan *detta för att ej få upp en fäjd* – men det tycks ej gå ändå att undvika det. Osk[ar] Olsson undrade *om* mann ej skulle på kongressen kunna slopa Hj – *men jag* sade genast *utan* ett ögonblicks *tvekan* "att det vore ohederligt, när han nedlagt *så* mycket arbete på detta *det* kunna vi *ej om vi vilja vara lojala".*

Kära Ström – sök med Din förmåga att få allt på *rätt spår igen.*

Jag saknar Dig *så häruppe.*

Du behöfdes här igen.

Igår var Axel Ljunberg från Lysekil här i o f L[ysekils]-Kuriren. Han talte vid VU – och så se om de kunna få den i gång igen. (Stormklockan har brutit mark därnere för oss)! Jag reser ned till Bohuslän den 1 juli tar vägen öfver Malmö för att träffa Anders och börjar *den* 4 de i

Munkedal. Det blir kanske *en af de svåraste resor jag någonsin haft nu när stridens* vågor gå så höga. Men *hvad gör det* – bara *vi själfva* hade enighet och kamplust.

Mitt arbete växer och hopar sig – och *jag kunde göra* oändligt mycket mera om *ej innre strider slet* sönder både mig och *andra därtill. Men här måste jättearbete fram! Vi skola enas* – så att vi kunna göra front *både* mot högern och mot ungsocialismen, *som för hvar dag blir mig allt vidrigare.* –

Jag hoppas att till nyåret kunna få vara häruppe litet mera.

Jag tror det behöfs *nu här allt arbetet* – vet Du. –

Säg Bergsten att jag *säkert* kommer *så* som vi kommit öfverens om – och så hälsa nu alla däruppe.

Fabian först och sist, samt Margit och "småfolket".

Skrif! Är hemma till den *23* reser då till Ronneby.

Vännen Kata.

P.s. Ett par "utställningsbref" för mina *kvinnliga kamraters* räkning komma!
Hej!

Kommentarer

1. Kilbom, Karl (1885-1961) ansluten till den socialdemokratiska ungdomsrörelsen 1906, anlitad som agitator 1908-1910, sekreterare i förbundet 1915-1916, en av initiativtagarna till Folkkalendern 1916, var med om att starta Tryckeriaktiebolaget Fram i Stockholm 1917, ekonomichef för Folkets Dagblad (Politiken) 1917-1923, chefredaktör för Folkets Dagblad 1924 till okt 1936.

Tillhörde Stormklocke-gruppen, medlem nr 27 i Socialdemokratiska vänsterföreningen 1912-1914, var med om att bilda SSV 1917 och SKP 1921. Anförde, efter striden inom SKP 1924, den falang, som 1929 tog ställning mot Komintern och 1934 bildade Socialistiska Partiet (SP). 1937 återvände Kilbom till SAP. Ledamot av AK 1922-1924 och 1929-1944, stadsfullmäktige i Stockholm 1921-1936. Politisk skribent, utgav sina memoarer: *Ur mitt livs äventyr,* 1-3, 1953-1956.
(Sv Folkrör, 1936, 1:632; SV:s medlemsmatrikel 1912-1914, ArA, Sthlm; Kennerström, a a: 5, et passim).

120

Munkedal den 5/7 1909.

Bästa Fedde!

Tack för sist – och sammvaron med Margit och Dig.

Jag fick ej tillfälle gå på utställningen och göra några vidare anteckningar – mina första hade förkomit – och då blef det mig omöjligt skrifva *utställningsbrefven* – tyvärr!

Jag reste den 22 på kvällen och *väl* var det, ty annars hade jag ej dugt till ett "jota" där nere i Ronneby!

Mina möten i Blekinge voro utmärkta – mellan 4 à *500* i Karlskrona – en hvardagskväll!

Så for jag hit via Malmö – där jag dock bara hade några få timmar på mig – som jag fick vara samman med Anders. Hade annars ämnat vara där ett par dar – men det går aldrig som man tänker. I Göteborg träffade jag Lindblad – *han är* mycket "murrig" med anledning af "de unga" och påstår "att den *största faran ej är bland ungsocialisterna, de* får mann lätt bukt med, *utan* den är att söka på annat håll, där ungdomen tränger framm" – och från hvilket håll mann gör opposition. Jag *bad* honom att i alla goda Gudamakters namn vara *litet klok – den* socialdemokratiska ungdomsrörelsen *går ej att stuka* – och *en* strid på allvar mellan "de unga och de gamla" skulle sluta olyckligt för dem som börjat den.

Vi få ej strida – det duger ej – men rörelsen får ej häller *försumpas* – ty det duger än mindre.

Och jag vidhåller vet Du Fedde, att *vi måste hålla oss på yttersta venstern och ej falla undan* –

Det är en *ohygglig historia* med Vång.[1] Och vår höger präss *vet att* begagna sig däraf. *Den* försitter inga fatalier den. Det finns blott *ett medel* mot denna fara och det är *upplysning* och *åter upplysning*! Men hvar få *krafter* som *duga* – i denna kamp mot "alla onda makter i världen".

Jag sänder Dig *det där* gamla långa brefvet jag talade om – Du kan läsa det. Jag kommer *ej upp* till Landsorganisationskongressen – är för trött efter denna "släpagitationen" då!

Hälsa Margit och ungarna.

Med kamrathälsning
Kata D-m.

Adress: Lysekil. Nya Lysekils-Kuriren.

Kommentar

1. Vång, Hjalmar (1887-1909) ungsocialist, som sköt generalen och chefen för kustartilleriet Otto Beckman (f 1856) i Kungsträdgården vid tsar Nikolaus besök i Stockholm 1909. Den högtidsklädde generalen kom från en hovbal i samband med tsarbesöket och uppfattades av Vång som en rysk officer i tsarens svit. Vång sköt sedan sig själv.
(Bäckström, a a, 2:110).

121

Lysekil 18/8 09.

Kära Fedde!

Såg Du hedrats med åtal[1] för uppmaning till ohörsamhet mot lag. Hvad är detta för *tokerier*.

Rundt om i landet ha *vi ju* manat "järnvägare" och "typer" att gå med i vår kamp. Har *oerhört* med arbete. Idag ett storstilat möte med stenhuggare i *hela* Bohuslän. *Lugn* och *kraft* i mötet!

Reser Göteborg i morgon.

Hej! Vännen Kata

Hälsa *alla* och bed Margit vara lugn

Kommentar

1. Fredrik Ström åtalades för ett anförande han höll vid ett möte på Strömdalen i Gävle den 3 augusti 1909. I talet uppmanade han järnvägsmännen och typograferna, vilka inte var anslutna till LO, att vara solidariska med de strejkande arbetarna. Han hoppades att de skulle "rycka in i arbetarklassens försvarskamp mot kapitalet" om de fann det nödvändigt. Det var åtalbart att uppmana nämnda yrkesmän till deltagande i strejk; typograferna och järnvägsmännen vid de enskilda järnvägarna hade strejkförbud i avtalen och järnvägsmännen vid Statens Järnvägar hade blivit statstjänstemän. (Arbetarbladet 3/8 1909; Schiller, a a: 244).

Bergen den 5/10 1909

Kära bästa Fedde!

Ja nu är jag i Norge. Har haft 4 möten i X-iania – skall ha 3 här 2 i Stavanger o s v. –

När Distriktsagitationen slopades för Gäfle – tyckte jag att jag *kunde* realisera min tanke att resa i Norge. Jag sänder här 1 resebrefvet flere andra följa.

Kamraterna äro glimrende här. Sedan valen äro öfver tar jag cirka 14 dar för de norska socialdemokratiska ungdomsklubbarna – *vi* skola se att få de upp – och *starka* – ungdomen här ligger *nu* i händerna på "de kristliga" – och *det* duger ej.

Jag har fått dem i X-tiania att taga 50 ex af "Stormklockan" och konkurrera med "Brand".

Jag trifs brilljant. Tänker på kampdagarna i Göteborg – och undrar hur ni har det.

Hälsa Margit.

Reser till Stavanger torsdagskväll och så nedöfver till X-tiania igen. Kanske jag far så nordpå igen – det beror på.

Jag hade nog önskat få vara hemma öfver Soc Dm Ungkl Kongressen, vill ej afbryta turnén här. Mina ämnen äro "Kvinnorna och Storsträjken Storsträjken" – samt våra *vanliga utredande* partiprogram, hvilka äro *stort* af nöden här.

Hälsa Fabian.

Med kamrathälsning
Vännen Kata D-m.

Kommentar

1. Sedan 1904, då Kata uppmärksammade artiklarna om missförhållanden vid Sulitelma koppargruvor, se brev 23 till Branting, hade hon sporadiska kontakter med medlemmar i Arbeiderpartiet och dess ungdomsrörelse i Norge. År 1909 var hon på agitation där för första gången. Hon återkom 1911, då Tromsø Arbeiderkvinneforening bildades och hon fick kontakt med bl a Gitta Jønsson, som bildat föreningen och engagerade Kata 1913. Åren 1910, 1913, 1916 och 1918 anlitades Kata som agitator i den norska arbetarrörelsen. (Skogheim, Dag, a a: 16 ff).

123

Kristiania 15/10 09.

En hälsning från Norge och kampen under stortingsvalen! Här är lif och rörelse! Mann *slåss* om kvinnorna!

Arboga den 24/10 09.

Kära Fedde!

Hemkom i onsdags på några dagar. Det var mycket att ordna med nu.

Jag är *utomordentligt glad* öfver de beslut som fattades på vår kongress[1] – och ännu mera glad öfver att Du nu kommer åter till St[2] där du kann göra Dig i högsta måtto gällande och återtaga ledningen i *Dina* händer, ty det behöfs i sanning *nu mer än någonsin*. Jag träffade igår på vägen hit Karlsson, han skulle till Westerås och det blef naturligt *genast* tal om "Stormklockefraktionen" eller "Stormklockorna". Han var mycket förgrymmad. *Ansåg* att Du varit illojal som gått med på förslaget (hvilket *han äfven sagt Dig*) och hoppades att Zeta Höglund, som är en mycket fräck herre, inte skulle bli så gammal på platsen. "Herrarna komma nog *snart* i lufven på hvarann".

Stormklocke-segern blir ej långvarig – *det är en barnsjukdom* ungdommen måste gå igenom och *då* blir det tid för P A att återkomma –

Och så tillade han: *"Jag* har haft tålamod med ungdomen i det längsta, *nu är det slut"*. Karlsson *verkar* absolut innormal!

Han sade dessutom att han *ej skulle vara* bland socialdemokraterna länge, han hade fått *nog* af *"kafferepsförföljelser"*, och bornerade småsjälars förföljelse.

Han syntes vara *mycket förbittrad* på allt och alla. Så frågade han "Jag undrar hur det egentligen känns för *Dig* att under åratal vara beröfvad kulturen – och lefva i en sådan "miljö" ute i byggderna? Är Du nöjd med *Din* verksamhet? "Ja – svarade jag – *Jag älskar mitt* arbete i *mänsklighetens tjänst* lika *högt idag* som för *15* år sedan – *den miljö* jag behöfver för att *kunna arbeta den* framskapar jag – *och kulturen har jag med* mig i form af *litteratur* och "natur" – och jag *är fullt nöjd*.

"Det är märkvärdigt, för märkvärdigt, men Du *är "troende"* – "Ja på socialismens *seger*" – svarade jag –

"Fraser – som *gör sig* på *möten* – *jag har* förlorat *tron* på dem och *vill inte brytning med* de andra. Var du inte samman med "Venstre" i Norge? *Det var* hyggligt folk.

"Nej vet Du *jag* vill ej beblanda mig med de borgerliga – *nu mindre*

än någonsin".

Han är förbi Karlsson, låter *det innre* missnöjet fräta upp sig istället för *att öppna* slussarna utåt. Folket *har* ej i honom *sin mann*. Så talade vi om storsträjken, taktiken m m.

Vi få nu samla *allt ungt och lifskraftigt omkring oss* – och *trots allt går det.* Igår t ex *hade* jag möte här, behandlade "Kvinnorna och Politiken – i Norge".

Öfver 300 hade *betalt* sina 15 öre – och tog emot mig med applåder och de *följde* mig *före och efter* och *under* föredraget.

Jag trodde knappt att så skulle ske – *efter storsträjkens fasor – och* den aktiva del jag lagt i sommar *i densamma.* Zeta talade om att *Du* och han tänkt få mig som ungdomsförb agitator nu *en lång tid det skall jag gärna göra* – blott med *två* reservationer – jag *vill* bli *ledig en månad* eller så på *nyåret* – i februari t ex och så i sommar en 6 veckor *ifall jag åter skall* till Bohuslän. *Dessutom* måste jag *nu* taga min *redan planerade resa* för *Norska ungdomsklubbarna* (14 dar) och så kanske 14 dar à tre veckor för "Verdandi" som *där* hör till partiet. Jag umgås med den stora planen *att få upp en lika stark* Soc Dem Ungrörelse *där* – som här. Jag ville träffa Dig hälst *innan jag reste* – ty det är *mycket* att tala om, och "de gamla" äro ej bättre i *Norge* än i Sverige mot "de unga". Sänd mig resebrefven i Arbetarbladet omgående är Du snäll, jag vill skrifva dem färdiga så Du har *hela resan.*

Talte *sista dagen* samman med Puntervold[3] ut i Lysaaken. Det var ett godt möte. *Hela den norska* turen har varit *ett "fästtåg" – där* idéerna *burits i spetsen.*

Anjell Olsen i Bergen och Buen[4] i Trondhjem bad specielt hälsa Dig.

Blommor och allt möjligt har jag fått, folk har kunnat k[v]äfva mig af vänlighet. Anjell Olsen bad *hälsa* Dig likaså Buen i Trondhjem. Ni ha träffats på kongresser. Jag skall nu i St hålla *två* föredrag om "Kvinnorna och de norska valen", så *ett* i Katrineholm (de två här redan hållna som legat efter i månader) och så antagligen *ett par* i Trollhättan på återresan till Norge. Sverre Krogh[5] följer mig i Idefjorden *där* de eländiga "ungsocialisterna" ännu regera på *ömse sidor fjorden.* Sverre och Olausson[6] *ha nu blifvit [två] af våra bästa pojkar.*

Vill Du i Gäfle ha ett möte för "Kvinnoklubben" *så* kann det gå, men då måste jag först ha dagarna i St och Katrineholm klara innan jag kann säga *hvilken dag.*

Vill Du vara så god och sända "Arbeidet" i *Bergen* och "Ny Tid" i Trondhjem mina "korrespondenser" till Arbetarbladet. De vill gärna ha dem.

Jag känner mig *kamplystnare än någonsin förr* – skall ha "Vargaflockens moral och vår"[7] – antagligen redan *nu* för Soc Dem Ungkl i St men måste först gå igenom det med *Georg*[8] *så jag ej* åker fast. *Det* skall bli mitt "Standard work" i vinter.

Hälsa Fabian och Maria och "Childe" och alla de andra. Säg att jag riktigt längtar efter att få träffa dem liksom Dig.

Alla band med "de borgerliga" t o m släktigarna äro slitna – jag står friare och *kampdugligare än någonsin* – och älskar *striden mer än någonsin*.

Tusen hälsningar
från Vännen Kata
Hej!

Kommentarer

1. Vår kongress syftar på socialdemokratiska ungdomsförbundets kongress, som hölls i Stockholm den 11-14 oktober 1909.

Kongressen präglades av starka meningsskiljaktigheter mellan den s k Stormklockefalangen med Zeth Höglund som främste talesman och dem, som förespråkade en till partiledningen mera följsam politisk strategi främst Per Albin Hansson och Gustav Möller.

Per Albin Hansson ersattes i förbundsledningen med Zeth Höglund, och Fredrik Ström efterträdde Hansson som redaktör för tidningen Fram och som föreståndare för förlaget med samma namn.

2. Kongressen beslutade att flytta förbundsledningen, tidningen och förlaget från Malmö till Stockholm. Den antog också Stormklockan som förbundsorgan.
(Lindbom, a a: 147 ff).
Ström lämnade sin tjänst som redaktör för Arbetarbladet den 1 februari 1910 och flyttade till Stockholm, vilket Kata uttryckte sin glädje över.

3. Puntervold, brev 23 till Branting.

4. Buen, Anders (1864-1933) redaktör för norska Social-Demokraten 1900-1903, för Ny Tid, Trondhjem 1903-1912, stadsfullmäktige i Trondhjem 1908-1919, stortingsman 1906-1921.
(Björnberg, a a: 396 et passim).

5. Krogh, Sverre, norsk ungdomsklubbist, påverkad av ungsocialismen i Sverige, medarbetade i norska ungdomsförbundets organ Ung-Socialisten 1906, gav uttryck för den antiparlamentaristiska radikalismen och antimilitarismen. Dömdes till tre månaders fängelse för ett antimilitaristiskt föredrag i Kiruna 1908.
(Meyer, a a: 148, Fernström, a a: 174).

6. Olaussen, Eugéne (1887-1962) i likhet med Krogh påverkad av ung-

socialismen i Sverige, tillhörde inom ungdomsförbundet i Norge den fackliga oppositionen, som i syndikalistisk riktning påverkades av den franske syndikalistiske teoretikern Georges Sorel och den svenske syndikalisten Albert Jensens agitation i Norge.

Olaussen och Krogh spelade samma roll i opposition mot det norska arbeiderpartiet som Höglund, Ström m fl inom det svenska socialdemokratiska partiet.
(Meyer, a a: passim).

7. "Vargaflockens moral och vår"; föredrag, utgivet som broschyr 1910 med titeln *Vargaflockens moral. Ett minne från Storstrejken*.

8. Kata garderade sig mot åtal genom att rådgöra med sin svärson advokaten Georg Stjernstedt.

Narvik 14/11 -09.

Kära Fedde!

Tack för sist i Gäfle. Sökte Dig förgäfves på Stormklockan, då Du kommit till St i o f Malmöresan.

Jag sänder här det sista Norgesbrefvet. Var god sänd Buen "Ny Tid" Trondhjem ett "epl" af Arbetarbladet är Du snäll. Han har fått de andra reserbrefven. Här är nu änteligen *klart med* det norska ungdomsförbundet. Men det är ännu i sitt "vardande" - och *här* liksom därhemma, äro "de gamla" "blixtförbannade" på *hela ungdomsrörelsen* - och *här* som *därhemma, se de snedt på mig* för jag har ungdomsagitation *Buen*, Angell Olsen och Puntervold äro *de* enda som i det fallet äro hyggliga *mot oss* - Mötena gå branog fastän en viss slapphet gör sig gällande *efter valen.*

Den 4 dec börjar jag agitationen för Nerkes Ungdomsdistrikt - fortsätter till *den 22* - tar så "julfritt" samt därpå de 4 återstående mötena.

Jag *får inga fridagar under turnén*, utan får taga *dem efteråt* på en gång enär de önskade få så mycket som möjligt *före julen.*

O Castello[1] hade gjort upp resplanen innan han for till Norge och tillskrifvit centralstyrelsen därom m m.

I morgon reser jag till Skien och så till Tänsberg, Sangasborg och Fredrikshold och så ned till Göteborg, hvarpå jag *den* 4 dec börjar *i Laxå* -

Sänder Dig här "Bildning och Klasskamp"[2] - Du minns jag tog Din andra. Skrif ett par ord om den.

Hej! Hälsa alla grabbarna!
Din Kata D-m.

Kommentarer

1. O Castello; Per Olof Jonsson-Castello f 1874, aktiv i Örebro soc dem ungdomsklubb, invald i dechargeutskottet vid kongressen 1909. Greps i samband med kongressen tillsammans med ytterligare sju kongressombud av

detektiva polisen för förhör. Gripandet föranleddes av påstådda händelser i Göteborg och visade sig vara ett misstag. Våren 1909 spred Castello antimilitaristisk propaganda i Örebro och dömdes den 23 juli till 30 kronor i böter.

Castello anlitades som talare. Bl a höll han festtalet då Hallsbergs soc dem ungdomsklubb firade sin första årsfest och invigde sin fana den 5 maj 1909. (Uppgift från Bo Fransson Folkrörelsernas arkiv i Örebro län).

2. *Bildning och klasskamp*, broschyr författad av Kata, utgiven 1909.

126

Skien den 19/11 09.-

Kära Fedde!

Här får Du en hälsning från Skien - Ibsens födelsebyggd. Jag har präktiga möten här. Börjar i Laxå för Ungd Förb *den* 4 dec. Tusen hälsningar från Vännen Kata till Eder alla.

Skien den 18/11 09.

Kära Fedde!

Ja *nu* få Du åter ett bref från mig.

Sänder Dig t l några tidningar – Will dessutom säga Dig att jag fått Red Berg att prenumerera på *Arbetarbladet* för att han önskade en "radikal" tidning. Han har "Ny Tid" hade funnit den bättre än Soc Dem, *nu* skulle han ha Ny Tid och Arbet.bl.

Jag vill säga Dig att *om* ni tycka hemma att det är illa beställt med *den socialistiska upplysningen* – så är det *ett himmelrike därhemma mot här* i Norge – där man låter pendeln svänga mellan den vansinnigaste ungsocialismen à la Waerenskiöld och den grådaskigaste socialdemokrati à la Nils Persson och Rydén. *Politiskt intresserade* äro arbetarna i *högsta grad* – men ingen klarhet alls ha de. Sverre Krogh och jag ha haft långa resonemang om *hur* vi skulle komma ur "sädesuppen" som han säger.

Deras *hela* ungdomsrörelse *måste* få *ryggrad* – och det en stark.

Den 1 dec talar jag nere i Trollhättan och börjar så den 4 dec för Nerkes ungdomsdistrikt. Jannuari – Februari hade jag tänkt ligga hemma i St med lördags och *söndagsagitation*, och så få Ni ordna *långturer hvar ni vill* – men ordna dem så att jag får *så* riktigt ordentligt i den nu beredda jorden.

Jag har mycket att tala om.

Hälsa liten Margit och Fabian, Maja och "Childe" och alla.

Hej! Vännen Kata D-m.

Jag tycker mycket om Krogh – och *ännu mera* om hans lilla fästmö Solveig som är en oskattbar hjälp åt Sverre, *en* af dessa kvinnor som mann ej träffar *en på tusen af*, det är säkert. Hoppas hon följer Sverre till konferensen, jag har bedt henne bo hos mig.

Hallsberg den 6/12 09.

Kära Fedde!

Komm hem från Norge den 30 – i full snöyra. Hade rest från Skien kl 7 på morgonen och komm en timme försenad till Trollhättan – midt i natten. Där hade Arbetarkommunen stort möte. *700* billjätter sålda – *alla mina* "rallare" voro där. Talte om "Vargaflockens moral". For så ned till Göteborg och inventerade Einars bokförlag – som han tyvärr misskött oerhört, tillfölje af sina många resor. Vi få nu – liksom Ungdomsf realisera till 50%.

Den 4 började jag min agitationsturné för Ungdomsförb med ett *urstyft* möte i Laxå. Deras klubb är rätt god och nu slogo de ett slag. De hade fäst – *fullt hus*. Bara 10 öres entré *"för* att låta utomstående få höra *ett ordentligt föredrag"*.

Stämningen hög. Ämnet "Socialistiska framtidskonturer".[1]

Här var likaledes *ett* utmärkt möte i går minst 275 personer och 25 öres entré. Klubbisterna jublade ty deras *kassa* var tom. Jag skulle vilja säga "Gud signe mina pojkar" – *de* veta ej hur väl de vill mig – och *nu* börjar "töserna" komma med *också*!

Jag reser nu till Degerfors och så vidare. Jag är ej *alls trött nu* – sedan jag *böjat med arseniken igen.* Hade recept emot mig i Göteborg.

Albin Hillberg[2] och Georg Karlsson,[3] två av våra Göteborgsklubbister ha genomkorsat Nerke och Vestergötland, dels per *tåg*, dels per fot.

De *förtalte* att i hvarenda *stuga* de kommo till lågo trafvar af Svenska Folkförb *gratis skrifter – de ha "gånghud",* som går ur stuga och i stuga – *och under tiden hvad gör* "partiet"? Intet. *Kära* laga så *vi nu få ut något motgift.* Jag skall göra *allt nu* för att sprida socialistisk upplysning – och till all lycka *når jag* folket.

Hej! Hälsa *alla* därnere.

Tusen hälsningar
från Vännen Kata.

Sista Norgesbrefvet kommer!

Kommentarer

1. Katas föredrag, "Socialistiska framtidskonturer", broschyr 1912.

2. Hillberg, Albin (1883-1952) handlande i Göteborg, ombud för Västergötland vid partikongressen 1917, deltog i sammankallandet till den kongress, som bildade det socialdemokratiska vänsterpartiet samma år.
(Bäckström, a a, 2: 268, 301).

3. Karlsson, *Georg* William f 1887, Göteborg, diversearbetare, agitator. Flyttade till Stockholm 1911. Brevväxlade med Kata 1909-1916, var en tid inneboende hos henne och hennes yngste son, Gösta. Var oftast ute på agitation, många gånger till fots. När Karlsson färdades med tåg träffades han och Kata vid järnvägsstationerna om deras agitationsturer sammanföll och var i samma geografiska område. Till Karlssons uppehälle bidrog försäljning av Katas broschyrer, på vilka han fick provision.
(KDs brevsamling, ArA, Sthlm).

Kopparbärg den 14/12 09

Kära Fedde!

Här får Du läsa ett par *rent förtviflade brefvfrån Einar*! (De båda andra jag omedelbart förut fått – och som äro ändå *värre*, kann jag ej sända Dig *enär* han bad mig ej *visa dem).* –

Jag grälade *duktigt* på honom – och bad honom tänka på att *vi alla ha det ytterst svårt nu.* Men nog är det för galet af Centralstyrelsens utskott *att ej ens söka få ihop så pass* som *50 kr* åt honom, som kongressen anslog åt Einar och K Åström. Jag begriper *ej* utskottet i detta fall.

Einar är rent upprifven – jag sände honom 10 kr – och frimärken, *nu måste vi söka om ej annat få skjuta ihop litet till julen åt honom.*

Jag har alldeles utomordentliga möten *öfverallt* – igår talade jag vid Högfors (400 pers) *det* lyder under Horndals-Bohman och mann har *där bundit arbetarna* med personliga kontrakt. Jag var mycket trött då jag komm hem ½ 1 på natten efter en åktur på 3 mil. Men nöjd med arbetet.

Jag känner mig *oändligt* glad att stå med nu och aldrig har det kunnat vara bättre att resa. Vid Högfors voro ingeniörerna och *hela* "underbefälet" närvarande jag talte om "Vargaflockens Moral", och berörde arbetsgifvarnas *avtalsbrott* mycket utförligt.

Hvad ha "de borgerliga" för rabalder från Horndal?[1] – Är det sanning? –

Skall just nu resa till Ställdalen ett *äkta hål – det med* – ty där ha arbetsgifvarna varit galna.

Kära Fedde, Du kunde väl sända ett brefkort *så jag kände mig något* i "raport" med Dig – *nu* har det varit *för galet.*

Jag kommer hem den 22.

Hälsa Fabian Maja – Margit och alla.

Med kamrathälsning
Kata D-m.

Ps Skrif på *Kårberg* är där den 10. –

Kommentar

1. Kan syfta på någon politisk händelse, som hade samband med vräkningarna i Horndal efter konflikten på arbetsmarknaden 1909.

Gäfle den 10/2 1910

Bästa Fedde!

I all hast några ord.

Mötena äro *utmärkta* – öfverfulla hus och den bästa stämning, *men* jag är ej nöjd ändå – fastän *de andra klubbisterna* äro det.

Igår bildade A Johansson[1] och jag en ny klubb i Bomhus med *22* medlemmar – unga pojkar som *ej* förut varit med – och vi hoppas det bästa. I Sandviken kunde ej någon klubb bildas af mig ty jag talade i Vestanbyn – och där skulle *en* Arbetarkommun startas – så äfven *där* kunde jag ej få upp klubb.

Mötet här i Gäfle var storslaget.

Det bästa vi kunde önska oss och en präktig diskussion. (De ville taga min fridag om *fredag* – men det sade jag nej till). Reser i dag till Gysinge – sedan norröfver ett tag.

Har talt med sågverksarbetarnas Svensson[2] – han skall i samråd med Dig ordna *uppeftter Ådalen*. Jag *tror* det blir nödvändigt att jag *mellan de* båda turnéerna får *en vecka fritt* att hvila på. Kunde jag ej få taga *Jämtlandsmötena i början* enär jag tänkte hvila i *Åre* eller *Mulfjället*.

Korten kommo, de tycks gå bra.

Broschyrerna gå dåligt – (i Hoffors hade de *140* ex af Valboken kvar)[3] jämte andra därtill.

Jag har svår tråkig reumatism, och det är gement men jag skall skaffa mig litet varmare kläder, går det väl bättre.

Intresset för mina föredrag är stort, men *några* stora synbara resultat säger jag *rakt ifrån* att Ni *ej* får räkna på. *Allt jag kann göra skall jag göra,* men *inte mera häller.*

Jag kann hälsa Dig från Harald och Jonson – *alla sakna Dig* t o m O D[4] sade dagen innan han dog, jag var då uppe hos honom "Ström, *det var en präktig karl*", och Bergsten sjöng samma visa.

Maja var jag hemma hos härom dagen hon har trefligt som alltid. Skrif nu några rader så jag *ej* tappar bort "känningen" med Er därhemma. Och så hälsa alla.

Jag undrar *hur* det går med Zetas åtal?[5] Hörde hans föredrag i Sandviken. Det var alldeles brilljant – men *inte farligt* enligt min mening.

Jag tycker det *nu* kunde vara nog med "åtalsgalenskaperna".
Ring upp dem hemma hos mig och hälsa.

Med kamrathälsning
Kata D-m.

Kommentarer

1. Johansson, Alfred (1877-1951) skomakare från 1890, vaktmästare vid Kvarnsvedens Folkets Hus och expeditör för Kvarnvedens Grov- och fabriksarbetarefackförening 1908-1909. Ordförande i Sv Sko- och Läderindustriarbetareförbundets av 20 åren 1912-1928, ledamot i styrelsen för Gävleborgs läns distrikt av SAP 1910-1912, stadsfullmäktige i Gävle från 1919.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 546).

2. Svensson, Carl August (1861-1925) sågverksarbetare vid Heffners ångsåg i Sundsvallsdistriktet, känd för den stora Sundsvallsstrejken 1879. Arbetade där från 1889 till 1899, då föreningsrättsstriden utbröt. Avskedades på grund av facklig aktivitet, var med och bildade Sv Sågverksindustriarbetareförbundet år 1900. Expeditör för Dagbladet Nya Samhället, Sundsvall 1905. Ledamot i partistyrelsen 1908-1925, i AK 1912-1917 och 1921-1925.
(Ibidem: 1038; Edenman, a a: 294).

3. "Valboken"; *Valhandbok. Det nya valsättet*, Värner Rydén, Sthlm 1909.
(Fram nr 4, 1909).

4. O D; Olle Danielsson, avled den 9 februari 1910 i lungtuberkulos, 55 år gammal. Han jordfästes på Gamla kyrkogården i Gävle söndagen den 13 februari.
(Berglund, a a: 65).

5. "Zetas åtal"; Z Höglund hotades av åtal av polismästaren i Gävle då han skulle hålla sitt föredrag "Kungadömet av Guds nåde" i Strömsbro utanför Gävle. Höglund protesterade mot förbudet att tala och han begärde att få hålla en föreläsning om Strindberg i stället, vilket tilläts. Några timmar senare höll Höglund sitt föredrag i Sandviken utan att polisen ingrep.
(Höglund, 1951: 182).

Gäfle den 15/2 1910

Bästa Fedde!

Nu skall Du i all hast få några rader medan jag sitter på Arbetarbl och väntar. Mötena äro storslagna och bästa stämning råder. P. *Kortet* har jag uppläst för st[yrelse] medl och mann sade sig *ej* ha något emot att ge 5 eller 10 kr – förutsatt *att det blef 20 kr netto.*

Nu har det *dock* ej blifvit det mer än för Gäfle och Hofors – (före brefkortets ankomst båda).

Uritz[1] var i Hofors, sedan ha vi mötts i *Storvik o* Gäfle – hans agitation går *utmärkt* se i Arbt Bl. Jag ville föreslå C St att Uritz finge följa mig uppe i Ådalen f o m 1-15/4.

Öberg[2] skref igår att de och Ungdomsdistriktet *beslutat* få mig (*genom* Ungdomsdistriktet) under halfva *mars* – och ½ april. *Hur Du* och *De* ordna saken vet jag ej. *Första delen skulle vara för* Landstingsmannavalen.

Jag önskar i så fall få en del anvisningar *hur* den agitationen *lämpligast skall ordnas.* Skrif därför med första. Jag reser nu upp till Söderhamn *och ber få all post och broschyrer dit – ej på* Ljusdal *för all del,* det är en *afkrok* som är *eländig postgång till.*

Framställ till C St att Mauritz Westberg *får* samtidigt med mig, bedrifva agitation *ute i byarna* – och vid sågverken. Öberg säger att *hela Ådalen ligger i kras*[3] *– värre t o m* än *1906* då jag äfven fick resa dit.

De bästa hälsningar från mig.

Med kamrathälsning
Kata.

Kommentarer

1. Uritz, Mauritz Västberg.

2. Öberg, E O "Ero", Frånö, ledamot i styrelsen för Ångermanlands partidistrikt, som bildades i Kramfors den 6 januari 1910. Styrelsen förlades till Härnösand.
(Mäler, a a: 69).

3. "hela Ådalen ligger i kras"; verkningarna av storstrejken och lockouten 1909 återspeglades i sjunkande medlemsantal för såväl SAP som LO. SAP hade första kvartalet 1909, 101 423 medlemmar och sista kvartalet 60 813. År 1908 hade LO 162 392 medlemmar och för 1909 registrerades 108 079.

Kraftmätningen på arbetsmarknaden 1909-1910 drabbade i hög grad sågverksdistrikten i Västernorrlands län med dess många sågverk i Ådalen, där också kampen för föreningsrätten pågått sedan Sv Sågverks- och Brädgårdsarbetareförbundet ombildats 1897.
(Hirdman, a a: 93, Björklund, a a: 151 f).

Ockelbo den 16/2 1910

Kära Fedde!

Tack för bref och dito för Ljusnebrefvet.

Jag undrade just hur Ljusne skulle ordna – ty de ha blott "Fejan" och det är för kallt att tala ute nu.

Sandarna – Lervik ligger en styf mil från Ljusne – och dito från Söderhamn (landsväg).

Har varit *å båda* platserna flere gånger för "Sågverks" och Kommunens del.

Här har Du ett bref från "Ådalen" – Eros – som Du ser vill "distriktet" där halfera, tycks det, med Ungd förb. Du svarar naturligtvis *så* som *Du* vill – låt mig blott veta *i tid* hur det blir.

Du ser *att allt* är i kras, och jag upprepar *än* en gång – låt *Uritz* följa med, *så vi få ett genomgripande arbete utfört nu.*[1] C O Johansson var med 1906 under min *så kräfvande agitation* för Sågverksförb. *Jag* skall göra *allt* för att återfå Ådalingarna.

Men då vill jag *(om möjligt)* ha *all hjälp*, ty arbetet är mycket svårt.

Westbergs resa har varit och är mycket gifvande – *det* vore *ej* meningen han skulle komma upp förrän han *afslutat denna turnén.*

Igår hade jag ett möte här (450 personer) Vargaflocken. De äro tokiga! *Länsmann* Westin[2] komm och begärde få i afskrift "Lockoutens Regering och Vargaflocken" hvilket han ock skall få. Stämningen utmärkt. Efter bildades en klubb (9 med). *Uritz skall hit* efteråt med Ungdomsföredraget. Idag reser jag till Norrsundet få se hur där blir. Jag hoppas att *det nu* skall bli lif i våra klubbar, ty det ser ut som om vi voro ute *i rätta stunden* – och Du kann ej tro så tacksamma de äro. Här igår hade de dumma människorna tagit 10 öres inträde – så det blef ju *så litet* – annars hade de gjort en fin recett. Gäfle-kl *tjänade netto* på *Zeta* och mig 120 kr.

Och den skulle behandla frågan om insändande af extra bidrag till processfonden ehuru Ditt brefkort komm efteråt. De ville ha min fridag (torsdag) för Vargafl *men det sade jag nej till.* Söndagen var en ohygglig dag, med *tre möten* och skjutsar hela dagen. Jag var nära att svimma i Storvik. Men *alla* tre platserna voro *så* tacksamma öfver

mötena. Hedin kommer snart upp till St – tag då emot honom med *all er vänlighet.*

Han är nedstämd öfver sitt Åkarpsmål och sade *"Det finns väl alltid som sista resurs en Amerika-biljätt".*

Adler[3] hade nyss varit där före mig. Och Ernst Åström *var* i krokarna för "T . . .larna" nu. *Sök* tänka på Åström och Ad[olf] Lundgren *när det passar sig.*

Hörde af Georg det varit på tal *han* skulle tagit en vandringsturné men att så *ej* blef.

Det var i mitt tycke bra, ty han måste börja arbeta med sitt, så han får sin ekonomi litet i ordning igen efter storsträjken, han får ej släppa sitt yrke. –

Så väl att Einar[4] fick sitt straff nedsatt. *Så fort han* kommer ut skola vi *genast sätta honom i arbete.* Den kära pojken måtte väl ej taga skada af den långa fängelsetiden. Jag hoppas *C S* tar hänsyn till min anhållan att få 8 dagar fritt *på egen bekostnad*, då jag nu den 5 mars afslutat Hälsingeturnén.

Jag tänkte hvila i Åre eller Storlien då ett tag *innan* nästa långtur börjar. Tag då mötena i Jämtland medan *jag är där.*

Jag hade sedan ämnat att få vara hemma 1 maj – och *tala i St* hvarom jag skall tala med Wickmann *det har länge varit talan därom* – och Hjalmar kann gärna säga *åt Forsell härom* – ty annars blir det så att jag får den dagen ute i landet – som vanligt – och "mig lyster" att tala på "Gärdet" i år.

De konservativa tidningarnas ekannerligen "Hernösandsposten" och "Sundsvallsposten" ha reklamerat *utmärkt* för min Ådalsturné – och det fägnar mig!

I Furudahl lär *vi ha en galen länsmann* sade mig en kammrat här igår. Tillskrif *dem att mötet* är förberedt *och anmält,* så alla "laga formaliteter" äro klara.

Det är ju en "sju helsikes väg dit upp" – ett par stationer från Orsa.

Ja nu *nog* – ett par resebref komma – Du har väl sagt åt Hjalle *att rätta felet* i *resebrefvet* – för all del gör det.

Många hälsningar till Eder alla!

Med kamrathälsning
Vännen *Kata*

Sänd mig *Sista "Fram"*

Kommentarer

1. Den 8-17 mars 1910 företog Kata en agitationsturné i Medelpad. "Uritz", Mauritz Vestberg deltog i agitationen med tal och deklamation.

Kata och Uritz fortsatte turnén i Ångermanland med början i Frånö den 21 mars. Från den 16 april fortsatte Kata ensam turnén, som var planerad till den 26 april.
(KDs agitationsrapporter, 1910, ArA, Sthlm).

2. Westin, Axel, f 1866, kronolänsman i Ockelbo från 1905, landsfiskal fr o m 1918.
(Landsstatsmatrikel, utarb av M Blomstedt, Sthlm, 1924: 422).

3. Adler, Nils (1878-1947) vid sekelskiftet anställd vid Stockholms stads spårvägar, sekreterare i Sv Spårvägsmannaförbundet 1903-1909, ombudsman i Sv Järnvägsmannaförbundet 1909-1913. Organisationschef i försäkringsanstalten Folket 1914-1918, därefter chef för Sv Jordbrukskreditkassan. Ledamot i AK 1925-1928.
(Biografica, ArA, Sthlm).

4. Einar Ljungberg dömdes för majestätsbrott för att han i ett föredrag i Stockholm 1909 sagt att kungen ej under den stora arbetsstriden varit den gode fader för sitt folk som han påstods vara. Efter 5 ½ månaders rannsakningshäkte dömdes han till 8 månaders straffarbete.
(Nerman, 1938:334).

133

Ockelbo den 18/2 1910

Kära Fedde!

Sänder Dig här en partiel rapport öfver Gestrikland.

Reser idag kl 3.12 till Kilafors – och slår upp mina "bopålar" i *Söderhamn* där jag sålunda är t o m torsdagen i nästa vecka.

Efter sedan Bomhus klubben *brutit isen* tycks det bli "nytt lif" i klubbarna.

Och det är för väl. I Norrsundet hade Kilbom fått upp en alldeles stilfull klubb och här i Ockelbo är det bra med.

Jag tycker *mycket bra om mig – nu* men håller fortf fast vid *att vi ha dubbel vinst* ifall "Uritz" eller och *någon duglig* klubbist däruppe i Ådalen finge följa mig – ifall det blir för dyrt med Urres resor.

Af broschyrerna har af "Det nya valsättet" gått åt *24* ex och af "Talaren"[1] återstår 3 ex. Hoppas jag får dessa sednare till mig på Söderhamn.

Uritz tog 25 vykort efter 3.50 per 100 ex. Och vi beslöto taga "3 för 25 öre" – och 10 per styck – ty *sedan* klubbarna rekvirera och *sälja billigare.*

Vill *Ni ha* dem sålda billigare så säg till.

Vargaflocken *frågas* efter öfverallt – och Norrsundet gruffade enär de redan för 8 dar sedan rekv 100, men när ej omslagsteckningen är klar kann det ej hjälpas.

Sände "Zetas" växel igår "Express" – det var bättre än att vänta tills jag komm till Söderhamn. Hoppas han fått brefvet.

Gif mig nu *snart besked* om *hvar* och *när* "Sundsvalls – Ådalen turen" skall börja och *låt mig få de begärda* fridagarna mellan de båda stora turnéerna, jag behöfver dem. Det är mycket landsvägsskjutsar – och de tröttar mera än annars.

Hälsa alla "grabbarna" och Margit från mig.

Med kamrathälsning
Vännen Kata D-m.

Kommentar

1. *Talaren*, broschyr av dr Emil Sommarin, Frams förlag 1910. (Annons i Stormklockan 20/8 1910).

Söderhamn den 23/2 1910

Kära bästa Ström!

Jag vill nu skrifva till Dig med anledning af mina möten.

Norrlandsposten[1] för den 22 har *en* skällartikel som visar att jag sårar dem i deras hjärterötter, med dessa föredrag.

Georg for på min begäran upp och mötte mig och vi bildade klubb i *Kilafors* – han tituleras "ungsocialist" – *att hela* deras anförande *är osannt behöfver* jag *ej säga*. Han polemiserade *mot* ungsocialisterna och sade just i fråga om religionen "att vi vända oss ej, som ungsocialisterna *mot religionen* – utan vi bekämpa *statskyrkan*". Vill Du vara god och *nu* i denna fråga taga Dig an "Norrlandsposten", ty den är fräck mot oss båda, *värst mot mig.*

Mötena i Lervik i söndags och *här igår* voro rent *storslagna. 100 tals* fingo vända om. Här var 450 *15* öres billjätter sålda – de dumma nötena som ej tog 25. De borgerliga formligen *"spyr etter* öfver mig – och åkaren som skjutsade mig till Lervik sade "att herrarna är rent ilskna på fru Kata – de hör jag bäst som skjutsar dem".

Telefonerade idag för att träffa Dig enär jag ville spörja *om Ni på* mötet *ville behandla frågan dels om* Mauritz Westberg och min Ådalsresa, dels om att Georg f o m den 24 t o m den 6 mars *mot broschyrer* (mot något högre % fingo följa mig. Det är *9 nya klubbar att* bilda och det blir absolut ogörligt att ensam reda sig på dessa möten med hopp om resultat. Det är *väl använda broschyrer*. Jag talte vid Stålberg[2] i telf härom idag, då jag ej träffade Dig.

Uritz talte jag äfven vid – han sade sig *äfven i värsta fall taga sin "fotturné"* i mitt följe för enbart broschyrer – *fick han* extra var han nöjd – hvarom inte så var han glad ändå.

Jag har *idel goda nyheter* från mötena. Alla äro öfver sig nöjda och igår sade Ernst Lindley och Malm (ett par af våra *bästa krafter här* inom Arbt K och Järn *o* metall och Ungdkl) *att* detta föredrag komm i "grefvens tid" för att åter *ingjuta* lifsmod i våra skaror. Och den gamle 70-årige ingeniör Fornander (Br känner honom väl) skref en rent rörande vers till mig, eller rättare dikterade den för Lindley som lämnade den, ty själf är han sjuk. (Denna gamle Fornander har donerat sitt stora

värdefulla bibliotek till Arbt. Dock får *intet* sägas förrän han är död!

Georg var på "järn *o* metalls stora fäst" och deklamerade – jag var då i Wansäter och i morgon fortsätta vi till Edsbyn. I Hudik vänder han om hem igen. *Idag* äro vi bjudna till Lindleys på kaffe.

Hoppas på att det skall bli lika bra i fortsättningen som hittills på mötena. "Vargaflocken" är bra.

Kära låt mig få Jakobsons[3] teckning att sätta inom glas och ram därhemma till minne.

Jag har slut på mina 300 exp nu, *skall* sända in en del "kofva" om ett par dagar. "Talaren" går utmärkt – Din "N[ya] Valsättet"[4] är så mycket spridd att *den ej* går så bra – *de gamla* broschyrerna gå trögt – trots det att jag puffar fram dem. Korten går bra.

På det hela är jag nöjd med hela resan och får väl "ta med ro" att bli "hotad med stryk" o s v af den *söta* Norrlandsposten.

Men hvad jag *inte* är *glad åt*, det är Per Albins *illojala taktik* att i Soc Dm skälla ut "Zetas" artikel.

Per *måste lära sig veta hut!* Klagomålen *mot* partiet som *gör* och *gjordt* absolut *intet* i o f *den* politiska agitationen äro *så* stora och tacksamheten mot Soc Dem Ungf som iscensatt agitation *så stor*, att det många gånger är rent *pinsamt* att höra knotet öfver "partiagitationen" – så Per må taga sig i akt. Jag vet bäst *hur landet ligger*.

Det är Karleson *o* K E som ligga bakom – Jag är mer än ond på Per – som lämnat oss *ett* Förbund i "upplösning" – och "ett förlag i lägervall" – och sedan icke *ha så pass takt* att han åtminstone *icke söker skada oss.*

Hälsa nu alla där-hemma och skrif på *Hudiksvall.*

Din Kata.

Georg hälsar!

Kommentarer

1. Norrlandsposten, högertidning i Gävle, skrev under rubriken "Kata Dalströms härjartåg" bl a att hon talade om "vargaflockens moral" men tycktes ha till uppgift ge sig på allt och alla, från konungen ned till arbetaren, kamraten. "Den värda frun har tack vare sin flödande talgåva valt den lätta vägen at göra sig ryktbar genom att kritisera och nedriva allt vad andra försöker bygga upp till folkets och landets bästa." Tidningen betygsatte också Katas medtalare, den 23-årige Georg Karlsson (brev 128). Han benämndes "en osnuten yngling" som braverade: "bort med militarismen, bort med kyrkan,

bort med prästerna, bort med religionen".

Artikeln var sänd från Kilafors, där mötet hållits.
(Norrlandsposten 22/2 1910).

2. Stålbärj, Carl (1885-1931) "Stålis", agitator i SUF och SSV, styrelseledamot i SUF 1912-1917, ledamot i representantskapet för SSV 1917-1918, återvald 1919, omvald 1921. Underhandlade tillsammans med Ström och Höglund med representanter för SAP om återinträde 1925, återinträdde året därpå.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 1018; SSVs protokoll, nämnda årtal; Nerman, 1938: 40).

3. Jacobsson, C A (1884-1942) illustratör och skämttecknare, särskilt på det dagsaktuella och politiska området. Medarbetade i Stormklockan med karikatyrer 1909-1912, från 1912 i Dagens Nyheter och Söndagsnisse. Sign Jac.

4. *Det nya valsättet*, broschyr av Fredrik Ström, 1909.
(Fram nr 4, 1909:3)

135

Orsa den 28/2 1910.

Bästa Fedde!

Ja nu är snart *denna* turné dragen i land och Medelpads början. *Jag är mycket nöjd* med resultatet och *alla* prisa och tacka *C S* som igångsatt denna stilfulla *ut öfver hela landet*, så planmässiga agitation.

Mötet i Delsbo måste jag tala litet om. De hade ändrat det till f m möte – och *samma* dag talade Jespersson[1] där. Du må tro det var roligt att *höra* "spågubben" tala – bland annat sade han att beväringens *höga* pretensioner vore orsak till *de stegrade militärbördorna* – Georg skulle, medan jag var här uppe, skrifva referat öfver Delsbo till St[orm] klockan.

Mitt möte blef storstiladt.[2] Det var redan öfverfylldt när jag och *cirka 150* Helsingebönder komm dit till lokalen – direkt från Tingshuset där Jespersson talat. Det blef ej annan råd än att lofva bönderna att tala *ute* och så stod jag ute på förstugan och talade i 1 ½ timme med delvis en skarp vidräkning med Jespersson. Det var *en fröjd* må Du tro.

Efteråt bildade Georg en klubb på 20 medl. och jag sålde broschyrer.

Men jag var mycket rädd att *bli sjuk* efter kraftprovet med friluftstal i vinterkyla – Så till Ljusdal med möte i Kläppa inför fullt hus – och så *hit* på *natt – tåget*.

Talte med Uritz i förrgår – han var helt nöjd med att få följa med uppöfver.

I Furudal bildade jag Arbetarkom – klubb kommer *sedan där*.

Hur går Vargaflocken?

För *mig* går den utmärkt. Bed Wallin sända samman med de rekvirerade 500 exp. V[arga] Fl[ocken] därtill *100* exp N[ya] Valsättet och 50 Talaren. Dessutom vore jag tacksam få räkning på de erhållna broschyrerna – enär *dylik ej* var med i mitt Stockholmspaket. Det är ju 30% på Vargafl *50%* på de öfriga – ?

Ja nu när Georg i nästa vecka kommer nedöfver få ni höra mera.

Många hälsningar
Din Kata D-m.

Kommentarer

1. Jesperson, Jöns Peter (1861-1935) lantbrukare, Dorisborg, Teckomatorp, Onsjö härad, moderat riksdagsman i AK för Malmöhus län 1904-1914, företrädde 1915-1917 Lantmanna- och borgarpartiet. Ledamot i FK för Nationella partiet 1918-1921. Ville återinföra prygelstraffet, kallades prygelmotionären.
(Lagtima riksdagen SVI, 1921: 9, 21; Vem är det?, 1937: 946; Palmgren, a a: 373 f; Folket 23/3 1908).

2. Fredrik Ström ger en målande skildring av mötet i Delsbo 1910 i sin krönika om Kata Dalström, 1930: 220 ff.

Hudiksvall 4/3 1910

Bästa Fedde!

Tack för brefvet och för att "grabbarna"[1] skulle få följa med.

Jag får ju se hur det blir "Urre" sade i telf att han antagligen skulle stöta till i Ljusdal, då Georg reser hem. Igår voro vi i *Hybo* där var ett öfverfullt hus – men ett *otrefligt möte*. Två *fulla* bråkmakare som kammraterna på goda grunder antog voro *ditsända* störde oss – ända tills vi måste låsa dörrarna till förstugan och låta *kasta ut dem.* De voro från en *annan by* och brukade aldrig gå på mötena. Väl jag är *så tränad*. Någon klubb kunde vi *ej få* – men däremot en "Ungdomskomité".

Adress till "Stormklockans" Expeditör är G Karlson *Hybo* och bad han få sig tillsända *15* exp af Stormklockan nu att börja med. Men *ej mot* postförskott. De äro mycket tröga i Hybo!

Idag reste vi hit och det hade kunnat bli en sabla historia. Georg hade ringt upp och frågat hvar mötet *idag skulle bli* – och de svarade "i Franshammar". Till all lycka var Eriksson[2] nere och sade *att det* skulle *bli här* – i annat fall hade jag rest *3 mil* förgäfves. Nu blir deras möte *om* söndag och vid *Stocka på* lördag – med sammanlagt *8 mils lands-skjuts*. Jag är allt orolig för dessa båda resor nu i kalla vintern.

Som jag skref måste Delsbo-mötet tagas *ute* och jag fick mig en duktig förkylning på kuppen. Allt går annars utmärkt!

Jag är mer än förbittrad på Per Albin. Det ser ut som om han med *allt vålld* vill skada *oss* – Jag träffade Gustafsson i Borlänge (Facklan) och han antog att klubbarna skulle protestera emot hans "fronderi".[3]

Gustafsson var uppe i Furudal då vi voro där – och så for han till Orsa för att möta Mig. Där var ett storstorslaget möte minst *350* – och allmän belåtenhet. Där ville *ej* G-n att vi skulle bilda hvarken kl eller Kom så länge "Rulle" Snögren var kvar – enär det förr gått omstyr där, men en "Stormklocke-kom[mitté]" tillsattes och det går väl framåt där med. *Här* är allt i kras. Få se om vi få upp klubben – det är "trasigast" i städerna och svårast att få ordning.

Georgs paket är kommet nu – *om ej* mina "Vargar" äro sända *nu* så sänd dem på *Sundsvall* i stället.

Korten *gå ej bra.* Hur är det med Eder annars därnere? Jag undrar

om Hjalle är nedslagen krya upp honom --

Nu när C S sammanträder så *skäll ut* P A *riktigt* lofva mig att ej vika *på en enda punkt*. -

Jag och vi alla samarbeta för vår Ungd *vi* skola hålla ihop.

Ad[olv] Olsson är här - han är arbetslös och knogar för att få sin aflegg - af Arbbl hit. Han och Samuelsson[4] ha nyss varit här.

Det är *mycket tråkigt* med min Sundsvalls-lista. Från *o* m *den 8* t o m 18 ha de ej gifvit mig *en enda fridag* - och det *går åt "helskotte"* jag funderar skrifva och bedja dem rätta det. Fridagarna äro nödvändiga att ha - och under hela denna turné har jag blott offrat *en* (Orsa).

Ja nu nog. Tag in denna bit om Jesperssons möte i Delsbo -

Hälsa alla
Din Kata.

Var god ge "Zeta" "*manuset*" sänder det i Ditt bref. -

Kommentarer

1. Grabbarna; Mauritz Västberg, här Urre, och Georg Karlsson.

2. Eriksson, C E f 1867, skräddarmästare, aktiv i Hudiksvalls arbetarekommun och Gävleborgs läns partidistrikt, kommunal förtroendeman i Hudiksvall.
(Biografica, ArA, Sthlm).

3. Per Albins "fronderi"; torde vara den avoghet han visade mot Stormklockan redan vid starten i december 1908 och som stärktes vid ungdomsförbundets kongress i oktober 1909, då Stormklockan antogs som förbundsorgan.
(Isaksson, A a: 138 ff).

4. Samuelsson, Oskar (1885-1947) kakelugnsmakare 1897-1901, hisskonduktör 1902-1914, distriktsombudsman i försäkringsanstalten Folket 1915-1920. Ordförande m m i Södermalms soc dem ungdomsklubb 1910-1915, ordförande i soc dem ungdomsförbundet under två kongressperioder före och efter partisprängningen 1917. Styrelseledamot i Socialdemokratiska vänsterföreningen, i soc dem vänsterpartiet, i SKP och i SP. Funktionär i SKP/SP 1920-1930, därefter organisationschef i Folket. Invald i Stockholms stadsfullmäktige 1927, ledamot i FK 1930. Chef för Vänsterpress telegrambyrå 1920-1924, sekr i SKP och ekonomichef i Folkets Dagblad 1924-1930. Utgav *Tio års kamp* (1927). Deltog i Kommunistiska Internationalens andra världskongress i Moskva 1920 tillsammans med bl a Kata Dalström.
(Sv Folkrör, 1936, 1:950; *Tio års kamp*: passim; dödsår: Bäckström, a a, 2:307).

Sundsvall den 8/3 1910

Bästa Fedde!

Ja nu är "Gestrike - Helsingeturen" i land.

Den har gått utmärkt och jag tackar särskildt för Georg fått följa mig - vi ha arbetat ypperligt samman - fast han nog ibland "skällt ut mig" och sagt "Du får lof och *elda på af glatte faen*" så vi få in dem i klubbarna.

Här är en rent farlig röra. Då jag komm hit ringde jag upp "Ero" Öberg och talade vid honom. *Han* blef rent utom sig öfver att jag den *16, 17, 18* skulle vara vid Svartvik och omnäjd, ty *då* blir det en *fysisk omöjlighet* att kunna vara där i Ådalen lördagen den 19 (Marie Bebådelsedag-) ty resan *tar en hel dag* så som tågen går.

Walles har ringt och ordnat *men* ännu utan resultat *ty ingen vill afstå sin dag* fast jag lofvat taga både *den* och *Matfors* efter den 19 april.

Att söla bort Marie Bebådelsedag *går ej nu* när *alla* helgdagar bli "dubbla".

Jag skall med första sända sluträkning för den afslutade turnén. Det blir "hugget som stucket" med att den går ihop. Måtte nu här i Medelpad bli lika bra, det är eländigt här. Särskildt i Sundsvall. *Bäck* är en *mycket ful* figur, som skadat oss *mer än en gång så också här, dels* genom sin ovederhäftighet, *dels* genom sitt *ohederliga* uppträdande.

Han har gått och *lurat* en hel del folk och sagt *att han var medarbetare* i Nya Samhället - och skojat till sig pängar hvilket *är mer än obehagligt*. Jag känner honom *ända* sedan en 6 à 7 år tillbaka från Bollnäs - och har mer än *en* gång haft tillfälle vara arg på honom. Jag har äfven sagt detta åt "Zeta" - och nu visar det sig hur säkert jag dömt honom. Vi ha alltför många sådana "juveler" att dragas med.

Har idag varit upp till Karl Åström[1] han var vid godt mod. Bad hälsa Eder alla.

Hur var centralstyrelsemötet?

Nermann[2] var ju ej hemma han är i Paris, det var en missräkning för mig. Men Englund[3] är hemma - och Uritz skall bo hos honom medan vi äro här.

Nu är mötestid därför adjö.

9/3 Mitt möte vi[d] Mons sågverk (Östermalm) var utmärkt - hade det

funnits större lokal hade den blifvit full med. Måtte de andra mötena bli bra.

C A Svensson spådde det skulle gå sönder enär ej Soc Dm Ungd distriktet och "C S" samarbetat.

Hoppas dock det bästa – och sade att *hela* Helsingeturnén ordnats *så* och att ej *en* enda plats gått förlorad.

"Sundsvallsdistriktet" är *(inom alla organisationer) otäckt* och det hvilar en tryckande *dof* stämning öfver det hela och har alltid *gjort så*.

Sundsvalls Ungd hade *ej* ens *anordnat möte* – utan det har Mons gjort.

(Där äro 60 à 70 klubbister 25 exp "Klockor" tagas –)

De fundera starta *en ny* Soc Dm Ungkl *här* för att komma ur försumpningen under Bäcks ledarskap.

Mötet gick bra trots det att både jag och "uritz" voro trötta efter "nattvaks-resor" (två nätter å rad). Ja nu nog.

Hade bref från Einar. Han ber mig sända ett par *tofflor* sänder dem till Er – enär han säger sig ha bedt "den snälla Fedde" att förskaffa honom en nattrock.

Hälsa alla Margit mäst!

Bed *Georg* skrifva den lilla biten om vår resa till Klacken.

Din Kata

Kommentarer

1. Åström, Carl (1881-1940) agitator, nykterhetsman, kommunal förtroendeman i Östersund, redaktör. Startade i jan 1909 tidningen Wiljan för Jämtlands-Härjedalen. Den 7 aug 1909 innehöll tidningen en artikel, som föranledde åtal mot Åström för majestätsbrott. Han dömdes till 18 månaders straffarbete, senare mildrat till åtta månaders fängelse. Det var i fängelset i Sundsvall som Kata besökte honom.
(Strömblad, a a: passim).

2. Nerman, Ture (1886-1969) redaktionsekreterare i Nya Samhället, Sundsvall 1909, redaktör 1910-1915, har skildrat sundsvallstiden i sin bok *Allt var rött*, 1950.

3. Englund, Ivar (1886-1938) murare i Stockholm 1902-1908, medarbetare i Nya Samhället 1909, red sekr 1911-1917, redaktör för Dala-Demokraten 1917-1938, ordförande i Medelpads distrikt av SAP 1911-1917, i Dalarnas distrikt 1919-1936, stadsfullmäktige i Falun 1919-1938, ledamot i AK 1925-1928, i FK 1936-1938.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 363; Bråland, a a: 86).

Sundsvall den 14/3 1910

Bästa Fedde!

Tack för i "telefon", det var roligt få höra Dig.

Det går bra – mötena äro *glänsande* – men det är som vanligt *mycket ansträngande* här. Landsvägsskjutsar hvarje dag *i regel 2 mil*. I lördags reste vi till Fjäl (2 ½ mil) och så till Böle gästgifvaregård och nattade öfver där – så till Westanbyn (möte 12) så därifrån i *snöyra* till Östrand (öfver hafvet) – möte där *kl 6* och så in till stan med 1 1/4 mils skjuts. Då jag komm till Östrand (Finsta) hade människorna setat sedan *kl 5* och väntat.

Mellan 3 à 400. Jag han knappt kasta af mig ytterkläderna förrän jag måste upp. Där bildades ny klubb af "Urre" – 13 medl.

Vid Fjäl visade de mig bref från Dig att Westanby-mötet skulle vara fritt – *men* jag måste äfven betala *7. 50* för skjutsen – enär *Fjäl* ej mäktade mer än *sina* 7.50 jämte 15 kr. Därute i bondbyggden hade *budkafvel* gått "att mann ej skulle gå på mötet och de sökte beröfva oss lokalen i sista stunden och föllo först tillföga, då Fjäl-pojkarna i så fall hotade med "landsvägsmöte". *Fullt hus, genuin bonde-publik* alla nöjda talade om Partiprogrammet. De bad mig snart komma åter. Sänd mig *Din definitiva* resplan för Ådalen. Turen är slut den 15. Skall sedan på nedresan taga *Matfors* som *mer än andra* behöfver ett *"bond-möte"* och reser så direkt till Jämtland. *Blir det ej* mer än *sju* à *9* platser tar jag dem *före min "hvilo-vecka"* –slöar så – och reser direkt ned till St. Jag bäfvar dock för *alla de platser* som *tiggt* och *bedt om möten* "på hemresan".

Dalarna skall jag taga antingen i Maj eller juni därom sedan – *men lät mig då få en grundlig rundtur* – ut i bondsocknarna *först* och *främst*.

Där behöfs upplysning.

Påminn Georg att han *måste* skaffa mig Sv Folkf *"falska partiprogram"* jag måste ha det.

Broschyrförsäljningen går bra – hvad Vargaflocken, Talaren och Nya Valsättet angår – *annars ingenting* jag har därför måst låta Uritz *sälja dessa* och *själf låta mina vara*, ty han kann ej klara sig annars på bara *de 150[1] per dag han erhåller* af förbundet.

Jag skulle nästan vilja sända "retur" *de gamla broschyrerna* – får betala

frakt för hela högen från *plats till plats* – har redan lagt ut många kr.

Däremot flyger "Vargafl" – och "Talaren" går bra. Har stor upplaga än där. Tullkorten åter *gå ej vidare.* –

Thorsson är f n här. Han sade "skall Du tala på samma platser som jag stänger vi in Dig annars får jag intet folk".

Vi hade öfverfullt *på båda håll* emellertid.

Nu reser vi, Urre och jag *om fredag* till Ådalen där hoppas jag vi skola kunna göra mycket och där behöfs det väl.

Sök nu ordna på bästa sätt med Ådalsturnén och *Jämtland* – så tar jag *den* sednare omedelbart. Alla påskdagarna *är dubbel-möten* (utan fridagar) så jag är litet orolig – men *sedan* får jag dessa fridagar regelbundna *efter påsken*. (d v s en fridag i veckan – och måndag fri) Det är nödvändigt för att stå ut.

Ja nog nu.

Hälsa alla därnere i St från Din Kata

(Vi ha stickande yrväder idag.)

Kommentar

1. 150 per dag som Uritz fick i ersättning var 150 ören.

139

Sundsvall den 15/3 1910.

Bästa Fedde!

Jag är rent förtviflad vet Du. Ruth ringde idag upp mig kl ½ 8 på morgonen och sade att *Nea*[1] ligger *hopplöst sjuk* – och att döden kann komma hvilket ögonblick som hälst.

Elsa har rest till Uppsala för att kunna vara där genast.

Det kann alltså hända att jag – måste hals öfver hufvud resa nedöfver – Jag är så *genom* ledsen vet Du, ty Nea är den af dem alla jag håller mäst af – och nu är det slut med henne.

Resan går utmärkt. Om jag måste afbryta Ådalsturen – tar jag den *sednare*.

Ruth lofvade telefonera hvar dag. Det är lika *ohyggliga dagar* som när Gustaf låg sjuk i St.

Hälsningar.
Din Kata.

Kommentar

1. "Nea", Katas yngsta dotter, Syster Barbro Gerda Katrina (1883-1910).

Sundsvall den 17/3 1910

Kära Fedde!

Nu är äfven Medelpadsturnén klar. *Glänsande möten* och jublande glädje öfverallt öfver uppryckningen.

Men en sak. C S *måste klart ge besked* om att landsvägsskjutsarna *ej* ingå i de 15 kr.[1]

Här har det varit litet trassel därmed. Var god *utsätt detta i* meddelanden om priset för mötena.

Vid Westansjö måste jag sålunda betala äfven skjutsen som gick till 7.50, där fanns ej mynt och Fjälklubben behöfde *allt* hvad den kunde få från sitt möte.

Mauritz är bra, och vi arbeta godt samman och båda ha vi enats om att det är utmärkt (hvad jag redan förut sagt) att vi äro två, ty på så sätt blir resultaten af mötena *verkligt fruktbärande*.

Det har nu varit så att Mauritz, för att kunna få *pängar fått sälja ensam* för förbundets del. D v s. Jag säljer men låter honom få pängarna för *förbundets* broschyrer och redan äro på så sätt *250* "Vargaflockar" utsläppta af *de sista*. (500 har jag insänt mynt för).

Vill nu bedja Dig låta mig *framflytta* Jämtland – Härjedalen *till efter 1 maj*. Jag känner på mig att jag *icke orkar arbeta i ett sträck* så Jämtland hinns med. Vill därför göra följande förslag. Den 15 Ådalsturnén slut – så tager jag ett möte i Matfors – och *så* får jag hvila 8 dagar i fjällena.

Därpå tager jag *några få större* möten i Jämtland. Under tiden till *29* april *då* jag reser hem – och blir hemma en liten tur, *sedan* reser jag genom *Dalarna* nordöfver upp till bondbyarna och vidare via *Herjedalen (som absolut måste med)* åter in i Jämtland – och så få vi vidare se. Denna resa och Ådalen äro ytterst ansträngande hvarje dag 2 à 3 mils åkning – och *då* måste jag hvila för att ej gå till botten.

Svara så jag får ånyå meddela mig med Blomkvist,[2] är Du snäll.

Har läst och sett sista Stormklockan[3] – *ett guda*-härligt nummer.

Hej! Din Kata.

Nea är fortfarande *mycket klen*.

Kommentarer

1. Kata erhöll 15:- kronor per möte. Den arrangerade organisationen ersatte henne. Resekostnaderna betalades av huvudorganisationen, i detta fall SUF. Kata förde noggrant in resekostnaderna i sina agitationsrapporter. I orter där hästskjuts måste anlitas, som i Westansjö, måste hon ta av mötesarvodet och betala skjutsen. Hon förde in utlägget på rapporten och förbundet ersatte henne i efterhand. Det hände att Kata avstod från rättmätiga krav, då klubbar, som den i Fjäl, behövde pengarna till sin verksamhet.

I Fjäl höll Kata ett "alldeles sällsport stilfullt möte" den 12 mars över ämnet "Kristendom och socialism", inför en publik på 350 personer, mest frireligiösa från när och fjärran, enligt rapporten.
(Rapport över turnén i Medelpad den 8-17 mars, 1910, ArA, Sthlm).

2. Blomkvist, E H, sekreterare i Östersunds arbetarekommun.
(Strömblad, a a: 44).

3. Utkom den 18/3, innehöll bl a en artikel på sidan 1 med rubriken "Strid mot smutskonsten – den äkta konsten åt folket!", och reproduktionsprov från Frams konstförlag. På sidan 2 reklam för valkortet med texten: "Herren bevare 1:a kammaren", "en av de dråpligaste karrikatyrer som sett dagen i detta land. Man ser hela den valhänta högerhären tåga fram till kamp mot socialismen".
(Stormklockan den 18/3, 1910).

141

Frånö den 21/3 1910.

Bästa Fedde!

Ja nu är jag häruppe i Ådalen. Det är en af de härligaste platser jag vet – och *alla* tycka om mig häruppe – det är en gammal klockarkärlek mellan *mig* och Ådalingarna.

Det är *tryckt* efter storsträjken – men det skall väl bli bättre sedan tänker jag.

Jag har nu sändt in *14 kr* för de sista obetalade vykorten så mina *900* äro klara. De ha gått dåligt – och nu måste jag sälja dem för 5 öre – och vykort äro *mycket* svårt att ha med ute. Bad Uritz per telf rekvirera 500 "Herren bevare första kammaren". Dessutom skulle han ha ytterligare 500 "Vargaflockar".

Det blir ju *rätt stor* reducering i mina inkomster då han skall *uteslutande sälja* "Vargaflocken", men å andra sidan *måste* han ha den för att kunna klara sig.

Vi arbeta mycket bra samman. D v s *ibland* tycker jag han är alltför pojkaktigt galen – men då ber jag honom "dra åt skogen" och hålla sig tyst.

Hur artar sig Konst-förlaget? Det vore alldeles utmärkt om vi äfven *där* kunde sätta vår prägel på smaken.

Det var bra reproduktioner i Stormklockan – utom "Döden och Vedhuggaren" som är eländigt suddig.

Det blir nog svårt *att utan ringaste* förberedelser för smakens höjande – slå igenom. Bildningsarbetet hade bättre förspänt genom föredrag m m som gjorde kampen mot smutslitteraturen lätt. Hur har ni det egentligen med förlaget? Och allt annat.

Svårt om pängar vet jag det är – men här har Erik Lindorm[1] nu varit "och kolporterat ut att" *Stormklockans sista nummer har kommit ut, den måste läggas ner".*

Jag och Urre sade "nej" – visst inte *den går* bra och *skall ut.*

Sänd mig på Frånö 50 ex *tillsvidare af hvart nummer* – och efter den 29 på *Hernösand. En packe.* Det är på många platser den ej fins.

Stryk ut *Herjedalen* från Jämtlandsturnén. Vi måste taga den i samband med Dalaturnén och vi *måste* ha adresser dit på folk som

kann ordna turnéerna. Det är alldeles nödvändigt att få agitation både *där* och i Jämtland.

Här har Wickmann trasslat till så *hela Ådalens distrikt* är *ursinnigt*.

De ha, då det visat sig omöjligt, samarbeta med Sundsvall, bildat "Norra Ångermanladsdistriktet", *på* Sundsvalls-inflytande – antar jag – har V U vägrat godkänna detta.

Norra Ångermanland *kann ej skötas af* Sundsvall – det *vet jag* – och nu är resultatet det att de *antagligen gå ur partiet* så till vida att *Distriktet bibehålles* – och kommunerna hvar för sig *upprätthålla* förbindelsen.

Om Wickmann *hade en aning om hur han* skadar oss genom sin byråkratism – och hur *innerligen väl vi behöfva samarbeta alla* vi som äro Soc Dem lät han *ej* förleda sig till *slikt*.

Adjö med Dig
Din Kata.

Hälsa alla!

Kommentar

1. Lindorm, Erik (1889-1941) skald, publicist, föredragshållare. Stod en tid Hinke Bergegren nära, medarbetade i Brand 1907-1911, utgav ett par broschyrer med anarkistiskt innehåll under pseud Erik Väderhatt. Ådömdes fängelsestraff i augusti och september 1909 för ett föredrag i Kalmar (även tryckt som broschyr). Medarbetade i Verdandisten 1911-1913, Social-Demokraten 1922-1923, Svenska Dagbladet 1924-1930, Bonniers Månads-Tidning 1930-1939 och Vecko-Journalen 1930-1941. Startade tillsammans med tecknaren Ivar Starkenberg skämttidningen Naggen 1913. Skapade på 1930-talet den s k bokfilmen, utgav ett flertal. Debuterade som skald 1908, utgav diktsamlingar, antologier och kåserier.
(Sv litt lexikon, andra upplagan, 1970: 330 f, Evald Palmlund).

142

Hernösand den 29/3 1910

Bästa Fedde!

Ja nu är snart denna distriktsturné afslutad. Det har varit *glänsande möten* utefter hela linjen och jag hoppas behållningen till åtalsfonden blir bra nog – ehuru jag ju *ej* haft något med billjätterna m m att ordna – utan Öberg och Du får klara *den saken.* Hvad klubbarna angår så äro blott *Bolsta, Sandslån* och *Rö* att räkna med. *Allt* är i kras – och en dåsighet som *är trâkig.*

Nu när ungdomsturnén börjar skall jag väl söka rycka upp klubbarna med kraft. Så länge *distriktsagitationen* pågått har *ej* något kunnat göras åt dem *på allvar.* Jag vill säga Dig att jag velat att Mauritz skulle *särskildt* under påskhälgen, gjort en del möten *på andra håll* – men trots det att jag manat honom *till det har han ej alls velat det* – utan gifvit det tusan – och en dag – långfredagen skuro vi ihop på allvar. Klubben vid Sandslån *hade* "eftermöte" samman med Verdandi – (efter mitt föredrag) och hade ordnat med logi åt Mauritz och han gaf sig *ej ro att* stanna – jag skällde ut honom *grundligt* – och sade "att skall Du fara med *mig får Du vara så god och låta alla nycker fara – och tänka på arbetet – först och främst.* Han erkände sedan att han handlat dumt och vi kommo öfverens att saken skulle vara utagerad. Mauritz *är maklig* – och det är hela saken, godt hufvud – och bra – men *mera* barnslig än han har lof till. Mauritz *blir bra* – bara han hinner *rasa ut* och få litet ansvar i sig – *nu är* allt "lek" för honom.

Jag har nu skrifvit till Blomkvist och ordnat med Jämtlandsturnén och sagt att *jag om de så önska* talar i Östersund 1 maj – jag får väl offra Stockholm.

Förhållandet är här att det är cirka 75% som skrifvit under "tro och hedersförbindelser"[1] – sågverksarbetarna äro fria för kontingenter under vintern – men skola betala in dem i april *och vi måste få dem in.*

Jag har haft alldeles oerhört *strängt,*[2] *en* säger *en* fridag på *hela* Ådalsresan *och* därtill *10 möten på 5* hälgdagar. Jag stupar – och arbetet bara tornar upp sig omkring mig, jag vet ej alls hur det går!

Jag reser hem *så fort* det blir klart i Jämtland – och tager då Dalarna antagligen sista veckan i maj och så juni månad – därefter *en tur hit upp*

igen uppefter Faxe-älfven och så *ända upp* till Tåsjön invid norska gränsen - *där* och i Härjedalen *är* fullständigt "obruten mark". Ni kunna då slunga ut Einar och Hjalmar - så jag kann få taga ren "bondeagitation" där upp omkring.

Mauritz kann sedan göra "fotturnéer" under sommaren, han har nog haft mycket godt af att vara med nu på denna långtur det tror jag, men arbetar kanske säkrare ensam.

I går voro vi i Dal, det var mycket *om* och men att komma dit. Älfven ville ej bära, de kunde *ej* köra, hade kört ned i torsdags.

Ryktena flögo om hur farligt det var. *Dal* ville *ej* på villkor afstå - och så tog jag Gud i hågen och for öfver på sparkstötting. Det gick bra. Nu blir sågverkspatronerna *rent galna* när jag skall samman med Berglund[3] hugga i med fackföreningarna igen.

Ja farväl nu - många hälsningar
Vännen Kata.

"Fram" är stilfull! Den är härlig!

Kommentarer

1. Efter storstrejken krävde arbetsköparna att arbetarna skulle förbinda sig att inte tillhöra LO-anslutna fackföreningar och heller inte ekonomiskt understödja sådana. Om arbetsköparen tillhörde SAF måste arbetarna, i regel, underteckna förbindelser. I Västernorrland gällde detta krav vid samtliga sågverk. Även om arbetsköparen inte var ansluten till SAF var det många sågverksarbetare, som fick underteckna en försäkran s k "tro- och hedersförbindelse." Detta gällde fyra sågverk i länet.
(Björklund, a a: 151 f).

2. Ungdomsförbundets agitation var omfattande under 1910. Av ett tusental agitationsmöten höll Kata 170 och ledde därmed i antal. Närmast efter kom Zeth Höglund med 100 möten.
(Clayhills, a a: 63).

3. Berglund, Johan Emil (1861-1952) född i byn Tannefors utanför Linköping. Tidigt föräldralös. Såldes på auktion till lägstbjudande sockenbor. Började arbeta i spinnerifabrik vid 9 års ålder. Prövade många yrken. Kom till Ramvik 1896, bildade där avd 23 i Sv Sågverks- och Brädgårdsarbetareförbundet. Startade Kramfors-Posten 1906, året därpå fick tidningen namnet Nya Norrland på förslag av Richard Sandler. 1908 fast avlönad platsexpeditör i Ådalens samorganisation, 1909 landstingsledamot, 1912-1914 ledamot i AK. Verkade under alla år som agitator, skrev om sina resor i A-pressen, skrev också den bok som är underlag för denna presentation.
(Ur *mitt liv som arbetare och agitator*, Sthlm, 1946).

Ramvik den 2/4 1910.

Kära Fedde!

Nu är Distriktsagitationen slut och fredagen den 1 april började*s åter* Soc Dm Ungf agitation, med möte i Sandslån, där vi ha en *stor bra klubb*. Mötet var bra och stämningen god, några *nya* medlemmar fingo vi ej enär de allra flesta äro med. Vi skall ikväll söka få en klubb ute i Jude – där möte är anordnadt. *Nu har jag att ordna med* vår Ung distriktsordförande Bror Lundkvist i Hernösand. Hur det går att få upp *nya klubbar* nu, vet jag ej. Här är allt *i kaos* och det *måste bli* reda – sviterna efter Storsträjken[1] i förening med en stor imigration, gör att allt är i kras – och det *är svårt få upp kuraget.* Vid Dal t ex ha alla de bästa rest, vid Utansjö (socialistisk klubb), är det rätt otrefligt *har* möte där i morgon.

Jag har nu bedt Öberg *fortast möjligt* insända hvad som blir öfver af inkomsterna och han har lofvat göra det – *hur mycket* visste han ej, ty alla landsvägsresor och lokalhyror voro ej klara än.

Om Du nu vill vara god och planlägga Dala – Härjedalen och taga den f o m *1 Juni* t o m *den 8 Juli*.

Om Du då ville vara så god och låta mig taga vägen genom *Dalarna* och Härjedalen – och så in i Ångermanland, där jag blir för Partidistriktets räkning t o m *7 Augusti.*

Sedan hade jag tänkt få taga mig *ledigt* ett par tre veckor – och hvila ut vid kusten – och sedan kann jag åter igen börja där *Ni önska* placera mig.

Jag såg i Soc D-m att Ni planera en särskild agitation för den kvinnliga ungdomen – laga då att Ni få Ruth[2] eller någon annan som verkligen förstår både *ansvaret* och själf är entusiastisk.

Igår var jag ganska dålig – hade dels förkylt mig, dels öfveransträngt mig – idag är jag pigg igen och skall just nu fara ½ mil till Jude.

Uritz hälsar – han ligger "fyrfota" och "svär och packar broschyrer".

Hälsa Margit "Zeta" och alla.
Din Kata.

Kommentarer

1. 1909 års konflikter på arbetsmarknaden hade en förödande inverkan på medlemsantalet inom arbetarrörelsens organisationer.

Repressalier mot arbetarna var vanliga och "svarta listor" sändes mellan arbetsköparna. Dessa åtgärder och förtvivlan över den ekonomiska situationen bland arbetarna befrämjade emigrationen. Särskilda emigrationsföreningar bildades. Dessa hjälpte varandra ekonomiskt med utvandring till USA och Brasilien.
(Casparsson, a a: 326).

2. Ruth Gustafson.

144

Frånö 6/4 1910.

Bästa Fedde!

I all hast ett par rader. Jag har *nu* genom bref och telefonsamtal med Blomkvist - Östersund ordnat så jag får uppskjuta Jämtlands-turnén. Därtill har jag måst *knappa af* Ådalens - (den sista).

Jag är *så förbi* att det är ett elände. *Har legat två dagar* men hankar ut på mötena.

Hälsningar! Din K D-m.

Örnsköldsvik 9/4 1910

Bästa Fedde!

Tack för Ditt bref!

Fick det idag retur hit. Jag hade *redan då* ordnat med Blomkvist så allt är klart där.

Du talar om "intet fruntimmers hit och dit – utan karlavulenhet" – *om jag låtit mig ledas af vanliga människors synpunkter* – hade jag inhiberat *hela* Ådalsresan då jag fick medde[lande] om Neas sjukdom, som hvilket ögonblick *som hälst* kann göra slut på henne.

Det *oaktadt* stannar jag ute i 6 veckor. Och arbetar *oafbrutet* med uppbjudande af alla krafter.

Nu måste jag hem, ehuru jag skall söka stanna till den 27.

Fick *igår* i Graninge bref emot mig från Siri[1] – att Nea *nu* ligger i oafbrutet väntande på döden – och att hon får kamfertsinsprutningar och digitalis dagligen – Hälst hade jag naturligtvis *genast* rest hem – (hela resan är ohygglig under dylika förhållanden), men som sagt jag skall söka reda ut det här till den 28. Det är *ej* för 1 maj talet jag *vill ned fastän detta* naturligtvis ligger mig äfven om hjärtat – *utan det är för Neas skull* – och är hon då så *klen att* jag *ej vågar riskera att än en gång resa ifrån innan* det är slut – *så reser jag icke* –

Vill Ni ej i detta fall taga skäl – äro Ni oresonliga.

Ruth G-n[2] reste *hem* bara för Arne bränt sig och lämnade *utan vidare* Grängesberg i sticket *två* gånger – jag stannar – och telefonerar eller telegraferar *nästan dagligen* för att ej i onödan rubba en reseturné – och så talar Du *om "att ni ej stå till svars med det"* att ändra något.

Jämtland skall *få sin utlofvade* turné – men jag kann under inga omständigheter lofva att resa dit förr *än jag först* får *i ro se till Nea* –

Jag är *ej ond* – men *ledsen* öfver att behöfva "slåss" för att få i ro vara hemma *några dagar* under sådana omständigheter.

Det var bra att Partistyrelsemötet aflöpte bra – och att Ungdomsrörelsen inger respekt. Jag vet att en *del äro arga på mig* – men det *kann ej hjälpas* Mina möten äro glänsande – men tillsvidare resultatlösa, öfverallt be de mig komma igen fortast möjligt.

Imorgon har jag *6 mil* landsvägstur (3 mil till Köpmanholmen och

lika långt igen).

Har haft en alldeles ohygglig reumatisk tandvärk som resulterade i att jag inatt fick ligga vaken till kl 2. Gjorde så pinan kort och gick till tandläkaren med eländet.

Ikväll är stort möte här. Jag har *legat* hela dagen så det skall väl gå att klara sig ikväll.

Jag skall nu sluta med en hälsning. Och vi äro lika goda vänner som förr för detta.

Din Kata.

Kommentarer

1. Siri; Katas näst yngsta dotter, Blenda Siri Birgitta född 1882.
2. Ruth Gustafson, agiterade bland kvinnorna. Hennes son, Arne, föddes 1906.

(Publicistklubbens porträttmatrikel, 1924: 142).

146

Örnsköldsvik 9/4 1910

Bästa Fedde!

Med Blomkvist är allt ordnat och de förlora ej på att få mig sedan. – Jag *måste* resa hem. Hade bref emot mig i Graninge från Siri som säger att *Nea* Dagligen får kamfert insprutningar och digitalés – och *kann* sluta *när som hälst, hvadan* det är med den största självöfvervinnelse som jag håller ut *denna turné* – och den andra i Ådalen. Och med rätta skulle jag *genast vända* hem.

Med kamrathälsning
Kata D-m.

147

Kramfors den 16/4 1910

Kära Fedde!

Sänder Dig här rapporten. Som Du ser så äro förhållandena här uppe ohyggliga – men det skall väl dagas *än en gång*.

Hvarför jag tog Ådalens fackorganisation *igen* var därför att jag bildat fackf här (de flesta 1906) och herrar sågverksägare kallar mig för "Ådalens onda ande", under det arbetarna hålla af mig. Då jag nu visste *hur* läget var, hade det från alla synpunkter sedt varit orätt att lämna fackf åt sitt öde vid en så kritisk ståndpunkt.

Första mötet igår blef utmärkt – och på fackf enskilda möte beslöt Strömnäsfolket att återgå till Förbundet. Ämne hela tiden är "Tro och Hedersförbindelsernas moraliska och juridiska värde". Jag har tagit *3 möten* på söndagarna (18 måndag fri) och så reser jag hem *sednast 26 april* – för så vidt inte jag får extrabud efter mig. Jag går i fullständig ångest och pinas alldeles ohyggligt.

Mauritz reste hem igår, han var alldeles "schack *o* matt" efter *bara* denna turné, och sade han skulle lägga sig till sängs några dagar då han komm hem. Han är nog så bra, men saknar allvar i arbetet, och är mycket känslig för strapatser och "motförhållande" – *en sak som absolut ej får existera för en socialistagitator*.

Jag känner mig mycket trött, äfven jag, men biter ihop tänderna och *bara arbetar*.

Det var väl att Partistyrelsemötet aflopp *utan attentat* mot Dig och Zeta – ja nog får de lof att erkänna att den Soc Dem Ungd *räddat partiet*, hvart mann kommer prisas C S handlingskraft.

I fråga om Ångermanland vill jag nämna att Hernösandskl med otålighet väntade på med[delande] från Ad Lundgren, de hade begärt honom.

Klubben är alldeles nybildad, så den fanns ej när fackf rekvirerade mig.

Färden till Köpmanholmen var *ohygglig*. Vi kunde ej taga släde, enär vägen delvis var bar, utan måste ta en hög "Tidaholmskärra" och denna svängde åt alla håll på svallisarna. Vi måste resa oss upp skjutskarlen och jag och kasta oss öfver åt motsatta sidan för att ej

stjälpa. Och då vi komm till aftagsvägen till Kläppa, mötte oss kamraterna, och fingo hålla i kärran, så den ej skulle stjälpa.

Och Lidström sade "ej för 50 kr kör jag hit på 14 dar".

Jag undrar så mycket hur konstförlaget går. Det skall bli roligt att höra.

Men jag är ej så enig med Er om *sättet att starta den direkta* kampen mot "smuts-konsten",[1] ty Du skall komma ihåg att *smaken måste först odlas något åtminstone*, genom föredrag och skioptikonbilder, innan mann med *hopp om verklig framgång* kann göra något. Och jag blev nästan "bange" när jag läst uppropet – och så ute i byggderna *ser deras kära porslinskrafs* – som *de* finna så vackert. Kunde blott konstförlaget få fart, skulle väl det andra följa så småningom. Men Du skall komma ihåg hur *olika* allt *ter sig för ett* utveckladt konstsinne – och för *ett som ligger i fullkomlig träda*. Hvad Du och jag finna gudahärligt – se dessa människor *ej* något vackert uti.

Broschyrförsäljningen har gått rätt bra. Dock måste jag returnera *en del* som ej gått åt. D v s när jag gör min sluträkning.

Vet Du om "Den materialistiska Historieuppf."[2] är slut?

På en del platser säga de sig ha rekvirerat den *men ej fått den.*

Ja nu nog.

Många hälsningar till er alla!
Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. Kampanjen mot smutskonsten, nämnd i brev 140, följde samma mönster, som ungdomsförbundets tidigare kampanj mot smutslitteratur. SUF valde erkänt goda författare, och klassiker, som Strindberg och utgav dem på Frams förlag. Beträffande bildkonsten ville man få folket att uppskatta erkända konstnärers verk. Man publicerade i Stormklockan tillsammans med manande appeller verk av bl a Stuck, Millet och Bruno Liljefors.

2. *Materialistisk historieuppfattning*, broschyr av Ernst Wigforss, första upplagan 1908.

Östersund den 30/5 1910

Kära Fedde!

Vill nu meddela litet hur turnén varit – hittills.

Här uppe – är "krassligt". I Ragunda där första mötet var, består klubben af 5 medl. Jag ville vi skulle söka *taga upp* den igen på allvar – men de ville vänta till Westberg komm – Mötet var trots *all* motagitation ypperligt. I Brunflo likaså. Där var lilla goodtemplarsalen hyrd – men vi måste byta ut den mot stora.

Sv Folkförbundets *agitator Faleson* ligger här han var där och det blev en mycket skarp diskusion mellan honom och mig – tyvärr gick tåget redan ½ 12 så vi måste afsluta mötet. Men vi inbjödo honom till Östersund och – han komm – och diskusionen pågick till ½ 1 (Kristendom och Socialism). På lördag for jag till *Norderåsen* 4 1/4 mil *landsväg dit* – och lika *långt* hem.

Där vart krångel med mötena enär mann annonserat *Norderåsen (Lit Norderåsen* på söndag). Det blef rent galet – enär det är *två mil* mellan dessa.

Lördagsmötet blef bra (150) – söndagsmötet som de utannonserat till ½ 10 f m för att undgå *två resor* – dåligt (50). – I Lit hade man helt enkelt *inhiberat mötet.* Och så fingo Norderåsen *sitt söndagsmöte* förstördt genom galen tid – och kunde ej betala sin *skjuts ensamma* – ty den gick på 4.84 från Östersund till Lit. 2.42 från Lit – Häggenås. 2.50 Häggenås – Norderåsen – och lika mycket åter.

Jag fick 30 för *två* möten samt 12 kr för skjutsen – resten måste *jag* betala för *Lits* inhiberade möte.

Det är *alltid* trassel med dessa *långa* landsvägsskjutsar. Nu äro de dock slut *här* – men i Härjedalen äro flere kvar. Jag komm hem *igår* kväll kl ½ 9.

Jämtarna äro ett *eget släkte* – "Staaf-liberaler" hela bundten. *Länsmännen* "tokiga". (I Norderåsen hade de spridt ut "att länsmann skulle *häkta* nà" – så *ingen vågade* sånär ge mig logi, slutligen fick jag bo hos en bondfamilj – som var baptister.

Sänd mig *omedelbart 25* Karikatyr-Album[1] – *de* gå mycket bra. – är *här* till *5 juni.* Hej! Hälsningar!

Vännen Kata D-m.

Kommentar

1. Karikatyralbum utgavs på Frams förlag. De innehöll ett 20-tal av Stormklockans populäraste karikatyrteckningar under 1909, utförda av C A Jacobsson, sign Jac.
(Stormklockan 16/4 1910).

Falun den 14/6 1910

Kära Fedde!

Tack för brefkortet! Hade bedt Lönn skrifva *i tid.* Kann blott taga *lördagen den 9 de* (om det går att hinna med nattåget) enär Örnsköldsvik har *stor* fäst på söndag och de ha allt klart. Skref genast till Lönn och meddelade detta.

Jämtlandsturnén har gått utmärkt på 15 möten 4 800 personer – ståtligast i Östersund. Blomkvist och alla voro *mycket nöjda* med hela turnén. Men det var *inte* jag, i så motto att själfva klubbarbetet ej gick bra. Blomkvist tröstade mig med att *det var lif* och *väckelse* de i första hand behöfde. *Härjedalens* möten (*5*) tar jag på nedresan från Ångermanland. Det inkräktar på min hvilotid, men jag får taga igen skadan i september. Och någon *ny turné* söderut – får nog *ej börja* förrän *tidigast* den *16*. Jag måste få bada litet saltbad igen – annars *står jag ej ut.* Jag är allt mycket trött – af de långa resorna. Rapporten öfver Jämtlandsturnén är insänd!

Den 10 de började jag i Furudal med ett brilljant möte – gamla 75 åriga Dala-bönder i *kortjackor* (mycket gamla) voro t o m nere. Jag hade "En vidräkning" – efterpå komm en Dalabonde och bad att änteligen *få det* talet i Boda by – (Ollas *egen* by). Och på uppresan få de det. Likaså vart mötet i *Nås* det största de någonsin haft där. Vi vägrades lokal, men fick en härlig gårdsplan där jag inför 3 à 400 talade från en löfklädd skrinda. De ville ha *flere* sådana möten.

Det har varit krångligt med Dala-turnén. Alla ville ha lördagar och söndagar – omöjligheter! Och Gustafsson var förtviflad. Nu är emellertid *allt klart* och de ha måst taga veckans dagar med. Orsaken till deras krångel är att karlarna rundt om äro på *flottning* i skogarna – och hemma bara lördagar och söndagar. Vid Vansbro den 12 hade jag två *stiliga* möten och Kilbom ett på lördag kväll. Gustafsson hade rest dit. Strålande sol och härligt. Fästen hade i ekonomiskt hänseende gått ypperligt – och *det* behöfdes. Nu *bor* jag i *Falun* t o m den 20 – adress "Centralhotellet". Skrif är Du snäll.

Nu mår väl Du Margit och ungarna bra. Ni lyckliga ostar som få hvila ut tillsammans i lugn och frid. – Jag få "streta" utan – att få hvila –

jag. Hälsa dem emellertid så mycket.

I Ludvika igår träffade jag Flood och Emma Gustafsson[1] – de hade varit ute på föredrag – och skulle sedan ströfva genom Värmland. Jag tror att Ni kanske kunde få äfven Emma Gustafsson att åtaga sig att tala för kvinnorna – ack herre Gud *så* väl det vore att få de unga töserna med! Emma *skrifver* ju brilljant – hur hon talar vet jag ju ej – men antagligen rätt bra. Jag undrar hur det blir om jag får något mandat för Arbetarkommunens del till kongressen? Har ej hört något därom.

Såg att Zeta, Hjalmar och Walin valts för Ungdomsförb del – och att "Partiet" gruffade. Det vore *därför säkrast* att Zeta åtminstone skaffade sig dubbel-mandat – *ty han måste med.*

Tack för telegrammet! Väl att faran är öfver *för* denna gång – *men* jag är sannerligen *ej lugn* förrän äfven *nästa års* riksdag gått tillände. Lindmann[2] är som en *fäfluga* – och honom är ej godt att "mota ut". Och "de liberala" – ja *de* lita jag *ej på*! Vi få arbeta!

Jag håller nu på att arbeta ut ett nytt föredrag för bönderna: "De sannt fosterländske männen – eller tjuvligan i arbete" – och *där har jag hela* bondesvärmen i bolagsrikena med. Jag skall börja med det upp i Ångermanland nu då jag kommer dit.

Kann hälsa från Bernhard Nilsson. Besökte honom på Mörsils sannatorium, han har nu tagit sig betydligt. Nej nu nog!

Skrif! Vännen

Kata D-m.

Kommentarer

1. Flood, David (1884-1958) och Emma Gustafsson, fotvandrande agitatorer. De spred socialistisk litteratur ute i byarna och inledde samtal med befolkningen. Fotvandringsturnéerna fick sitt genombrott sommaren 1910. David och Emma ingick äktenskap, invaldes i SUFs centralstyrelse 1912 och medarbetade i Stormklockan, David mest med poesi, Emma med politiska artiklar. Hennes medarbetarskap i Stormklockan fick en ödesdiger följd; hon avskedades från sin tjänst som skollärare. Makarna Flood emigrerade till USA, varifrån endast David återvände till Sverige.
(Bäckström, a a, 2: 300; Höglund, 1951: 192, 1953: 41).

2. Lindman, Arvid (1862-1936) industriman, politiker, representerade det protektionistiska partiet i FK 1905-1911, statsminister i den första moderatkonservativa ministären 1906-1911. Avgick efter valen 1911, blev oppositionsledare, organiserade högerpartiet, Allmänna Valmansförbundet, 1904 (från 1938 Högerns riksorganisation, från 1970 Moderata samlingspartiet) var

dess ordförande under 24 år, statsminister okt 1928 – juni 1930, ledamot i AK 1912-1935.
(Loman, a a: 11, 145 ff).

150

Falun den 21/6 1910.

Bästa Fedde!

Vill nu skrifva några rader och säga Dig hur Dala-Turnén går.

Den har hittills gått alldeles utmärkt – men de äro venstervridna här – ty *alla skola ha* lördagar och söndagar.

Insände rapport öfver Jämtlandsturnén, hoppas Du fått den.

Det har varit lite otrefligt för mig här enär Gustafsson *ej* hade klart för sig tågtiderna på "Linghed – Norrsundet". Jag komm *dit* till Linghed – men då jag skulle *därifrån* och till *Korsån*, gick det ej – utan måste *åka* 3 ½ mil skjuts i *ösregn*. Startade *½ 11* på kvällen i Linghed och komm hit *kl 3 genomvåt* – det ösregnade hela tiden. Blef mycket dålig!

Men for till *Korsån* – där till all lycka den lilla bruksbåten gick öfver kl 2 – annars hade jag *fått rott en mil*. Nu är det öfver – men min reumatism är kvar.

Här är bra! Georg komm hit och hälsade på mig, (han skref i 14 dagsrapporten att han tar *de* dagarna äfven) och i *Korsnäs* och *Grycksbo restes* klubbarna upp af honom. Han säger att han hållit på att svälta ihjäl – broschyrerna har han ej sålt *mer än för 3 à 4 kr* – och att han *ej* vågar sig på "sådana förbannade turer" mer – ty han får "skoja" sig fram.

Nu reser jag till Mora och Georg tillbaka till "Rospigge-land" igen.

Jag har fått bref från Lönn (Delsbo) och *skall tala där den 9de juli* – sedan fortsätter jag direkt upp till Örnsköldsvik och tar så det *resterande Härjedalen* på nedresan. Då har sannerligen "turnéerna" vederbörligen expidierats. Det behöfs *en planmässig upplysning ute bland bönderna* – och jag kommer brilljant öfverens med dem häruppe.

Falun hade ett bra möte (300) – och i Linghed *400*. Karikatyralbumen gå utmärkt har rekvirerat *100* st tillsammans. *Korten går ej bra.* "Nya Folket"[1] utmärkt.

God midsommarhälg! önskas Dig och Margit och ungarna!
Vännen Kata D-m.

Kommentar

1. *Det nya folket*, av Frida Stéenhoff, sign Harold Gote, utgavs på Frams förlag, Stockholm, 1910. Kapitelrubriker: Den ekonomiska omdaningen. Klassbildning genom uppfostran, Klassbildning genom degeneration, Klassbildning genom religiösa fördomar och En ny kultur. Innehöll även en annons från Frams konstförlag med uppmaning att rekvirera "Konstpaket med väl utförda reproduktioner av konstens främsta mästerverk inom skulptur och måleri: Rafael, Leonardo da Vinci, Rembrandt, Dürer, Millet, Böcklin, Meunier, Liljefors, Zorn m fl".
(*Det nya folket*), broschyr, 1910).

151

Krylbo den 25/6 1910

Bästa Fedde!

Hoppas Du fått mitt sednaste bref – retur – skref på "Fram" St.

Ja nu är snart äfven Dala-turnén slut. Mötena ha varit utomordentligt goda – fullt öfverallt – men själfva *turnén* ytterst *planlöst* förberedd så resekostnaderna ha blifvit stora *därför* att jag nödgats resa "kors" och "tvärs" – *utan metod*. Den *6* på morgonen reser jag från *Boda* och *hem på ett par dagar* – och jag hoppas då få träffa Dig.

Midsommar har varit odräglig. Tågen försenade – så att "Morshyttan – Näs" – gick ifrån mig. Måste telefonera till "Näs" –och de styrde om skjuts. Fick sitta och *vänta* 2 ½ timme i Morshyttan – komm fram kl ½ 11 på kvällen efter 1 ½ mils åktur i regn – och fick taga mötet *½ 12* på natten sedan jag slukat litet kaffe för att värma mig.

Fick så gå och lägga mig för att *5.40* resa till Krylbo och därifrån till Grytnäs – via Julardo. Möte där kl 3, så i *ösregn* per skjuts hit – *då jag* genast lade mig – i den vildaste reumatiska tandvärk.

Vid Grytnäs – rakt på bondvischan var det ett godt möte. Gunnar Lindström och Stråle syntes mig vara präktiga (den sednare är bonde).

Reser nu till Wikmanshyttan och så till Stjernsund – Långshyttan.

Broschyrf[örsäljningen] *går genomuselt* – blott *det nya* Går. Jag får betala "massor" af frakter från *ena platsen* till den andra. Hoppas det går bättre i Ångermanlands obyggder!

Vill särskildt tacka Dig för *det sällsport fina* midsommarnumret af "Fram". Det är alldeles ovanligt nobelt och stilfullt.

Så odrägligt att Br och "Zeta" återigen råkat i delo! De äro odrägliga *båda mot hvarann*. *Zeta* har härvidlag rätt – enligt min uppfattning.

Men Fedde – hvarför skall *Palm*[1] få in *sin* smörja?

Detta är *ej rätt mot oss andra* – och jag vill på det bestämdaste motsätta mig att Palm – som *under hela vårt svåra genombrottsskede, ej* gjort annat än på *allt sätt smädat hela vår* Soc Dem Ungd rörelse – genom Zetas obegripliga "favorisering" – får in sin osmakliga smörja – *som alldeles ej* – enligt Zetas tro senteras – ute i byggderna. *Vi ha ej plats för Palms vrövel!*

Medan hans *underhaltiga* prat fyller "Stormklockans spalter" – *får*

våra egna agitatorers artiklar ligga och bli mögliga – må *en* eller *annan* artikel komma in – *men inte* skall *hvarje* nummer *belamras* med hans "gallematias".

Det är mycket olyckligt att ej Zeta inser hur undermålig Palm är i själfva verket och hur *egennyttig* och *osolidarisk han* är när det gäller vår kamp! (Låt gärna Zeta läsa detta)

Ute i byggderna är det alldeles nödvändigt *att vi* numera för *en ordnad politisk agitation* – och *Partistyrelsen* måste *tvingas att i tid anordna en sådan* i samma stil t ex som *Landsorganisationen nu.*

Det finns dugliga krafter – bara *V U* på allvar vill ta fram dem.

Landsortens skaror *måste väckas* – och det går *det vet jag.*

Se till att påtryckningar *i tid* göras.

Ett *faens elände* med Sörmland men vi få, istället för *möten* annonsera "Aftontur med – Karl Kilbom (Kata o s v) och *taga mötena gående*[2] det möter ingen svårighet blott *vi från början* anger *att så skall ske.* På spe kan sättas: Ortens kronolänsmann inbjudes att deltaga i "aftonturen". –

Ja vi få språkas vid då jag *den 6* hemkommer.

Många hälsningar
Vännen Kata D-m

Kommentarer

1. Katas negativa beskrivning av August Palm berodde, enligt mitt förmenande, på att denne under det socialdemokratiska ungdomsförbundets genombrottsskede, då förbundsstyrelsen fanns i Malmö, besökte de ungsocialistiska klubbarna i Stockholm och sympatiserade med dem. En annan orsak kunde vara Palms aversion mot "intelligentian" inom partiet och hans hävdande att de materialistiska behoven, den s k magfrågan, skulle tillfredsställas i första hand, bildningssträvandena och kulturella frågor i andra hand.

2. På grund av mötesförbunden höll agitatorerna föredragen, gående fram och tillbaka på landsvägskanten, medan publiken stod lyssnande i dikesrenen. Alternativet var att promenera, så som Kata föreslog, varvid åhörarna slöt upp efterhand för att inte väcka uppmärksamhet.

Hedemora den 4/7 1910

Bästa Fedde!

I all hast ett par rader innan jag reser "Nordpå" igen.

Hade igår *3 möten* – är som full idag af trötthet.

Det sista i Hedemora ett stort friluftsmöte på Stadsbärget – med 800 åhörare – många skattade dem till *1000*.

"En Vidräkning" var ämnet.

Klubben är en liten *stabil* klubb och öfverallt har den spritt "Klockan" och "Fram" och litteratur. Nu reser jag till Boda och så är Dala-turnén slut. *24* möten och *hittills 5 770* åhörare!

Jag längtar att få komma hem och sedan hvila – ty jag är mycket tröttkörd och vill bara säga Dig att delvis har jag tagit II och *legat* på tågen. Tack vare det att jag *ej* varit kry. –

Hvad i all världen tänker Partistyrelsen på?

Är det meningen *vi* ensamma skola sköta *all* agitation och – till tack bli utestängda *från den* stora kongressen[1] i K[öpen]hamn. Anna Sterky skref igår bad mig äntligen komma på Kvinnokongressen – efteråt. Få se *om* det går. Jag är *så* böjd att hvila – om jag ej får mandat till *Stora Kongressen*.[2]

Kann hälsa Dig från Ellen Key.[3] Hon var hos Karl-Erik och då jag i fredags var i Ludvika och ringde på dit till K E så hälsade hon "per telefon" på mig. Sedan träffades vi i Ludvika mellan tågen. Ellen var sig fullkomligt lik. Litet korpulentare men anletsdragen desamma. Hon skulle tala på Örebro Kvinnoklubb "de ha tjatat i oändlighet" sade hon. Det var roligt att få träffas. Hon skulle *sedan* resa ned till sitt nya hem. "Jag har inte haft *eget* hem nu på *7 år* och det skall bli skönt få ett igen" sade Ellen.

Jag talade med Georg igår i telf. Han var glad att vara hemma igen – och både han och Yngve gruffar på mig för *jag aldrig är* hemma i vårt lilla näste.

Men till vintern – om jag lefver – skall jag *bara* vara ute hvarannan månad – och då får jag ju pusta ut emellan – jag orkar ej dessa långfärder oafbr.

Hvar är Einar? Hade ett kort från honom skrifver väl på "Klockan".

Många hälsningar
Vännen Kata D-m

Kommentarer

1. Den stora kongressen; Socialistiska Internationalens kongress i Köpenhamn den 28 aug - 3 sept 1910. Inom ungdomsförbundet ansåg man att förbundet skulle vara representerat vid kongressen och gav Höglund mandat. Detta kasserades. Höglund erbjöds ett partimandat, vilket han inte accepterade av principskäl.

Den svenska delegationen bestod av Hjalmar Branting, Fredrik Ström, Per Albin Hansson, C G T Wickman, C N Carleson, Nils Persson, Herman Lindholm och J A Ingvarsson.
(Höglund, 1951: 259; Nerman, 1938: 339).

2. En internationell socialistisk kvinnokonferens hölls i Köpenhamn den 26-27 aug 1910. Kata var en av representanterna från den svenska socialdemokratiska kvinnorörelsen.
(Morgonbris nr 9, 1910).

3. Ellen Key besökte Karl-Erik Forsslund i Storgården, Brunnsvik, några kilometer från Ludvika. Kata och Forsslund var vänner sedan ungdomstiden i Kopparberg.

Ytterhogdal den 7/7 1910

Bästa Fedde!

Ja *nu* änteligen är Härjedalen taget. *Nu* förstår jag *hvarför* så sällan några agitatorer far dit.

Här är oerhörda afstånd - och agitationen blir *ytterst dyrbar* - annars är Härjedalen *ett utmärkt fält* för socialismen med de bolagspinade bönderna.

Från *Sveg* knutpunkten vid banan - är det 5 mil hit på vägen till Älfros - finns *ett par* stugor och på *3* mil som det är hit *ett enda* litet samhälle på några stugor.

Här är en stor by - i Öfverhogdal likaså och vid Rätan mfl platser - men tack vare denna *eländiga brådska* får nu allting gå åt skogen.

Mötena ha varit *utmärkta* och B Erikson (sund) en genomgående präktig kammrat.

Skall antagligen i *natt* resa till Sveg med "*auto*" 6 ½ mil - enär jag ej vågar dröja till i morgon, jag finge då resa från 7 på morgon till 7.25 på kvällen så *tala* omedelbart i Delsbo - den 9, och så rusa *iväg* till Ö-vik med nattåget - och tala där den 10 (söndag) Då far jag *hällre* om det går - på natten och får hvila ut i Ljusdal åtminstone *en dag*. Jag har spännt krafterna till det yttersta - och skall *hvila så fort* Ångermanlandsturnén är slut!

Med kamrathälsning
Vännen Kata D-m.

För de Dig en aning om *hur* här är - vill jag säga att till Öfverhogdal är 1 ½ mil - därifrån till Sveg 6 ½. Härifrån och till *Svensta-vik* (båt till Östersund) *8 mil*. Till Ljusdal.

154

Ljusdal 8/7 1910

Komm hit just nyss. *Sände genast* handlingarna.

Åkte Automobil *7 mil* inatt. Komm till Sveg kl 2 på natten reste 7 på morgon, har på 4 dar åkt 20 mil.

Är ytterligt trött.

Talar imorgon i Delsbo – fortsätter med nattåget upp till Ö-vik.

Hälsa Georg!
Vännen Kata D-m

Ljusdal den 9/7 1910

Bästa Fedde!

Här har Du nu hela slutsumman för agitationen i Dalarna Jämtland Härjedalen.

Den har gått *utmärkt* – dock *ej* ifråga om nya klubbar – enär det mäst varit *gamla platser jag besökt.*

Det sved i mig när *de små* fattiga org i Härjedalen nödgades *ensamma* bekosta de dryga utgifterna för resorna.

Jag tog "auto" från Öfverhogdal och till Sveg – och betalade skillnaden själf (80 öre per mil).

Det har varit en ytterst ansträngande turné och jag gör ej om dessa långturer – *utan nödig hvila* emellan det *går ej.*

För så vidt allt går efter uträkning *så* kommer jag hem *den* 9de augusti. Afslutar Ångermanlandsturen den 7 i Hernösand – och har då tänkt omedelbart *per båt* fara hem.

Jag slår Norge ur hågen och far till mina klippor i Bohuslän istället eller till Skagen. Då jag *så hvilat ut* så skall jag taga *en* månadsturné (eller något så där) där nere. Ni få själfva bestämma.

Hör för all del efter med Karl Olsson hur det är med "Det Nya Folket"[1] och Sv Folkförbundet[2] af Lundgren – samt Karikatyralbumen. Jag lär fått dem på *Östersund*, har reklamerat dem till Ö-vik.

Sänd omedelbart på *Mellansel 100 Sv Folkf.* 50 Det Nya Folket. *30* Album. Jag är *rent förbittrad* öfver felsändningen enär jag ej haft "Det Nya Folket" och folk velat ha den.

Hälsningar Vännen Kata D-m

Är i Mellansel den 14. Skrif på *Örnsköldsvik.*

Kommentarer

1. Se brev 150.

2. *Svenska Folkförbundet*, 16-sidig broschyr, författad av Adolf Lundgrehn, Frams förlag, 1910.
(Sv bokkatalog 1906-1910, Uppsala, 1966).

156

Näsåker den 19/7 1910

Bästa Fedde!

En hälsning från *Pelle Molins* Näsåker. Skall skrifva en Essay om honom och hans hem "Plågan"[1] m.m. och så skola *vi ta* in *hans taflor!*

Hej! Tusen hälsningar. Din Kata.

Kommentar

1. Plågan kallade författaren och konstnären Pelle Molin (1864-1896) sitt hem i Näsåker, Ångermanland. De två sista levnadsåren bodde Molin i Bodö, Nordnorge. Då Kata var på agitation i Norge i maj 1913 besökte hon Bodö och publicerade i Morgonbris nr 6, 1913, en artikel med rubriken, "Pelle Molins bautasten i Bodö."
(Morgonbris nr 6, 1913).

Hoting den 22/7 1910

Bästa Fedde!

I all hast några rader här uppifrån obyggderna.

Du må tro det är en färd som heter duga. Här uppe är *friskt folk* och vi *måste helt enkelt* få någon som kommer efter och samlar ungdomen. Som Du ser gör jag *allt* som göras kann för Soc Dem Ungf. Men vi måste *äfven* få upp Arbt Kommuner i o f riksdagsmannavalen.

Jag hoppas Du fick "Plågan"[1] från Näsåker. Håller på skrifva Pelle Molins Essayer[2] medan jag är här uppe och i stämning. Det blir en bra bit för "Fram" tror jag.

Här har Du ett par nya kommisionärer: 10 Exp "Stormklockan" till Olof Jonsson *Rossön* (Ångermanland) 15 Exp "Stormklockan" till Olof Sundin Valån *Hoting*. Vidare adresser på *anskaffade* kommisionärer kommer hvartefter.

Men se till *att* de rekvirerade exemplaren *expidieras noggrannt*, ty här ute på obyggden räknar och räknar mann så noga på när posten kommer – och blir de kuggade väcker det ovilja. Jag är mycket glad åt färden. Hittills äro kommuner bildade i Selsjön, Näsåker, Kråmged, (Junsele) Eden (Junsele) Backe. (Soc Dem Ungd Klubb) Hoting.

Om söndag kl 2 talar jag i Brattbäcken (längst upp mot Norska gränsen) sedan bär det nedöfver. På måndag resdag *8 mil*. Stora präktiga möten – och en själafröjd att på allvar få ut idéerna – och *slåss mot* Hernösands Posten som är b[onde] f[örbundare] och husorgan – och i "jordfrågan" har jag måst polemisera mot deras *infama* artikel "När socialisterna trampa i klaveret" *där de citera* Erik Hedéns Framtidsstaten – som fan' citerar bibeln.

Till all lycka har jag den med – så jag kunnat *påvisa hur de ljuga.*

Det är en ytterst intressant färd. Men Stalin[3] som är med för Distriktets räkning var orolig *ty han hade ej ett öre med* och C O Johansson sade bara "Du har Kata" – och trots *de emanerade utgifterna* för två personer *och skjutsar så* bär det sig! Om måndag fara vi nedöfver till Backe – och dit är *8 mil*. Men skönt skall det bli att få komma hem *ty jag är trött.*

Jag talade vid Yngve och Georg i telf i Backe – han sade han skulle ut

på 14 dar igen i Roslagen – bara han nu hinner hem tills jag kommer.

Hälsa Zeta och alla Hej!
Vännen Kata D-m

Kommentarer

1. Fann ej "Plågan" vid genomgång av Fram.
2. Finns ej i arkivförteckningen, KDs arkiv, ArA, Sthlm.
3. Stalin, C J f 1871, styrelseledamot i Ramviks avd 23 av Sv Skogs- och Flottningsarbetareförbundet. Avskedades från arbetet i sågverket efter konflikten på arbetsmarknaden 1909 med motiveringen att han agiterat politiskt och fackligt på andra orter under konflikten.
(Berglund, a a: 97).

158

Varberg 22/9 1910

Kära Fedde!

Jo här gick det vackert. *Först idag* komm "Klockan" – och intet bref hade de fått.

Jag anade oråd redan igår ty i Kungsbacka sade deras kassör att han komm direkt från Warberg – och *där* visste *de* om intet, och likadant sade en Falkenbergsklubbist från sitt håll. Jag telegraferade därför *genast* till Falkenberg så att de skulle hinna få klart – de hade blifvit lurade på Maria Kvist som ej komm – och det dög ej att äfven *nu* få trassel. Till Halmstad telefonerade jag och Östmann i Kungsbacka ringde upp hit.

Här hade de som sagt fått "Klockan" först idag och voro förargade. Då jag komm med middagståget voro de nere och mötte mig och ville med allt gevolt jag skulle taga mötet *här imorgon* och rubba turlistan – *det* är C S fel det här och vi *vill ha vårt möte"* Lugna Er – ni skall få *min* fridag – om måndag – men rubba turlistan kann jag inte – och *så* blef saken klar. Jag får ju resa dubbelt men det får väl gå.

Värst var med mynt – enär jag bara fick *20* af Wallin – billjätten 16.20 II – (natt) och så nedfrakt af bagaget – och så var det väna slut, men det fick klara sig. I Kungsbacka betalade de 10 kr. De voro *öfver sig förtjusta* ty *nu* reparerades deras *dåliga* affärer – och det behöfdes sannerligen ty den lilla klubben hade gjort 12 kr förlust på möte som ej blef af – för mig blef det ett "aber" att klara mig *ända* till fredag kväll med resor och mat – på 10 kr plus något för broschyrer.

I Göteborg sökte jag upp Hillberg. Vi resonerade om "de gamles" hållning m m och resultatet vardt att *de* skulle bedja Dig eller *Zeta* resa ned och hålla ett "förklarande möte" – och så skulle de sätta alla segel till att trygga *oss segern* vid valen. Hillberg skulle vidare se till om det ej kunde ordnas *så* att jag på *hemvägen* från Norge ifall det blir via Kristiania – kunde få hålla föredrag i *alla deras klubbar* därnere – och få fart i det hela.

Detta skulle de skrifva om till C S.

Du har tagit *två möten* på söndagarna, (måndag fri) men komm ihåg *att ena söndagsmötet* blir för måndag – och *en fridag därtill* såsom förut.

Ja nu nog för denna gång.

Många hälsningar!
Med kamrathälsning
Din Kata. –

159

Varberg den 26/9 1910*

Bästa Fedde!

Jag har nu kommit igång med turnéer, men det var trassligt nog med anledning af att endast affischerna, ej bref sändts t.l.

Mötet i Oskarsström igår var mycket bra besökt, men som de *ej* hade tagit inträde och någon klubb *ej existerar* fick jag taga mötet på Förb Räkning - *hvilket de ansett vara självklart* så de hade ej berett sig på att skaffa pängar. I Rydö var ett ypperligt möte. Där togs klubben upp med 11 nya medlemmar. Styrelse valdes. Anslutning till Distriktet och förbund omedelbart - beslöts.

Till "korresponderande" utsågs Skräddare *Per Svensson Rydöbruk* Var god och sänd *omedelbart medlemskort* och stadgar, så de hinna få dem till *lördagen* då möte skall bli.

Där finns en mycket energisk Ungsocl klubb och de våra trodde det skulle bli ganska stridigt i början.

Från Hylte voro de nere och begärde möte - det gick ej - ty jag måste resa hit i o f möte. Från *Söndrum* begärde de möte där är klubben återupptagen - men "Hinkarna" stimma. Du kann anteckna Söndrum, Falkenberg och Kungsbacka för *nya möten* af mig - om det passar sig. Dessutom skulle visst - som Hillberg sade - Göteborg *ha flere - ett* för hvar klubb - hvarom de *sednare* skulle tillskrifva Dig.

Reser i morgon in i Småland - *sänd* mig änteligen *ett par* Stormklockor på *Jönköping* - så jag får *se* fortsättningen på min turlista.

Och gör "kråka" för de platser där jag skall söka få klubbar upp. *Utemöten tager jag ej nu* - jag har varit rätt illa däran i Influensa!

Nu är det dock bättre. Halmstadsmötet var utmärkt.

Många hälsningar
Hej! Vännen Kata D-m

* Tryckt på papperet: INTERNATIONAL SOCIALISTISK KVINDEKONFERENCE KØBENHAVN 26-27 AUGUST 1910.

Jönköping den 29/9 1910

Bästa Fedde!

Tack för "Stormklockan" för idag – ser däraf att turlistan är klar till *den 17 okt.*

Vill Du nu vara så god och göra den klar till och med den 1 eller 2 nov. och *sedan låta mig få resa hem* – ifall den norska resan skall bli 2 dra vecka i Nov.

Jag blir alldeles tvungen att fara hem för att ordna litet med vinterkläder m m.

Skrifver samtidigt till Anna Göstein för att *få klart* besked *om* och *när* turnén skall börja.

Mina möten gå för fulla hus och om än inte resultaten äro så glänsande annars – jag har ju bara fått upp *en klubb* – så går det dock bra att få folk.

I Wernamo var omöjligt få upp klubben – där är allt i lägervall i fråga om arbetstillfällen och folket rest. – En af våra Klubbkammrater Kleist, som nyligen kommit hem från St bad mig tala vid Dig om hur han bäst skulle kunna få ordnat med försäljningen af Frams konstreproduktioner. Hans föräldrar, som bedt honom komma hem, enär två af bröderna rest till Amerika, skulle hjälpa honom få en cigarrbutik, vidare är han Sm Folkblads Exp och ville nu se om han kunde göra något i o f konstverken m m. Han skrifver själf till Dig "oficielt".

Jag har nu emellertid talat vid Dig.

Det var ett *sjuhelsikes lif i borgarprässen* – med anledning af Ugglands[1] föredraget. Jag *anser henne* tokig –

30/9 Då jag komm till Gislaved hade Spångberg[2] telegraferat och ville ha ett inlägg af mig – han har fått det.[3] – Jag är verkligen mer än förbittrad på Helena. – Jag *berörde* ej hennes angrepp på "Den röda ungdomen" – utan sade att *den* frågan klarar nog *de unga ut själfa* – Anna Sterky sade Ni i St skulle anordna *protestmöte* emot dessa *cyniska angrepp* – från en *så* moraliskt underhaltig person som Uggland.

Men Ström bed dem i Soc Dm *att de ej* använda sådana *genomsimpla* uttryck som "madam Andersson" "Uggellåt" o s v *det är ej värdigt* skrifsätt.

Att fel finns det nekar jag *ej till* och särskildt ha vi ju en del "erotiska monomaner" - som simmar i ett haf af erotik - men *dessa* bli dess bättre löjliga och osmakliga i längden, *men detta har* ej att göra med det skamlösa utfall hon gjort *mot hela ungdomsrörelsen.*

Dess bättre har jag *förut protesterat mot* Helenas "preventivmedelsagitation" - och sammanstötningarna *mellan mig* och *henne* voro häftiga *nog* på vår sista kvinnokongress - *och likaså har jag hela tiden* opponerat mig mot "Hinkes" föredrag "Fri kärlek" - men *detta* är *en sak* och "Fritt äktenskap" *en annan.*

Det sednare kann vara lika fint och vackert som ett lagligt - ja finare *men* en "ambulerande" kärlek - är och förblir endast tillfredställandet af könsdrift - ungefär som af alla andra behof, som Bergegren sade!

Mötet här igår kväll var *ovanligt bra* - idag talar jag i Huskvarna. Skrifver till nästa klocka litet härnerifrån - enär kammraterna *bedt mig* därom - Vi tycka Katas bref äro *så* roliga" - säga de.

Hur artar sig uppgörelsen med Partiet? Jag *hoppas* vi må kunna komma tillrätta med hvarann - ty vi behöfva hålla ihop mot *alla* öppna fiender, borgare såväl som "renegater".

Helen *har* alltid, för mig varit ytterst osympatisk redan då hon 1895 höll sitt intåg i Stockholm såsom Utilistpredikant - var hon mig motbjudande med sitt hela framträdande - och *endast* min fasta föresats *att lära hvad* Nietzsche säger: "Att kunna dricka ur *alla* glas" - gjorde att jag teg. Däremot har *alltid* Anna Sterky varit mig sympatisk *från första ord vi växlade - och hon är vår styrka* och *stöd.*

Ja nu Fedde adjö!

Skrif! Hälsa Margit och ungarna!
Din Kata

Kommentarer

1. I Varberg hade Kata läst en artikel av fru Ugland-Andersson, vari hon förfasade sig över den socialdemokratiska partimoralen.

2. Spångberg, Valfrid (1871-1946) som var redaktör för Aftontidningen 1909-1912, och var förespråkare för den radikala liberalismen, bad Kata om ett inlägg.

3. Katas artikel publicerades i Aftontidningen den 1 oktober under rubriken "Anklagelserna mot arbetarungdomen". Med hetta försvarade Kata moralen inom partiet. Hon ansåg att Ugland-Anderssons angrepp var ansvarslöst och ovederhäftigt och hon undrade hur Ugland-Andersson kunnat agitera under

så många år för ett parti med så "jesuitisk moral". Hade hon kanske talat med två tungor? Kata ställde ett flertal frågor till Ugland-Andersson bl a hur hon kunde fördöma den röda ungdomen, som hon själv agiterat för. Hur hade hennes agitation uppfattats, särskilt den om preventivmedel och kärlek utan barn. Det syntes Kata som om Ugland-Andersson särskilt utpekat norrköpingsungdomen. I så fall var det ett dåligt betyg för henne själv och hennes man redaktören (Anton Andersson, brev 1 till Branting) som bodde i Norrköping och hade alla möjligheter att påverka i god riktning och angripa det onda. Ugland-Andersson hade genom sitt angrepp på den röda ungdomen brutit staven över sin egen verksamhet, ansåg Kata. (Av artikeln framkom att Kata läst Ugland-Anderssons angrepp i Varberg, se ovan). (Aftontidningen 1/10, 1910).

161

Kosta 6/10 1910

Bästa Fedde!

Här två bref om nya möten - dessutom skulle Alfvesta skrifva - *de* ha begärt möte, men jag kunde ej lofva dem något. Will vara *fri den 17 i Hultsfred* har bott där i *6 år* under min gladaste tid och vill göra litet promenader till kända platser.

Jag har fulla hus öfverallt och ypperlig stämning. En del nya medlemmar ingå efter mötena 2 i Nybro 1 igår här o s v.

I Ryd var jag utsatt för ett ytterst obehagligt äfventyr. Då jag komm dit och väl fått rumm på hotellet - gästgifvargården komm gästgifvaren själf J Persson och sade "Här finns inte rumm" "Det var märkvärdigt, sade jag, mann har visat mig upp här - säg mig då hvar är gästgifvaregården. "Den är här" svarte han. "Nå då skall jag få rum." "Ja behåll det här, men ni får inte dra upp folk här i kväll, vi har ett sällskap här och *jag måste* se till att rädda mitt hus så här inte blir uppträde. "Jag har inte för vana att dra upp folk, sade jag.

Då jag talade om för Zetterberg detta samtal sade han då ska di ha supgille - han är stämd för olaga utskänkning flere gånger. Efter mötet gick jag hem och fick upp litet mjölk på rummet. Men väcktes ½ 2 på natten af det ohyggligaste oväsen - och jag hörde hur de galningarna ropade i koridoren: "Är Kata här" - ett par sade "Hon är rest" - och så komm en del grofheter. Vrålet och lifvet var sådant *att jag ej vågade ligga,* utan måste gå upp och klä mig och fick *ligga vaken* till tåget gick. Det var en ohygglig natt. Ty hvar minut kunde mann vänta att få *dessa kreatur in* - och de voro *inte människo[r]* - vare det nog sagt.

På tåget träffade jag samman med en hygglig resande, en fru, och hon sade *att Ryds gästgifvaregård är illa känd rundt om* - och det slog in. Mötet var *utmärkt* och kammraterna äro öfver allt beröm - som hålla ut, men *dit få* Ni *aldrig* mera skicka mig annat än en *sommarsöndag* då möten kann ordnas mellan tågen - ty sådana *nätter står jag ej ut med.* -

Jag hade ett utmärkt möte här, klubben är mycket stark här och vaken.

Tåget var en hel timme försenadt så jag fick börja 8 istället för 7. Reser i e m in till Wexiö.

Jag är mycket glad öfver mina möten – *men* planen vill *jag ej* loforda – jag tror det blir bättre att *ej* t ex resa från *Nybro* till *Ryd* via Karlskrona – Karlshamn – en resa på 8 timmar, öfver en *mängd* småjärnvägar, då Kalmar i (*Småland*) *Glimåkra* (Blekinge) lågo bredvid respektive platser. – Omkostnaderna bli ju för respt platser desamma. Alla platser ha betalat – utom Oskarsström – (och Solberga bara *hälften*) eller rättare 7 kr. Dessutom ville jag hemställa att *Ryds Klubb* som är fattig *fick åter sina 15 kr* – den *arbetar* under *mycket svåra förhållanden* – jag kunde *ej* då jag var där, låta dem slippa – ty jag *behöfde pängarna – annars hade jag enligt löfte* af Dig, att i *"ömmande fall"*, låta dem slippa, gjort bruk af löftet där.

Många hälsningar till Er alla men *först* och *mäst* till Zeta och Georg.

Din Kata D-m

Så fort jag får besked från Norge meddelar jag – så turlistan *i tid* kann ordnas här hemma.

Kristianstad den 12/10 1910

Bästa Fredde!

Tack för telef samtalet.

I söndags hade jag möte i Halmstad ½ 4. Trodde mötet skulle bli totalt fiasko med anledning af Bazar m m det oaktadt *fullt* i å logen Orions lokal (i Folkets Bazar) och 25 öres entré. På kvällen Söndrum – där vi hade öfverfullt (fritt) – där gällde det att få så *många* som möjligt – *så* vi fingo klarhet mellan syndikalister och oss! På måndag Sibbhult (liten plats) men ett *ypperligt möte* och igår ett jättemöte i Bromölla

400 billjätter sålda (10-öres) och dessutom *folk*, som stod, salen rymmer 400 sittplatser. Folk hade åkt dit 1 ½ mil t o m. Jag hade partiprogrammet – *på särskild begäran* – och de gamla *tränade* partivännerna sade "det var det bästa föredrag vi haft på åratal". – Jag måste tyvärr resa in hit med *sista tåg*, så jag hann ej resonera så mycket efter föredraget – men hade god tid före istället.

Jag undrar *hur* det blir med Norgeresan? I annat fall så får turnén fortgå till o med 1 veckan i december. Och jag ber Dig i såfall *efter* Norrköping ge mig *tre* dagar *fritt* (mina hopsparade fridagar) för att resa hem ett litet tag – (*den* järnvägsresan *kostar* jag själf förstås).

Hur har Ni det hemma? Stora möten ser jag och ett väldigt "schau". Här ute i landsbyggden råder allmän belåtenhet med Stormklockan nere i Halmstad klagade de dock öfver att polemiken ett tag hotat att *förstöra ute* å landsbyggden för dem – *nu var den* saken öfver förklarade de.

Vid kongressvalen skulle de bevaka *ungdomens rätt* och få säkert folk. Träffade Adler i Wexiö – han var *full af entusiasm* för den stundande val kampagnen m m.

Vi hade resälskap till Vernamo (*på* väg till Ljungby då).

Ja nu många hälsningar. Bed Stålberg *väl* förbereda mina föreläsningar i St. Håller f n på att läsa "The Gospel of Buddha" – af Carus – ett brilljant arbete, som jag fick låna af *Petrini* i Wexiö – var jämte Gideonson Gustafsson – hos dem på kväll. (Gulli[1] är Uppsalakammrat med Ruth!)

Tusen hälsningar!
Vännen Kata D-m.

Kommentar

1. Gulli f Rossander (1867-1941) gift med Henrik Petrini. Lärare vid Whitlockska skolan i Stockholm 1914-1928 och vid Nya elementarskolan för flickor 1915-1928. Tillhörde pionjärerna inom Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt, (LKPR) ordförande i lokalföreningen i Växsjö. LKPR upphörde 1921, då kvinnorösträtten var genomförd, och ersattes med Frisinnade Kvinnors Riksförbund, där Petrini var ledamot i VU 1921-1923. FKR ombildades 1931 till Svenska Kvinnors Vänsterförbund.
(*Det var så vi började. Liberala kvinnor*, Rakel Lundgren m fl, Sthlm 1979, ss 13-27).

Ombord på tåg till Ronneby 13/10 1910.

Hej! Hade igår i *Glimåkra* ett "glimrende möte" – öfverfullt.

Efteråt *diskussion med den dummaste präst* jag hört *Lundberg*[1] (f d Helsingborg) *På fullt allvar påstod han att om socialdemokraterna komm till väldet skulle kättar bålen ryka och då gällde det alla de som bekänna sig till Herren Jesus.* Jag gaf honom svar på tal – så publiken *dels jublade*, dels sade hans *vänner* "Prästen skulle aldrig *ha blitt* "vena". Det slutade med "Vår Gud *är* oss en väldig borg" och "Arbetets söner". Kapellpredikant Wallbergs[2] *nya* bok användes af prästen. Jag skall *sedan* begagna *den*.

De begärde 8 dagar här *nere* med rätt att *själfva få* bestämma platserna. Kamrat J-n skulle skrifva *genast*. Det är *ett* oafbrutet frågande "kommer ej Kata hit?" Och jag svarar "Det är omöjligt nu – och *jag kommer* ej till andra än som *rekvirerat* genom "Fram".

Hur är det med Norge?? Jag *önskar nu det ej blef af ty det behöfs arbete här.*

Väl vi fått *både* Emma Flod och "Maja".

Hej! K- D-m

Kommentarer

1. Lundberg, Torsten (1871-1939) prästvigd 1896, kyrkoadjunkt i Helsingborg 1903, lasarettpredikant 1908, kyrkoherde i Glimåkra 1910. (Biogr matr, Svenska prästerskapet, Lund 1914, supplement 1934-1970, Lund 1972)

2. Vallberg, Viktor (1871-1954) författare, prästvigd för Visby stift 1898, kyrkoadjunkt i Södra lappmarken 1900, erhöll infödingsrätt i Härnösands stift 1902, kaptellpredikant i Risbäck från 1905, kyrkoherde i Indal från 1918. (Härnösands stifts herdaminnen 1923, 1:224; Vem är det?, 1955)

Vallbergs nya bok; *Kunna kristendomen och socialdemokratien förenas?* Enligt författaren utgavs boken med anledning av t f komminister H F Spaks (brev 176) försök att förena dessa. Boken föregicks av en polemik mellan Vallberg och Spak i Västerbottens-Kuriren, vars redaktion var av den åsikten att socialdemokratin och kristendomen kunde förenas.

Polemiken publicerades i boken. Vallbergs inlägg daterades i Risbäck, Arksjö den 20 december 1908 och Spaks i Vela prästgård den 7 januari 1909. (KDs arkiv, ArA, Sthlm).

Kalmar den 15/10 1910

Bästa Fredde!

Tack för bref fick det igår – skall komma!

Mötet här var utmärkt – fullt hus och de voro glada – ty på Saebös[1] och Marias möten (det sednaste tyvärr inställt med anled af parken) hade de förlorat 40 kr. *Nu* fingo de *6* öfver sedan Arbt Kom och de delat jämt.

Det går brilljant – men *nu* då jag fått vara utan fridagar – så känner jag att *jag är trött*, det *går inte för mig.*

Jag är nästan ledsen för Norgesturen *nu* när allt går *så bra* och är igång. Men jag får fortsätta *½ dec* d v s t o m *den 16* sedan vill jag hem till julen och min födelsedag den 18 dec. Jag vill vara hemma då. Hoppas Georg *inte* kokar ihop det så han är ute de få veckor jag är hemma! Var nu snäll och tag *genast* det Norska brefvet och slå in i ett kuvert och *rekommendera så det ej kommer bort.* Det är ett trassel med min post så Gud sig förbarme!

Det var visst fel i turlistan igen – där står.

Vistinge *söndag* 23 middag
Finspong" *24* kvällen
Så är måndag *24* uteglömd och istället *står fridag måndag 25* Boxholm *tisdag 26* – Men kära, i almanackan står *tisdag 25* – rätta för all del detta!

Jag kommer väl hem nu så fort okt är slut för att pusta ett tag – innan Norge-turen.

Här är hart när omöjligt komma fram per telf. och igår hade jag *3 minuter* – annars ingen tid – säg Stålberg och Georg detta. Här är ett bref från Almström angående möten. Glimåkra som önskade *en* vecka – med början *27 nov* kann ej få detta *nu* – de får taga *en annan* till sin konstauktion – så får jag fara ned sedan.

Hej!

Hälsningar!
Din Kata D-m

Kommentarer

1. Saebö, L.O norsk stortingsman, företog en agitationsturné för Socialdemokratiska ungdomsförbundet med början i augusti 1910. Skrev artiklar i Stormklockan.
(Stormklockan 13/8, 3/9, 1910).

2. Almström, Fr J (1884-1959) skribent i Stormklockan, skrev bl a om den s k smutslitteraturen den 2 april 1910.
(Biografica, ArA, Sthlm; Stormklockan 2/4, 1910).

165

Finspong den 23/10 1910

Kära Fredde!

Jag ligger sjuk i Finspong. Måste inhibera Vistingemötet (dit var 1 ½mil) – *låg hela dagen till sängs*, men kraflade mig upp ur sängen och talade i Finspong – (måste sitta under föredraget.)

Oerhört med folk! Det är *en* skarp förkylning efter Malfors – Kungsbro-resan med ohygglig värk emellan magen och bröstet då jag talar.

Ligger idag till sängs – men skall i morgon söka fortsätta till Boxholm och afsluta turnén men det blir med *nätt nöd det går*. Det är högst ledsamt alltihop. Mötena äro utomordentliga och *alla* äro nöjda.

Jag behöfver nu komma hem och få *hvila* några dagar innan jag reser till Norge. Sedan få vi allt taga hvarannan *månads* agitation, ty jag är "gammal" nu ser Du!

Hälsningar!
Vännen Kata D-m

166

Stenkjaer den 15/11 1910

Bästa Fredde!

Tack för sist! Ja nu är jag längst in i Trondhjemsfjorden vid en liten stad som heter Stuekjaer talar där ikväll. I Lueanger i morgon och så åter Trondhjem om torsdag. Du kann skicka mig *turlistan* på *Bergen* är där 23-27 – och i Stavanger 1-4 dec. då turnén är slut. Jag skall då taga Sk[åne] men ordna så att jag får om *möjligt* resa hem till *den 18*. Jag är mycket uttröttad, har måst taga Emsermjölk för bröstet och har svårt för att tala.

Likasåfår Du ej skrifva ut de nya turnéerna på 1911 *för tidigt* – ty det blir *absolut nödvändigt* att jag får *isolera* mig en 14 dagar à 3 veckor. Den *fördömda landsvägsturen* Malfors-Linköping Gullberg tog knäcken på mig.

Mötena i Trondhjem ha varit storslagna *1000* personer på det *första* – det andra i en utkant 300 – i gymnastiklokalen som var proppad.

Hälsa Georg! och "Zeta" så mycket. Och många hälsningar från Vännen Kata D-m.

Haugesund den 29/11 1910

Bästa Fredde!

Ja nu är då den stora Brantingfästen öfver och Ni alla i gängor igen. Tack för fästskriften *hvem det* än var som sände den – men jag fick ge bort den strax till Angel Olsen – ville gärna haft Zetas "Studie" med. Får den väl då jag kommer hem.

Här står vi midt uppe i "valgene". Vi fara om hvarandra och slag i slag på mötena rundt om för städerna som välja den 4-5 dec. Det är en oerhörd skillnad på Norrmännens sätt att sköta "dögn-politiken" och vårt. *Vi* få lära detta af *dem* och *de* få af oss lära sig hur ett verkligt *agitationsarbete* skall bedrifvas.

Helga Thorsson, Martha Tynaes, Augusta Aasen mfl mfl ligga i som små röda hundar – och jag har möte på möte för proppfulla hus – *så* folk t o m får vända – de ha ej kunnat komma in. Agitationen här går lika bra som hemma.

Det är ledsamt jag är så klen. Krafterna kommer *visst aldrig* mer tillbaka – och det ser hopplöst ut – ty arbetet växer och växer – och Jag har ju *nu* både *Sverige* och *Norge* som "fosterland" – ty snart är jag *lika* hemma *här* som i Sverige. Reser emellertid hem så jag är i Skåne den 8 i *Onsby*.

Jag undrar om Br fick mitt telegram – Social-demokraten – älskvärd som *alltid mot mig* – nämner ej ett ord – det ser bara lite egendomligt ut *utåt* – annars gör det mig intet.

Böcker och broschyrer gå bra – men jag tog för många "Tal" – de bli kvar (den nya packen)

Här i Haugesund är äkta "norskt norskt". Mötet igår var till trängsel besökt. Söndag *natt* medan jag väntar på båten, blir mitt sista möte här – Jag skall dessutom tala vid Koppervik, här utanför, *resdagen stryker*. I lördags hade Bergenserna stor fäst för mig, med 75 öres entré, vi fingo utmärkt musik, sång af "Sangerkoret", tal och kaffe med smörrebröd, och så dans. Jag rent utom mig – ty jag var *så ddlig* att jag knappt kunde gå. (Salen klädd med fanor, och så i fonden i blått och gult "Velkommen Kata" – Ja Gud hjälpe *Kata* – som aldrig blir frisk igen. – Det är *så* genom bedröfligt.

Hälsningar!

Din Kata.

168

Malmö den 9/1 1911*

Bästa Fredde!

Det blef ett spektakel i Ystad – de "slöhansarna" hade *först* annonserat – *sedan anmält* mötet. A[llmänne] Åklagaren är *ilsk* på hela arbetarrörelsen och skulle naturligen klämma oss. *Vi måste* därför taga *enskildt* möte, d v s taga namnen på alla och så 15 öres entrén som "inskrifningsafgift". *200* nya medl det var ironi *när namnen* lästes och de få klubbisterna "behviljade de nya medlemmarna inträde". B . . .sen t f stadsfiskal *komm* sedan och ville se protokollet – och det fick han. *Om han* krånglar vet jag *ej*.

Resultatet blef att jag far dit igen om måndag *med* offentligt diskusionsmöte "Kristendom och Socialdem" ty massor af folk hade förvillats af den "enskillda mötes-annonsen".

Igår öfverfullt i Trelleborg. Jag bad Georg tala vid Dig om *när* jag får resa hem emellan slagena. Laga att Ni klara ut det – *hela* februari och 1 veckan i mars *är* ju upptagen.

Hessleholms Arbetarkom *har i ett* bref af den 31/1 bedt om *möte – ej lördag eller söndag* – var så snäll och *passa in det i turlistan.*

I Trelleborg sitter så godt som *endast* klubbister i Kommunstyrelsen och *de* skulle med *säkerhet* sända *säkra*. –

Här nere är mann *missnöjd* med angreppet på "Framtiden" – och det är jag med vet *Du.* Vi skulle *hålla fred* – och söka klara ut det *i godo*. –

Partiet gör *intet*, då det gäller litteratur – *"Fram" har ju* fullt – ja öfver – och "Framtiden" med. – *De båda* stora *förlagen – skulle hålla fred.* Fabians Tullbroschyr[1] t ex hör till *den allra yppersta agitations-litteratur vi någonsin haft – det vore ett brott* att motverka dess spridning – och likaså är fallet med "Utkast och Silhuetter" och "Naturvetenskapliga kåserier" af Lidfors.[2] *Här kann jag ej gå med Eder. Lika litet* som då Per Albin ville *krossa vårt* lilla förlag i Göteborg. *Vi behöfva* social-ekonomisk litteratur m.m – och *i all* synnerhet sådan som *är lättfattlig för massorna* – och maken till Fabians glänsande Tullbroschyr *har jag ej sett!* Men skulle "Frams" protest tas *förbjudande* – skulle *den ej få* säljas – *och det vore ett brott* – dessa dagar då vi *måste* bryta mark i byggderna!

Dessa evinnerliga *schismer indt kann göra en galen!*

Låt oss för Guds skull komma ut ur dem, *så fort vi kann,* då *det* gäller *annat än de* socialdemokratiska *principerna – då både måste och skola vi vara fasta.*

Skrif ett par ord.

Många hälsningar!
Vännen Kata!

* Tryckt på papperet: Temperance Hotel Medlem af föreningen mot dickspengar.

Kommentarer

1. Fabian Månssons tullbroschyr: *Ett föredrag i tullfrågan*, Framtiden, Malmö, 1910).
(Sv bokkatalog 1906-1910, Uppsala 1966, s 240)

2. Bengt Lidforss, *Utkast och silhuetter*, Framtiden, Malmö, 1910, *Naturvetenskapliga kåserier*, del 1-3, Framtiden, Malmö, 1908-1913.
(B L, *Polemiska inlägg*, Malmö, 1913, uppl om tidigare utgivna verk)

Malmö den 6/2 1911

Kära, bästa Fedde!

Vill säga Dig att hittills är Skåne-turnén ett triumftåg! Öfverfulla hus hvar jag drar fram.

Det var roligt i Hälsingborg att få träffa Gustaf Möller och Gerda. Jag var hos dem och hade *en idealisk pratstund – må Du* tro.

Gustaf kommer nog upp på partikongressen. I Bjuf hade jag hoppats få upp en klubb – men *ännu går det ej.*

Missnöjet är *stort* i Skåne ännu – men det börjar väl ge med sig.

I Stehag har vi en liten pigg klubb. Där blef *ett himmelens rabaldermöte af!* De hade tagit "Kristendom och socialdemokratie" och inbjudit den rent rabiata *galna* högerprästen Helgesson[1] till diskussion (Han som legat i polemik med Lidfors).

Vi kunde *ej få* goodtemplarlokalen utan måste nöja oss med vår egen som i vanliga fall rymmer 60 – *nu* voro *120* billjätter sålda. Olidlig trängsel.

Diskusionen pågick i *fem* timmar!

Först slog prästen an *en oförskämd* öfversittarton och kallade mig "Kata" – och ville ironisera bort det *hela* i "okunnighet" i ämnet – från min sida, så blef *han rå* när jag *sakligt bemött* honom – och behagade kalla mig "Gumman", men *då* bröt jag af – och sade honom rent ut *att* skulle diskusionen fortgå *då* skulle han uppföra sig *anständigt*. "Jag har inte kallat Er *för* en gammal krutgubbe – fast jag kunde haft *skäl därtill. Detta halp* och tonen blef en annan. *Han* var *den mäst galna präst jag hört. Försvarade* offentligt *krigsmoralen* och bönerna för krigsmakten. For ut mot *arbetarna* för deras lättja och mot socialdemokraterna för de tog folket bort ifrån Gud och ledde det i fördärfvet m m.

Ej ett ögonblick tappade "jag sugen" – men prästen darrade af ilska – och förklarade till "sist *att* jag hade läst bibeln som *faen* gör det".

Han förklarade vidare att jag tog detta föredrag ute på landsbyggden för att förvilla folket och *att jag ej skulle våga* hålla det i Stockholm! "I kyrkan *skall jag svänga gisslet öfver* Er" ropade han ursinnigt – och min slutreplik var – och på *folkmötena är det jag* – och jag skall svänga gisslet öfver Er, hycklande präster – till ni *äro* demaskerade – och

skillnaden mellan *Er* och Jesus af Nazarets lära är klar för folket". (Jubel *som aldrig* ville ta slut).

Kl var då 1. Istället för att *i ro få hvila ut* – fick jag gå med en af de kvinnliga kamraterna hem – och packa in mig bäst jag kunde – och klockan ½ 9 for jag in hit – sof några timmar och hade så ett brilljant möte i Hör. –

Det gör *stor* nytta nere i Skåne men Gud hjälpe mig med att *få fart* i klubbarna! *Hur det skall* gå vet jag ej!

Hälsningar!
Vännen Kata! –

Kommentar

1. Helgesson, Anders, f 1869, Asarum, Blekinge, präst med botaniska intressen. Författade bl a en uppsats om Linné. Uppsatsen samt en kritisk granskning av professor Svante Arrhenius' arbete *Världarnas utveckling* (1906) ingick i en av Helgeson utgiven broschyr *Frågor och funderingar* 1907. I en recension i Arbetet den 23 juli 1907 försvarade Bengt Lidforss Arrhenius. Helgesson genmälde och Lidforss återkom med "en av de praktfullaste utskällningar han någonsin levererat". Helgesson övervägde åtal mot Lidforss men avstod.

Helgesson-polemiken ingår i Lidforss essaysamling *Polemiska inlägg*, som utkom efter hans död 1913.
(Beyer, 1968: 344 f; Lidforss, a a: 85 ff).

170

Sölvesborg den 18/2 1911

Kära snälla Fredde!

Du har väl fått mitt kortbref. Var fullt *öfvertygad om att jag ej låter skåningarna kollra bort mig. Jag* vet att Arbetet eller rättare "*Framtiden*" burit sig skandalöst åt – men jag tycker vi ej skola tänka att kunna boykotta *deras förlag* – deras Skattelagar (Rydéns)[1] har gått i *30.000* exp och får mot förskott rekvireras af fackfören till *50 öre* – och här nere i Skåne har den gått oerhört *så det går knappt att där sälja våra.* Något går.

Mötena äro brilljanta och allt ypperligt. Jag skall nu i Ronneby skrifva ett resebref. Har varit mycket öfveransträngd enär jag måste låta *Ystad* ta min fridag (mot det att *jag får den åter* på 1 mars istället) och så vill Malmö ta *den 27* – dessutom äro de *efter mig* på alla möten och vill ha nytt möte än här än där.

I Elmhult blef en väldig diskusion *där* är ett af Waldenströms[2] *värsta nästen*. Trots det ohyggligaste väder *var* lokalen proppad, och de hade rest dit både från *Onsby* o Hästveda. Där var nästan uteslutande religiösa och *ytterst märkliga yttranden* gjordes af dessa – *mot* skenkristendom *o* dogmtro. Igår i Sölvesborg var likaledes fullt hus. Här har Ljungdal varit o Gustaf Svensson och trasslat till så sinnena voro upprörda å alla håll – jag hade "Arbetets förb"[3] och det slog igenom hos alla.

Äfven *här* ville de haft möte *antingen inne* i Stan eller strax utanför. Karlshamn har ändrat och fått måndag (lokalhinder). Jag har förkylt mig på en landsvägstur (1 mil) och är *styf i nacken* och otreflig – men det går väl öfver.

Jag skall sända "Fram" 50 kr om ett par dagar.

Hälsa "Zeta" Margit och alla däruppe, mäst kamraterna på Stormklockan, Georg och "lilla Olle".

Vännen Kata –

Kommentarer

1. *De nya skattelagarna. Självdeklarationen m m – Hjälpreda för menige man,* Värner Rydén, Framtidens förlag, Malmö, 1911.
(*De nya skattelagarna* etc, 1911).

2. Waldenström, Paul Peter (1838-1917) känd krikyrkoledare, bildade Svenska missionsförbundet 1878, var dess ledare. Författare, skribent, ledamot i AK 1884-1905.

3. "Arbetets förb", förkortning på Katas föredrag, "Arbetets förbannelse – arbetets välsignelse", manuskript i hennes arkiv, ArA, Sthlm.

Malmö den 26/2 1911

Bästa kära Fedde!

Ni äro rent ohyggliga som ej skrifva *en rad*.

Jag vill bara säga Dig att mötena gå utomordentligt – i Karlskrona var det särskildt bra. (438 billjätter à 25 öre) *De* sade "tack vare Kata kann vi nu få "Röda Bilen".[1] Det har slagit an på dem rundt om ute i byggderna.

Försäljningen af broschyrer går bra. Skattelagarna dock *ej här* enär Rydéns tagits i 1000 vis af f förening.

Stormklockans Album äro 100 exp slutsålda – och nästa tur skall jag ta fler med – *nu* tar jag ej fler hit ned, ty jag kommer ju snart hem.

Jag har varit rätt frisk ehuru tack vare stormen och ösregnet min olidliga reumatism är svår. I Svallöf var 20 minuters väg att gå i *ösregn o* nästan orkan – och då for jag illa. Mötet var emellertid utmärkt och *det* tröstade mig. Idag har jag varit i Furulid, dit ut hade Lasse kommit från Flädie – med sin fru, han bad hälsa Er så hjärtans mycket. Han saknade Stockholm förfärligt – sade han.

Jag skall försöka att få resa hem med nattåget den 7 från Säfsjö – annars går hela fridagen till resdag – och det vill jag ej gärna.

Folk har jag på mötena och intresset tycks vakna och några präktiga klubbar ha vi – men annars är Skåne krasadt.

Missmodet *är* så stort – och gnager och gnager på *hela rörelsen*.

Har Du läst Heidenstams rent oförskämda "Odugliga Folkpräster"[2] – en *sådan* gynnare som *han* borde akta sig att fälla omdömen om ting som han *icke begriper*. Förstår han ej att *socialismen* är den *djupaste andliga pånyttfödelse* som mänskligheten haft sedan Buddahs och Jesu dagar!

Vet Du jag känner en sådan brinnande lust att få ta några turnéer med uteslutande "Skolan och Prästväldet" och "Den socialdemokra tiska Ungdomens Kulturkamp" som ämnen – *ty nu är* reaktionen rent galen.

Ja adjö med Dig.

Många hälsningar
Din Kata.

Hälsa Margit *o* ungarna!

Kommentarer

1. "Röda Bilen" blev ett begrepp under valrörelsen 1911. Fredrik Ström lanserade idén att sprida agitationen över landet genom att färdas i bilar. Ungdomsförbundet inköpte två röda bilar och hyrde en tredje för kortare tid. Effekten av agitationen var så bra att också partiet anordnade bilturnéer genom ett par distrikt. Bilarna väckte enorm sensation i ett så gott som bilfritt samhälle. Kata och Carleson (brev 1 till Branting) debuterade som de första bilburna agitatorerna i den första röda bilen "Mathis", som startade den 24 maj från Upplandsgatan 7 i Stockholm för agitation i Södermanland.

Under sommaren hölls 514 möten med ca 340 000 åhörare. Klubbarna fick betala en del av kostnaderna själva. Det var därför man i Karlskrona var så glad över Katas möte och biljettintäkten, informerade som de var om sommarens stora händelse.

(Lindbom, a a: 234; *Den röda bilboken*, 1911: 7, 23, 34).

2. Heidenstams "Odugliga folkpräster"; den första av fyra artiklar publicerade av Verner von Heidenstam (1859-1940) i Svenska Dagbladet och Aftonbladet i februari och mars 1911. "Odugliga folkpräster" publicerades den 25/2, dagen innan Kata skrev brevet. Heidenstam gisslade socialdemokratin och dess proletärfilosofi med bland annat den oundvikliga klasskampen. Han påstod att ingen varit närmare att gå raka vägen till Folkets hus än han, men varje gång hade han stötts tillbaka av de sociala folkprästernas svada. Dessa otaliga småpräster, var, enligt Heidenstam, partiets olycksfåglar: "Vad andra sagt kvickt och sant, det säga de dumt och osant", skrev Heidenstam, som även påstod att proletärfilosofernas parti höll på att bli de dåliga huvudenas parti. Tonfallet i artikeln var överlägset och starkt ironiserande.

(Heidenstam, Verner von, *Samlade verk* del 18, Sthlm 1944 ss 141-146; Stenkvist, Jan, a a: 71 f).

Malmö den 28/2 1911

Kära Fedde o Zeta!

Jag skrifver till Er båda ty *saken rör båda*.

Här nere har det blifvit ett *rykande lif* om cirkuläret vi sändt ut. Redan *förra gången* jag var här "malde de missnöje". Men nu är ingen ände på ilska mot *C S* i Stockholm. Där hade varit kammratmöte i Trelleborg i söndags och Åkesson[1] var där – och mann var missnöjd med *allt* och *alla*! *Pro primo: Att* Stormklockan *ej mer verkade agitatoriskt* utan mäst upptogs af strider mot "de gamla". – *Vidare* att ingen fri agitation bedrefs från C S sida.

Det är nämligen så att *Svedala* klubb velat ha föredrag.

Jag har *ej* kunnat ge dem *någon dag* ty den enda jag har ledig är *onsdagen* 1 mars – och *den* dagen kunde de ej ta – då blef *de arga*. Och Åkesson som hade hand om saken ansåg det *rent förfärligt att* inte *C S som förr i världen anordnade fria turnéer.*

Jag frågade om han var tokig. *Hur skulle C S kunna det med tömda kassor!*

Åkesson sade då: *Ja* där se vi hur det gick *hade* de stannat kvar *här* hade det blifvit mycket billigare. *Här* var det inte så *mycket folk* på *exp* och *Red* – utan här sköttes *allt bättre* Nu är *både agitations och kongressfonderna* uppätna af lönerna, *och* ingen agitation bedrifs – och *inte får vi Revisionsberättelse häller* så vi få se hur det är.

Ni får väl – sade jag. –

"*Stormklockan*" går ju med förlust och halfparten exp kommer *åter* i "retur" *det hörde jag härom dagen*."

Det har *jag inte* hört – Stormklockan lär nog bära sig – sade jag – *Men hvad som åstadkommit stora svårigheter* för *C S det har varit* förlaget med *de* enorma skulderna – och *de vansinniga upplagorna detta har slukat allt.*

Ja sade Å – *de* kunde stannat *här nere.* Ja men – sade jag – det vet Du *ej gick* – ty Skåne *är* inte *hela* Sverige – och det råder ju en viss animositet mellan uppsvenskar och skåningar – och dessutom är *allt bättre* att ha förlaget i Stockholm där mann ligger midt i landet.

Så var Å ytterst *uppretad* öfver att förbundet anordnat turnéer *och förtjänat på dem.* På *Maria Kvists* turné hade de förtjänat *400* kr.

Det ha de ej – ingen turné har gått *ihop ens* sade jag. Ljungberg och

mina bära *sig ej* ens – och de gå bäst.

Ja de ha inte lof att förtjäna på agitationen häller, sade han. "Hvarför kostar *nu* Era föredrag 20 – då de blef för 15 förut?" Helt enkelt därför att jag *begärt mera betalt. Jag kann inte klara* mig på detsamma som de unga pojkarna – och de klubbar som har mina möten *förtjäna* i regeln *på dem* ändå. I Karlskrona förtjänade de t o m till "den röda bilen". –

Ja – hvarför skulle förbundet ordna *den turnén – inte kann den bära sig.* Det kostar ju så mycket. *25* kr för ett sådant – *det* är väl ingenting att tala om, svarade jag.

Här i Skåne *är den enda plats där de äro bara ilskna – bara* klandra *allt hvad* som göres.

Jag är öfvertygad om att mann från Stockholm intrigerar mot både "Zeta" Dig och förlaget.

Att detta är fallet är jag *viss på*. Från *hvilka* eller hvilken – vet *jag ej* – men har mina *egna* funderingar. *Att* rapporter *gå* – det hördes! –

Jag talade äfven med P A J-n[2] Han ansåg att Ni handlat illa mot "Framtiden" då Ni utan vidare i förbittring öfver att ni ej kunde få pängar – tagit ifrån dem *tre* böcker som de räknat på.

"Framtidens" förlag måste ju lefva – och då hade mann tagit och gjort hvad som behöfdes därför.

Min uppfattning är vet Du *att det blir nödvändigt få en* komitté – eller skiljenämd som tar hand om alla dessa stridsfrågor – och undersöker dem och så sluter fred. *Det blir nödvändigt* – och i *den formen måste frågan upp.*

En *lycka är att Framtiden* ligger i strid *äfven* med *partiet* – ty J-n var mycket förbittrad på *W-n*[3] – och det med full rätt! *Utsändandet af cirkuläret* var ett *missgrepp* ty äfven från *Örebro* ville *de protestera mot detta.* Det sade mig en skåning – segelsömmare i Örebro – med i D styrelsen – *minns ej hvad han hette.* (fråga Georg) han var här nere och vi snackade rätt mycket om åtskilligt. Han var glad, mycket glad, öfver att Georg *rekonstruerat hela distriktet.*

Ni få vara beredda *på ett* rasande motstånd från en del håll här nere. Och *jag tycker ej alls om ställningen* hvarken inom det gamla eller unga gardet här.

Mötena gå ju utomordentligt och så till vida är allt bra – men sedan är det uselt.

En nyhet skall jag tala om *att Sjögren*[4] *i Lund* (med *syndikalisterna*) ämnar Expropriera[5] "Nya Folkviljan" på stämman – *taga den* helt enkelt och kasta *Skröder* och *sätta dit* Albert *Jensen istället* – detta omtalade *Anders* de *ha länge* förberedt kuppen – *som är ytterst fult iscensatt.*

Jag kommer hem den *8 de* Det var ett "helskotte" att de gamla krångla med mitt mandat - Amanda Frösell[6] - ett stycke - slukas med hull och hår - *men jag* "ratas".! Så är det! *Lefve friheten! Säger jag!* Hälsningar! *Mycket att tala* om. Hej!

Kata!

Kommentarer

1. Åkesson, August (1889-1938) ledamot i soc dem ungdomsförbundets CS 1906-1907, sekreterare och ordförande i Malmö arbetarekommun 1911-1918, kassör i Skånes distrikt av SAP 1911-1918, kassör i Västgöra-Dals distrikt 1913-1918. Flyttade 1918 till Göteborg, ledamot i stadsfullmäktige 1923-1931, tillhörde Ny Tids styrelse 1919-1938, ledamot i AK 1919-1920.
(Sv Folkrör, 1936, 1:1150; Ny Tid 18/6 1938; klipparkivet, ArA, Sthlm).

2. Johansson, Per August (1866-1933) utbildad till skomakare, flyttade från Göteborg till Malmö 1887, ledamot i tidningen Arbetets styrelse 1892, expeditör 1898, kassör 1900, ekonomichef för såväl Arbetet som tryckeribolaget Framtiden, senare också chef för bokförlaget Framtiden.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 583).

3. Johansson var förbittrad på partisekreteraren/kassören Wickman. I Stormklockan 28/1 1911 s 2, försvarade sig C.S verkst. utskott under rubriken: "A.B Framtiden mot ungdomsförbundet".

4. Sjöström, Gustav f 1883, bokbindare 1897-1910, redaktör för Syndikalisten 1910-1916, kassör i SAC 1916-1917, sekreterare i Sv socialistiska ungdomsförbundet 1919-1920, ett flertal uppdrag inom SAC, var en av dess grundare 1910, dess ordförande 1932-1936. Föreläsare och agitator för den anarkistiska och syndikalistiska rörelsen sedan 1905, medarbetare i Arbetaren och Brand. Utgav ett flertal politiska skrifter.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 980).

5. Någon expropriation av Nya Folkviljan blev det inte. Schröder var dess redaktör 1906-1915. Albert Jensen var redaktör för Brand 1902-1904, därefter radikal skriftställare, utgav bl a antimilitaristiska flygblad, dömdes som ansvarig i ett tryckfrihetsmål till sex månaders fängelse 1910.
(Hirdman, a a: 443; Sv Folkrör, 1936, 1: 543).

6. Frösell, Amanda (1876-1928) privatlärarinna tills hon gifte sig med redaktör Gottfrid Frösell (brev 17 till Branting) år 1898. Verkade tillsammans med maken inom arbetarrörelsen, var med och bildade de soc dem kvinnornas samorganisation 1912, ledamot i styrelsen 1912-1920. Anställdes efter makens död 1907 på partistyrelsens expedition och senare på Sv Träarbetareförbundets exp. Etablerade blomsterhandel i Stockholm 1910.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 422)

Amanda Frösell finns inte i ombudsförteckningen i 1911 års kongressprotokoll. Kata var ombud för Sölvesborgs arbetarekommun.
(SAPs kongr prot 1911: 14, ArA, Sthlm)

Falköping den 22/4 1911

Bästa Fedde!

Tack för kongressdagarna[1] och *för* Ditt inledningsföredrag den 18 (tisdag).

Jag har varit ytterst trött efter kongressen. Nervspänningen komm att stå mig dyrt – men får jag vara *i ro* (på resor) *så* går det öfver. I Göteborg var ett glänsande möte. 490 bilj sålda.

Platsstyrelsen har nu "tjänat" *200* kr netto. De skeno som solvargar.

Då jag komm till Hjo höll jag på att bli *ledsen*. Hade *1.50* i kassan – d v s *var* nära *pank*. Hade måst låna af Yngve och skickat åter från G-borg. Och så sade de att mötet skulle bekostas af C S, till all lycka sålde jag broschyrer så jag klarade skifvan.

Mötet var utmärkt – och de fingo in *64 kr* (till *två* bilturer).

Här var trots *dåliga* anordningar för liten lokal och för lågt inträde (15 öre) ett präktigt möte 400 billjätter sålda). Reser nu till Skara. *Vi måste få en* omrangering *af* ungdomsagitationen.

Den rena socialistiska upplysningen måste fram inom klubbarna. Jag kann *ej nu* taga dessa *föredag men* till *vintern* måste *vi på allvar* lägga an på *Marxismens* idéer! *Vi måste fördjupa rörelsen!*

Almström bad mig fråga *om* Du vet hur han skall få plats i någon tidning – han vill *så ogärna* komma till "Ny Tid" och konkurera med V götl Folkblad – som *är nödvändigt här* i Vestergötland. *Här är allt i* "vårbrodd" *nu* inom arbt rörelsen och *klubbarna härliga. Du* får allt ändå vara snäll och låta mig få 1 vecka *i augusti* fri *på Skagen*.[2] Jag får lof hvila *ett tag ordentligt* annars stupar jag. *Alla de gemena* hugg "de gamla" rikta mot mig gör att jag *är nedstämd* och *då tar det på* både själs och kroppskrafterna ser Du.

Jag är verkligen riktigt upprifven – och endast kamraternas oskrymtade glädje öfver att ha mig ute – kann ge mig tröst i hela denna eländiga "kamp" mot lumpenhet och *rena rama elakheten*.

Den 17 eller 18 maj kommer jag hem och vi få då vidare talas vid.

Hälsa Einar, Zeta Stålberg och alla.

Hej!

Din Kata D-m

Kommentarer

1. "Kongressdagarna"; SAP höll kongress i Stockholm den 9-16 april 1911. Ström var ledamot i partistyrelsen sedan 1908 och valdes 1911 till partisekreterare. Kata representerade Sölvesborgs arbetarekommun.
(SAPs kongr prot, 1911: 14)

2. Skagen, norra Jylland, var Kata Dalströms uppskattade rekreationsort.

174

Borås den 5/5 1911

Bästa Fedde!

Här ta de kol på mig. De bedja och tigga om mina fridagar så jag blir olycklig. "De borgerliga" rasa. Alla möten ha gått utmärkt och klubbarna *säga själfva* att de fått stor nytta af föredragen *ty många nya* medlemmar ha gått in vid klubbmötena efteråt - och "kofva" ha de fått.

Ifrån Falköping skulle de skrifva och bedja få några "dundermöten" före valen i september.

Hela Vestergötland - en af de mörkaste punkterna *är vaket*, och *det ha vi klubbarna* att tacka för.

Äfven inne i Göteborg talade den nya distriktstyrelsen om att de önskade ny turné till hösten.

Jag har varit *mycket dålig* och är det fortfarande. Fick tala ute i *ösregn* i söndags i Lidköping och förkylde mig, så min reumatism är *ohygglig igen.* Gick det oaktadt med i demonstrationen i Trollhättan - och blef sämre.

Men jag skall väl klara af turnén!

Det var en präktig demonstration i Trollhättan!

Sånt lif ni haft i Stockholm. Är polisen galen - eller hvad står på?

Jag gläder mig åt att den *röda* falangen[1] innehar Arbetarkommun! Det är bra. Jag bearbetar klubbister *att gå in i kommunerna* - men nu fördärfvar väl Elmgren för mig.

Det var bedröfligt att han kommer hit nu omedelbart. Han skulle sändts ut till obyggderna att bryta mark där.

Igår hade vi ett bra möte här - och ikväll blir väl ett ännu bättre. Sedan reser jag in till *Göteborg och* är *där* ända tills jag far till Ed.

Det skall bli skönt att få bo på *en plats* några dagar.

Ja många hälsningar.

Rapporterna äro utarbetade - *det blir ett ståtligt åhörarantal!*

Vännen Kata. -

Kommentar

1. Ström, Höglund m fl som benämndes den röda falangen fick majoritet vid styrelsevalet i Stockholms arbetarekommun 1910. Vid partikongressen 1911 representerades arbetarekommunen av 14 ombud varav 10 tillhörde vänsterriktningen.
(Höglund, 1951: 257; i kongr prot, 1911: 13, verifieras uppgiften om 14 ombud)

175

Nyland (Ådalen) 12/6 1911

Bästa Fedde!

Vill bara säga Dig att här är valagitationen i full gång.

Mötena gå utmärkt! Jag har Berglund[1] deras ena *riksdagsmanna-kandidat* med mig.

En af våra allra dugligaste krafter här (landstingsmann) Det är i regeln mellan 100 a *250* på mötena, som fortgår oafbrutet hvar kväll, *med* dubbla möten på söndagarna.

Det har väkt harm med *fullt fog* här bland oss *att Wickmann på ett öppet brefkort* tillskrifvit C O Johansson *att de skulle vänta* med *omröstningen – enär Berglund inte tillhör partiet! Han är* socialdem landstingsmann – och *har efter ytterst svårt arbete lyckats* att, *istället för* Ådalens (misslyckade) Arbetarkomm (en sorts oduglig samröra för de olika sågverken) få upp *Gudmundrå* Arbt *och insändt alla kontingenter* till Wickmann.

Detta förbaskade *drummel* returnerar dem – *under* förevändning att (Ådalens Arbetarkommun) *en* sammansettning af alla f d komuner *ej* fullgjort sin skyldighet *då den ej existerat* på två år *och då* bara flöt – och så chikanerar *den ärkeplösen en af* våra *bästa* förmågor och Ådalens Samorganisations ledare! Fy Tusan – och *på det* sättet tror Wickmann *han får våra* spridda skaror att fylkas kring våra fanor! *Missnöjet stiger* (och *det* med full rätt) inför sådana byråkratfasoner – och taktlösa förlöpningar. *Nu måste emellertid allt* vara lugnt *tills valen äro öfver – ty* "förädare är den som nu splittrar – han *må vara höger* eller *venster* inom partiet – *men sedan* skola vi ta itu med herr Wickmanns byråkratfasoner – *och* bakom mig står 1000 tals *förbittrade* och *sårade partikamrater.*

Skall jag taga Wärmland? Kann Du ej låta mig få ta Bohuslän i Juli finge jag *samtidigt* bada mina saltbad.

Skrif ett par *rader på* Örnsköldsvik är där i midsommar.

Hej! Med kamrathälsning
Vännen Kata D-m.

Kommentar

1. Johan Emil Berglund (brev 142) följde Kata på hennes turné i Ångermanland, där 31 möten höllls. Folk bad om extra möten. En flottningsarbetare i Sandslån undrade om de som arbetade nattskift kunde få ett möte. "Men skall ni då begära att jag skall tala klockan sju i morgon bittida, kan det inte vara nog om Berglund talar?", frågade Kata. "Berlund har vi hört många gånger förr, men aldrig fru Dalström, och när man fått ett ämbete, så skall man sköta't", svarade flottaren. Det svaret uppskattade Kata. Hon höll talet på morgonen inför 200 man, som kom direkt från flottningen.
(Berglund, a a: 125 ff. Återgivning av en intervju, som Anna Lindhagen gjorde med Kata 1911)

176

Tranås den 7/7 1911

Bästa Fedde!

Vill nu skrifva några ord. Min långturné började, som Du vet, den 4 i Hjo. Jag hade möte ute i bondbyggden (*200*) en fientlig stämning till börja med – sedan *helt omslag* och de sade att de kunnat höra mig hela natten. I Wadstena ett utmärkt möte – så de stod ut i farstun – och i går i Spångsholm 300 och i Gammelkilen minst lika många. Jag är alltså nöjd!

Men hvad jag icke *är* nöjd med det är Elmgrens framfart. På en fråga af partikamrat Ljungkvist om hurdan Spaak[1] var som talare hade han svarat: "Ja som en sugga som sitter fast och skriker så låter det."

(Edvin Johansson var med och omtalade nu detta för mig)

Dessutom hade han vid upprepade tillfällen inför *olika personer* kallat mig för "den där kärringen som aldrig har reda på hvad hon säger" – och f ö *öfverallt* och vid *alla* tillfällen huggit och skällt på ungdomsrörelsen. Det *är* skamlöst att midt under valstriden *då vi alla nedlagt vapnen ett sådant "nöt"* inte kann låta fred råda.

I Vara talade jag för *1000* personer – i Ulricehamn för 800 (550 billjätter sålda) och i Allingsås 250.

I Lysekil höll på bli fullt uppror. Sedan mötet i Skelefteå *har jag ej varit med om värre.* Det var den *vildaste skandal.*

Jag har nu fullt schå ända till 2 sept. Öfverallt är mann mycket intresserad för valen och hoppfull stämning råder.

Det skall bli utomordentligt roligt att *i år* få vara hemma under St valen. Hur tror Du det går?

Jag reser ned till Blekinge den 11 – skrif på Bl Folkblad ett par rader, det vore roligt höra ett ord från Dig.

Hur mår Margit och Ungarna. Hälsa dem.

Många hälsningar!
Vännen Kata

Kommentar

1. Spak, H Fredrik (1876-1926) tillhörde en konservativ ämbetsmannasläkt, avlade studentexamen i Uppsala 1894, prästvigdes 1898, vid 22 års ålder. Efter tjänstgöring i Visby och Gävle, vice komminister i Tillinge och Svinnegarn (vid Enköping) 1904. Uppmärksammade där lantbrukarnas svåra förhållanden, inledde en kristligt färgad social väckelse, först i sin hemtrakt, senare i hela Mälardalen. Sökte kontakt med den spirande lantarbetarrörelsen, kom därmed i konflikt med godsägarna och kyrkliga myndigheter. Anslöt sig till Enköpings arbetarekommun 1908, i Spaks hem, Vela prästgård, bildades samma år Åsunda SDUK. Blev medlem i SUF 1909, agiterade under storstrejken, höll storstrejkspredikan i Katarina kyrka, Stockholm, blev känd över hela landet, förföljdes bl a genom märkliga namnunderskrifter, fortsatte agitationen. Hotades av ärkebiskop August Ekman med suspension eller avsättning 1911, begärde då avsked från tjänsten. Framfördes nämnda år som riksdagskandidat av Upplands lantarbetare, men rösterna räckte inte till. Medlem nr 42 i SV 1912-1914, i SSV 1917, i SKP 1921. Utgav *Lantarbetarefrågan*, 1-2, 1907-1908, *Gammal och ny moral*, 1911, *Mitt liv i kyrkan*, 1916, *Kata Dalström. En minnesskrift*, 1924. Spaks motivering för inträdet i SAP löd: Emedan jag försökte vara kristen, nödgades jag mot min vilja bli demokrat.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 991; Malmberg, a a: 107, 113, et passim; SVs medlemsmatr, ArA, Sthlm)

177

Ankarsrum 26/8 1911

Bästa Fedde!

Hej! Ser i Stormklockan *att det* är Per Albin *som åter varit och sökt ställa till* rabalder genom sina lumpenheter. Per är *en* fullständig "skurknatur" – och bara de välsignade valen äro öfver så vi få ta bort *munlåset*, så skall *här sjungas ut!* Det får ej ske att *en skurk* skall segra öfver oss. Mina möten äro alldeles brilljanta – och från alla håll be de mig om flere. Jag *svär* att efter valen, skall jag *begagna hela min energi för att få rensat bort en del "pästhärdar"* – det *får ej ske att* "lymlar" få fördärfva *hvad vi med* otrolig möda bygger upp. Och vår ungdomsrörelse *må hållas fri* från "röttägg" äfven *om de äro* "förgyllda" utvändigt!

Hej! Hälsningar.
Din Kata.

Fredrikstad 14/12. 11.

Kära Fedde!

Det var ett *förfärligt larm* i Koppbergs-prässen.[1] Hur är det med Zeta? Jag hade några rader från honom – då han var full af *Kamplust*. Jag tror det kanske kunde vara bra ta ett par föredrag i saken *Steffen*[2] Branting och Z Höglund eller *Hvad gäller striden.*[3] Jag kommer hem antagligen om *onsdag*. Mina möten ha varit *enastående präktiga*. Är nu här i Norge med *5 möten*. Hur är det med Margit?

Jag önskar jag var hemma *så vi kunde få en* "Krigspalaver". *Stöd Zeta*. Jag är orolig för honom. Han *behöfver känna* att vi stå vakt kring honom.

Din Kata

Kommentarer

1. Larmet i Kopparbergspressen och Zeta; Höglund hade i Stormklockan påtalat valet i Kopparberg, där med dr professor Alfred Petrén, som inte var partiansluten, uppsatts som kandidat till FK, av partiets representanter i landstinget.

Oppositionen, med Stormklockan som språkrör, vände sig också mot valet av professor Gustaf Steffen, vilken utan att tillhöra partiet valdes till ledamot i FK 1910 och omvaldes 1911.

I Social-Demokraten försvarade Branting med skärpa de båda professorernas inval. Steffen anslöt sig i samband med sitt inval 1910 till partiet. Petrén blev medlem i SAP efter valet 1911. FK-ledamot 1912-1935.
(Höglund, Hj Branting och hans livsgärning, Sthlm, 1928: 511 f).

2. Steffen, Gustaf (1864-1929) professor i nationalekonomi och sociologi, ledamot i FK 1911-1916. Under första världskriget känd för sina sympatier för Tyskland. Misstänktes som medförfattare i en anonym aktivistisk propagandabok, *Sveriges utrikespolitik i världskrigets belysning*, 1915, vari ståndpunkter till förmån för Tyskland framkom. Uteslöts ur partiet 1915, kongressen 1917 konfirmerade beslutet. På nytt partimedlem 1922-1929.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 995)

3. Mellan Steffen och Höglund pågick en polemik i Tiden och Stormklockan. Branting ingrep till Steffens försvar. Det var den striden, som intresserade Kata.
(Höglund, 1928, se ovan: 512 f)

Ockelbo 5/2 1912.

Kära bästa Fedde!

Ett sånt "helsickes" spektakel! Först på *fredag* kommer telegram från Nygren[1] *Umeå* att turnén *troligen* skulle börja den *17*. Så på lördag sedan jag rest komm nytt tel. "Turnen uppskjuten Sekretariatet krånglar med pängar".[2] Detta hade jag per telf emot *mig i Borlänge.*

Månljust! Förstår *ej orsaken*! Hermann visste af turnén – Söderberg sade visserligen "Det blir för sekretariatets pängar. Vi skulle samman med partiet utbetala 3.000. Mann har då tagit Dig, Spaak och Wennerström". Men han sade ej mera därom. Jag har ett fasligt schå att klara mig och skall söka få ordnat *norröfver* åtminstone för 14 dar. Det är ju *meningslöst* att vara ända upp i *Arbrå* och så fara nedöfver igen hux flux och börja söderut.

Många hälsningar
från Kata.

Kommentarer

1. Nygren, Otto (1882-1953) skräddarmästare i Vännäs, styrelseledamot i nybildade Vännäs arbetarekommun 1906. Flyttade till Umeå 1910, initiativtagare till Västerbottens Folkblad 1917, dess ekonomichef under svår ekonomiska förhållanden 1917-1922. Ordförande i Umeå arbetarekommun 1912-1926, styrelseledamot i Västerbottens partidistrikt 1909-1924, stadsfullmäktige 1915-1926, rådman i Umeå 1939-1953.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 834; Folkr ark, Umeå; Umeå stadsförsamling)

2. "Sekretariatet krånglar med pängar"; som framgår skulle LOs sekretariat och SAP ekonomiskt stödja agitationen, men problem uppstod.

Efter AK-valet 1911 hade Umeå arbetarekommun endast 16 medlemmar och den saknade ekonomiska resurser. Före AK-valet fick arbetarekommunen heller inget stöd av SAP. Partistyrelsen ville inte satsa något på det "efterblivna Västerbotten", enligt Elon Dufvenberg, författare till historiken *Umeå arbetarekommun 50 år*, Umeå, 1955 s 23.

Sundsvall den 22/2 1912

Kära bästa Fedde!

Hej! Och tack för sist! Kära Du sänd mig *per omgående några* stolpar i o f "Landstingsagitationen". D v s *bara de speciella frågor Du anser lämpligast att taga.* Jag har ju "hux-flux" måst taga *cirka* 20 möten för Gäfledistriktet och har *ej alls* arbetat ut något sådant föredrag. *Men får jag* bara "stolparna" – *frågorna* – så skall jag utan vidare klara det.

Skrif omedelbart på Centralhotellet *Sundsvall*, är här t o m den *28* reser sedan ut för Gäfle-distriktet.

Mötena gå för flygande fanor och klingande spel. Öfverfulla *hus ypperlig stämning* och allt "all right".

Thure och Urre[1] äro små änglar – och N[ya] Samhällets Red – ett "Paradiso" i hvilket "Thuro Nermano" härskar – som han skämtsamt kallar sig för. "Urre" är ute på valagitation per *skidor*.

Åström[2] och jag voro hemma i hans hem – han har en alldeles förtjusande liten fru –.

Jag kommer ju nedöfver till Påsk, då vi får talas vid.

Jag är mycket glad åt Lindhagens-artikeln i Tiden.[3] – *vi måste* bedrifva på *realpolitik* och *idealpolitik* och det kunna *vi som* goda *marxister göra* – utan vidare bara hålla *rågången klar.*

Jag känner mig kampdugligare *än någonsin.* Mina krafter sattes på hårdaste prof i Hälsingland – och jag blef rädd – nu är allt i gängor igen – och jag i full fart.

Hörde af Georg att han haft ressällskap med Dig till Enköping.

Den kära kära Burre[4] – han är en liten solstråle för mig. Yngve sade att han följt honom till station och bedt honom sköta sig väl.

Ja – hvad vore jag utan mina pojkar!

Tusen hälsningar till Dig och liten Margit.

Din Kata D-m

Kommentarer

1. Thure och Urre; Ture Nerman och Mauritz Västberg.

2. Ernst Åström och Kata gästade Mauritz Västberg och hans fru Disa, f Ögren (1891-1965), åren 1936-1952 ordförande i soc dem kvinnoförbundet. (Morgonbris jubileumsnr 1904-1979: 3)

3. Artikel med rubriken "Demokrati", Tiden nr 1, 1912: 1-14)

4. Burre; Georg Karlsson.

Ljusdal 4/3 1912.

Kära kära Fedde!

Hvad i alla Gudamakters namn står på? Har Lindhagen och Br blifvit galna? Igår fick jag i *Aftonbladet läsa* att L kastat ett bläckhorn på Br – och att L gått ur Förtroenderådet.[1] Hur skall detta sluta?

Det är väl "Palmstjärna-Mefisto"[2] som varit framme igen – faen ta hela hans "anhang".

Folket *talar* med förtjusning om Lindhagen och så drifva de inom spetsarna honom till vanvettets rand!

Han är nervös – han måste skonas. Tala vid honom. Låt oss bilda en Vensterklubb[3] – jag är säker på *vi där skulle* kunna göra mycket godt arbete där vi *ej* med våra klubbar *enbart* kunna nå fram.

Tack för paketet. Vi skulle haft minst *200* Jordprogram. Finns *de* så sänd genast på *Orsa* är där *den 7*.

Här i Ljusdal är "sabla jock". Stormklockan bojkottad – och jag skällde *ut* dem. De, i synnerhet "Distrikts-Eriksson" – var förargad på Z *för* hans personligheter. Fann honom osympatisk – och var förargad på honom för uppträdandet i Berns Strindbergskvällen[4] m.m. – och jag försvarade Zeta – Dessa strider och missförstånd äro ohyggliga *jämt jämt* dessa *två partier!*

Jag blef orolig ett tag för "syndikalist-tendenser" i Stormkl – till som jag vet Einar ej alls är noga i sin propaganda – därvidlag. Det vore alldeles åt skogen om *dessa åsikter* skulle omfattas af Soc Dem Ung-förb.

Det var sällsport trefligt i Sundsvall. Jag tycker *mycket* om Nermann – *han* är *säker*. –

Mötena voro utomordentliga *hela tiden*. Nu har jag Partidistriktets Landstingsval. Mötena utmärkta.

Bönderna *sentera dem!* och det är hufvudsaken. Ämne: "Landstingsvalen och I Kammarväldet"[5] – rubriken. *Jag* är mycket öfveransträngd af de långa landsvägsskjutsarna 3,4,5 mil per dag – det känns må Du tro.

Kära hälsa Zeta och alla! Från Georg hade jag några ord – *han hade hela sista veckan ej fått ett öre af klubbarna,* trots *mötena varit utmärkta* – det är osolidariskt gjort mot honom.

Ja tusen hälsningar
Vännen Kata.
Hälsa Anna Sterky. –

Kommentarer

1. Det s k bläckhornsintermezzot. Vid soc dem förtroenderådets sammanträde i riksdagshuset den 23 februari 1912 blev stämningen så upprörd att Lindhagen, som han själv uttrycker det i memoarerna, drabbades av "blodets revolution" och kastade ett bläckhorn mot Branting. (C.L *Memoarer*, 1939, 3: 173) Edenman berör händelsen i a a, 1946: 44 ff, den är också protokollförd av riksdagsgruppen den 24/2 1912.

Lindhagen, Carl (1860-1946) borgmästare i Stockholm 1903-1930. Engagerad i kvinnofrågan från 1892, ledamot i Fredrika Bremerförbundets styrelse 1895-1903, ordförande i FB-förbundets lagkommitté för kvinnlig rösträtt 1896-1903, motionerade om kvinnlig rösträtt i AK 1902, uppföljde denna fråga till genombrottet 1918. Liberal, medlem i SAP 1909-1917, i SSV 1917-1923, i SAP 1923-1946. Formulerade ett humanistiskt manifest, fick en del av detta inskrivet i partiprogrammets allmänna grundsatser vid SAP-kongressen 1911, grundade 1919 Förbundet för Humanistisk politik. Väckte republikkrav inom SAP och riksdagen. Tog upp norrlandsfrågan, ville frigöra jord, skogar, malm och vattenkraft från bolagskapitalet, verkade i ord och handling för freds- och nedrustningsfrågor. Ledamot i AK 1897-1917, i FK 1919-1940. Utgav skrifter och *Memoarer* 1-3; 1936-1939.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 709 f)

2. Palmstierna, Erik (1877-1959) friherre, sjöofficer 1897, kapten 1906, liberal, invaldes 1908 i AK som kandidat för arbetarna på Östermalm, medlem i SAP 1910. Invald i partistyrelsens VU 1911, i riksdagsgruppens förtroenderåd 1912, sjöminister i Edéns regering 1917-1920, utrikesminister i Brantings första regering 1920, envoyé i London 1920-1937. Skrev öppenhjärtiga memoarer, utgivna 1950-1954.
(Ibidem: 875; Kata skriver P* i breven)

3. "Låt oss bilda en Vensterklubb"; den 28 mars 1912 konstituerades Socialdemokratiska vänsterföreningen. Initiativet tillskrivs Lindhagen, vilken också står som nr 1 i föreningens medlemsmatrikel 1912-1914, ArA, Sthlm). (Edenman, a a: 175).

4. Strindberg firades på sin 63-årsdag den 22 jan 1912 med en fest på Berns salonger. Arrangör var soc dem ungdomsförbundet med Ström och Höglund i spetsen.

5. "Landstingsvalen och I Kammarväldet", manuskript, KDs arkiv, ArA, Sthlm.

Sundsvall 25/4 1912.

Kära kära Fedde!

Som ett åskslag komm Partistyrelsens *skamlösa* utslag[1] af "tankeförtryckare-representation". –

Jag tackar alla goda *Gudamakter* att vi ha vårt nackstyfva Ungdomsförbund – som väl *nu ensamt* som hittills får bära hufvudparten af stridens tunga – och hetta. (*Hur det än nu* går med vensterföreningen).

Jag bet ihop mina *tänder* och sade för mig själf "Detta slag skall varda Din bane" – och *fällas måste den eller de som infört denna undertrycknings-metod i vårt parti.* Det duger *ej!*

Jag telegraferade till Zeta – och bad om *rum* för en *skarp oscensurerad* artikel i Stormklockan – hvilket *genast skulle ske.*

Jag *vämjes vid att utåt häfda* "yttrande tryck och församlingsfriheten" – då *den inåt* trampas under fötterna af *sina egna* försvarare. *Vi måste till hvarje pris bryta med dessa* "den alena saliggörande *högerkyrkans*" maktfullkomlighet annars åker vi *åt helvete.*

Mina möten *äro* oföränderligen *härliga* och jag känner mig stark och nöjd.

Den 23 maj far jag till Westerbottens *Partidistrikt* en god sak – och så sedermera söderut.

Thure Nermann och Westberg blefvo *modstulna* af Partistyrelsens "Veto" mot Vensterföreningen – *jag är kampilsken* – af bara tusan.

Jag och Björn[2] kommo hem den *30* på morgonen och på kvällen for jag via *Karlstad* till *Forshaga.*

Den 29 april måste jag *tyvärr* stanna öfver i Bollnäs och ta en *med stor spänning* emotsedd disputation "herr kyrkoherden och teologie doktorn E.J Jansson"[3] om "Kristendom och Socialdemokrati".

Hej på Dig – *kära välsignade rara Fedde – vårt hopp* – och lit!

De bästa hälsningar
Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. Partistyrelsen uttalade sitt missnöje med den nybildade vänsterföreningen vid sitt årsmöte i april 1912.
(Edenman, a a: 180)

2. Björn, Katas son, som hjälpte henne med affischering o d. Han var medlem i Socialdemokratiska vänsterföreningen, noterad som nr 99 i medlemsmatrikeln 1912-1914.
(Medlemsmatr, ArA, Sthlm)

3. Kyrkoherden och teol dr E.J Jansson riktade i sju punkter om religionen och samhällsordningen frågor till Kata Dalström vid ett diskussionsmöte i Bollnäs Godtemplarlokal måndagen den 29 april 1912.

Arbetarbladet återgav de sju frågeställningarna samma dag och uppmanade partivänner i Bollnäs och näraliggande orter att bevista mötet och deltaga i diskussionen.
(Arbetarbladet 29/4 1912)

Åsele 5/6 1912.

Kära bästa Fedde!

Ja nu har jag i öfver 8 dar varit borta från järnvägen och kommer ej dit på 14 dar.

Är nu i *Åsele* och har haft alldeles *utomordentliga möten.* Du må tro här *är* svårigheter! Bara *hit* har jag åkt *14* mil efter häst. *Ej* adresser eller lokaler på förhand. Björn åtog sig cykla och ordna det hela mot ersättning och löste frågan på *ett alldeles* utmärkt sätt, såväl afischering som lokaler ha ej klickat *en enda* gång – ett rekord.

I Åsele hade jag *277* billjätter sålda *första* 200 andra mötet. Talade om "Kristendom och Socialdemokrati" första och "Socialistiska Framtidskonturer" andra gången.

Här ha Wallbergs böcker "Samtal mellan en folkförbundare och en socialist" samt "Kunna Kristendom och Socialdem förenas"[1] *spridts* i massor – och gjort att folket har de mäst vansinniga uppfattningar om oss. Båda mina möten ha varit riktiga "triumfmöten". Igår då jag stod och sålde broschyrer komm en af de bofasta lapparnas hustrur och stack i handen *en buku*[2] och sade "den här skall frun ha för hon talar *så sannt och rätt*". Du må tro jag blef rörd af denna enkla vänlighet.

Och då vi skulle göra upp med vaktmästaren och ge honom för billjättförsäljningen sade han: "Det är synd att ta något af frun, *hon som talar så sannt och rätt för de* fattiges sak".

Folket här är ypperligt och radikalt (ja omedvetet socialistiskt – men så *ytterst* tryckt af bolagen som formligen behärska *allt. De våga ej ens här* bilda kommun *ty bolagen bojkotta dem.*

Prästen är galen – och "all annan öfverhet" – *men folket* både upplyst och bra.

I förgår komm "flottarna" (flötanna) hit ned. Jag hade min fridag och de komm och bad om ett möte *flere hade aldrig hört ett* socialistiskt föredrag.

Jag samlade ihop "flötanna" och så tågade vi ut till "Lappvallen" och hade ett ypperligt fackligt-politiskt föredrag.

Imorgon reser jag in i Dorotea med 6 möten. Sedan nedöfver och den 17 är jag hemma.

Rundt om har det varit bra.

Hälsningar
Vännen Kata.

Kommentarer

1. *Kunna kristendom och socialdemokratien förenas* (1910), *Samtal mellan en folkförbundare och en socialist* (1912). Den senare finns i KDs arkiv, ArA, Sthlm, dagtecknad: Kata Dalström Åsele den 4/6 1912.

2. En buku, som Kata fick av samekvinnan, är en slidkniv.
(Muntlig uppgift från Tryggve Sköld, professor i finska och specialist på samiska språket, Umeå universitet)

Umeå den 14/6 1912.

Kära bästa Fedde!

Ja nu är jag åter i "kulturens centrum". *Efter 50-mila tur* i fjällen kann jag skrifva.

På 15 *dygn* sågo vi ej *järnväg* och på *5 inte telefon*.

Resan har varit utmärkt med öfver 2.000 åhörare. Folket här *är mycket radikalt* och verkligen i många fall utvecklat – fast "de tänkte *så tungt att de teg*".

Vi voro alla mycket ängsliga för Åsele socken där *adresser och mötesplatser totalt saknades*.

Men tack vare annonser i tidningen och så Björn som for i förväg och skaffade möteslokaler och afischerade *så* gingo dessa så ytterst svåra möten bra.

Nu ha vi reda på adresser och känner *något läget* däruppe.

Jag vill säga Dig att *här* har *slösats alldeles erbarmligt med partiets medel – till ingen nytta! All agitation* måste koncentreras på tiden *14 dar* före midsommar t o m 1 veckan i augusti. Då är folket hemma – annars äro de på flottning, dels i skogarna – (timmerhuggning m m börjar tidigt) samt i o f stora möten *jul* och *påsk*. I Åsele tog jag ett extra möte med hemkommande flottkarlar – *de voro rörande glada*.

Nygren (Partidistriktets ordf) *är en mycket* hygglig karl – men *saknar energi* och "ruter", och Persson (försäkringsinspektör) *super* och är *en "bråkmakare"* – och Fredin[1] (lokeldare) *duglig* f d klubbist från *Luleå* står mellan de båda eldarna.

Nygren vill nog göra sitt, men saknar kurage.

Nu den 23 blir konferens. Dorotea-folket skulle då komma ned och söka få litet ordning. *Där ha* vi goda ehuru små org och det var en ren lust att komma dit.

Måtte nu Elmgren *förstå* bönderna *här finns* ingen *industri – bönder bönder* och åter bönder, i *skog*, flottning och *på åkern!* Jag är glad åt att ha dragit *detta lass iland med glans* – resorna *äro så dyra* att det varit ohyggligt om det slagit fel!

Hälsningar

Vännen Kata.

Georg är dålig! Hade telegram idag – är mycket ledsen härför. –

Kommentar

1. Fredin, Gustaf Robert f 1882 i Mo, Skaraborg, lokeldare, bosatt i Umeå från 1911, flyttade till Överluleå 1916.
(Uppgift från Umeå stadsförsamling)

Malmö den 30/7 1912

Bästa Fedde!

Jag fick Din präktiga artiklar *igår* – *Tack* för hvad Du där sagt. Och af Grimlund[1] hör jag Du börjat en serie i Ö.K.[2] Det är just *den rätta taktiken.*

Jag träffade "Kabbarp" som *just* hade sin *motartikel* i "Arbetet" inne den dagen. Han sade att han fodrade *mera smidighet* hos "de unga" och att han *ej* kunde inse det skadliga i "samverkan". Jag sade honom att denna *samverkan* trubbade af klasskampen – och att jag ej ville vara med om "att *klippa klorna på proletariatet.*

– *Ja är nu* klasskampen nödvändig? frågade han, jag *för min del är ej på det klara med det – och en osympatisk företeelse är den.*

Ja men *nödvändig* sade jag – *och vi kunna ej pruta på våra kraf.*

Du har väl läst artikeln? Jag vill äfven säga Dig att särskildt i Åhus komm *flere af* "de gamle" och tackade och sade *"att Kata har just här sagt rent ut hvad vi gått* och sagt *för oss själfva."* Palmer[3] (landstingsmann) var mycket nöjd med mitt skarpa föredrag. Nu är jag färdig – talade i Bromölla på två fäster lör *o* söndag – och for så hit. Skulle *så* gärna velat vara i närheten af Malmö för Georgs del – men det går ej – billjätt är köpt till Skagen och jag måste dessutom *ha ro* en tid.

Både Lasse (från Stockholm) Georg och lille Bernt Hansson äro präktiga grabbar som nog sätter lif i spelet.

Georg, Grimlund och jag voro ute en stund samman igår – och det var roligt.

Ja adjö nu!

De bästa hälsningar från
Din vän Kata.

Kommentarer

1. Grimlund, Otto (1893-1969) redaktör, författare, medarbetade i tidskriften, Tiden, utrikeskorrespondent för Nya Samhället 1912-1913, medarbetade i Stormklockan och SSVs tidskrift Zimmerwald. Ansvarig utgivare för

Folkets Dagblad Politiken 1917-1918, chef för ryska telegrambyrån, Rosta, i Stockholm 1919-1920, red sekr i Folkets Dagblad 1921-1923, dess utrikesredaktör 1923-1924, red sekr 1924-1929. Medlem i SSV 1917, SKP/SP 1921-1929, SAP från 1930.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 434; dödsåret, muntlig uppgift av Elisabeth Grimlund, Umeå)

2. Ö.K; Örebro-Kuriren, där Ström pulicerade en tillfällig artikelserie.

3. Palmér, Johan, f 1871, medlem i Sv Transportarbetareförbundet sedan 1897, medlem i SAP och IOGT, arbetsförman för hamnarbetarna i Åhus från 1898, landstingsman under två perioder, ordförande i Åhus kommunalnämnd sedan 1924, fortfarande verksam 1936.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 873)

Alingsås den 5/9 1912

Kära Fedde!

Hvad i alla goda Gudamakter står på? Visserligen har jag *hört* Zeta säga *att derest* han ej fick förbundsarbetet ordnat på annat sätt – *så kunde han ej arbeta.* Jag hoppas *vi* få *C. S möte* och där *får klara ut det* hela. *Annars få vi larfva öfver* i Vensterföreningen – ty *att* arbeta *enligt* Smålands,[1] Ljungbergs, Spaks *taktik det kann jag ej.*

Kära kära "Kalchas" – stå oss bi – och se till att inte Zeta tar skada till sin kropp och själ af detta – jag fruktar *äfven* Gullan härvidlag, hon hetsar *jämt.*

August Andersson[2] (medl i C.S för Göteborg Du vet) – och jag talade just om slitningarna inom V.U[3] och *jag* sade honom då att *hela V.U* bestod af *agitatorer* som sinsemellan *åto* på hvarann och att det varit *olidligt* för Zeta. Nu har August ringt upp och *talt med Wallin* – han kunde ej träffa Zeta – och Wallin hade sagt *att* anledningen till det *nya cirkuläret* var att *Zeta* och *Stålberg* på *eget bevåg* utsändt *det första* – och att det därför *ej var lagligt. Hvad är sanning?*

Jag började min turné *den* 3, med möte i Lindholmen, *300* (A-salen full). Igår i Fåglavik *det* största möte de haft där – mellan 3 à 400 – *de* hade *rest* från Herljunga och dit. Utemöte, regntjocka och kallt utaf tusan – men likväl var *stämningen hög.*

Några *storpampar* sade efteråt *"att jag vore värd smörj"* – och då jag for hade hela arbetarklungan följt mig till station och en fru på tåget sade "här är värre än om kungen varit här."

Jag ger fan i de innre striderna – *det är för socialismen* och *mänskligheten* jag kämpar, på yttersta *parlamentariska* flygeln står jag och går gärna med *på skärpt* klasskampstaktik – *men aldrig* på *att lägga "sattygs-taktik"* som basis för hela vårt arbete. *Jag går* icke med på att göra människor till *djäflar*, det äro de *förut* tillräckligt.

Jag har haft lugnt nere i Skagen – tyvärr *ytterst* regnigt – men annars ha baden gjort mig godt. Och jag känner mig kry. I början af okt kommer jag hem, *om Du* kann så se till att jag då får en 5 à 10 möten utomkring innan jag far till Norrbotten.

Hej!

Vännen Kata.

Kommentarer

1. Smålan, A.J (1888-1965) född i Traryd, Småland, hette eg Nils Albert Johansson. Textilarbetare, agitator, journalist, Berlinkorrespondent till Folkets Dagblad Politiken 1921-1933, deltog vid bildandet av Socialdemokratiska vänsterföreningen 1912, invald i VU vid ungdomsförbundets kongress samma år. Utträdde ur VU på hösten 1912 med anledning av de slitningar och det cirkulär som Kata berör i brevet.
(Biografica, ArA, Sthlm; Bäckström, a a, 2: 307)

2. Andersson, August (1866-1955) aktiv i den socialdemokratiska ungdomsrörelsen, invald i CS vid ungdomsförbundets kongress 1912. Blev senare kommunist, kassör i kommunistiska ungdomsförbundet, medlem i Socialistiska Partiet, ekonomichef i Folkets Dagblad.
(Bäckström, a a, 2: 297; Höglund, 1951: 78)

3. "Slitningarna inom V.U"; frågan gällde tillsättandet av en organisatör. Kongressen 1912 avslog denna begäran. På hösten tog Höglund upp frågan på nytt. VU utsände ett cirkulär för omröstning inom CS. I cirkuläret begärdes omröstning inom förbundet. Av VUs sju ledamöter reserverade sig fem. Omröstningen avlystes, men en ny anbefalldes, cirkulär nr 2, som Kata nämner. Omröstningen gav flera röster för än emot anställandet av en organisatör, men inte tillräckligt många för att upphäva kongressens beslut. Höglund, som hotat med att avgå ur VU, stannade kvar, men striden resulterade i att Hj Gustafson, Smålan och Vennerström utträdde ur VU. Höglunds kandidat som organisatör var Karl Kilbom.
(Bäckström, a a, 2: 173)

187

Borås 19/9 1912

Kära Fedde!

Talte nyss med Ljungberg – och fick höra att allt var klart i o f Bötes-eländet. Jag skall taga *ett par* stora gratismöten efter min hemkomst från Norge och så få in en del åt dem, *ty det är ju omänskliga pängar.*

Igår voro jag och ett par Boråsklubbister ute till Dalsjöfors och bildade *Toarps Arbetarkommun*. Mellan 3 à 400 åhörare – *det största möte mann haft på orten.*

Här nere äro alla *f.de* på "bråket i St."[1] *Nu* finns ej mer än *en sak att göra – rensa förbundsledningen från – rötäggen.*

Strama tyglar – ingen darrning på manchetten – *eller också är* Ungdomsförbundet *Vrak – sprängt* från två håll! Hj *är* PA *Bulvan – hans* snikenhet har ledt honom i fällan – *och* den andra riktningen *är rent* syndikalistisk – med Småland och Ljungberg *i* teten. Säg åt Zeta att han *ej får vika* – ej *blinka en gång, låt* Böhmer[2] Kilbom och Du slå vakt till stormen är öfver och *skjut skarpt* om det behöfs! –

Vi *ha* landsorten *klar – och jag har "mina* grabbar" *trots* det att Småland, Hj Einar och *andra* från "höger till vänster" sökt *strypa mig men det går inte*! Och *aldrig* kommer jag *att* samman med Småland, Einar och Hj *rifva sönder* hvad jag byggt upp.

Aug Andersson (Göteborg *inte* min Fara) talade om att striden stått skarp inom utskottet och att Småland varit personligen *oförsynt* mot Zeta – med anledning af Gullan[3] – *sök* för Guds skull *låta henne* stå utanför

Zeta blir utom sig – *om* mann rör vid henne – och trots det att hon *aldrig haft något godt* inflytande på *Zeta* måste *alla* Smålands *usla* insinuationer slås till marken.

Jag *biter ihop mina tänder och arbetar* – med *en* upplyst och målmedveten *landsort – så kann* Stockholm – och dess "gapstockar" och intrigörer hållas i schack – *och* socialismens *idéer äro för mig* alltför dyrbara för att få offras på personlighetens altare.

Hej nu välsignade Fedde! Bed bara "Zeta" hålla *fast i rodret* – så rida vi väl ut både *Vänster o Högerstormar* – om *det* än knakar i skutan ibland.

Din Kata –

Kommentarer

1. Schismen inom förbundsstyrelsen fortsatte. Hjalmar Gustafson, som lämnade VU, beskylls i brevet av Kata för att vara Per Albins bulvan.

Smålan blev kvar i partiet, följde sedan Kilbom i Socialistiska Partiet, Ljungberg var aktiv i ungdomsförbundet till 1917, ägnade sig sedan åt nykterhetsverksamheten och sitt eget bokförlag i Stockholm.

2. Böhmer, Gotthard (1883-1924) ledamot av ungdomsförbundets CS 1912-1917, agitator 1916, medarbetare i Social-Demokraten, deltog i bildandet av Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund (SSU) den 27-28 oktober 1917, redaktör för Blekinge Folkblad en kort tid 1919.
(Bäckström, a a 2: 172, 224; Nerman, 1938: 383; Bråland, a a: 117, 150)

3. Gullan; Z Höglunds hustru.

188

Kristiansand 11/10 1912.

Hej! En hälsning! Här går "valvågorna" höga. Brilljanta möten. Jag *älskar det käcka norska folket* både männen och kvinnorna.

Skada bara att *tiden* är så kort, mann *skäller på mig för* jag ej komm förr.

Hälsa Margit.

Vännen Kata

189

Bergen 18/10 1912

Kära Fedde!

Nu måste jag skrifva litet till Dig – ty denna *intressanta* valkampagne *övergår* allt jag hittills varit med om. *Nu börjar* de norska *arbetsgifvarna* bli *lika* reaktionära som hemma och *hela* valkampagnen skötes från borgerligt håll *med* samma lögner (tuk[t]husstaten Kristendomsfientligheten o s v) som *vi* äro vana vid.

Det är en till ytterlighet ansträngande och enerverande tur, enär jag har de långa sjöresorna och möten hvar dag. Valkampen är "valdsam". "Höire", "Venstre" och vi hoppa om hvarann. I det lilla Haugesund talte samtidigt med mig Inrikesministern Irgens[1] och *sjöfartsdirektör* Anderssen[2] (afsatt af Irgens) men trots det att vi måste ta lokal utom stan var det proppfullt. "Moer Haugesunds barn" svek ej. Du må tro de diktat en rolig vers om mig sen förra gången jag var där. Den sjöngs i en Reveu och lyder

Der kom jo et Kvindefolk fra Sveriges land og larte mig *sin politik* Saa glöende röd att der susten gick brand i Hausens' sens skotöjsfabrik Gud hjaelpe mig vel paar en frygtelig talström der rand ut ur kaeften paa fru Kata Dalström Hon sa att *"de store"* var slet icke bra Og det er vist *meget* i det som hun sa."

"Moer Haugesund" är namnet på stan! Mötena rundt gå brilljant – men det *knakar* i mitt "gamla fodral" som ej vill tåla strapatserna.

Om söndag *2* möten i Stavanger *ett nattmöte* mellan båtarna inne i Haugesund. Sverre Krogh sitter nu inne på fängelset här.

Den modiga pojken har *tagit 20 dygns vatten och bröd*, för att "korta af" tiden så han hinner ut *före jul*. Han hade sagt till sin lilla fru, liten Solveig, att hur Du bär Dig åt – *så måste Du skaffa in Kata – om Du så skall ta* henne genom "nöglehullet", Solveig svarte "Det vil blive svaert for hun är saa tyk, men jag skal pröve paa" – och *igår* besökte jag honom samman med Solveig – (ej genom nöglehullet utan gick som "skeckelige mennesker" genom dörren dock med *villkor att ej för någon få säga det.* Du må tro jag var glad.

Han ser "godt ud" – och har ej minskat i vikt mycket – och vi hoppas få ut honom frisk och kry.

Indignationen *är* mycket stor särskilt *här* och i X-ianía mot myndigheterna som vägrade honom uppskof så han ej hann *flytta* in i sin bostad först. *Han gör stor nytta nu genom* "offret" – men det är tungt. Hans gamla föräldrar, gamla öfverstelöjtnanten, är 70 år, äro dock mycket rädda om Solveig – men gubben har ej ännu varit hos Sverre i fängelset. Jag är färdig i Norge den 20. Tar så *fyra* möten i Bohuslän och reser så ned till Georg i Malmö på tre dagar och hvilar – han önskade det innan jag reste till Lappland – och jag ville ju gärna träffa honom – och så kommer jag hem till o med den 7de nov.

Sabotage-rabaldret – är på *stark* retur här, *de* börja vakna – och Sverre sade att Tranmael[3] skadat *sig själf mäst* genom detta "fandens spektakel" – *Jag* kommer *antagligen* att sedermera (nästa år) ta några *långa turer här* för ungdomslogen) Mötet här i går var öfverfyllt.

Ja Fedde nu nog – hälsa Zeta, Margit och Anna Sterky.

Många hälsningar
från Din Kata. –

Kommentarer

1. Irgens, Johannes f 1869, norsk envoajé i London 1905-1906, minister i London 1908-1910, utrikesminister i Norge 1910-1913, minister i Köpenhamn och Haag 1916, i Bryssel 1921-1922, diplomat i Rom och Bern från 1922 och i Athen från 1927. Föredragshållare och publicist. Medlem i högerpartiet från hösten 1911.
(Hvem er hvem?, Oslo, 1930: 207; Björnberg, a a: 138)

2. Andersen, Hans Peder Magnus f 1857, sjöfartsdirektör, Norges första, 1903-1911, mönstringschef 1913-1927. Skrev böcker om havsfärder m m.
(Hvem er hvem?, Oslo, 1930: 22)

3. Tranmael, Martin (1879-1967) politiker, agitator, redaktör, fackligt och politiskt aktiv sedan 1896. Var med och startade Ny Tid 1899, dess redaktör 1912-1918. Företrädde från 1906 en radikal falang i Det norske Arbeiderparti, från 1910 facklig oppositionsman, uppfattade fackföreningsrörelsen som livsnerven i den samlade arbetarrörelsen (i likhet med Kata Dalström). Förespråkade, i motsats till Kata, den direkta aktionen och uppfattades en tid som syndikalist. Entusiasmerades av ryska revolutionen 1917, medverkade vid Arbeiderpartiets anslutning till (och brytning med) Komintern. Hade kontakt med Höglund, Ström och andra svenska medlemmar i SSV och SKP. Redaktör för Social-Demokraten (från 1923 Arbeiderbladet) 1921-1949, med undantag för krigsåren.
(Tidskrift for arbeiderbevegelsens historie 2/1979, Oslo, 1979: 3-32; se Björkegren, a a: 379 et passim)

190

Jockmock den 17/11 1912

Hej! Fedde! Ja nu är jag här. En rent underbart härlig *slädtur hit* igår. Äkta Lapplands-stämning. Stort möte *på* kvällen – omedelbart *ur släden* så godt. Vidare i bref.

Vännen Kata

Gellivare 22/11 1912

Kära Fedde!

Vill nu skrifva några ord till Dig. Mötena äro storståtliga, *folk* kväfver oss med idel vänlighet - men Luleå Soc. - Dm Ungd *har ordnat turnén åt helvete.*

Jag är till den grad upprörd *både* öfver deras vettlösa slöseri med pängar i *onödan* genom att ej utnyttja de långa åkturerna och öfver *deras* trassel med mig att jag aldrig mer vill ha med dem att göra. Till Jockmock komm jag kl 6 på kvällen efter att ha åkt från ½ 9 på morgonen och *måste ta* möte genast - men att utnyttja *resorna* begripa de ej mer än "son på väderkvarn".

Igår hade jag Porjus. Du må tro det var ett glänsande möte. Jag var i extra godt humör - och Holmberg (järnvägsbyggarf.) sade *att* jag *suggererade* dem - och jag höll 300 människor - *alla rallare* fångna i 1 ½ timme. Björn är utomordentligt bra att ha med, och börjar på allvar förstå saken.

Den 30 nov - 9 dec har jag Partiets agitation i Arvidsjaur - hoppas det går bra *14* mil landskjuts.

Det var otäckt med Regeringen och vattenfrågan, men *bra* på sätt och vis *ty det är vi som fått rätt*.

Zonta[1] var en fin juvel! Äfven *där* fingo vi rätt - gentemot "de gamle" - han var ej måttligt viktig på Partikongressen.

Jag tänker bli här uppe tills omkring 18-19 dec så jag om allt går bra, kommer lagom hem till jul.

Hur har ni det därhemma? Jag ser P.stjerna[2] talte på det stora Fredsmötet - hvarför ej Lindhagen?[3]

Ja nu får jag ej tid skrifva mer ty jag skall gå på mötet.

Många hälsningar
Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. Jag har förgäves sökt efter en person med namnet, täcknamnet eller signaturen Zonta.

2. Palmstierna, talade vid ett fredsmöte som Stockholms arbetarekommun anordnat. Bl a sade han att den internationella socialdemokratin inte ville blottställa folken utan erkänna deras behov av väpnat försvar under rådande internationella förhållanden.
(Palmstierna, a a, 1951: 227)

3. Lindhagen, var Palmstiernas motpol i politiken, förespråkade humanismens principer och var pacifist.
I deras memoarer kan man klart utläsa att de blev medlemmar i SAP av helt skilda skäl.

Jörn den 14/12 1912.

Kära Fedde!

Tack skall *Du* och de andra ha som sände mig en hälsning från soliga söder – fick det uppfriskande kortet i Arvidsjaur. Och blef hjärtans glad.

Komm hit ned igår – efter *en liten åktur inom* Arvidsjaurs socken, för Partiets del, på något öfver *40 mil*. Varit ute i Lappbyar *där aldrig ett socialistiskt föredrag hållits* – de ha gått mann och kvinns ur huse – skidat 8-10 mil ibland – och jag tackar alla goda makter för den seger *idéerna* vunnit – genom mig.

10 föredrag ha hållits för Arvidsjaurs Arbetarkommuns räkning – *den omfattar hela norra delen* af socknen och arbetar genom *afdelningar*, ty befolkningen ligger så spridd att det ej går på annat sätt.

För att stå ut med *de oerhörda* omkostnaderna för skjutsar så hade *en hel* del kommunmedlemmar lofvat *skjutsa gratis* – (många 6 à 7 mil.) Hit ned for jag i *stickande snöstorm* nedbäddad i en "körrissla" så jag ej syntes. Det var vår hederliga partikamrat, nämdemann Carlstén[1] i Hålberg som hade *den* skjutsen – och han sade "i dag ta vi inte åk-rissla utan bädda ned fru Kata i kör-rissla, vi ha storoväder! Och Gud sig förbarme hur det var. I Glommersträsk talade jag – och *trots allt* hade 145 personer kommit – *där är värsta "högerhålet"* och de vansinnigaste historier om både *mig* och socialdemkr ha varit i svang. Så fortsattes hit. I Ljusträsk – där aldrig föredrag hållits fingo vi 7 k medlemmar – och öfver hela linjen utmärkt.

I Arvidsjaurs kyrkby – *stor* och *fin* hade jag *tre föredrag* – på två togo de in *90 kr*. Du må tro vi voro glada. (3 dje fritt)

Jag skall antagligen ta en tur där till sommaren till "missionshälgen" – kyrkoherde Berlin[2] (Maria Kvists gode vän från Röda bilen) och jag ha en *gås* oplockad – *den* galne vettvillingen har kallat mig *"tattare-käring"* och då skall han få se min sorts "svartkonst" *inom socknen* – så han inte glömmer det så lätt.

Hela norra socknen är "röd", vid riksdagsmannavalet *hade* soc dem däruppe – *ensamma fler röster än* "höger o venster" tillsammans och de voro mycket förbittrade *på* "malmfälten" som stått sig så slätt.

Hela landsbyggden klagar öfver att Hj Larsson flyttat – *ty nu sjunker* "Flamman" i byggderna *sedan all kommunalpolitik* så godt som bannlysts – *det* var *Larssons styrka* – och *den intresserar folket.*

Med Soc Dem Ungd distriktets styrelse *ligger jag i full fäjd. Den* har burit sig *rent fäaktigt åt.* Fast jag lofvade dem turnén för *12* kr per dag (för att *hjälpa dem* – drogo de in fridagarna – och efter *vildt gräl fick jag en enda* f o m 7 nov t o m 29 nov. Dessutom *indrogs resdagarna* – så att jag för att ej skada organisationerna måste åka 6 à 7 mil (10 à 12 timmar) och sedan gå direkt upp och tala. Och värst var att jag för att *hinna till* Arvidsjaur – från *Lillpite* fick fara från Luleå 5.55 på morgon tala i Lillpite dit jag från Storsund hade 4 ½ mil – resa till Åträsk gästgifvargård ligga där till *4 på morgonen* – fara till Storsund så med tåg till *Långträsk* och så med skjuts *7 mil* till Arvidsjaur och *tala omedelbart.* Mann hade *ej* trott jag skulle orka – och var *beredd att* låta publiken *gå* (2 à 300 pers) men jag *samlade mina sista krafter* och talade. Jag *hade* så godt som *oafbrutet* fått *vaka* 36 *timmar* åkt 16 mil skjuts och hållit 2 föredrag. Allt *därför* att jag haft att göra med en Ungdomdistriktsstyrelse *som inte blott är okunnig* om väglängder utan därtill *illvillig.*

Jag har haft ett *sju helsikes* spektakel!

I Arvidsjaur var återigen *allt bra.*

I Jockmock var *alldeles härligt* – den enda *plats där* det finns en *klubb* som duger – den arbetar "som *en hel karl".*

Jag kommer hem dagen för julafton – och hoppas träffa Dig fortast möjligt.

Hälsa Anna Sterky och Margit "Zeta" och alla!
Vännen *Kata*

Kommentarer

1. Carlstén, Bror (1883-1962) Hålberg, nämndeman, ordförande i fattigvårdsnämnden.

2. Berlin, Magnus Teodor (1830-1916) kyrkoherde, prästvigd 1866, tjänstgjorde i Luleå stifts lappmarksförsamlingar från 1868, v komminister och skolmästare i Kvikkjokk 1870, kyrkoherde i Arjeplog 1879, kyrkoherde och folkskoleinspektör i Arvidsjaur från 1889.
(Uppgifter från pastorsexp Arvidsjaur)

193

Polcirkeln 20/12 1912

En hjärtlig Julhälsning till Dig och Margit från Kata.

Wernamo den 12/2 1913.

Kära Fedde!

Hur ha Ni det nu midt i "valbrådskan"? Och hur tro Ni det går? Få vi in några "Nya kvinns"? Jag är nog *litet* nyfiken. Det är ju "tyst" som i grafven vis à vis kandidaterna.

Har P-stjerna ändrat kurs? Det ser så ut. Hvad säger Br? Är mäkta nyfiken.

Petrini skulle skrifva till Dig och höra *om* Arbet Kommun ville ta ett möte *23* i "Skolfrågan" – rubriken mins jag ej – han *vill* ge *"Fridtjuv"*[1] ett "glatt lag" – i fråga om "Domkapitlenas fortfarande öfverhöghet" – äfven i "det nya systemet".

Han har haft detta i Wexiö för Klubb och Komm. – jag skref till Zeta att han skulle – då Petrini skrifvit till Dig – tala vid Kommstyr att klubben och *den* kunde ta det gemensamt.

Mötena äro brilljanta. *Kosta* var storstilat och dessa skolade människor *tackade* mig särskilt för min klara utredning af Ålderdomspension.[2] Björn har arbetat ut *ett* äfven och tar en del. *Han* måste ta några möten som jag *ej* kunde ta enär *de kastat om en hel veckas turlista* för mig.

Jag har f n *en* rent*f-d* reumatism – dålig – men äter Kina och skall väl få bukt med eländet.

Har möte här i kväll.

Kära skrif på Jönköping P.R *ett* par *rader* jag längtar efter att få "kontakt" med Er där uppe. *Jag arbetar så skarpt nu* – att jag *behöfver* litet "sockerbröd" däruppifrån.

Hälsa Margit! Anna och Möller.
Hej. Vännen Kata

Kommentarer

1. Berg, Fridtjuv (1851-1916) skolman, politiker, tog initiativ till omfattande reformer inom skolväsendet, nystavningsreformen 1906, utgav skrifter om skolan och uppfostran samt läroböcker. Ecklesiastikminister 1905-1906 och 1914.

2. Ålderdomspension; vid 1913 års riksdag framlade regeringen Staaff en motion om allmän ålderdoms- och invaliditetspension. Riksdagen behandlade motionen den 21 maj och förslaget bifölls i FK med 111 röster mot 28, i AK med 172-25.
(Nerman, 1938: 356)

195

Nybro 1/3 1913.

Bästa Fedde!

I all hast ett par rader. Såg i tidningen här förleden en uppmaning att anmäla sig till 1-majtalen. Jag är upptagen nu redan. Skall tala i Sölvesborg den dagen. Men vill anmäla Björn Dalström.

Han är bra, mycket bra - och har talat i mitt ställe flere gånger.

Placera honom på en *bra plats* - han har gjort sig mycket omtyckt här nere af alla och jag är mycket glad åt honom - han har "klon" som sticker fram och *är fullt säker!*

Fick idag brefvet om "1 majenqueten".

Många hälsningar. Jag har brilljanta möten talade igår i Mönsterås *465* billjetter sålda. Hej! Hej!

Får offentliga "tack" för anmälan mot Ullmann![1] Både muntligt och skriftligt.

Reser ned till Skåne den 11 - blir några dagar i Malmö hos Georg.

Hälsa alla mäst *Zeta* och Anna.
Vännen Kata

Kommentarer

1. Ullman, Uddo (1837-1930) docent i praktisk teologi i Uppsala 1869, lektor i Göteborg 1872, biskop i Strängnäs 1889-1927. Utgav en lärobok i den kristna tros- och sedeläran 1908. I ett kapitel tecknade Ullman bilden av det framtidssamhälle, som socialdemokraterna ville forma och som de betecknade som idealstaten.

Kata Dalström skrev till K M:t och betecknade Ullmans bild som "rena karikatyren"; en lögnaktig förvrängning.

Ullman försvarade sig i Nya Dagligt Allehanda den 8 mars 1913 under rubriken "Några tankar om socialismen". Punkt 1 i artikeln hade rubriken: "Socialismen en samhällssjukdom, som kan botas blott på religiös väg". Punkt 2 rubricerades: "Har fru Kata Dalström rätt?". Ullman hänvisade till "mångtusentals exemplar spridda böcker och skrifter" som bevisade att hans framtidsbild av det socialistiska samhället var riktigt tecknad. Han hävdade bl a "att rörelsen i dess helhet måste utmynna i olycksbringande upplösning af

hela den på religiös-sedlig grund hvilande samfundsordningen".
(NDA 8/3 1913)

Halmstad 13/4 1913

Bästa Fedde!

Som jag sade i telf har Sölvesborg sagt återbud om demonstrationstal. Detta var så tillvida harmligt att jag kombinderade Olofström därmed *och ville ej nu krångla* med dem, ty det är en bra plats. Det torde bli svårt att få någon plats som går att taga på middagen möjligen Hässleholm, Elmhult eller Eslöf. (*Men* tågen ändras 1 maj – och jag har ingen ny tabell att se i)

Dina halläningar *äro* präktiga – att gå på mötena – men mörkt är det ute i afkrokarna. Köinge och Goltabäcken äro typiska. Kilbom[1] vill *så* gärna upp till Stockholm – finns en möjlighet att göra något? Jag håller på så smått "grunda" för kongressvalen medan jag är ute. *Sänd* Elmgren hit på *landsbyggden* och *bilda kommuner* – så vi få att bygga på. Kille sade *detta* skulle vara rätta sättet. I Fegen planerade jag för en.

Det var *uselt* af Hj G-n att göra som han gjort. Fy! – Jag skref till Zeta genast och sände en artikel som han sedan återsände och bad mig lämna till Soc D-m. Dit sändes den igår få se om de taga in den.

Vi ha haft ohyggligt kallt och snö – full vinter och det är obehagligt nu.

Asker[2] vet mann ej alls hur det är med. Det är *eländigt att dessa nykomlingar inom vårt parti skola knuffas fram – nu* stå vi här *antagligen* med en ny "Zonta-historia".

Vi måste få *"treårs-garanti"* innan de få inväljas – så vi slipper "borgarfolkets" affall – som ofta går öfver till oss – tyvärr. –

Den 16 är jag färdig i Halland och reser till Göteborg och så ned till Olofström.

Den *18 maj* skall jag börja i Narvik och så göra hela turen uppöfver till Nordland – och en afstickare för egen del till Nordkap. Jag vill ha *god tid* på mig så jag beräknar minst att den skall ta en 3 veckor af Juni med. Jag har så länge önskat att få resa dit upp – det är för *Narviks Arbeiderparti*, jag reser. Turen blir minst lika besvärlig som Lapplandsturen och lika Dyrbar!

Ja nog nu! Många hälsningar
Vännen Kata D-m

Kommentarer

1. Kilbom var vid denna tid bosatt i Halmstad, redaktör för Skånska Social-Demokratens Hallands-upplaga.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 632)

2. Asker, Wilhelm, läroverksadjunkt, Halmstad, anlitades före ABFs bildande, 1912, som föreläsare i SDUK, Halmstad. Anslöt sig 1912 eller 1913 till Halmstads arbetarekommun.
(Kilbom, a a, 1953: 227, 234, 237)

197

Narvik "syttende maj" 1913

Hej! En hälsning till Dig från Olle Engkvist[1] mig och en för Dig okänd kamrat Jansson. Vi ha haft en gudomlig resa hit. Kamperat samman i två hela dagar. Varmt i Sverige, kallt och snö på högfjällen – grön "späd vår" i Narvik. Hej! Kata. Olle. Hälsning Kamrat *Jansson*

Kommentar

1. Engkvist, Olof (1889-1969) en tid aktiv i den socialdemokratiska ungdomsrörelsen i Stockholm, senare storbyggmästare.
(Biografica, ArA, Sthlm)

198

Tromsö d. 25/5 1913.

Kära Fedde! Hej! Ja nu är jag på *långresa riktigt* talade 21-22 i *Andeneas* längst ut i Ishafvet – för fiskare två kvällar å rad (skall dit igen).

I Bodö *2* möten (skall *dit* igen) I *Harstad* igår *kl 10* på kv *båten tre timmar* försenad. 200 personer *trots allt*. I dag i Tromsö. Men här samt i Hammerfest och Kirkenes *äro* de *Tranmealister*[1] – eller rättare som *våra* "hemmasyndikalister" så *det är en högst obehaglig* "samröre". *Teoretisk* skolning *finns ej – allt är kaos – det* skulle vara roligt att *få bringa ordning* i "oredan" ty *virket är godt.* Det är stor fara att Tranmeliterna på Landsorg *bryta sig ut* och *bildar eget parti och då är* fackf.rörelsen för tider framåt ödelagd i Norge!

Vi ha striden bakom oss – de framför. I Andenäs såg jag *midnattssolen öfver hafvet* – en syn mann aldrig glömmer. Få se hur det blir i Nordkap! Jag blir *ej klar* i Nordland förrän i slutet af *juni* – tar så *Westerbottens* Partidistrikt i juli och kommer så hem på några få dagar för att sedan fara och hvila. Ja tusen hälsningar Jag för *de svenska remarna med den äran* – så Ni behöfva [ej] *skämmas* för mig!

Skrif är Du snäll på *Tromsö Nord*

Vännen Kata.

Kommentar

1. Tranmaeliterna; anhängare till Tranmael, brev 189.

199

Hammerfest 28/5 1913.

Kära Fedde!

Ja nu är jag här på den nordligaste stad världen har. Hammerfest *är ej så* treflig som Tromsö - nordens Paris - men den är intressant.

Många hälsningar från Kata

200

Boris-Gleb vid Passvikselfen 5/6 1913

Kära Fedde! Idag har jag slagit mig lös och rest till "Ryssland" för att se hur där är. Vi ha hyrt motorbåt jag och några kamrater. Hej.

Vännen Kata.

Hammerfest 13/6 1913.

Kära bästa Fedde!

Fick tel för en stund sedan – och Soc Dem. Packen igår. *Ja det är en skön* "soppa" "gruppen" lagat. Väl vi ha *Fabian*. Jag kommer hem *8* juli och börjar genast i *Westerbottens* Partidistrikt – samt med stormöten i *Ånge* och Östavall 5-6 juli. Stannar däruppe till slutet af juli reser då hem och tar fritt i *Augusti* talar så i *Norge* i *September* – ett gammalt löfte från i fjol till Skien – och *sedan blir jag hemma oafbrutet hela tiden ända till valen äro öfver 1914*. Jag har *absolut* afsagt mig all agitation i *Norge* 1914, fastän *de* redan *nu* bedt mig komma igen hit och jag har lofvat *dem* komma *1915 på vintern – deras bästa tid* – men *den svårast tänkbara för en agitator*. Att rest *här första* gången på *"vintertur"* ser jag varit omöjligt för mig och förstår nu hvarför.

Olausen[1] sade: "Så ondt vill [vi] dig ej lille Kata". Här är nämligen *så* att båtarna *icke lägga till* utan förankra på redden – och så får mann ta sig i land i roddbåtar s k "flött-louder".

Och jag min *stora padda* – behöfde tid att lära mig manövrera på *fallrepstrappa* och i båt.

Nu går *det* – men Du må tro hjärtat satt i halsgropen de första gångerna. "Huflu-tu-tu".

Jag var nog så tveksam hur hela resan skulle bli – ty om jag undantar Kirkenaes – är det så godt som *uteslutande fiskare* och *sjöfolk* Ishafs-fångst-folk o s v.

Men i *Wadsö firade* jag en seger som gjorde *mig* både *glad* och stolt. Ute på gatan komm *fiskrarna,* dagen efter och *tackade mig för mötet* – och likaså i Tromsö[2] – *något rent oerhört* – sade mann mig.

Den socialistiska *skolningen* är *genom usel* i Norge (10 år efter vår) och dock är det *norska folkmaterialet* "glimrende" här!

Eggede Nissen[3] *har mycken skuld uti* oklarheten *här* uppe ty han dref *bara dagspolitik*!

Det är en rent underbar resa, som jag ej för *mycket guld* skulle vilja ha ogjord. Rent nya, "förhansude vidder" öppnade sig för mig, här bland de norska fiskrarna – *som* mann trott vara "immuna" mot socialist-giftet. *Jag* har lofvat komma åter 1915 – på vintern till "Stortingsåret".

Vi skall då ta Finnmarken med storm!

Hemma blir *lätt* att *agitera idr. Författningsrevision, ren* och *klar är ena hörnstenen*, och *tullarna* - den *andra* med "påbyggnad" af skolfrågan, militärfrågan m.m.

Men Fedde *jag är orolig för* Einars och Sundins agitation!

Vi få ej bara sväfva ut (. . .) ty då bär det åt *fanders och Antimilitarism* och "Amaltea"-ballonger - *tycks mig för lättköpt kost på en* socialdemokratisk "Galeja". *Vi få ej gå i* flock och farnöte med ungsocialisterna syndikalisterna därvidlag. *Jag är oerhört rädd för allt frasmakeri!*

Väl vi ha *Zeta* och Stålis i Bilen. Hur är med Carleson? Jag kann ej *säga* hur jag afskyr Partistyrelsen och Soc Dem.

Kära Fedde jag *längtar att* få träffa Eder alla - ty *hemma är hemma* hur innerligen glada och vänliga alla *här* äro mot mig och hur mycket jag än gläder mig åt att vara här i Finnmarken.

Jag är den första kvinnliga socialdemokrat som talar *här!*

Och mann anser Finnmarksagitationen *för oerhört svår.*

Och vi ha ju några af de svåraste pasagerna i *Världen* att *passera* t.ex *Lofen* och Andöfjärden där hela Ishafvet vräker. (Det är *3* dygns gång till *Spetsbergen* - upp till Adrent-bay) låter det ej som *en* saga? Och Strejk på Spetsbergen är ju underbart och dock ha 200 man strejkat där.

Tusen hälsningar
Vännen Kata
Hälsa Zeta

Kommentarer

1. Olaussen, se brev 124.

2. Kata talade i Tromsö söndagen den 23 maj 1913. I talet berörde hon den internationella socialdemokratin, kampen i Sverige för föreningsrätt och yttrandefrihet. Hon redogjorde för socialdemokratins inställning till tullfrågan och kom därefter in på Leo Tolstojs lära i sitt 1 ½ timmars tal.
(Skogheim, a a: 16 f)

3. Egede-Nissen, se brev 80.

Narvik 1/7 1913.

Kära Fedde! Komm *hit* igår efter en rent glänsande turné i Nordland *o* Finnmarken. *37 möten* istället för *7*. Det har varit för mig *ytterst lärorikt* att vara här. Nya impulser och mer kampduglighet hoppas jag på att *kunna* ge *därhemma* – Det behöfs för mig som så oafbrutet är i arbete. Särskilt *antimilitarismen* skall jag "fresta" mig på *litet mera! Där behöfver Br – skarpt mothugg.* I Tromsö – under den skarpa antimilitärdebatten – komm Munthe Kaas (kapten) ridande *på Branting*. Jag *sade rent ut att* Br – och "höger-socialisters" ståndpunkt *ej* var *vår* öfver hela linjen – tvärtom att *venstern* inom partiet *helt förkastade den.*

Norrmännen (höger o libr.) *köra jämt med Br.*

Jag börjar *om söndag* i *Ånge*. Kommer så hem! *Jag skall då slåss "af glatta faen" på vensterflygeln.* Hej! *Jag* längtar efter Eder alla. *"Borta* är bra men hemma är bäst". Och jag *skäms* för jag reste ifrån Er – men vet Du *jag behöfver* litet nya *intryck* för att hålla mig frisk.

Olle Engkvist har gett mig "Klockan". *Gud* ske lof jag fick *den*. Ser hur *ni knoga!*

Tusen hälsningar!
Vännen Kata D-m.

Byske den 15/7 1913

Kära Fedde!

Ja igår bildade jag en arbt kommun i Brännforsen – i Westerbotten. Är nu snart färdig här – har bara 4 möten kvar – kommer *så hem* ett tag. Det är mycket vi ha att tala om. Har nu i alla föredrag *kört fram* med skillnaden mellan *höger* och *vänster* – *klokt* och förståndigt *men skarpt*.

Br har genom sin nykterhetsfientliga hållning skadat *sig mycket* och det är honom "väl undt".

Sviker han i *militärfrågan* blir han *lika omöjlig för oss* – som Eriksen för norrmännen.

Men ifråga om militäragitation *måste* skiljedomsfrågan *mera fram* – *vid sidan* af den egentliga antimilitarismen – "Lindhagenslinjen"[1] om jag så får säga *får tagas mer af.*

Alla mina möten här ha varit utmärkta *de* bara knota att *tiden är för kort. På alla de platser* där inträde tagits har det ej blott gått ihop utan blifvit öfverskott.

Stark är en styf *ekonomimänniska* och har tagit 23 kr per föredrag och "snålat" *så* jag måst lofva betala ½ skjutslegan med.

I Bureå hade jag mina "goda vänner", länsmann å fjärdingskarlar emot som förbjöd *möte på landsvägen* om det spärrade trafik *eller* folk komm in på bolagets mark.

Som det var *350* människor syntes det bli trassel *men* till all lycka fick vi *marschera* in på en bondes gård. Där hade jag "Hvad vill socialdemokraterna". I Furugrund, Ytterfors, hade arbetarna fått löfte *slå igen* sågen 1 timme så hela styrkan kunde komma med – men i *sista stund* utfärdades order om att *de ej fingo det.*

Mötet var satt till 6 (7 skulle de gå) Midt i föredraget bröts af och en af kamraterna (en äldre) sade ja *nu* få vi själfva säga *om vi* ska gå – eller låta sågen stå tills föredraget är slut?

Sågen får stå det blir ingenting af förrän *vi kommer*, fortsätt föredraget sade *likaledes en af de äldre* (pojkarna bara ropade efter fortsätt fortsätt) *Vi* fick sågen igenslagen *då blå bilen*[2] var här, som *vi inte ville höra på* – nu kann vi få *det då en af våra är här.*

Pipan tjöt – ej *en kotte* rörde sig (300). Jag tackade dem.

Sedan då de kommo ned frågade förvaltarn "Är det meningen att strejka?")

"Nej - sade en af de äldre, *om detta är sträjk så var det väl lockout då* sågen slogs igen för blå bilen" - Bra svarat - och förvaltarn teg.

En del kamrater har cyklat med från ena platsen till den andra och det har varit riktigt fästligt.

Besvärliga resor per skjuts - det *eländiga* "frodralet" är otrefligt ibland men "inteligensen" är klar.

Ja nu nog *adjö*
för denna gång
Vännen Kata

Kommentarer

1. "Lindhagenlinjen" var pacifistisk och humanistisk.
(Lindhagen, Jan, 1972: 61-67)

2. Blå bilar användes av Sv Folkförbundet i dess agitation mot agitatorerna i de röda bilarna.
(*Den röda bilboken*, Vennerström, I: 15-21)

Gl. Skagen 16/8 1913.

Kära *elaka* Fedde!

Tack för *Hilts* bref fraa Skien. *Du* skref minnsann ej.

Ja nu är jag här – badar och slöar i Klitterna. Då jag komm blef jag formligen *öfverraskad* af mina bekantingar från ifjol som upphäfde ett "glädje-tjut" samfäldt från *männ* och *kvinnor* och *barn*.

Mitt första besök gällde *stranden*. Komm 11 och redan *kl 12* "gick jag i vand" som danskarna säger.

Jag var i Käflinge hos Georg i *hela 8 dagar* medan jag väntade på Käflinge-mötet. Jag bodde hos "Lasse" och Martha och hade alldeles utomordentligt bra på alla sätt.

Mötet i Käflinge, för hvars skulle jag måste stanna *var* utmärkt. (300 personer). Du må tro i *Lund* gaf jag dem en "öfverhalning" efter noter – trots *sen* annonsering dock 250.

Var nu goda och se till *att allt blir klart till* 2 à 3 sept. *Om* ej det blir *fullt* för sept i Skåne taga vi *Blekinge medsamma*. Hilt var glad öfver att jag kommer i oktober.

Tag så Dalarna i november – December.

Spes[1] = Kabbarp har *åter igen* varit oförskämd jag skref ett genmäle slutade med "Hvi surrar du då fluga".[2]

Hvad pratar du om *lort* för dig får *smutsen* duga om blott du själf den gjort. (ur Strindberg idealistkritik)

Vi få nog vara beredda att *slåss* "för glatta faen" – som Georg brukar säga.

När kommer Zeta hem? Jag törs ej skicka mina artiklar till Kille[3] – ty han låter dem ligga.

Jag *grubblar* öfver hur vi klokast skola göra vid valen. "Lasse" tycker det är *skam* att rösta på "Kabbarp", men är rädd för ungdomsförbundet *ej kann* taga *egna* kandidater. *Jag* är *mer än böjd* för *att* "slunga" hela "högerligan". Palmstjärna fick sig *en* bra näsbränna i Norge – det gjorde godt.

Jag kommer väl hem första dagarna af okt. för att så fortsätta till Norge.

Sofus Michaelis[4] med fru[5] är här iår med jämte *ungrare* och *tyskar* –

och vid vårt bord *talas* uteslutande tyska dess bättre. Ja "leben sie wobel".

Vännen Kata.

Kommentarer

1. Med Spes, liksom "Kabbarpsregementet" i nästa brev avsåg Kata den inflytelserika August Nilsson, från Kabbarp, Arbetets redaktör i Malmö 1900-1909, knuten till tidningen, Skåne-distriktets främsta organ, även efter sin avgång som redaktör. I breven framgår tydligt att Kata och Kabbarp var antagonister, Kata såg i Kabbarp en av den socialdemokratiska högerriktningens främsta förespråkare.

2. Vi surrar du då, fluga?
Vad pratar du för lort?
För dig får smutsen duga
när du den själv har gjort.

Ur Strindbergs "Idealistkritik" i samlingen, *Dikter på vers och prosa* (1883)

3. Kille; Kilbom, som vikarierade på Stormklockan medan Zeta var borta.

4. Michaëlis, Sophus (1865-1932) dansk författare, litteratur- och konstkritiker i olika tidningar. Redaktör för Kunst 1900-1906. Skrev lyrik, historiska romaner och dramer.
(Litt handboken, 1971: 387)

5. Michaëlis fru, Astrid f Nyström, 1873)
(Sv släktkalender, 1913: 832)

Broby 13/9 1913.

Kära Fedde!

Här nere är helt enkelt "djäkligt". Skåne är f n omöjligt – dock *börjar en del* äfven af "de gamla" tröttna på Kabbarpsregementet.[1] Jag är mycket missbelåten med att ej få taga "Olika riktningar inom socialdemokratien" såsom vi planerade. *De äro så utledsna på* dagspolitik säga de.

Gustaf Nilsson far också *oafbrutet* omkring och håller föredrag om riksdagsgruppens politik.

Fabians tullföredrag tycker de emellertid om.

Jag vill spörja Dig *hur* jag skall göra. Fabian sade i Tomelilla *till kommunstyrelsemedlemmar* som Björck[2] (Torsons gode vän) att till *nästa val skall vi ha två listor* – så folk får välja annars går det åt helvete, och *vill de inte* vara med i *min* valkrets så *går jag* ensam".

Och så bad *han mig* arbeta därför *härnere*. Jag vet ej om detta är *klokt att säga* eller ej.

Skrif en *liten kortlapp* på Helsingborg *P.R.*

"Spes" är komplett tokig. Du har väl läst utfallen mot mig.

Det är väl jag är så sadelfast som jag är annars skadade de mig allvarligt. Jag får, efter möten, samla folk till "efterdebatter" – och *har* redan både i Simrishamn och i Knisslinge haft bra sammanstötningar och *då klarat ut skillnaden* mellan höger och vänster.

"Kabbarp" är en af de mäst *grofva* lurkar – trots sin akademiska bildning – som man kann träffa.

Jag har varit förkyld (illa), men börjar nu bli något bättre. Hade ett möte här igår. Lokalen rymmer bara 100 och de voro minst 250. (Det var "att agera" "Röda Bilen" igår – och de voro synnerligen nöjda).

Jag önskar jag finge resa *hem* ett tag mellan Norgeresan och *Skåne*, men turnén går här ända till den 6 okt. och de vill ha sina föredrag i början af oktober och då blir väl ej annat än *resa direkt* – och så *sedan* fara hem.

Många hälsningar.
Vännen Kata.

Hade ett kort från Tranmael där han säger *mann prisar min* "vikingafärd" i NordNorge med högan röst. Glad!

Kommentarer

1. Se föregående brev.

2. Björk, Nils (1866–1936) småbrukare, riksdagsman från Tryde, Kristianstads län. Lantarbetare 1874–1886, indelt soldat 1887–1891, banvakt 1891–1929, komunalman, ledamot i barnavårdsnämnden 1918-1922, i landstinget 1916-1936, i styrelsen för Tomelilla folkhög- och lantmannaskola 1918-1936, i AK 1919-1936.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 242; Lagtima riksdagen, 1938: 25)

Borlänge 8/12 1913.

Kära Fedde!

Jag vill skrifva litet om Eskilstuna-historierna i.o.f belysning af stämningen.

Då jag komm voro fruarna Adamsson och Jonsson samt en del klubbister mig i möte.

Jonson (klubbist) bad få tala vid mig sedan. Han komm upp på hotellet och bad då *för all del att vi ej skulle vidtaga några åtgärder emot Böhmer*[1] han sade att han skrifvit *ett långt* bref till Zeta och bedt honom ej i klockan angripa B enär det skulle i hög grad skada ungdomsarbetet i hela distriktet.

Jag sade ju från vår synpunkt sett *att* B varit en genuin sladderkäring – och att jag f.ö *ej alls visste hur Zeta* ämnade ställa sig, så gick Jonsson.

En stund efter komm B han ver verkligen *mer* än *ledsen* – och sade att han *aldrig* ens *anat* att Svensson[2] skulle ställa till med ett sådant spektakel. Jag sade honom rent ut att *vi alla voro* mycket förbittrade på honom, ty han *hade skadat oss oerhört* – Ja det vet jag och det är *just det* som grämer mig sade han. *Han* sade *bestämt* att han *ej* talt vid andra än Svensson – men att Julle *hört på* – och att han *sedan spridt ut* "att Böhmer skulle ha sagt "meningen var att de skulle vara beredda att rycka in på Soc Dm red" – Detta bekräftades sedan af gamla Erikson som via "Julle" fått reda på det tilltänkta "attentatet" mot Br – som *Erikson ej trott på.*

Jag tror för min del att B *nu blifvit Bränd* nog för sin lösmynthet *och att vi gjorde oklokt* uti att sparka honom "wäck" – låt oss därför vara kloka och tänka oss för i detta fall. P* hade skrifvit den skandalösa artikeln i Folket ehuru S-n ju *sagt* det var han. Och *en* kopia finns af bref till P* där *S-n bestämt* säger *att han ej får begagna* B uttalande på så sätt *han önskar*, ty det var *icke sannt*!!!

Det andra intyget till Möller sade sig Böhmer ha skrifvit *uteslutande för att göra det omöjligt att komma med några förvrängningar.*

Till slut sade Böhmer "skäller ni ut mig för skamlöst så går jag ur C.S och lämnar allt ihop. Jag har *så* svårt här och sitter så hårt och får jämka med klubbarna ändå – Torshällaklubben ville nu göra ett uttalande

mot Stormklockan *som* jag lyckades afstyra."

Och Jonsson hade sagt mig *förut* att *det* skulle *totalt* rifva *sönder* klubbarna om Böhmer blef anfallen oficielt.

Jag talade med Kropp[3] *efter mitt föredrag* och då var B med *och relaterade* helt hur allt gått till. Kropp hade ej en aning om något förrän han fått i Soc D läsa Böhmers intyg. Jag relaterade noga hela P* o Möllers intrigspel - Kropp bad mig särskildt hälsa Dig. I mitt "Tolstoys kamp mot kriget" - hade jag särskildt *en* inledning däri jag berörda *vår* kamp för partiprogrammets ståndpunkt (i specielt militärfrågan *nu*) m.m *och* mötet var besökt af *200* som voro mycket frikostiga på applåderna.

I Tillberga träffade jag Söderberg. Han bad mig som *en god vän* "inte vara så ful i munnen" som jag var - särskildt *på* det sista kommun mötet" - *ty det* skadar mig. "*Du vet ju att folk inte tål att höra sanningen* osminkad" Ja sade jag *så* få de *låta bli* å tåla det då - *men de få väl lära sig till* slut! -

Vet Du Fedde - det börjar äckla mig - denna *yttre polityr* och *innre rådhet* som förefinnes *nu* - den revolterar jag absolut emot och *den* verkar *löjlig* på mig - ty jag *vet* ju hur liten "*själsbildning*" många af dessa "polerade pampar" ha" - och hur *fala* de äro - en hel del af dem.

Hej! Vännen Kata.

Låt Björn få ett eller annat söndagsmöte!

Kommentarer

1. Böhmer, medarbetare i Folket 1913, skulle ha sagt till C.E Svensson, redaktör för Folket, i Julius Petterssons (brev 27) närvaro, att han hört Fredrik Ström säga till några landsortsjournalister att de skulle vara beredda att rycka in på Social-Demokratens redaktion ifall denna avgick. Ryktet om en planerad kupp mot tidningen nådde Stockholms arbetarekommun, där Gustav Möller var en av de agerande. Ström dementerade uppgiften om yttrandet och hade två vittnen.

Böhmer skrev intyg till Höglund och Ström att hans yttrande misstolkats. I ett intyg till Möller vidhöll han att Ström uttalat sig så som han sagt i förtroende till Svensson.

Upprinnelsen till dispyten var att ungdomsförbundets ledare ansåg att Social-Demokraten intog en alltför eftergiven hållning till de militära anspråken och gav för litet utrymme för den rent principiella kampen mot militarismen.
(Höglund, 1953, 2:80 ff)

2. Svensson, Carl Emil (1879-1938) snickare, Nyköping, lokalredaktör för Folket, politisk medarbetare 1909, redaktör 1911-1918, civilminister i Brantings regering 1920, efterträdde Sandler i handelsdepartementet 1925. Ledamot i AK 1909-1911, 1914-1917, i FK 1918-1935.
(Bäckström, a a, 2: 308; Edenman, a a: 294; Nerman, 1938: 438)

3. Kropp, Evald C (1859-1918) knivsmed, Eskilstuna, placerades som motkandidat till liberalernas kandidat för Södermanlands län i AK-valen 1905. Ledamot i AK 1906-1918.
(Bråland, a a: 88; Edenman, a a: 292)

207

Ånge 5/2 1914.

Hej! Just nu hemkommen från ett "stormöte" i Ånge sitter vår "Medelpadstrio" och filosoferar och tänker på Er i "Kulturens centrum" och sänder en hälsning.

Kata

Hej, hälsningar Birger Andersson Elon Tegman

208

Lysekil den 25/5 1914.

Kära Fedde!

Här må Du tro är "friska vindar". Det är *härligt* helt enkelt. Trots alla svårigheter med kommunikationerna går det bra nog att ta sig "fremover". Idag reste jag från Hunnebostrand hit in och skall åter hit.

Tusen hälsningar!
Kata

209

Gl. Skagen Höjen 5/7 14

Kära Fedde!

Nu är jag här! Badar och slöar. Var på "Baltiskan"[1] med Georg o där var *oerhört ansträngande.*

Kommer hem 28 juli – börjar i Ångermanland 1 aug.

Alldeles härligt! Tack för midsommarhälsningen.

Vännen Kata.

Kommentar

1. Torde vara baltiska utställningen i Malmö.

210

Söderköping 30/9 1914.

Kära Fedde-Kalchas!
(Robespeirre)[1]

Vivat! Victoria! Har just per telf hört vi segrat äfven i andra kretsen[2] – och återinsatt Winberg.[3]

Jag gratulerar Dig och "Stålis"[4] till all denna framgång. *Ungdomens* framgång. Har telegraferat till Lindhagen och lyckönskat honom. *Nu* kann han vara nöjd ty han har det stöd han behöfver. Hvad som fattats oss har varit "en enande kraft" – nu får Zeta bli "den goda herden".

Du må tro Bohlin,[5] Ward[6] och jag voro oroliga innan vi fingo höra hur det gått.

Jag arbetar som vanligt – med litet *ordentligt* "kallprat" efteråt med kamraterna. Venstervind, ungdomsvind efter hela linjen Du! Hej!

Jag var ledsen att ej få vara hemma på skifvan för Zeta[7] – men jag får trösta mig med att fylla min plikt. –

Mötena gå med glans *Öfverfulla hus!*

Jag kommer hem om måndag hoppas få träffa Dig då.

Låt Margit och Maja ta igen det inhiberade konditoribesöket – men låt mig få veta det i tid.

Många hälsningar
från Vännen Kata

Kommentarer

1. Robespierre var en av Fredrik Ströms signaturer.

2. Stockholm var vid AK-valen 1914 indelat i två valkretsar. I den norra återvaldes Winberg, som invalts 1911 men fallit igenom vid AKs upplösning och nyval våren 1914.
(Edenman, a a: 295, 298 et passim)

3. Winberg, Carl (1867-1954) lokputsare vid SJ 1891-1906, styrelseledamot i Sv Järnvägsmannaförbundet 1907-1909 och 1925-1928, redaktör för förbundets tidning Signalen 1909-1928. Ledamot i AK 1911-1914, 1915-1917, i FK 1919-1930. Medlem i SSV 1917, i SKP 1921, följde kilbomsgruppen 1929.
(Hirdman, a a: 448)

4. "Stålis", Stålbärj.

5. Bohlin, John (1889-1926) journalist, medarbetare i Nya Värmland, Folkets Dagblad och Den nya politiken. Ledamot i representantskapet för SSV 1917, SKP 1921-1924, suppleant efter klyvningen av SKP 1924. Medlem av höglundpartiet från 1924.
(Biografica, ArA, Sthlm; Josephson, a a: passim)

6. Ward, Karl (1888-1959) textilarbetare 1902-1908, journalist från 1911, redaktör för Östergötlands Folkblad 1919-1954, ledamot i partistyrelsen från 1921, ordförande i Östergötlands distrikt av SAP från 1924, ledamot i AK 1921-1956.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 1099; Östergötlands Folkblad 8/5 1959)

7. Höglund, som invaldes i AK 1914, firades med en stor fest i Folkets Hus, Stockholm.
(Ströms mem, 1942: 24)

211

Östersund 15/7 1915.

Kära Fedde! Tack för Ditt vänliga kort till Alg. Carlsson[1] han var mig i möte igår och lämnade det. Så *innerligen* gärna jag *ville komma* går det ej! Den *20* är möte i Bräcke – har sofvagn beställd – reser till Stockholm med möte för *Rönninge* Arb Komm *den 22* och *23* reser jag till *Harplinge* på deras sommarting, och så direkt till Skagen –

Har varit i *"Arabia-land* – härlighetens rike – i Arjeplog och Gäckvik *Brilljanta möten!*

Besteg Peljekaise (Örviksfjället) *1133 m*. David Johansson en partikamrat *o* jag gjorde den äfventyrliga färden, som väckte *allmän* häpnad. Hade möte här igår kväll 600 pers. Debatt med Pira[2] till 12. Kamraterna storbelåtna. Vi träffas i *Mörsil* om söndag. Bed Margit följa med. Hälsa henne så oerhört och säg *att jag är riktigt ledsen* att alltid vara *så* här "jagad" men det går ej att "skoja" de som *skjutit* upp fäster för att få mig. I all hast.

Vännen Kata D-m

Kommentarer

1. Carlsson, Algot från 1913 ledamot i styrelsen för Jämtlands partidistrikt, expeditör för Jämtlands Folkblad, handelsföreståndare i kooperativa affärer, antog namnet Dellert, emigrerade till Amerika.
(Strömblad, a a: 73, 77)

2. Pira, Karl (1868-1954) Ytterhogdal, Jämtland, fil dr 1896, benämndes "den siste boströmianen", var med och stiftade Boströmsförbundet 1908, ordförande i förbundet från 1916. Utgav: *Om grundformen i den reella logiken* (1907), *Kristendom och krig* (1916), *Grundlinjer till den praktiska filosofiska religionsläran* (1917) m fl skrifter.
(Meidal, a a: 115, 335; Vem är det?, 1955.)

Kälarna 16/9 1915

Kära bästa Fedde!

Medan Du slåss som en hel karl mot aktivisterna där nere i Stockholm[1] *slåss* jag här uppe.

Det gick ju stor styft på komm-mötet[2] och i partistyrelsen. *Jag är så* glad öfver att det var *vi* som till slut fick rätt. Måtte nu blott *Br* hålla färgen.

Men P* tycks hålla sig ryggen fri – den *hala* ålen.

Jag kommer hem den 22 men reser åter hit den 27 sept för att vara här till 25 okt.

Här går utmärkt. De "skria" efter möten som riktiga "odjur" – och bli rasande då jag ej kann "flyga" för att hinna med allt.

Hela distriktet är *tilltrasat* af Åström,[3] förbittringen växer och *många* få gå från alt. Du förstår mann under sådana förhållanden *måste ligga i.*

Mina föredrag äro:

1) Hvad vill socialdemokraterna.

2) Prästerna och Kriget – som väckt *stor* uppståndelse – detsamma som Du hörde i Mörsil.

I Nälden höll en ingeniör Svala (Krist Studförening) föredrag *mot mig*. Det löd Kriget Kristendomen och Socialdemokratien.

Du må tro det blef halloj i Nälden *den* kvällen. Ing Johanson från Vaplan hade, för att hjälpa Svala, telefonerat in till Östersund efter lektor Pira och pastor Öberg. Vi och flere därtill slogs till kl *½ 2* på natten.

Du må tro det blef hett. Pira blef *så* galen *att han* sade jag *var en idiot* "folket mumlade" – och jag fick *mer* än vind i seglen.

Nu ligger jag efter honom, med ett par möten ute i Sörbyggden *dit det är tre mils åktur*, det ropas på möten och möten så jag blir rent rädd.

100 af Br Hornsbergstal äro sålda 150 Carlesons Världskrig, 100 af Zetas äro på god väg och öfver allt börjar intresset vakna.

Till *Kaxås* (Eliasson)[4] reser jag, då jag i oktober kommer hit upp.

Kära Fedde håll styr på Ture N jag *är* rädd han, i sin "heliga eld", drifver öfver åt anarkismen.

Håll fast *Zeta* – *Du* är *den* enda som *kann det! För Kille* går det ej!

Ibland önskar jag vara hemma mera – men det går ej för

landsbyggden *måste ha sitt.*

Vi ha rusk och regn – och allt utom trefligt – önskar jag hade min päls här!

Adjö nu. Hälsa liten Margit.

Då jag kommer hem springer jag *upp* en *morgonstund* – ty jag får förfärligt mycket att göra. Elsa[5] gifter sig på lördag 25 – så har jag alla "ungarna" att hälsa på – och så skall jag packa!

Hej!
Din tillgifna Kata D-m.

Kommentarer

1. Aktivisterna i Stockholm; Otto Järte, Gustaf Steffen och kommunalmannen och politikern Yngve Larsson medverkade i en anonym bok, *Sveriges utrikespolitik i världskrigets belysning*, vari det propagerades för Sveriges anslutning på Tysklands sida i det pågående kriget. Boken utkom i massupplaga på sommaren. De tre socialdemokratiska medarbetarna avslöjades. Detta väckte stor uppmärksamhet, inte minst inom partiet.

2. I Stockholms arbetarekommun höll Fredrik Ström ett anförande (Kata syftade på det mötet) vari han yrkade på aktivisternas uteslutning ur partiet, ett krav som arbetarekommunen ställde sig bakom.

Den 12 september 1915 höll partistyrelsen sammanträde och diskuterade frågan. Slutgiltigt diskuterades frågan vid partistyrelsens sammanträde den 25 oktober 1915, då Järte, Steffen och Larsson uteslöts. Kongressen 1917 konfirmerade beslutet.

Palmstierna var misstänkt för medverkan, vilket också framgår av Katas nedsättande uttryck.
(Nerman, 1938: 370; Höglund, a a, 1953: 161-164; Palmstierna, *Orostid* 1 1914-1916, 1952: 122; Lindhagen, Jan, ant, 1975, Gustafsson, A. s 248)

3. Åström, Carl, redaktör för Jämtlands Folkblad från starten den 15 mars 1911. Ekonomin var svag. Man lånade 10 000 kronor mot revers, för vilken tio personer tecknade borgen. Åström vädjade förgäves till partistyrelsen om ekonomisk hjälp. Den 13 juni 1915 meddelades att tidningen skulle träda i konkurs.
(Strömblad, a a: 74 ff)

4. Eliasson, Nils Magnus f 1881, sågverksarbetare 1894-1896, industriarbetare 1896-1915, från 1925 maskinskötare. Medlem i SAP från 1907, ordförande i Mörsils arbetarekommun från 1920, kommunalfullmäktige 1922, landstingsman 1926, invald i AK 1936.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 354)

5. Elsa, Katas dotter, f 1880, gift Söderberg.

Hallen den 14/10 1915

Bästa Fedde!

Tack för bref och handlingen. Fick den bevittnad och sände den under rekommendation ned till Georg i Halmstad.

Jag har legat sjuk *därför* har jag ej skrifvit. Tre dar låg jag – så kraflade jag mig upp och tog "Storsjö-turnén" – och nu är den snart dragen i land. Men jag *har legat hela dagarna*.

I Kaxås var jag söndagen *den 3 dje*. Det blef ett fint möte med mycket folk – men ingen diskusion.

Båda Eliassönerna bad hälsa Dig *så* hjärtligt och *de* jämte, frun bad äfven hälsa Margit och först och sist liten Folke som tycktes helt bedårat dem.

Vi hade en treflig pratstund vid kvällsbordet och jag förstår godt att Ni alla komm väl omsams.

Jag kommer hem den *26* och har då haft mellan 50 *a* 60 möten här. Jag kann ej ens *säga* Dig hur svårt här är att arbeta, – *Åström förstörde allt.* Så igår då Wide[1] o jag komm till – Hall-Morby, för att höra med smeden Anderson hvarför vi ej fick lokal där – sade han att det gick ej.

Själf hade han blifvit grundlurad af Åström, *hans familj* hade bott där – *utan ett öres betalning* – och därtill hade han fått lägga ut pängar och "ta emot ovett" af grannarna som voro ursinniga *för att* de prenumererat på Folkbladet – och ej fick det.

Jag *tror dock* att denna turné skall ha reparerat en god del – särskildt sedan Wide för P distriktet komm med ut.

Ja adjö nu. Hälsa Margit.
Hälsningar till Dig själf
från Din Kata D-m.

Kommentar

1. Vide, Nils, agitator för Jämtlands SAP-distrikt, medredaktör i Nya Jämtland, som startades 1916.
(Strömblad, a a: 78)

Kinna 12/6 1916.

Kära bästa Fedde!

Ja *nu* få vi hugga i. Jag fick af Sven Lasse[1] per telf höra att Du afgått som partisekreterare[2] – och att Fabian och Wennerström gått ut ur P St. Det vore bra *om Du* omgående ville ge mig besked om hur agitationen *bäst skall läggas*.

Jag har i samband med protestmötena *belyst* partiprässens hållning och det gör godt.

Låt mig emellertid få klart besked. Vi ha haft *utmärkta möten* i Engelholm, Halmstad, Varberg och nu skall jag ha *10 i sträck* i V götland.

Stämningen är *bra* och bara Du får ta tyglarna så få vi ordning och reda igen.

Men kära Du *hur* är det med Politiken.[3] Igår hade de i Varberg rekv 100 ex till mötet – det komm ej. Och i Halmstad blef *jag* utskälld af en cigarrhandlare för han ej fått sina exp. Och *ej häller är den anmäld* på posten *så* prenumeration kan ske.

Stöt på Stålis och Ture.[4]

Vi ha ohyggligt kallt här nere – igår snöade det. Hur är det i St?

Nu som först visar sig hur *rätt vi haft* vis à vis aktivisterna.

Undrar hvad Br tänker, ty *vi ha* sett *klarare än han.*

Jag skall vara i Vestergötland till bortåt *midsommar* – då jag reser hem. För *min del* ville jag vi skulle ta *redogörelser* för splittringen. Folk är alldeles vilda" *då* de ej vet något klart besked – utan bara läst "partiprässen".

Ja skrif. Hälsa Fabian och Wennerström och alla "de våra". Adressen är *Göteborg* P.R *Postkontor 2.*

Vännen Kata.

Kommentarer

1. Sven Lasse och Lasse; Larsson, Sven, från 1917 Linderot (1889-1956) statarson, Östergötland, glasblåsare, politiker, redaktör. Facklig agitator i

Rödabilen-turnén sommaren 1912, ledamot i Socialdemokratiska ungdomsförbundets CS 1914-1921, medlem i SSV 1917, i SKP 1921, dess fackliga sekreterare 1927-1929, partiordförande efter splittringen 1929. Redaktör för Norrskensflamman 1925-1927, ledamot av presidiet inom Kominterns exekutivbyrå 1935-1943. Ledamot av FK 1938-1949.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 704)

2. Ström var från SAP-kongressen 1911 partisekreterare. I samband med arbetarfredskongressen i mars 1916, brev 33 till Branting, och konfrontationen mellan minoriteten, Ström, Höglund, Kata m fl, och majoriteten anförd av Branting, lämnade Ström sitt uppdrag. Fabian Månsson och Ivar Vennerström avgick ur partistyrelsen.
(Edenman, a a: 236 f)

3. Politiken (senare Folkets Dagblad) startades av minoriteten i april 1916.
(Ibidem: 236)

4. Ture Nerman var Politikens redaktör. Stålis; Carl Stålbärj, ledamot i CSs AU.

Gbg. 3/6 1916.

Kära Fedde! Tack *för bref.* Kommer hem *om måndag morgon.* Blir *hemma* till *den* 19 (med stänkmöten *hvar det* är bäst).

Följer din *utredning jämte citat ur* Soc Dm *mot fredsmartyrerna.* Det gör en väldig effekt *dessa* citat *med data.* Jag tänkte kunna komma in på fredskongressen[1] och *höra på.* Det går väl. *Vi måste klara* ut Soc Dm o P. Höger-lögnerna *de mäst befängda missuppfattningar* äro rådande. *Du* får *äfven* "kritisera" mitt *föredrag.*[2]

Hälsa Margit. Många hälsning.
Tillgifna Kata D-m

Hälsa Zeta *så* hjärtligt!

Kommentarer

1. Med orden "komma in på fredskongressen" syftade Kata säkerligen på rättegångsförhören med de åtalade, brev 33 till Branting.

2. Kata reste omkring och höll sitt föredrag, "Fredens martyrer och förräderiprocessen", vid protestmöten som hölls mot de hårda domarna. (Ström, 1930: 445)

Karlskrona den 20/7 1916.

Bästa Fedde!

Jo *här nere* må Du tro det blef ett rabalder![1] Första mötet i Karlshamn i Bellevue.[2] Där hade kommunstyrelsen mött upp – med Sundin som k. ordf. Först ville *de ej* ha *disks* – och jag beredde mig på ett *lugnt slut.* Då *Sundin* drar fram *en protestresolution* mot *de ohemula angrepp som i föredraget gjorts mot Br. (Citaten)* Jag protesterade. Sundin framställde då till mötet *om* de ville godtaga protestresolutionen. Några få *ja.* Jag begärde *votering* – då resolutionen *afslogs* med 16 mot 37. Så blef det en sjuhelsikes debatt mellan *mig ensam* och *de rent ursinniga* kommunst medl. Det *haglade* af beskyllningar mot "oppositionen", mot "splittringsmännen" som vågade angripa Br. Mot Zeta, mot Politiken o.s.v *jag* sade att jag blott citerat Soc Dm intet halp och redde af de andra angreppen.

En gammal järn o metallare Johansson vid järnvägsverkstaden karaktäriserade mitt föredrag som "svammel" – själf *var* han däremot rena "klokheten". Jag *frågade* om *citaten* vore *falska* och om *han* ansåg *Br* ord för "svammel" – i så *fall skulle jag* godtaga hans beskyllning.

Inte[t] klart svar!

Så komm Emil Johansson (skomakare) och var arg som ett bi – jag bemötte. Måste begära få bemöta hvar *o en ensam* som på andra "skällmöten". Till slut blef Sundin *så oförskämd* – att jag blef *arg på* allvar och högg till. Sade "bara *ni få* snygga kläder på kroppen och *en fast ställning* inom arbt rörelsen – *så* tror *ni att ni kann behandla andra hur som hälst men det slår slint.*

Våra applåderade. E Johansson rusar upp och ställer sig hotande framför mig – jag bara *fixerade honom skarpt* – och så *teg den* – Så till slut var mötet öfver kl ½ 12.

Pojkarna sade att då E Johansson stegade fram banade polisen sig väg – ty han väntade *synbarligen* "öfverfall' – jag skrattade godt åt historien. Pojkarna drack kaffe *hos* mig och vi pratade i ro en stund dagen efter.

Igår var möte här. 260 billjätter sålda. *Mycket* god stämning. Kloo[3] och Ingvarsson hade mött upp och blott *de.* Andersson från vårt håll

och jag tog del i debatten som var *skarp men ytterst städad* från båda hållen. Kloo höll ett anförande 3/4 t. *där* kontentan var *att partidiciplinen* var *a o o* och *det* förstod *inte de som ej* fostrats i fackf. Ansåg sådana *här offentliga* möten för skadliga, sådana uppgörelser skulle *ske inom* partiorganisationerna. Prisade gruppen *o var förresten arg* på "splittringsmännen".

Jag påvisade *först* hur partiprässen överfallit *oss* utan att vi haft möjlighet att försvara oss och påpekade *att det var lika farligt att* "tvätta sitt smutsiga linne" *i P prässen, som* på mötena – i *båda fallen blef byken offentlig.* Påpekade P.[4] prässen angrepp mot "Politiken" – dess godtagande af Aurora[5] *o* N Lysekilskuriren,[6] påpekade *att* "splittringen" ej var *på vår sida*, men att vi *måste häfda* "Yttrande, tryck och församlingsfriheten" mot "munkorgslagar" och andra försök att kringskära *oss den* och sade: Jag har kämpat *mot högerfolk* och andra för att *freda vårt program* – och *då* kann jag *ta en dust äfven mot* "högern" *inom* partiet när det gäller att värna vår solklara rätt. Så *in på* militärfrågan! "Oafbrutna bravorop" – det verkade *nästan* irriterande.

Så komm Ingvarsson ytterst korekt – och sade just ingenting men *var arg på* ordet "Tomsäckar". Jag skämtade med honom och sade att *ingen som inte kände sig* som "tomsäck" behöfde ta åt sig och berättade hur det förhöll sig i Trollhättan.

Så tog Andersson till orda och *försvarade* ungd förbund och Politik *o* allt samman.

Efter på hade *vi* mycket trefligt kaffebord – Ingvarsson var *med en stund* – sedan blef "talet fritt" och så följde de mig till porten.

Dessa möten *äro mycket svåra* – ty det känns *ej* riktigt bra *att slåss inåt – men slåss gör jag* och huggen träffa och *slåss skall jag.*

Men *sänd* "promemoria" *för* frågor som skola dras fram.

Sänd dem på Gl. Skagen

Reser dit sednast om onsdag.

Hälsa Margit. Vännen Kata.

Kommentarer

1. Striden hade skärpts mellan Branting – respektive Höglundanhängarna. Inom partiet var nu riktningarna definierade i höger och vänster. Till den senare hörde Kata Dalström. Högerriktningen, Brantings anhängare, visade sin avoghet mot vänstern på olika sätt. I juni 1916 vägrade Ny Tid i Göteborg att publicera turlistan för Katas möten. Publiken svek dock inte. 5 000 personer

slöt upp till demonstration på Heden och lyssnade till föredraget "Fredens martyrer".

I Jonsered den 2 juli måste hon tillämpa landsvägsagitation som i seklets början i brist på lokal.

2. Den 18 juli hölls det möte, som Kata skildrade i brevet. Hon gav en drastisk skildring av mötet i Stormklockan nr 36 1916.
(Clayhills, a a: 81 f)

3. Kloo, Oscar (1867-1949) Karlskrona, verkmästare vid en hattfabrik 1893-1903, deltog i folkriksdagen 1896. Ekonomichef i Blekinge Folkblad 1905, redaktör 1903-1904 och 1906. V ordförande i stadsfullmäktige 1919-1920 och 1927-1934. V ordförande i Blekinge läns landsting 1921-1926, ledamot i AK 1912-1916 och 1921-1928.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 638, dödsår, Arb Arkiv, Sthlm)

4. Partipressen.

5. Ystadsbladet Aurora, 1899-1957, från 1928 Aurora Ystadsbladet.
(Tollin, S., *Svensk dagspress 1900-1967*: 14, Sthlm, 1967)

6. Nya Lysekils-Kuriren, Uddevalla, startad 1901 som Lysekils-Kuriren, soc dem tidning från 1909.
(Bråland, a a: 98 ff)

Gl Skagen 2/8 1916

Kära Fedde!

Tack för kortet! Fick det då jag komm hit.

Du *må* tro det blef lif i Bl Folkblad – med "lögnreferat" och "vittnesmål". Vi få *en hård kamp* – men vi *skola segra* blott vi *hissa ren flag[g]!*

Antimilitarismen *ger* oss stor triumf! *Författningskampen* likaså. *Den* skall bli mig ett sannt nöje att föra. *Men* ha promemorian klar! Vi skall visa Kjellén[1] *att vi ej har parlamentsleda* – utan med *nya friska tag skall* ruska i *deras maskstungna* "samhällspelare". Wennerström och Lindhagen höllo sig bra i programkommitén. Jag längtar *ut till kampen – men* jag måste hvila *nu* annars går det ej. Hur mår Zeta? Jag tror han klarar sig – *blott* vi kunde få *straffarbetet* bort!

Men Fedde – *det* blir *absolut nödvändigt* att söka få någon vid sidan af "Kille" som tar "Klockan" om hand. Han gör oss olyckliga genom *sin otroliga klumpiga* och *trâkiga stil*. Det *duger ej*. Han kann skälla – men på ett annat vis.

Jag mår som "pärla i guld" här. Men vi ha haft och har *full storm*. Igår var det rätt lugnt – idag storm.

Vesterhafvet går hvitt. En af de fallna har flutit iland vid badstranden. Hufvud och armlös – *ett* ohyggligt varsel om Krigets förbannelse. Stor uppståndelse!

Här är *så* bedårande att mann ej kann drömma sig ett härligare paradis – med "klitt och haf" och himel.

Igår räknade jag *"32* fiskebåtar" som gick ut.

Hur trivs Ni där nere i Simlångsdalen? Hälsa Margit så oerhört. Säg henne att jag har, trots stormen, marscherat ut "i vand", men det är svårt då vågorna gå höga och hvita.

Blir här till omkring den *22* – reser då hem via Malmö. Skall träffa Georg C-n i Malmö på hemresan.

Skrif några ord är Du snäll.

Vännen Kata D-m

Gl. Skagen *Höjen* Danmark.

Kommentar

1. Kjellén, Rudolf (1864-1922) professor, högerpolitiker, ledamot i AK 1905-1908, i FK 1911-1917. Författade ett flertal politiska böcker.

218

Gl. Skagen 11/8 1916.

Kära Fredrik!

Jag vill be Dig vara så snäll och ge fru Richard-Petersen de upplysningar hon behöfver för att få veta dels till hvilka lärare eller lärarinnor hon bör vända sig för att få veta hvar hon bäst kann studera den svenska skrifundervisningen vid våra skolor. Jag vet Du har med "skolfrågor" att göra. Hon är en af mina Gl. Skagen vänner och har i uppdrag att göra studier för de Danska skolorna, där hon, i Köpenhamn är skoleinspektrice.

Var vänlig och lämna henne i goda händer, så hon må få ett godt minne från Stockholm.

Hälsningar!
från tillgifna Kata D-m.

219

Gl. Skagen 15/8 1916.

Kära Fedde!

Fick kortet tack. Reser den 22 eller 23. Talar i förbigående i Herrljunga. Har mycket att tala om.

Hälsa Margit *o* "småfolket"
Vännen Kata D-m

220

Stavanger 28/11 1916.

Bästa Fedde!

Ja nu är jag i fullt *arbete här*. Kommer hem den *8* talar i Eskilstuna *10* för kvinnorna.

Är *så klar* att hugga i för *oss igen*. Jag *skall slåss* af alla krafter.

Din K.D

Böckerna kommo.

Mariestad 1/3 1917.

Kära Fedde!

Så är då saken klar nu – och *vi* få arbeta efter klara linjer![1]

Jag har möten var dag – eftermöten – och underminerar. I Alfvesta hade Kommun *o* Klubb eftermöte som pågick till 1 på natten.

I Göteborg hade jag *ett* jättemöte i cirkus *2 000* billjätter sålda – Ny Tid refererade "en vinkelhake" på "slaskspalten". Men de ska få *en* dusch till. Tyvärr blef jag sjuk – låg i fyra dar – och *fick intet* referat hvarken i Klockan eller Politiken ty Ståhlis var bortta.

Det är ett surr ute nu – men här nere *står venstern klar* å en mängd platser.

Det var den svartaste kongress[2] jag i mitt lif tänkt mig – en ny upplaga af "den heliga alliansen".

Du hade det hett – det ser ut som om all deras ilska riktades mot Dig. De andra ha relatift fått vara i fred.

Ni slogs som läjon – mot den kompakta muren af "nickedockor". Säg Fabian och Wennerström att jag kände mig *stolt öfver att stå i oppositionens led* – med *Er tre* som försvarare af Yttrande Tryck och församlingsfriheten.

Ja vet Du – *inte för alt i världen* ville jag tillhöra "De urspårade". Hedén och Carle ha präktiga saker i Politiken – den är fin nu. Men hur är det med Åström och "Kille"? *Slå* vakt kring Å-m, *han är dock en af våra* "förste" och "bäste".

Nu måste "självdiciplin" och *godt kamratskap råda* – alle mann på sin post! Alla klutar upp på skutan och *så* ut till kamp för det nya partiet – *med socialismens* fana i topp!

Hälsa Margit.
Vännen Kata.

Kommentarer

1. Före partikongressen i Stockholm den 12–20 februari 1917 hade partistyrelsen tillsänt ungdomsförbundets VU en skrivelse vari man krävde att

ungdomsförbundet skulle återkalla tre beslut, som fattats vid dess kongress 1914, om inte, skulle förbundets ledande män uteslutas ur partiet.

Ungdomsförbundet röstade i frågan. Medlemsröstningen resulterade i att 5 794 mot 172 ansåg att besluten skulle stå fasta.

2. Vid partikongressen föreslog partistyrelsen ett uttalande innefattande kraven till ungdomsförbundet. Kongressen antog uttalandet med 136 röster mot 42. Ungdomsförbundet tog konsekvenserna av beslutet och bildade SSV. (Lindbom, a a: 226 ff)

Vid ungdomsförbundets kongress i Stockholm den 13-16 maj 1917 konstituerades Sveriges Socialdemokratiska Vänterparti, SSV.
(SSVs kongr prot, 1917, ArA, Sthlm)

Dorotea 10/3 1918

Kära Fedde!

Medan Ni slåss där nere – så har jag slagits för brinnande lifvet mot Finlandsaktivismen[1] – och naturligtvis fått en glänsande reklam för mötena – genom red Burmanns vettlösa artikel "Kata Strupafskärarnas hjälpkäring"[2] som han tog in i Ö.P. Nya Norrland går bra här uppe – men *Sten*[3] *är kortsynt*. Han är på Red i Solefteå och han *stympar* och kringskär referaten – så folk blir rent f.de. De "knota" ändå Både i Mörsil och Alsen öfver att ej den utlofvade "sidan" kommer, men vi ha stillat knotet genom att säga *att* icke maskiner gå att få, och det har lugnat dem.

Jag tänkte skrifva till honom och "skälla". Vi ha haft oerhörd tillslutning på våra möten. Tyvärr har jag varit sjuk i två omgångar. Det f-de fodralet vill ej hålla ser Du.

Ikväll reser jag till Wilhelmina. Där är rallarna i sträjk för 8 t dagen – och jag misstänker *att jag* (mycket motigt) måste tala för syndikalisterna och *nu delvis öfvervinna mig själf ty vi måste ju samarbeta.* Den gamla fackf. bär sig skamligt åt mot anläggningsarbetarna. Och jag undrar *ej på att de bli ursinniga.*

Kära kära Fedde *så* oroligt det ser ut med Finland och Ryssland.

Kann vi *inte få ett åtal* igång mot Sohlmann *o* Ljunglund[4] för deras förädiska spel med Tysklands och Finlands borgarklasser? Det är väl *så pass* grofva saker som komm i dagen genom brefven[5] *att* det skulle gå? Jag tror Branting är tokig – som *icke* ser att just högerdem skandalösa handlingsätt gentemot *den rysska* och *finska* revolutionen i högsta grad är orsak till förvecklingarna Och P*[6] är ju fortf. "partiets onda ande". Jag kann ej tänka mig något för Norden ohyggligare *än om* Tysklands pansarnäfve *skulle* läggas öfver oss. Det vore då vida bättre att *där* genom Danmark blef brytning med Tyskland – och England hade pasagen fri. Jag gläder mig ock åt *att* min uppfattning om Tyskland var den *riktiga* och att jag *ej* ändrade mitt utalande i krigsessayen – *det* visar att jag rent ituitift var på *rätt spår*. Trots Nermanns "skäll" om ententpatriotism.

Jag väntar mig något gräsligt ut ur alt detta elände – och *vi alla* som

hålla fast vid de socialistiska idealen *måste sluta oss samman* nära nära i dessa mörka tider. Jag känner instinktift att det är något ohygligt *vi måste igenom* för att nå in i Kanans land! Jag är *inte rädd*, jag sviktar *inte* – men jag går som en sömngångerska – *som måste gå en* bestämd väg, vore den än så farlig!

Det är väl att folket ute i byggderna äro *så* verkligt förstående mot V. socialismen så arbetet är lätt här ute i byggderna – värre är det i städerna.

Det var den *största olycka* för oss att *Axelrod*[7] komm hit och fick Soc Dm till språkrör – *ty* det är genom *honom* som hela "förgiftningsarbetet" ute bland arbetarna *ledts* Han måste vara en mann som förlorat all känning med lifvet själft!

Ja Fedde – det *är* ohyggliga dagar – och hvad som kommer ut ur det hela – ja det vet vi ej.

Jag kommer hem den *19* – är nu mycket trött – men skall taga mina 12 möten i Småland – som Lasse "gnäller om", men sedan reser jag och hvilar några veckor!

Adjö med Dig
Hälsa Margit och ungarna.
Vännen Kata D-m

P.S om jag kann skall jag ta hem en mesost åt Margit.

Kommentarer

1. När inbördeskriget i Finland utbröt i januari 1918 tog Kata omedelbart ställning för proletariatet, de röda. Mot finlandsaktivismen i Sverige agiterade hon med sitt föredrag: "Till kamp mot Finlandsaktivismen".

2. När Kata kom till Bräcke den 19 februari 1918 uppmärksammades hon på den artikel hon nämnde i brevet. Kata fick i artikeln epitetet "skurkarnas förespråkare", de röda kallades rövare och banditer. Artikeln var signerad Red och Kata antog att det var redaktör Agathon Burman, som skrivit den. Burmans son var med i den frivilliga brigaden från Sverige på vitgardisternas sida, enligt Katas uppgift i refereratet. Red. Burman deltog i en deputation av tidningsmän, som uppvaktade stats- och utrikesministrarna den 2/2 1918 och uttryckte sin önskan och avsikt att verka för frivilligt deltagande på de vitas sida. (NDA 3/2 1918, s 4) (Stormklockan nr 11 och 12 1918).
Burman, Agathon (1847-1918) redaktör och ansvarig utgivare av Östersunds-Posten 1878-1918. Sign Fale Bure.
(Sv Porträttgalleri XVI, Tidningsmän, Sthlm 1897; Vem är det? Sthlm 1920: 463)

3. Sten, Hemming (1895-1954) volontär och medarbetare i Nya Norrland

1918, redaktör i Hälsinge-Kuriren 1919, utgivare av Inlandet 1920. Redaktionssekreterare i Nya Norrland 1920, sekreterare i Sv Skogs- och Flottningsarbetareförbundet, redaktör för veckotidningen Skogsflottningsarbetaren från 1923, ordförande i Hammerdals arbetarekommun 1913-1915 och 1917, ledamot i styrelsen för Ångermanlands SAP-distrikt 1924-1926, styrelseledamot i Gävle arbetarekommun från 1928, dess ordförande från 1931. Ledamot i LOs representantskap från 1923, i partistyrelsen från 1932, i FK från 1937. Medlem i SSV 1917-1921.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 996)

4. Ljunglund, Leonard (1867-1946) konservativ politiker, publicist, redigerade boulevardbladet Hvad nytt från Stockholm från 1898, redaktör för Stockholms-Bladet 1905, för Nya Dagligt Allehanda 1906-1936.
(Almanack för alla 1947, Sthlm, 1946: 59)

5. "Brefven"; en polemik i Nya Dagligt Allehanda. Den 11/2 1918 fanns på sidan 4 en artikel med rubriken "Franske ministern och svenska pressen. En reträtt." Den handlade om svenska tidningars återgivning av krigsrapporter från Svenska Telegrambyrån.

Den 15/2 fanns i NDA på sidan 5 en artikel med rubriken "Öppet bref till Franska republikens minister i Stockholm M Thiébaut." I denna artikel anklagades M Thiébaut för att vid ett tillfälle ha sagt "Tro icke att sanningen finnes i dessa tyskköpta tidningar Stockholms Dagblad och Nya Dagligt Allehanda, sanningen finnes i Dagens Nyheter och Aftontidningen". Artikeln var signerad av Leon Ljunglund, som ansåg att den franska ministern kränkt, inte enbart enskilda personer, som var ansvariga för ett tidningsföretags hederlighet, utan också betydande kretsar av nationen för vilka dessa tidningar var språkrör.
(NDA, 11/2, 15/2 1918)

6. Palmstierna, skrev öppenhjärtigt i sina dagböcker om transitering av vapen från Sverige till Finland. Om smuggling av vapen till Finland på de vitas sida skulle förekomma föredrag han att "blunda på båda ögonen". Han var sjöminister 1917-1920.
(Palmstierna, *Orostid 2. 1917-1919*: 128, 1953)

7. Akselrod, Pavel (1850-1928) tidig rysk marxist, som landsflyktig i Schweiz bildade han tillsammans med Georgij V Plechanov (1856-1918) den första ryska soc dem gruppen Arbetets befrielse 1883. Vistades från slutet av april 1917 tillsammans med många andra ryssar och personer från andra nationer i Stockholm. Framstående mensjevik.
(Björkegren, a a: 355 et passim)

Gl. Skagen 3/8 1918

Kära Fedde!

Många hälsningar till Dig o Margit. Har det *utmärkt här*. Men haft Spanska Sjukan badar och vegeterar i ro. Reser hem den 21 men blir i Skåne några dagar. Hoppas allt går bra hemma.

Vännen Kata.

224

Gl. Skagen 20/8 1918

Kära Fedde!

Innan jag lämnar mitt älskade Gl. Skagen och ännu har litet ro måste jag skrifva några rader.

Hur har Du haft det i sommar? Godt hoppas jag.

Vi ha haft ett alldeles gudomligt väder – ej regn mer än 1 dag och några skurar.

Mina bad ha varit härliga och maten *utmärkt*. Jag längtar nu att få träffa Er alla. Zeta och jag talte samman på fästen i Ängelholm, men sedan träffades vi ej mer.

Lindhagen har varit här nere 14 dar, samman med John Olssons. Vi resonerade *mycket samman*, och jag hade fullt göra att göra klart för honom en hel del förhållanden.

Han var förgrymmad på *så mycket*. På Dig o Zeta, men mäst på Grimlund.[1]

Särskildt retade han sig öfver att Du ej ville vara med om att låta Hedén o honom, genom någon sorts "samregering" vara med om att *leda* Politiken.

Jag sade honom *min* mening att det ej kunde gå att låta så *heterogena viljor bestämma* redigeringen utan att *Du* måste svara för *det hela* och de öfriga – *få in hvad de* skref – utan censur. Mäst ond är han dock på Zeta och Grimlund. Och vi hade en lång *debatt* uppe i en klitt om "Zeta" o Grimlund, den sednare hade fördärfvat Politiken och äfven Carleson var han ond på – och *mig*, som inte ville gå med på alla hans spekulationer.

Han var *ej* häller nöjd med *taktik*resolutionen,[2] sådan *den blef*, och var särskildt uppretad mot "Zeta". Jag sade honom att det var till stor del *hans skuld* att utskottet *utan* programkommissionen, måste utarbeta *sitt förslag*, och att det var allt utom *rätt* att icke vid ett så viktigt tillfälle ordna *så vi alla kunnat träffas*, ty det var ej möjligt att *ordna* efter allas tycke och att han fick skylla sig själf.

Det vore för väl *om* vi finge in honom i I k. igen så han *där* fick utlopp för sin magasinerade energi!

Jag är annars rädd det spricker! Jag är glad Stålberg är I supleant så

jag utan "samvetskval" kann vara borta. Väl vore *om* vi kunde få honom mera fast till hjälp däruppe i St, där förhållandena äro genomusla.

Fedde, jag är *mycket ledsen* för samröran med anarkisterna och Syndikalisterna *dock mäst* för de förra. Jag studerar Brand i o f *klarhet*, och det är ett oaflåtligt "skäll" mot Dig och Kilbom – (ej mot Zeta). Det får *ej* bli "samröre" af. En *hel* serie artiklar vänder sig *emot* Marx och marxismen och människor som *ej* veta hvar de är hemma blir "lunchens" Så genomuselt *skolade* som gamla partiets medlemmar är, så är det hela ett *kaos* snart nog.

Jag stannar några dagar i Malmö i o f en del eftermöten – och kommer upp i början af sept.

Hälsa Margit och många hälsningar till Dig själf.
Vännen Kata

Kommentarer

1. Grimlund, redaktionssekreterare och ansvarig utgivare av Politiken 1917-1918, efterträddes på redaktionen av Lindhagen och Ström.

2. Taktikresolutionen; vid SSVs kongress i juni 1918 uppdrogs åt arbetsutskottet och programkommissionen att utarbeta ett förslag i taktikfrågan. Arbetsutskottet bestod av Fredrik Ström, Ernst Åström, Erik Hedén, Karl Kilbom och Kata. Carl Stålbärj var förste suppleant.

I programkommissionen ingick bland fem ledamöter Carl Lindhagen, C.N Carleson och Fabian Månsson.

Det framgår att Lindhagen varit förhindrad att närvara vid det planerade sammanträdet mellan AU och PK. AU utarbetade taktikförslaget, vilket förelades kongressen i juni 1919.
(SSVs kongr prot 1918:66 f, 1919: 20 f, ArA, Sthlm)
Katas önskan att få in den energiladdade Lindhagen i FK igen uppfylldes 1919.

225

Flöjeln 21/10 1918

En hälsning högt upp på fjället. Sverre Krogh Solveig hans fru och jag ha haft det dejligt.

Kata Solveig Krogh Sverre Krogh

226

Arendahl 6/11 1918

(Valbrefvet sändes imorgon

Kära Fedde!

Här är mitt *första* valbref det blir några till. I detta är blott en orientering – som torde väcka en del hemma.

Berg i Skien (Boberg Dem ger mig en del uppgifter om valsiffror m.m som kommer längre fram.

Jag är riktigt afvundsjuk på norrmännen, de kann *i ro* arbeta för socialismen, medan *vi* få slita ut oss i kamp mot våra egna "Scheidmäner".[1]

Inne i X-iania var just uppgörelsen med Buen[2] klar – så han kunde bli uppställd som kandidat – om det var en schism men Buen bet i det sura äpplet.

Alla ha ej ord nog för att berömma gamle Holtermann Knudsen[3] som öfveralt står vid sidan af de nya och hjälper med råd och dåd.

Vidnaes[4] *o* Eriksen däremot *är* illa tålda.

Jag har möten *hvar dag* – och står i som de andra i "valgkampen".

Jag fruktade för att jag skulle bli sjuk de första dagarna. "Spanskan" – men slog den tillbaka med kina o antifebrin. Reser idag via Kristiansand till Stavanger – Bergen – Haugesund – X-iania där jag antagligen talar den 19 *o* 20 (ifall jag hinner bli klar där "Vestpå". –

Krapotkin-mötet gick vist i stöpet. Jag ser Gustaf Möller[5] har i Tiden en artikel mot Revolutionen – och manar "de unga" att bli goda "Demokrater."

Det klarnar mellan dem och oss! "Social" är struket af dem – och vi *suspenderar* "borgar-demokratien" till den sociala revolutionen är klar.

Jag undrar hvad Lindhagen[6] kokar ihop i sina *10* föreläsningar?

Hej på Dig och adjö för denna gång
Vännen Kata!

Kommentarer

1. "Scheidmäner", syftar på Scheidemann, Philipp (1865-1939) tysk typograf med ett flertal fackliga och kommunala uppdrag, som via den socialdemokratiska pressen kom in i partiets ledning. Under första världskriget spelade han en betydande roll bakom kulisserna. Stödde lojalt regeringen men anslöt sig 1917 till kravet på samförståndsfred. För att undvika den hotande sovjetrepubliken 1918 utropade han själv republiken från riksdagshusets balkong varefter han blev medlem av den provisoriska regeringen.

2. Buen, Anders (1864-1933) redaktör, stortingsman, ledamot av Trondheims stadsfullmäktige 1908-1919, stortingsman 1906-1921. Från 1915 föremål för en ständigt stegrad opposition från gruppen kring Tranmael, brev 189. Vid kongressen 1918 framlade partistyrelsens majoritet förslag till resolutioner i principiella frågor, Buen var medlem i en kommitté, som formulerat förslaget. Minoriteten, företrädd av bl a Tranmael, framlade motförslag. Minoritetens förslag godkändes av kongressen med 159 röster mot 126. Därmed hade vänsteroppositionen, en parallell till den svenska, vunnit kongressens majoritet. Som framgår uppställdes Buen på nytt som stortingskandidat efter en uppgörelse.
(Meyer, a a: 185 ff)

3. Knudsen, Christian Holtermann (1845-1929) deltog i bildandet av Det norske Arbeiderparti i Arendal 1887. Dess ordförande 1889, 1900-1902, 1912-1918, avgick 1918 och lämnade styrelsen tillsammans med övriga styrelseledamöter, återvaldes 1920, verkade för enighet i partistriderna 1918-1921. Stortingsman 1906-1915, gruppens ordförande 1906-1912. Deltog i det politiska arbetet tills han var 82 år gammal och betecknades som arbetarrörelsens grand old man.
(Norskt biografiskt leksikon, 1936, VII: 438 ff)

4. Vidnes, Jacob (1875-1940) redaktionssekreterare i Arbeideren, Kristiania (Oslo) 1898, journalist i Social-Demokraten 1899, chefredaktör 1912. Ledamot i stadsfullmäktige 1914-1919, i Arbeiderpartiets centralstyrelse 1912-1918 och i den internationella socialistbyrån 1913-1918. Bildade den första socialdemokratiska ungdomsklubben och därmed också Norges Socialdemokratiske Ungdomsforbund 1900. Grundade förbundets tidskrift Det tyvende Aarhundre 1904, redigerade denna under många år.

Lämnade uppdragen 1918, då den radikala flygeln inom partiet fick majoritet, avsade sig redaktörskapet för Social-Demokraten 2 april 1918. Deltog i den nordisk-holländska fredskonferensen i Stockholm 1917-1918. Hade senare många uppdrag inom pressen.
(Norskt biografiskt leksikon, 1975, XVII: 556 ff)

5. Möllers artikel: "Demokratins seger", Tiden nr 8, 1918: 337-342.

6. Lindhagens tio föreläsningar: "En ny politik byggd på gamla sanningar – från utopi till verklighet". Finns i Stockholms stadsarkiv, brev nr 228, 6/11 1918, vol 114.
(Skriftlig uppgift från Lars Björlin, Stockholm)

Stavanger 14/11 1918.

Kära Fedde!

Hoppas Du fått "valbrefven". Vi stå nu i "valfeber" här. Det är litet *"kinkiga"* val kombinationer som gör utgången osäker här i Stavanger och *det är* "religion och brännvin".

Den nya formuleringen af skolpunkten med kraf på "religionens utgående ur skolan som fackämne", har nu till det *yttersta* utnyttjats af statskyrkan – och *de ha* långa angrepp var dag. Jag redaktör Andreas Hansén och pastor Haugered är oaflåtligen i elden *öfver hela* linjen – och igår hade vi ett stort möte i den största lokalen Handtverksförening[ens] (2000) öfverfull – där Gjöstein[1] och jag talte – jag om Jesus af N. f. moral – han om "Skolan och religionen".

Det var *ett elände* att få punkten *nu* innan vi hunnit bearbeta de *infernaliskt* envisa norska kvinnorna!

På kvällen talte Egede – Nissen och jag samman. Öfverfullt hus. Jag *polemiserade* då för f. gången *direkt* med högerprässen här. Nykterhetsfrågan klyfver – *högern* och *venstern* lofvar *brännvinet fritt* och det är samma historia som med *apellisterna* hemma. Däremot *inverkar de* inbördes striderna ej ett dugg. Nissen och Gjöstein kämpa *ärligt* sida vid sida, fast *de stå* i olika läger – och *intet spår [af]* den hätska *ilska* som råder mellan oss därhemma.

Jag reser nu till Haugesund och Bergen och nedöfver. Antagligen måste jag stanna till "omvalgene" är öfver. De bli den *13* nov. – jag såg i Soc Dm att de hade en långtur i beredskap. Isåfall får Norrbotten vänta till efter jul. Jag får lof att slåss "mot brännvin- och religion". (i den vanställda form prästerna vill ha den).

Hur ha Ni det hemma? Är broschyrerna klara?[2] Jag är nyfiken att se hvad *jag* har skrifvit? –

Det är rent af *förfärande* resa längs kusten i storm och oväder. Jag for fr Kristiansand kl ½ 2 om natten och var i Egersund *kl 8* kvällen därpå. Stickande storm *så* alla måste ligga i kabytterna.

Mat fick vi på lastageplatserna. Det var "felt". Då jag komm till Egersund var riksdagskandidaten deras nere *dödsens förskräckt*. Lokalen full med folk och de fruktade jag *ej kunde tala* efter slik en färd. *Det*

imponerade då jag marscherade direkt från båten och in i lokalen.
Men Du store Gud hela salen dansade!
Ja adjö nu hälsa dem alla och säg att Kata sköter sig f-dt bra!
Skrif en lapp - *ni är alltid så* elaka mot mig.
Ni skrifver aldrig.

Vännen Kata D-m.

Kommentarer

1. Gjøstein, Johan, f 1866, skolman, politiker. Skoldirektör i Agder och Stavanger 1921. Initiativtagare till arbetarrörelsen i Stavanger 1892. Blev lärarnas första socialist i skolstyrelsen, Stavanger 1896, en av de två första socialisterna i stadsfullmäktige 1899. Åren 1900-1904 drev DNA med Gjøstein i spetsen igenom en rad skolreformer i Stavanger. Som stortingsman åren 1912-1924 ägnade sig Gjøstein särskilt åt skolfrågor.
(Norsk biografisk leksikon, IV: 494 f)

2. Broschyrerna: *De ryska bolsjevikerna och den sociala revolutionen, Arbetarklassens Ryssland. Något om de sociala och kulturella reformerna i Sovjetrepubliken. En sammanfattning av K D-m.* (Tr. Oskarshamn 1918).

Malmbärget 4/3 1919

Kära Fedde!

Hvad i all världen står på därnere? Läste idag om riksdagsgruppens protest i D.N.[1] Det var just trefligt midt upp i hela valhistorien.

Hvad har Fabian, Vennerström och Lindhagen *nu kokat* ihop?

Jag förstår dem *ej*.

Är jag socialist måste jag ta *konsekvenserna af proletariatets Diktatur*[2] *i sista hand* - hvarom inte - skall jag ej "snobba" med socialismen.

Det är för mig alldeles *solklart* att Diktaturen *måste* komma *om* ej en o[m]läggning af det n.v samhällsskicket *kann* ske på annat sätt!

Fabian har länge synts mig oförklarlig - mann säger i borgarprässen han närmar sig alltmer liberalismen - hvarför inte *då anarkismen*? Det vore ju sundt förnuft uti.

Jag har alldeles brilljanta möten och har haft utredningar om Bolschevism och proletariatets diktatur öfverallt - och ämner fortfara.

Jag tar bestämt afstånd från alt som står i strid med *Kommunistiska Manifästet* - vi få *ej* börja kompromissa, ty då slutar vi i *träsket*. Väl vi ha Ung förb fullt *oberoende af partiet* - om det behöfs ----

Jag vet ej om jag kommer hem i början eller slutet af april - kannhända jag far öfver till Norge kanske inte med.

Jag börjar längta nedöfver för att få höra hur det är.

Skrif omedelbart *en* lapp ty jag är ganska orolig.

I hast
Vännen *Kata* D-m

Kommentarer

1. Dagens Nyheter hade måndagen den 3 mars 1919 en sju-spaltig artikel på sidorna 1 och 3 under huvudrubriken "En politisk söndag av första ordningen. Fyra regeringsmedlemmar i talarstolen. Även oppositionspartiernas ledare upp."

Efter författningsreformen, 1918, utlystes nyval till FK efter de nya rösträttsgrunderna. DN meddelade att den stora valstriden hade börjat.

Söndagen den 2 mars hade politiska möten hållits i hela landet och samlat tusentals åhörare. Bl a hade sjöminister Palmstierna talat i Södertälje, där han gick skarpt tillrätta med socialdemokratins huvudmotståndare "högern och vänstersocialisterna i deras dubbla ställning till bolsjevismen". Z Höglund talade i Göteborg över ämnet bolsjevism och humanism.

Statsminister Edéns tal upptog största delen av spaltutrymmet. Någon protest från riksdagsgruppen fanns inte den 3/3 ej heller den 4/3.

2. Katas föredrag, "Proletariatets diktatur", handskrivet manuskript, KDs arkiv, ArA, Sthlm;

Helgum den 10/3 1920

Kära Fedde!

Har Du sett på "fanden", den Brantingska ministerlistan[1] är ju rena skandalen.

Hur i Herrans namn kann han våga ta *två* sådana figurer som P Albin Hansson[2] och C.E Svensson - det är ju lymmeltyper båda två.

Hoppas de snart må gå samma väg som Rydén![3]

Här i Medelpad har varit mycket bra möten med debatter med högersossarna till 2,3,4 på morgnarna ibland.

I Fagervik slogs Moje och jag till kl 3 inför öfverfylld lokal. *Han är alldeles* omöjlig numera - det var ett elände att Ture for härifrån.

Jag har möte ikväll här och far så uppöfver Ådalen och kommer hem till påsk.

Det var präktiga inlägg i debatten om Nationernas Förbund[4] "de våra" hade. Nu kann vi två våra händer och *arbeta* utan ringaste hänsyn för dessa "gäfträlar". Vet Du att jag blir så upprörd ibland - att om jag ej trodde på Karma, så skulle jag inte stå ut i detta oerhörda träsk - men så ser jag våra unga pojkar i våra klubbar och då får jag åter tron på lif och utveckling utan dem och deras tro på lifvet vore allt endast mörker för mig.

Men *arbete* behöfs på alla håll. Jag har "Proletariatets diktatur" nästan hvar kväll och det är riktigt roligt att *se* och höra "högersossarnas" *ilska* när folk får höra sanningen.

Här är godt material men det *kräfs mycken* upplysning. *Ingen* har förut *här* redt ut vare sig *dik[ta]tur* eller *röda gardena* men *nu* har jag frågan hvar dag.

Adjö! Hälsa Margit
Vännen Kata D-m

Kommentarer

1. Den första socialdemokratiska regeringen i Sverige utnämndes den 9 mars 1920.
(Hirdman, a a: 188)

2. Per Albin Hansson blev krigsminister och C.E Svensson civilminster. (Ibidem)

3. Rydén, ecklesiastikminister i den liberal-socialdemokratiska regeringen, som bildades 1917, avgick 1919, då det kom till allmän kännedom att han varit aktieägare i ett spekulationsföretag i livsmedel under kriget. (Cronqvist, a a: 23 f)

4. Genom beslut i riksdagen den 4 mars 1920 anslöts Sverige till Nationernas förbund (NF). Mot anslutningen argumenterade vänstersocialdemokraterna. Vid deras kongress i mars 1921 antogs en resolution, vari bl a uttalades krav på avrustning, vägran av alla militära anslag och utträde ur NF. (SSVs och SKPs kongr prot, 1921: 179)

230

Ulriksfors 30/3 1920

Kära Fedde!

Nu är såväl Medelpad som Ångermanland klarade. Öfver *hela linjen* de mäst glänsande möten, fyllda af öfverfyllda lokaler och bra stämning.

I Medelpad[1] var slagsmål med "högersocdemo" mäst var kväll. I Ångermanland åter *ej en enda* debatt. Där var nog behöfligt att *få* reda ut *Diktaturen* och beväpningsfrågan, ty det *hade ej* gjorts på en enda plats. På *de* mera radikala platserna som Wäja o Kramfors knotades på N Norrland – *dock* sades det att Wennerströms aktier stigit genom inlägget mot Nationernas Förbund.

Så godt som efter hela linjen har jag haft Diktaturen och "Vänstersocialismens mål och medel" – *samma sak* – men låter *ej* så farligt! (Diplomat – kunskap) I Jämtland är det *bedröfligt* f.t. Bolchevikskräcken är komisk. De borgerliga och högersocialisterna ha hjälpts åt – och stackars lilla "Inlandet"[2] har ej *ännu* hunnit verka så mycket. Upp i Ö. Skucku där vi ha mycket pålitligt folk talade *både* Ståle och Kristoffersson om att *det* går tillbaks, beroende *dels* på bolschevikskräcken *dels* på dundersupningen, som totalt spolierar organisationerna. Där uppe gav de upp nödrop för att jag skulle föra fram dem *så* Du skulle ge dem hjälp till valen.

Du kann tänka Dig att mann har "blockerat" Godtemplarlokalen för mig och Hinke – och den *28 mars* måste jag ta utemöte på Nya torget.

Talade om "Den tyska revolutionen"[3] och gaf högersocialisterna "af bara tusan", och efteråt talte Sjögren[4] om "Frisinnet i Östersund". Det var ett elände för publiken att stå i lervällingen jag stod ju i talarstolen – men *det* frestade min arma hals att tala i blåsten och den skarpa vårluften. *Men ännu* sätter ingen "nosgrimma" på min tunga! Mellan 4 à 500 – och 108 kr 75 öre i kollekt. Hvad sägs om det Fedde lilla?

Jag har idag sändt Zeta en artikel "Statskyrkan, Bibeln och Arbetarna", dels med anledning af Fabians tal, som jag *skrifvit* och tackat honom för, *dels* för Hinkes inlägg i saken.

Rådheten, dundersupningen, steppen och "den sexuella sporten" –

ödelägger *totalt* stora hopar af vår ungdom.

Vi måste ha fram självdiciplin, ansvar och den djupa etiska kraften – annars går det åt fanders. Jag *skäller ej* med Hinke men talar allvar.

Om jag bara hade tid (och jag får väl ta mig) så skulle jag *på eget ansvar ta en del* socialistiska föredrag *utan* att *partiet* hade därmed att skaffa – men det är ett ropande på möten rundt om att jag knappt *vågar* ta tiden från det revolutionära upplysningsarbetet. Men jag längtar af hela min själ att *få ge dem* litet af den etiska och psychiska kost – de *så väl behöfva just nu.* Jag *slits* åt *två håll – just nu* Fedde. Och jag kommer ej att tåla mig med att Hinke *sår ogräs* – det har *vi nog af* ändå Gud . . . så visst!

Har Du skrifvit om *Vitus* Tidning?[5] *Dröj ej* därmed är Du snäll!

Jag kommer hem antagligen den 1 april.

Hälsningar. Din Kata.

Kommentarer

1. Medelpads partidistrikt anslöt sig inte till SSV 1917, medan Ångermanlands distrikt följde vänsterriktningen under ledning av dess ordförande Ivar Vennerström.
(Mäler, a a: 49 f)

2. Inlandet, Östersund, startad 1920, avläggare till Nya Norrland, Sollefteå.
(Tollin, S. *Svensk dagspress 1900-1967*: 78, Sthlm, 1967)

3. "Tyska revolutionen", handskrivet manuskript, KDs arkiv, ArA, Sthlm.

4. Sjögren, Carl H, järnvägsman, medredaktör i Inlandet, ledamot i stadsfullmäktige Östersund.
(Strömblad, a a: 82)

5. Vitus, Lucie Lagerbielke, *Framtidens folk*, 1919-1922 och 1924-1925.
(Sv män och kvinnor, 4, 1948)
(Arb s, 3: 508)

Petrograd 30/6 1920.

Kära välsignade Fedde!

Nu är jag här[1] komm söndag 27 ½ 11 f.m. Resan från Murmansk gick som en "oljad blixt".

Tågen fungerar *lika* bra som hemma i Sverige. Här är *oerhört mycket att se* och *lära* men *med* anpassning efter Västeuropeiska förhållanden.

Diktaturen och *beväpningsfrågan måste* dock orubbligen fasthållas vid *äfven* i V. Eu-pa. Men annars måste nog andra *fria* former bli framskapade.

Jag har från "golf till tak" genomgått deras g:a Hotel Europ imponerade *barnsorterings* anstalt. Där upptagas alla föräldralösa barn de finna samt en del af de som i hemmen ha det svårast. Den är utomordentligt *väl* ordnad, den gamla kvinliga ryska läkaren *en äkta människa* på samma gång som kom[m]u[n]ist.

Barnen friska, glada och *orädda* – (ej alls som våra anstaltsbarn).

Här är oerhört mycket att taga efter.

Likaså i fråga om Semesterhemmen för arbetare, där ute på *Öarna*. Där de kommunistiska arbetarna ha 14 dars semester *en* och hvar.

Båda institutionerna skall skildras noga.

Jag har oerhört svårt med den ryska maten. Kaschan (gröten) maccaroni soppa fisk alt steks i *rof-olja* och den kväljer mig – likaså vattnet. *All* mat för oss som bo på "Hotell International" är *mycket riklig* och om ej oljan voro så vore den utmärkt.

Jag *skall* ikväll tala på finnarnas Klubb (I Murmansk talade jag äfven) – och Fruarna Pettersson och Katarin[2] ha redan varit hos mig. De hämta ... Med alla ... är *mycket sorgligt*. Madam är död, hemmet spolierat – och nu skall vi hjälpa henne öfver till Sverige igen till hennes man, för *här* går ej för henne att stanna.

Hon är *alldeles främmande* för *våra* idéer och vårt arbete, *råkade* i delo med Kingesep och jag har haft en hel del svårigheter att få ordnat dessa värsta dagar för henne.

Wiksten[3] var här *sjuk* han har legat 14 dar, magen – och är verkligt dålig. Han och Signe arbeta nu för att få Estniska "pass" – få se hur det blir och resa hem omedelbart. Han vågar knappt på Murman-turen en

gång till.

Så godt som *alla* är i Moskwa. Idag skulle Sinowieff[4] komma därifrån Balabanoff[5] har jag sökt komma i förbindelse med, men förgäfves.

Men så fort jag kommer till Moskwa skall jag söka upp dem. Brefven lämnade jag till *Kingesep* och han skulle omedelbart befordra dem vidare.

Jag vet sannerligen *ej* hur länge jag blir i Petrograd. Antagligen till måndag. – Det sägs att kongressen skall bli den 14-15 juli d.v.s öppnad *här då,* och så fortsättas i Moskva. Laga för all *del att våra* "delegati" kommer i tid. Zeta *först* och främst *men* äfven några andra – Jag är ju bara "Babuska" och kann *inte* föra *de ungas* talan. Tranmael, Grup[6] och Madsen lär komma.

Gerda[7] representerar ju kvinnorna – och jag äfvenledes.

Komm för all del i tid. Jag ämnar här bara koncentrera mig på skol och kulturfrågor och Arbetarsemesterhemmen, det är omöjligt att hoppa omkring på allting. Men *där* tror jag att jag skall kunna ge något af värde.

Jag har idag varit inne – alldeles ensam – i "Isack" den stora katedralen med sina oerhört dyrbara och fina konstverk *alt fullkomligt oskadat.*

Öfver hufvud visas en oerhörd pietet för alt hvad konst heter och det gör en godt att se. Jag har utmärkt, har två rum, hvilket jag är tacksam för – och alt göres för att *låta mig verkligen få se* och *lära*. Hälsa *alla* ej minst Margit – ring upp Stjernstedt och hälsa, jag sände bref till dem via Reval – i natt 45 rubel (avgift för porto.

Ja hjärtliga hälsningar till Dig och Eder alla
från Din Kata D-m.

Kommentarer

1. Kata inbjöds som hedersgäst till de ryska revolutionära kvinnornas rikskonferens i Petrograd (Leningrad) i juli 1920. Av SSV utsågs hon och Carl Winberg, att representera partiet vid den Kommunistiska internationalens andra världskongress den 19 juli-7 augusti i Moskva.
(Ström, 1930: 466; Lindkvist, a a: 30)
I Höglunds memoarer del 3, 1956, uppges att Kata Dalström och Sven Linderot var SSVs representanter, s 233.
Oskar Samuelsson uppger i sin Bok, *Tio års kamp*, 1927, att även han var med på världskongressen.

2. Eftersom texten i brevet är borta på vissa ställen (tidens tand?) har jag ingen kommentar till fruarna Pettersson och Katarin, ej heller till "Madam är död, hemmet spolierat" och vem som skall hjälpas över till Sverige.

3. Viksten, Jalmar (1893-1934) redaktör för Stormklockan ett par år. Dömdes 1917 till åtta månaders fängelse för två artiklar i tidningen. Utgav 1918 en pamflett, *Till åtalsraseriets historia,* med förord av Fredrik Ström.
(Arb s, 4: 344)

4. Zinovjev, Grigorij (1883-1936) Lenins närmaste medarbetare 1907-1917, ordförande i Petrogradsovjeten från 1918, ordförande i Komintern, medlem i politbyrån från 1921. En av de mest inflytelserika medan Lenin levde, i opposition mot Stalin utstött ur pariet 1926. Arresterad 1934, dömd till tio års fängelse, dödsdömd vid Moskvaprocessen 1936.
(Björkegren, a a: 382)

5. Balabanoff, Angelica (1877-1965) rysk-italiensk socialist. Sekreterare i Zimmerwaldinternationalen och Komintern, senare i opposition mot Komintern. Bosatt i Stockholm vid tiden för första världskrigets slut. Behärskade ett flertal språk, anlitades ofta som tolk vid kongresser, tolkade Kata Dalströms tal i Moskva 1920. Utgav *Minnen och upplevelser*, 1927, vilken tillägnades Kata Dalströms minne.
(Ibidem, 356; Höglund, 1953, passim)

6. Grup; jag tror att Kata skrev Grup i stället för Grepp, Kyrre (1879-1922) en mycket känd norsk politiker, ordförande i Arbeiderpartiet 1918-1921, tog initiativet till partiets anslutning till Komintern.
(Meyer, a a: 303; Björkegren, a a: 361)

7. Gerda, dotter till Kyrre Grepp och hans fru Rachel, skicklig journalist, medarbetade som utlandskorrespondent på 1930-talet i bl a svenska Social-Demokraten.
(Höglund, 1953: 43)

232

Skagen 9/10 1920.

Kära Fedde!

Jag tackar för bref. Reser den 13 till Gbg, med ett par möten i förbifarten. Gudomligt väder! Blott 3 dagars *hård* storm *intet regn!*

Hälsningar. Vännen Kata.

Karlskrona 22/4 1921

Kära Fedde!

Nu skall Du få litet "privatprat" från N Småland.

Där är *vida bättre* än jag trodde! Jag var mycket orolig innan dist-konferensen varit. Söderberg i Nässjö hade mullvadat otäckt och *mot* alt sundt förnuft "förklarat teserna"[1] på sitt sätt. Han hade sagt: "Om vi få order från Moskwa på *lördag*, att vi skall göra revolution på måndag så måste vi gå ut." –

Vi hade dock pålitligt folk *där* som kann klara af honom. På kommunmötet, före konferensen hade han mobiliserat alla sina "järnvägare".

I Eksjö går det åt fanders. Jag träffade Lundberg som var på mitt föredrag. Han var nedslagen och missmodig. Sade att de, efter omröstningsresultatet varit *så lojala* att de sändt *en* majoritetsmann till kongressen men att *denna*, när namnfrågan gick emot – och det beslöts att partiet skulle heta Kommunistiska partiet, *då* kunde *ej* ens han vara med, utan röstade mot.

Lundberg och flere vänstersocialister hade ju hoppats *att de* i sinom tid skulle kunna *slå ut* högersocialisterna vid valen – *nu* gick det hoppet om intet.

Kommun spricker men om det blir en klubb eller kommun som uppstår är ovisst att afgöra. Lika oredigt är det i Mariannelund!

Alla mötena ha varit utmärkta, å en del platser har det varit öfverfullt – så folk ej kommit in. (I Hvetlanda och Gisslaved)

I Blekinge är tråkigt. I Kallinge har deras ledande kraft – Gunnar Mattson – trasslat till förfärligt. Han är Wennerströmare – och hade inhiberat mitt möte – men jag tog *det måndag* istället för *lördag* efter "skäll" från både Karlskrona klubben och Sven Larsson i Ronneby och det blef ett bra möte.

I Konga ha de en ypperlig kommun och dito klubb och i Ryd är klubben bra – men kommun är odräglig. I Lessebo likaledes bra. Föredragen har varit: "Stämningar och intryck från Ryssland" där jag fått in mycken agitation. Röd och Svart Kultur samt Den modärna väckelserörelsen och Arbetarna (tre föredrag därom med debatt)

Nu reser jag hem *på* tisdagsmorgon – måste stanna i o f ett möte i Karlshamn de kunde *ej* få lokal på lördag (söndag Ronneby).

Hoppas att Svensson[2] låtit mig få Trälleborg-Malmö som han antecknat för mig.

Ingen som hälst svaghet har jag mött – *bara en stilla förvåning från* en del "järnvägare" här neromkring – *att jag står där jag står!*

Jag har sagt *att det varit* underligare *om jag ej stod där jag stod då* jag varit med och röstat för teserna i Moskva.

Jag var f-dt ledsen då jag komm hem från Norge ty jag tänkte alt var i "fliser" men *det är bättre än jag trodde.*

Kunde *vi så få* Kom[mun]istiska partiet och Kom Ungd Förbundet *att gå bra i par igen* så blir allt bra. Men *vi få* akta det *hela väl*. Jag är *allvarligt* orolig för *den* misstämni[n]g som synes växa fram mot Z. *det får ej ske* att den får fortfara. Jag vill ej nämna namn men skall *tala* vid er bara jag kommer upp.

Nu måste vi hålla samman – som förr i svåra tider för att hålla i hop vårt Kom Parti.

Vi ha haft *snö* och kalt. Jag förkylde mig och har varit dålig ett tag.

Hälsa Margit!
Din Kata D-m.

Kommentarer

1. Vid en kongress i Stockholm den 25-29 mars 1921 antog SSV villkoren för inträde i Komintern. Kongressen måste antaga eller förkasta namnet Sverges Kommunistiska Parti, sektion av Kommunistiska Internationalen. Namnet antogs med 173 röster mot 34. Till minoriteten hörde bl a Lindhagen, Månsson och Vennerström. Minoriteten behöll den gamla partibeteckningen med den sistnämnde i ledningen, därav beteckningen vennerströmarna. (Josephson, a a: 21, 35)

2. Svensson, Axel R (1884-1927) "lugna Svensson", chaufför under Röda-bilen-turnéerna, medlem i ungdomsförbundet, SAP, senare SSV och SKP, sistnämnda partiets kassör och agitationsorganisatör. (Bäckström, a a, 2: 308 et passim)

234

Östersund 15/8 1921

Bästa rara Fedde!

Tack för sist och den trefliga pratstunden hos Friths![1] Det *var* en "oas". Här har mina möten trots det *ohyggligaste* väder – ösregn gått utmärkt. Och Jämtlandsturnén har bekostat sig själf. I Östersund var stort "torgmöte" 1500 och detta *valtal* så Minnen från Sovjett Ryssland efter (200 kr billjätter och fri lokal)

Ekström har varit med och skött ekonomien. *Valtalen* har jag fått god form på – efter mycket fund[e]rande. Skäller "lagom" på högersossarna och Wennerströmmarna o Syndikalister talas ej om. Stern *själf* drar försorg om *att* de ej vinna något. Däremot blir striden mellan Funäs[2] och Verner Hedlund[3] skarp ty de olika kandidaterna ha anhängare i Södra *o* Norra kretsarna *koncentrerade* i hvardera.

Ekström o Sjögren är förhoppningsfulla få se hur det går.

I Hälsingland var *ej* valtal – blott agitation de önskade så.

I kväll reser jag till Norrbotten – och kommer hem den 12 sept. Från Ångermanland (Tjäder) har kommit ett "nöd [rop]" att jag skall dit *Parti* och ungf skulle ta gemensamt. *Om det går* som jag tänkt med min Norge-turné uppåt Nordland (Tromsö mfl.) så tar jag *den* omedelbart efter valen och så Ångermanland *o* ytterligare Jämtlands möten på nedresan. Jag har på känn att vi har "islossning" d v s att högersocialisterna förlora teräng och komma hitöfver. De som äro W. – här uppe stå vacklande. Men V Hedlund är *hal* som en ål och och dumdrig – men han har bra ryggstöd *så han* blir nog bråkig.

Hur har Ni det därnere? Jag väntar att få "vallistan" klar för St. Det är *alltid* bråk där.

Nyström[4] kommer hit imorgon men *de* är oroliga han förstör till valen – och ämnar visst sända honom in i Härjedalen.

En annan *vrövelmakare* syndikalisten Staf (från Falun) ligger ute för syndikalisterna. Han är *alldeles vild mot* Sovjet-Ryssland (Jensenare)[5] och våra ha debatterat med honom.

Hälsa Kilbom att den gynnaren liknar "*Kommunismen vid en rutten silltunna* och det hjälper *inte* om mann så spikar fast en lapp och skrifver

på "färsk sill".

Han var mäkta vred att jag *inte* skällde ut högersocialisterna - "men det var väl ett valtricks när de gå med gemensam partibeteckning":[6]

Säg Kilbom *att han måste* ha ögonen öppna vis à vis syndikalisterna och *om möjligt* spränga "Jensenstrupperna" och "de revolutionära" åt.

Jag måste be Dig återsända dessa papper till *Fru* Kergentzeff - det finns *ingen möjlighet* för mig att besvara frågorna *utan lagparagrafer* och litteratur som jag är och "resande" dag för dag på olika platser.

Snälla Du ställ om så *Anna Söderberg* gör detta istället. Hon är *specialist* på dylikt - eller också Gerda L.[7] eller Anna Stina Pripp.[8]

(Jag har "god tur" med kvinnorna vill jag i förbigående säga - och de lyser som små solar. Fru Thüring[9] för högersoc hade *ytterst dåliga möten* - och deras "herrar" tog inte ens emot henne utan *våra* klubbister måste hjälpa henne här i Krokom och på andra ställen.

Kvinnorna skall *in i* våra org *ensamma få [de] ej* vara då bli de fulla af griller.)

Se nu till *trots all* Din brådska att Fru Kergentzeff får sin resumé - och säg *att jag absolut* inte på mina resor och på *rak* arm kann göra något.

Sänd ej bref som skall besvaras för org räkning ut på "irrfärder".

Adjö nu!

Hälsa liten Margit och hjärtliga hälsningar till Dig själf.
Vännen Kata D-m.

Ps Dina valartiklar i Politiken *är* utmärkta och *ger* mig godt stoff.

Skrif något ord är Du snäll. (Börjar i Öjebyn och drar mig uppöfver, *adress Boden* P.R.

Kommentarer

1. "Friths"; med tanke på Katas stavning tolkar jag det så, att hon hade träffat Ström på Fritzes bokhandel i Stockholm.

2. 'Funäs"; Ericsson, Christian f 1868, tullvaktmästare, Funäsdalen, medlem SAP, senare SSV och SKP, ledamot i AK 1914-1921.
(Edenman, a a: 291)

3. Hedlund, Verner f 1883, Timrå, arbetare, fattigvårdskonsulent, medlem i SAP, ledamot i AK 1914-1919, invald igen vid nyvalet efter riksdagsupplösningen 1921.
(Ibidem)

4. Nyström, C.A f 1880, Stockholm, målare, agitator, affärsman, medlem i SKP, medarbetare i Stormklockan, hade i en artikel ifrågasatt om inte Ström

var mogen för uteslutning ur SKP.
(Josephson, a a: 39)

5. "Jensenare"; Albert Jensens anhängare, syndikalisterna.

6. SAP, SSV och SKP hade den gemensamma beteckningen Arbetarepartiet vid valet 1921.
(Nerman, 1938: 415)

7. Linderot, Gerda f Rasmusson 1891, gift med Sven Linderot 1918, telefonist 1906-1916, ordförande i telefonisternas fackförening i Stockholm 1918, ledamot i SKPs AU 1921-1924, ledamot i Luleå stadsfullmäktige från 1926.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 704)

8. Pripp, Anna-Stina f 1891, medlem i SSV 1917, i SKP 1921, ledamot i SKPs kvinnoutskott och i redaktionen för dess tidning Röda Röster, från 1924 ledamot av SKP:s CK, ordförande i SPs kvinnoutskott. Utgav politiska skrifter.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 916; Josephson, a a: passim)

9. Thüring, Nelly f 1875, fotograf 1896-1933, stadsfullmäktige i Göteborg 1917-1920, styrelseledamot i SSKF 1924-1928, ledamot i AK 1922-1928, föredragshållare 1908-1932.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 1075)

235

Kiruna 1/9 1921

Bästa Fedde!

Det var roligt att få träffa Dig i Luleå!

Mitt möte i Nattavara var bra - 126 personer från by och station.

Högern och Wennerströmare täfla med hvarann i anfallen.

Jag for med nattåget hit upp - kallt av bara tusan och *snö* här uppe. Fjällen hvita och snö på marken.

Kvinnorna hade möte igår, ej vidare bra. *De* är missnöjda "sedan Kommunen fått husbondevälde öfver oss så [bryr de] sig inte om oss" lät det. Den eviga visan!

Idag talar jag i *Abisko* och i morgon här igen. *Mötena* ute i småbyarna äro bättre än på de stora platserna.

Prästerna hade lyst ut föredrag om "De hungrande barnen i Ryssland" och de hade lockat många jag hade gärna velat vara med i debatten.

Var snäll förpassa närslutna bref och kort till Ryssland. Jag skall skrifva ett långt bref till Kolontay[1] sednare.

Kilbom blir här uppe i krokarna hoppas få se honom.

Hjärtliga hälsningar till Margit och Dig själf
från
Vännen Kata D-m.

Kommentar

1. Kollontaj, Aleksandra (1872-1952) rysk socialdemokrat (mensjevik) från 1915 bolsjevik, bodde i exil i olika länder bl a Sverige, utvisades 1914. Samarbetade med Höglund och Ström. Legationsråd i Oslo 1922-1924, från 1924 minister. Minister i Stockholm 1930, ambassadör 1943-1945. Återvände 1945 till sitt hemland.

Kata knöt kontakt med Kollontaj i Moskva 1920.
(Itkina, u å: passim; Ström, 1930: 469; se Björkegren, a a: 365 f, et passim)

236

Tillberga 11/1 1922

Kära Fedde!

I all hast ett par rader. Jämtlandsturnen utmärkt, 8 möten på *de värsta* platserna. Det ser ljust ut däruppe nu tycker jag. Axel Hjälte (landstingsmann) *är nu* kommunist och håller på förbereda kommun *i* Nyhem. I Dockmyr, där Wännerströmarna trasat till skall "de våra" ta upp *en* klubb. I Hammarstrand bonde-konservatift som bara f-n var ett bra möte på öfver 100 personer. Och hvad bättre var, i *Strömsund* talade jag för *200*. Där var ting - så bondgubbarna från alla håll var där. Ämnena har *hela* tiden varit "Kapitalistsamhällets Undergång" Med Marx och *Vanderlip*[1] som källor och det är *så lagt* att bönderna i Hammarstrand *applåderade i två* repriser.

I Östersund hade *vi* "Pingströrelsen" (2 gånger) och så "Nytt Land" annars "Kapitalistsamhällets Undergång".

Jag talade i Strömsund den 9. for med ½ 5 tåget till *Östersund talade* där (2 före) på kvällen och for så direkt *hit* med början i Ramnäs. Det blef drygt, men det var omöjligt att slippa ifrån mötena i Östersund.

Ekström bad mig säga *att* Rysslandsinsamlingen[2] pågår och att *de snart skall* sända *en större laddning*, han var orolig vi skulle tro att de skött sig illa. Jag tycker det *ser ut* som om det skulle arta sig bättre däruppe och *alla* var förbittrade på Henning Steen som ansågs vara *en lymmel*. Mann talade om en hel del fula saker och Hjälte i Nyhem var *mer* än ond på honom.

Om söndag har jag *"Diktaturen* och Terrorn i *Westerås* - det sednare är ett *kvistigt ämne* för mig - men jag klarar det väl! annars blir här "Pingströrelse" och annat "Andeligt" hela tiden - ty det är rent galet här! *Med stor glädje* läste jag i Soc Dm *en* protest från Gäfle Kommunisternas Ung Klubb mot *den* fördömda O Vinbergs[3] *råheter i* Stormklockan och man var lika rasande i Östersund på en del håll.

Hälsningar Din Kata D-m

Vinberg är ett svin!

Kommentarer

1. Vanderlip, Frank A, *Vhat happenend to Europe*, New York, 1919, svensk översättning Bertil A Renborg, *Vad som vederfarits Europa*, Sthlm 1920.
(KB, Sthlm, äldre katalogen)

2. "Rysslandsinsamlingen"; den internationella arbetarrörelsen startade 1921 en insamling till offren för hungersnöden i Sovjetunionen.
(Nerman, 1938: 418)

3. Vinberg, Ola, lantarbetare, ungsocialist, skribent, författare till bl a romanen, *Guds bästa barn*, där han i karikerad form skildrat sin tid som ungsocialist, redaktör för Figaro.
(Fernström, a a: 173, 449)

De i brevet nämnda föredragen kan finnas i någon av de 12 anteckningsböckerna, volym 7, eller bland osorterade manuskript, vol 24, 25, 26, KDs arkiv, ArA, Sthlm.

237

Östersund 6/6 1922

Kära Fedde! Är nu här efter en "hackintressant" *biltur* från Sveg via Wemdalen, Rätan Åsarna. Rätt bra möten men uselt med all org.

Hade igår "Förbudsföredrag - med Klasskampssynpunkter". Smockfullt hus i "Norden". Sänd Angelicas[1] bref. Vet ej adress.

Vännen Kata.

Kommentar

1. Brevet skulle förmedlas till Angelica Balabanoff.

Undersåker den 14/6 1922

Kära Fedde!

Jag vill nu meddela litet här uppifrån. I Härjedalen var mötet i *Sveg utmärkt*. Berglöf[1] *är* hvarken vänster eller högersocialist eller kommunist – men har Politiken.

I Sveg ha de s k *neutral arbetarkommun – där* alla t o m högersocialister t o m Jensarna samlas *i o f kommunalt* arbete. Vid politiskt äro de oberoende.

Syndikalisterna allenarådande där uppe i obyggderna!

Jag var ledsen öfver att turnen var lagd så att jag ej kunde besöka Lindsel, Hogdal, Hede och Ytterberg, då jag nu hade Wemdalen och Rätan – men Ekström hade brådt med Jämtland. I Rätan bad *kvinnorna* att jag *snart* skulle komma dit och reda ut rösträtten, som de *ej* begrep sig på.

I Östersund hade de "Förbudet".[2] Jag tog mitt gamla *Klasskamp Alkohol, Kvinnorna* och Förbudet.

Fullt hus och "nykterhetskvinnorna" *alldeles förtjusta* och en af dem i Förbudskomittén var förgrymmad öfver "att de ej offentligen tackade mig för hjälpen".

I Mattmar samma ämne och nu den 16 skall vi ha stort "torgmöte" med samma ämne i Östersund. Jag är – som Du vet – ingen nykterhetsfantast – utan belyser *alkoholen* och *klasskampen grundligt* och påpekar *kommunisternas nykterhetskraf* – (i motsats till högersoc dem vacklan) Jag misstänker de ta det litet hvarstans.

Landstingsvalen *kasta sin skugga* framför sig – och det vore bra ha några *stolpar från* Dig i o f agitation.

Jag blir här uppe t o m *9de* juli. De ville haft mig längre men det går ej för Skagen där rumm är tingat. Jag har haft 3 möten på sön och pingstdagar *o* lördag 1 à 2, men så haft 2 "semestrar" à 4 dar. Den ena i Mattmar, där jag njöt af Oviksfjällen Anarisafjället, Hårsta och en flik af "Skutan", den andra semestern *här*, med Skutan, Vellistafjället och Brufjället – och Indalsälfven bred som en sjö, går alldeles nedanför. Så får jag 4 dar till 19-22 – *men* sedan ingen vidare fridag! Det har gjort mig godt att "lapa fjälluft" och det har jag gjort med besked.

Idag är regn och fjällen ha molnkåpporna på men annars det mäst idealiska väder.

Jag har gjort en del öfversättningar ur Rosa L.[3] Bref fra fängelset". De finns på norska, *men* ej hos oss. Jag har arbetat in dem i ett föredrag om henne och Liebkneckt.[4] *Var* vänlig Fedde och skaffa *mig* hennes broschyr - som Radek[5] är så förbittrad på!

Här hemma vet du är det eländigt med "högersoc.dm" - nu hämnar sig deras eländigt dåliga upplysning - jag läste i Dag. All. *"en* blombukett" tagen ur "Folket" mf tidningar - där de skäller ut arbetarna för de fo[r]dra *äganderätt* till jorden - *men* hvarför i all *världen* har ej "Folket" mfl *förut klarat* ut socialismens ställning i den frågan?

Vi ha nog äfven *vi* "syndat på nåden" och "agiterat" utan att "upplysa" - men ej på samma sätt ha vi syndat som "reformisterna".

Hvart skall Ni ta vägen i sommar? Och hur är det med Margit? Det vore för *innerligen väl* om hon blef kryare! Hälsa henne så hjärtligt.

Jag har haft god tid att läsa. Har läst Anne Besant:[6] Esoterisk Kristendom - brilljant - och så Trotskis[7] Terror - les extremese tanche - eller hur?

Jag har mycket att "läsa" med mig.

Var snäll sänd detta bref till Angelica, jag vet *ej* hennes adress!

Skrif ett par rader på "Östersund P.R" dit in kommer jag alltid.

Många hälsningar
Vännen Kata D-m

Kommentarer

1. Berglöw, Robert, f 1886 i Ore, Dalarna, skräddarmästare "den röde skräddaren", kom till Sveg 1911, olika uppdrag inom Svegs och Furudals arbetarekommuner 1911-1930, ledamot av soc dem ungdomsförbundets CS 1916-1920, ledamot i kommunalfullmäktige i Sveg 1920-1930, landstingsman 1927-1930. Medlem i SSV från 1917. Återupptog skräddaryrket i Stockholm 1930.
(Sv Folkrör, 1936, 1: 224; Strömblad, a a: 88, 92)

2. Förbudsomröstningen ägde rum den 27 augusti 1922.
(Nerman, 1938: 421)

3. Luxemburg, Rosa (1870-1919) född i dåvarande ryska Polen. Som 17-åring medlem av Polens första marxistiska organisation. Författade ett flertal böcker och polemiska skrifter, bl a mot Bernstens revisionism. Flyttade till Tyskland, ingick skenäktenskap med en tysk. Kom tillsammans med Karl

Liebknecht med soc dem partiet i Tyskland, då dess riksdagsgrupp röstade för krigskrediter 1914. Utgav en kort tid 1918 Rote Fahne under frigivning från ett fängelse i Berlin där hon suttit sedan 1915. Bildade tillsammans med Liebknecht i konflikt med det soc dem partiet i Tyskland, då dess riskdagsgrupp röstade för krigskrediter 1914. Utgav en kort tid 1918 Rote Fahne under frigivning från ett fängelse i Berlin där hon suttit sedan 1915. Bildade tillsammans med Liebknecht Spartakusbund, från nyåret 1919 Tysklands Kommunistiska Parti. Agiterade mot krig och militarism. Från början Lenin-anhängare senare 1919, sköts av kontrarevolutionär soldatesk under transporten till fängelset. (Gustafsson, Bo, a a: passim)

4. Liebknecht, Karl (1871-1919) son till Wilhelm L, brev 1 till Branting, från början socialdemokrat, tillhörde vänsterfalangen, följde samma politiska riktning som Luxemburg. Fängslades redan 1907 för en antimilitaristisk skrift. Dömdes till drygt fyra års fängelsestraff 1916, frigavs 1918, häktades på nytt samtidigt med Luxemburg och mördades på samma sätt.
(Hirdman, a a: 454)

5. Radek, Karl (1885-1939) aktiv i den polska soc dem rörelsen, från 1908 i den tyska, främst som tidningsman. Emigrant i Schwiez, medföljde Lenin till Stockholm 1917, stannade i Stockholm som medlem i CKs utlandsbyrå, umgicks med Höglund, Ström m fl medlemmar i SSV. Reste till Sovjet 1918, deltog i bildandet av Spartakusbund i Tyskland. Häktades samtidigt med Luxemburg och Liebknecht, frigavs och återvände till Sovjet. Blev framstående bolsjevikledare, Kominternfunktionär och publicist. Utesluten ur partiet som trotskist 1927, dömd till tio års fängelse vid andra Moskvaprocessen, troligen mördad av medfångar i arbetsläger.
(Björkegren, a a: 368, 370, et passim)

6. Besant, Annie, f Wood (1847-1933) engelsk teosof och författare, ursprungligen kristen, utträdde ur engelska statskyrkan, blev socialist 1883. Anammade inte den materialistiska åskådningen, ägnade sig från 1891 åt att förkunna teosofin, president i Teosofiska samfundet, vistades många år i Indien. Påverkade Kata Dalström i riktning mot teosofin.

7. Trotskij, Lev (1877-1940) revolutionsledare tillsammans med Lenin, röda arméns skapare, krigskommissarie, råkade i onåd efter Lenins död 1924, uteslöts ur kommunistpartiet 1927, landsflyktig i Mexiko, mördades där av en kommunistisk agent.
(Hirdman, a a: 456; se Björkegren, a a: 379 f, et passim)

239

Sigtuna Stiftelsen 27/9:23

Kära Fedde!

Jag lägger här in Angelicas bref (frimärkt) Var så snäll och skrif adressen ty den är alldeles ej fullständig i hennes bref.

Jag känner mig nu *mycket mycket bättre* och hoppas vara "mig själf" igen när jag i nästa vecka kommer hem igen. Men det hela har varit *en ledsam historia* och jag har varit ytterst missbelåten med "fodralet" som alldeles hotat att gå sönder i fogarna.

Här är så underbart vackert just nu är solen glänsande och glittrande öfver Sigtunafjärden och allt är så klarblått.

Här *är* vackert - och alldeles lugnt - ingen propaganda, intet tvång och en tystnad som ger *absolut ro*.

Jag slutar nu, måste ha brefvet med posten.

Hjärtliga hälsningar till Margit, Maja och Dig
från Vännen Kata.

Hälsa Zeta!

Kommentar

Detta är Kata Dalströms sista brev till Fredrik Ström.

Referenser

A. Otryckt material

Arbetarrörelsens arkiv, Stockholm

1. *Socialdemokratiska partistyrelsens arkiv*
   Agitationsrapporter till SAP
   Partistyrelsens räkenskaper, kassabok 1896
   Partistyrelsens allmänna korrespondens

2. *Biografica*
   Kata Dalströms arkiv
   Minnesanteckningar, Från mina barndomsår. Avskrift ur Kata Dalströms minnesanteckningar
   Brev
   Föredragsmanuskript
   Övriga manuskript
   Hjalmar Brantings arkiv, brev
   Hinke Bergegrens arkiv, brev
   Gustaf Janzéns personarkiv (fragment) brev

3. *Socialdemokratiska vänsterföreningens medlemsmatrikel 1912–1914*
   Arbetarrörelsens arkiv, gamla samlingen
   Malmö socialistiska ungdomsklubbs protokoll den 24/3 1903, Arbetarrörelsens arkiv, gamla samlingen
   Socialdemokratiska ungdomsförbundets kongressprotokoll den 11–13 juni 1905,
   Socialdemokratiska ungdomsförbundets arkiv
   Stockholms Allmänna Kvinnoklubbs protokoll 1892, 1894
   Stockholms Allmänna Kvinnoklubbs arkiv

Bengt Dalström, Örebro

Kata Dalströms minnesanteckningar: Memoirer. Barndoms- och ungdomsåren, 1,
Kata Dalström 1858–1874
Memoirer. Mina förlofnings och första äktenskapsår, II, 1876–1892.
Inom det socialdemokratiska partiets "Hank och stör" 1894 –
Dagbok under Lapplandsturnén 1914

Folkrörelsernas arkiv, Gävle

1. Hudiksvalls arbetarekommun
   Protokoll 1902–1906

2. Ossian Fribergs personliga arkiv: Hudiksvalls arbetarekommuns protokoll 1915–1926

Folkrörelsernas arkiv i Norrbotten, Luleå
1. Kiruna arbetarekommun
   Protokoll 1903–1907

Folkrörelsernas arkiv, Norrköping
1. Gustaf Janzéns arkiv, brev

B. Tryckt material

Samtida tryck

Kongressprotokoll
SAPs 1889–1917
SSVs 1917–1921
SUFs 1907–1921
SUFs 1907–1921
SKPs 1921
SKUs 1921
SAP-styrelsens verksamhetsberättelser.
Arbetsprogram för Svenska Folkförbundet antaget vid andra förbundsmötet den 1–3 juni 1907, Stadgar för Svenska Folkförbundet, Program för Svenska Folkförbundet, 14:e upplagan (206–230 000), Stockholm, 1910.
Förhandlingarna vid Sverges första Socialdemokratiska Kvinnokongress i Stockholm, Folkets Hus' B–sal den 2–6 aug. 1908. Stockholm 1908.
Redogörelse för förhandlingarna mellan Sv. Soc. Ungdomsförbundets Centralkomité och Socialdem. Ungdomsförbundets Centralstyrelse angående de båda förbundens sammanslagning. Landskrona 1906.
Redogörelse för Landsorganisationens kongress 1898, Stockholm 1898.
Riksdagstryck: Riksdagens protokoll med bihang.
Lagtima riksdagen.

Skrifter av Kata Dalström

Nordiska gudasagor berättade för barn och ungdom, Sthlm 1887, faksimileupplaga, Rediviva, Sthlm 1985
Nordiska hjeltesagor för ungdom, Sthlm 1889
Illustrerad naturhistorisk läsebok för skolor och sjelfstudium, Visby 1890
Grekiska guda- och hjeltesagor berättade för ungdomen (Eget förlag) Sthlm 1893
Vår fornnordiska gudasaga i sammandrag. Nr 5 i Wilh. Billes Ungdomsbibliotek, Sthlm 1894
Luther och de lifegne. Nr 32 i Svenska folkets öreskrifter, Sthlm 1898
Till Arbetareklassens kvinnor!, Sthlm 1899

Ferdinand Lassalle, Sthlm 1905
Socialdemokrati och anarkism. Socialdemokratiska ungdomsförbundets agitationsskrift nr 5, Malmö 1905
Kan en kristen vara socialdemokrat?, Särtryck ur Arbetarbladet, Gävle 1907
Skolan och prästväldet, Karlstad 1907
Kan en kristen vara socialdemokrat? Disputation hållen den 9 April 1907 i Vansäter emellan Fru Kata Dalström och Komminister D. Grankvist (Eget förlag), Lysekil 1908
Föredrag af Fru Kata Dalström öfver partiprogrammet, Sthlm 1908 (Författat 1903)
Leo Tolstoy som kristen samhällsreformator (Eget förlag) Karlstad 1908
Tvänne krigsförklaringar. Kata Dalström mot O. Hermelin (Eget förlag) Karlstad 1908
Nykterhetsrörelsens och arbetarrörelsens inbördes ställning (Eget förlag) Lysekil 1908
Bildning och klasskamp (Eget förlag) Lysekil 1909
Vargaflockens moral. Ett minne från storstrejken. Nr 37 i Frams förlags skriftserie, Malmö 1910
Socialistiska framtidskonturer, Lysekil 1912
Det kristna dogmsystemet och vår tid, Sthlm 1914
Blad ur de lagliga stöldernas historia (Avvittringarna, Stockfångstprevilegierna, Rekognitionsskogarna m.m.) Lysekil 1914
Härjartåg kors och tvärs genom Sverige. I. Åren 1900–1903, Sthlm 1914
Robert Owen. Utopisten och samhällsreformatorn, nr 2 i Historiskt bildergalleri Fredens och frihetens stormän, Sthlm 1917
Den röda ungdomens kulturkamp (Eget förlag) Sthlm 1917
De ryska bolsjevikerna och Den sociala revolutionen (Eget förlag) Oskarshamn 1918
Arbetarklassens Ryssland. Något om de sociala och kulturella reformerna i sovjetrepubliken. En sammanfattning av K. D-m. Oskarshamn 1918
Vad vill kommunismen? Ett ord till kvinnorna, Oskarshamn 1919
Brahmaismen, buddismen och teosofin. Tre föreläsningar vintern 1922, Sthlm 1923

Uppslagsverk

Almanack för alla 1947, Stockholm, 1946
Arbeidernes leksikon, Oslo, 1974
Arbetarrörelsen, En uppslagsbok, översättning och bearbetning från danska, Forum 1978. Orig titel: Arbeiderbevaegelsens hvem-hvad-hvor, Politikens forlag, 1974. Red Stahre, Sven-Arne
Biografisk matrikel öfver Svenska Kyrkans Prästerskap 1901, Lund, 1902
Biografisk matrikel. Svenska prästerskapet, Lund 1914, supplement 1934–1970, Lund, 1972.
Hvem er Hvem?, Oslo, 1930.
Kraks' Blaa bog, Köpenhamn, 1917 –.
Kända stockholmare, Stockholm, 1936.
Nordisk familjebok, Malmö, 1951–1955.
Norsk biografisk leksikon, Oslo, 1925–1975.
Ny svensk släktbok, Stockholm, 1906.

Publicistklubbens porträttmatrikel, Stockholm, 1897, 1901, 1910, 1924, 1936, 1952.
Svensk bibliografisk uppslagslitteratur. Bibliografisk förteckning. Ågren, Sven, Uppsala, 1929.
Svensk bokkatalog, 1901-1905, andra upplagan, Stockholm, 1961.
Svensk bokkatalog, 1906-1910, Uppsala, 1966.
Svensk bokkatalog, 1911-1915, Stockholm, 1919.
Svensk bokkatalog, 1916-1920, Stockholm, 1923.
Svensk dagspress 1900-1967, Tollin, Sven, Stockholm, 1967.
Svenska Dagbladets årsbok, Stockholm, 1924 –.
Svenska Folkrörelser, 1, Stockholm, 1936.
Svenska kvinnor i offentlig verksamhet, Lundström, N S, Uppsala, 1924
Svenska män och kvinnor, 1–8, A–Ö, Stockholm, 1942–1955
Svenska släktkalendern, Elgenstierna, Gustaf, bd 1, Stockholm, 1911.
Svenskt biografiskt lexikon, Stockholm, bd 1, 1918 –, särtryck, 1927
Svenskt författarlexikon 1900–1940, Stockholm, 1942.
Svenskt litteraturlexikon, andra utvidgade upplagan, Lund, 1970.
Svenskt Porträtt-Galleri, XVI, Tidningsmän, Ldt 97, Stockholm, 1897
Svenskt Porträtt-Galleri, XXV, 2, Riksdagens andra kammare 1867–1904, Stockholm, 1905.
Sveriges riddarskaps och adelskalender 1937, årgång 60, Stockholm, 1936
Sveriges statskalender, Stockholm, 1900 –.
Vem är det? Uppslags- och handbok över samtida svenska män och kvinnor, Thyselius, Erik, Stockholm, 1912 –.
Vem är Vem?, Harnesk, Paul, bd 1, Stockholmsdelen, Stockholm, 1945
Vem är Vem?, Harnesk, Paul, bd 2, Svealandsdelen, Stockholm, 1947
Vem är Vem?, Harnesk, Paul, bd 3, Götalandsdelen, Stockholm, 1948
Vem är Vem?, Harnesk, Paul, bd 4, Norrlandsdelen, Stockholm, 1950.

Litteratur

Ahlberg, Alf, *Brunnsviks folkhögskolas historia*, 1-2, Stockholm 1952, 1956
Ahlström, Stellan/Eklund, Torsten, *Ögonvittnen, August Strindberg, Mannaår och ålderdom*, Stockholm 1961.
Arbetets söner, 1–3, red Fredrik Ström, Stockholm 1944–1946.
Axelsson, Håkan, *Sextio kampår*, Falun 1979.
Bengston, Henry, *Skandinaver på vänsterflygeln i USA*, Stockholm 1955.
Berggren, Rut, *Kata Dalström – bibelsprängd socialist och buddist*, stencil, Umeå universitet 1976. (UB, Umeå, ArA, Fredrika Bremer-Förbundet, Stockholm.
Berglund, Johan Emil, *Ur mitt liv som arbetare och agitator*, Stockholm 1946.
Beyer, Nils, *Bengt Lidforss. En levnadsteckning*, Stockholm 1968.
Björkegren, Hans, *Ryska posten. De ryska revolutionärerna i Norden 1906–1917*,

Stockholm 1985.
Björklund, Jörgen, *Strejk - förhandling - avtal. Facklig aktivitet, arbets- och levnadsvillkor bland sågverksarbetare i Västernorrland 1875–1914,* Umeå 1976.
Björkman-Broberg, Maja m fl, *Minnesskrift över Kata Dalström,* Stockholm 1929. 1929.
Björlin, Lars, "Vänstersocialism - kommunism 1916–1924", *Meddelande från arbetarrörelsens arkiv och bibliotek* 24-25.
Björnberg, Arne, *Parlamentarismens utveckling i Norge efter 1905*, Uppsala 1939.
Brunnsvikarens Förbund, *Bernhard Eriksson. En minnesskrift*, Stockholm 1953
–, *Brunnsvikarnes midsommarskrift 1928*, Ludvika 1928.
Bråland, Axel, *A-pressens samorganisation 1908–1958*, Stockholm 1958.
Bäckström, Knut, *Arbetarörelsen i Sverige* 1-2, bearbetad och förkortad, Stockholm 1971. Första upplaga, del 1, 1958, del 2, 1963.
Casparsson, Ragnar, *LO under fem årtionenden* 1, 1898–1923, Stockholm 1951.
Clayhills, Harriet, *Kata Dalström i agitationen 1894–1923. Ett texturval med kommentarer av Harriet Clayhills*, Stockholm 1973.
Collberg, Dan, "Hur SAC bildades", *Meddelande från arbetarrörelsens arkiv och bibliotek* 14–15.
Cronqvist, Theodor, Värner Rydén, *En personteckning inför hundraårsminnet*, Karlshamn 1978.
Den röda bilboken, antologi, K Dalström, Z Höglund m fl, Stockholm 1911.
Dufvenberg, Elon, *Umeå arbetarekommun 50 år*, Umeå 1955.
Edenman, Ragnar, *Socialdemokratiska riksdagsgruppen 1903-1920. En studie i den svenska riksdagens partiväsen,* Uppsala 1946.
Elgemyr, Göran, "Arbetarfredskongressen i Stockholm 1916 - bakgrund, förlopp och följder." *Arkiv* nr 5.
Evans, Richard J, *Kvinnorörelsens historia i Europa, USA, Australien och Nya Zeeland 1840–1920*, Stockholm 1979, översättare, Susanne Widén.
Falk, Hjalmar, *De gåvo färg åt livet i Kiruna*, Kiruna 1960.
–, *Några glimtar från Kiruna*, Kiruna 1961.
–, *Svunna Kiruna-gestalter*, Kiruna 1966.
–, *Sjuttio år i Kiruna,* Kiruna 1971.
–, *Kiruna-minnen, Kiruna 1973.*
Fernström, Karl, Ungsocialismen. En krönika. Första delen från starten år 1892 till SAC:s bildande 1910, Stockholm 1950.
Flood, Hulda, *Den socialdemokratiska kvinnorörelsen i Sverige,* Stockholm 1960.
Gabrielsson, K J, *Upprop till tjänarinnorna*, Stockholm, u å.
Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung, Berlin 1966, Institut für Marxismus-Leninismus beim Zentralkomitee der SED.
Grand Larousse encyclopédique, en dix volumes, Paris 1968.
Grundel, Arvid, *Frisinnade landsföreningen 1902-1912*, Stockholm 1912.
Grönvall, Martha, *Risbergska skolan 1863–1932*, Örebro 1932.
Gullberg, Hjalmar, *Justistiematrikel*, Stockholm 1902.
Gunnarsson, Evy, "Kommunistiska kvinnornas kamp", *Meddelande från arbetarrörelsens arkiv och bibliotek* 24–25.

Gustafsson, Bo, Rosa Luxemburg. *Jag var, jag är, jag blir*. I urval. Bo Cavefors bokförlag, första upplagan, 1966.
Gårdlund, Torsten, *Knut Wicksell. Rebell i det nya riket*, Stockholm 1956.
Göransson, Valfrid, *Viktor Larsson. Liberal och socialist*, Halmstad 1972.
Hamrin-Thorell, R, m fl, *Kvinnors röst och rätt*, Stockholm 1969.
Hansson, Sigfrid, *Den svenska fackföreningsrörelsen*, Stockholm 1942.
Haste, Hans, *Arbetarrörelsens historia, Människor. Idéer. Händelser. Dokument.* Stockholm 1983.
Hedén, Eva, *Den unge Erik Hedén*, Stockholm 1959.
Heffler, Hugo, *Arbetarnas bildningsförbund 1912–1962*, Stockholm 1962
Heidenstam, Verner von, *Samlade verk*, del 18, Stockholm 1944
Henriksson, Alf, *Svensk historia* 1–2, Stockholm 1982
Hirdman, Yvonne, *Vi bygger landet*, Stockholm 1979
Höglund, Gunhild, *Moskva tur och retur*, Stockholm 1960.
Höglund Zeth, *Hjalmar Branting. Tal och skrifter* I–XI, Stockholm 1926–1930
–, *Hjalmar Branting och hans livsgärning*, 1, Stockholm 1928.
–, *Minnen i fackelsken*, I–III, Stockholm 1951–1956.
Isaksson, Anders, Per Albin, 1, *Vägen mot folkhemmet*, Stockholm 1985.
Isaksson Folke, *72 dagar i Paris. Pariskommunen 1871*, Stockholm 1971.
Itkina, Anna, *Alexandra Kollontay*, Moskva, Bokförlaget Progress, u å.
Josephson, Erland F, *SKP och Komintern 1921–1924. Motsättningarna inom Sveriges Kommunistiska Parti och dess relationer till Kommunistiska Internationalen*, Uppsala 1976.
Kennerström, Bernt, *Mellan två internationaler. Socialistiska Partiet 1929–37*, Arkiv Lund 1974.
Kihlberg, Leif, Karl Staaff. Verdandist, advokat, politiker 1860–1905, del 1, Stockholm 1962.
–, del 2, *Karl Staaff. Regeringschef, oppositionsledare 1905–1915*, Stockholm 1963.
Kilbom, Karl, *Ur mitt livs äventyr*, 1–3, Stockholm 1953–1955.
Klockare, Sigurd, *Mullrande åska. Kampen för allmän och lika rösträtt. De hemliga protokollen från SAP-kongresserna 1902 och 1907*, Stockholm 1982
Larsson, Carl, *Jag*, Stockholm 1953.
Larsson, Viktor, *Biografiska stämningsbilder*. Karlstad 1907.
Leche-Löfgren, Mia, *Ellen Key. Hennes liv och verk*, Stockholm 1930.
Lidforss, Bengt, *Polemiska inlägg*, Malmö 1913.
Lindbom, Tage, *Den socialdemokratiska ungdomsrörelsen i Sverige*, Stockholm 1945.
Linder, Gurli, *Sällskapsliv i Stockholm under 1880- och 1890-talen*, Stockholm 1918.
Lindeberg, Hilla-Britta, *Risbergska skolan 100 år 1863–1963*, Örebro 1963.
Lindgren, John, *Svenska metallindustriarbetareförbundets historia, 1, 1888–1905*, Stockholm 1938.
–, *Per Albin Hansson i svensk demokrati. Första delen, 1892–1920*, Stockholm 1950.
Lindhagen, Carl, *Memoarer*, 1–3, 1936–1939.
Lindhagen, Jan, *Socialdemokratins program. Första delen. I rörelsens tid 1890–1930,*

Stockholm 1972.
–, m fl, *Bilden av Branting*, Stockholm 1975.
Lindkvist, Kent, *Program och parti. Principprogram och partiideologi inom den kommunistiska rörelsen i Sverige 1917–72*, Arkiv Lund 1982.
Loman, Ninnan, *I frihetens tjänst. Moderata samlingspartiet 1904–1979*, Stockholm 1979.
Lundgren, Rakel, m fl, *Det var så vi började. Liberala kvinnor*, Stockholm 1979.
Malmberg, Bo, red, antologi, *Den tidiga arbetarrörelsen i Enköping och pastor Spak*, Enköping 1979.
Mehr, Hjalmar, red, *Festskrift tillägnad Zeth Höglund 60 år*, Stockholm 1944.
Meidal, Björn, *Från profet till folktribun*. Om Strindbergs-fejden 1910–1912, Stockholm 1982.
Meyer, Håkon, *Den politiske arbeiderbevegelse i Norge*. Andra utgåvan, Oslo 1935.
Millqvist, Viktor, *Svensk riksdagskalender*, Stockholm 1909.
Myrman, Yngve, *Maktkampen på arbetsmarknaden 1905–1907. En studie av de icke-socialistiska arbetarna som faktor i arbetsgivarpolitiken*, Stockholm 1973.
Mäler, Karl, *Vi bygger landet*, Sollefteå 1960.
Nerman, Ture, *Akademikerna i arbetarrörelsen*, Stockholm 1967.
–, *K.J. Gabrielsson (Karolus)*, Stockholm 1942.
–, *Kommunisterna. Från Komintern till kominform*, Stockholm 1949.
–, *Svensk arbetarrörelse under hundra år*, Stockholm 1938.
Oljelund, Ivan, *Dans med stormen*, Stockholm 1954.
Ottelin, Odal, *Två banbrytare. Ellen Key och Knut Kjellberg*, Stockholm 1949.
Palmgren, Yngve, *Född till agitator. En studie i August Palms politiska utveckling och verksamhet*, Stockholm 1971.
Palmstierna, Erik, *Ett brytningsskede*, Stockholm 1951.
–, *Memoarer, 1–3, 1914–1921, Stockholm 1952–1954.*
Persson, Lennart K, Syndikalismen i Sverige 1903–1922, Göteborg 1974.
Protokoll öfver Sveriges första socialdemokratiska kvinnokonferens den 27, 28, 29 januari 1907 i Folkets Hus' P-sal, Stockholm 1907, faksimileutgåva, Stockholm 1967.
Rönblom, Hans-Krister, *Frisinnade Landsföreningen 1902-1929*, Stockholm 1929.
Rössel, James, *Kvinnorna och kvinnorörelsen i Sverige 1850–1950*, Stockholm 1950.
Samuelsson, Oskar, *Tio års kamp. Ett brottstycke ur arbetarrörelsens historia*, Stockholm 1927.
Schiller, Bernt, *Storstrejken 1909. Förhistoria och orsaker*, Göteborg 1967.
Skogheim, Dag, *Kvinner i nordnorsk arbeiderbevegelse, Gitta Jønsson*, Oslo 1978.
Spak, H F, *Kata Dalström. En minnesskrift*, Stockholm 1924.
Stenkvist, Jan, *Nationalskalden. Heidenstam och politiken från och med 1909*, Stockholm 1982.
Stjernstedt, Ruth, *Ocensurerad*, Stockholm 1953.
Ström, Fredrik, *Kata Dalströms liv, öden och äventyr i kampen mot herremakten*, Stockholm 1930.
–, *Min ungdoms strider*, Stockholm 1940.
–, *I stormig tid*, Stockholm 1942.

–, *Fabian* (i samarbete med Rune Hillbom och S Jacob Boëthius) Stockholm 1948.
Strömblad, Sven, *Då den nya tiden kom*, Östersund 1952.
Sälgström, Karl-Gösta, *Under röda fanor*, Borlänge 1980.
Tollin, Sven, *Svensk dagspress 1900–1967. En systematisk och kommenterad kartläggning*, Stockholm 1967.
Wahlström, Lydia, *Den svenska kvinnorörelsen. Historisk översikt*, Stockholm 1933.
Vallberg, Viktor, *Kunna kristendomen och socialdemokratin förenas? En granskning med anledning ad t.f. komminister H.F. Spaks försök att förena dessa*, Stockholm 1910.
Weibull, Jörgen, *Inför unionsupplösningen 1905. Konsulatfrågan*, Stockholm 1962.
Wessel, Nils, *Svenska typografförbundet 1887–1936*, Oskarshamn 1937.
Widerberg, Karin, *Kvinnor, klasser och lagar 1750–1980*, Stockholm 1980.
Wikström, Viljam, *Arbetarbladets 75-åriga historia 1902–1977* (inl av Ewert Söderberg) Gävle 1977.
Åmark, Klas, *Facklig makt och fackligt medlemskap*, Arkiv 1986.
Öman, Ivar, *Karl Staaffs första ministär*, Uppsala 1923.

Tidningar

Aftonbladet
Aftontidningen
Arbetarbladet
Arbetet
Blekinge Folkblad [BF]
Beklädnadsfolket
Brand
Dagens Nyheter [DN]
Dalpilen
Folket
Folkets Dagblad Politiken [FDP]
Fram
Göteborgs-Posten [G-P]
Härnösands-Posten [H-P]
Julfacklan
Jämtlands-Kuriren [J-K]
Landskrona-Kuriren [L-K]
Lysekils-Kuriren
Morgonbris
Norrlandsposten [NP]
Ny Tid [NT]
Nya Dagligt Allehanda [NDA]
Nya Lysekils-Kuriren [NLK]

Nya Norrland [NN]
Politiken
Signalen
Social-Demokraten, även bilaga 1 maj [Soc-Dem]
Socialistgranskaren
Stormklockan
Vecko-Journalen [V-J]
Vårt Land
Värmlands Folkblad [VF]
Vestmanlands Läns Tidning [VLT]
Östergötlands Folkblad [Ö-F]
Östersunds-Posten [Ö-P]

Tidskrifter

Arkiv, Lund
Meddelande från arbetarrörelsens arkiv och bibliotek, ArA, Stockholm.
Personhistorisk tidskrift, Stockholm, 1901 -
Tiden, Stockholm, 1908 -
Tidens kalender, Stockholm, 1921 -
Tidskrift for arbeiderbevegelsens historie, 2/1979, Oslo.

C. Övrigt material

Grammofonskivor: Till seger. Röster och sånger i arbetarrörelsen. Berättare: Gunnar E Sträng, a disc BS 790304 A, Arbetarrörelsens skivbolag, 1979.
Första Maj, YTF, 50180-A, YTF Grammofon AB, 1975.

Summary

This thesis provides a commentary on letters written by Kata Dalström – Sweden's most well-known female socialist agitator – to Hjalmar Branting, leader of the Social Democrat party, and Fredrik Ström, one of the leaders of the party's youth section. The letters cast light on the part played by Kata Dalström in the spread of Socialist ideas in Sweden, and on her attitude to the Social Democrat party. An introduction presents Kata Dalström's road to Communism and her dispute with the Social Democrats.

She was born on the Emtöholm estate in north-eastern Småland, and grew up in an upperclass environment. Her parents were Maria Augusta, daughter of Squire Carlswärd, and Johan Oscar Carlberg, director and part-owner of Kaveltorps copper foundry in north-western Västmanland 1859–1867, copper foundry owner in Bångbro of the same county 1868–1889, created honorary professor in 1857.

The Carlbergs' first-born daughter was christened Anna Maria Katarina. Family and relations called her Maria, while she herself after some years chose the name Kata – an abbreviation of her third name. As was the custom in upperclass homes, Kata was cared for by a wet-nurse and nannies during infancy and early childhood. When she reached school age she was taught by a governess. From 1869 to 1872 she attended a girls' school in Örebro, in the neighbouring county of Närke. In school she rebelled against the strict discipline and showed an adventurous spirit, which led to her being expelled from the school.

Back in the family home Kata regained her freedom, and used it to make the acquaintance of all kinds of workers at the copper foundry and at a nearby canal construction project. Kata fell in love with a young labourer, and when their relationship was about a year old their meetings were discovered, and he was dismissed from his job. Kata was sent to Stockholm, where she boarded with a private family and was taught by governesses.

Emma and Gabriel Branting were friends of Hjalmar, the son of the family, who at 13 was "a dark lanky boy with his mother's deep unfathomable eyes", according to Kata's private notes.

In 1874 Kata returned to Bångbro, where she continued her studies which included Literature, German, French and English, and in the

autumn of 1874 there came to Bångbro to supervise a railway construction project Gustaf Mauritz Dalström, civil engineer and railway engineer. Dalström became a boarder in the Carlberg home, where hospitality was generous and relations fairly free and open.

One day in March, 1876, Kata proposed to Gustaf Dalström, 21 years her senior; they became engaged on April 2nd and were married about two and a half years later, on October 10th 1878.

Kata gave birth to four daughters and three sons between 1879 and 1896. As the wife of a railway engineer she had to make many moves in her life. From 1885 to 1888 the family lived in Stockholm, 1888–1890 in Visby on the island of Gotland, and 1890–1892 on the Näsbyholm estate in Småland. There the Dalströms established themselves as landowners after investing Kata's paternal inheritance in property and forestland. The investment proved unfortunately to have been made on the basis of false conditions from the seller, and a series of court cases concerning the sale led to bankruptcy, from which the family suffered thereafter. They moved to Stockholm in 1892, where Kata lived until her death in 1923.

Among the friends the Dalströms made in Stockholm were some of the advocates of Liberal ideas, in whose circle Hjalmar Branting was included. Kata, who had already in 1885 become acquainted with the activities of the Liberal Women's Organization in Stockholm, renewed the acquaintance – but for some time she had been subscribing to *Social-Demokraten* and become influenced by its ideas. After associating with Branting for a time, she was persuaded by him to join the party. She grew further and further from the Liberal Women's movement and on December 3 1894, in becoming a member of the Stockholm Social Democrat Women's Club she made a decision that was of vital importance. Her family reacted with consternation, her mother begged and pleaded to be spared the fate of having a Social Democrat for a daughter, friends and relatives refused to associate with the family. But Kata was adamant.

Her first letter to Branting, dated October 19 1895 in Dresden, is respectful in tone and reveals an undisguised admiration for the Leader. After the turn of the century her letters become critical of what she calls his "inclination to the right": she urges him to keep to the left, to travel around the country and take part in meetings, to meet people and keep in touch with the voters, instead of – as she thinks – remaining isolated from them and active only in Stockholm. Kata also warns Branting not to associate too much with the Liberals.

Kata's doubts about the Liberals, and about Liberalism as a political ideology, permeate her letters to Branting. In the years before the turn of the century she could sympathise with a degree of cooperation between Social Democrats and Liberals, but as the party increasingly acquired members and became more organised she disapproved more and more of such cooperation. At quite an early stage she was aware of Branting's revision of Marx's theories – the same revisionism advocated by Eduard Bernstein, the German Social Democrat. Kata criticised revisionism and contrasted Bernstein's theories with the socialist principles preached by German Social Democrat August Bebel(s) – principles which she considered were laid down in the Swedish party manifesto. A striking example of this criticism is found in letter 16, dated July 6 1903.

In 1903 a split developed in the Social Democrat youth section. One branch came to be called anarchistic, while the other declared that it was "built on the sound, healthy programme of the Swedish Social Democratic Labour Party". It would devote all its strength to bringing up young people to be energetic men and women, ready to fight all wrongs and injustices that threatened the proletariat. Right from the start, Kata openly declared her strong sympathy for this association. She expressed her pleasure that there was now a youth wing that had repudiated Socialism of the Hinke Bergegren type and could now take activism based on the Social Democrat party manifesto out into the country. Kata also declared that she stood as far to the left as possible in the party.

In the new association she soon found the radicalism she felt was lacking in the party. She got to know the young leaders, especially Fredrik Ström and Zeth Höglund, and worked with both of them until her death.

Kata Dalström was the first woman in Sweden to be voted on to a party executive – first a district committee 1898–1901, and then the party executive 1900–1905. She took part in party congresses from 1897 to 1911, and in the Swedish TUC (LO) constitutional congress of 1898. She was one of the leading advocates of a link between party and union movement (so-called automatic membership) and was a member of the committee which, on the formation of the TUC, formulated suggestions for its statutes.

The statutes, approved by the congress, laid down that unions which were TUC members should also take out SAP membership within three years. This passage was changed by the TUC and SAP congresses

in 1900, when it was laid down that it was the task of the TUC, in addition to purely union business, to promote the membership of each union in its local labour union and thus its membership of SAP.

Kata Dalström was never nominated for local or national government posts: she was always an activist. Locally, she made her first speech at a meeting of the Social Democrat Women's Club on December 17 1894. Women's places of employment became her subject from 1895 onwards. Her national début as activist took place in July 1900, when she undertook a tour of Skåne, Sweden's southern-most county. In October of the same year she was making her first speeches north of the Arctic Circle in Lappland, the country's northernmost region. Innumerable times between 1900 and 1923 she travelled the length and breadth of the country as a political and union activist. She also campaigned in Norway, for the Norwegian Labour Party. Some 20 of the speeches she delivered were published as pamphlets and these are preserved among the Kata Dalström documents in the archives of the Labour Party in Stockholm, as are a hundred or so of her manuscripts.

Kata Dalström's political views are closely connected with those held by the radical left of the youth section. Both they and Kata grew increasingly critical of the opinions expressed by Hjalmar Branting and the Social Democrats in Parliament – who were according to their critics too much in favour of national defence and too ready to listen to Liberal representatives in Parliament; they were also reluctant to act fully according to the party programme relating to the transformation of bourgeois society by abolishing private capitalism's monopoly of the means of production and making them the property of society as a whole.

A right and a left wing emerged within the youth section. At the head of the right-wingers, who were loyal to the party leadership, were Per Albin Hansson and Gustav Möller, Prime Minister and Minister for Social Affairs respectively in later Social Democrat governments. Undisputed leader of the left wing was Zeth Höglund, whose supporters included Kata Dalström and Fredrik Ström.

At party and youth congresses from 1908 onwards, clear differences of opinion began to emerge between the party and its youth section. In that same year the left wing began to publish a newspaper called *Stormklockan*, which strongly criticised the party leadership. The most biting criticism came from Zeth Höglund, supported by Kata Dalström who contributed lengthy articles.

The majority of the youth section formed itself into a new party – the Swedish Social Democrat Left (SSV) – at a congress in Stockholm in May 1917, with Zeth Höglund as leader and Fredrik Ström as party secretary. Kata Dalström, associated with the youth section since 1908, became a member of the new party. This moved increasingly and rapidly to the left, and at its fourth congress in March 1921 it was re-formed as the Swedish Communist Party (a section of the Communist International).

Kata Dalström took part in the second congress of the Third International in Moscow in 1920. In her speech she declared that her party (SSV) was founded on the principles of the Communist International, that it unconditionally acknowledged Karl Marx's Communist manifesto and the 21 Articles of Lenin. To contribute to the spread of information concerning the 1917 Russian revolution Kata wrote three pamphlets during 1918–1919, and delivered a lecture entitled "The Dictatorship of the Proletariat". She was already calling herself a Bolshevik, and used the expression "we Bolsheviks".

Kata Dalström was never actually employed as an activist, but she was nevertheless in great demand with SAP, SUF, SSV and finally the Communist Party SKP. Alongside her political activism she was involved in union activism for the majority of trade unions in Sweden. In the years following the turn of the century she campaigned against anarchism, i e the association from which SUF broke away in 1903.

Finally it must be pointed out that Kata Dalström was a personality of many aspects. She was a Socialist activist with great knowledge of the Bible, an avowed Buddhist who at the end of her life gave lectures on Brahmaism, Buddhism and theosophy influenced by the English theosophist and author Annie Besant. At the end of the 1890's the Dalström family used to meet August Strindberg, with whom Kata shared an interest in Emanuel Swedenborg, Buddhism, theosophy and the so-called 'powers'. It is known that she believed in omens and signs that could bring bad or good luck. Kata Dalström developed from a upperclass manor-house daughter into a Communist revolutionary. At the same time she was a wife and mother, who insisted on maintaining old family traditions where not a detail might be changed.

One week before her 65th birthday, on December 11 1923, Kata Dalström died. She was buried on Sunday, December 16, and her funeral was attended by large numbers of Social Democrats, Communists and union representatives from Sweden, Norway, Finland and the Soviet Union.

Personregister

Kursiverade sidsiffor markerar förekomst av biografiska uppgifter.

Aasen, Augusta 409
Adamsson, fru, Eskilstuna 476
Adelborg, Gustaf-Otto 312, *313*
Adler, Nils 347, *408*, 402
Adlersparre, Sophie, f Leijonhufvud 13
Akselrod, Pavel 500, *501*
Aldén, John 200, *201*
Alma Rek, se Hjalmar Ekeroth
Almström, Fr J 405, *406*, 422
Alstedt, Ida 228
Andersson, August 445, *446*, 447
Andersson, August E *220*, 262, 267ff, 272, 274f, 279, 285, 289, 292, 295, 298, 303, 306, 309, 317, *320*, 323, 325, 399, 419
Andersson, Albert 262
Andersson, Anton 2, *4*
Andersson, Birger 479
Andersson, John 130, *132*
Andersson, Josef 192, *194*
Andersson, ungdomsklubbist, Karlshamn 491
Andersson, smed, Hall-Morby 487
Andersen, Hans Peder Magnus 450, *451*
Andreasson, Johannes 59, 61, 65, 75, 78, 106, 165
Arnold, Otto 90 *91*
Arpi, Ivar, 17
Asker, Wilhelm 462, *463*
Axelsson, Pär 147, *148*

Balabanoff, Angelica 517, *518,* 528, *530*, 532
Barkstedt, Carl A 42, *44*
Bebel, August 3, 49, *51*, 54, 56, 139, 147
Beckman, Otto 326
Berg, Fridtjuv 458
Berg, Henrik (Hinke) 72, 157, *158*
Berg, redaktör, Skien, Norge 337, 506
Berge, Abraham 72, *73*
Bergegren, Henrik (Hinke) 37ff, 46ff, 50, 53, 56, 58, 65, 67, 69, 72, 75ff, 81f, 91, 109, 111, 113, 116, 122ff, 129ff, 133f, 139, 141, 148, 151, 163f, 167–76, 182, 187f, 193, 195, 201ff, 210, 214, 216, 222, 227f, 241, 262, 366, 398, 514ff
Berglund, Johan Emil *368*, 426f
Berglöw, Robert W 529, *530*
Bergman, sektionsordf, Ljungskile 138
Bergqvist, R C 262, *263*
Bergsten, Knut *314*, 324, 342
Bergström, David 21, *22*, 24ff, 34
Bergström, Ingrid, f Anjou 24, *25*, 34
Bergström, O, Borlänge 184
Berlin, Magnus Teodor 455, *456*
Bernstein, Eduard 3, 8, 35, 50, *51*
Besant, Annie, f Wood 530, *531*
Bissolati, Leonida 7, *9*, 10
Björk, Adolf *136*, 143
Björk, Nils 474, *475*
Björklund, Arvid 33f, *35*, 170
Björkman, Alexis 62, *63*
Björkman, Göteborg 247f, 252
Björling, J W 184
Blixt, Julius 235, *236*
Blom, Gustaf (Parvus) *125,* 129, 166, 247f, 269
Blomberg, Ernst 8, *10*, 14f, 34, 38ff, 43, 50, 53, 226
Blomkvist, H E 363, *364*, 367, 371f,

374, 379
Boberg, Arendal, Norge 506
Bobrikov, Nikolaj 50
Bohlin, John 481, *482*
Boman, Edmund 193, *194*
Born, Viktor von 49, 51
Branting, Hjalmar 106f, 110, 142, 163, 166, 170f, 174, 181f, 204, 210f, 226f, 246, 384, 387, 399, 409, 431, 435, 447, 458, 469f, 476, 484, 487, 490, 499, 512
Braun, Lily 19, *20*
Brännman, E A 192, *194*
Budda, Siddharta 213, 416
Buen, Anders 331, *332*, 334, 506f
Burman, Agaton 499, *500*
Bülow, Waldemar 26, *28*
Bäck, Henning 105, 107, 358f
Böhmer, Gotthard 447, *448*, 476f
Börjesson, Karl 84, *85*, 122f, 127, 130

Carleson, Carl Natanael 2, *5*, 33, 38, 50, 52, 53, 70, 217, 278f, 352, 387, 468, 497, 503
Carlsson, Adolf 154
Carlsson, Algot W *483*
Carlsten, Bror 455, *456*
Castello, O, eg Per Olof Jonsson-Castello *334*
Castrén, Jonas, 49 *51*
Cavalli (i brev från Hörby) 134
Christiernson, A J 177, *178*, 181, 241
Centerwall, Julius 62, *63*
Conradson, Ivar 312, *313*

Dahlbäck, Otto 23, *25*, 30, 196, 203, 212, 227
Dalström, Björn 437, *438*, 439ff, 453, 458, 460
Dalström, Elsa 485
Dalström, Gustaf 7, 15, 17, 31, 66, 86, 362
Dalström, Nea 222, *223*, 225, 230, 234f, 244f, 248, 267, 272, 362f
Dalström, Ruth 67
Dalström, Siri 225, 267, 372, 374
Dalström, Yngve 8, *11*, 70f, 267, 386, 392, 422, 433
Danielsson, Axel 24, *25*
Danielsson, Elma, f Sundkvist 137, *138*
Danielsson, Johan 52f, *54*
Danielsson, Olof 7, *9*, 112, 114, 148, 195f, 213, 291, *293*, 342, *343*
Davidsson, August 294f, *297*, 317
Davidsson, I A 239

Egede-Nissen, Adam 258, *260*, 467, 508
Ehnrooth, Karl 139, *140*
Ekeroth, Hjalmar 72, *74*
Ekholm, Grängesberg 195
Eklund, A M 119, *120*, 165, 186
Eklund, Elis 231
Eklund, Karlstad 295
Ekström, Östersund 522, 526, 529
Eliasson, N M 484, *485*, 486
Elmgren, Frans Elof 42, *44*, 59, 170, 177, 289, 291ff, 424, 428, 441, 462
Elmgren, Fredrik 122
Enkvist, Olof (Olle) *464*, 469
Englund, Ivar 358, *359*
Enqvist, Per Olof 144
Eriksen, Alfred 258, 260, 470
Eriksson, B, Ytterhogdal 388
Eriksson, Bernhard 165, *167*, 168f, 176, *178*, 181, 195
Eriksson, C E 356, 357
Eriksson, Christian 522, *523*
Eriksson, Ingeborg 142, *143*
Eriksson, Karl 282, *283*
Eriksson, Mina 267
Erikson, Pehr 33, *35*, 70
Erkko, Eero 49, *51*
Etling, N R 109, *111*, 253, *254*

Fahlbeck, P E 32

Fahlesson, Piteå 377
Falk, Karl 294f
Fallières, Armand 311f
Fast, Nils 42, *44*
Feldt, Söderhamn 62
Fischer, Edmund 1, 2, *4*
Flensburg, Ernst *306*, 308f
Flodin, C A 40, *43*, 294
Flood, David 380
Flood, Emma, f Gustafsson *380*, 404
Fogelqvist, Torsten 298, *300*
Fornander, Carl 62, *63*, 351
Fors, A P 165, *167*, 168f, 214
Forsell, Albert 40, 42, 43f, 174, 204, 347
Forslund, E 184
Forsslund, Karl-Erik 165, *167*, 213, 298, 312, 386
Forsslund, Sofia (Fejan), f Öhman *167*
Fredin, Gustaf Robert 441, *442*
Fröding, Gustaf 9
Frösell, Amanda *420*
Frösell, Gottfrid 53, *55*, 196
Fürstenberg, Aron 182, 183

Gabrielsson, Karl Johan 1, 19, 31
Geijerstam, Gustaf af 31, *32*
Gideonson, Växjö 402
Gillberg, Alfred 96f, *98*
Gjöstein, Anna 397
Gjöstein, Johan 508, *509*
Gradnauer, Georg 1, *3*
Granqvist, David *241*
Grepp, Gerda 517, *518*
Grepp, Kyrre 517, *518*
Grepp, Rachel 518
Grimlund, Otto *443*, 503
Gustafson, Arne 372
Gustafson, Hjalmar 87, *89*, 109, 112, 122, 134, *151*, 155, 161, 181f, 200ff, 209f, 214, 235, 238, 240f, 278, 281, 284, 292, 295, 322f, 347, 356, 368, 379ff, 447, 462
Gustafson, Ruth, f Petterson 142, *143*, 151, 319, *321*, 369, 372
Gustafsson, G W 184, 187, *189*
Gustafsson, Växjö 402

Hageman, Leonard 87, *88*
Haglund, Ryllshyttan 185
Hammar, Arvika 289
Hammarberg, E 42
Hansen, Andreas 508
Hansén, Rasmus 30, *32*, 33
Hansson, Albin 139, *140*, 154
Hansson, Bernt 443
Hansson, Jöns 92
Hansson, Per Albin 87ff, 112, 114, 127, 133, 139ff, 147, 150f, 155f, 158, 165f, 176f, 188, 203, 210, 217f, 222, 234, 241, 244ff, 248, 259, 272f, 278f, 281f, 283f, 295f, 319, 323, 330, 332, 352, 356f, 387, 411, 430, 512
Hansson, Sigfrid 126, *127*, 134, 137, 156, 165f, 225, 234, *236*, 243–49, 252, 267, 281, 295
Hansson, Oskarshamn 53
Hangered, Stavanger, Norge 450, 508
Heckscher, Eli 279
Hedblom, Iggesund 109
Hedén, Erik 80, *82*, 102, 106, 392, 497, 503
Hedin, Sven Adolf *116*
Hedin, Bollnäs 222, 247
Hedlund, Verner 522, *523*
Heidenstam, Verner von 31f, 416f
Helgesson, Anders 412, *413*
Hellström, C L 184
Henricsson, Johan Aron 57, *58*
Hermelin, Olof *283*
Hillberg, Albin R 338, *339*, 394, 396
Hilt, Christian, Skien, Norge 472
Hjalmarsson, Anton 155, *158*
Hjelte, Axel 526
Hjerpe, Christian 225f, 227

Hjort, Hedemora 53
Hjältman, Växjö 306, 308
Holmberg, Porjus 453
Holmström, Axel 122, *124*, 188
Hultin-Pettersson, Lisa 247, *250*
Håkansson, Johan August 96f, 98, 289
Hård, Västerås 298
Höglund, Gunhild, se Nyström
Höglund, Zeth 72, 87, 101f, 125ff, 134, 137, 146ff, 155ff, 165f, 170ff, 177, 182, 186ff, 192, 196, 214, 223, 225, 227, 229, 231, 234, 240f, 243ff, 247ff, 251, 254, 262, 264–69, 272ff, 278, 281ff, 289, 291, 295, 299, 304, 311, 319f, 322f, 330ff, 342f, 346, 349, 352, 357f, 368, 375, 380, 384f, 387, 394, 409, 419, 425, 431, 435, 437, 445, 458, 468, 472, 476, 481, 484, 490, 493, 503f, 514 517, 521
Högstedt, Arthur 9
Högström, Arthur 8, *9*
Hörup, Viggo *312*

Ingvarsson, J A 308, *309*, 389, 490f
Irgens, Johannes, Norge 450, *451*

Jacobsson, Carl Agnar, C A (Jac) 352, *353*, 378
Jansson, Albin 65, 69
Jansson, E J 437, *438*
Jansson, Erik 109
Jensen, Albert 46, *48*, 106, 151, 168, 227, 231f, 419f
Jensen, Jens 15, 16
Jespersson, J P 354, *355*, 357
Johansson, Alfred 342, *343*
Johansson, Carl Oscar 213, *214*, 346, 392, 426
Johansson, David 483
Johansson, Emil 490
Johansson, Johan-Olov 225, 227
Johansson, E 490
Johansson, Edvin 428
Johansson, P A 419, *420*
Johansson, Söderhamn 62
Johansson, Vaplan 484
Johansson, Karlshamn 490
Johnsson, Andreas 177, *178*, 318
Jonsson, Erik 231, *232*
Jonsson, Olof 78, *79*, 110, 392
Jonsson, fru, Eskilstuna 476
Jonsson, klubbist, Eskilstuna 476
Jäderin-Hagfors, Maria *94*, 226
Järte, Otto 320, *321*, 485

Kaas, Munthe 469
Karlsson, G, Hybo 356
Karlsson, Georg 338, *339*, 347, 351f, 354, 356, 358, 360, 382, 433, 451, 460, 472f, 479, 486, 493
Karlsson, Flen 160
Karlsson, Västermalmsklubben, Sthlm 174
Karlsson, Västerås 330f
Karlsson, Wilhelm 299
Katarin, fru, Leningrad 517
Kautsky, Karl 2, *5*, 54
Kempe, Frans 258, *260*
Kempe, Seth 233, *234*, 258, *260*
Kergentzeff, fru, Leningrad 523
Key, Ellen 4, 19, *20*, 211, 386, 427,
Kilbom, Karl 323, *324*, 349, 379, 385, 447, 462, 472, 484, 493, 497, 504, 522f, 595
Kingesep, Leningrad 517f
Kjellén, Rudolf 493, *494*
Kleist, Smålands Folkblad 397
Kloo, Oscar 490f, *492*
Knudsen, Christian H 506, *507*
Koch, Halfred von 105, *107*
Kollontaj, Aleksandra *525*
Kramer, J W 65, *67*, 69, 193, 238
Krapotkin, Petr Aleksejevitj 230
Krogh, Solveig 337, 450f, 505
Krogh, Sverre 331, *332*, 337, 450f, 505

Kropp, E C 477, *478*
Kvanna, Malmberget 65

Lagardelle, Hubert 320, *321*
Lagerlöf, Selma 304
Landqvist, Anders 23, *25*
Larsen, Maria 247f, *250*
Larsson, Carl 8, *9*
Larsson, E F 274, *275*
Larsson, Hjalmar 161, *162*, 203, 235, *236*, 238, 456
Larsson, Sam 113, *115*
Larsson, Sven 520
Larsson, Viktor 147, *148*, 265ff, 291
Larsson, Yngve 485
Lassalle, Ferdinand 3
Lasse, Kävlinge 416, 472
Lasse med fru, Flädie 472
Lefvart, Anna, f Zetterström 9
Lefvart, Johan 8, *9*
Lennstrand, Viktor *190*
Lidforss, Bengt 26, *28*, 83, 410–13
Lidström, Örnsköldsvik 376
Liebknecht, Karl 1, *3*, 530, *531*
Liebknecht, Wilhelm 3
Lilja, Söderhamn 62
Liljedahl, Ernst 105, *107*
Lind, Wilhelm 286, 289, *300*
Lindberg, B 154
Lindberg, Hugo 319, *321*
Lindblad, A C 41, *43*, 126, 129f, 137, 160, 164, 243, 246f, 253f, 267, 304, 320, 325
Lindbäck, Viktor 134, 135f, 140, 174, 243, 298
Linderoth, Gerda, f Rasmusson 523, *524*
Linderoth, Sven *487*
Lindfors, Folke 40, *42*
Lindfors, Leonard (Leon) 41
Lindhagen, Anna 436
Lindhagen, Carl 433, 435, *436*, 453 470, 481, 493, 503, 506, 510
Lindholm, Herman 126, *127*, 131, 248, 253f, 269, 387
Lindkvist, Erika 2, *6*
Lindkvist, Fritz 6
Lindqvist, Herman 14, 23, *24*, 30, 34, 38, 41, 50, 53, 60, 65f, 75, 80, 91, 110, 113, 124, 142, 151f, 163ff, 169, 181, 204, 211, 221, 226, 234, 294, 432
Lindley, Charles 75, *77*, 109, 157
Lindley, Ernst 113, *115*, 351
Lindkvist, Wilhelm 119, *120*
Lindman, Arvid *380*
Lindorm, Erik 365, *366*
Lindstam, Edvin 244, *246*
Lindström, Gunnar 384
Lissagaray, Prosper-Olivier 2, *5*
Ljungberg, Axel 274, *275*, 292, 323
Ljungberg, Einar (Texas) 89, *125*, 129, 134, 154, 166, 170, 182, 188, 206, 211, 214, 217, *218*, 221f, 225, 229f, 234f, 238, 240, 243ff, 247ff, 251, 254, 256f, 259, 262, 264ff, *268*, 269, 271ff, 278, 282, 284, 286, 295, 304, 310, 338, 340, 347, *348*, 359, 368, 418, 435, 445, 447, 468
Ljungdahl, Gottfrid 157, *158*, 262
Ljungkvist, Tranås 428
Ljunglund, Leonard (Leon) 499, *501*
Lundberg, Carl Ludvig 23, *25*, 57, 163, 168ff, 181, 196
Lundberg, Borlänge 122ff
Lundberg, Eksjö 520
Lundberg, Torsten *404*
Lundeberg, Christian 110, *111*
Lundgrehn, Adolf 291, *293*, 347, 375, 390
Lundkvist, Bror 369
Lundström, Georg (Jörgen) 27, *29*
Lundström, Jeårj 252, *254*
Luxemburg, Rosa *530*
Löfgren, Elsa *18*
Löfgren, Per 18, 33, *35*
Lönn, Delsbo 379, 382

Madsen, Alfred 517
Magnusson, Gerhard (Holger W) 5, 30, *32*
Malm, K W 351
Malmkvist, Gnesta 160
Mannheimer, Charlotte 250
Marmorstein, Sigmund 37, *39*, 40
Martha, Kävlinge 472
Mattsson, Gunnar 520
Marx, Karl 50, 504, 526
Meyer, A C 15f
Michaelis, Astrid, f Nyström 472, *473*
Michaelis, Sophus 472, *473*
Michaelsson, Carl 133, *135*, 141
Molin, Petrus (Pelle) 391, 392
Morberg, Eda 258f
Most, Johann 65, 67
Månsson, Gertrud 2, 3, 5
Månsson, Fabian 72f, 89, 106f, 110, 112f, *114*, 126f, 129f, 134, 148, 161, 168, 177, 188, 190, 195f, 201, 214, 221, 227, 229, 231, 235f, 240, 275, 278, 286, 292, 295, 297f, 319, 359, 410f, 467, 474, 487, 497, 510, 514
Möller, Axel 165, 211
Möller, Gerda 412
Möller, Gustav 88, 90f, *92*, 244ff, 272, 283, 332, 412, 476, 506

Nerman, Ture 358, *359*, 433, 435, 437, 484, 487, 499, 512
Neuman, Ivar 86, 88, 196, 291, 293
Neuman, Karl 62, *63*
Nielsen, Magnus 258, *260*
Nietzsche, Friedrich 10, 32, 164, 173, 398
Nieuwenhuis, Domela 177, *179*
Nilsson, Anton 299
Nilsson, August (Kabbarp) 46, *48*, 92, 433, 472, *473*, 474
Nilsson, Bernhard 86, 88, 180, 380
Nilsson, Gustaf 139, *140*, 141, 154ff, 474
Nilsson, Janne Alfred 53
Nilsson, Johan 46, *48*
Nilsson, Robert 267, *268*, 295
Norén, Gustaf 136, 143
Nordin, Johan 219
Norsell, Anders *289*
Nygren, Otto *432*, 441
Nyström, C A 522, *523*
Nyström, Elsa 170f, 186, 230, 265f, *268*, 362
Nyström, Gunhild, g Höglund 265, 268, 447
Näslund, Johan Olof 119, *121*
"Nutter", Nutti, Persson, Per Anders 193, *194*

Olaussen, Eugène 331, *332*, 467
Olivecrona, Rosalie, f Roos 12, *13*
Oljelund, Ivan 102
Olsen, Angel 331, 333, 409
Olsson, Adolv 244, *246*, 357
Olsson, David 168
Olsson, Jonathan (John) 19, *20*, 21, 503
Olsson, Karl 299, *300*, 390
Olsson, Karlstad 295
Olsson, Oscar 257, *259*, 319, 323
Ossiannilsson, K G 129, *131*
Ottenborg, Sven 109f

Palm, August 10, 19, 35, 56, 67, 75, 78, 101, 106, 109, 154, 157, 174, 385,
Palm, Carl Ludvig 21, *22*
Palm, Älvdalen 229
Palmér, Johan 443, *444*
Palmstierna, Erik 435, *436*, 453, 458, 472, 476f, 484f, 489, 499
Pehrsson, J P (Plåt-Per) 253, *255*
Persson, Bjuv 141
Persson, Johan 42, *44*, 216, 292f
Persson, J, Kosta 400
Persson, Nils (konsul) 72, *73*
Persson, Nils, Malmö 23, *25*, 35, 142,

337, 387
Persson, Olof 14, *16*
Persson, Sven (Trä-Per) 41f, *43*, 53, 60, 70, 73, 92
Persson, Umeå 441
Petersson, Alfred (Påboda) *92*
Petersson, Johan Edvin 164, *166*
Pettersson, Julius *159*, 174, 476f
Pettersson, (f d Ny Tid) 269
Petrén, Alfred 431
Petrini, Gulli, f Rossander 402, *403*
Petrini, Henrik 116, *117*, 402, 458
Philp, Anna-Maria von, f Strindberg 9, 66
Philp, Hugo von 8, *9*, 30
Pihlman, Johan 106, *108*, 133, 135, 139, 142
Pira, Karl *483*, 484
Plechanov, Georgij 133, *135*
Pripp, Anna-Stina 523, *524*
Puntervold, Michael 72, *74*, 125f, 331, 334

Quark, Max 3
Qvist, Maria 87, *89*, 196, 227, 394, 404f, 418, 455

Radek, Karl 530, *531*
Reinsdorf, Aug 65, *67*
Rickard-Petersen, fru 495
Rosberg, Algot 299
Rosén, Emil 73, *74*, 87, 114, 134, 186, 193, 215, 231f, 235, 297
Roosevelt, Theodore 311f
Rosell, A J 238
Rosling, Karl-Gustaf 142, *143*
Rydén, Värner 72, *74*, 78f, 106, 114, 337, 412f, 416, 512

Sachs, Hilda 57, *58*, 71
Saebö, L O 405, *406*
Salwén, A E 176, *178*
Samuelsson, Oskar 357, *358*
Sandberg, Hildur 142f
Sandberg, Bollnäs 222
Sandler, Rickard 267, *268*, 304
Schauman, Eugen 206, *207*
Scheidemann, Philipp 506f
Schéele, Frans A 309
Schippel, Max 3
Schopenhauer, Arthur 31f
Schröder, Carl G 40, *42*, 65, 67, 69, 71, 77, 116, 164, 173, 183, 195, 214, 222, 241, 419f
Sillanpää, Miina 228
Singer, Paul 1, 3
Sjögren, Göteborg 173, 176
Sjögren, Carl H 514, *515*, 522
Sjöström, Gustaf 419, *420*
Sköld, Emil 298
Smålan, A J (Johansson) 445, *446*, 447
Snögren, Rudolf, Falun (Rulle) *208*, 221, 234, 356
Sommarin, Emil 350
Sorel, George 319f, *321*
Spak, H Fredrik 404, 428, *429*, 432, 445
Sparring, Petrus 53, *55*
Spångberg, Valfrid 397, *398*
Staaff, Karl 30, *32*, 38, 86, 203f
Staf, Falun 523
Stalin, C J 392, *393*
Stark, Byske 470
Stéenhoff, Frida 383
Steffen, Gustaf *431*, 485
Steineck, Emil 157, *158*
Sten, Hemming 499, *500*, 526
Stendahl, Lars 123, 124f, 131, 227
Stenudd, O W 119, *120*, 192
Sterky, Anna, f Jensen 8, *10*, 31, 163f, 173, 194, 387, 397f
Sterky, Fredrik 8, *10*, 14ff, 23, 27, 69f, 93
Stern, Alfred 299, 522
Stjernstedt, Georg 96f, *98*, 303, 306, 308, 332f, 386, 392, 405, 410
Stjernstedt, Ruth, f Dalström 303

Strindberg, August 7f, *9*, 20, 30f, 66, 156, 214, 376, 435f, 472
Stråle, Sven 384, 514
Ström, Folke 267, *268*
Ström, Fredrik 72
Ström, Gottfrid *201*
Ström, Håkan 106, *108*, 237, 295
Ström, Maria (Maja) 267, *268*, 342
Ström, Tua Anna Greta (Margit), f Erikson 151, *152*, 267
Ståhl, Henning 257f, *260*
Ståhl, Fritz 257f, *260*
Stålbärj, Carl (Stålis) 351, *353*, 405, 445, 468, 481, 487, 497, 503
Ställberg, Axel R 40, 42, *43*, 254
Sundin, Albert 257ff, *260*
Sundin, Karlshamn 490
Sundin, Olof 392, 468
Sundström, Olof 86, *88*, 161, 180, 182, 201, 213f, 284, 291, 293, 304
Svahn, Birger 240, *242*, 300
Svala, Nälden 484
Svedberg, Malmberget 238
Svensson, A E 196
Svensson, Axel R *521*
Svensson, C A 342, 343, 359
Svensson, C E 476, 478, 512
Svensson, Göteborg 252
Svensson, Gustaf 287, 414
Svensson, Per 396
Säfström, David 142, 144, 154
Söder, Carl-Johan 110, 111, 165
Söderberg, Anna 2, *5*, 523
Söderberg, Ernst 34, *36*, 41f, 91, 109, 113, 177, 234, 432, 477
Söderberg, Hjalmar 161
Söderberg, Nässjö 520
Södergren, Stockholm 141, 241
Söderström, Emil 109, *111*, 231

Tegman, Elon 479
Tegner, John Anders 122, *124*
Tengdahl, Knut 12, *13*, 30, 39
Tholin, Claes Emil 59, *61*, 75, 78, 87, 106, 157, 163
Thor, N P 308
Thorberg, Arvid 173, *175*, 176
Thorsson, Fredrik (F V) 23, *25*, 34, 75, 83, 106, 177, 182, 320, 361, 374
Thüring, Nelly 523, *524*
Thyselius, Beata Alexandra, f Lundqvist 31, *32*
Thyselius, Erik 31, *32*
Tirén, Karl 120, *121*
Tjäder, Ångermanland 522
Tollén, C A 8, *9*
Tolstoj, Lev 233, 236, 299, 301
Torsen, Helga, g Nitteberg 409
Tranmæl, Martin *451*, 465, 474, 517
Trotskij, Lev 530, *531*
Tscherniack, Jakob 94f
Tynaes, Martha 409
Törnfelt, Jöns 133, *135*, 158
Törnkvist, Algot 164, *167*, 262, 274, 299

Ugland-Andersson, Helène 262, *263*, 397ff
Ullman, Uddo L *460*
Waldenström, Paul Petter (P P) *415*
Wallberg, Bäckefors 99
Vallberg, Viktor *404*, 439
Walles, J G *280*, 358
Wallin, Emil 141, *143*, 151, 154, 283, 354, 380, 394, 445
Wandel, Grängesberg 195
Vanderlip, Frank A 526f
Vandervelde, Emile 54, 55f
Ward, Karl 481, *482*
Weidenhayn, Albin 142, *143*, 166, 181
Vennerström, Ivar 189, 238, *239*, 284, 317f, 432, 487, 493, 497, 510, 514
Werenskjöld, Frithjof 274, *275*, 287, 337
Wessel, Nils 46f, *48*, 106, 173, 181, *183*

Vestdahl, Sigrid 154
Westin, Axel 346, *348*
Wickman, C G T 41, *43*, 47, 59, 65, 75, 78, 96ff, 163f, 170, 177, 211, 217, 234, 238, 289, 304, 347, 366, 387, 419, 426
Wicksell, Knut 26, *28*
Vide, Nils *487*
Vidnes, Jacob 506, *507*
Wieselgren, Sigfrid 27, *29*
Wigforss, Ernst 376
Wiksten, Jalmar 517, *518*
Viktorin, Karlstad 295
Winberg, Carl *481*
Vinberg, Ola 526, *527*
Winqvist, August 42, *44*
Vitus, pseud Lucie Lagerbielke 515
Vollmar, Georg von 1, 3, *4*, 50, 56
Vollmar, Julia von, f Kjellberg 1, *4*, 54
Vång, Hjalmar 325, *326*
Västberg, Mauritz *198*, 291, 344, 346, 348ff, 354, 356, 359ff, 363, 365ff, 375, 377, 432, 437, 512

Zeth, H 301
Zetterberg, Kosta 400
Zetterling, Thorvald 42, *44*, 57, 113f, 142, 280
Zetkin, Clara 1, *3*, 4
Ziesnitz, Karl 12, *13*, 14ff
Zilliacus, Konni 51
Zinovjev, Gregorij 517, *518*
Zonta 453, 462

Åhlund, Wilhelm 67
Åkerberg, Harald 42, *45*, 231, 318, 342
Åkesson, August 410, *419*
Åström, Ernst 165, *167*, 168, 171, 212, 214, 221f, 266, 347, 433, 497
Åström, Karl 340, 358, *359*, 484, *485*, 486

Öberg, E O (Ero) *344*, 346, 358, 367, 369
Öberg, Östersund 484
Ödlund, Luleå 295f
Östberg, G F 32
Östberg, Johan 87, *88*
Österdahl, Herman 42, *44*, 112, 139
Östman, Kungsbacka 394

Kata Dalström (1858–1923) är den svenska arbetarrörelsens mest framträdande kvinnliga agitator. I denna bok publiceras brev som hon mellan åren 1895–1923 skrev till Hjalmar Branting och Fredrik Ström.

I flera avseenden är det ett unikt material som presenteras här. Vi får en livfull och djupt personlig bild av Kata Dalström som människa. Breven ger vidare goda inblickar i den samtida politiska utvecklingen; knappast någon viktig fråga lämnas okommenterad i dessa brev. Slutligen ger de en konkret och jordnära skildring av det agitatoriska vardagsarbetet och hur den socialistiska ideologin spreds över landet.

Rut Berggren, som sammanställt denna brevsamling, har också försett den med utförliga kommentarer och en fyllig inledning.

Arkiv
ISBN 91 7924 0224